

dr. MIHAI FĂTU, dr. ION SPĂLĂȚELU

**GARDA DE FIER
ORGANIZAȚIE TERORISTĂ
DE TIP FASCIST**

ediția a II-a, revăzută
și adăugită

1980

EDITURA POLITICĂ, BUCUREȘTI

Din partea autorilor

N-am vrea să anticipăm aspectele principale ale lucrării de față, cititorul avînd deplina posibilitate de a se edifica și de a aprecia în ce măsură ea răspunde așteptărilor sale. Dorim numai să aducem cîteva precizări privind profilul lucrării, concepția care a stat la baza elaborării ei. Pornind de la necesitatea de a fi prezentate în mod obiectiv, științific diferitele curente profasciste și fasciste care s-au manifestat în viața social-politică a României interbelice, am considerat util să evidențiem o serie de probleme ale apariției, evoluției și dispariției Gărzii de fier, să ne oprim asupra factorilor care au generat și au facilitat existența acestei organizații fasciste, asupra unor trăsături și tendințe care au caracterizat-o, asupra raporturilor ei cu fascismul internațional.

Autorii sînt conștienți de faptul că pentru tratarea multilaterală, exhaustivă a mișcărilor de extremă dreaptă sînt necesare eforturile conjugate a numeroși specialiști din diferite domenii ale științelor sociale. De aceea, considerăm prezentul volum, în care problematica Gărzii de fier este tratată din punct de vedere istoric, doar un început, o primă contribuție la cercetarea ce așteaptă a fi întreprinsă asupra vieții politice a României dintre cele două războaie mondiale. În cadrul unei astfel de cercetări, curentele de dreapta și de extremă dreaptă și, implicit, Garda de fier, organizație teroristă de tip fascist, asupra activității căreia este încă de defrișat un enorm

material documentar, își vor putea găsi explicarea în toată complexitatea lor.

Răspunzînd deci numai unora dintre dezideratele de mai sus, am încercat să înfățișăm cu precădere acele laturi care atestă în modul cel mai elocvent caracterul ultrareacționar, antidemocratic, antinațional și antipopular al Gărzii de fier, terorismul cu variatele lui componente — violența, crima, jaful —, rolul de agentură a hitlerismului în România îndeplinit de legionarism.

Poporul român a manifestat o profundă ostilitate față de această mișcare, față de fascism în general. El s-a ridicat cu hotărîre, sub conducerea comuniștilor, a celor mai înaintați oameni ai vremii, împotriva pericolului de o imensă gravitate pe care fascismul îl reprezenta pentru soarta țării, a umanității și civilizației. Din multiplele aspecte ale luptei antifasciste ne-am oprit asupra unora dintre cele mai revelatorii. Pe întregul parcurs al lucrării ne-a animat străduința de a pune sub ochii cititorului de astăzi o imagine cît mai elocventă a ceea ce a însemnat legionarismul în trecutul nu prea îndepărtat al poporului român, a suferințelor pe care le-a pricinuit, a jertfelor grele pe care masele populare, țara întreagă le-au avut de suportat.

Aducem, pe această cale, mulțumirile noastre călduroase Consiliului Securității Statului și Editurii politice pentru sprijinul acordat în realizarea prezentei lucrări.

AUTORII

Februarie 1971

Prefață la ediția a II-a

Au trecut aproape zece ani de la apariția primei ediții a cărții de față. În acest răstimp s-a manifestat nu o dată interesul opiniei publice din țară și de peste hotare, mai cu seamă al tinerei generații, de a cunoaște mai în detaliu adevărul despre ce a însemnat, în istoria zbuciumată a poporului român, Garda de fier, legionarismul, despre conținutul antinațional, trădător, ultrareacționar al acestei variante a fascismului european.

Desigur, interesul cititorului dornic să cunoască frământările politice din propria-i țară se conjugă în chip firesc cu neliniștea pentru recrudescența reziduurilor fascismului pe plan internațional, care atacă cuceririle înaintate, progresiste ale contemporaneității, rînduilele democratice, pacea și cooperarea internațională, idealurile de dreptate națională și socială ale umanității. Constituindu-se în cele mai negre forțe ale reacțiunii mondiale, fascismul și neofascismul proferează și practică violența, asasinatul, terorismul, desfășoară o susținută activitate propagandistică pentru o nouă conflagrație mondială. Din rîndurile forțelor nocive ale neofascismului nu lipsesc și resturile legionarismului, aciuiate în diferite țări occidentale.

Pentru cetățeanul României socialiste, spectrul legionarismului a dispărut demult și definitiv. Dar istoria nu prea îndepărtată, inclusiv a țării noastre, și mai ales realitatea lumii din numeroase țări capitaliste îi furnizează destul material pentru reflexii, concluzii, învățăminte,

pentru înțelegerea cerinței imperioase de a nu îngădui recrudescența fascismului. Iar când în concertul sumbru al neofascismului continuă să cînte, pe aceeași strună sinistră, și unii dintre cei îmbrăcați altădată în cămăși verzi, omul zilelor noastre, mai ales cel tînăr, nu poate să nu-și pună fireasca întrebare: cine sînt aceștia, cum arătau ei cîndva, ce au vrut și mai ales ce au făcut? Aceasta cu atît mai mult cu cît, aliniindu-se eforturilor neofascismului internațional de a reabilita în fața omenirii ororile comise de fascism în preajma și în timpul celui de-al doilea război mondial, reziduurile legionare se străduiesc să absolve Garda de fier de responsabilitatea crimelor comise împotriva poporului român, să nege caracterul ei terorist. O recentă lucrare apărută în Occident, „La Garde de fer et le terrorisme“, editată la Madrid sub semnătura unui „teoretician“ din preajma lui Horia Sima, afirmă, nici mai mult nici mai puțin, că „un atentat nu este terorism“, că „actul care provoacă moartea unui personaj politic poate fi o manifestare a disperării, a răzbunării personale sau de pedeapsire în numele comunității — dar nu este terorism“, că astfel de acte criminale sînt, chipurile, „acte de justiție primară“. Reluînd „argumentele“ emise de curentele teroriste existente în unele state capitaliste occidentale, în lucrare se încearcă a se justifica actele teroriste ale legionarilor, prin aceea că ei, legionarii, ar fi fost, la rîndul lor, „victime“ permanente ale „terorismului oficial“, motivînd astfel uciderea lui I. G. Duca, Armand Călinescu, Nicolae Iorga, Virgil Madgearu, Gheorghe Argeșanu și atîtor altor personalități ale vieții politice și culturale ale României. Fi-rește că, în același timp, ei eludează crimele în masă comise în timpul rebeliunii legionare din ianuarie 1941. Întreaga pledoarie menită a justifica actele de teroare și crime nu poate însă decît să confirme realitatea potrivit căreia Garda de fier a ridicat crima și teroarea la rangul de act politic, principala formă tactică de înfruntare a adversarului.

Omul pașnic, omul om, azi ca și atunci, nu-și poate închipui — cum nu și-a închipuit nici în trecut imensa majoritate a oamenilor — că există indivizi în stare să întrețină isteria războiului cu o așa ferocitate cum fac astăzi neofasciștii, inclusiv resturile legionare din componența acestora! Aliniindu-se forțelor negre ale reacțiunii mondiale, care se opun progresului social, edificării unui

climat de pace și cooperare internațională, unele din fostele căpetenii ale Gărzii de fier, ca de pildă Horia Sima, sfidînd cele peste 50 de milioane de victime de pe urma monstruoaselor crime ale fascismului în al doilea război mondial, apreciază azi pe luptătorii pentru pace ca fiind veritabili „criminali de pace [...], de o speță infinit mai periculoasă decît criminalii de război“. După el, singura soluție pentru problemele grave ale lumii contemporane este războiul. El nu se sfiește să blameze țările occidentale pentru faptul că nu recurg la războiul atomic împotriva comunismului, identificat, de fapt, cu uriașa mișcare mondială pentru pace și securitate internațională, pentru cooperare între națiuni cu sisteme social-economice diferite, pentru progres și prosperitate.

Evident, între cele propovăduite de ultimul dintre comandantii Gărzii de fier și întreaga activitate a legionarismului împotriva poporului român este o relație directă. Iată de ce cunoașterea trecutului lor nu se constituie doar ca un mijloc de îmbogățire a cunoștințelor istorice ale omului de azi, ci și ca un mijloc de înțelegere a faptului că, în poșida extirpării legionarismului de pe trupul sănătos al poporului român, resturile sale, atîtea cîte sînt, se adaugă neofascismului internațional.

Aceasta cu atît mai mult cu cît faptele dovedesc fără echivoc că în întreaga ei existență Garda de fier a îndeplinit rolul de instrument în mîna nazismului german și a altor forțe fasciste internaționale pentru atragerea țării în sfera lor de interese, potrivnice poporului român. Principala misiune a Gărzii de fier a fost crearea climatului politic menit a ușura dezmembrarea României, diminuarea capacității de rezistență a poporului român împotriva primejdiei destrămării ei teritoriale, a pierderii independenței și suveranității naționale a statului național unitar român realizat de Marea Unire din 1918.

În 1975, cînd Jean-Paul de Longchamp publica la Paris, în Editura „SEFA“, lucrarea sa „La Garde de fer“, calificîndu-i, pe bună dreptate, pe legionari ca o „bandă de asasini“ „sub protecția celui de-al III-lea Reich“, cetățeanul francez lua cunoștință de ceea ce poate nu știa, și anume că poporul român nu a avut nimic comun cu legionarismul, că legionarismul a fost respins cu dispreț și cu cea mai mare hotărîre de poporul român. Acest

adevăr îl știe și trebuie să-l știe cetățeanul nostru, cel de astăzi și cel de mâine.

Noua ediție a lucrării valorifică concluziile desprinse de autori în decursul timpului ce a trecut de la prima ediție și aduce noi fapte și date, care atestă că legionarismul, pus cu totul în slujba Germaniei naziste, nu a fost produsul necesar al vieții politice românești interbelice, ci un efect al acțiunii ample, în plan european, al fascismului italian și mai ales al celui german.

Reînnoim mulțumirile noastre adresate Ministerului de Interne și Editurii politice și aducem totodată aceleași calde mulțumiri Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. pentru sprijinul acordat în realizarea acestei noi ediții.

AUTORII

Aprilie 1980

1

Metamorfoze postbelice

Desăvârșirea statului național unitar român, la 1 Decembrie 1918, rezultat al luptei de eliberare națională a maselor, a întregului nostru popor, în împrejurările internaționale prielnice create de victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și de prăbușirea Imperiului habsburgic, a creat posibilitatea unei mai depline fructificări a bogățiilor solului și subsolului, cadrul propice pentru o mai accentuată dezvoltare a forțelor de producție și de afirmare a capacităților creatoare ale poporului, a deschis drum liber progresului general al societății românești.

Marea unire din 1918 a constituit „înfăptuirea firească a năzuințelor seculare de unitate a poporului nostru, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, îndeplinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării istorice [...]”. După sfârșitul primului război mondial și formarea statului național unitar, România a intrat într-o nouă etapă a dezvoltării sale istorice. În fața mișcării revoluționare a maselor populare se pun sarcini noi, legate de transformarea democratică a societății românești¹.

Acționând într-o strînsă unitate, detașamentele revoluționare ale clasei muncitoare, forțele progresiste și-au

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 37—38.

concentrat eforturile pentru a imprima un curs nou dezvoltării patriei. „În acest context general — subliniază Programul Partidului Comunist Român — au loc și în țara noastră schimbări profunde în dezvoltarea economică și socială, se naște o vie efervescentă politică, în centrul căreia un rol tot mai important joacă clasa muncitoare, clasa cea mai avansată a societății”².

Noile condiții istorice au impus pe primul plan al vieții social-politice reconsiderarea unor structuri interne reclamate atât de cerințele obiective ale dezvoltării sociale, cât și de avântul fără precedent al luptei revoluționare a maselor populare. Sub presiunea acestor factori, clasele dominante s-au orientat spre înfăptuirea unor reforme care au favorizat dezvoltarea în sens burghezo-democratic a României, promovînd, în primul rînd, interesele burgheziei.

Efortul conjugat al maselor muncitoare de pe întregul cuprins al statului național unitar român a constituit unul din factorii esențiali care au contribuit la o rapidă redresare economică postbelică³, angajarea tot mai fermă a societății românești pe făgașul dezvoltării economice și sociale. „Datorită însă faptului că la conducerea statului s-au aflat în continuare clasele exploatoare, care — după cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — au folosit unirea pentru a-și consolida dominația de clasă, cursul evoluției sociale ulterioare nu a corespuns așteptărilor și speranțelor maselor populare, marile probleme ale societății românești nu și-au putut găsi o soluționare deplină, corespunzătoare intereselor maselor largi populare”⁴.

Noul stadiu al dezvoltării istorice a poporului român a pus mai întâi la ordinea zilei o seamă de transformări sociale reclamate de țelurile revoluției burghezo-democratice, proces în care țara fusese angajată încă de la începutul secolului al XIX-lea.

Una din cele mai acute probleme ce se cerea a fi soluționată era problema țărănească. Determinată de ac-

² Ibid., p. 39.

³ *Unirea Transilvaniei cu România — 1918*, sub redacția Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura politică, București, 1978, p. 688.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 280.

țiunile maselor populare, îndeosebi ale celor de la sate, burghezia a înfăptuit reforma agrară din 1921, care a redus cu aproximativ 66% suprafața de pământ aflată în proprietatea moșierimii, a diminuat puterea economică și rolul acesteia în viața socială și politică a țării, a ameliorat situația unei părți a țărănimii, a impulsionat, totodată, dezvoltarea relațiilor capitaliste în agricultură. Cu toate acestea, și după reforma agrară marea proprietate funciară, precum și sistemul muncii în dijmă și alte resurse feudale nu au dispărut, expresie a limitelor acestei legiuiri. Mai mult, datorită modului defectuos în care a fost aplicată, această reformă nu a adus o îmbunătățire substanțială a situației țărănimii. Problema țărănească în sens burghezo-democratic a continuat să figureze printre cele mai acute cerințe cu caracter social-economic și în deceniile următoare.

O altă reformă cu caracter burghezo-democratic, adoptată în decembrie 1918, a fost aceea a sistemului electoral, care, desființînd sistemul cenșitar, a lărgit considerabil dreptul maselor de a se afirma pe arena vieții politice a țării. S-a realizat, totodată, un vechi deziderat al maselor populare, pentru care cele mai înaintate forțe sociale, în frunte cu proletariatul, au militat decenii de-a rîndul — așezarea și perceperea impozitelor prin înlocuirea sistemului patentar de impozite, prin introducerea impozitului pe cifra de afaceri ca principal impozit indirect. În România s-a recunoscut egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate⁵. O serie de măsuri privind consolidarea statului național unitar — cum erau unificarea monetară, reorganizarea transporturilor feroviare, centralizarea și unificarea administrației căilor ferate etc. — au avut, în același timp, drept urmare și o relativă ușurare a situației oamenilor muncii.

Toate aceste reforme și legiferări, care, într-o formă sau alta, reduceau puterea economică și politică a celor mai conservatoare forțe din țară și răspundeau, într-o anumită măsură, revendicărilor formulate de masele muncitoare de pe tot cuprinsul țării, prin a căror luptă, dealtfel, s-au și realizat, au dat curs, în perioada respec-

⁵ Vezi: Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România 1918—1921*, ediția a II-a completată, Editura politică, București, 1976, p. 42.

tivă, unui proces de democratizare în diferite domenii ale vieții economice și politice a României, firește, în cadrul restrictiv inerent unui regim de exploatare și asuprire. Aceste limite se reflectau pregnant în neconcordanța flagrantă dintre principiile proclamate — decretate prin lege — și realizarea lor practică, prin care se urmărea permanent și nu o singură dată în mod fățiș întârzierea pozițiilor deținute de clasele dominante, promovarea intereselor acestora. Este semnificativ faptul că au fost concomitent promulgate numeroase legi îndreptate în mod direct împotriva mișcării revoluționare a proletariatului român, legi privind limitarea dreptului la grevă, interzicerea organizării profesionale a muncitorilor în sindicate care recunoșteau prioritatea luptei politice etc.

Caracterul contradictoriu al acestor realități și-a găsit oglindirea și în Constituția României votată la 29 martie 1923. Exprimând, în esență, voința claselor dominante, prevederile constituționale consemnau, totodată, și o serie de deziderate ale maselor — reforma agrară, sistemul electoral, libertatea cuvântului și de întrunire, libertatea presei, egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate etc. —, fără a oferi însă garanții reale pentru exercitarea acestor drepturi și libertăți, fără ca reglementările acestei legi de bază să împiedice guvernele reprezentând interesele burgheziei și moșierimii, care s-au succedat la cîrma țării, de a promova o politică de discriminare socială, de ilegalizare a partidului comunist, de reprimare a mișcărilor revendicative ale oamenilor muncii de la orașe și sate.

O necesitate imediată a fost refacerea economiei, care suferise distrugerii imense de pe urma războiului, precum și a jafului sistematic practicat de ocupanții străini. Acuitatea acestei probleme reiese din situația existentă în industrie, unde producția unor ramuri nu reprezenta decât 20—50% față de nivelul anului 1913. Asemănător se prezentau lucrurile în agricultură⁶.

Față de refacerea economiei — care concentra interesele tuturor forțelor sociale — s-au conturat două atitudini opuse. Masele populare năzuiau ca această acțiune

⁶ Vezi: Mihai Rusenescu, Ioan Saizu, *Viața politică în România. 1922—1928*, Editura politică, București, 1979, p. 9—26.

ne să fie însoțită de măsuri privind ameliorarea condițiilor lor de viață, de făurirea unor rînduiri sociale mai drepte. Clasele exploatatoare urmăreau să arunce greul pe seama oamenilor muncii, să-și asigure noi profituri și avantaje de pe urma redresării producției.

Cu privire la căile refacerii economice existau tendințe divergente chiar și în rîndurile claselor dominante. Cercurile cele mai influente din rîndurile burgheziei, grupate în jurul Băncii Românești și Băncii Naționale a României, preconizau o deplină „libertate de inițiativă privată” pentru capitaliștii autohtoni și îngrădirea, pe cît posibil, a capitalului străin. Statul urma să susțină această politică prin concesionarea bunurilor către particulari și prin obligarea capitalului străin de a colabora cu capitalul autohton în condiții de favorizare a acestuia. Alte grupări, îndeosebi cele din jurul Băncii Marmorosch Blank și Băncii de Credit Român, strîns legate de capitalul străin, susțineau drept principal mijloc al refacerii economice importul masiv de capital, fără condiții. Ambele puncte de vedere reflectau dorința burgheziei de a-și impune supremația în viața economică a țării, deosebirile exprimînd doar puterea economică deținută de cele două grupuri.

Redresarea economiei s-a desfășurat sub imperiul legilor economice proprii sistemului capitalist, în funcție de cerințele și fluctuațiile pieței, de goana după profituri a capitaliștilor. Începînd din 1920 intervin ameliorări sensibile în diferitele ramuri ale industriei, precum și în agricultură, iar în 1924 producția industrială și cea agricolă ajung la nivelul lor antebelic. Deficitul bugetar, deosebit de mare după război, se va reduce treptat, fără a se reuși însă să fie stăvilit procesul inflaționist. Perioada anilor 1919—1921, caracterizată prin mari dificultăți economice pentru țară, pentru masele largi populare, a fost pentru capitaliștii autohtoni și străini o epocă de mari afaceri, de febră speculativă și de profituri considerabile, realizate prin cele mai diverse mijloace. Specula cu mărfuri de primă necesitate, speculațiile monetare, jaful din bugetul statului, evaziunea fiscală, afacerile cu deize, traficul de influență, cursa dintre prețuri și salarii — nimic nu a fost neglijat de exponenții burgheziei în goana după profituri, marele capital reușind a se înțări. Acumularea capitalului, începută în anii războiului,

a căpătat o nouă extindere ca urmare a unificării pieții naționale și a resurselor economice lărgite, fapt care va da un puternic impuls concentrării și centralizării capitalului, împletirii capitalului industrial cu cel bancar. În miinile capitalului autohton au trecut, deși doar în parte, acțiunile deținute de capitalul german și austro-ungar, fapt care a contribuit, totuși, la întărirea rolului capitalului românesc în economia națională. Aceste împrejurări au dus la schimbări ale raportului de forțe din cadrul burgheziei înseși, la consolidarea rolului economic și politic al marii burghezii.

O anumită modificare s-a produs și în raportul dintre investițiile diferitelor state străine, pe de o parte, și capitalul românesc. Luat în ansamblul său, pe de altă parte, ca efect al reducerii ponderii capitalului provenit din statele foste inamice — Germania, Austria, Ungaria. Concomitent au cucerit puternice poziții în economia românească capitalurile provenite din Franța, Anglia, S.U.A., Belgia, Italia, state membre ale fostei Antante. Grupări monopoliste din aceste țări, care se considerau pe deplin îndreptățite să preia capitalurile deținute de fostele state inamice, au întâmpinat împotrivirea capitalului autohton, astfel încît, deși are loc o pătrundere accentuată a capitalului francez, englez, american etc., greutatea specifică a capitalului străin pe ansamblul economiei a scăzut, întărindu-se, în schimb, pozițiile celui românesc.

Totalitatea acestor factori nu a lichidat dependența economică a țării, rolul însemnat al capitalului străin în economia națională, situația de inferioritate a României în diviziunea internațională a muncii și în sistemul capitalist al economiei mondiale. România a rămas în continuare, din punct de vedere economic, „o sferă de influență“, pentru a cărei dominare se concureau capitalurile diferitelor puteri străine, cu toate consecințele care decurgeau din această situație.

Deceniile următoare vor cunoaște noi și numeroase episoade de lupte între grupurile monopoliste ale statelor foste inamice și cele ale țărilor învingătoare pentru supremație pe piața românească. Aceste convulsii, la care vor fi antrenate și grupările burgheze românești, își vor pune sensibil pecetea asupra evoluției vieții politice și a procesului de regrupări ce va avea loc în rîndurile

diferitelor fracțiuni politice ale claselor exploatoare din România.

Din 1924, țara noastră a intrat într-o perioadă caracterizată printr-o accelerată dezvoltare a industriei, a economiei naționale în ansamblul ei. Industria românească cunoaște un avînt însemnat, fără a se produce însă mutații de structură, ponderea principală revenind industriei bunurilor de consum și celei extractive. Prin acordarea de către stat a unui însemnat sprijin, a sporit numărul întreprinderilor industriale mari. Cu toată creșterea înregistrată în dezvoltarea industriei, România a continuat să rămînă o țară slab dezvoltată din punct de vedere industrial; majoritatea întreprinderilor industriale o formau cele mijlocii, mici și meșteșugărești, iar în totalul economiei continua să predomine sectorul agrar, cu un nivel scăzut al forțelor de producție. Această situație se datora unei multitudini de factori, dintre care menționăm: consecințele negative ale particularităților generale în care s-a dezvoltat capitalismul în România, mai ales în domeniul construcției de stat; căile anevoioase și contradictorii în care s-au afirmat relațiile de producție capitaliste și menținerea unor rămășițe feudale în raporturile sociale de la sate, cu repercusiuni asupra întregii economii naționale; penetrația și rolul în general negativ al capitalului străin în exploatarea bogățiilor și maselor muncitoare din România; slăbiciunea pe multiple planuri a burgheziei românești și incapacitatea ei de a se opune eficient subjugării țării de către capitalul străin și a determina dezvoltarea modernă a României pe căile progresului general oferite de relațiile capitaliste în faza lor de afirmare; lipsa unei piețe interne capabile să stimuleze dezvoltarea forțelor de producție și să absoarbă sporul de produse realizat de industrie ca urmare a stării generale de pauperizare a maselor muncitoare de la orașe și sate. În rîndurile țărănimii, spre pildă, continuă și după război să se producă un proces de diferențiere socială, manifestat prin deposedarea de mijloace de producție a unei importante părți a țărănimii și, ca urmare, proletarizarea ei, îngroșarea rîndurilor țărănimii sărace și ale proletariatului agricol și întărirea economică a chiaburimii. Mase importante de țărani, rămase fără pămînt, erau nevoite să ia drumul orașelor

sau să lucreze în condiții grele la moșieri, în vreme ce țaranii care prin reforma agrară primiseră pământ se îndatorau pentru a putea face față apăsătoarelor condiții de răscumpărare a împrumutării, de procurare a inventarului agricol, pentru plata impozitelor etc.

În același timp, împrumuturile înrobitoare acordate de marile monopoli internaționale, datoria publică a țării, mult sporită încă din timpul primului război mondial, au avut drept urmare o creștere simțitoare a sarcinilor fiscale impuse maselor muncitoare, însoțită de intensificarea exploatării, de ofensiva capitalului împotriva nivelului de viață, și așa redus, al oamenilor muncii. Prelungirea zilei de lucru, tendința de scădere a salariilor, înlocuirea muncii calificate cu cea necalificată etc. constituiau mijloace directe de înăsprire a exploatării maselor.

Din cele enunțate — foarte succint — mai sus se poate desprinde concluzia că, în deceniul următor primului război mondial, burghezia românească și-a consolidat considerabil pozițiile, dar ea s-a dovedit incapabilă să adopte soluții consecvente și constructive în rezolvarea problemelor majore ale dezvoltării societății, ale progresului social. Obligată de cerințe obiective, constrinsă de valul luptelor revoluționare, de frământările maselor populare, burghezia a întreprins o serie de reforme, dar unele s-au oprit la jumătatea drumului, neavând decât efecte parțiale și vremelnice, iar altele, majoritatea, urmărind satisfacerea exclusivă a intereselor înguste ale claselor dominante, au contribuit la o mai precisă conturare a antagonismelor sociale, la radicalizarea diferitelor categorii de oameni ai muncii, la adâncirea prăpastiei dintre masele populare exploatare și grupul restrâns al exploataretilor.

În politica externă, România s-a încadrat în linia generală promovată de Societatea Națiunilor, care, garantând statu-quo-ul teritorial, proclama principiile egalității în drepturi între țări, principii apărute permanent de statul român.

Direcțiile fundamentale ale politicii externe românești vizau, în primul rând, asigurarea integrității teritoriale, independența și suveranitatea națională a României, stabilirea unui climat de pace și securitate în Europa, combaterea tendințelor de revizuire teritoriale și a revanșismului, care își fac apariția în anii imediat postbelici din partea unor state europene ca Germania, Italia, Ungaria

și altele, state care nu au recunoscut tratatele de pace de la Paris⁷.

Modificările intervenite în viața social-economică a țării, precum și introducerea votului universal — care a creat maselor posibilitatea de a se afirma nemijlocit în viața politică — au dat un puternic impuls curentelor de opinie publică, în special celor de orientare general-democratică, au provocat o sensibilă regroupare a forțelor politice, au contribuit la formarea unor noi partide și grupări politice. Partidul conservator și grupările sale înrudite — Partidul conservator-progresist și Partidul conservator-democrat —, cu toate încercările de adaptare la noua situație, aveau să dispară curînd de pe scena politică. După 1920, conservatorii nu au mai obținut nici un loc în parlament. O bună parte dintre moșierii conservatori vor trece în alte partide — Partidul poporului, Partidul țărănesc etc. —, accentuînd tendințele cu caracter reacționar ale acestora. În rîndurile rămășițelor conservatoare vor găsi sprijin și aderenți grupările de extremă dreaptă. Primii susținători ai unei astfel de grupări înființate de C. Z. Codreanu — Legiunea Arhanghelului Mihail — se vor recruta, în majoritate, dintre foștii mari moșieri. Acestei categorii sociale i-au aparținut, de exemplu, Gh. (Zizi) Cantacuzino-Grănicerul, care va ajunge „președinte“ al partidului „Totul pentru țară“, denumire pe care și-o va atribui într-o perioadă mișcarea legionară, sau Mihail Sturza care, în calitate de diplomat al guvernelor regale, va urmări să promoveze orientarea Gărzii de fier în politica externă.

Cel mai puternic partid politic al burgheziei era Partidul național-liberal, în cadrul căruia rolul conducător îl deținea burghezia grupată în jurul Băncii Naționale a României și Băncii Românești, precum și al altor citorva mari bănci comerciale. În fruntea acestui partid se aflau Ionel Brătianu, Vintilă și Dinu Brătianu, M. Pherekyde, Al. Constantinescu, dr. C. Angelescu, I. G. Duca și alții. Liberalii erau sprijiniți de o parte a micii burghezii și, vremelnic, de chiaburime. Din motive de oportunitate, li s-au alăturat și elemente din marea moșierime ale căror

⁷ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, op. cit., p. 40—50; Gheorghe Zaharia, *Considerații asupra politicii externe a României. 1919—1929*, în *Probleme de politică externă a României. 1919—1939*, cu legere de studii, Editura militară, 1971, vol. I, p. 17—51.

interese se împleteau cu capitalul bancar, industrial, comercial.

Partidul național-liberal a avut în anii 1919—1920 o influență preponderentă în conducerea statului. El a încercat a-și aroga meritul de „partid al victoriei“. Exponent al burgheziei interesate în adaptarea mai rapidă a regimului agrar la necesitățile dezvoltării capitaliste și conștient că regimul burghez se putea consolida numai printr-o politică de concesiuni făcute maselor, Partidul național-liberal a căutat ca urmările acestor concesiuni să fie suportate îndeosebi de moșierime, pentru a întări pozițiile burgheziei. În acest context s-au înscris legiferarea de către liberali, încă în 1918, a expropriării parțiale a moșierilor și a abolirii sistemului electoral cenșitar. Alte promisiuni cuprinse în programele electorale au fost, rînd pe rînd, date uitării, iar Partidul național-liberal își va manifesta tot mai evident politica de apărare a intereselor economice ale marii burghezii și de impunere a dominației ei politice. Din 1922 pînă în 1928 — cu o scurtă întrerupere din martie 1926 pînă în iunie 1927 —, la cîrma țării s-au perindat numai guverne liberale, care au asigurat însușirea de către diferite grupări ale burgheziei a beneficiilor perioadei de stabilizare vremelnică și relativă a capitalismului, în timp ce pentru masele populare exploatarea exercitată de capitalul autohton și străin, poverile fiscale, lipsa de drepturi și libertăți deveneau tot mai greu de suportat. Pentru a se menține la putere, liberalii, încălcînd orice principii democratice, au adoptat în 1926 legea prin care era introdusă „prima electorală“, au recurs la starea de asediu, la teroarea jandarmerească, la furturile de urne și la prigoana împotriva adversarilor politici în campaniile electorale, la numeroase alte samavolnicii. Politica reacționară promovată de Partidul național-liberal va nemulțumi treptat toate straturile sociale, va facilita unele alianțe între partidele de opoziție.

În viața politică a țării, în perioada imediat următoare războiului a ocupat un loc însemnat Partidul național român, ale cărui cadre de bază, provenind din Transilvania, erau reprezentate prin I. Maniu, Al. Vaida-Voievod, V. Goldiș, Ștefan Cicio Pop etc., care au militat pentru unirea Transilvaniei cu România. Masele acordau acestui partid o anumită încredere, considerîndu-l drept o forță menită să asigure înfăptuirea transformărilor democratice

înscrise în Declarația din 1 decembrie 1918 de la Alba Iulia. Dar conducerea Partidului național român, în frunte cu I. Maniu și Al. Vaida-Voievod, preconiza realizarea unor reforme în spirit conservator, concomitent cu deplasarea efortului principal spre preluarea puterii. În acest ultim scop, în 1923, Partidul național a fuzionat cu rămășițele fostului partid conservator de sub conducerea lui Take Ionescu.

Fuziunea cea mai importantă a fost aceea dintre Partidul național și Partidul țărănesc al lui I. Mihalache, realizată în 1926 și care a dat naștere Partidului național-țărănesc. Prin propaganda dusă împotriva Partidului național-liberal și prin afirmarea unor deziderate burghezo-democrate, Partidul național-țărănesc și-a sporit influența în viața politică, și-a atras, în perioada respectivă, încrederea unor mase largi⁸. În 1927, un număr important de foști militanți ai Partidului țărănesc, nemulțumiți de politica lui I. Maniu, au format un nou partid, sub conducerea dr. N. Lupu.

Pentru atmosfera politică a României interbelice și pentru confruntarea curentelor social-politice din perioada respectivă nu este lipsit de interes faptul că Partidul țărănesc — creat în decembrie 1918 —, care avea ca bază socială o parte a țărănimii și a micii burghezii orașenești și cuprindea în conducerea sa și o serie de elemente cu orientare burghezo-democratică, ca C. Stere, Pavel Bujor, Gr. Iunian, dr. N. Lupu și ulterior I. Mihalache și V. Madgearu, preconiza, într-o formă sau alta, unele revendicări în favoarea maselor muncitoare — exproprierea moșiilor cu o despăgubire suportată în proporție de 50 la sută de către stat, statornicirea unor impozite progresive pe avere, desființarea jandarmeriei, dreptul de organizare pentru muncitori și libertatea presei, democratizarea aparatului de stat, etatizarea Băncii Naționale. Un grup de conducători ai acestui partid, îndeosebi I. Mihalache și V. Madgearu, va elabora ceva mai tîrziu doctrina „statului țărănesc“ și va argumenta din punct de vedere teoretic necesitatea organizării țărănimii într-un partid politic de clasă, independent. Fără a eluda cu totul comunitatea de

⁸ Vezi: Mihai Fătu, *Sfîrșit fără glorie*, Editura științifică, București, 1972, p. 14—16; Mihai Rusenescu, Ioan Saizu, op. cit., p. 83—98.

interese dintre muncitori și țărani, ideologii „statului țărănesc” respingeau ideea alianței muncitorești-țărănești, a reprezentării intereselor țărănimii de către partidul clasei muncitoare. În anii opoziției, Partidul național-țărănesc și-a creat o aureolă de susținător al democrației și progresului. În perioadele în care — începând din 1928 — s-a aflat, în diferite formații, la guvernarea țării a contribuit la subordonarea și mai accentuată a României față de capitalul monopolist străin și la agravarea situației economice a oamenilor muncii, a spulberat iluziile pe care le crease în rîndul maselor prin promisiunile sale, a organizat reprimarea singeroasă a mișcărilor muncitorești și democratice. Unele grupări din cadrul acestui partid au rămas, totuși, pe poziții principial democratice, ceea ce a și provocat o serie de disensiuni și dezidențe, care au marcat, pe parcurs, evoluția Partidului național-țărănesc.

O altă formațiune politică burgheză apărută după 1918 a fost Liga poporului, al cărei lider era generalul Al. Averescu, formațiune care în 1920 a adoptat denumirea de Partidul poporului. Pe baza unor promisiuni vagi privind înfăptuirea de reforme democratice, Partidul poporului s-a bucurat la un moment dat de o mare popularitate. Lui i s-au alăturat și unii politicieni proveniți din Partidul conservator, ca C. Argetoianu, Matei Cantacuzino și alte elemente reacționare. Din Partidul poporului au făcut vremelnice parte și personalități politice și culturale cu vederi democratice, ca Vasile Kogălniceanu, Mihail Sadoveanu, Petru Groza ș.a., oameni animați de dorința de a contribui la democratizarea reală a țării, dar care au părăsit acest partid cînd, după 1920, el s-a dovedit o grupare diversionistă, menită a promova interesele claselor exploatare, politică ce a dus foarte curînd la o bruscă și simțitoare scădere a popularității sale.

În această perioadă au activat și alte partide burgheze, ca Partidul muncii, condus de Gr. Trancu-Iași, sau Partidul maghiar și Partidul german — care reprezentau interesele claselor exploatare din rîndul acestor naționalități conlocuitoare — și altele.

Toate aceste partide, indiferent de orientările pe care le promovau sau pretindeau că le promovează, indiferent de denumirile de „naționale”, „populare”, „democratice” etc. pe care și le atribuiau, urmăreau, fiecare în parte, desigur de pe poziții diferite — reacționare sau

mai mult sau mai puțin consecvent democratice —, ca țel comun menținerea, în esență, a orînduirii existente, consolidarea societății burgheze, apărarea prin orice mijloace a intereselor claselor dominante.

Sistemul politic burghez, dominat de numeroase contradicții interne și lipsit de unitate, cu toate prefacerile economice și social-politice care au stimulat dezvoltarea societății românești pe calea progresului, în sens burghezo-democratic, s-a dovedit incapabil să soluționeze, pe măsura cerințelor epocii și în limitele orînduirii sociale existente, cerințele maselor largi muncitoare. Dezvoltarea economiei și vieții sociale a țării nu au fost însoțite de măsuri corespunzătoare pentru rezolvarea nevoilor materiale și spirituale, arzătoare, ale acestor mase. Din punct de vedere al structurii, societatea românească se caracteriza printr-un înalt grad de fărîmițare, prin existența, alături de proletariat, țărănime și burghezie, a numeroase categorii sociale intermediare, mic-burgheze, cu interese extrem de contradictorii, care vor pendula între burghezie și proletariat, între forțele politice de stînga și cele democrat-burgheze, în căutarea de soluții la problemele lor specifice. Această realitate le va facilita multor forțe politice reacționare, conservatoare, inclusiv celor de dreapta sau de extremă dreaptă, să manevreze în cîmpul social pestriț, în scopul de a-și asigura suportul necesar realizării propriilor lor interese, străine poporului, tendințelor obiective de dezvoltare a țării pe calea progresului social și național.

Greaua situație economică, contrastul izbitor dintre mizeria, lipsurile de tot felul ale majorității populației și bogăția, traiul de huzur al exploatare, discriminările și îngrădirile pe care masele le întîmpinau în exercitarea drepturilor și libertăților și folosirea deplină a acestora de către clasele opresoare, utilizarea puterii politice în scopul înăbușirii mișcării muncitorești revoluționare — toate acestea au dus la ascuțirea puternică a contradicțiilor de clasă în România primilor ani postbelici, au determinat dezvoltarea mișcărilor populare și, în primul rînd, a celei muncitorești.

În fața valului crescînd al nemulțumirii populare, al cererilor tot mai insistente ale maselor de a se lua măsuri pentru ameliorarea situației lor, partidele politice burgheze au fost nevoite să preconizeze o serie de reforme.

Ziarul „Socialismul“, organul de presă al Partidului socialist, dezvăluind în mod convingător adevărul tel al reformelor, concesiilor și promisiunilor la care recurgea burghezia, într-un articol intitulat „Morfina politică“, scria: „Încep să număr pe degete: 12 partide politice [...] o duzină de programe și toate au un ce comun — reforme. Reacționarii din jurul domnului Carp, al căror glas aproape că nici nu se aude, vor reforme pentru popor. Conservatorii reacționari din jurul domnului Mișu Cantacuzino vor să dea reforme, dar nu prea multe [...]. Conservatorii takiști nici nu mai încapă îndoială că sînt pentru reforme. Marghilomanii, botezați într-o zi cu ceață cu numele de conservatori-progresiști, se declară și ei pentru reforme. Un partid țărănesc constituit de învățători vrea reforme numai pentru țărani [...]. În fine, Partidul liberal glăsuiește astfel: «asigurați muncitorilor de lucru, asistență medicală în caz de boală, existență în caz de invaliditate și bătrînețe și veți anihila orice tendințe anarhice sociale». Aceste cuvinte au fost rostite de cancelarul german Bismarck, iar liberalii și le însușesc, cu toate că sînt de proveniență germană [...]. Reformele de astăzi au menirea de a ne îndulci, de a face mai suportabilă mizeria. Ele sînt morfina dată omului pentru a-l adormi, a-i procura vise frumoase“. În același număr, în articolul de fond, ziarul sublinia: „Muncitorimea și țărănimea săracă vor o radicală transformare socială, ceea ce n-o poate înfăptui nici Partidul liberal, nici un guvern național; muncitorimea și țărănimea săracă, singurele elemente istorice democratice, trebuie să înfăptuiască această radicală transformare socială, care este în opunere cu interesele burgheziei“⁹.

La sfîrșitul anului 1918, realitatea oferea o confirmare de necontestat a adevărului exprimat de presa socialistă. Egalitatea în drepturi proclamată era îngrădită de inegalitatea social-economică, de măsurile represive ale aparatului de stat, de legile care permiteau guvernului să instaureze starea de asediu și cenzura, să suprimе libertățile cetățenești, de faptul că femeile, militarii, tinerii între 18 și 21 de ani erau excluși de la dreptul de vot. „Deasupra tuturor greutăților..., starea de asediu — scria o altă publicație —, care oprește întrunirile pu-

⁹ „Socialismul“ din 12 (25) decembrie 1918.

blice și amenință cu judecata sumară a curților marțiale pe orice cetățean contravenient, constituie o piedică esențială a unei lupte electorale cu puteri egale pentru toate curente și, mai ales, pentru democrația cinstită“¹⁰.

În ciuda acestor opreliști care vor stînjiți tot mai mult evoluția ulterioară a vieții politice românești, raporturile dintre diferite clase și forțe politice, ca urmare a maturizării politice și a creșterii capacității organizatorice a clasei muncitoare, în jurul căreia se polarizau toate forțele progresiste, lupta revoluționară pentru soluționarea marilor probleme ale țării, pentru făurirea unei vieți mai bune a înregistrat o serie de realizări importante¹¹.

În numeroase întreprinderi au fost aleși delegați ai muncitorilor, s-au constituit comitete de fabrică și consilii muncitorești, organe proletare permanente, menite să reprezinte interesele muncitorilor în fața patronilor și autorităților. Prin greve și impresionante demonstrații de masă, organizate de Partidul socialist și de syndicate, muncitorimea a reușit să impună introducerea zilei de lucru de 8 ore, o oarecare sporire a salariilor, limitarea sau desființarea amenzilor, îngrădirea concedierilor arbitrare, acordarea de alocații. Luptele proletariatului au anihilat în bună măsură efectul legilor și ordonanțelor care interziceau organizarea de demonstrații muncitorești, au dus la creșterea prestigiului Partidului socialist, al militanților revoluționari. Partidul socialist a devenit în scurt timp un partid de masă, numărul membrilor săi ridicîndu-se la circa 100 000, în timp ce alți peste 200 000 de muncitori erau cuprinși în syndicate, iar cercurile socialiste ale tineretului și-au sporit considerabil rîndurile¹².

Acțiunilor de masă li s-a adăugat o intensă activitate politică-ideologică, desfășurată de Partidul socialist prin presă. De la tribuna parlamentului, deputații socialiști și democrați militau pentru apărarea și lărgirea drepturilor democratice, demascau asuprirea și exploatarea maselor. Mișcarea socialistă se afirma ca o amplă mișcare de masă, care exprima interesele proletariatului și, totodată, ale

¹⁰ „Social-democrația“ din 25 noiembrie 1918.

¹¹ Crearea Partidului Comunist Român (Mai 1921), sub redacția Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac, Editura științifică, București, 1971, p. 206—232; Mișcarea muncitorească și legislația muncii în România. 1864—1944, coordonatori Nicolae Petreanu, Ilie Ceaușescu, Editura științifică, București, 1972, p. 68—82.

¹² Crearea Partidului Comunist Român, p. 185—196.

unor însemnate pături muncitoare neproletare — funcționari, intelectuali, țărani, meseriași —, interesate în înfăptuirea transformărilor sociale innoitoare. Ea continua cele mai bune tradiții revoluționare ale clasei muncitoare, ale poporului român, afirmându-se în noile condiții în mișcarea revoluționară internațională, al cărei „marș triumfal“ îl constituia victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie din Rusia și izbucnirea a noi revoluții în Germania, Ungaria, Austria, Finlanda.

Un fenomen care s-a răspândit și s-a generalizat după 1918 l-a constituit solidarizarea celor ce muncesc cu greviștii, manifestată prin greve de susținere sau de simpatie. Ca urmare a acestui fapt, acțiunile greviste au căpătat un caracter de masă, ducând la întărirea continuă a frontului antipatronal. În decursul confruntărilor de clasă, la care au participat, înfrățiți, muncitorii români și cei aparținând naționalităților conlocuitoare, s-a întărit unitatea de acțiune a proletariatului din România.

Forță socială profund patriotică, clasa muncitoare din țara noastră și-a exprimat sprijinul activ față de proletariatul internațional, expresie a ideilor solidarității proletare de care era animată. Lozinca „Jos mâinile de pe Rusia!“ a constituit semnalul unor largi acțiuni protestatare, a devenit pentru masele populare din țara noastră un puternic îndemn la luptă în sprijinul Revoluției din Octombrie¹³. Oamenii muncii și-au manifestat, de asemenea, solidaritatea cu revoluția proletară ungară¹⁴.

Răspunzând chemării Internaționalei a III-a, adresată proletariatului internațional pentru declanșarea unei greve demonstrative în ziua de 21 iulie 1919 în apărarea Rusiei Sovietice și a Republicii Sfaturilor din Ungaria, Partidul socialist din România a mobilizat la grevă politică zeci de mii de muncitori. Au răspuns chemării muncitorii din București, Ploiești, Turnu Severin, Galați,

¹³ *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și Mișcarea Revoluționară și Democratică din România*, sub redacția Ion Popescu-Puțuri, Gheorghe Zaharia, Nicolae Copoiu, Gheorghe Unc, Editura politică, București, 1967; *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și România*, Editura politică, București, 1967; *Tradiții de solidaritate internaționalistă româno-sovietice*, Editura politică, București, 1972.

¹⁴ Vezi: *Tradiții de solidaritate revoluționară româno-ungară*, coordonatori Gheorghe Zaharia, Augustin Deac, Editura politică, București, 1979.

Brăila, Iași, Reșița ș.a., cu greviștii solidarizându-se și pături neproletare.

Avântul revoluționar din acei ani a condus la creșterea gradului de maturizare politică și ideologică a clasei muncitoare, ceea ce și-a găsit expresie în consolidarea Partidului socialist și crearea condițiilor transformării lui în partid comunist.

Acest fapt a imprimat, la începutul anului 1920, acțiunilor muncitorești, luptei proletariatului un nou elan, grevele fiind însoțite de demonstrații și mitinguri de o tot mai mare combativitate și amploare. Nu numai întreprinderi, ci întregi ramuri și centre industriale erau paralizate de acțiunile greviste, care întruneau adevărată deplină și cunoșteau o participare masivă a muncitorimii. Era vădit că se făceau pași spre o grevă generală pe întreaga țară. Acest fapt s-a și produs în octombrie 1920, datorită refuzului autorităților de a satisface cererile înscrise în memoriul alcătuit de Consfătuirea lărgită a Partidului socialist și a Comisiei Generale a Sindicatelor. Ca urmare a propunerilor insistente ale muncitorimii și sub presiunea majorității delegaților, acest memoriu cuprindea revendicările de bază ale proletariatului: dreptul de organizare, de întrunire, de presă, recunoașterea consiliilor muncitorești în toate întreprinderile, suspendarea legii de interdicere a grevelor, retragerea armatei din fabrici, reprimirea la lucru a muncitorilor concediați pentru activitate revoluționară etc.

Dezlănțuirea și desfășurarea furtunoasă a grevei generale — prima de acest fel în țara noastră, cu o participare de aproape o jumătate de milion de oameni — a provocat panică în rândurile claselor exploatoare. Pregătite din timp să înăbușe prin forță lupta muncitorimii, ele n-au pregetat să treacă la represiune — instituirea stării de asediu la București și a cenzurii în întreaga țară, arestarea conducătorilor revoluționari și a comitetelor de grevă, suprimarea ziarelor organizațiilor muncitorești etc.

Lipsită de o conducere unitară, greva generală a fost înăbușită. Experiența ei și-a pus însă cu o deosebită putere amprenta asupra evoluției politice și organizatorice a mișcării muncitorești. A fost pusă la ordinea zilei necesitatea reorganizării Partidului socialist pentru a-și spori capacitatea politică și organizatorică, de conducere a luptei revoluționare a maselor muncitoare în noile condiții istorice, pentru răsturnarea claselor exploatoare

de la putere și asigurarea triumfului societății socialiste. La Congresul din mai 1921, exprimând voința muncitorilor din țara noastră, s-a hotărât transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist Român. „Prin aceasta — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — se ridică pe o treaptă superioară activitatea detașamentului de avangardă, revoluționar al clasei muncitoare din România. Partidul Comunist, continuatorul direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare făurit în 1893, a dus mai departe și a ridicat pe un plan superior, în noile condiții ale dezvoltării României, lupta de eliberare socială și națională. Tocmai de aceea apreciem acest moment ca un moment de răscruce în dezvoltarea României noi”¹⁵.

Niciodată în România n-a existat un alt partid politic care să lupte cu atita abnegație și spirit de sacrificiu pentru fericirea poporului român, pentru progresul națiunii noastre. Legându-și strâns destinul de cel al poporului, P.C.R. și-a precizat poziția, punctele de vedere în toate problemele majore ale țării, preconizând o seamă de transformări menite să contribuie la progresul României, la îmbunătățirea condițiilor de trai ale maselor muncitoare, la lichidarea proprietății moșierești, pentru realizarea aspirațiilor celor ce muncesc.

Ca forță politică cu adevărat innoitoare, Partidul Comunist Român are meritul suprem de a fi înfățișat poporului perspectiva luminoasă a răsturnării de la putere a exploataților, a transformării revoluționare a societății, a făuririi unei vieți civilizate pentru cei ce muncesc. Programul său politic a exercitat o profundă influență mobilizatoare asupra maselor largi din România, a polarizat în jurul său forțele progresiste ale națiunii.

Deși a activat, încă de la înființare, în condiții vitrege, partidul comunist a desfășurat o intensă muncă în vederea reorganizării secțiunilor și consolidării organizațiilor sale, precum și o largă propagandă în rândurile muncitorilor, țăranilor, intelectualilor pentru apărarea luptătorilor revoluționari. În 1922, hotărînd să participe la campania electorală pentru alegerile parlamentare,

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 275.

P.C.R. a reușit să organizeze mari adunări populare și să depună liste de candidați în câteva județe.

În anii 1921—1924, în lupta pentru unitatea mișcării muncitorești, scindată prin crearea, de către o parte a liderilor de dreapta social-democrați, a Federației partidelor socialiste din România, P.C.R. a creat și a condus, alături de Sindicatele unitare și de Uniunea Tineretului Comunist, și o serie de alte organizații ale clasei muncitoare, ca Ajutorul Roșu, Ajutorul muncitoresc român ș.a. Pentru apărarea libertăților democratice și a drepturilor omului, a luat ființă, în august 1923, Liga drepturilor omului, din care au făcut parte personalități cu vederi democratice, ca: C. Costa-Foru, C. I. Parhon, Zamfir C. Arbore, Șt. Voitec ș.a.

La 27 iulie 1924, Partidul Comunist Român, precum și U.T.C., organizațiile de masă revoluționare au fost scoase în afara legilor, sediile lor au fost închise, arhivele confiscate, iar conducătorii lor urmăriți și arestați. În pofida acestui fapt P.C.R., a reușit să organizeze și să conducă lupta maselor pentru condiții mai bune de trai, pentru apărarea drepturilor democratice, folosind forme variate în întărirea continuă a legăturilor sale cu masele largi populare. În 1925 a fost creat Blocul muncitoresc-țărănesc, organizație legală, cuprinzând comuniști, socialiști, social-democrați, unii membri cu vederi democratice ai Partidului țărănesc etc. Această organizație își propunea să lupte pentru drepturile cetățenești, pentru libertatea de organizare, de întrunire și a cuvintului, pentru limitarea proprietăților moșierești la 50 ha și atribuirea pământului fără plată țăranilor. Prin programul său realist, izvorit din necesitățile imediate ale societății românești, prin tactica sa suplă, Blocul muncitoresc-țărănesc s-a bucurat de o largă aderență în mase, înregistrînd rezultate pozitive în confruntările electorale, în realizarea unor acțiuni comune cu Partidul socialist, Partidul social-democrat, Partidul țărănesc ș.a.¹⁶

Faptele demonstau cu tărie că, încă de la crearea sa, Partidul Comunist Român s-a situat în fruntea luptei pentru progres social, că acest stindard a fost purtat cu

¹⁶ *Organizații de masă legale și ilegale create, conduse sau influențate de P.C.R., 1921—1944*, vol. 1, Editura politică, București, 1970, p. 260—264.

vrednicie, în ciuda greutăților întâmpinate și a prigoanei dezlănțuite de regimul burghez împotriva comuniștilor.

2

Antecedente și ucenicii

În climatul social-politic efervescent al anilor următori primului război mondial, burghezia și moșierimea căutau cu înfrigurare căi și mijloace prin care să se pună la adăpost de valul revoluționar, prin care să înăbușe sau cel puțin să stăvilească mișcarea revendicativă a oamenilor muncii. Masele populare doreau instaurarea unui regim de reală echitate socială, de adevărată democrație, care să înlăture arbitrarul și exploatarea, să pună capăt nesocotirii dreptului la existență al celor ce muncesc. Realizarea unor asemenea deziderate ar fi lezat însă în mod serios interesele claselor dominante și ar fi pus în joc înseși bazele orînduirii burgheze. Ele nu erau dispuse să tolereze accesul maselor la drepturile și libertățile proclamate decît în măsura în care aceasta nu pune în primejdie dominația lor de clasă. O diversiune care să abată masele de la lupta pentru adevăratele lor interese, să canalizeze în altă direcție nemulțumirile și revolta oamenilor muncii de la orașe și sate nu putea fi, pentru burghezie și moșierime, decît binevenită. Este, dealtfel, după cum arată istoria, o metodă la care au recurs întotdeauna și pretutindeni exploatareii. De data aceasta, burghezia și moșierimea din țara noastră au găsit acest instrument diversionist în agitarea virulentă a „pericolului comunist“, a „pericolului roșu“ și a „revoluției“, care amenința cu „distrugerea ordinii“ și „pieirea omenirii“. Aceasta avea în vedere și faptul că psihoza anticomunismului contamina mințile unor oameni, îndeosebi din păturile mijlocii, caracterizate prin teama față de perspectiva oricăror schimbări în viața socială. Prea puțin interesa burghezia și moșierimea că se recurgea în acest scop la cea mai grosolană denaturare a adevărului, la antisemitism, la concepții mistice, obscurantiste etc. Din acest punct de vedere, exploatareii nu aleg. Totul este acceptabil dacă le servește interesele.

Ca și în alte țări, în efortul de a stăvili mișcarea revoluționară a proletariatului și mai cu seamă „stafia comunismului“, cercurile reacționare ale burgheziei și moșierimii din România au recurs la o multitudine de mijloace, de la cele spirituale, psihologice, la mijloace violente. În speță era vorba de o diversiune care, pe plan mondial, purta denumirea generică de „fascism“ și ale cărui baze fuseseră puse în Italia în martie 1919¹.

Factorii care au generat fascismul și l-au adus la suprafața vieții politice a României diferă, în o serie de privințe esențiale, față de situația din cele mai multe state europene, îndeosebi Germania, Italia, Ungaria ș.a.². În aceste țări, mai ales în Germania, fascismul a fost generat și adus la putere de forțele social-politice promotoare ale revanșismului și revizionismului teritorial, fiind produsul vîrfurilor celor mai reacționare ale burgheziei imperialiste. Promovînd și stimulînd mișcarea fascistă, acestea urmăreau în primul rînd reîmpărțirea Europei în favoarea lor, printr-o politică de presiuni, amenințări, intimidări, crime, pînă la „război total“. Ele urmăreau în acest cadru lichidarea mișcării revoluționare a clasei muncitoare, captarea păturilor mijlocii prin diferite sloganeuri „antiplutocratice“, prin demagogie socială, instigări șovine, specularea sentimentelor naționale ș.a.

Prin urmare, în strategia politică a cercurilor imperialiste, fascismul era destinat, pe plan extern, satisfacerii pretențiilor revizioniste, anexioniste, iar pe plan intern lichidării tuturor forțelor democratice, revoluționare, potrivnice războaielor de cuceriri teritoriale.

În România, curente și organizațiile fasciste — apărute la începutul deceniului al patrulea — au fost întii de toate rezultatul eforturilor acelorăși *cercuri* ale burgheziei imperialiste străine de a-și realiza avanposturi în țările vizate a constitui obiect al revizuirilor teritoriale — Austria, Cehoslovacia, Albania, Polonia, Iugoslavia, Grecia, România ș.a. —, rezultatul unui veritabil export al unui întreg arsenal ideologic, politic, organizatoric, care va infecta atmosfera politică internă, și care

¹ *Regimurile fasciste și totalitare din Europa*, vol. 1, Editura militară, București, 1979, p. 84—85.

² Vezi: Gheorghe Zaharia, Mihai Fătu, *Cauzele și consecințele nefaste ale instaurării regimurilor reacționare, fasciste în Europa — 1940 —*, România, în *Anale de istorie*, nr. 6/1979, p. 164—165.

va evolua paralel, fără a se contopi cu sistemul politic statal, decît în momentul căderii României sub dominația Germaniei hitleriste.

Desigur, aceste constatări de principiu nu exclud existența unor factori interni care au creat climatul prielnic germinării, apariției și evoluției organizațiilor de dreapta și de extremă dreaptă, existența unor convergențe între anumite cercuri extremiste ale marii burghezii și moșierimi din interior și cele fasciste din afară, pe fondul cărora s-a produs fenomenul de transplant al ideologiei și practicilor fascismului în România. Dintre acești factori, pe un loc de prim rang se situează efortul vîrfurilor claselor exploatatoare de a stăvili mișcarea revoluționară a proletariatului și a celorlalte mase muncitoare din România împotriva exploatării și asupririi, pentru drepturi și libertăți democratice. În pofida încercărilor cercurilor naziste germane sau a celor fasciste italiene, a demagogiei sociale și a altor componente ale tacticii fasciste practicate și în România — fascismul nu a reușit să-și asigure o bază de mase, după cum nu a reușit să schimbe, decît începînd din 1940, fizionomia burghezodemocratică a regimului politic, orientarea politicii externe a României; el nu a reușit să abată poporul român de la cursul istoriei sale firești străvechi¹.

Printre acțiunile de ordin diversionist întreprinse de acele cercuri reacționare ale burgheziei și moșierimii care considerau fascismul ca un antidot împotriva mișcării muncitorești și democratice se situează și încurajarea unor manifestații extremiste de dreapta inspirate la început din arsenalul fascismului italian, ulterior din cel al național-socialismului german, precum și exacerbarea unor tendințe șovine în România. Reținem, astfel, constituirea, în 1919, la Iași a unei organizații auto-intitulată „Garda Conștiinței Naționale”, condusă de un oarecare Constantin Panu, care practica violența și diversiunea politică, pentru stăvilirea luptei revoluționare a proletariatului ieșean. Tinzînd a semăna dezorientare în rîndul muncitorilor, această organizație propaga demagogic așa-numita „armonie socială”², „socializarea mijloacelor de

¹ Ibid.

² „Crezul socialismului național creștin”, în „Conștiința” din 9 februarie 1920.

producție”³, menite, chipurile, a-i determina pe oameni „să trăiască în sfînta credință a lui Hristos”⁴.

Publicația „Conștiința”, oficiosul Gărzii conștiinței naționale, nu ezita însă a enunța scopul real al acestei organizații, și anume acela de a zădărnici activitatea revoluționară a clasei muncitoare, de a împiedica propaganda „dușmanilor liniștei publice și siguranței statului”⁵. Ținta atacurilor o constituiau muncitorii, funcționarii, intelectualii și alte categorii sociale, greu apăsate de urmările războiului, de politica de asuprire a claselor dominante, care își revendicau tot mai insistent drepturile. Cu deosebită furie erau combătute ideile socialismului științific. La ședințele organizației G.C.N. se dezbăteau, de obicei, „chestiuni în legătură cu dezvoltarea și avîntul luat de mișcarea comunistă în diverse fabrici și cartiere”⁶ ale orașului, se puneau la cale acțiuni de reprimare și intimidare a socialiștilor revoluționari, împotriva cărora aveau loc frecvente atacuri. Acesta era, dealtfel, scopul în vederea căruia organizația era subvenționată de către diferite cercuri sau elemente reacționare. Sub egida Gărzii conștiinței naționale și cu sprijinul nemijlocit al organelor represive ale statului au fost în repetate rînduri înăbușite greve ale muncitorilor de la Regia monopolurilor statului și de la Atelierele „Nicolina” din Iași.

Influența reală a Gărzii conștiinței naționale este apreciată într-un articol-bilanț intitulat „2 luni de la înființare”⁷, în care unul dintre conducătorii ei, C. D. Vasiliu, recunoștea eșecul suferit, faptul că organizația s-a compromis în fața opiniei publice, și mai ales în fața muncitorimii. Manifestînd interes pentru acțiunile turbulente, antisemite ale acestei organizații, A. C. Cuza, care își făcuse din antisemitism o veritabilă platformă politică și „culturală”⁸, încearcă revitalizarea Gărzii conștiinței na-

³ „Conștiința” din 8 decembrie 1919.

⁴ Ibid.

⁵ „Conștiința” din 30 august 1919.

⁶ C. Z. Codreanu. *Pentru legionari*, Editura „Totul pentru țară”, Sibiu, 1936, p. 19.

⁷ „Conștiința” din 9 octombrie 1919.

⁸ În zilele de 17 și 18 iulie 1918, Adunarea deputaților a dezbătut proiectul de „Lege a împămîntenirii streinilor născuți în țară”. Cu acest prilej A. C. Cuza și-a dezvăluit întreaga sa gîndire antisemită, ca și intențiile de a imprima antisemitismului o tentă diversionistă. El declara că populația evreiască ar fi cauza unor situații grele prin care trecea România sau piedică în calea

ționale, mediind în martie 1920 fuziunea ei cu organizația naționalistă ardeleană Frăția de cruce, de sub conducerea lui Amos Frîncu și Liviu Ghilezan⁹. În această organizație, patronată spiritual de A. C. Cuza, și-a început activitatea viitoarea căpetenie legionară, Corneliu Zelea (Zelinschi) Codreanu. În pofida eforturilor adeptilor extremismului și violenței, așa-zisa Gardă a conștiinței naționale nu a reușit să antreneze mase cît de cît însemnate, rămînînd o sectă la periferia eșichierului politic burghez. În cele din urmă, pentru dezordinile pe care le provoca, autoritățile s-au văzut nevoite a hotărî dizolvarea Gărzii conștiinței naționale.

Venirea liberalilor la putere în ianuarie 1922 a stimulat ofensiva virfurilor claselor dominante împotriva avîntului revoluționar al clasei muncitoare și a dat, astfel, impuls constituirii unor noi organizații de dreapta, diversioniste. Apariția acestora era facilitată și de mașinările unor reprezentanți ai marii industrii și finanțe românești, care urmăreau să canalizeze împotriva burgheziei evreiești și de altă naționalitate nemulțumirile burgheziei mici și mijlocii, provocate de concurența marelui capital.

În evoluția organizatorică a mișcării de dreapta, după primul război mondial un loc aparte l-a ocupat ruperea, încă în anul 1916, de Partidul Național Democrat întemeiat la 23 aprilie 1910 de către Nicolae Iorga și A. C. Cuza a unei grupări care, sub conducerea lui A. C. Cuza, devine o formație politică de dreapta, sub denumirea de Partidul Naționalist Democrat Creștin¹⁰. La baza ideologiei și practicii acestui partid au fost așezate diversunile naționalist-șovine, antisemite. În ianuarie 1922 ia ființă la Iași Uniunea Național Creștină, condusă de prof. N. C. Paulescu, inspirată de A. C. Cuza și avînd scopuri politice asemănătoare. Această Uniune se transformă în

dezvoltării ei ulterioare. „Acesta e tocmai pericolul asupra căruia îmi permit a vă atrage atenția” (Apărarea Națională — organ al Uniunii Naționale-Creștine, nr. 2 din 15 aprilie 1923). Ulterior, după modelul nazismului german, antisemitismul exacerbat devine „program” de acțiune al curentelor extremiste ce vor evolua spre fascism.

⁹ „Unirea”, organ al P.S.D. (Iași), din 30 martie 1920; „Opinia” din 5 aprilie 1920.

¹⁰ Vezi Gh. Pop. *Caracterul antinațional și antipopular al activității Partidului Național Creștin*, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1978, p. 36—37.

Liga Apărării Național Creștine, iar la sfîrșitul anului 1923 cele două formațiuni — Partidul Naționalist Democrat Creștin și Liga Apărării Național Creștine — fuzionează sub denumirea ultimei, avînd ca președinte tot pe A. C. Cuza.

Toate mișcările de dreapta, apărute în această perioadă, și-au concentrat atacurile împotriva legiferării drepturilor constituționale ale evreilor, mergînd pînă la a cere „ridicarea satelor” contra lor¹¹ și proclamarea statului român ca „stat național-creștin”¹². În strategia acestora, statul național-creștin avea menirea de a asigura „rezistența economică a creștinilor (citește burgheziei românești. — n.n.) împotriva acaparărilor”¹³.

Încercări de creare a unor organizații de dreapta au avut loc de asemenea la București, unde ia ființă Liga creștin-socială, precum și la Cluj, prin fondarea „Acțiunii românești”. Anii 1922—1923 au înregistrat și apariția unor grupări intitulate „fascii” — după modelul celor italiene — a căror activitate era cu totul neînsemnată.

Inițial, „fasciile” și-au făcut apariția în zonele cu populație de diferite naționalități, unul din primele lor obiective constituindu-l dezbinarea și învrăjbirea. În Banat, de pildă, unde, împreună cu populația de naționalitate română trăiau și oameni ai muncii germani, maghiari, sirbi, bulgari, evrei, organele administrative locale sesizau, în 1924, faptul că în zonă și-au făcut apariția „fasciile”. Din acestea s-a constituit ulterior gruparea Fascia națională română, ai cărei membri se autointitulau cu prețiozitate și suficiență „salvatori ai patriei”¹⁵. Caracterul diversionist și țelurile politice aventuriste ale acestei grupări sînt limpede exprimate de angajamentele pe care și le asumau — de „a pune ordine” în treburile României, folosind în acest scop metode violente cu totul ieșite din comun, neîntîlnite pînă atunci în nici unul din programele grupărilor sau partidelor politice din România. „Fără menajamente vom merge pînă la pedeapsa cu moartea”¹⁶, avertizau liderii acestor „salvatori” ai țării.

¹¹ Arh. Statului Timișoara, Prefectura jud. Timiș-Torontal, fond 446, dosar nr. 1361/1924, f. 23.

¹² Arhivele Ministerului de Interne (în continuare A.M.I.), dosar 3085, vol. 1268, fila 10.

¹³ Ibid.

¹⁵ „Fasciștii constructivi” din 20 octombrie 1923.

¹⁶ „Fascismul” din 15 iunie 1923.

De fapt, Fascia națională română „promitea” să realizeze „purificarea” societății românești prin exterminarea luptătorilor revoluționari, declarând cu privire la Partidul Comunist Român și la partidele socialiste că „le urim pe toate și le dorim bucurosi moartea tuturor”¹⁷. Întilnim și la această grupare — după cum vom întilni la toate celelalte de aceeași coloratură, care vor activa în diferite perioade — folosirea demagogică a unor confuze și false declarații cu caracter anticapitalist. „Fascismul — consemna cu ostentație unul dintre „doctrinari” — este nevoit să lupte și contra capitalismului... ”¹⁸. Această orientare, chipurile anticapitalistă, se rezuma la unele vagi afirmații de ordin general cu privire la combaterea parazitismului, la lupta împotriva celor care „consumă fără să producă”¹⁹; în problema agrară preconizau reducerea proprietăților rurale „la un maximum de 100 ha”²⁰ etc. Obiectivul principal pe care și-l propunea Fascia națională română era acela de a „evacua în masă străinii”²¹. Pe planul politicii externe, promotorii acestei organizații se declarau pentru alianță fără rezerve cu Italia lui Mussolini, ceea ce confirmă atît sursele din care își alimentau doctrina, cît și „modelul” pe care se străduiau să-l imite, să-l transplanteze în România. Lipsită de orice aderentă în rîndurile poporului, Fascia națională română s-a divizat curînd în diferite mici grupări, care treptat s-au pulverizat în viața politică a epocii.

În opinia publică din țara noastră, influența unor asemenea organizații a fost slabă. Huliganismul, violența ca principale metode politice²² stîrneau, în mod firesc, prin ele însele adversitatea maselor. Împotriva lor s-au ridicat cu fermitate comuniștii, toți oamenii progresiști, democrați și patrioți, conștienți de pericolul pe care îl reprezenta activitatea acestor organizații. „Fascismul — scria ziarul „Socialismul” — caută să-și găsească imitatori și

¹⁷ „Fascismul” din 1 iulie 1923.

¹⁸ Titus P. Vifor, „Doctrina fascismului român”, Ed. „Fascia națională română”, București, 1924, p. 14.

¹⁹ Op. cit., p. 106.

²⁰ Op. cit., p. 168.

²¹ „Fascismul” din 15 iunie 1923.

²² „Adevărul” din 10 octombrie 1923. În octombrie 1923 a fost consemnat primul atentat public fascist asupra unui gazetar din redacția ziarului „Adevărul”.

la noi. Muncitorimea are datoria să înăbușe așa cum se cuvine încercările fasciste ale bandelor antisemite”²³. Considerăm aprecierea din organul Partidului socialist ca fiind deosebit de judicioasă în evaluarea acestor organizații. Într-adevăr, grupările intitulate „fascii”, apărute după primul război mondial, constituiau imitații, expresia încercărilor unor cercuri extremiste de a „transplanta” în România o mișcare străină spiritualității opiniei publice largi din țara noastră.

Acțiunile elementelor extremiste, antimuncitorești și antidemocratice s-au lovit tot mai mult de împotrivirea maselor populare, de starea de spirit progresistă proprie quasi unanimității națiunii române. Această atitudine democratică a influențat și asupra prevederilor noii Constituții a României, adoptată la 29 martie 1923, prin care se renunță la articolul 7 din Constituția de la 1866, ce priva pe cei de alte naționalități ce trăiau în România de calitatea de cetățeni ai țării. Legiferarea dreptului de împă-mîntenire a cetățenilor români de altă naționalitate a constituit un act de mare însemnătate pentru lărgirea cadrului democratic al regimului politic din România. Elementele reacționare au găsit însă în aceste măsuri pretextul pentru reanimarea agitațiilor rasiste, antidemocratice.

La prima vedere, antisemitismul părea rațiunea de a fi a acestor organizații, dar, de fapt, nu a constituit decît unul dintre obiectivele lor. De exemplu, nici unul dintre cele nouă capitole ale programului L.A.N.C., în vigoare pînă în 1925, nu era consacrat acestuia. El a servit doar ca paravan al activității antidemocratice desfășurate de L.A.N.C., cu precădere în rîndul tineretului studentesc. Abuzînd de catedra pe care o ocupa în Universitatea ieșeană, A. C. Cuza a pervertit multe conștiințe și a schilodit numeroase suflete ale tinerilor veniți cu alte rosturi în acel for de cultură și educație. Sub mantia religiei și a naționalismului, acesta a excitat patimi, a propagat doctrina bîtei, a incitat la acțiuni violente. Cîteva acțiuni de propagandă desfășurate de L.A.N.C. sînt edificatoare. În ziua de 4 august 1923 a avut loc în satul Bogdănești, județul Iași, o adunare în incinta bisericii. Au luat parte circa 70 de țărani. În prezența lui A. C. Cuza, C. Z. Codreanu și a altor „lideri” ai L.A.N.C., a fost adus

²³ „Socialismul” din 7 decembrie 1922.

„drapelul fascist“ pe care Codreanu l-a desfăcut zicînd: „iată, fraților, icoana voastră în apărarea dreptății“. Iar A. C. Cuza, după ce a pus în sarcina evreilor „greutățile, scumpetea, jaful și traiul nenorocit“, a încheiat: „Deci voi să aveți încredere în noi [...] și să strigăm în acest locaș sfînt că jurăm cu toții în fața acestui drapel că vom fi cu credință și ne vom conduce după el pentru a merge să se scoatem drepturile noastre și a ne scăpa de dușmanii pe care cu sînge să-i alungăm din țara noastră“. Apoi Cuza, „cu steagul filfiind“, în frunte cu preotul, „au ieșit din biserică cu mulțimea în urmă, umblind prin sat. Preotul cînta rugăciuni, după cum și în urmă domnii veniți din Iași cîntau cîntece“²⁴. În satul Voinești, la o întrunire L.A.N.C., unul dintre vorbitori spunea participanților: „Fiți cu sînge rece și cu inima în dinți, puneți-vă credința în Dumnezeu și urmați acest steag filfiitor care e în fața voastră și [...] mergeți acolo unde va fi nevoie, căci noi, conducătorii acestor steaguri, vom face revolte, zdrobiri și vărsări de sînge. Ne vom băga cu sabia ascuțită în toate orașele“²⁵.

Populația Iașului, străvechi centru de cultură și lumină, a avut de înfruntat în acei ani nenumărate fapte huliganice, demonstrații violente, brutalizarea unor cetățeni pașnici, acțiunile teroriste ajungînd pînă la asasinat.

Unul dintre cei mai zeloși adepți ai lui A. C. Cuza a fost Corneliu Zelinski Codreanu, ulterior „căpitan“ al mișcării legionare. Numele său evocă implicit cortegiul concepțiilor și faptelor aberante care au jalonat, în esență, activitatea Gărzii de fier — cultul violenței și al asasinatului, al falsului eroism, al bigotismului și dezumanizării.

Cîteva succinte date biografice ni se par în această privință necesare. Născut la 13 septembrie 1899²⁶, C. Z. Codreanu și-a format trăsăturile de caracter și concepția despre viață într-un mediu familial viciat din punct de vedere moral și spiritual. Tatăl său, Ion Zelinski Codreanu, și-a crescut copiii într-un climat de teroare și despotism. Stăpînit de delirul grandoarei, a cultivat cu fervoare în sînul familiei bigotismul și cabotinajul, preves-

²⁴ A.M.I. dosar 3085, vol. 1268, fila 65.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ștefan Palaghiță, „Garda de fier...“, vol. I, Buenos Aires, 1951, p. 17.

tind pentru sine și urmașii săi destine de „purificatori“ ai neamului, de „apărători“ ai credinței. Pentru fiul său mai mare — Corneliu — a ales profesiunea de ofițer, înscriindu-l la liceul militar de la Mănăstirea Dealului²⁷. Din această perioadă, unul dintre elevii liceului notează despre el: „Corneliu Codreanu: ca înfățișare un țăran frust, neîndemînatec în gesturi și la vorbă, moale ca temperament și coleric la minie [...] cu aparență de călugăr, prostănac, înalt, spătos, mînuind cu dificultate cuvintele radicale și ideile [...] trecea la clasificare printre elementele cele mai mediocre ale școlii, sortite declasării în viață. Celula sa cerebrală îl indica la coadă“²⁸.

În toamna anului 1919, proaspăt absolvent de liceu, Codreanu vine la Iași și, renunțînd la perspectiva carierei militare, se înscrie la Facultatea de drept. Studiul presupune muncă serioasă și perseverență, dar C. Z. Codreanu va prefera alte căi. În acea vreme, la Iași aveau loc frecvente agitații naționaliste, antidemocratice. În această atmosferă, voința de afirmare a lui C. Z. Codreanu și-a găsit condiții propice, mai ales că tînărul student se afla sub aripa ocrotitoare a decanului de atunci al Facultății de drept, A. C. Cuza, în casele căruia părinții săi își sărbătoriseră cîndva cununia, avîndu-l de naș pe „venerabilul“ profesor, iar mai tîrziu acesta îi fusese naș și lui Corneliu la botez. Codreanu s-a încadrat cu zel printre protagoniștii acțiunilor naționaliste, manifestînd ambiția de a deveni, cu orice preț, „vedetă politică“.

La scurt timp l-a cunoscut pe Constantin Panu. Împrejurarea s-a ivit la o reprezentație de circ, unde după cîteva demonstrații ale unui atlet profesionist a fost anunțat un premiu pentru cine va reuși să-l întrecă pe respectivul artist. În arenă și-a făcut apariția un amator. Era C. Panu, omul în permanentă căutare de bani și client nelipsit al localurilor ieșene, înzestrat cu o remarcabilă forță fizică. Din cîteva mișcări și-a învins adversarul. Codreanu a fost fascinat. În minte i s-a întipărit bine înfățișarea impozantă a lui Panu, ce iradia o forță neobișnuită. Mare i-a fost deci surpriza cînd, participînd la o întrunire organizată de Garda conștiinței naționale

²⁷ Arhivele statului București (în continuare A.S.B.), fond D, dosar nr. 001, fila 19.

²⁸ Citat după Petre Pandrea, „Portrete și controverse“, vol. I, București, colecția „Meridiane“, 1945, p. 246.

— „ale cărei manifeste de luptă anticomunistă le citisem cu câteva luni înainte“, cum mărturisește în lucrarea „Pentru legionari“ —, l-a văzut în postura de președinte pe însuși eroul de circ. „M-am prezentat — povestește Codreanu —, spunându-i că sînt student și că doresc să fiu primit ca soldat în gardă. M-a primit“²⁹. În această organizație de tristă faimă, C. Z. Codreanu și-a făcut ucenicia în calitate de spărgător de greve, acționînd, după propriile-i cuvinte, „cu miinile în buzunare pe revolve“³⁰.

Dizolvarea Gărzii conștiinței naționale îl determină pe Codreanu ca în toamna anului 1922 să plece, cu banii puși la dispoziție de prietenii și cunoscuți, în Germania pentru „a-și continua pregătirea intelectuală“, de data aceasta în economie politică³¹. Studiile de drept de la Iași „nu mergeau“ și atestarea de licențiat n-a obținut-o nici odată. „Rectorul — relatea el în 1936 — a refuzat să-mi elibereze diploma. Nu mi-a eliberat-o nici pînă în ziua de azi“³².

Codreanu a început studiul economiei politice la Universitatea din Berlin într-un fel propriu, descris cu lux de amănunte chiar de către el însuși: „Am studiat toate posibilitățile și m-am hotărît să mă apuc de comerț. Îmi trebuia un capital foarte mic pentru ca să procur produse alimentare din provincie, pe care apoi să le aduc și să le revînd la Berlin la restaurante“. Evident, nici aceste „studii“ nu i-au dat posibilitatea să obțină vreo diplomă. De fapt, altul fusese mobilul care îl îndemnase să plece la Berlin. Un raport al Serviciului special de siguranță din Iași datat 7 noiembrie 1922 consemna că „studentul naționalist Corneliu Zelea Codreanu a plecat la Berlin cu pașaport scos de la Fălticeni pentru a studia organizarea acțiunii antisemite de către studențimea germană“ și că acolo el „urmărește și studiază îndeaproape mișcarea naționalistă [...], ținînd strînsă legătură prin corespondență cu toate mișcările naționaliste din Germania“. Într-una din scrisorile trimise în țară, „studentul“ Codreanu comunica faptul „că la Berlin au avut loc mișcări violente de stradă unde au fost cîțiva morți și răniți și din ce în

²⁹ C. Z. Codreanu, „Pentru legionari“, p. 19.

³⁰ Op. cit., p. 23.

³¹ Op. cit., p. 68.

³² Ibid.

ce ia proporții mai mari, trecînd mulți de partea naționaliştilor“. Din același document rezultă că C. Z. Codreanu „s-a pus în legătură și cu studenții din Viena unde a început, de asemenea, o mișcare puternică în această direcție și că [el, Codreanu. — n.n.] s-a abonat la gazete naționaliste“³³.

Încă din timpul acestei călătorii au început primele și apoi tot mai strînsele legături ale viitorului lider al legionarismului cu hitleriştilor³⁴. Cu acest prilej — va scrie ceva mai tîrziu dr. Otto Liess —, Codreanu află pentru prima dată de Adolf Hitler³⁵. Nazismul îl va capta pentru totdeauna, punîndu-și amprenta de neșters asupra formației lui spirituale și asupra concepțiilor sale politice, fără a fi însă nereceptiv la unele precepte ale fascismului italian.

Revenit după puțin timp în țară, Codreanu a găsit o atmosferă mai prielnică dorinței sale de afirmare. Uniunea național-creștină, creată de A. C. Cuza și N. Paulescu, desfășura o virulentă agitație în rîndurile tineretului. Codreanu, cu asentimentul lui A. C. Cuza, a purces la constituirea Asociației studenților creștini, care și-a pus drept scop impunerea formulei diversioniste „*numerus clausus*“*. Acțiunea s-a concretizat în atacuri huliganice împotriva studenților și cadrelor didactice cu vederi democratice, în molestarea cetățenilor, spargerea de gemuri și devastări de magazine. Tulburările studențești au întîmpinat o vie dezaprobare în opinia publică.

Codreanu și-a continuat ucenicia și în Liga apărării național-creștine, în cadrul căreia s-a ocupat de problemele curente, organizatorice. Liga n-a fost însă întru totul pe placul său. Conducătorii ei nu se dovedeau consecvenți principiilor enunțate, îndeosebi celor rasiste. De

³³ A.S.B., fond A, dosar nr. 111 041, vol. II, fila 321.

³⁴ Ca și în Italia, în anii de la sfîrșitul primului război mondial s-au ascuțit la extrem contradicțiile sociale și politice din Germania, pe fondul cărora a apărut mișcarea de diversiune social-politică întruchipată de așa-numitul „Partid muncitoresc național Socialist German“ (NSDAP), varianta germană a fascismului european, care va fi patronată de Adolf Hitler (vezi regimurile fasciste și totalitare din Europa“, p. 283—299).

³⁵ Art. „Statul național-legionar“, în revista „National Sozialeistische Monatschaft“, aprilie 1941.

* Prin „*numerus clausus*“, elementele reacționare naționalist-șovine înțelegeau limitarea numărului studenților evrei la nivelul raportului dintre numărul evreilor și cel al populației românești.

exemplu, Paul Iliescu, deputat din partea acestei organizații, declarase deschis în parlament — folosind o logică specială — că Liga luptă contra colectivității evreiești, nu contra indivizilor evrei, pe care nu-i putem urî³⁶. Această situație, precum și imposibilitatea de a mai agita spiritele în jurul lui „*numerus clausus*“, temă pe care guvernul, în urma adoptării noii Constituții, nu o mai putea îngădui, îl hotărîră pe Codreanu să acționeze pe cont propriu. Descriind acest moment din conduita viitoare a căpeteniei legionare, în documentul intitulat „Istoric al Gărzii de fier“ se consemnează că, în 1923, „Modificându-se Constituția și acordându-se drepturi politice evreilor, Codreanu a antrenat studențimea ieșeană (o parte din ea. — *n.n.*) într-o acțiune contra acestei modificări. În acest sens a scos un manifest pe care, cu ajutorul unui grup de studenți înarmați cu revolve, l-au dus să-l afișeze în inima cartierului evreiesc Tîrgu Cucului. După această ispravă a suferit mînia organelor de ordine. A devenit însă repede liber³⁷.”

3

Discipolul își întrece mentorul . . .

„Am ajuns la concluzia că ceea ce nu mai pot face studenții trebuie să facem noi . . .“⁴¹. Cu aceste cuvinte a început Codreanu să-și împărtășească planul celor cîțiva prieteni — Ion Moța, Radu Mironovici, Cornel Georgescu, Ilie Gîrneată, Ion Vernichescu, Leonida Bondoc — care, nemulțumiți de activitatea lui A. C. Cuza și a celorlalți conducători ai L.A.N.C., aveau să se constituie în Grupul Codreanu. În octombrie 1923, acest grup a pus la cale organizarea unui complot, ale cărui victime urmau să fie un număr de ziarîști, miniștri, bancheri. Mai întîi C. Z. Codreanu, Ion I. Moța, Ilie Gîrneată, Radu Mironovici, Corneliu Georgescu și alții s-au întîlnit în casa Butnaru din Iași, str. Săvescu, pentru a decide asupra detaliilor faptei ce urma să le asigure intrarea cu „mare vilvă“ în viața politică a țării, o intrare pe „poarta mare“.

³⁶ „Apărarea națională“ nr. 11 din 6 octombrie 1927.

³⁷ A.M.I., dosar 110 297, vol. 13, fila 58.

¹ A.S.B., fond A, dosar nr. 111 041, vol. II, fila 179.

La 8 octombrie „s-au întîlnit ultima oară, noaptea, într-o casă situată pe str. 13 Septembrie 41 din București, în care locuia prietenul lor comun, Nicușor Dragoș“⁴². Cu această ocazie s-a hotărît „împușcarea politicianilor trădători“ adică a unor miniștri liberali, ca Al. Constantinescu și Gh. Mîrzescu³. La miezul nopții însă, casa a fost înconjurată de polițiști. „Arestarea a fost operată personal de către generalul Nicolescu, prefectul poliției capitalei. La percheziția corporală care le-a fost făcută s-au găsit pistoale“⁴. Au fost încarcerați la Văcărești. Pentru a crea o atmosferă publică favorabilă complotiștilor, în preajma procesului fixat pentru 29 martie 1924 L.A.N.C. difuzează în țară un apel „Către toți românii“. Înducînd în eroare opinia publică în legătură cu adevăratul motiv al arestării și deci al procesului („au voit și voiesc să curețe (țara. — *n.n.*) de acești străini de națiune, religie și pămîntul nostru“), manifestul chema la solidarizare cu cei ce urmau a fi judecați, întrucît „acești studenți nu au altă vină decît aceea că își iubesc țara“. În final adepții L.A.N.C. erau îndemnați să poarte „cu mîndrie svastica, semnul biruinței“. Concomitent, ziarele au publicat și o scrisoare deschisă a lui A. C. Cuza, prin care complotiștii erau dezavuați pentru actele lor teroriste de însuși mentorul lor⁵. În ciuda recunoașterii intențiilor de asasinat, în ciuda faptului că erau vizați, în mod nemijlocit, politicieni liberali, justiția burgheză i-a achitat. În concepția complotiștilor, și desigur și a autorităților judecătorești, aceasta însemna un certificat de legitimare a acțiunii întreprinse. Fără îndoială că C. Z. Codreanu a descifrat atunci acest lucru, căci faptele sale ulterioare s-au bizuit, în bună măsură, pe tacita aprobare și chiar pe sprijinul nemijlocit din partea unor persoane care dețineau funcții dintre cele mai importante în stat.

Eșecul complotului plănuit, Codreanu l-a atribuit trădării din partea unuia dintre ai săi. Abil, el a aruncat bănuiala asupra lui Vernichescu, mai recent venit în grup, adus de Ion Moța, cu care era prieten. Plăsmuind dovezi, le-a împărtășit lui Moța, pe care l-a determinat a-și asuma sarcina pedepsirii trădătorului. Răzbunătorul

² Loc. cit., fond D, dosar nr. 0001, vol. I, fila 60.

³ A.M.I., dos. 11 a 237 13, f. 59, dos. 1, vol. 263, fila 16.

⁴ A.S.B., fond D, dos. 0001, vol. 1, fila 61.

⁵ Ibid.

fusese ales cum nu se putea mai bine. Ion Moța, foarte apropiat lui Codreanu — logodnic al uneia dintre surorile acestuia, al cărei soț a devenit ulterior —, cunoscut deci îndeaproape, era stăpînit de un fanatism și de o exaltare care îl duceau pînă la orbire*. Într-una din zile, Moța și-a luat „prietenese” victima de braț, „s-a retras într-un loc ferit și i-a poruncit: «Închină-te, că am să te pedepsesc pentru trădare». În același timp scoate pistolul din buzunar și trage”⁶.

Noua crimă a produs o uriașă vilvă. Codreanu însă intuise bine că pe fondul agitațiilor antimuncitorești și antidemocratice, întreținute cu grijă de cercurile reacționare, fapta lui Moța nu va fi sancționată. Într-adevăr, ziarele de scandal îi înălțau osanale. Unele elemente din L.A.N.C. și din alte organizații extremiste au inițiat gălăgioase acțiuni de solidarizare. După numai 6 luni de detențiune, Moța a fost achitat.

* În această privință, ca și, în general, pentru modul de a gîndi al unor asemenea oameni este elocvent și următorul fragment dintr-o scrisoare adresată lui C. Z. Codreanu, în care Moța își compară logodnica — cunoscută pentru frecvențele ei aventuri anțoroase — cu fecioara Maria, pe sine cu Iosif, iar pruncul cu... Hristos:

„Dragă Corneliu,

II. Un lucru ce e posibil să aibă o uriașă importanță nu numai pentru viețile noastre, dar pentru lumea întreagă. Pe scurt: deși viața mea și a Iridentei e și a fost curată ca a unor îngeri și Iridenta e cea mai nevinovată fecioară, ni se pare că dînsa prezintă simptomele unei sarcini!... 98% sau să-ți spun chiar 100 la 100, eu sînt sigur că e însărcinată. Dacă nu poate fi vorba de nici un păcat al nostru, de asemenea e exclusă orice infecțiune involuntară sau nenorocire. O mulțime de semne prevestitoare, extraordinare, dovedesc existența unui lucru cu totul supranatural.

În curînd îți vom scrie detalii, dar, de fapt, se va constata sigur că e așa cum noi nu ne îndoim că este. Dumnezeu să vă dea putere a primi în conștiință acest clar, dar enorm adevăr, aproape de necuprins.

O mare minune se va întîmpla, Corneliu, și-o spun din cea mai profundă, mai temeinică și mai sigură conștiință! Încă citeva zile și lucrul va fi clar și cert pentru toți.

Te sărută cu dragoste și credință,
Moța

(Citat după „Ucigașii neamului românesc”. Fapte și documente, 1937, p. 24.)

⁶ A.S.B., fond D, dosar 0001, vol. 1, fila 64.

Pentru Codreanu, ca și pentru ceilalți din grupul său, devenea tot mai limpede că pe calea violenței puteau dobîndi nesperate rezultate, dacă nu chiar unele avantaje cu neputință a fi obținute prin mijloace normale, politice. Din acea epocă datează și una dintre maximele căreia Codreanu îi acorda o importanță esențială pentru activitatea politică a celor ce începeau să se strîngă alături de el: „Cel ce n-are sabie să-și vîndă haina și să-și cumpere”⁷. Agitația demagogică în jurul grupului lui Codreanu, formulele grandilocvente, ideea falsă a luptei pentru „idealuri nobile” au putut exercita o oarecare influență în rîndurile unor tineri aparținînd îndeosebi micii burghezii, dezorientați în fața unui viitor care le apărea lipsit de perspectivă, au putut recruta unii prozeliți ai viitorului căpitan.

Reîntors la Iași, Codreanu și-a reluat vechea ocupație de șef al bandelor de bătăuși. În timpul unei asemenea acțiuni, el a fost arestat și anchetat de prefectul Poliției din Iași, Manciu⁸. Numit la 5 septembrie 1923 în această funcție, C. G. Manciu fusese împuternicit în mod expres să restabilească ordinea deplină în oraș. De pe urma măsurilor energice pe care le-a întreprins, clasele dominante au avut numai de cîștigat. Pe de o parte, regimul burghezii liberale, aflată la cîrma țării, putea să treacă în ochii opiniei publice interne și internaționale drept un regim democratic, care nu se împăca cu excesele, cu actele huliganice, pe de altă parte, atrăgea atenția grupărilor turbulente că ele puteau exista numai datorită bunăvoinței cercurilor guvernante și, în orice caz, numai într-un anumit cadru stabilit. În ce-l privește pe Manciu, atitudinea sa intransigentă i-a atras dușmănia elementelor extremiste. El a devenit curînd una din țintele agitației cuziste și a fost deseori amenințat cu moartea. La îndemnul lui A. C. Cuza, în toamna anului 1924, Corneliu Z. Codreanu îl acționează pe Manciu în judecată pentru... purtare brutală și abuz de putere.

C. Z. Codreanu nu s-a oprit însă aici, ci a hotărît să procedeze în felul său propriu. Planul și l-a împărtășit și celor apropiați. Faptul este dovedit de mărturia lui Ionescu I. Mihail, aflat în acel timp în detențiune la peni-

⁷ C. Z. Codreanu, op. cit., p. 283.

⁸ A.S.B., fond D, dosar nr. 0001, vol. I, fila 87; vezi și „Cazul Manciu”, Tipografia „Libertatea”, Orăștie, 1925, p. 5.

tenciarul Văcărești, care declarase autorităților închisorii: „Aflînd la timp despre decizia luată de camaradul Corneliu Zelea Codreanu, am căutat să-l apăr la vreme [...]”. Am formulat o cerere (declarație. — *n.n.*) detaliată a faptelor ce se vor întîmpla [...]”⁹. La 15 octombrie, același Ionescu se adresa, mai departe, procurorului general al Curții de apel din București cu cererea de a fi primit în audiență, „avînd a vă destăinui urzirea unui nou complot [...] a cărui izbucnire va avea loc într-un timp foarte apropiat [...] pentru ca dv. să puteți lua grabnice măsuri și opri cu o oră mai devreme himerica plâsmuire.

Intrucît subsemnatul cer pentru a treia oară audiență la dv. fără nici un rezultat, vă fac cunoscut că-mi declin orice răspundere, responsabilitatea rămînînd în sarcina dv.”¹⁰ În ciuda acestor avertismente, care s-au dovedit a fi într-un totul întemeiate, cei în drept n-au luat nici o măsură.

La 25 octombrie 1924, în timpul judecării procesului la tribunalul din Iași, C. Z. Codreanu și-a pus planul în aplicare: „Am scos revolverul și am tras — relata el cu singe rece. — Am țintit în cine se apropia de mine. Primul a căzut Manciu (omorît pe loc. — *n.n.*). Al doilea a căzut inspectorul Clos, al treilea, un om mai puțin vinovat, comisarul Hușanu”¹¹.

Deși crima s-a săvîrșit la Iași*, împotriva unui reprezentant al autorităților statului din acest oraș, procesul deschis lui Codreanu s-a judecat mai întîi la Focșani și apoi la Turnu Severin. El s-a desfășurat sub „toleranță și chiar cu sprijinul autorităților”¹², după cum se consemnează în documentele vremii. În timpul procesului, acuzatul a fost scos din închisoare și mutat la un hotel¹³, îngăduindu-i-se să primească vizite. Într-un adevărat pelerinaj, elemente de extremă dreaptă porneau spre Turnu Severin. Presa reacționară burgheză, mai ales „Universul”, dezlănțuise o campanie favorabilă acuzatului. Era clar că guvernul liberal avea de gînd să-i acorde din nou

⁹ A.S.B., fond A, dosar S, nr. 111 041, vol. I, fila 177.

¹⁰ Loc. cit., fila 179.

¹¹ C. Z. Codreanu, op. cit., p. 233.

* Vezi detalii la Stelian Neagoe, *Triumful rațiunii împotriva violenței*, Editura „Junimea”, Iași, 1977, p. 273—274.

¹² A.S.B., fond A, dosar nr. 11 041, vol. 5, p. 95.

¹³ Ibid.

clemență. Intenția cu privire la deznodămîntul procesului a devenit străvezie cînd procurorul general, Titu Constantinescu, în loc de a-și susține rechizitoriul, a început prin a preciza că nu va face decît „o mărturisire de credință liberată de orice prejudecăți”¹⁴. De aici și pînă la a sugera juriului „achitarea inculpatului” n-a fost nevoie de prea multă insistență. Sugestia a fost, firește, însușită. „Mi s-a citit verdictul de achitare — scria Codreanu —, după care am fost luat pe sus și dus afară”¹⁵, unde i s-au oferit „mari jerbe de flori”¹⁶. Un criminal transformat în „erou”. Și toate acestea sub ochii autorităților, care pretindeau că apără „ordinea”. Neputință? Incompetență? Complicitate? Poate și una și celelalte. „De acum drumul ne este deschis” — se grăbea să scrie o publicație de orientare extremistă, într-un articol sugestiv intitulat „După învingere”¹⁷.

Încurajarea fățișă a doctrinei violenței a sporit influența elementelor celor mai reacționare din L.A.N.C., în care Codreanu și-a făcut ucenicia. Totodată C. Z. Codreanu prezentat, prin grija celor din jurul său drept luptător „pe altarul dreptății”, aureolat cu calificativul de „martir”, a putut recolta vremelnice simpatia și interesul unor oameni care nu erau în stare sau refuzau să înțeleagă caracterul diversionist al acestor manevre.

La 31 octombrie 1924 Consiliul Universității ieșene a dezbătut în plenul său implicațiile politice ale asasinatului comis de Codreanu și a răspunderii morale a lui A. C. Cuza. Din cei 34 de titulari ai Consiliului au fost prezenți, printre alții, P. Anghel, Petre Andrei, Traian Bratu, Paul Bujor, N. Dașcovici, N. Hortolomei, Al. Myller, Vasile Râșcanu, Constantin I. Parhon, Ion Petrovici, Al. Slătineanu, M. Ștefănescu-Galați, S. Sanielevici. Consiliul a fost convocat în mod deosebit pentru a se pronunța asupra vinovăției lui A. C. Cuza, membru al acestui organ, în legătură cu actul comis de C. Z. Codreanu. Dîndu-i-se cuvîntul lui A. C. Cuza, acesta a încercat nu numai să se dezvinovățească pe el și pe C. Z. Codreanu,

¹⁴ „Universul” din 27 mai 1925.

¹⁵ C. Z. Codreanu, op. cit.

¹⁶ „Procesul Corneliu Z. Codreanu” de un scriitor martor ocular, 20—26 mai 1925, p. 53.

¹⁷ „Voința poporului” (Arad) din 7 mai 1925.

dar să arunce întreaga răspundere asupra victimei, respectiv a lui Manciu. În acest sens, mentorul lui Codreanu spunea: „Corneliu Codreanu a fost în legitimă apărare. În prima furie a tras. Cazul se prezintă lămurit și precis. Între gestul personal al lui Codreanu față de Manciu și mișcarea noastră nu se poate stabili nici o legătură. Gestul acesta se explică prin atitudinea lui Manciu [...]. Mă întreb dacă am convingerea că Corneliu Z. Codreanu se afla în legitimă apărare, pot eu astăzi, cum cereți dvs. să-l condamn, declarând că mă desolidarizez de el? De asemenea lașitate eu nu sint capabil”¹⁸. Prin declarația sa A. C. Cuza a urmărit cel puțin trei scopuri: să justifice gestul lui Codreanu; să disculpe L.A.N.C., cit și pe el personal, și să arunce vina exclusiv asupra lui Manciu. Poziția lui A. C. Cuza a fost respinsă vehement de către quasi unanimitatea membrilor Consiliului. Profesorul Ștefănescu-Galați arăta că A. C. Cuza este nu numai vinovat, dar aduce o gravă ofensă universitarilor făcând „apologia crimei”. „Universitatea — spunea el în concluzie — care a văzut gestul de a glorifica omorul (din partea lui A. C. Cuza. — *n.n.*), l-a văzut reproduș și în fața Consiliului Universitar. Universitatea nu poate decît să constate legătura dintre Codreanu și Cuza”. La rîndul său, C. I. Parhon, decanul Facultății de medicină, afirma că „Există o evidentă legătură între cursurile d-lui Cuza și actul lui Zelea Codreanu [...]. A. C. Cuza e vinovat și față de Universitate că a stricat armonia dintre studenți și profesori”, remarcînd că multe dintre cadrele didactice erau amenințate de elementele huliganice pe care le patrona.

Declarîndu-l pe Cuza „vinovat, căci a profitat de situația de profesor universitar pentru a crea în Universitate și printre studenți o școală străină de învățămînt”, profesorul M. B. Cantacuzino conchidea: „Școala dumitale a fost greșită și a dus spre crimă”. Sociologul Petre Andrei, profesor și fost student al Universității ieșene, i-a replicat fără echivoc: „Am urmat și eu cursurile dvs., d-le Cuza. Zi de zi a-ți sugerat aceleași principii și Zelea Codreanu e copilul sufletesc al dvs.”

¹⁸ Stelian Neagoe, op. cit., p. 279.

La sfîrșitul dezbaterilor, a fost adoptată următoarea „Incheiere”: „Consiliul Universității din Iași, întrunit pentru a examina situația morală a acestei instituțiuni culturale, față de crima care a răpit viața nenorocitului Manciu, constată cu adîncă durere că această crimă, care necinstește sufletul neamului românesc în credința sa națională, tulbură profund conștiința corpului profesoral al acestei înalte instituțiuni de cultură și de educațiune, deoarece ea este rezultatul unei anumite școli condusă de Al. Cuza, școală [ce] sub cuvînt de religie și de naționalism rătăcește spiritele tineretului și excită patimile lui în loc de a le îndruma spre cultură, ridicată la rangul unui apostolat, curat de orice amestec de scopuri afară de învățămînt și ale cărei consecințe au fost violența și crima”¹⁹. În fața dezaprobării vehemente din partea covîrșitoarei majorități a Senatului Universității din Iași, A. C. Cuza începe să preconizeze, cel puțin în vorbe, folosirea cu predilecție a „mijloacelor legale [...] publicațiuni, conferințe culturale, sportive [...] acțiunea politică și parlamentară pe baza doctrinei naționale”²⁰. Ziarul „Apărarea națională”, în articolul intitulat „Politica geamurilor sparte”, ținea să aducă precizarea: „Sîntem oameni de ordine și pe cale legală vom înfăptui programul și idealul nostru”²¹. De asemenea, pentru a nu-și pierde influența în opinia publică, mai ales printre unele categorii mic-burgheze, inclusiv studenți cu tendințe naționalist-șovine, A. C. Cuza, precum și alți lideri ai L.A.N.C., încep să se declare împotriva violenței ca mijloc principal de confruntare cu adversarul politic, pe acest fond ivindu-se anumite divergențe între gruparea Codreanu și cea a lui A. C. Cuza. Apar contradicții și în probleme de ordin organizatoric. A. C. Cuza mărturisea că nu avea în vedere forme stabile de organizare a Ligii, ci mai mult crearea și întreținerea unui curent naționalist-șovin, element de diversiune prielnic ascensiunii politice. C. Z. Codreanu și partizanii săi doreau, dimpotrivă, o organizație cît mai rigid constituită, după principii cvasimilitare ierarhizate, care să folosească în activitatea ei

¹⁹ Ibid., p. 290—291.

²⁰ Almanahul „Apărarea națională”, 1925, p. 4.

²¹ „Apărarea națională” din 4 decembrie 1927.

„violența, dacă se cere violență, cu sacrificii de vieți omenești, dacă [...] se cer sacrificii“²². Disputele și disensiunile din cadrul Ligii l-au determinat pe A. C. Cuza să se gândească la măsuri pentru redresarea organizației. Încă din a doua jumătate a anului 1925 se vorbea tot mai insistent de scindarea acesteia, de eventualitatea excluderii lui C. Z. Codreanu²³. Politician versat, A. C. Cuza a găsit la timp o soluție comodă spre a-l îndepărta, cel puțin pentru un timp, pe Codreanu: i-a pus la dispoziție banii necesari pentru a pleca în Franța... la studii²⁴.

Relațiile dintre cei doi n-au încetat însă. Aproape săptămînal Codreanu îi scria vechiului său mentor, emițînd păreri asupra viitorului Ligii. Într-una din scrisori, el arăta: „...răspunzînd concluziilor dv. cu concluziile mele, zic: a) disciplina fricii nu este efemeră; b) ea nu este imposibilă... c) ea nu este inutilă, ci utilă, și nu numai utilă, ci strict necesară... d) ea nu este dizolvantă, din contră, ea asigură unitatea“²⁵. Pentru C. Z. Codreanu, terorismul devenise un adevărat crez politic. A. C. Cuza, mai puțin temperamental și preferînd pentru sine calea verificată a parlamentarismului, a modificat în scurtă vreme statutele L.A.N.C. potrivit concepțiilor proprii. Totodată spre a-și feri organizația de eventuale tulburări pricinuite de adepții lui Codreanu, a împiedicat alegerea lor în parlament. Întrucît Liga apărării național-creștine nu devenise o organizație așa cum și-o dorea, pe care s-o poată utiliza după propria sa voință, în cele din urmă, C. Z. Codreanu a părăsit-o.

Disputele Cuza-Codreanu au avut, în același timp, drept rezultat polarizarea grupărilor și organizațiilor de dreapta în jurul lui A. C. Cuza și în cele din urmă contopirea lor cu L.A.N.C.²⁶. În ciuda unui asemenea proces, încheiat în 1925, Liga a avut în continuare o pondere neînsemnată. „Pînă în anul 1929 — arăta Lucrețiu Pătrășcanu — Liga Apărării Național-Creștine era o mișcare slabă. Avea doar cîteva organizații în unele județe din Moldova“²⁷.

²² „Cuvîntul“ din 29 iulie 1926.

²³ „Cuvîntul“ din 10 octombrie 1925.

²⁴ I. I. Moța. „Cranii de lemn“, București, 1940, ed. a IV-a, p. 122.

²⁵ A.S.B., fond A, dosar nr. 110 237, vol. 18, fila 23.

²⁶ Mihai Rusenescu, Ioan Saizu, op. cit., p. 107—108.

²⁷ Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, Editura politică, București, 1970, p. 46.

„Legiunea Arhanghelului Mihail... sub conducerea mea“

La jumătatea anului 1927, C. Z. Codreanu părăsește Franța, fără a fi reușit să promoveze cel puțin un examen. O recunoaște el însuși: „Am căzut. Nu fusesem un element strălucit la carte niciodată“¹. Dar dacă pe tărîmul acesta se resemna ușor, pe cel al luptei politice născut ambiiții nemăsurate. Era însă hotărît să acționeze singur, să-și făurească o organizație potrivit principiilor sale.

Abia ajuns în țară, convoacă cîțiva dintre cei ce îi erau devotați și le pune în față o condică în care, cu cîteva minute mai înainte, scrisese un așa-zis „Ordin de zi nr. 1“: „Astăzi, vineri 24 iunie 1927 (Sf. Ioan Botezătorul), ora zece seara, se înființează: Legiunea Arhanghelului Mihail, sub conducerea mea. Să vină în aceste rînduri cel ce crede nelimitat. Să rămînă în afară cel ce are îndoieli...“².

Și au venit... patru inși*. Toți ceilalți rămăseseră, într-adevăr, „în afară“.

Trebuie precizat că ideea unei grupări politice proprii s-a iscat în mintea lui Codreanu imediat după uciderea lui Manciuc. „Asasinatul și procesul — consemna un document al Siguranței — au adus lui C. Codreanu o popularitate nesperată, determinîndu-l să se gîndească la înființarea unei organizații naționaliste conduse de el însuși, cu concepții și mijloace proprii firii sale. În acest mod un asasinat a constituit geneza organizației «Arhanghelul Mihail», care s-a născut cu acest viciu congenital“ — asasinatul³. Codreanu afirmă că organizația sa a fost „salutată cu un uragan de ură și ironii“^{3a}.

Din principiile decretate la cîteva luni după constituire se va contura însă profilul Legiunii*. Singurul care or-

¹ C. Z. Codreanu, op. cit., p. 261.

² Op. cit., p. 275.

* Aceștia au fost: Ion I. Moța, Ilie Gîrneată, Corneliu Georgescu și Radu Mironovici (după „Cărticica șefului de cuib“, 1936, ed. a III-a, p. 73).

³ A.M.I., dosar 110 237, vol. 13, fila 59—60.

^{3a} C. Z. Codreanu, op. cit., p. 279.

* Vezi „Legiunea Arhanghelului Mihail“, în „Pămînt strămoșesc“ din 15 august 1927. Pentru a exploata sentimentele poporului

dona și trebuia ascultat orbește era șeful, C. Z. Codreanu. Îndeplinirea dispozițiilor sale revenea unui comitet, iar întreaga activitate a celor ce aveau să se înregistreze în organizație trebuia să aibă la bază credința în șef, munca pentru el, respectarea ordinii, disciplinei și a ierarhiei stabilite. Deviza călăuzitoare era: „Fața la dușman”⁴, adică lupta împotriva tuturor acelor care nu împărtășeau concepțiile și punctele de vedere ale legionarilor sau se situau pe poziții potrivnice lor. Prin urmare, unul din țelurile grupării îl constituia — după cum scria negru pe alb șeful Legiunii — „forța, ale cărei unelte vrem noi să fim...”⁵. Cum urma a fi folosită această forță se preciza în oficiosul lor: „prin toate mijloacele pe care le va pune la dispoziție mintea”⁶. Violența, așadar, iată călăuză activității Legiunii Arhanghelului Mihail, principala metodă politică preconizată.

Descriind profilul acestei organizații, un document al organelor de siguranță, pe baza unor dovezi materiale descoperite cu prilejul unei descinderi la sediul acesteia, relatează: „Din punct de vedere organizatoric, Legiunea Arhanghelului Mihail, înființată la 24 iunie 1927, este constituită pe principii naționalist-extremiste. La baza acestei organizații stă o doctrină cu caracter politic-militar, îmbrăcată într-un misticism religios”. Documentul citează câteva din „devizele” lui C. Z. Codreanu, între care: „lupta contra vechilor partide, cu metode noi și principii dictatoriale”. Dintre cele 13 porunci date de Codreanu legionarilor, documentul citează următoarele: „Șef este acela care va merge întâi la jertfă și la moarte; însărcinările pe care le ai, să le execuți prin foc, prin fum și prin fier; dacă nu ai trecut prin botezul sacrificiului nu ești din Legiune”.

Scopul suprem stabilit pentru Legiune de Codreanu era „de a pune stăpânire pe spiritul public, pe economia națională, pe toate directivele vieții noastre publice, tinzând către o Românie nouă, prin aplicarea unor vaste

față de trecutul său istoric, față de tradiții și față de înaintași, oficiosul grupării a fost intitulat „Pământ strămoșesc”. Se tipărea la Orăștie, în tipografia „Libertatea”, proprietatea familiei preotului Moța. Prin paginile acestei publicații erau puse în circulație ideile și principiile care stăteau la baza Legiunii.

⁴ „Pământ strămoșesc” din 15 august 1927

⁵ C. Z. Codreanu, op. cit., p. 295.

⁶ „Pământ strămoșesc” din 15 august 1927.

reformă cu caracter fascist”. Pentru atingerea obiectivului propus, Codreanu preconiza un marș asupra Capitalei și, simultan, în fiecare județ, „pentru a pune stăpânire pe autorități, pe toate legăturile de comunicații și a institui dictatura fascistă după exemplul Italiei. Această acțiune urma să aibă loc în «Ziua cea Mare», ce se va hotărî de el cînd va dispune în fiecare județ de cîte un batalion bine încadrat și educat din punct de vedere politic și militar [...] Corneliu Codreanu — încheia documentul — prin mijloacele de care se servește, precum și prin incompetența elementelor de care uzează, s-a dovedit incoherent și periculos, încurajînd actele anarhice, ca mișcările antisemite și atentatele săvîrșite de oamenii săi, el însuși făcîndu-se vinovat de crimă prin asasinarea fostului prefect de poliție Manciu. Unilateral ca cunoștințe generale [...], înota în haos și fără direcții definite, [...] în dorința de a parveni prin mijloace lipsite de orice scrupul. Mînuind revolverul, ca și fraza violentă, Codreanu se caracterizează singur ca periculos”⁷.

Concepută în acest fel, organizația lui Codreanu a rămas un timp îndelungat complet izolată: „După un an — constata cu amărăciune căpetenia legionară — eram cu doi sau trei mai mulți decît în prima zi”⁸.

Explicația acestei situații nu este greu de aflat. Codreanu, probabil, nu cunoștea sau nu voia să recunoască faptul că o grupare cum era a sa, nereprezentînd vreo clasă socială sau un grup social, nu se putea impune în viața politică a țării. Ea putea exista numai în măsura în care, servind interesele anumitor cercuri, acestea erau dispuse să o subvenționeze, să-i ofere mijloacele materiale de care avea nevoie. Or, în acea perioadă viața politică a țării cunoștea o oarecare acalmie datorită elementelor de stabilizare care încă se făceau simțite. Abia cînd vremurile se vor tulbura din nou, cînd el se va adresa celor cărora le erau necesare metodele sale de înșelare a maselor, de abatere a atenției lor pe fagașul diversionii, va începe a fi apreciat.

Urmărind a-și face simțită existența, C. Z. Codreanu inițiază organizarea de așa-zise conferințe culturale și șezători, coruri și procesiuni religioase cu participanți recrutați, de regulă, dintre minori, tineri fără ocupație,

⁷ A.M.I., fond D, dosar nr. 1, vol. 293, filele 9—18.

⁸ C. Z. Codreanu, op. cit., p. 284.

elevi, studenți, nemulțumiți, carieriști, aristocrați scăpați ș.a.⁹. Din banii strinși cu colindul de Anul nou 1928 și cu ce au mai contribuit „în mod excepțional“ și „discret“¹⁰ unii prieteni și-a cumpărat o camionetă pentru a organiza procesiuni și în împrejurimile Iașului. În felul acesta au fost recrutați primii aderenți. Nemulțumit că totuși organizația „e mică, aproape invizibilă, ocolită de altfel“¹¹, șeful Legiunii îi scria unui hitlerist pe nume Herman Esser, „amic al lui Hitler“¹², cu care purta o intensă corespondență: „Am o poftă din ce în ce mai sălbatică pentru luptă. Și nu numai atât, acțiunile mărunte, ca cele de pînă acum, nu mă mai satură“¹³. În aceeași scrisoare îl anunța că va merge la Berlin „pentru a vorbi cu el niște chestiuni interesînd mișcarea“¹⁴. În încheiere cerea să i se trimită de urgență lunete pentru arme, cartușe ș.a.

Incurajat de strigătele „Evviva il Duce“ de la Roma și „Heil Hitler“ de la Berlin, avid de putere și orgolios, C. Z. Codreanu hotărăște diversificarea organizației și a mijloacelor ei de activitate. Organizează în cadrul Legiunii mai multe secții dintre care, una, denumită Frățiile de cruce, era rezervată adolescenților, în special elevilor din licee și din alte școli. Imitînd „modelul“ fascismului italian și hitlerist, introduce uniforma — cămășile verzi. Pentru a stimula zelul partizanilor, instituie două decorații: „Crucea verde“, pentru merite deosebite în finanțarea grupării, și „Crucea albă“, pentru fapte de excepțională însemnătate în cadrul Legiunii¹⁵.

Privită la dimensiunile ei reale, pare ciudat că organizația lui Codreanu a găsit cîtiva aspiranți la „Crucea verde“. Inventariîndu-i însă pe veleitariști, faptele se lămuresc. De regulă, cei care și-au oferit sprijinul erau foști moșieri sau capitaliști în devenire, chiaburi avizi de parvenire și de profituri, ofițeri în rezervă, obișnuiți să ordone și să dicteze, măguliți de adulația tinerilor. Astfel, moșiereasa Ghica din Iași a donat „băieților“ o grădină¹⁶

⁹ A.S.B., fond A, dosar nr. 11, vol. 21, fila 100.

¹⁰ Loc. cit., filele 141—142.

¹¹ Loc. cit., vol. 20, fila 17.

¹² Loc. cit., fila 14.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Loc. cit., fond D, dosar nr. 0001, vol. 1, fila 177.

¹⁶ C. Z. Codreanu, op. cit., p. 347.

spre a cultiva legume și zarzavaturi, pentru a le comercializa. Generalul în rezervă Ion Tarnovschi și-a pus casa la dispoziție pentru ședințele legionare. Alte cîteva elemente reacționare și-au oferit ajutorul sub diferite forme, fapt pentru care au fost fericiți cu „Crucea verde“ legionară. Cei mai darnici dintre ei, ca bogătașii Hristache Solomon, Spiru Paceli, Ion Butnaru, generalii dr. Macridescu, I. Tarnovschi, colonelul Paul Cambureanu, au fost numiți de Codreanu, în ianuarie 1929, în Senatul Legiunii¹⁷. Colaborarea dintre unele cercuri ale reacțiunii și legionari avea să se intensifice în perioada următoare. Faptul de a fi găsit susținători în „înalta societate“ stimulează activitatea lui Codreanu. Discursurile lui au dobîndit, după cum semnalau rapoartele poliției, un caracter tot mai agresiv. Cu prilejul unei cuvîntări ținute la 10 decembrie 1929, el declara: „pentru victoria deplină și strălucită mai trebuie jertfe crude și dureroase“¹⁸.

În ceea ce privește raporturile Legiunii cu L.A.N.C., se cuvine remarcat faptul că C. Codreanu, cu toată trufia și veleitățile de lider al unei organizații proprii, nu a abandonat colaborarea cu fostul său leagăn politic în acești primi pași în viața politică. Își dădea seama că avea încă nevoie de un suport, chiar și nedeclarat, pe care să se sprijine pînă va putea să se manifeste independent. Elocventă din acest punct de vedere este „Circulara nr. 3“ din 26 noiembrie 1928 trimisă de Codreanu adeptilor săi, prin care îi chema să voteze în alegerile parlamentare „pe oamenii cei buni din L.A.N.C.“. După ce atrăgea atenția legionarilor că acolo unde vor constata pe lista L.A.N.C. inși „imorali, nesinceri“ să „înfingă sabia asupra lor“, Codreanu conchidea: „Așadar, deși sîntem separați în multe privințe de dl. Cuza, azi, cînd steagurile pleacă la luptă, noi îi vom da sprijinul nostru în limitele principiilor legiunii“; deci, „să ne rugăm lui D-zeu pentru izbîndă“¹⁹.

La sfîrșitul anului 1929 și începutul anului 1930, Codreanu socoti totuși că a sosit momentul să-și facă cunoscută organizația în țară. Membrii Legiunii adoptară, după expresia șefului lor, „hotărîrea de a păși în masă“²⁰. Le-

¹⁷ Op. cit., p. 351.

¹⁸ A.S.B., fond A, dosar nr. 11, vol. 29, fila 321.

¹⁹ A.M.I., dosar nr. 3085, vol. 1271, fila 153—164.

²⁰ C. Z. Codreanu, op. cit., p. 364.

gionarii aleg ca loc al primei întruniri publice Tirgu Be-rești, din nordul județului Covurlui, o zonă cu o situație economică precară ce le putea oferi „material uman“ ușor de atras prin intermediul demagogiei sociale. Dar „contactul cu masele nu s-a produs din lipsă de participanți. A fost de față doar un număr foarte mic de oameni, aflați întâmplător pe acolo“²¹. Eșecul îl determină pe Codreanu să apeleze la unele dintre autoritățile înalte, în căutare de sprijin. Dorința de colaborare s-a dovedit reciprocă. La Ministerul de Interne, D. R. Ioanițescu, subsecretarul de stat din acea vreme, a dovedit înțelegere. La următoarea întrunire legionară, ținută la Cahul, a fost adunată, cu concursul autorităților locale, o masă relativ mare de țărani. Adunarea a fost apreciată de legionarii ca momentul de „lansare“ a Legiunii Arhanghelului Mihail în viața politică românească. În realitate însă acest episod s-a consumat fără un ecou cât de cât însemnat în opinia publică. Anonimatul a continuat să domine asupra acestei grupări de șoc contrarevoluționare.

5

Garda de fier — varietate a fascismului

Anii crizei economice au marcat o nouă agravare a contradicțiilor sociale și politice, urmare firească, pe de o parte, a eforturilor claselor exploatatoare de a arunca greutatea crizei pe seama celor ce muncesc, iar pe de altă parte a întetirii luptei revoluționare a proletariatului și celorlalte mase muncitoare împotriva acestor încercări, împotriva măsurilor restrictive tot mai frecvent întreprinse de cercurile reacționare ale burgheziei și moșierimii ca mijloc de stăvilire a mișcării muncitorești și democratice, a mișcării comuniste. Criza economică „a fost însoțită de o criză a regimului social-politic, care și-a găsit expresia în frământările și sciziunile ce au avut loc în sinul partidelor politice, în instabilitatea guvernamentală [...] în tendința tot mai accentuată de a se recurge, pentru salvarea intereselor burgheziei, la măsuri de restrângere a libertăților democratice și, îndeosebi, de re-

²¹ Op cit., p. 365.

primare a mișcării revoluționare“¹. Organizațiile de dreapta și-au consolidat însă pozițiile, „ele fiind sprijinite din plin de către vîrfurile cele mai reacționare ale claselor dominante cu scopul de a le contrapune acțiunilor revoluționare ale clasei muncitoare și maselor largi populare“². Referindu-se la această latură a vieții politice românești din acei ani, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că „Fenomenul cel mai caracteristic al tendințelor ultrareacționare promovate de cercurile oligarhiei române îl constituie crearea organizației teroriste de tip fascist «Garda de fier» și impunerea ei în viața politică a țării. Mișcarea legionară, agentura hitlerismului în România, aservită în întregime imperialismului german, a dus o politică profund antinațională, primejduind grav interesele popo-ului“³.

În anii crizei economice, la cîrma țării s-au aflat guverne național-tărăniste, prezidate de Iuliu Maniu, G. C. Mironescu, Al. Vaida-Voievod. Ele au favorizat — direct sau indirect — intensificarea activității organizațiilor susținute de cercurile reacționare, promotoare ale politicii de restrângere a drepturilor și libertăților cetățenești. De această conjunctură favorabilă au profitat îndeosebi legionarii, gruparea teroristă de tip fascist, gata oricînd să organizeze acțiuni diversioniste în vederea abaterii maselor de la lupta împotriva exploatării.

Preocupat de afirmarea organizației sale în viața politică, C. Z. Codreanu elaborează un plan menit să capteze aderenți, precum și interesul autorităților. În concepția sa, organizația trebuia să fie formată din elemente docile, care să-i acorde deplină ascultare, o încredere nemărginită. Pentru obținerea unui asemenea rezultat, pentru ca demagogia politică, frazele sentențioase ale iraționalismului, pe care se grea cultul morții și al asasinatului, să prindă roade, o metodă utilă o constituia exploatarea misticismului, a mentalității religioase existente în rîndurile unei părți a populației, mai cu seamă de la sate. „Marșurile“ legionare vor adopta în consecință ritualuri regizate pentru a impresiona conștiința unor oameni cre-

¹ 1933 — *Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști*, redactor responsabil Ion Popescu-Puțuri, Editura politică, București, 1971, p. 24.

² Ibid., p. 25.

³ Nicolae Ceaușescu. *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 268—269.

dincioși, procesiunile religioase devenind o practică a manifestărilor legionarismului. Toate acestea erau menite a înfățișa propaganda legionară ca desfășurată nu atât în scopul constituirii unui partid politic, cât a unor cohorte de credincioși, luptători pentru „purificarea“ neamului și „apărarea“ credinței strămoșești. Spre deosebire de hitleriştii germani — care au manifestat rezerve față de religie și biserica oficială, deoarece nu le-au fost necesare —, Legiunea Arhanghelului Mihail a exaltat sentimentele religioase, a căutat să transforme creștinismul ortodox într-un principal instrument de promovare a politicii legionare. Aceasta, deoarece cultivarea spiritului agresiv, războinic, cuceritor, total străine firii poporului român, nu avea aderență în rîndul maselor din țara noastră.

În amintirile sale, C. Argetoianu, un bun cunoscător al evoluției legionarismului, pe care, de altfel, l-a susținut, a făcut o caracterizare realistă a țelului urmărit de către legionari prin erijarea lor în „apărători“ ai credinței. „Mistica pe care o propovăduiește acum — seria el — e bazată pe transformarea șovăielii în fanatism, pe mîndria secăturii ridicată la rang de erou sau mucenic“⁴. Șefii legionarilor și-au împărtășit planurile „apostolice“ însuși ministrului de interne din acea vreme, Al. Vaida-Voievod, care nu numai că i-a sfătuit cum să procedeze, dar ulterior își va aroga titlatura de „naș“ al Gărzii de fier⁵. Avînd încuviințarea autorităților, legionarii încep să cutreiere satele. Grupuri de legionari, va scrie mai departe C. Argetoianu, mergeau din sat în sat, „vestind lumea că, în zilele următoare, va veni în sat cel ce trebuie să vie. Venea într-adevăr «căpitanul», călare pe un cal alb, însoțit de cîțiva flăcăi; se oprea în mijlocul satului, descăleca, îngenunchea, săruta pămîntul, încăleca din nou și pleca mai departe fără să spună un cuvînt. Oamenii priveau cu ochii beliți, dau din capetele lor sleite și, nedumeriți, murmurau: «O fi sfîntul?»“⁶. Prin asemenea manifestări, ca și prin altele de același gen, legionarii, în căutare de aderenți, agitau un misticism de fațadă, decorativ și spectacular, făceau apel la cele mai rudimentare prejudecăți și superstiții, urmăreau să insuflă credința

⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 104, dosar nr. 8 609, fila 3 266.

⁵ C. Z. Codreanu, op. cit., p. 378.

⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 104, dosar nr. 8 604, filele 1 810—1 811.

mistică într-o salvare miraculoasă, ai cărei purtători ar fi „arhanghelii“ pe cai albi. Legionarii nu și-au pus speranțele numai în această „convingere spirituală“, ci au încercat să speculeze și nevoia de pămînt a țărănimii sărace, fluturînd lozinca demagogică — și în fond reacționară — „omul și pogonul“.

În aprilie 1930⁷, considerînd că și-a cucerit suficientă popularitate, Codreanu hotărăște să-și relanseze organizația sub o nouă denumire, mai răsunătoare, care să sugereze forță. „Ce nume să-i dăm noii organizații? Discut — relatează C. Z. Codreanu — cu legionarii. Unii spun: «Falanga anticomunistă», alții alte denumiri: «Apărătorii neamului», «Luptătorii neînfricați», «Căștile neînvînse»“⁸. A fost sugerată și titlatura de Garda de oțel, cea mai pe placul lui C. Z. Codreanu, dar, intrucît în Germania activau Căștile de oțel, și-a întitulat organizația „Garda de fier“⁹.

La puțină vreme s-a putut constata că schimbarea de nume n-a fost singura. Garda de fier va imita de la bun început nazismul german și fascismul italian în privința structurii organizatorice, a metodelor de activitate, bineînțeles, cu anumite corective, impuse de realitățile locului.

Cu toate acestea și cu tot sprijinul primit din partea unor cercuri ale reacțiunii, Garda de fier nu va fi în stare să devină un partid de masă nici în acei ani, nici mai târziu. Influența pe care legionarismul a exercitat-o în rîndul unor pături sociale a cunoscut permanente fluctuații de la o perioadă la alta, fără a se putea pune semnul egalității între cei ce formau așa-zisa structură organizatorică a Gărzii de fier și acele elemente provenite îndeosebi din medii neproletare, mic-burgheze, și cu o slabă orientare politică, aflate la un moment dat în orbita acestei organizații.

Una din ambițiile lui Codreanu în 1930 a fost aceea de a dobîndi bunăvoința noului rege, Carol al II-lea, care, de altminteri, a constituit centrul polarizant nu numai pentru Garda de fier, ci pentru toate forțele productoriale. Mașinațiile lui Carol al II-lea în direcția subminării sistemului parlamentar, veleitățile sale dictatoriale vor

⁷ A.S.B., fond D, dosar nr. 0001, vol. 1, fila 123.

⁸ C. Z. Codreanu, op. cit., p. 352.

⁹ A.S.B., fond D, dosar nr. 0001, vol. 1, fila 124.

constitui pentru un timp puncte de atracție pentru mișcarea legionară. Mai mult, Carol al II-lea, cunoscut ca individ de o rapacitate rar întâlnită, viclean și meschin, manifestând un reacționarism feroce și repulsie față de masele populare, cu înclinații înnăscute spre aventură, era întru totul pe placul lui Codreanu.

În momentul sosirii viitorului rege în capitală, în ziua de 6 iunie 1930, Codreanu, aflat la Iași, s-a grăbit să comunice telefonic la București să fie mobilizați toți legionarii pentru o demonstrație de simpatie față de Carol. La demonstrație, care a avut loc în ziua de 7 iunie, s-a strigat din răsunet: „Trăiască regele Carol!”¹⁰. Și astfel membrii Gărzii de fier l-au proclamat pe Carol rege înainte de a o face parlamentul și senatul, ceea ce, desigur, nu a trecut neobservat și a produs asupra acestuia efectul urmărit. În cursul unei călătorii pe care o făcuse în Italia, Carol avusese posibilitatea să-i cunoască îndeaproape pe fasciștii lui Mussolini, care îi făcuseră „o splendidă primire la Florența”¹¹. Prin demonstrația lor, legionarii au ținut să-i atragă de la început atenția atât asupra existenței lor cât și asupra faptului că, la nevoie, se putea bizui pe ei. Acest lucru îl avea în vedere și Carol. Apreciind că o simplă demonstrație nu era nici suficientă și nici revelatorie pentru a-și face cunoscute metodele de luptă, legionarii au pus la cale un atentat de răsunet. Victima n-a fost aleasă la întâmplare. Mobilul atentatului l-a constituit o presupusă intenție a subsecretarului de stat C. Angelescu de a reda unor vechi proprietari o parte din terenurile intrate în patrimoniul statului. Zvonul era lansat de Partidul național-liberal pentru a demonstra proaspătului rege incompetența Partidului național-țărănesc, aflat la cîrma țării. Asupra lui C. Angelescu, legionarul Gh. Beza a descărcat toate gloanțele unui revolver, fără a-l răni însă mortal¹². C. Z. Codreanu s-a solidarizat de îndată cu atentatorul, declarînd că „voi apăra pe tînărul Beza și cazul lui cu toată căldura sufletului meu și cu toată puterea”¹³. Prin declarația sa, Codreanu spera să-și asigure simpatia „frăților macedoneni” — cum le spunea —, cu intenția de a-i

¹⁰ Loc. cit., fila 121.

¹¹ N. Iorga, „Sub trei regi”, București, 1932, p. 295.

¹² A.S.B., fond D, dosar nr. 0001, vol. 1, fila 128.

¹³ C. Z. Codreanu, op. cit., p. 387.

atrage pe cît mai mulți în organizație. Gh. Beza, judecat de Curtea cu juri din București, a fost achitat¹⁴. Mai tîrziu, Garda îl va decreta „erou”, iar Codreanu îl va avansa la gradul de „comandant legionar”¹⁵.

Între timp revine în țară amanta lui Carol al II-lea, Elena Lupescu. Sosirea ei a coincis cu desfășurarea în Maramureș a unor violente manifestații antisemite, puse la cale de legionari¹⁶. Pentru a sustrage atenția opiniei publice, potrivnică Elenei Lupescu, „Carol al II-lea se gîndește la o diversiune și, împreună cu ministrul de interne, inițiază o acțiune de încurajare a agitațiilor din Maramureș”¹⁷.

Codreanu, informat de nesperatul impuls, s-a grăbit să lanseze un manifest „plin de devoțiune față de rege”¹⁸. Prin zînd curaj, legionarii procedează nici mai mult, nici mai puțin decît la incendierea Borșei¹⁹. Făptașii au fost judecați la Satu Mare în primăvara anului 1931. Ca și în cazul procesului lui C. Z. Codreanu de la Turnu Severin, incendiatorii au fost achitați și purtați în triumf pe străzile orașului. Regele recompensa astfel ajutorul pe care Codreanu îl dăduse la ocuparea tronului și în „rezolvarea” încurcăturilor pricinuite de afacerile lui amoroase. Așadar, avea să continue nu numai concubinajul dintre Carol și Lupeasca, ci, pentru o vreme, și cel abia încropit între el și legionari. Cît despre principalii autori ai agitațiilor din Borșa, ei au fost chiar răsplătiți prin „Eugen Cristescu, atunci director în Ministerul de Interne, [cu] cîte un plic cu 10 000 lei. Acesta a fost prețul regizării regale a spectacolului de la Borșa”²⁰.

Recoltînd aceste prime „izbînzi”, Garda de fier hotărăște să întreprindă pași și mai îndrăzneți în viața politică a țării. Și pentru că senatul a fost dintotdeauna un fel de proprietate a regelui, pentru a sugera în slujba și în sprijinul lui înțelegea să pornească la drum, Codreanu își reconstituie „Senatul — cea mai înaltă autoritate morală a organizației”²¹. Alături de membrii mai vechi, sînt

¹⁴ A.S.B., fond D, dosar nr. 0001, vol. 1, fila 129.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Loc. cit., fila 130.

¹⁷ Loc. cit., fila 131.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Loc. cit., fila 133.

²⁰ Ibid.

²¹ Loc. cit., fond A, dosar nr. 11, vol. 20, fila 440.

incluși cîțiva proaspeți aderenți, ca preoții Partenie Mateiu, I. Georgescu și încă vreo doi-trei.

La 21 decembrie 1930, în perspectiva alegerilor parlamentare anunțate pentru primăvara anului 1931, la care șeful Gărzii de fier se pregătea să participe, el dă citire în ședința de constituire a Senatului legionar programului și cadrului general de activitate a Gărzii de fier²². Precizăm că la începutul existenței organizației, șefii ei făcuseră mare caz de lipsa de program, chipurile spre a se deosebi de partidele politice. S-au dezis însă de procedeu, pentru că în alegeri nu se puteau totuși prezenta fără un program electoral, care să creeze iluzia că sînt o formațiune politică innoitoare, gata să rezolve toate problemele existente. O analiză chiar sumară a acestui program relevă însă faptul că el se reducea la o frazeologie demagogică, la afirmații de ordin general, eludînd orice referire la căile de rezolvare a vreunei probleme.

Mai întii, în virtutea tacticii diversioniste care îi era specifică, Garda de fier se erijează într-o pretinsă forță de echilibru între stînga comunistă și politicianismul burghez. Programul anunța pompos „problema datoriilor morale ale nației”²³, exprimare vagă, neangajată, urmată de inventarierea unor racile reale și bine cunoscute ale regimului social-politic existent: rămînerea în urmă din punctul de vedere al dezvoltării economice a unor regiuni ale țării, problema invalizilor, văduvelor și orfanilor de război — invocări pe cît de neoriginale, pe atît de sterile în ce privește preconizarea unor soluții practice.

Specularea demagogică a greutăților în care se zbăteau masele se vădește în capitolul „Probleme urgente care ating în mod grav economia și morala țării”²⁴, în care se propunea, printre altele, „să se șteargă cu desăvîrșire toate datoriile făcute la cămătări și bănci cămătărești, care au aplicat dobînzi mai mari decît permitea legea și morala”²⁵. Cînd sau cum să se înfăptuiască aceasta nu se spunea.

Garda de fier își lua, totodată, „angajamentul solemn de a stîrpi hoția și a introduce cinste și respect în averea

²² „Legiunea Arhanghelului Mihail — Garda de fier — programul și caracterul general”, Cluj, Tipografia „Cartea românească”, 1931.

²³ Op. cit., cap. I, p. 2.

²⁴ Op. cit., cap. II, p. 3.

²⁵ Ibid.

țării și a oricărui particular. În România — proclama programul legionar —, să se știe, nu mai este loc pentru tilhari”²⁶. Nu vor trece însă decît cîțiva ani și Garda de fier va organiza cele mai odioase tilhării. Jafurile și banditismele, în forme și de proporții neîntîlnite încă în îndelungata istorie a țării, vor stigmatiza scurta și de tristă amintire guvernare legionară, vor defini adevărata fizionomie a legionarismului.

Prevederile programului legionar în problema națională nu aduceau nimic original față de vechile lozinci cu caracter rasist.

Capitolul referitor la „problema economică”²⁷ prezenta unele asemănări izbitoare cu programul Partidului național-țărănesc. Legionarii hărăzeau economiei românești soarta de a fi eminentemente agrară, dependentă de marele capital monopolist străin, rezervînd țării numai rolul de furnizoare de materii prime și piață de desfacere pentru statele capitaliste dezvoltate. Justificînd o asemenea stare de lucruri, ei lăsau să se înțeleagă că revirimentul în economia românească nu s-ar putea produce decît prin pătrunderea masivă a capitalului german. „Atunci cînd se mănîncă o bucată de pîine în Germania, să se întrebze cîte mii de kilometri a voiajat această pîine ca să ajungă acolo...” Citarea anume a Germaniei indica în slujba cui avea de gînd Codreanu să pună „economia eminentemente agrară” a României.

Un capitol separat aborda „problema administrativă”²⁸, în care se susținea ideea creării unui parlament corporativ conceput ca un conglomerat de reprezentanți ai diferitelor pături și clase sociale, începînd de la moșieri și capitaliști pînă la țărani și muncitori. Unui asemenea parlament îi era rezervată menirea de principal mijloc pentru „armonizarea socială”.

Dîndu-și seama că nu puteau trece cu vederea problemele clasei muncitoare, legionarii vorbeau în același mod demagogic și de „problema muncitorească”. Repetînd binecunoscuta frazeologie demagogică proprie fascismului, era proclamată drept necesară „asigurarea existenței muncitorului român și a familiei sale”, iar în continuare se enunțau o serie de „deziderate” pe care le vînturaseră,

²⁶ Op. cit., p. 5.

²⁷ Op. cit., cap. VI, p. 10.

²⁸ Op. cit., cap. VIII, p. 11.

într-o formă sau alta, încă de mulți ani în programele lor electorale aproape toate partidele politice ale burgheziei: „să se facă legea de protejare a brațelor de muncă românești”²⁹, „protecția legală a femeilor și copiilor muncitori în fabrici și ateliere”³⁰, „înfăptuirea operei naționale de petrecere și distracție a muncitorimii după orele de muncă” etc. De fapt, nu numai acest capitol, ci întregul program — după cum se poate constata chiar din puținele prevederi citate — respiră eclecticismul concepțiilor legionare, preluarea și asamblarea, de multe ori nedibace, a unor teze ale „modelului” hitlerist sau ale corporatismului fascist italian și a unor sloganuri desprinse din panoplia ideologică a curentelor de dreapta existente atunci în țara noastră.

În ultimul capitol, intitulat „România nouă vrem s-o cucerim”³¹, legionarii lăsau, în sfârșit, să le scape și adevărul asupra scopurilor urmărite: „Voim cu zbuțiu, cu luptă, cu jertfă să ne simțim cuceritori”³².

Acest program, elaborat într-o perioadă incipientă de afirmare a Gărzii de fier în viața politică, va fi ulterior completat și, mai ales, se vor multiplica și adânci prevederile sale diversioniste. Dar el a exprimat încă din primul moment și a continuat să reflecte în continuare esența politicii pe care Garda de Fier o preconiza și încerca s-o pună în practică, politică străină intereselor muncitorilor, ale țărănimii muncitoare, ale intelectualității, ale întregului popor, politică străină și potrivnică intereselor naționale ale României. Programul pune net în lumină prăpastia dintre naționalismul demagogic și patriotismul real. Nu de instaurarea dreptății sociale erau preocupați legionarii, ci de a-și „cuceri” un loc mai sigur alături de ceilalți exploatare, pe care eventual să-i înlocuiască. Nu pentru o economie românească puternică și independentă, pentru industrializare și pentru ridicarea satelor înțelegeau să lupte legionarii, ci pentru menținerea în continuare a înapoierii economice și pentru transformarea țării într-un hinterland al imperialismului german. Nu pentru suveranitatea patriei militau cu atâta

²⁹ Op. cit., punctul b.

³⁰ Op. cit., punctul 7, p. 12.

³¹ Op. cit., cap. X.

³² Ibid.

zgomot legionarii, ci pentru aservirea ei totală — economică, politică, ideologică — față de Germania.

În anul când își reboteza organizația, preocupările lui C. Z. Codreanu au fost îndreptate și spre delimitarea mai riguroasă a Gărzii de fier de L.A.N.C. a lui A. C. Cuza, prin transpunerea principiilor nazismului în organizarea Gărzii de fier. Toate acestea se regăsesc într-o scrisoare trimisă de el la 22 septembrie 1930 unui anume Delatusani. Codreanu subliniază cu insistență deosebirea dintre Gardă și L.A.N.C., ca dintre două formațiuni politice ce mergeau pe căi paralele. În acest sens el spunea: „Nu cred că ar fi bine să se facă vreodată o legătură mai strinsă între L.A.N.C și Legiune. Pentru că cuzistul se deosebește profund de legionar. Acesta din urmă este un om construit în atelierele Legiunii. Structura lui morală nu se potrivește cu cea a cuzistului [...]. În fapt, aceasta nu este ceva cu totul nou. În embrion această deosebire exista și pe când eram împreună cu Cuza, fapt pentru care el niciodată n-a înțeles modul meu de acțiune (sic!) pe care l-a condamnat. Eu văd victoria în acest tip nou [...] Eu văd victoria nu în gruparea forțelor diferite, ci în supremația forțelor superioare (adică a Gărzii de fier. — *n.n.*) asupra celor inferioare (adică L.A.N.C. — *n.n.*) [...]. Dealtfel și în Germania Adolf Hitler merge din victorie în victorie, nu cîrbindu-și organizația cu alte organizații, ci impunându-și pe piață tipul soldatului creat de el. În 1922 când eram și eu la Berlin, Adolf Hitler, prin noiembrie, a apărut, fiind până atunci mai puțin cunoscut, la o mare întrunire la München. Antisemit, la Berlin, era în floare atunci Richard Kuntze. Aceste două organizații s-au frecat între ele. Am asistat la acest freacă, a învins tipul superior, celălalt a dispărut. Adolf Hitler a învins. Cred deci, că, spre binele mișcării, este ca să lăsăm aceste două tipuri, cuzistul și legionarul, să concureze. În virtutea unei legi naturale, tipul superior va învinge, se va impune. Celălalt va pieri”³³. Și pentru a clarifica mai bine ce reprezenta în 1930 Cuza pentru el, autorul scrisorii menționează de o manieră categorică: „Recunosc valoarea operei doctrinare a lui Cuza [...]. Nu am însă nici un pic de încredere în A. C. Cuza, omul de mișcare, șeful unei mișcări, al L.A.N.C., ținându-i frînele în mână, soarta tu-

³³ A.M.I., dosar nr. 11, vol. 20, (Iași), fila 20.

turora [...]. Nu mă pot lăsa pe mîna lui Cuza. Nu am încredere deloc [...]. Nu am încredere în acțiunile lui. Orice mișcare i se va da pe mîna o va zdrobi...³⁴

Și astfel, justificîndu-și eliberarea de cuzism, deși va rămîne sentimental legat de fosta lui școală de inițiere, C. Z. Codreanu se va strădui să-și consolideze propria-i organizație, Garda de fier, pentru a proba — după cum spunea în încheierea scrisorii de mai sus — „valoarea războinică a legionarilor“ lui³⁵.

Aceasta nu scade aportul L.A.N.C. în netezirea drumului și contribuția adusă la crearea climatului politic prielnic constituirii Gărzii de fier, deși ea însăși n-a reprezentat prototipul unei organizații fasciste. Dealtfel Lucrețiu Pătrășcanu va consemna cu temei că, „vorbind de mișcarea fascistă din România, ne referim în special la Garda de fier și mai puțin la Liga apărării național-creștine. Dintre cele două formațiuni de extremă dreaptă, Garda de fier reprezenta, din punct de vedere ideologic, programatic și structural-organizatoric, tipul partidului fascist. În ce privește platforma politică, Garda de fier cerea, în interior, crearea statului totalitar prin distrugerea regimului parlamentar și desființarea tuturor drepturilor și libertăților publice. În politica externă cerea imediata intrare a României în «Axa» Roma-Berlin. Garda de fier urmărea în primul rînd obiective anticomuniste și apoi antisemite și xenofobe. Organizatoric se baza pe formațiuni paramilitare, antrenate, pregătite și disciplinate [...]. Liga cuzistă a activat de la începutul înființării ei pe bază parlamentară. Conducătorii ei nu-și propuneau transformarea statului astfel cum el era organizat pînă la 11 (10. — *n.n.*) februarie 1938³⁶”.

După 1930, în condițiile ascensiunii fascismului european, mai cu seamă a național-socialismului german și a întetirii penetrației acestuia într-o seamă de țări, inclusiv România, Garda de fier, precum și alte organizații de extremă dreaptă, profasciste, vor pune în cauză, tot mai grav, interesele supreme ale țării, ale poporului român. Lungul șir de fapte, la care ne vom referi în continuare, atestă că legionarismul a constituit o mișcare nu numai organic *antidemocratică*, dar, mai presus de toate, profund

³⁴ Ibid., fila 21.

³⁵ Ibid., fila 22.

³⁶ Lucrețiu Pătrășcanu, op. cit., p. 48—49.

antinațională. Înainte de aceasta este însă necesar a concura adevărata fizionomie a organizației teroriste de tip fascist, care a fost Garda de fier, prin prezentarea concepțiilor social-politice ale mișcării legionare.

6

Legionarismul — un reacționarism extrem

Pentru a se impune în viața politică a societății românești, Garda de fier a folosit, după cum am anticipat, o deșăntată demagogie socială și o intensă propagandă obscurantistă, în scopul de a-și camufla adevăratele țeluri. Încercînd a induce în eroare masele populare, legionarii au „criticat“ racilele adinci și reale ale regimului din România, fără a le opune însă nici o alternativă constructivă, ci prezentînd drept panaceu universal politica urii de rasă și confesionale, naționalismul șovin exacerbat, cultivarea unei psihologii a desperării și a morții, ură înverșunată împotriva a tot ce era democratic și progresist în viața publică.

În modul lor de a gîndi și acționa, legionarii au utilizat ca izvoare de inspirație lucrările unor autori reacționari ca A. C. Cuza, N. C. Paulescu, N. Crainic, I. Găvănescu, I. Sumuleanu, I. Cătuneanu ș.a., precum și scrierile acelor care s-au erijat în „teoreticieni“ sau „ideologi“ ai fascismului românesc, ca N. Ionescu, Tr. Brăileanu, M. Manoilescu și alții. O influență puternică a exercitat asupra Gărzii de fier ideologia hitleristă, în special cărțile „Mein Kampf“ a lui Adolf Hitler și „Mitul secolului XX“ a lui Alfred Rosenberg. Elogiul forței, al războiului și al morții, întîlnite în concepțiile legionare, sînt, fără îndoială, de origine hitleristă, atestînd înrudirea spirituală — și nu numai spirituală — cu hitlerismul german. Dar o cercetare a principalelor coordonate ale concepțiilor legionarismului face să se desprindă cu claritate concluzia că, de fapt, Garda de fier nu a avut un sistem de idei încheșat, unitar. „Am urmărit cu atențiune — afirma cu luciditate unul dintre oamenii politici ai vremii — toate manifestațiile publice ale reformatorilor de extremă dreaptă de toate nuanțele. Și toate m-au

frapat prin absența unor linii principale de orientare (subl. aut.) [...]. S-au aruncat în vîltoarea bătăliei — adaugă el — ... zice-se pentru a da o nouă așezare statului român. Care va fi această nouă așezare, ei însă nu o spun. Deocamdată îi vedem militînd, în mod zgomotos, pentru o formă de guvernămînt la modă în alte țări, pentru așa-numitul stat totalitar sau dictatorial, care, realizat în felul cum îl știm în alte părți, înseamnă însăși negarea civilizației¹.

Intr-adevăr, „Ideologia mișcării legionare a constituit [...] un conglomerat de concepții confuze și contradictorii, aproape fără excepție negative și retrograde, un amestec înfiorător de primitivism și obscurantism, de idei iraționaliste și mistice-religioase. Nu lipseau din acest arsenal eclectic nici unele reziduuri ale ideologiei feudale, nici nostalgia atemporală și anistorică după un trecut arhaic, mistificat. Un loc central l-a ocupat propagarea, drept crez politic, social și ideologic a naționalismului exacerbat, a șovinismului și rasismului. Pe plan social-politic, Garda de fier a îmbinat eclectismul, concepțiile confuze cu demagogia cea mai sfruntată, cu răspîndirea de iluzii privind satisfacerea unor revendicări social-economice (ceea ce i-a adus pentru un timp un oarecare sprijin din partea unor categorii sociale). Practicînd același politicianism — politicianismul burghez — în ai cărui adversari se erijau cu ipocrizie conducătorii legionari [...], mișcarea legionară a fost dușmanul declarat al modernizării, al urbanizării, al industrializării țării și, în ciuda unei frazeologii răsunătoare și demagogice, dușmanul declarat a tot ceea ce condiționa lichidarea rămîinerii în urmă economice și sociale a țării, înaintării ei pe calea civilizației și progresului².

În proliferarea ideologiei fasciste, legionare, o contribuție nocivă a avut-o, mai cu seamă după 1934, revista „Gîndirea” condusă de Nichifor Crainic³. În jurul acesteia s-au grupat, inspirați de idei mistico-religioase, idealiste,

¹ Pavel Pavel, *Moment național sau moment social?*, Cluj, Editura „Minerva”, 1936, p. 3—4.

² Valter Roman, *Condițiile apariției fascismului pe plan mondial și lupta poporului român împotriva fascismului internațional*, în „Împotriva fascismului”, Editura politică, București, 1971, p. 13.

³ Mihai Fătu, *Privire critică asupra unor concepții social-politice fascizante promovate de revista „Gîndirea”*, în *Anale de istorie*, anul XXI, nr. 3/1975, p. 57—68.

fascizante, cunoscuți ideologi legionari ca: Emil Cioran, Mihail Polihroniade, Radu Gyr și alții.

Poporul român, purtător al unor tradiții umaniste și democratice făuritorul unei culturi progresiste, a respins întru totul ideile reacționare promovate de Garda de fier⁴.

Împotriva concepțiilor social-politice fasciste s-a ridicat cu fermitate, în primul rînd, clasa muncitoare și partidul ei revoluționar, Partidul Comunist Român. Într-o serie de documente, partidul comunist sublinia rolul de primordială importanță ce revenea activității ideologice, muncii politice de masă în dezvăluirea conținutului reacționar, retrograd, demagogic al ideilor fasciste. „În fața partidului nostru — se arată într-un document al P.C.R. — stă ca o sarcină urgentă crearea unei literaturi politice de masă care să dezbată în fața maselor largi populare, în lumina marxism-leninismului, toate problemele actuale zilnice, interne și externe, contrabalansînd influența otrăvitoare a propagandei și literaturii naționalisto-șovinistofasciste⁵. Partidul Comunist Român atrăgea atenția asupra pericolului pe care îl reprezentau concepțiile fasciste pentru „libertatea de profesie și de cugetare⁶, chemînd pe toți reprezentanții gîndirii românești democratice, înaintate la acțiuni hotărîte pentru extirparea morbului fascist.

Sub influența ideologică a partidului comunist, a organizațiilor democratice conduse sau îndrumate de partid, numeroși muncitori și țărani și, mai cu seamă, un mare număr de oameni de știință și de cultură, și-au exprimat ostilitatea față de fascism, față de concepțiile lui retrograde. În combaterea fascismului, a legionarismului și-au reunit forțele cele mai autentice valori ale intelectualității, aparținînd tuturor generațiilor, români și din rîndul naționalităților conlocuitoare. În lupta împotriva legionarismului au adus o importantă contribuție numeroase personalități proeminente ale vieții politice, culturale și științifice din țara noastră ca: Tudor Arghezi, Ladislau Bá-

⁴ Ion Spălățelu: „*Presa progresistă românească împotriva ideologiei fasciste*”, *Lupta de clasă*, Seria a V-a, anul XLVII, nr. 6/iunie 1968, p. 35—43.

⁵ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare Arhiva I.S.I.S.P.) cota Ab. XX—2, inv. nr. 956, p. 20.

⁶ Loc. cit., cota Ab. XX—1, inv. nr. 954.

nyai, Mircea Bălănescu, Geo Bogza, Demostene Botez, Tudor Bugnariu, M. Gh. Bujor, Scarlat Callimachi, Nicolae Ceaușescu, Elena Ceaușescu (Petrescu), N. D. Cocea, Miron Constantinescu, P. Constantinescu-Iași, Ilie Cristea, N. Deleanu, Gh. Dinu, George Enescu, Victor Eftimiu, Ion Felea, Zoie Frunză, Gaál Gábor, Dante Gherman, Petru Groza, Iorgu Iordan, Emil Isac, Nagy István, George Ivașcu, Eugen Jebeleanu, Athanase Joja, Octav Livezeanu, George Macovescu, Corneliu Mănescu, Alexandru Mihăileanu, Ella Negruzzi, Petre Pandrea, Miron Radu Paraschivescu, C. I. Parhon, Ion Pas, Lucrețiu Pătrășcanu, Ilie Pintilie, Ion Popescu-Puțuri, Grigore Preoteasa, Lothar Rădăceanu, Gheorghe Rădulescu, Leonte Răutu, Mihail Roller, Valter Roman, Mihail Sadoveanu, Alexandru Sahia, Matei Socor, Alfred Margul Sperber, Zaharia Stancu, Tudor Teodorescu-Braniște, Ion Vinea, Ștefan Voicu, Ștefan Voitec, Barbu Zaharescu, Ilie Zaharia și mulți, mulți alții. Atitudinea hotărâtă a unei mari părți a intelectualității românești în sprijinul forțelor antifasciste a căpătat o expresie dintre cele mai concludente tocmai în domeniul luptei ideologice. Tradițiile progresiste ale gândirii social-politice românești au fost continuate și dezvoltate, perioada dintre cele două războaie mondiale înscrind realizări remarcabile în patrimoniul nostru cultural. În lupta împotriva concepțiilor social-politice fasciste, a fascismului în general, un aport de mare însemnătate l-a adus publicistica înaintată, cele aproape 500 de ziare și reviste revoluționare și democratice care au apărut în perioada interbelică sub îndrumarea sau influența Partidului Comunist Român⁷.

Pornind de la analiza temeinică a realității, gândirea progresistă din țara noastră a demonstrat că tezele vehiculate de Garda de fier reprezentau pe plan ideologic o expresie a puternicelor contradicții ale societății capitaliste. În fond, după cum scria o publicație a vremii, avea loc o înfruntare între „filozofia materialistă, știința și privirea liberă spre viitorul societății“, de o parte, și „speculațiile idealiste, misticismul și frica de orice cunoaștere obiectivă a lumii“⁸, de cealaltă parte.

⁷ Vezi Ion Spălățelu: „Printre foarfecile cenzurii“, Editura politică, București, 1974.

⁸ „Cuvântul liber“ din 1 ianuarie 1934.

Principalul atac al elementelor de extremă dreaptă a fost orientat împotriva clasei muncitoare, clasa cea mai înaintată, purtătoare a democrației și progresului. Ura înverșunată a legionarilor se îndrepta împotriva tuturor elementelor revoluționare, democratice din rîndurile poporului român, și în primul rînd împotriva comuniștilor. *Anticomunismul* a constituit o trăsătură componentă a gândirii legionare. „Legionarul — se arăta în „Cărticica șefului de cuib“ — este împotriva comunistului și va lupta din toate puterile lui pentru ca, oriunde se va afla, acest comunist să fie demascat și răpus“⁹. Legionarii nu puteau ignora faptul că, după cum remarca chiar presa burgheză reacționară, comunismul reprezenta în România „mirajul spre care se îndreaptă dorințele de trai mai omenesc ale unor plugari ajunși la sapă de lemn, este idealul [...] unei muncitorimi exasperate de șomaj și de mizerie“¹⁰. De aceea legionarii s-au străduit a menține în permanență în rîndurile lor și ale adepților lor psihoza unui anticomunism exacerbat, o ură aproape biologică față de orice acțiune progresistă. Odată cu aceasta aveau în vedere și alte scopuri diversioniste. Unii ideologi ai mișcării legionare, ca, de pildă, Al. Cantacuzino, au încercat să emită „teoria“ că deosebirea dintre legionarism și comunism ar fi doar o chestiune de „finalitate“, de „spiritualitate“. „Ceea ce desparte cele două lumi este o deosebire de finalitate — scria el. — Finalitatea ce și-o propune societatea legionară este perfecționarea lumii spirituale și regenerarea însușirilor fizice și morale ale omului român. Cadrul de comoditate și de confort, de îmbogățire exterioară și de progres tehnic rămîn un scop lăaturalnic. Finalitatea ce și-o alege societatea comunistă este, în principal, numai construirea acestui cadru de viață materială, tinzînd, prin oricare mijloace și fără considerație sau muștrări de conștiință, către un progres tehnic superior, oferind satisfacții materiale, plăceri și petreceri neînterupte“¹¹. Este evidentă nu numai optica empirică, de esență mistică, retrogradă și reacționară, nu numai denaturarea grosolană, vulgară a unor adevăruri elementare, dar este tot atît de vădită încercarea „teoreticianu-

⁹ „Cărticica șefului de cuib“, 1936, ed. a III-a, p. 55.

¹⁰ „Legea împotriva comunismului“, în „Curentul“ din 27 iunie 1931.

¹¹ Al. Cantacuzino, *Între lumea legionară și lumea comunistă*, 1940, ed. a II-a, p. 40—41.

lui“ Al. Cantacuzino de a fundamenta indirect ascetismul, pe care legionarii îl propovăduiau pentru imensa majoritate a poporului român, în avantajul realizării unor profituri tot mai mari de către grupul restrins al celor privilegiați, stăpîni ai puterii economice și politice. După cum demonstrează realitatea, îmbogățirea spirituală, dezvoltarea continuă a conștiinței oamenilor, a celor mai nobile trăsături ale omului, posibile doar într-o societate cu un nivel economic superior, reprezintă un țel general uman, căruia orînduirea noastră socialistă îi dă cu consecvență viață.

Nichifor Crainic, în articolul „Titanii Ateismului“, publicat în noiembrie 1934, va încerca să justifice anticomunismul printr-o argumentare la fel de aberantă. El susținea că, chipurile, marxismul ar fi apărut doar ca o „reacție împotriva creștinismului și nu ca un produs al luptei de clasă a proletariatului“ împotriva burgheziei, împotriva rînduiriilor social-politice bazate pe exploatarea capitalistă. Crainic își manifesta îngrijorarea și repulsiunea împotriva faptului că „prin marxism, armata de ieniceri (sic!) ai proletariatului mondial [...] dă în zilele noastre ultimul și cel mai sîngeros asalt, din cîte cunoaște istoria, împotriva bisericii creștine“. Nesocotind adevărul în legătură cu faptul că lupta de clasă a proletariatului este îndreptată exclusiv împotriva orînduirii capitaliste, a proprietății privat-capitaliste, cu întregul lor eșafodaj suprastructural, N. Crainic afirma tendențios că, în momentul „cînd fondatorul materialismului istoric (Karl Marx. — *n.n.*) a strigat: «Proletari din toate țările, uniți-vă!», în momentul acela s-a produs suprema declarație de război, prin orice mijloace, împotriva bisericii lui Hristos“.

Adept și promotor al filozofiei idealiste, mistico-religioase, autorul reproșa marxismului proclamarea primatului materiei asupra conștiinței, a ideii, afirmarea unității materiale a lumii, și, cu precădere, susținerea faptului real că orînduirea capitalistă se împarte în exploatați și exploatați. În chip premeditat, el încerca să acrediteze că teoria și practica revoluționară a proletariatului manifestau un dispreț total față de creațiile spiritualității umane, afirmînd tendențios că „toate valorile idealiste pe care le-a creat geniul omenesc — artele, filozofia, credințele — sînt declarate (de marxism. — *n.n.*) simple excrescențe parazitare pe trupul materialismului istoric“.

Proferînd un anticomunism de o violență aparte, dominat de o grosolană falsificare a adevărului, conducătorul „Gîndirii“ sfîrșea prin a afirma ideea absurdă că, pentru comunism, „distrugerea patriei și a bisericii e condiția biruinței proletare“, că prin revoluția proletară „se înțelege masacrul în masă a tot ce nu e proletar“¹². În concepția sa „teoria claselor“ era doar o „născocire a marxismului“, interesat să declanșeze „un război social“, să ducă la „izbucnirea catastrofelor revoluționare prin care se prăbușesc statele naționale“¹³. Întreaga efervescență social-politică din epoca modernă a României, ca și a Europei, era atribuită de Crainic „gravelor erori!“ ale teoriei marxiste a claselor, de unde concluzia, evident în contradicție cu realitatea, după care clasele sociale ar fi produsul imaginației marxiștilor, iar „antagonismul social o iluzie“, „un laborator artificial de cabinet sociologic“¹⁴.

În neputință de a opune argumente convingătoare de natură politică și filozofică, denigratorii ideilor socialismului științific și inspiratorii concepțiilor social-politice fasciste — „elita“ legionară — recurgeau și la „argumentul“ pe care îl mînuiau cu dexteritate: pistolul. Spaima în fața luptei revoluționare a clasei muncitoare, a comuniștilor, a forțelor progresiste pentru transformări democratice, pentru progres social îl făcea pe Traian Brăileanu, unul dintre propagatorii fascismului în țara noastră, să adreseze adeptilor săi chemarea disperată: „striviți în germene încercările de a provoca la noi revoluția comunistă“¹⁵.

Strîns legat de anticomunism, în centrul arsenalului ideilor legionare a fost de la început *antidemocratismul*. „Antidemocrația — preciza C. Z. Codreanu —, noi o trăisem din primul moment. Eu am condus mereu. [...] Nu m-au ales pe mine șef luptătorii, ci eu mi i-am ales“¹⁶. Disprețul față de popor, ura față de aspirația maselor muncitoare de a fi stăpîni pe propria lor soartă, teama față de puterea celor mulți au fost exprimate cum nu se poate mai bine de însuși șeful gărzii: „Admit oricare alt sistem — spunea el —, în afara democrației, care văd că

¹² Gîndirea“, anul XIII, nr. 7, nov. 1934.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Traian Brăileanu. „În făgașul istoriei“, în „Însemnări sociologice“, anul II, nr. 10 din ianuarie 1937, p. 17.

¹⁶ C. Z. Codreanu, op. cit., p. 67.

mă omoară sigur pe mine...¹⁷. Acest oricare alt sistem preferabil era însă unul singur: dictatura fascistă. Codreanu stabilise pentru toți legionarii drept cuvînt de ordine deviza: „Legionarul nu crede decît în ordinul și cuvîntul șefului său“¹⁸.

Ofensiva ideologică împotriva rînduieiilor democratice a fost întezită de legionari cu precădere din primăvara anului 1933, adică imediat după venirea nazismului la putere în Germania. Promotorii „Gîndirismului“, de pildă, porneau în argumentarea lor de la faptul că, datorită fărimîțării forțelor politice ale claselor exploatatoare, democrația burgheză ducea la diminuarea posibilităților regimului existent de a se apăra împotriva mișcărilor revoluționare ale proletariatului. În articolul „Note asupra crizei tehnice a parlamentarismului aiurea și la noi“, publicat în numărul din martie 1935, Mihail Polihroniade scria: „Dacă viața noastră politică va evolua în viitor tot pe teren parlamentar, și dacă nici un curent puternic — cazul hitlerismului în Germania — nu va veni să tulbure evoluția electorală normală, atunci vom avea de suferit tot cortegiul de dificultăți inerente crizei tehnice a parlamentarismului“. Ca urmare, după același autor, în societatea românească se acumulasera deja factorii necesari pentru „o reformă radicală a statului“, în sensul de „a grăbi înlăturarea“ parlamentarismului.

O trăsătură definitorie a concepțiilor retrograde ale legionarilor a constituit-o *iraționalismul*, baza filozofică a fascismului. C. Z. Codreanu, precizînd că în rîndurile mișcării legionare veniseră numai „acei ce aveau aceeași construcție sufletească...“, conchidea: „Era un semnal că statuia unei alte zeițe — Rațiunea — va fi sfărîmată“¹⁹. Rațiunea, cugetarea, legionarii le-au înlocuit cu o construcție pur instinctuală și emoțională. Această variantă a iraționalismului nu a fost un produs al mișcării legionare, ci — ca și alte concepții — un împrumut din ideologia mișcărilor fasciste străine, constituind o „expresie a unității de simțire“²⁰.

Inocularea disprețului, a repulsiei față de gîndirea lucidă era menită să faciliteze plămădirea unei mase de

¹⁷ Op. cit., p. 391.

¹⁸ „Circulările căpitanului. 1934—1937“, apărute în 1937.

¹⁹ C. Z. Codreanu, op. cit., p. 299.

²⁰ Op. cit., p. 311.

brute, gata să acționeze orbește, oricînd, la comandă. Rațiunea era decretată „factor de degenerare“, iar libertatea de gîndire — „dușmană a omenirii“. Realitatea era prezentată ca fiind dominată de irațional, iar dogma, mitul, magia — metode unice în descifrarea sensurilor vieții.

Prin propagarea iraționalismului, legionarii pretindeau a realiza ceea ce ei numeau desăvîrșirea românului de mîine, care urma să fie un antiraționalist. „... Accepțiunea docilă — scria Al. Cantacuzino — a unor adevăruri primare, imanente sau dovedite prin revelațiune și instinct, o stare sufletească cvasieclesiastică, pătrunsă de certitudini teologice și naționaliste, aceste sentimente vor frîna mult acțiunea creierului, criticismul și raționalismul românului de mîine“²¹. Așadar, opera de creare a omului visat de căpeteniile legionare trebuia începută cu „descerebralizarea“ individului, prin scoaterea sa totală de sub controlul rațiunii și prelucrarea în spiritul ideilor întunecate ale metafizicii, teologiei, magiei.

Un caracter profund reacționar, antiștiințific și anti-uman a avut *trăirismul*, produs al iraționalismului. Acest curent profascist din filozofia românească dintre cele două războaie mondiale a fost reprezentat de Nae Ionescu, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu și alții. Ei și-au răspîndit ideile prin intermediul revistei „Gîndirea“ și al ziarului „Cuvîntul“, ca și prin unele publicații de extremă dreaptă cu o existență efemeră, ca „Axa“ (1932—1933), „Iconar“ (1935—1937) ș.a. Trăirismul considera că între viață — redusă numai la instinctele oarbe, la inconștient — și rațiune exista o poziție ireconciliabilă. El proclama primatul „vieții“ asupra rațiunii, asupra intelectului. În scrierile lor, trăiriștii făceau apologia „acțiunii“, a „aventurii“, a faptei absurde, ca expresie a celei mai intense trăiri. Purtătorii de cuvînt ai acestei concepții se adresa cu precădere tineretului, căutînd să speculeze lipsa lui de experiență a vieții, gîndirea lui încă nu pe deplin maturizată. Vasile Marin, un alt ideolog al legionarismului, încerca să acrediteze ideea că deviza „vivere pericolosamente“ — lansată de fascismul italian — reprezenta formula dinamică a tinereții, „turnată în cea mai lapidară concretizare a virtualității creatoare“²². Desigur, de aici și pînă la crimă, pasul apărea ca ceva firesc.

²¹ Al. Cantacuzino, op. cit., p. 25.

²² Vasile Marin, *Crez de generație*, 1937, p. 4.

Intemeietor al „trăirismului“ — concepție filozofică iraționalistă, idealistă, mistico-religioasă — Nae Ionescu pornea de la premisa că omul este neputincios în a cunoaște „absolutul“, deoarece absolutul este însuși Dumnezeu, iar de Dumnezeu se ocupă religia care, spre deosebire de știință, nu demonstrează, nu argumentează, ci se rezumă la afirmație. După cât se vede Nae Ionescu nu s-a străduit măcar să-și construiască un fundament original. A luat din arsenalul religiei concepte și sentințe fără drept de apel, originală fiind doar titulatura dată teoriei sale. Astfel, în articolul „Juxta Crucem“, publicat în nr. 4 din aprilie 1927 al revistei „Gîndirea“, va pleda pentru îngenunchierea neputincioasă a omului în fața lui Dumnezeu, în fața tuturor fenomenelor la care el se raportează, fără a încerca să le explice, să le înțeleagă! „Ceea ce există — afirma autorul —, nu are nevoie de justificare, nici de fundare teoretică, nici măcar de explicare“. Pentru a fi mai convingător, afirma că „primul om a păcătuit atunci cînd s-a îndreptat spre cunoștință“ — deci cînd a încercat să cunoască „absolutul“. În concluzie, existența omului ar fi egală, sinonimă cu durerea, cu suferința, iar „evasiunea din suferință“ — egală cu smulgerea din realitate. Și astfel, filozoful fascist ajungea să acrediteze ideea, transformată de legionari într-o armă spirituală de o extremă nocivitate, că „durerea însăși poate deveni izvor de nesfirșită bucurie“, că „suferința nu poate fi pe-deapsă trimisă nouă de Dumnezeu [...] ci tovarăș iubit și fericitor, prin care sufletele noastre se desprind de contingentele concretului“, și care duce spre mîntuirea veșnică... moartea²³.

În propagarea iraționalismului și a altor concepții ideologice înrudite, legionarii s-au folosit — după cum s-a mai arătat — de *exaltarea misticismului*, pe care l-au considerat drept mijlocul cel mai propice în înșelarea și captarea maselor. Însuși debutul mișcării a avut loc sub această egidă, titulatura adoptată — Legiunea Arhanghelului Mihail — avînd menirea de a crea membrilor săi aureola de „luptători pentru creștinism“. Specularea sentimentelor religioase găsea un teren favorabil în rîndurile unei bune părți din populația țării, care, adusă la sapă de lemn, roasă de boli și nevoi, analfabetă și semianalfa-

²³ „Gîndirea“ nr. 4 din aprilie 1927; vezi și George Ivașcu, *O ideologie monstruoasă*, în „Împotriva fascismului“, p. 108—117.

betă, adesea nu-și vedea scăparea decît în viața de apoi. Pentru a impresiona în mod deosebit, dat fiind că misticismul era practicat cu destul zel și de organele statului, legionarii au recurs la formele cele mai obscurantiste și mai fanatizante ale misticismului. Chiar după ce au abandonat vechea titulatură teologică a organizației, ei au păstrat cu grijă practicile mistice-religioase: „sfințirea“ formațiilor legionare, regizarea de „minuni dumnezeiești“, decretarea de „sfinți“ ș.a.m.d.

Acestui înveliș religios, legionarii i-au încredințat roluri multiple. El era destinat, înainte de toate, creării unui adevărat cult al șefului mișcării. „Pentru căpitan — scria o revistă legionară²⁴ — nu este nimeni afară de Dumnezeu. De aceea, el nu dă și nu poate să dea nimănui socoteală decît lui Dumnezeu“. Aidoma legendei despre Iisus, fiul lui Dumnezeu. Misticismul avea deci menirea să acopere, să justifice și să absolve anticipat faptele căpeteniilor legionare, ale mișcării fasciste în ansamblul ei.

Apologeții concepțiilor social-politice fasciste s-au dezghizat nu numai în propovăduitori ai religiei, ci și în apărătorii acesteia, susținînd că democrația i-ar fi șubrezit pozițiile. Ei urmăreau, de fapt, să-și asigure colaborarea clerului, atît de influent în mediul sătesc, ceea ce unii reprezentanți ai bisericii ortodoxe au și acceptat, fie considerînd că procedează în interesul instituției religioase, fie din interese personale. Astfel, o parte a clerului vedea în realizarea preceptului demagogic legionar despre „ridicarea neamului românesc și a bisericii ortodoxe“ o speranță de a fi abolit concordatul încheiat de statul român cu Vaticanul în 1929 și care atribuisse bisericii romano-catolice o serie de avantaje în dauna bisericii ortodoxe. Mai numeros a fost grupul acelora care, năzuind spre obținerea unor poziții cît mai înalte în ierarhia clericală și socială, considerau ca posibilă împlinirea unor asemenea aspirații prin colaborarea cu Garda de fier. În sfîrșit, legionarii rezervau misticismului un rol social precis: antrenarea celor loviți de mizerie și ignoranță pe fîgașul exaltării religioase, pentru a-i abate de la lupta pentru interesele lor vitale, pentru progres, și a-i capta în scopurile proprii.

²⁴ „Iconar“ nr. 10 din 1936.

Ion I. Moța prezenta religia ca o cale de reîntoarcere „la izvoare”²⁵, ceea ce însemna revenirea la un arhaism denaturat, la un primitivism ancestral și presupunea, totodată, distrugerea a tot ce crease poporul român în întreg decursul istoriei sale, operă considerată de acest autor drept străină spiritului românesc. El proclama deschis: „Sufletul nostru, rămas legat de o altă lume, rătăcește azi într-o viață care nu e a noastră. Față de lumea de acum, noi ne simțim străini, în ea nu ne găsim un alt rost decât acela de a o curma...”²⁶ Concluziile lui Moța dobîndesc viziuni morbide: „S-ar părea că eu și camarazii mei sîntem un fel de ciudate făpturi cu două vieți, un fel de strigoi ridicați dintr-o lume apusă spre a purta duhul spaimei în lumea de azi. Chiar așa sîntem [...] Se apropie stăpînirea strigoilor cumplită!”²⁶.

Supralicitarea misticismului de către Garda de fier a izvorit și din incapacitatea ideologilor acesteia de a oferi omului de rînd imaginea unei societăți viitoare capabilă să le asigure un trai omenesc. Era oferită, în schimb, himera lumii de dincolo de mormînt. Individul trebuia să aștepte resemnat și dezarmat, să se transforme în unealtă oarbă a șefilor legionari. Garda de fier va încerca deci să transforme credința religioasă într-un suport politic pentru a converti spre legionarism pe credincioși, în timp ce unii slujitori înregimentați în Gardă sau cu tendințe reacționare, extremiste, ai bisericii ortodoxe, se vor folosi de ea ca mijloc de parvenire politică, atrăgînd după ei și pe unii dintre enoriași.

Din acest punct de vedere, între legionarism și nazism a existat o sensibilă deosebire. După insuccesul în a-și subordona biserica catolică, decis să nu împartă cu nimeni, nici cu Dumnezeu, autoritatea în fața poporului german și să creeze climatul necesar zeificării lui ca reprezentant al „puterii divine” pe pămînt, Hitler a adoptat o atitudine de frondă față de biserică, situație care a determinat numeroase asperități dintre aceasta, guvernul hitlerist și partidul nazist. Partidul și statul nazist nu au ezitat să întreprindă, împotriva bisericii și a slujitorilor ei, numeroase represalii, persecuții²⁷. În opoziție cu

²⁵ Ion I. Moța, *Cranii de lemn*, 1937, ed. a IV-a, p. 11—12.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ Vezi pe larg: *Regimurile fasciste și totalitare din Europa*, vol. I — GERMANIA, de Marin Badea, Gheorghe Unc, p. 352—358.

nazismul, fascismul italian a căutat și a obținut sprijinul bisericii catolice, inclusiv al Vaticanului. Sintetizînd relațiile dintre statul fascist mussolinian și biserica italiană, Max Gallo spunea: „biserica trebuie să țină seamă de statul totalitar, care o sprijină pe multe planuri, iar fascismul trebuie să aibă în vedere puterea pe care o reprezintă catolicismul [...]”; de aceea preoții și călugării continuă să defileze prin fața ducelui [...]. Pentru cei mulți fascismul iese întărit și operele sale sînt ca și sfințite”²⁸.

Legionarii au folosit misticismul și ca eșafodaj spiritual, ca suport pentru propagarea *cultului morții*, care a ocupat în cadrul misticii legionare un rol preponderent. Căpeteniile Gărzii de fier dădeau morții un sens metafizic amăgitor, „transcendental”, spre a tulbura mințile adepților lor. „Nepuținîd învinge în viață fiind, vom învinge murind”²⁹, decreta C. Z. Codreanu. Iar Ion Moța, supralicitîndu-și șeful, ducea pînă la paroxism ideea legionară despre moarte ca scop în sine și mijloc de obținere a victoriei. „Avem cu toții la dispoziție cea mai formidabilă dinamică, cel mai irezistibil instrument de luptă, mai puternic decât tancurile și mitralierele: este propria noastră cenușă”³⁰. Parcă pentru a întregi sentințele de mai sus, un alt „doctrinar” preciza: „fascismul nu crede în posibilitatea fericirii pe pămînt”³¹.

Străduindu-se să cultive pînă la dezumanizare și autodistrugere disprețul față de viață, față de om și de omenie, publicațiile legionare dezbăteau cu o obsedantă frecvență, în lungi articole, problema morții. „Cel mai frumos aspect al vieții legionare — spicuim dintr-o astfel de mostră — este moartea. Înfrățirea cu lutul [...]. Aceasta rămîne suprema țintă [...]. În fața morții legionare nu există ezitări. Moartea legionară este dorită și, atunci cînd prin ea se urmărește un scop (subl. ns.), este căutată, devenind astfel un simbol”³².

În cadrul Gărzii de fier, moartea era considerată drept „cea mai importantă cucerire din viața legionară”³³. În

²⁸ Max Gallo, *Italia lui Mussolini*, Editura politică, București, 1969, p. 301; vezi și *Regimurile fasciste și totalitare din Europa*, — vol. I — ITALIA, de Maria Covaci, p. 95.

²⁹ C. Z. Codreanu, op. cit., p. 313.

³⁰ I. Moța, op. cit., p. 174.

³¹ Doru Belemace. „Revoluția fascistă”, București, 1940, ed. a II-a, p. 133.

³² Art. „Moartea legionară”, în „Dacia” din 15 decembrie 1940.

³³ *Ibid.*

cîntecele și marșurile lor, membrii Gărzii se autoprozenta-
tau ca o echipă a morții:

„Moartea, numai moartea legionară

Ne este cea mai scumpă nuntă dintre nunți”³⁴.

„Conviețuirea aceasta intimă cu moartea — concluziona pretinsul teoretician gardist Al. Cantacuzino —, această plăcere a dăruirii în moarte, sorbită cu nesaț, sculptează în chip de o dominatoare unicitate toată figura morală a generației noastre legionare”³⁵. Astfel de considerații despre dobîndirea fericirii numai prin moarte nu aveau altă menire decît aceea de a cultiva supunerea absolută, docilitatea extremă a legionarilor față de Codreanu și față de celelalte căpetenii gardiste, ceea ce constituia o necesitate, date fiind metodele folosite și țelurile urmărite de această organizație.

Cultul morții, această antiumană latură a ideologiei fasciste de pretutindeni, inclusiv din România, a fost propagat și prin paginile revistei „Gîndirea”. În articolul semnat de Emil Cioran, „Însemnări despre moarte”, publicat în aprilie 1933, pornind de la premisele filozofice formulate de Nae Ionescu, acesta enunță o seamă de postulate împotriva a tot ceea ce leagă omul de realitatea în care trăiește, împotriva eforturilor omului de a înlătura piedicile din calea afirmării luptei sale spre progres. După ce își face cunoscută opțiunea pentru „gîndul care păstrează o aromă de sînge și de carne” și afirmă că preferă oricărei „abstracții vii” „o reflexie răsărită dintr-o efervescență sexuală sau dintr-o depresiune nervoasă”, Cioran adresa chemarea de a se renunța la „preocupările superficiale și inteligente”, încerca de a convinge „că este infinit mai importantă problema suferinței decît a silogismului”, că este necesar să se gîndească „viu asupra morții” și că nu se poate vorbi de moarte fără experiența agoniei ș.a. Pentru a dobîndi experiența agoniei, oamenii, după Cioran, trebuiau să sufere, să fie tot timpul copleșiți de durere. El sugera acestora să perceapă, tot timpul conștienți, coșmarul morții, pentru a-și pregăti treptat intrarea în moarte nu pe o cale naivă, ci pe una conștientă, să trăiască într-o agonie durabilă în scopul de a înțelege că fiecare pas în viață este un pas în moarte”³⁶.

³⁴ Ibid.

³⁵ Al. Cantacuzino. „Cum sîntem”, Sibiu, 1937, p. 36.

³⁶ „Gîndirea” nr. 4 din aprilie 1933.

Apogeul în propagarea cultului morții a fost atins de ideologia fascismului în timpul războiului, oamenii fiind îndemnați să sfideze viața, să se arunce conștient la moarte. Fascistul „cere moartea, merge spre ea, o caută”, pentru că în ultimă instanță aceasta este... mîntuirea”³⁷, se afirmă într-un articol redacțional al „Gîndirii”.

Legionarul antiraționalist, stăpînit de misticism și glorificînd moartea nu putea fi conceput decît desprins cu totul de cultură, de tradițiile înaintate ale poporului. Iată de ce *anticulturalismul* s-a impus drept una din trăsăturile dominante ale concepțiilor fasciste. Pentru adepții acestui curent reacționar, arta nu se putea întruhipa decît sub forma aspirațiilor omului către dumnezeire, frumosul fiind o ipostază a divinității. Sub pretextul purificării culturii românești de spiritul străin în domeniul artei, „gîndirismul” încerca să impună creatorilor ideile obscurantismului fascist: renunțarea la rațiune, cultivarea trăsăturilor inumane, denigrarea valorilor spirituale. Viața era apreciată ca „scîrboasă, hidoasă, spectrală”³⁸ și, de aceea, omului i se recomanda să devină „o ființă absurdă, care în fiecare moment riscă totul, cu fantezii periculoase și exaltări infinite”³⁹. Rolul culturii în cunoașterea și aprofundarea de către om a realității era total respins. „Vrem să cunoaștem — spunea Nae Ionescu —, dar nu după regulile elementare ale logicii, ci după îndurarea lui Dumnezeu”⁴⁰. Proclamînd drept unul dintre țelurile majore ale concepției lor despre cunoaștere, despre cultură atenuarea și înlăturarea urmărilor luptei de clasă, ei vizau „să stîrpească ura și acele bestiale dorințe de răzbunare care gilgîie în pieptul lucrătorului de uzină, gata să-și reverse cruzimea asupra celor ce-l exploatează”⁴¹. Căpeteniile mișcării fasciste arătau astfel limpede de parte a cui înțelegeau să se situeze.

Lipsa totală de respect față de cultura umană, în general, și față de cea românească, în special, s-a materializat în desconsiderarea creațiilor naționale, în atacarea prin presă a oamenilor de cultură, în arderea în public a unor opere de cea mai mare valoare, ajungîndu-se pînă

³⁷ „Gîndirea” nr. 8 din oct. 1939.

³⁸ Emil Cioran. *Pe culmile disperării*, București, 1934, p. 116.

³⁹ Op. cit., p. 143.

⁴⁰ Nae Ionescu. *Roza vînturilor*, 1926—1933, București, Editura „Cultura Națională”, 1937, p. 27.

⁴¹ „Gîndirea” nr. 2 din 1933.

la suprimarea fizică a unor reputați reprezentanți ai vieții noastre științifice și culturale. Tot ceea ce era progresist era incriminat, tot ceea ce exprima decădere era elogiât. Acționînd în spiritul unor asemenea concepții, „ideologii“ legionarismului își mărturiseau intențiile de a realiza în România un fanatism aidoma cu cel ce dăduse naștere în Germania celui de-al III-lea Reich. „România are nevoie de o exaltare pînă la fanatism“⁴², scria Emil Cioran. Pentru aceasta, „toate mijloacele sînt justificate. Teroare, crimă, bestialitate, perfidie...“⁴³ „Nu pot iubi decît o Românie în delir“⁴⁴, arăta același autor, referindu-se la „misiunea istorică a Gărzii de fier“.

Dînd glas simțămintelor proprii multora dintre mînui-torii condeielui, scriitorul George Mihail Zamfirescu, în articolul „Scriitorii români și ofensiva obscurantismului“, apărut în ziarul „Adevărul“, arăta: „Campaniile dezlănțuite împotriva fruntașilor scrisului românesc contemporan au o țintă precisă: să ultragieze, să îndemne la acte de violență, să distrugă [...] Cărțile d-lui M. Sadoveanu, acele cărți de căpătii ale neamului românesc, au fost arse [...] Obscurantismul e în plină ofensivă. Valorile spiritualității și ale sensibilității autohtone sînt negate, terfelite, denunțate ca o crimă împotriva moralității, a inteligenței și a talentului. Esteți de circumstanță au intrat în templul celei mai capricioase muze ca în grajd sau ca la abator...“⁴⁵

Apologia războiului a fost, de asemenea, o parte integrantă a concepțiilor social-politice ale Gărzii de fier, care s-a străduit să infecteze cu psihoza războiului nu numai pe membrii săi, ci întregul popor. Faptul că masele populare din țara noastră respingeau hotărît ideea de agresiune, manifestînd o atitudine total ostilă războiului, i-a obligat pe propovăduitorii teoriilor legionare să recurgă la oarecare subtilitate în propaganda lor, mai ales că problema era de a recolta simpatii pentru războiul celui de-al III-lea Reich și, oricum, amintirea ocupației germane, a suferințelor primului război mondial nu se șterseseră. S-a început deci mai de departe: „Atîta timp cît un popor n-a purtat un război de agresiune — scria ne-

⁴² Emil Cioran. *Schimbarea la față a României*, 1941, ed. a II-a, p. 54—55.

⁴³ Op. cit., p. 50.

⁴⁴ Op. cit., p. 107.

⁴⁵ „Adevărul“ din 20 aprilie 1937.

gru pe alb Emil Cioran —, el nu există ca factor activ al istoriei“⁴⁶. Un frate întru credință al acestuia, Doru Belemace, în paragraful intitulat „Contra pacifismului“, din lucrarea „Doctrina fascistă“, arăta legătura indisolubilă a fascismului cu războiul, incompatibilitatea dintre fascism și spiritul păcii: „Înainte de toate — consemna el —, fascismul, în ceea ce privește viitorul și evoluția umanității, lăsînd deoparte toate considerațiile politice actuale, nu crede nici în posibilitatea și nici în utilitatea păcii perpetue [...] În consecință, o doctrină bazată pe postulatele păcii este străină fascismului“⁴⁷.

În noiembrie 1938, cînd Europa și omenirea întregă erau amenințate de dezlănțuirea unei noi conflagrații mondiale — cînd Germania nazistă zăngănea armele în văzul întregii lumi — „Gîndirea“ publica un amplu articol semnat de Vasile Băncilă, intitulat „Omul și războiul“⁴⁸. El încerca să convingă că războiul își avea originea în înseși particularitățile psihologice ale ființei umane. Pornind de la considerentul, evident unilateral și deci fals, că omul este tot timpul avid de putere, Băncilă afirma că aviditatea, setea de forță se manifestau în toate domeniile — politic, economic, militar. Toți oamenii, declara el, inclusiv copiii, „tînd să devină pirați ai tuturor, despoți ai universului“. În fața unei atare perspective, în optica sa politică devenea neputincioasă și, fatal, trebuia să cedeze puterea, inițiativa „marilor dictatori (Hitler și Mussolini. — *n.n.*), pentru ca aceștia să aplice forța oamenilor care doresc forța“. Și astfel, războiul era considerat nu numai inevitabil, dar și „salvator“ pentru omenire, fiind de natură să „creeze istoria“. El susținea că forța destinată de om satisfacerii aspirațiilor de putere rezultă din surplusul de energie pe care o posedă peste necesarul asigurării existenței sale, investind-o, potrivit teoriilor „psihologului“ legionar, în conflicte militare, în război.

Apologia războiului a fost reluată de „Gîndirea“ în octombrie 1939, adică în luna imediat următoare dezlănțuirii de către Germania nazistă a celui de-al doilea război mondial. Articolul redacțional „În fața războiului“, înscriindu-se pe coordonatele formulate de V. Băncilă cu un an în urmă, făcea un pas înainte pe linia justificării

⁴⁶ Emil Cioran, op. cit., p. 185.

⁴⁷ Doru Belemace, op. cit., p. 143.

⁴⁸ „Gîndirea“ nr. 9 din noiembrie 1938.

războiului hitlerist. Astfel se afirma că războiul „atîrnă de libera voință a omului, care îl vede necesar (subl. ns.) ca mijloc de a satisface ambiții de mărire, exigențe, de justiție, reparații de onoare națională, dar mai ales poftă de dominație“. Toate acestea se sfîrșeau cu concluzia că războiul reprezenta „supremul refugiu al rațiunii omenești (subl. ns.) în momentul cînd argumentele nu mai au nici o putere pentru părțile în litigiu“⁴⁹.

Argumentarea voia să slujească nu numai justificării războiului dezlănțuit de Germania, dar să demonstreze și incapacitatea Societății Națiunilor de a fi instituit „deasupra tuturor o rațiune universală valabilă și o justiție egală pentru toți [...] O societate a Națiunilor — se susține în continuare — întemeiată pe rațiunea omenească nu e cu putință [...]“.

După redacția „Gîndirii“, ca pacea să fi putut triumfa, ar fi fost necesar ca Societatea Națiunilor să fi fost „o comunitate religioasă [...] căci singură religia poate da temeiul de transcendent, adică temeiul supraparațional (irațional — *n.n.*)“. Pe temeiul unor asemenea „raționamente“, „Gîndirea“ se întreba cu disimulată candoare dacă istoria va consemna în bine sau în rău actul Germaniei.

După modelul hitlerist, legionarii — cei din virful piramidei gârzii — elogiau virtuțile războiului în dezvăluirea „energiilor potențiale“ ale popoarelor. Ei își afișau totodată prohitlerismul și anticomunismul, afirmînd că „prietenia sau alianța cu Rusia împotriva Germaniei ar fi un nonsens al politicii externe românești“⁵⁰. Potrivit concepției antisovietice promovate fățiș de Garda de fier, trebuia făcut totul pentru „a evita din răspuțeri alianța cu Rusia și a privi cu simpatie pe oricine poate fi vătămător colosului moscovit“⁵¹.

Marele scriitor Mihail Sadoveanu, ridicîndu-se împotriva hitlerismului și a imitatorilor săi autohtoni, scria: „Hitlerismul e o rătăcire a timpurilor groaznice de după război; este o enormă sălbăticiune și revenire la epoca de piatră. Privind hitlerismul ca pe o himeră bună spre a liniști o clipă foamea și revolta șomajului, nădăjduiesc că în viitor lumea se va dezmetici și se va întoarce la civilizația adevărată“⁵².

⁴⁹ „Gîndirea“ nr. 8 din octombrie 1939.

⁵⁰ „Rînduiala“, vol. II, caiet I, 1936, p. 16.

⁵¹ Loc. cit., p. 31.

⁵² „Zorile“ din 18 mai 1935.

În gîndirea legionarilor, un loc distinct l-a ocupat naționalismul exacerbant, șovinismul și rasismul. Preceptele legionare cultivau ura față de toți cetățenii țării de altă naționalitate, considerîndu-i străini și dușmani ai națiunii române. „Naționalismul — scria legionarul Vasile Marin — ridică niște ziduri spirituale între o națiune și alta ca de la cer la pămînt“⁵³. Această susținere „teoretică“ avea menirea de a stimula învrăjbirea între poporul român și naționalitățile conlocuitoare, de a incita conflicte fratricide în rîndul maselor populare.

O formă a rasismului a constituit-o antisemitismul. Speculînd contradicțiile dintre unele cercuri ale burgheziei românești — mai ales industriale și comerciale —, care urmăreau acapararea unor noi poziții economice, pe de o parte, și concurenții lor evrei și de alte naționalități, pe de altă parte, precum și faptul că în agricultură, în unele părți ale țării (nordul Moldovei, Maramureș) mai existau unii arendași evrei, legionarii prezentau eliminarea din viața social-economică a cetățenilor români de altă naționalitate drept cheia rezolvării tuturor relelor sociale.

Diversiunea rasistă era menită să ascundă cauzele reale ale crizei economice, sociale și politice a epocii, să abată atenția oamenilor muncii de la lupta împotriva exploatarelor, să împiedice unirea lor pe baza intereselor comune, indiferent de naționalitate. Rasismul își are, în parte, izvoarele în „arianismul“ lui Schopenhauer și, mai ales, în teoriile lui Gabineau și Chamberlain, dar încercarea de a stabili asemenea filiațiuni se pare că depășește nivelul rasismului legionar, care a preluat de fapt denaturările și tezele ultrareacționare și antiomane puse în circulație de rasiștii și antropogeografilor hitleriști.

Scurta trecere în revistă a concepțiilor social-politice ale Gârzii de fier nu poate fi încheiată fără a sublinia o dată mai mult că aceste concepții, ca și întreaga activitate politică practică, la a cărei bază au stat, i-au situat permanent pe legionarii pe pozițiile *trădării intereselor naționale ale poporului român*. Acest adevăr l-au relevat încă la timpul respectiv numeroși reprezentanți ai forțelor democratice și progresiste, oameni de cultură și de știință. De exemplu, în 1936, profesorul Ilie Cristea scria:

⁵³ Vasile Marin, *Crez de generație*, 1940, ed. a III-a, p. 201.

„În numele naționalismului intransigent, ei sînt dispuși să accepte pentru țară și situația de colonie germană, numai ordinea capitalistă să rămînă în ființă. Dacă nu mai pot fi patroni, se mulțumesc să se transforme în lachei. Presa lor cade în extaz în fața erupțiilor isterice ale cancelarului german”⁵⁴. Slugărnicia față de Germania hitleristă și Italia fascistă a îmbrăcat, la un moment dat, forme paroxistice. Ion Zelea Codreanu, tatăl „căpitanului”, n-a ezitat să facă această declarație, care constituie una dintre cele mai monstruoase manifestări ale disprețului față de interesele naționale: „Sînt atît de convins că atît fűhrerul Adolf Hitler cît și ducele Benito Mussolini merg pe căile planului dumnezeiesc, încît aș prefera — dacă ar fi cazul — să se prăbușească neamul nostru deodată cu Axa”⁵⁵.

Concepțiile social-politice promovate de Garda de fier s-au aflat tot timpul într-o flagrantă și inconciliabilă opoziție cu majoritatea covârșitoare a poporului român, animat de vederi democratice, progresiste, de spiritul dreptății și libertății, al demnității și omeniei. Semnificativ pentru opoziția fermă a democrației românești față de arsenalul concepțiilor social-politice ale fascismului este articolul „Doctrina bîtei — naționalism, reacționarism, antisemitism”, publicat de Tudor Teodorescu-Braniște în „Cuvîntul liber” din 18 ianuarie 1936 și reluat în același an în broșură de-sine-stătătoare. Vom relua cîteva pasagii din broșură, care zugrăvesc cum nu se poate mai bine profilul moral-politic și „intelectual” atît al făuritorilor ideologiei extremiste, cît și al slujbașilor de „elită” sau de rînd ai acesteia. În capitolul *O doctrină pentru bătăuși* autorul subliniază deplasarea lui Nae Ionescu spre extrema dreaptă și faptul că pînă după asasinarea lui I. G. Duca „Încercarea d-sale de a da un lustru intelectual unei mișcări de primă violență și de caracteristică vulgaritate s-a redus la cîteva articole de gazetă. Dl. Nae Ionescu n-a fost — sau n-a vrut să fie — un teoretician al dreptei. A preferat să rămînă un inspirator. Omul din umbră. Este rolul care-l pasionează pe d-sa. Nici d. Nichifor Crainic — cu toate eseurile din *Gîndirea*, cu toate articolele din diferite foi huliganice — n-a izbutit să dea cetelor de bătăuși o doctrină. Drept vorbind acele cete

⁵⁴ „Cuvîntul liber” din 11 aprilie 1936.

⁵⁵ „Buna vestire” din 15 septembrie 1940.

mici nu doreau așa ceva. Tinerii cu frunți înguste, cu ochi întunecați și cu fălci late băteau foarte bine, fără doctrină. Pentru aceasta aveau nevoie numai de ghioage, bîte, boxuri și uneori de revolvere.

Totuși [...] mișcarea trebuia intelectualizată [...] O doctrină a dreptei? Dar cine a cerut-o? Oamenii de dreapta!? Nu. Aceștia cer voie de la poliție să bată lumea în Cișmigiu. Cer trenuri gratuite la congrese. Cer bîte, boxuri, revolvere. Cer să vină la putere. Cer orice. Nu însă o doctrină. N-au nevoie de ea. Nu-i simt lipsa. Oamenii de dreapta sînt la dreapta din diferite motive: din incultură, din fanatism, din calcul, din șarlatanie. În nici un caz din cauza doctrinei. E natural deci ca oamenii aceștia să se mulțumească cu o presă vulgară și violentă. [...] Dreapta nu poate avea doctrină. Dreapta românească a furat pur și simplu metodele hitlerismului german [...] În tot ce se face la extrema dreaptă nu e nimic original, nu e nimic *romănesc*, de la uniformă pînă la metodele violente, totul este furat fără rușine din planul de lucru al lui Adolf Hitler. Totul.

Și e caracteristic că oamenii aceștia, cari vorbesc numai de românism, n-au izbutit nu să *gîndească* românește, dar cel puțin să *se îmbrace* românește, să găsească o uniformă cît de cît românească. Nu. Au furat modelul german [...] Curentul de dreapta este cel mai *străin* de spiritul român.“

În a doua parte a broșurii, sub titlul „*Naționalism și reacționism*”, Tudor Teodorescu-Braniște demască cu vigoare caracterul ultrareacționar, antinațional al unor teze formulate de N. Roșu, într-o lucrare intitulată în mod diversionist „*Dialectica naționalismului*”. Reproducînd din această lucrare pasagiile — „Subordonarea claselor de jos și coercițiunea exercitată de clasele de sus este un fenomen universal și natural. Aristocrațiile se nasc prin selecție hereditară și trăiesc prin conștiința autorității puterii și prin acumularea averii [...] Clasele de jos sînt amorfe și difuze” — autorul infierează așa-zisul naționalism promovat de extrema dreaptă în modul următor: „Deci, după Roșu, «Țăranul român e idiot. Muncitorul român e idiot. Milioane de țărani și de muncitori sînt milioane de idioți. Numai aristocrația — o mie-două de inși — numai aristocrația e vrednică să conducă țara!» Și în loc ca d. Roșu să fie pedepsit pentru insulta nației,

în marea ei majoritate, toți naționaliștii îl aclamă: Bravo! Roșu e naționalist! Și venim noi, oamenii de stînga, și spunem: [...] Nu e drept ca o infimă minoritate să conducă milioane de țărani și de muncitori. Țăranii și muncitorii trebuie să ia parte la conducerea statului, fiindcă nu sînt vite necuvîntătoare, sînt oameni la fel ca toți ceilalți oameni [...] Și oricine face teoria elitei, teoria aristocrației, oricine cere dictatură, nu este naționalist, neavînd încredere în nație [...] Naționalist, adevărat naționalist este numai democratul sincer, acela care crede și în virtuțile și în forțele claselor largi, cari alcătuiesc partea cea mai mare a nației. Confuzia dintre *naționalism* și *reacționarism* trebuie să înceteze“. În aceeași manieră autorul demască diversiunea antisemită promovată de extrema dreaptă, subliniind că antisemitismul „este paravanul reacționarismului“.

Iată, succint „patrimoniul“ de idei al legionarismului. În finalul acestei sumare caracterizări a doctrinei Gărzii de fier, întregim remarca privind arsenalul ideologic al legionarismului cu îndreptățita concluzie a autorilor antologiei „Cumpăna cuvîntului“. În studiul introductiv, aceștia consemnează următoarele: „Dincolo de unele particularități, precum *trăirismul* sinucigaș teoretizat de Nae Ionescu și acoliții lui, sau *ortodoxismul* stihinic promovat de Nichifor Crainic, fascismul «romănesc» se integra parametrilor fascismului hitlerist, adică rasismului, șovinismului, totalitarismului, corolar fiind, din orice unghi, anticomunismul. Evident, în această noțiune (de anticomunism. — *n.n.*) propaganda fascistă integra și tot ce mai putea însemna democrație burgheză, tot ceea ce mai putea aminti de idealurile Revoluției franceze, ale Revoluției de la 1848⁵⁶.

Cu o astfel de „doctrină“, „dinamizați“ de cele mai obscure elemente ale claselor exploatare din interior, subvenționați de organismele de propagandă, diplomatice și de spionaj ale național-socialismului german, Garda de fier va parcurge în cel de-al patrulea deceniu al secolului nostru un drum presărat de nenumărate acte de trădare de patrie, de crimă și teroare, încercînd a împinge poporul român pe marginea prăpastiei.

⁵⁶ George Ivașcu, Antoneta Tănăsescu, 1939 — *Cumpăna Cuvîntului* — 1945, Editura Eminescu, 1977, p. 9.

Pe drumul terorii

În „Cărticica șefului de cuib“ — un fel de culegere de precepte legionare — se află scrise, în obișnuitul stil declamator și la loc de frunte următoarele: „Să realizăm forță. Să manevrăm această forță, ca astfel să învingă toate forțele adverse¹. Acest deziderat nu figura întîmplător. Pentru conducătorii Gărzii de fier devenise limpede că prin simpla activitate propagandistică, prin mijloace obișnuite nu vor reuși niciodată să-și atingă scopul, să aducă poporul nostru la matca fascismului, să cucească puterea. În mase întîmpinau împotrivire, iar unele cercuri guvernante, înțelegînd să-i absolve de pedeapsă sau uneori chiar să încurajeze înfăptuirea unor acte teroriste, nu se arătau și dispuse să le facă loc la conducerea statului. De aceea, șefii Legiunii sperau să obțină rezultatele scontate recurgînd la teroare fățișă, la suprimarea fizică a adversarilor, metodă avînd darul de a uimi și a intimida, dar, totodată, și de a polariza în jurul Gărzii noi elemente aventuriste, atrase de perspectiva săvîrșirii unor acte ieșite din comun. În societatea românească a acelor vremuri se găseau destui indivizi declasați, mai ales unii tineri înclinați spre o viață ușoară, dornici de a parveni cu orice preț. Un asemenea element era și C. Dumitrescu-Zăpadă, elev de liceu rămas repetent și fără nici un căpătîi, aciuat în rîndurile Gărzii, gata să-și dovedească în orice chip devotamentul și recunoștința pentru ocrotirea ce îi fusese acordată. Prilejul n-a întîrziat a se ivi. În timpul evenimentelor petrecute la Borșa, ziarul „Dimineața“ înfierase cu vehemență faptele huliganice ale legionarilor. Conducerea Gărzii a hotărît răzbunarea „insulte“, desemnîndu-l pentru aceasta pe Dumitrescu-Zăpadă. Într-una din zile, el pătrunde în biroul directorului ziarului, ațintind pistolul asupra lui. Primul foc l-a tras pe alături. La al doilea, pistolul i s-a blocat².

Noul atentat legionar, deși fără urmări tragice, a indignat opinia publică. Autoritățile au fost determinate să ia măsuri. În 1931, guvernul național-țărănist hotărăște dizolvarea Gărzii de fier. Justificînd măsura adoptată,

¹ *Cărticica șefului de cuib*, p. 108.

² C. Z. Codreanu, op. cit., p. 365.

autoritățile precizau că se constatase intenția șefului acestei organizații de a instaura prin teroare și crimă un regim dictatorial, „ce urma să fie impus la un moment voit de el, prin mijloace violente, în care scop partizanii săi erau pregătiți și îndemnați prin înarmări, instrucție cvasimilitară, ordine, afișe, embleme, discursuri și intruniri organizate sau în intrunirile publice”³. Expunerea de motive aducea suficiente argumente pentru a nu mai fi tolerată existența Gărzii de fier. În realitate, adevăratele intenții ale autorităților vremii au fost dezvăluite de către Ion Mihalache, care spunea: „Ca ministru de interne, am dizolvat Legiunea Arhanghelului Mihail (denumire care circula paralel cu cea de Garda de fier. — *n.n.*) pentru că era o organizație și anarhistă și clandestină, pentru a o sili să se legalizeze sub formă de partid de guvernământ”⁴. Ceea ce Garda a și făcut, adoptând denumirea de Gruparea Corneliu Codreanu, sub care s-a prezentat în alegerile parlamentare. La propunerea lui C. Argetoianu, devenit între timp ministru de interne și care a manifestat un interes deosebit față de legionari, străduindu-se neconținut, după cum mărturisea, a-i face utili regelui, guvernul nu a opus în județul Neamț nici un contracandidat Gărzii de fier. În felul acesta, deși la acea dată organizația lor era foarte slabă, legionarii au obținut un mandat în parlament pentru șeful lor. În sfârșit, C. Z. Codreanu a ajuns să ocupe un loc în cel mai înalt for politic al țării, cu sprijinul și cu bunăvoința unora dintre guvernanți. Aceasta îi întărea convingerea că terorismul era rentabil, îi sporea ambiția de a obține mai mult.

Venirea la putere în ianuarie 1933 a hitlerismului în Germania — fascismul italian guverna încă din 1922 — a reprezentat pentru cele mai negre forțe ale reacțiunii de pretutindeni semnalul intensificării activității lor în viața politică și socială. Gazeta „Pământ strămoșesc”, oficiul Gărzii de fier, enunța printr-un titlu pe întreaga pagină întâi: „Hitler biruitor în Germania”, grăbindu-se să procească că nu *peste* multă vreme va învinge și în România un „Hitler”⁵.

Propovăduitori ai cultului morții, ai terorii, rasismu-

³ A.S.B., fond A, dosar nr. 110 237, vol. 13, fila 384.

⁴ „Monitorul oficial”, Dezbateri parlamentare, Adunarea deputaților, nr. 7/1934, fila 162.

⁵ „Pământ strămoșesc”, anul V, nr. 4.

lui și urii față de om, grefate pe manifestări de sadism și megalomanie, legionarii aveau să folosească venirea lui Hitler la putere în Germania în scopul unei deșănțate propagande atit în favoarea lor, cit și pentru promovarea intereselor Germaniei hitleriste în țara noastră.

Încă în perioada premergătoare instaurării nazismului, despre care Codreanu fusese anunțat de către „un confrate”⁶ participant la o conferință a hitleriștilor, șeful Gărzii de fier dăduse dispoziții cu privire la intensificarea propagandei în cuiburile legionare, la desfășurarea unei susținute activități de prelucrare spirituală. Au avut loc discuții despre „afinitatea dintre fascism și mișcarea legionară”, despre „puncte comune între hitlerism și mișcarea legionară”, despre „cine este Benito Mussolini?”, sau „cine este Adolf Hitler?”. S-au înmulțit publicațiile cu caracter fascist.

În mai 1933, atenția opiniei publice a fost reținută de o nouă crimă săvârșită de legionari. Autorul ei, Emil Șiancu, era cunoscut de organele de poliție și urmărit pentru activitate huliganică. El fusese observat „pe străzi dosnice ale Clujului cu Zelea Codreanu”⁸. La puțin timp, declarându-se „apărător al dreptății”, Șiancu l-a împușcat „cu un glonte de revolver” pe Mauriciu Fischer, proprietarul unor păduri din Munții Apuseni. Ca la un semnal presa legionară a declanșat o largă publicitate în jurul „cazului Șiancu”, încercînd să acrediteze ideea luptei legionarilor împotriva exploataților „străini”. Pare greu de crezut, dar și acest criminal — în urma unor manevre de culise în care erau evident implicați reprezentanți ai autorităților locale, interesați în folosirea mîinilor înarmate ale legionarilor — a fost absolvit de pedeapsă.

Tot în vara anului 1933, conducătorii legionari au luat măsuri pentru a-și crea o rețea de organizații clandestine, care să acționeze paralel cu Garda de fier, măsură care avea, după cum se arăta într-un document al Siguranței Generale — „scop de precauțiune, căci ei se așteaptă că după Vaida va veni guvernul Duca la putere și vor fi dizolvați și arestați”⁹. Au fost create, în același timp, echipe ale morții, conduse de Nicolae Totu, cărora le-au fost

⁶ A.S.B., fond A, dosar nr. 11, vol. 20, fila 359.

⁷ *Cărticica șefului de cuib*, p. 12.

⁸ A.S.B., fond A, dosar nr. 13 701, fila 130.

⁹ A.M.I., fond D, dosar nr. 1, vol. 293, fila 29

consacrate cîntece, marșuri etc. Cei ce făceau parte din sinistrele echipe ale morții nu mai puteau pleca din ele, „cel care pleacă riscînd a fi împușcat de un alt membru“. C. Z. Codreanu desfășura, la rîndu-i, o vastă activitate pentru pregătirea forțelor Gărzii de fier în vederea acaparării puterii. La o adunare ținută la Tecuci el a declarat fățiș: „Noi, Garda de fier, niciodată nu vom fi chemați la putere, ci vom lua singuri puterea. În acest scop s-au format [...] echipele morții, care să îngrozească populația și autoritățile“. S-au creat, de asemenea, așa-numitele „nuclee“ legionare, cu sarcina de a se „înarma cu revolve, grenade, dinamită“. Pentru procurarea explozibililor, de pildă, Codreanu a dat următorul ordin: „Toți legionarii care fac armata trebuie să afle și să poată sustrage dinamită din regimentul din care fac parte, iar prin procurarea de materii chimice să fabrice ei înșiși materii explozibile“¹⁰.

Este semnificativ faptul că în această perioadă Garda de fier modifică criteriile de acordare a celor mai înalte grade din ierarhia legionară, și anume nu după vechime, ca pînă atunci, ci în funcție de îndeplinirea misiunilor incredințate, respectiv a atentatelor, crimelor etc. „Așa s-a întîmplat — declara Nicolae Petrașcu mai tîrziu — cu Beza, Totu, Șiancu și alții care au intrat în Legiune și au primit grade mari fără stagii, numai pentru meritul care-l aveau de a fi făcut crime. Ceea ce spun doare, dar este adevărat și trebuie spus, să se audă cît mai bine și cît mai departe“¹¹. Aplicarea acestui principiu, potrivit căruia crima devenea condiția avansării, reflectă — după cum se va demonstra în continuare — atît caracterul tot mai fățiș terorist al Gărzii de fier, cît și copierea întru totul fidelă de către această organizație a hitlerismului german. Dealtminteri, echipele morții, formula care, după părerea lor, avea avantajul de a demonstra mai impresionant forța grupării legionare, fuseseră adoptate din arsenalul metodic hitlerist.

La puțină vreme după organizarea primelor echipe ale morții, respectiv la sfîrșitul anului 1933, C. Z. Codreanu primește din partea unui emisar al său aflat la Berlin felicitări. „Sigur — remarca acesta — că ai gîndit și hotărît modalitatea execuției. Asta spre a nu se

¹⁰ Ibid.

¹¹ A.S.B., fond C, dosar nr. 46 248, vol. IV, fila 8.

întîrzia. În urma unei asemenea neplăceri va fi vorba de «dizolvarea Legiunii». Ai, cred, mijloace pentru a para lovitura“¹².

Ceea ce avea să urmeze curînd — asasinarea primului ministru al României — își avea, așadar, corespondent și îndemn în străinătate. Dar de ce tocmai primul ministru? În această privință este necesar a aminti că la 9 noiembrie 1933, sub presiunea cercurilor conducătoare din Franța, care dețineau poziții însemnate în economia românească, exercitînd și o influență politică deosebită, a fost adus la putere un guvern național-liberal, în frunte cu I. G. Duca.

I. G. Duca, exponent al preocupărilor mai vechi ale cercurilor politice burgheze, adepte ale regimului parlamentar, de a păstra structuri politico-statale democratice pe plan intern, precum și adversar al revanșismului german și revizionismului ungar — în politica externă —, și-a pus de la început problema dizolvării Gărzii de fier. Ca și Nicolae Titulescu, I. G. Duca și-a manifestat nu o dată îngrijorarea pentru extinderea influenței naziste în România prin intermediul Gărzii de fier. Nici Carol al II-lea nu s-a arătat — la o intervenție expresă a lui Titulescu — ostil ideii de a fi dizolvată Garda de fier, indicînd însă ca această măsură să fie luată de guvern. Cu aceasta Carol urmărea, la rîndul său, închiderea unor căi de pătrundere a influenței hitleriste în România și, concomitent, avea în vedere o ripostă violentă a Gărzii de fier la adresa lui Duca, cu rezultate favorabile pentru el. Fără îndoială că I. G. Duca a fost conștient de pericolul la care se expunea asumîndu-și o asemenea sarcină. Garda de fier oferise numeroase exemple asupra felului în care înțelegea a-și rezolva diferendele cu adversarii. Dar ostilitatea lui I. G. Duca față de acțiunile criminale ale legionarilor, față de primejdia tot mai evidentă pe care o reprezenta hitlerismul, l-au făcut să îndepărteze orice temere. Iată, de pildă, cum relatează C. Argetoianu discuția avută cu I. G. Duca la 16 noiembrie 1933: „Duca mi-a spus că prima lui datorie era desființarea Gărzii de fier și că o va face cu prilejul alegerilor. Nu va lăsa Garda să candideze. Probabil că o va dizolva în ultima zi a depunerii candidaturilor, ca să împiedice pe gardiști să candideze pe liste camuflete [...]. Mi-am permis să ob-

¹² A.S.B., fond A, dosar nr. 11, vol. 20, fila 358.

serv că comite o nouă greșală [...]. Duca s-a uitat lung la mine: — Știu, Argetoianu..., dar nu pot să fac altfel¹³.

Despre această hotărîre a lui Duca au aflat, prin serviciile lor de spionaj, și conducătorii hitleriști de la Berlin. Dealtfel, faptele evidențiază o sincronizare a acțiunilor pe care avea să le întreprindă Garda de fier cu altele similare ale fascismului pe plan internațional și, totodată, subordonarea deplină a mișcării legionare față de fascismul hitlerist, ale cărui ordine le executa cu docilitate. Cînd sub gloanțele fasciștilor cădeau o serie de personalități politice din diferite state ale Europei, România s-a aflat printre țările în care s-au comis cele dintii asasinat politice. În a doua jumătate a anului 1933 și în cursul anului următor au căzut victime terorii fasciste, devenită un adevărat pericol mondial, Albert I, regele Belgiei; I. G. Duca, președintele Consiliului de Miniștri al României; A. Poracki, ministrul de interne al Poloniei; Engelbert Dolfuss, cancelarul Austriei; Alexandru I, regele Iugoslaviei, și Louis Barthou, ministru de externe al Franței¹⁴.

Complotul împotriva lui I. G. Duca era conceput de legionari nu numai ca un mijloc de a înlătura un adversar declarat al Gărzii de fier și a evita astfel o nouă dizolvare, ci el avea menirea de a netezi Gărzii de fier drumul spre putere, pentru instituirea unui regim după modelul Germaniei hitleriste. În acest sens, Codreanu își punea speranța în toți adversarii rînduieilor democrat-burgheze și, în speță, ai lui I. G. Duca, începînd de la Carol al II-lea pînă la dezidența liberală condusă de Gh. Brătianu. La 1 decembrie 1933, într-o discuție cu un apropiat, C. Z. Codreanu declara: „Sînt convins că M. S. Regele cunoaște situația reală din țară și că se gîndește în fiecare moment la formarea unui guvern pronunțat de dreapta, pentru ca după aceasta, fără zguduiri, să încerce puterea extremei drepte, care încă nu e pregătită, dar care în orice moment poate să facă față situației [...]. După guvernul Duca nu vîd posibilă o altă formațiune de stînga sau moderată în țara noastră¹⁵. La nu-

¹³ C. Argetoianu, *Pentru cei de mîine, amintiri din vremea celor de ieri* (1930—1932), în Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 104, dosar nr. 8 609, fila 2 893.

¹⁴ „Le Mois”, du 1-er octobre au 1-er novembre 1934, fila 23.

¹⁵ A.M.I., fond D, dosar nr. 1, vol. 254, fila 2—3.

mai trei zile același Codreanu l-a vizitat pe Gh. Brătianu la locuința acestuia, comunicîndu-i hotărîrea Gărzii de fier de a stabili legături cu partidul liberal georgist. „Gh. Brătianu s-a arătat foarte mulțumit de această propunere, mai ales că amîndouă grupările se angajau să ducă lupta [...] cu toată violența [și] împotriva guvernului (Duca. — *n.n.*)¹⁶. În finalul întîlnirii, „s-a hotărît ca armele pe care Garda de fier le are, gazele lacrimogene, grenadele, revolverele, să se depoziteze la georgiști, fiindcă ei nu pot fi suspectați¹⁶. „Avocat politic“ al Gărzii de fier, Nichifor Crainic scria cu două zile înainte dizolvării Gărzii de fier de către guvernul I. G. Duca: „M. S. Regele Carol al II-lea, cînd s-a suit pe tron, a declarat că-i va plăcea să lucreze cu generația sa, cu generația tînără. Generația tînără, din fericire, ca ființă politică, e organizată în mișcările naționaliste. Zicem din fericire, fiindcă s-ar fi putut ca această generație, crescută în spiritul drastic al timpului, să fie republicană sau comunistă. [...] Generația tînără e singura rezervă pe care se poate bizui țara, monarhia [...]. A încerca să lovești în această generație, dizolvîndu-i ființa politică — azi Garda de fier, mîine sigur Liga Cuzistă și celelalte formațiuni de dezvoltare — încercă nu numai să descopere coroana, dar s-o izoleze de noul suflet al țării pentru a o lăsa pradă capriciilor politicienilor¹⁷.

Evident, „sugestiile“ lui Nichifor Crainic nu au fost de natură să evite dizolvarea la 9 decembrie a Gărzii de fier de către guvernul I. G. Duca și nici să determine o intervenție deschisă a lui Carol în favoarea Gărzii. De altminteri, la aceea dată Carol al II-lea nu-și punea cît de cît speranța în „băieții“ lui Codreanu pentru realizarea țelului său de a domina partidele, preferînd să acționeze pe cont propriu și manevrînd atît pe gardiști, cît și oricare altă grupare sau personalitate politică care ar fi fost dispusă să-l slujească în răfuielele cu adversarii mai mult sau mai puțin fățiși — liberalii de la guvern, național-țărăniștii din jurul lui Maniu etc. Desigur, gardiștii aveau mai multă nevoie de ocrotirea coroanei decît avea coroana nevoie de sprijinul lor, fără ca aceste poziții să fie absolut divergente, întrucît anumite convergențe de interese au existat atunci ca și ulterior.

¹⁶ Ibid., fila 57.

¹⁷ „Calendarul“ din 7 decembrie 1933.

Procedînd la asasinarea lui I. G. Duca, legionarii ținuseră cont de înverșunatele ciocniri ce avuseseră loc destul de des și într-un timp nu prea îndepărtat între Partidul Național-Liberal și I. G. Duca, pe de o parte, și Carol pe de altă parte. În 1926, liberalii, aflați la guvern, l-au exclus prin votul parlamentului pe Carol de la succesiunea tronului, deoarece încă de pe atunci vădea porniri dictatoriale. Liberalii doreau să-și asigure guvernarea nestingherită a țării, după programul și în folosul lor. În 1930, cu prilejul urcării pe tron a lui Carol al II-lea, I. G. Duca rostise la sediul Partidului Național-Liberal un vehement discurs anticarlist, declarînd printre altele: „Mai bine îmi tai mîna dreaptă decît să colaborez cu acest aventurier“¹⁸.

Din aceste motive — la care se adăuga dorința lui Carol de a domina neîngrădit viața politică și mai ales economică a României —, Partidul Național-Liberal a devenit principalul obiectiv în planurile regale privind decimarea partidelor politice, iar I. G. Duca — un om pe care îl putea face, în sfîrșit, să regrete ostilitatea manifestată.

La rîndul său, C. Z. Codreanu, ordonînd uciderea lui I. G. Duca, știa că măsurile de reprimare care apăreau ca inevitabile vor avea și partea lor bună, deoarece se va putea face și mai mult zgomot în jurul „martirajului“ legionarilor și al „prigoanei“ pornite împotriva lor. Astfel, legionarii își sporesc acțiunile agresive care aveau să culmineze cu evenimentele dramatice de la sfîrșitul anului 1933. Dînd glas îngrijorării tot mai mari de care era cuprinsă opinia publică în fața creșterii actelor de violență ale legionarilor — N. Iorga — într-un articol intitulat sugestiv: „Feriți-vă de oamenii sîngelui“ — avertiza: „În zăpăceala alegerilor care se vestesc, o seamă de oameni umblă cu pumnalul și arma în mînă, amenințînd cu uciderea pe cei ce ar cuteza să le stea în cale. Ca dovadă că sînt în stare a face aceasta aduc omorul pe care l-au și săvîrșit pînă acum unii dintre ei“¹⁹.

Aceeași atmosferă este surprinsă într-un document al Siguranței, datat 22 februarie 1939: „În alegerile din decembrie 1933, Garda de fier, care, între timp, adoptă definitiv acest nume, pune liste în majoritatea județelor

¹⁸ A.S.B., fond O, dosar nr. 74 921, vol. II, fila 59.

¹⁹ *Neamul românesc pentru popor* din 1 decembrie 1933.

țării și încearcă să desfășoare o propagandă neobișnuit de intensă, servindu-se de metode violente și dînd naștere la incidente sîngeroase cu autoritățile [...]. În propagandă legionarii purtau arme de foc, arme albe, petarde și alte instrumente de luptă, dînd luptei electorale un caracter de război pentru exterminarea adversarilor. Amenințările cu moartea și hotărîrea de a traduce în fapt aceste amenințări erau de asemenea foarte frecvente. În aceste condiții luptele politice tindeau către război și acest lucru nu putea fi tolerat fără a se perturba grav obiceiurile și așezările noastre firești. Pentru a pune stavilă curentului dăunător care se întindea copleșitor, guvernul Duca, printr-un jurnal al Consiliului de Miniștri din 9 decembrie 1933, dispune dizolvarea Gărzii de fier²⁰. După dizolvare, din ascunzătoarea sa — aflată la una din ruiele Elenei Lupescu — Codreanu trimite spre publicare o scrisoare²¹, prin care amenință cu exterminarea pe I. G. Duca, pe Nicolae Titulescu precum și pe Gavrilă Marinescu, colaborator apropiat al lui Carol.

Concomitent, echipele morții, întrunite în casa generalului Zizi Cantacuzino, perfectează planul de bătaie, primind binecuvîntarea unui preot legionar, care oficiază o slujbă religioasă și îi împărtășește pe viitorii asasini, pentru ca „Domnul să-i ajute în acțiune“. Ceea ce a urmat are o izbitoare asemănare cu o punere în scenă regizată pînă în cele mai mici amănunte. La 29 decembrie 1933, regele Carol îl cheamă pe I. G. Duca în audiență la Sinaia. În aceeași zi, trei indivizi s-au postat în gară cam pe la orele 11, fără a-i lua nimeni în seamă. Seara, la ora 20, pe peron încă nu se aprinseseră luminile. În jurul acestei ore a apărut și primul ministru, dar, lucru straniu, fără cei opt polițiști care îi asigurau securitatea. În felul acesta, I. G. Duca a devenit o țintă ușoară pentru gloanțele legionarilor Nicolae Constantinescu, Ion Caranica, Doru Belemace, care l-au așteptat în gara Sinaia.

Vestea asasinării primului ministru a indignat profund întreaga opinie publică românească. Oameni de cele mai felurite concepții politice au înfierat crima odioasă. „Vrăjmași neînduplecați ai primitivismului vulgar și vio-

²⁰ A.M.I., fond A, dosar nr. 110 237, vol. 13, fila 63.

²¹ A.S.B., fond O, dosar nr. 76 921, vol. II, fila 68.

lent — scria într-un articol redacțional publicația „Reporter“ —, vestejim cu toată indignarea odiosul atentat care a răpus viața primului ministru Ion G. Duca [...].

Fie ca această cumplită jertfă, care a zguduit de groază țara întreagă, să lămurească sufletele oneste care s-au lăsat tirite de exaltarea mistică a unui curent lipsit de conținut și să le călăuzească pe calea cea dreaptă²².

Procesul intentat asasinilor lui I. G. Duca s-a judecat în aprilie 1934. Pe lângă executanții crimei, au fost implicați numeroși alți legionari, în frunte cu C. Z. Codreanu și Gh. Cantacuzino-Grănicerul, considerați autori morali ai asasinatului. Codreanu i-a determinat pe cei trei legionari să ia crima exclusiv asupra lor, asigurându-i că pedeapsa pe care o vor primi n-are nici o însemnătate, deoarece în 2—3 ani Garda de fier va veni la putere, iar ei vor fi eliberați în triumf din temniță și declarați „eroi“²³. Desfășurarea acestui proces a dezvăluit, totodată, atitudinea echivocă, lipsită de responsabilitate a unor virfuri ale aparatului de stat și a unora din anturajul regelui, care s-au perindat ca martori în fața instanței.

Intr-una din zilele procesului, în sala Consiliului de război și-a făcut apariția generalul de cavalerie George Moruzi, prieten intim al regelui. El s-a retras cu cei cinci judecători în camera de deliberare și, după trei sferturi de oră, la revenirea în sala de dezbateri, s-a oprit în fața lui Gh. Cantacuzino-Grănicerul, implicat, ca acuzat, în proces, i-a strâns mâna și i-a spus să audă toți:

— Dragă Zizi, vei face paștele acasă²⁴.

Imediat s-a dat citire sentinței, prin care C.Z. Codreanu, Gh. Cantacuzino-Grănicerul, împreună cu alți 40 de legionari implicați ca autori morali în uciderea primului ministru, au fost achitați, fiind condamnați numai cei care au comis nemijlocit asasinatul. Nu este lipsit de semnificație nici faptul că acuzatorul principal, generalul Petrovicescu, împreună cu doi dintre generalii judecători — Dona și Filip — s-au înscris în Garda de fier²⁵.

Concomitent cu instrumentarea juridică și desfășurarea procesului asasinilor lui I. G. Duca, Garda de fier își adaptează sistemul de organizare și acțiune în vederea

²² „Reporter“ din 3 ianuarie 1934.

²³ A.S.B., fond O, dosar nr. 74 921, vol. II, fila 68.

²⁴ Ibid., fila 20.

²⁵ Ibid.

unor noi asasinate. La 9 martie 1934, o *Notă* strict confidențială — Scrisoare de cabinet — a Inspectoratului de poliție Iași relatează că „În prezent Garda de fier activează ocult prin membrii cuiburilor tip B (Cuiburi destinate exclusiv acțiunilor violente, teroriste, criminale. — *n.n.*), care au transformat Garda de fier într-o organizație teroristă [...]. Toate asasinatele oamenilor politici de vază, a membrilor guvernului și înalților funcționari se execută de membrii cuiburilor tip B“. Documentul mai menționa că „Consiliul suprem“ al Gărzii de fier hotărâse asasinarea lui Nicolae Titulescu și a lui Gheorghe Tătărescu. Acțiunea eșuând, prezumtivii executori ai asasinatului — doi studenți — au fost siliți de către „Consiliul suprem“ să se sinucidă. Episodul este consemnat în document întocmai: „Ambii studenți au avut însărcinarea de a asasina, primul pe dl. ministru Titulescu, cu ocazia înapoierii sale în țară, iar al doilea pe dl. prim-ministru Tătărescu, cu ocazia vizitei sale la Ploiești. Pentru faptul că ambii studenți care fac parte din gruparea Comitetului suprem și pentru a nu divulga însărcinarea primită, au fost obligați să se sinucidă, contrar trebuiau împușcați“. În martie 1934, la Iași a avut loc o nouă întrunire a reprezentanților așa-ziselor cuiburi tip B, în prezența lui C. Z. Codreanu, „cu care ocazie, prin tragere la sorți, au fost destinați patru studenți, membri ai cuiburilor tip B, să aducă la îndeplinire asasinarea d-lui Titulescu, imediat ce va pleca din nou în străinătate, printr-un atentat ce se va comite contra trenului sau prin împușcarea chiar la frontieră, cum și a d-lui prim-ministru Tătărescu, la primul moment prielnic“²⁶.

Astfel, legionarismul a ajuns să constituie un grav pericol pentru poporul român, pentru independența și suveranitatea națională a țării, datorită sprijinului primit din afară și din interiorul țării. Fără cunoașterea acestui sprijin nu pot fi înțelese evoluția și acțiunile teroriste tot mai înverșunate ale Gărzii de fier, totalitatea acelor factori care i-au permis să devină un pericol grav pentru unitatea și progresul poporului român, pentru independența și suveranitatea națională a patriei.

²⁶ A.M.I., fond I, dosar 1, vol. 239, fila 48.

Cine i-a sprijinit

Mișcarea legionară, care după instalarea lui Hitler la putere a devenit deosebit de agresivă, s-a bizuit încă de la înființare pe ajutorul material, moral și politic al cercurilor reacționare, atât interne, cât mai ales externe¹. Aceasta i-a dat Gărzii de fier posibilitatea de a-și organiza aparatul terorist, de a desfășura o deșănțată demagogie social-politică, urmărind a-și exercita influența în rîndul maselor.

Organizațiile de extremă dreaptă și de dreapta din România — atât Garda de fier cât și Liga Apărării Național-Creștine — întrețineau legături strînse cu elementele hitleriste ale minorității germane din România, grupate în organizația Volksgemeinschaft, finanțată și condusă direct de la Berlin. Însuși Hitler a primit în audiență pe conducătorii acestei organizații, dîndu-le instrucțiuni asupra modului în care să-și desfășoare activitatea².

Între Volksgemeinschaft și organizațiile conduse de C. Z. Codreanu și A. C. Cuza a intervenit chiar o înțelegere, menită să faciliteze promovarea ideologiei naziste și a intereselor Germaniei în România, potrivit politicii celui de-al III-lea Reich față de minoritățile germane din țările Europei, în virtutea căreia acestora le revenea sarcina de „a-și exercita influența pe teren economic în mod favorabil Germaniei“ și „a influența prin reprezentanții lor politici într-un sens favorabil Germaniei politica țărilor în care trăiau“³. Toți cei care nu se supuneau acestor „datorii“ erau considerați trădători și expuși la se-

¹ Ion Spălățelu. *Presa revoluționară și democrată din anii 1933—1937 despre sprijinul acordat organizațiilor fasciste de cercurile reacționare interne și externe*, Anale de istorie, anul XIII, nr. 4/1967, p. 111—118.

² A.S.B., fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar nr. 1/1934, fila 30.

³ Arhiva M.A.E., fond 71/1920—1944, vol. 328/4, studiul „Principiile politicii de naționalitate ale național-socialismului“ (ne-numerată).

⁴ Ibid. Vezi și Jacques Delarue: „Istoria Gestapoului“ (București, Editura politică, 1966, p. 132—133), în care se arată că „Naziștii aveau posibilitatea să-și extindă investigațiile lor clandestine și dincolo de frontiere și să-și exercite controlul în lumea întregă datorită altor două organizații. Acestea erau *Ausland Organisation*

vere sancțiuni⁴. Așadar, mobilul principal al interesului și preocupărilor manifestate din partea hitleriștilor față de organizațiile fasciste din România l-a constituit crearea unei coloane a cincea, care să acționeze potrivit indicațiilor imperialismului german. Din anul 1933, relațiile dintre legionari și serviciile de spionaj hitleriste au devenit și mai strînse, Codreanu punîndu-se cu totul în slujba acestuia⁵. Pentru înlesnirea acțiunilor sale, Garda de fier a cultivat cu stăruință, în decursul celui de-al patrulea deceniu, legăturile cu membrii organizațiilor hitleriste care reuneau pe cetățenii români de naționalitate germană din România, printre care: *Frontul unității germanilor din România*, condus de Hans Otto Roth, *Deutsche Volkspartei in Rumänien*, în frunte cu Fritz Fabritius, *Hitler Jugend*, *Evangelischer Frauenverein*, *Osterreichischer Club*, *Reichsdeutsche Frauenschaft* ș.a.⁶.

Referindu-se la apariția unor organizații fasciste în rîndul populației germane din România, istoricul Carol Göllner remarcă: „Făcînd uz de așa-numita «unitate germană», exploataînd unele manifestări șovine și, mai ales, fluturînd lozinci demagogice cu privire la superioritatea rasei ariene, propaganda nazistă germană a determinat apariția unor organizații de tip fascist și în rîndul populației germane din România. Au apărut astfel organizații național-socialiste, de tipul «Selbsthilfe» (Mișcarea de ajutorare național-socialistă), condusă de Fritz Fabritius, care organizase la 4 septembrie 1932 primul «Guatag» la Jimbolia, stabilînd legături strînse între naziștii din Banat și cei din Transilvania [...]. În anii următori, primind un ajutor material și propagandistic masiv din Berlin, organizațiile naziste și pronaziste și-au lărgit aria de agitație și au răspîndit, pe lingă fițiucile naziste (Stür-

(A.O.) a N.S.D.A.P.-ului — Organizația Partidului nazist pentru străinătate — și *Volksdeutsche Mittelstelle*, care se ocupa de reducerea în sînul patriei mame a tuturor cetățenilor de neam german. Aceste organizații erau în realitate niște oficine de spionaj și uneori singure, altele ca auxiliare ale serviciilor speciale naziste, au contribuit mai întîi la introducerea coloanei a cincea... și ulterior la detectarea și supravegherea adversarilor politici germani care reușiseră să se refugieze în străinătate“.

⁵ „Procesul marii trădări naționale“, București, 1946, p. 156.

⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 103, dosar nr. 8097, filele 65—95.

mer), scrierile fanatice dăunătoare și provocatoare ale lui Hitler, Rosenberg și ale altor «ideologi» naziști^{6a}.

Germania hitleristă a găsit în legionarism un partener docil și fidel, datorită elementelor veleitare care compunea conducerea acestei organizații, concepțiilor social-politice fasciste, reacționare pe care legionarii se sprijineau, urii lor feroce față de comunism și față de ideologia materialist-dialectică și istorică. De aceea i-a și sprijinit atât material, cât și din punct de vedere moral. Referindu-se la modalitatea atragerii în slujba Germaniei naziste a diferitelor elemente din alte țări, Hitler declara într-o discuție cu Rauschind: „Organizez de pe acum propriul meu serviciu diplomatic. Costă scump, dar cîștig timp... Am redactat un chestionar cu privire la personalitățile care mă interesează. Am ordonat să se studieze fișierul complet al tuturor persoanelor influente din toate țările. Aceste fișe vor conține numai informații care mă interesează: Țsta primește bani? Poate fi cumpărat în alt mod? E vanitos? Are înclinații erotice? Ce tip de femeie preferă? E homosexual? Trebuie să dăm o atenție deosebită acestei ultime categorii, căci pe acești oameni îi putem recruta cel mai sigur. Țsta are ceva de ascuns din trecutul său? E accesibil șantajului? Are dispoziții sau manii deosebite: sport, marote sau spleen? Îi plac călătoriile? În felul acesta fac adevărată politică, cîștig oameni pentru cauza mea, îi silesc să muncească pentru mine, asigur pătrunderea și influența mea în fiecare țară⁷.”

Din acest vast arsenal, aproape nimic n-a rămas nefolosit în cadrul acțiunilor întreprinse de hitleriști pentru a-și asigura sprijinul nelimitat al conducătorilor legionari. La scurt timp după preluarea puterii, căpeteniile naziste Alfred Rosenberg, Rudolf Hess, Heinrich Himmler și Reinhard Heydrich au întocmit un plan amănunțit în vederea organizării de acțiuni prohitleriste în România⁸. În cadrul acestui plan, rolul principal era rezervat Gărzii de fier. Datorită legăturilor mai vechi cu nazismul, legionarii puteau fi utilizați atât în realizarea unor acțiuni interne diversioniste în favoarea hitlerismului,

^{6a} Carol Göllner. *Muncă și năzuințe comune* — din trecutul populației germane din România — Biblioteca de istorie, București, 1972, p. 176.

⁷ Geneviève Tabouis. „Douăzeci de ani de tensiune diplomatică”, București, Editura politică, 1965, p. 402.

⁸ A.S.B., dosar nr. 162, vol. 3, filele 54—60.

cît și ca agentură de spionaj. Singurul inconvenient consta în faptul că fascismul nu se bucura de loc de popularitate în România, ceea ce impunea eforturi propagandistice sporite și cheltuirea unor însemnate fonduri bănești. A fost deci nevoie să se repartizeze organizației legionare o serioasă cotă parte din suma de 750 000 de mărci-aur, pentru „organizarea Gărzii de fier și pentru alte probleme interne ale României⁹”. Legionarii urmau să organizeze, potrivit punctului 4 al planului amintit, demonstrații ostile față de ministrul de externe al Franței cu prilejul vizitei în România, să pună la cale acțiuni potrivnice unor personalități românești cu vederi democratice (punctul 2) etc. Un sprijin financiar substanțial au acordat hitleriștii oficiosului de orientare fascistă legionară „Porunca vremii”, care își încasa cu regularitate subvențiile prin intermediul agenților de spionaj din cadrul societății cu capital german „SOIA”¹⁰. Alte publicații cu caracter reacționar, fascist, ca „Frontul”, „Sfarmă-Piatră” ș.a., primeau subvenții în mod nemijlocit de la Legația germană din București.

Subsidiile acordate Gărzii de fier de către hitleriști s-au intensificat cu deosebire în preajma unor evenimente mai importante, cum au fost alegerile parlamentare parțiale de la începutul anului 1936, alegerile parlamentare generale din decembrie 1937, instaurarea dictaturii regale în februarie 1938 etc. De exemplu, la un control al siguranței efectuat în iulie 1938 în birourile reprezentanțelor comerciale „Romanil” și „Bayer”, ale firmei germane „I. G. Farbenindustrie”, au fost găsite câteva dosare cu chitanțe din care rezulta că, numai în decurs de câteva luni, legionarii primiseră subvenții totalizînd o sumă de peste 4 000 000 de lei¹¹. Într-o scrisoare trimisă la Berlin de către unul dintre directorii firmei „Romanil” se cerea mărirea subvenției acordate Gărzii de fier, întrucît organizația avea să parcurgă o epocă plină de greutate¹². În ce privește legionarii care aduceau Reichului servicii însemnate și nemijlocite — e vorba, firește, de cei cu funcții de conducere în Gardă —, aceștia erau remunerați pe state de plată separate¹³. Numai în timpul campa-

⁹ Loc. cit., vol. 4, fila 203.

¹⁰ Loc. cit., dosar nr. 3 103, vol. 1, filele 225—226.

¹¹ Lucrețiu Pătrășcanu, op. cit., p. 71.

¹² Ibid.

¹³ A.S.B., fond H, dosar nr. 2 946, vol. 16, fila 251.

niei electorale din 1937 ea a primit prin Dresder Bank 40 000 lei¹⁴, pentru ca în februarie 1938 aceste subvenții să se cifreze la 45 000 000 lei. Acestor sume li s-a adăugat o imensă cantitate de literatură politică destinată legionarilor, elaborată și tipărită la Berlin sau prin grija expresă a unor organisme specializate naziste din Germania ori din țară¹⁵.

În general, subsidiile erau trimise legionarilor prin diferiți agenți hitleriști — corespondenți de presă, agenți comerciali ai unor firme germane, membri ai consiliilor de administrație ale unor societăți cu capital german înființate în România prin Camera de comerț româno-germană și „Interradio“, prin sucursala marelui concern german „I. G. Farbenindustrie“, în fruntea căreia fusese numit unul din exponenții ideologici ai Gărzii, Nae Ionescu. Un rol însemnat în transmiterea de fonduri pentru legionari au îndeplinit, de asemenea, Institutul româno-german din București și centrala din München a așa-zisei „Deutsche Romänische Gesellschaft“.

O serie de membri ai Gărzii de fier au fost pregătiți în Germania, urmînd diferite școli organizate în mod special de Partidul național-socialist german (N.S.D.A.P.) în vederea desfășurării propagandei hitleriste în România¹⁶, iar alții au fost trimiși de către Codreanu ca „delegați ai Gărzii de fier într-o tabără de ofițeri la Marea Baltică“¹⁷. În același timp, pentru diferite grupuri de tineri erau organizate excursii în Italia sau Germania, în vederea stabilirii de legături cu organizații fasciste ale tineretului din aceste țări¹⁸. Elementele astfel pregătite desfășurau o propagandă asiduă pentru răspîndirea concepțiilor fasciste în România, pentru atragerea de noi aderenți.

Concomitent, Garda de fier și-a întărit colaborarea cu alte organizații fasciste străine, în scopul organizării de atentate împotriva unor personalități de seamă ale vieții

¹⁴ Constanța Bogdan, *Baza social-economică a fascismului în România*, în „Împotriva fascismului“, p. 36.

¹⁵ Aurel Petri, *Penetrația ideologiei naziste în România*, în „Împotriva fascismului“, p. 99—100.

¹⁶ Arhivele statului Argeș, fond Poliția orașului Cîmpulung, dosar nr. 116 bis/1935, fila 199.

¹⁷ *Asasinatelor de la Jilava, Snagov și Strejnicul*. 26—27 noiembrie 1940, București, 1941, p. 151.

¹⁸ Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab, XIX—3, fila 18.

politice românești, ostile fascismului. Siguranța română deținea, de exemplu, la un moment dat informații asupra plănuirii unui atentat împotriva lui Nicolae Titulescu de către Garda de fier și ustășii naționaliști din Slovenia, ai căror agenți, pregătiți și finanțați de guvernul german, veniseră de la Berlin în acest scop¹⁹.

Ajutorul primit din partea fascismului internațional a constituit un puternic stimulent pentru căpeteniile legionare. Este atestat adevărul că fără sprijinul moral, material, politic și diplomatic al Germaniei naziste, Garda de fier nu ar fi putut atinge cunoscutele cote de pericolozitate pentru România. Acest adevăr este recunoscut și limpede formulat de către unul dintre cei mai buni cunoscători ai relațiilor Garda de fier—Germania nazistă, Ion Gheorghe, ultimul șef al oficiului diplomatic al lui Ion Antonescu la Berlin, în cartea sa intitulată „Calea României spre stat satelit“, publicată în R.F.G. în anul 1952. El afirmă textual: „Fără sprijinul obținut din partea revoluției fasciste (italiene. — *n.n.*) și național-socialiste (germane. — *n.n.*), sub emanația căreia fragila mișcare legionară și-a dobîndit vitalitatea, nu ar fi fost posibil un asemenea avînt. Căci în ciuda decăderii politice și dorinței de înnoire (sic!), lipsa de dinamism ideologic în România ar fi conservat situația așa cum era. *Adevărata tulburare a echilibrului a venit din afară* (s.n.)“²⁰. Încercînd să-și explice unele cauze care au generat aceste relații dintre legionarism și nazism, Ion Gheorghe observă, într-un mod mai mult decît simplist și simplificator, că anumite trăsături ale lui C. Z. Codreanu, cum ar fi: fanatismul, pasiunea, „fi confereau o asemănare cu Hitler“²¹. În schimb, el a surprins bine faptul că fără ideologia nazistă Codreanu ar fi rămas un mistic, un fel de „martir religios“ și nimic mai mult. „Cel care venea în contact cu «căpitanul» Gărzii de fier, cum se numea Codreanu, nu-și forma o impresie prea puternică în ce privește aptitudinile sale spirituale. Concepțiilor sale politice le lipseau claritatea, la fel planurilor sale, care nu aveau un contur bine stabilit“²². Toate

¹⁹ Arhiva M.A.E., fond Dosare speciale, vol. 341 (telegrama către Legația română din Berlin, 23 august 1936).

²⁰ Ion Gheorghe, *Rumänien Weg zum Satellitenstaat*, Kurt Vowinkel Verlag, Heidelberg, 1952, p. 16.

²¹ Ibid.

²² Ibid., p. 17.

acestea, precum și caracterul „confuz“ al „ideilor sale“ — după cum apreciază același autor — au fost suplinite de arsenalul de idei național-socialiste germane, care a dat suport ideologic Gărzii de fier și i-a oferit drept model „național-socialismul“, iar ca organizare statală — „un regim autoritar“, totalitar, după modelul celui german, hitlerist.

Elocventă în acest sens este o scrisoare adresată de C. Z. Codreanu lui Adolf Hitler încă la sfârșitul anului 1934, în care își declara întregul atașament pentru național-socialismul german și politica celui de-al treilea Reich, inclusiv intenția ca în anul următor, 1935, să preia puterea în România. Preconizând o „campanie în vederea viitoarei alianțe economice și politice cu poporul german“ (citește al treilea Reich. — *n.n.*), Codreanu își afirmă atașamentul față de regimul hitlerist „din care ne inspirăm pentru campania de mâine“, iar pe legionarii îi considera ca „purători ai stindardului național-socialismului în România“. El ținea să sublinieze „Solidaritatea de interese, morale în primul rând, care ne leagă în mod indestructibil“. Codreanu solicita lui Hitler să desfășoare pe plan european o asemenea politică „acum“, în 1934 — încît să fie evitat un război european, care „poate însemna pentru noi (legionarii. — *n.n.*) nimicire. Dimpotrivă, *amînarea* războiului va face ca în cursul anului viitor (1935. — *n.n.*) să filfiie și în România stindardul național-socialist“. Scrisoarea se încheia cu „salutul frățesc și entuziast al legionarilor național-socialiști din România“²³.

După 1933, în condițiile în care unele autorități de stat, în consens cu interesele a numeroase cercuri politice burgheze, inclusiv guvernamentale, au continuat să adopte măsuri pentru stăvilirea ascensiunii Gărzii de fier în viața politică, au existat și cercuri ale claselor dominante, unele chiar din guvern, care și-au manifestat tot mai accentuat complicitatea cu Garda de fier, fie printr-o atitudine duplicitară, fie prin toleranță față de acțiunile grupărilor fasciste, printr-o atitudine concesivă fățișă sau promovată din umbră. Temeiul unor asemenea atitudini îl constituia, în ultimă analiză, teama și ura față de activitatea revoluționară a clasei muncitoare și a partidului ei, exponenți ai intereselor fundamentale ale

²³ A.M.I., fond A, dosar 321/938, volumul 3, p. 520.

patriei, ai progresului social și național, deruta în fața primejdiei de a-și vedea pozițiile pierdute.

Totodată, mulți dintre sprijinitorii organizațiilor fasciste — industriași, moșieri, comercianți, chiaburi — erau interesați în apropierea față de Germania hitleristă în speranța unor afaceri rentabile, a dobîndirii unui nou partener avid de tranzacții largi. De asemenea, misticismul, naționalismul șovin, rasismul, propagate de legionari, reprezentau mijloace menite să abată, vremelnic, atenția unei părți a opiniei publice de la cauzele reale ale lipsurilor și greutăților și să constituie, în același timp, o piedică în alăturarea unor oameni ai muncii la lupta organizațiilor revoluționare, democratice. În sfârșit, Garda de fier, formată din oameni lipsiți de scrupule, dornici de parvenire, care nu aveau probleme de conștiință, putea să aducă cercurilor reacționare multiple servicii — de la cele de afaceri, care uneori cereau suprimarea unui adversar, pînă la ținerea la respect a lucrătorilor din fabricile și uzinele proprii, sau, cînd aceasta nu reușea, tranșarea cu mijloace violente în favoarea patronilor a conflictelor de muncă.

Este drept că în sprijinul reacțiunii nu a activat numai Garda de fier, ci și o bună parte a aparatului de stat, care, pentru a contracara mișcarea revoluționară tot mai intensă a clasei muncitoare și a organizațiilor ei, la cererea virfurilor reacționare ale burgheziei, sprijinite de monarhie, a adoptat o serie de măsuri represive, permanentizînd regimul stării de asediu și al cenzurii. Prin decret regal²⁴ au fost puse sub stare de asediu orașele București, Cernăuți, Galați, Iași, Ploiești, Timișoara și regiunea petroliferă a Văii Prahovei. În toate aceste centre a fost dezlănțuită prigoana împotriva partidului comunist, a organizațiilor de masă ale clasei muncitoare și a altor organizații progresiste. Ulterior (în noiembrie 1934), pe tot cuprinsul regiunilor aflate sub stare de asediu a fost interzisă activitatea unui număr însemnat de organizații democratice, printre care Comitetul național antifascist, Comitetul antifascist al tineretului, Comitetul antifascist al femeilor și altele²⁵. Regimul stării

²⁴ Decretul regal nr. 201 din 4 februarie 1933.

²⁵ „Tînărul leninist“ din decembrie 1934; „Dimineața“ din 27 noiembrie 1934; Arhiva I.S.I.S.P., cota A, XVIII—72, inv. nr. 2 147; Arhiva M.F.A., fond C. 4 A., dosar nr. 8/1933, filele 8—9.

de asediu nu era însă aplicat și Gărzii de fier și altor organizații profasciste din România, deși legionarii au curmat viața unui prim-ministru, iar în acel an — 1934 — autorităților de stat le erau cunoscute și alte intenții similare ale Gărzii de fier. Referindu-se la această stare de lucruri, la 11 martie 1936, când guvernul Gh. Tătă-răscu cerea Parlamentului să prelungească regimul stării de asediu, Armand Călinescu, deputat de Argeș, remarca: în iunie 1934, când a fost introdusă de către noul guvern starea de asediu, fusese motivată de faptul că „Se întâmplase un fapt grav, într-adevăr odios, primul ministru al țării căzuse victima unui complot executat de o grupare anarhică [...]. Ați cerut-o (starea de asediu. — *n.n.*) și nu v-am refuzat-o în acele condiții. Era în gestul nostru (al deputaților. — *n.n.*) nu numai dorința de a ajuta să asigurați ordinea în țară, dar era și un fel de a ne asocia la doliul care ne lovise. Și ați luat măsuri: ați dizolvat, ați risipit pe membrii acelei organizații anarhice. Dar de atunci — sublinia vorbitorul — lucrurile s-au schimbat; de atunci dumneavoastră (guvernul. — *n.n.*) ați evoluat, îndeosebi cei de pe banca ministerială [...]. Sînt chiar multe acte ale miniștrilor pe care opinia publică le socotește ca o profanare a memoriei șefului dumneavoastră. Fiindcă în vremea asta, sub aripile dumneavoastră, mișcarea de odinioară, pe care ați dizolvat-o, continuă să se dezvolte [...] N-am văzut starea de asediu aplicată⁴. Citînd mai multe cazuri de toleranță a autorităților față de Garda de fier, Armand Călinescu amintea și faptul că nu multă vreme după asasinarea primului ministru „mișcarea legionară întreprindea o demonstrație pe Calea Victoriei în fața Palatului regal, cu muzicile Prefecturii în frunte! Unul, urcat pe grilajul Ministerului de Interne, făcea apologia mișcării anarhice. Nici atunci n-ați reacționat — se adresa din nou băncii ministeriale din incinta sălii Parlamentului. Vizîndu-l direct pe ministrul de interne, I. Inculeț, Armand Călinescu îl întreba — „Atunci cînd se poate dezvolta netulburată de autorități o asemenea propagandă, dați-mi voie să vă întreb: pentru ce s-a introdus starea de asediu?⁴. La aceasta, dr. Nicolae Lupu a făcut îndreptățita precizare: „Ca să-i protejeze“ (pe legionari. — *n.n.*)²⁶.

²⁶ Citat după C. Neagu, D. Marinescu, *Fapte din umbră*, vol. III, Editura politică, București, 1980, p. 100—102.

În acest climat a fost firesc să prolifereze efemer și alte organizații reacționare²⁷. Parte dintre acestea au luat ființă cu sprijinul și sub conducerea unor lideri politici de dreapta, ca Al. Vaida-Voievod, Gh. Brătianu, C. Argetoianu și alții. În toamna anului 1933 și-a anunțat apariția Liga național-corporatistă, care își propunea să înfăptuiască „reforma național-corporatistă a națiunii și statului român“, după modelul fascismului italian. La 12 mai 1935 s-a constituit partidul Frontul românesc, cu o orientare naționalist-șovină, care își fixa ca principal punct programatic crearea „unui stat cu adevărat biologic“, asemănător celui hitlerist. Din Garda de fier s-a desprins o grupare sub denumirea de Cruciada românismului, manifestînd o netă orientare spre fascismul italian.

În iunie 1935, la Biled, în Banat, reprezentanții burgheziei minorității naționale germane au pus bazele așa-zisului Partid al poporului german din România, exponent al spiritului hitlerist în țara noastră, urmărind să realizeze un fel de stat în stat, prin constituirea aparte a comunității germanilor din România. La 14 iulie 1935, din fuzionarea Partidului național-agrar cu Liga apărării național-creștine a rezultat Partidul național-creștin, sub conducerea lui Octavian Goga și A. C. Cuza, a cărui orientare era limpede definită de existența zvasticii drept semn distinctiv al partidului, de organizarea sa după modelul trupelor de asalt hitleriste etc. S-au mai constituit și alte grupări de orientare hitleristă, ca Partidul național-socialist, Pavăza de oțel ș.a.

Activitatea organizațiilor fasciste și profasciste în viața politică a țării avea efecte dintre cele mai nefaste, căci dădea posibilitate hitleriștilor să-și recruteze cu ușurință elementele de care aveau nevoie. Această situație determina insistente semnale de alarmă din partea presei revoluționare și democratice, a organizațiilor clasei muncitoare, a unor personalități politice, științifice, culturale. „Aceste curente de dreapta — arăta ziarul „Cuvîntul liber“ — dezarmează moral națiunea, primejduiesc unitatea sufletească și elanul în cele mai grele momente²⁹. Iar „Scînteia“ ilegală avertiza că „bandele fasciste vor fi

²⁷ Vezi Const. Gr. C. Zotta, N. Tulceanu, *Partidele politice în România. Istoricul și programele lor*, București, 1934; *Politica și partidele politice din România*, Ed. International. Reference Library Publishing Co., Londra, 1936, p. 129—231.

²⁹ „Cuvîntul liber“ nr. 44 din 1936.

întrebunțate ca trupe de asalt contra maselor muncitoare³⁰.

În acest context politic, Garda de fier și-a intensificat acțiunile teroriste, criminale, căutînd a se erija într-un fel de lider al drepte și extremei drepte. Inseși cercurile cele mai reacționare ale burgheziei și moșierimii române, mai ales cele ale căror interese erau dependente de capitalul monopolist german, practicau o anumită ordine de preferință față de organizațiile extremiste. Această se manifesta în obolul pe care aceste cercuri îl aduceau în casele de bani legionare, alături de sumele provenite din izvoare hitleriste. Printre donatorii unor importante sume de bani se numărau: societatea „Mica”, condusă de inginerul I. Gigurtu, omul de încredere al capitalului monopolist german; întreprinderile „Șorecani”, aparținînd fraților Manoilescu; Uniunea generală a industriașilor din România, al cărei președinte era C. Orghidan³¹; frații Bolintineanu, comercianți angroșiști din Obor³², care făceau cu Germania un comerț rentabil cu cereale și alte produse agricole; D. Mociornița și fiul său, proprietari ai unor mari întreprinderi de pielărie, furnizoare de bocanci și centuri necesare echipării atît a naziștilor cît și a legionarilor³³; Stelian Popescu, directorul proprietar al ziarului „Universul”³⁴, și alții.

Garda de fier, uneori și celelalte organizații fasciste sau profasciste au fost subvenționate și de către unii dintre marii magnați ai industriei și finanței românești, care, fie în lupta de concurență dintre ei, fie în conflictele cu muncitorii din propriile lor întreprinderi, apelau la serviciile singeroase ale teroriștilor fasciști, folosindu-i ca pe un fel de „mercenari”, pe care îi recompensau bănește*. De exemplu, N. Malaxa, unul dintre principalii exponenți ai capitalului monopolist din România, strîns legat de capitalul anglo-franco-american, după venirea lui Hitler la putere „s-a orientat cu precauție spre Ger-

³⁰ „Scînteia” nr. 5 din aprilie 1934.

³¹ „Scînteia” din 1 octombrie 1936.

³² „Șantier” nr. 6/1933.

³³ Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. 7, dosar nr. 225, mapa interioară 37.

³⁴ Ibid.

* La un moment dat, spre exemplu, Gh. Beza, legionar, a primit 20 000 de lei de la Orghidan pentru ca să-l împuște pe Aușnit (vezi Arhivele statului București, fond Casa regală, dosar nr. 9/1936, fila 1; vezi și „Părerii”, anul III, nr. 7).

mania și gardiști³⁵, acordînd în 1934 Gărzii de fier o subvenție de 2 000 000 de lei³⁶. De asemenea, Barbu Știrbei și alții au pus la dispoziția elementelor fasciste aproximativ 7 000 000 de lei³⁷. Max Aușnit, un alt magnat al industriei românești, deși nutrea puternice resentimente față de excesele antisemite legionare, a sprijinit Garda de fier prin încheierea de contracte în virtutea cărora legionarii adunau gratuit fier vechi, care, transportat la Reșița, era achiziționat de același M. Aușnit și plătit conducerii Gărzii cu sume importante³⁸. Victor Iamandi, în acea vreme subsecretar de stat, arăta într-o cuvîntare ținută la Iași: „Partidele noastre de dreapta, deci și antisemite, capătă subvenții de la bogătașii evrei din țară³⁹”, Max Aușnit nefiind astfel singurul. Faptele confirmă — o dată mai mult și dacă mai era nevoie — că, în ce privește interesele ei esențiale, marea burghezie se aliniază pe aceleași poziții, indiferent de naționalitate. Dar, în cazul nostru, aceleași fapte dovedesc că naționalismul intransigent și rasismul arhanghelilor legionari nu rezistau în fața banilor și — trăsătură tipică și comună fascismului de pretutindeni — considerau banii bineveniți, indiferent de sursa din care proveneau.

Garda de fier a fost în parte subvenționată și prin deturnarea unor fonduri ale statului. Numai într-un singur an — 1933 — Ministerul de Finanțe, după cum declara Virgil Madgearu, a pus la dispoziția primului ministru Al. Vaida-Voievod și a subsecretarului de stat V. Tilea suma de 70 000 000 de lei „pentru turism”⁴⁰, bani care au ajuns în mîinile Gărzii de fier. Paradoxal,

³⁵ R. G. Waldeck. „Athene Palace Bucharest, Hitler's New Order” Comes to Roumania, Constable, London, First English Edition, 1943, p. 127.

³⁶ „Scînteia” nr. 5 din aprilie 1934.

³⁷ Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. 7, dosar nr. 225, mapa interioară 42.

³⁸ „Reporter” nr. 6/1938.

³⁹ În această privință vezi: art. „Despre Clopotul”, în „Clopotul” din 20 iulie 1934: „Lumea nouă” anul XXX, nr. 5 din 2 februarie 1936, în care sînt reproduse chitanțe prin care era atestată subvenționarea mișcării fasciste. Vezi și „Adevărul”, an 50, nr. 15 950 din 19 ianuarie 1936. Se arată că Soc. Anonimă „Cagero”-București, condusă de evreul Grosz, acorda în 1934 o subvenție de 300 000 de lei anual pentru ziarul „Porunca vremii”.

⁴⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., C. Argetoianu. „Însemnări zilnice”, caietul nr. 44, p. 3 406.

chiar Ministerul de Interne — prin ministrul Ion Inculeț și subsecretarul de stat Eugen Titeanu — a finanțat periodic Garda de fier din fondul „ordinii publice“. Referindu-se la aceasta, V. Madgearu arăta în parlament că „anumite organe administrative înalte, cu roluri însemnate în stat, continuă să dea tot concursul și încurajarea lor pentru dezvoltarea mai departe a Gărzii de fier“⁴¹.

Desigur, această atitudine a unor înalți funcționari și demnitari nu a fost de natură să conducă la o apropiere între aparatul de stat, inclusiv cel de represiune, și Garda de fier, în acțiuni contra forțelor democratice, revoluționare, cum s-au petrecut lucrurile, spre pildă, în Germania. În cele din urmă aparatul de stat a continuat să fie folosit de cercurile guvernamentale atât pentru combaterea și reprimarea mișcării revoluționare, a mișcării comuniste și muncitorești, cât și pentru atenuarea ori anihilarea exceselor Gărzii de fier, atunci când ea afecta direct pozițiile politice ale guvernului existent ori ale Casei regale. Oricum însă, în anii 1934—1937, autoritatea de stat, numeroase cercuri guvernante au adoptat o atitudine conciliantă față de Garda de fier, față de legionari, fie cu scopul folosirii acestora ca elemente de manevră împotriva adversarilor politici burghezi — național-țărăniști sau național-liberali — fie din teama de a nu cădea victime practicilor legionarilor de a-și suprima adversarii, cum se întâmplase cu I. G. Duca și cum, recent, erau amenințați și alți lideri politici-burghezi, inclusiv primul ministru Gheorghe Tătăreanu. Astfel în acei ani Garda de fier, după cum recunosc și în prezent unii dintre foștii legionari aflați peste hotare, a profitat din plin de această „relativă libertate“.

Urmărind să-și sporească popularitatea și în același timp să-și asigure și pe cont propriu sumele necesare întreținerii „oastei catilinare de ratați și aventurieri“⁴²,

⁴¹ A.S.B., fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar nr. 28/1928—1937, fila 66. Într-o scrisoare a lui M. Stelescu către Codreanu, publicată mai întâi în ziarul „Străjerul“ și apoi în „Cruciada românismului“ nr. 66 din 21 martie 1936, se arată: „Am rupt de gustat raporturile cu d-ta pentru că mi-ai făcut chiar ofensa de a-mi propune să iau și eu bani de la Interne (subl. ns.), așa cum ai luat d-ta; mi-ai propus să intru în Siguranța generală a statului ca agent secret. Să spionez lumea pentru bani. Și să-ți dau și d-tale o parte din salariu. Așa cum mi-ai spus că au primit să facă pe vremuri... și alții“.

⁴² A.S.B., fond Casa regală, dosar nr. 19, 1934, fila 18.

cum erau denumite cohortele legionare într-o scrisoare a unui politician burghez, C. Z. Codreanu hotărăște să-și relanseze gruparea, de data aceasta în domeniul comerțului. El le cere legionarilor să strângă din gospodăriile proprii, de la prieteni și cunoscuți, vin și țuică, brânză și slănină, unt și marmeladă⁴³ pentru a le comercializa. Obține apoi aprobări din partea unor organe administrative locale și deschide restaurante și circiumi, aprovizionate gratuit cu pâine de Herdan, cu bere Bragadiru, cu vinuri de Valea Călugărească⁴⁴. În aceste localuri proprii, legionarii își întăreau „curajul“ pentru a se avînta cu pistoalele în mâini în misiunile lor criminale.

Pentru că nu toți donatorii voiau a fi cunoscuți — de bună seamă nevrînd să se compromită în ochii opiniei publice —, Codreanu a creat asociația „Prietenii legionarilor“, organizată pe baza celei mai stricte conspirativități. El a dat membrilor „asociației“ un număr de ordine și o parolă, menționînd că „nu se cunosc între ei și nu se întîlnesc niciodată“, că „nu pot fi cunoscuți nici de legionari“. După cum arătau toate publicațiile gardiste, prietenii ai legionarilor puteau fi industriași, comercianți, funcționari de stat etc., cu singura obligație însă de a finanța Garda „după puteri“⁴⁵.

Ascunse astfel de grijă față de opinia publică, donațiile bănești acordate Gărzii — printre altele și sub paravanul „ajutorării“ ziarului „Porunca vremii“ — au crescut continuu⁴⁶. Cu acest sprijin financiar, legionarii și-au alimentat propaganda, și-au sporit numărul publicațiilor prin care își răspindeau „ideile“, demagogia politică și socială⁴⁷.

Cercurile cele mai reacționare ale burgheziei și moșierimii din România n-au furnizat Gărzii de fier numai bani, ci și membri activi. „Ratați ai vieții noastre pu-

⁴³ Prima circulară privind comerțul legionar este datată 29 septembrie 1935 și este inclusă în „Circulările căpitanului. 1934—1937“, p. 33, 36.

⁴⁴ A.S.B., fond A, dosar nr. 110 237, vol. II, fila 356; vezi și „Reporter“, anul VI, nr. 4.

⁴⁵ Vezi art. „O cîrdășie cu țile“, în „Lumea nouă“ din 26 ianuarie 1936.

⁴⁶ „Porunca vremii“ din 14 februarie 1937.

⁴⁷ Spre sfîrșitul anului 1933 și începutul anului 1934 apăreau 22 de publicații legionare (Arhiva M.A.E., fond 71/1938, vol. 394, materialul intitulat: „Activitatea și dizolvările Gărzii de fier“).

blice⁴⁸, cum îi caracteriza un ziar al vremii, au intrat în rîndurile Gărzii. Se urmărea, astfel, asigurarea nemijlocită a serviciilor legionarilor, iar în cazul în care conjunctura internațională ar fi favorizat sau chiar impus instaurarea dictaturii fasciste, controlul mișcării. Cu aceste intenții, principele Alexandru Cantacuzino, fiu de mare moșier, va deveni comandant al corpului legionar „Moța-Marin“, iar industriașul Grigore Manoilescu — director al ziarului „Buna vestire“, oficiosul Gărzii de fier.

Rolul principal în organizarea asociației Prietenii legionarilor l-au îndeplinit principesa Zoe Sturdza, proprietară de moșii, împreună cu moșierul și bancherul Gr. T. Coandă, preotul Duminică Ionescu și alții. Unele elemente reacționare de aceeași proveniență socială au ocupat funcții în fruntea organizațiilor locale legionare. În județul Neamț, șef al organizației legionare era moșierul Nuțu Eșanu, iar în Bucovina, unul dintre fruntașii Gărzii era moșierul Neagoe Flondor etc. Iată de ce Codreanu, de teama unor resentimente firești ale elementelor nevoiașe față de cele avute, dădea, într-una din circularele sale adresate gardiștilor, un ordin drastic: „Nu se admite separație între legionarii săraci și cei bogați⁴⁹. Iar în continuare, el făcea precizarea edificatoare că cine donează mai mult pentru Legiune „acela este cel dintîi⁵⁰. Era tot mai evident că, prin întreaga ei activitate, prin misiunile pe care le îndeplinea, Garda de fier, așa cum o califica presa democrată a vremii, constituia o gardă „a capitaliștilor și a moșierilor reacționari⁵¹, o gardă „a stăpînirii, împotriva maselor⁵².

Din rîndurile celor mai retrograde elemente ale burgeoisiei și moșierimii s-a constituit, de asemenea, grupul de „teoreticieni“, ca Nae Ionescu, Traian Brăileanu, Mihail Manoilescu, Alexandru Cantacuzino și alții, care au contribuit la închegarea platformei politice fasciste a legionarismului.

Regele Carol al II-lea, precum și unii membri ai guvernurilor, în funcție de interese de moment, au manifestat, în diferite perioade, o atitudine de îngăduință și chiar

⁴⁸ „Lumea nouă“ din 26 ianuarie 1936.

⁴⁹ „Circulările căpitanului. 1934—1937“, p. 20—21.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ „Noi vrem pămînt“ nr. 1 din ianuarie 1934.

⁵² „Apărătorul“ din 1 februarie 1933.

de sprijinire a legionarilor. După propriile sale mărturisiri, regele a încercat o vreme „să facă din Gardă o organizație cu care să îndrepte greșelile politicianilor și să despoliticianizeze țara⁵³. C. Argetoianu, unul din oamenii cei mai apropiați monarhiei, arăta în acest sens, la 2 martie 1934, după o audiență la palat: „Regele vorbește bine de Garda de fier și de curentul legionar; socotește că acesta ar putea fi canalizat pentru popularizarea ideii unui guvern de autoritate⁵⁴. Același Argetoianu mărturisea despre sine: „Am avut mai multe întîlniri cu Zelea Codreanu, ca să-l aduc la matca regelui⁵⁵. Deseori regele a urmărit să-și asigure sprijinul legionarilor în schimbul unor sume de bani. De exemplu, cu ocazia unei audiențe acordate lui Gh. Furdui, comandant legionar, i-a donat din caseta sa personală 100 000 de lei⁵⁶.

Legăturile lui Carol al II-lea cu căpeteniile legionare, precum și cele ale unor membri ai camarilei, printre care Gabriel Marinescu, prefectul poliției, au devenit, după asasinarea lui I. G. Duca, tot mai strînse. Ele au căpătat un caracter public la 29 martie 1934, cu prilejul manifestației de simpatie față de rege organizate de Garda de fier. Defilînd în capitală, pe Calea Victoriei, legionarii s-au oprit în fața Palatului regal, iar Carol a ieșit în balcon, întîmpinîndu-i cu salutul fascist⁵⁷.

Oferind sprijinul său Gărzii, Carol al II-lea nu s-a gîndit nici o clipă să accepte dictatura acesteia în detrimen-

⁵³ „Memoriile lui Armand Călinescu. 1935—1936“ (Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. 3, dosar nr. 65, fila 380).

⁵⁴ C. Argetoianu. „Pentru cei de mîine, amintiri din vremea celor de ieri“, partea a VIII-a, nr. 5/2 din anii 1930—1932. Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 104, dosar nr. 8 609, filele 3 123, 3 124.

⁵⁵ Loc. cit., fila 3 260.

⁵⁶ Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. 7, dosar nr. 225, mapa interioară nr. 42.

⁵⁷ „Memoriile lui Armand Călinescu — 1 ianuarie 1934—mai 1935“, Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. 3, dosar nr. 65, fila 266. Uneori, conducătorii Gărzii de fier, pentru a nu deveni prea bătătoare la ochi oblăduirea de care se bucurau legionarii și ținînd a alimenta prestigiul de „martiri“, de „prigoniți“ de către autorități, ipostază în care se autoprezentau, nu ezitau să regizeze adevărate lupte de stradă. A rămas de pomină ciocnirea de cîteva ore din 11 februarie 1935 din Piața Fundației Carol, în timpul căreia s-au încăierat sute de legionari și polițiști (Arhiva I.S.I.S.P., fond Armand Călinescu, dosar „Istoricul Gărzii de fier“, datat 15 februarie 1938).

tul intențiilor sale de a-și instaura propria-i dictatură. Ca și virfurile reacționare ale burgheziei și moșierimii, el rezerva legionarilor numai rolul de simplă masă de manevră, de forță de șoc antidemocratică, de instrument de teroare, folosindu-i, după împrejurări, atât împotriva liberalilor cât și a național-țărăniștilor. Dar Garda de fier, încurajată de statele fasciste, își va intensifica continuu acțiunile, urmărind a lua pe cont propriu lupta pentru cucerirea puterii și depășind tot mai mult sfera ce-i fusese rezervată de către sprijinitorii din interior. „Creată ca o echipă de asalt și instrument de agitare și intimidare — scria ziarul „Raza“ —, banda codrenistă încearcă să-și afirme periodic veleitățile de independență și dictatură pe cont propriu. Banda a fost angajată pentru corvoadă, nu pentru a conduce“, din care cauză, conchidea ziarul, „ciocnirile sînt inevitabile“⁵⁸. Această situație a determinat schimbarea treptată a atitudinii regelui față de legionari, a creat premisele care vor duce, puțin mai târziu, la declanșarea conflictului fățiș dintre legionari și Carol al II-lea.

Diferite documente ale vremii evidențiază modalitățile prin care legionarii și-au asigurat colaborarea anumitor guvernanți, ca și a unor organe administrative de stat locale. Începînd de la relațiile de familie și pînă la infiltrarea în unele instituții și verigi ale aparatului de stat, nici un mijloc n-a fost neglijat. Rolul unor punți de legătură între Garda de fier și diferite instituții guvernamentale l-au îndeplinit, printre alții, Ștefan Tătărescu, fratele primului ministru, conducător al organizațiilor fasciste Partidul național-socialist și Pavăza de oțel⁵⁹, Gabriel Marinescu, subsecretar de stat la Ministerul de Interne⁶⁰, amic cu Zizi Cantacuzino, și alții. Garda de fier avea legionari informatori în cadrul poliției capitalei, siguranței, Marelui stat-major⁶¹. Treptat, legionarii au stabilit legături strînse cu o parte din liberali, prin Gheorghe Brătianu și Ion Sin-Georgiu; cu Partidul

⁵⁸ „Raza“ din 26 decembrie 1937.

⁵⁹ Art. „Frontul popular în Franța și la noi“ în „Acum“ din august 1935; Arhivele statului Ploiești, fond Poliția orașului Filipești, inv. 1/1935, dosar nr. 2, filele 188—191.

⁶⁰ Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. 7, dosar nr. 225, mapa interioară nr. 42.

⁶¹ „Cine este Zelinski Codreanu?“, 1938, p. 11.

poporului, prin mareșalul Averescu; cu Uniunea agrară, prin C. Argetoianu etc. Ofensiva huliganică a legionarilor, actele lor teroriste au împins uneori în defensivă partidele politice burgheze, în timp ce girul politic pe care reprezentanții unora dintre aceste partide îl acordau legionarilor i-au pus adesea în imposibilitate de a riposta. Unii dintre cei mai reacționari șefi ai partidelor politice burgheze manifestau public o adevărată grijă părintească față de Garda de fier și conducătorii ei. La una din ședințele Comitetului executiv al Frontului românesc, spre exemplu, Al. Vaida-Voievod își aroga cu emfază, drept un merit deosebit, preocuparea lui față de Garda de fier, a cărei dezvoltare a urmărit-o — după cum mărturisea — din fașe, cum urmărești creșterea unui copil, pe care-l privești cu simpatie și adesea, cînd cade, îl ajuți să se ridice⁶².

Poziția regelui, a unor guvernanți, cât și a anumitor grupări politice față de organizațiile fasciste, deși schimbătoare și contradictorie, a influențat în mare parte atitudinea tolerantă a unor organe administrative locale față de activitatea grupărilor de extremă dreaptă. Demonstrau acest lucru procesiunile legionare, peregrinările căpitanului de-a lungul și de-a latul țării, apariția fără nici o îngrădire a gazetelor fasciste, ca și activitatea desfășurată în văzul tuturor a „caselor verzi“. Însuși președintele Consiliului de Miniștri, Gh. Tătărescu, în același timp și ministru de interne, atrăgea atenția printr-un ordin că, „prin toleranța continuă a unora din autoritățile locale [...], unele din aceste grupări politice au ajuns astăzi la o organizare cvasi-militară, înarmate și alimentate cu munițiuni în depozite ascunse, cu denumiri în ierarhie de «căpitan», «batalioane», «regiuni»“⁶³.

Astfel, subvenționată și încurajată de cercurile reacționare interne și externe, Garda de fier va ajunge să reprezinte cel mai grav pericol pentru libertatea și pentru înseși destinele poporului român, o grupare politică aflată în slujba sugrumătorilor independenței, suveranității și integrității teritoriale a României — hitleriștii germani.

⁶² Arhiva M.A.E., fond nr. 71/România, vol. 5, fila 125.

⁶³ Arhivele statului Drobeta-Turnu Severin, Procuratura județului Mehedinți, dosar nr. 3/1937, filele 4—5.

În acest cadru este ușor de înțeles cum de autorii morali ai crimei comise în decembrie 1933 reapar, la puțină vreme în public, iar legionarii de rînd, ca și cum nimic nu s-ar fi petrecut, își vor purta nestingheriți uniforme. Această stare de lucruri este consemnată în documentul „Istoricul Gărzii de fier“, la care ne-am mai referit: „După marele proces din 1934, a început să apară din nou uniforma legionară, purtată sfidător, cu toată interdicția legală. Și numai după câteva luni, fapta celor trei (cei care au executat nemijlocit asasinatul — Nicolae Constantinescu, Ion Caranica și Doru Belemace) a căzut în uitare. Garda se trezește din nou și își reazăază temeliile“⁶⁴.

Codreanu avea însă nevoie de un nou scandal, de o nouă scenă politică de răsunet. Încă în acea vară a anului 1934 a început s-o pregătească cu minuțiozitate. Unul din cei mai apropiați camarazi ai lui, M. Stelescu, este acuzat că ar fi „complotat contra Căpitanului“ și ar fi pus la cale chiar să-l asasineze⁶⁵. Noua diversiune era destinată de a-l readuce din nou în discuție publică și a menține încălzite patimile dezlănțuite sîngeros nu cu mult timp în urmă — 29 decembrie 1933. Deznodămîntul va avea însă loc peste doi ani. Între timp își va manevra „Cuiburile“ pentru a menține încordată atmosfera politică internă, propice acțiunilor legionarilor. Soluția pentru readucerea oficială a Gărzii de fier la suprafața vieții politice a fost găsită tot de Codreanu. O lucrare difuzată în iunie 1935 de către generalul Zizi Cantacuzino-„Grănicerul“ ne edifică asupra acestui fapt: „Șeful meu politic, Corneliu Zelea Codreanu, mi-a spus: «Domnule general, la 10 decembrie 1934 s-a împlinit termenul legal, după care aveți dreptul a cere un semn electoral și a înființa un partid politic. Vă rog deci să înființați un nou partid [...]. Eu rămîn pe vechea poziție pe care nu o pot părăsi [...]. În același timp, vă rog să-mi permiteți a mă ocupa în noul partid cu probleme de educație». În consecință, înființez pe data de 10 decembrie 1934 partidul politic «Totul pentru Țară» și-l înființez cu singura condiție să recunoaștem pe Corneliu Zelea Codreanu ca șeful nostru spiritual“⁶⁶. Așadar, în peisajul politic ro-

⁶⁴ A.M.I., fond A, dosar 110 297, vol. 13, f. 199.

⁶⁵ Loc. cit., dosar nr. 110 237, vol. 13, fila 64.

⁶⁶ Loc. cit., fila 66.

mănesc apare un „nou“ partid, avînd ca „șef spiritual“ pe șeful Gărzii de fier, Codreanu. Comisia Centrală Electorală din Ministerul de Justiție a aprobat cererea lui Cantacuzino prin Decizia nr. 9 din 20 martie 1935⁶⁷. Actul lui Codreanu devine public și opinia politică românească era pusă în fața unei realități: reapariția Gărzii de fier.

Cine era, de fapt, proaspătul lider, Zizi Cantacuzino-Grănicerul? „Un degenerat aristocratic, crud și șiret, mare duelgiu — avusese peste 90 de dueluri la viața lui“⁶⁸, așa îl va caracteriza nu presa democrată sau vreo personalitate progresistă, ci Nichifor Crainic. În această privință sînt și mai edificatoare propriile cuvinte rostite public de fostul general cu prilejul instalării sale în noua demnitate: „Uitați-vă la mine! S-a suit scroafa-n copac. Adică, din ordinul căpitanului meu, am devenit șeful partidului «Totul pentru Țară»“⁶⁹. De fapt, nu devenise șef, ci un simplu om de paie, deși, în calitatea sa de moșier, deținător al unei uriașe averi, și de fost președinte al Uniunii industriașilor din România, va urmări să subordoneze și mai accentuat legionarismul intereselor cercurilor pe care le reprezenta.

Profilul real al „noului“ partid și filiația lui cu Garda de fier ne sînt lămurite, din chiar primul moment, de „Instrucțiunile“ de organizare a Partidului „Totul pentru Țară“. În capitolul „Despre grade și protocol“ se specifica următoarea ierarhie: „grade — membru legionar, instructor legionar, comandant ajutor, comandant legionar, membru în Senatul Legiunii; funcții — șef de cuib, șef de mai multe cuiburi (garnizoană), șef de echipă [...], șef de plasă, șef județean, șef de partid politic“ (adică ceea ce era Cantacuzino. — *n.n.*), secretar general, judecător legionar, casier etc. *Legionar*, potrivit actului normativ, putea deveni acela care „a fost membru 3 ani, care face parte dintr-un cuib, care în acest timp a făcut cel puțin două tabere și a făcut școala legionarului“. Caracterul paramilitar al „noii“ formațiuni politice reiese din prevederea referitoare la competența Senatului Legionar, adică „sfatul partidului“: „Membrii în Senatul Legionar sînt numiți din membrii marcantî, cu sau

⁶⁷ A.S.B., fond D, dosar nr. 1, vol. 293, fila 116.

⁶⁸ Loc. cit., fond O, dosar 72 921, vol. II, fila 23.

⁶⁹ Ibid., fila 24.

fără tabără și școli, cu sau fără vechime, făcînd sau nefăcînd parte dintr-un cuib, membrii din orice categorie socială, fie intelectuali, fie muncitori, fie orășeni, fie țărani, fie boieri, fie răzeși, fie bogați, fie săraci...⁷⁰. Între grade, se sublinia în „Instrucțiuni“, „erarhia este cea militară, cel mic salută pe cel mai mare, care este dator să răspundă, cel mic dă și cel mare primește raportul și onorurile“⁷¹. Faptul că „Totul pentru Țară“ a fost un truc al lui Codreanu și că autoritățile de stat știau perfect acest lucru rezultă limpede din numeroase documente ale siguranței, poliției etc. La sfîrșitul anului 1935, Siguranța Generală alcătua un document intitulat „Mișcarea legionară în recrudescență“, în care se spunea: „Poliția de siguranță, pentru a asigura ordinea publică, a ținut sub observație întreaga activitate și, acolo unde prevederile legii au fost încălcate (este vorba de Jurnalul Consiliului de Miniștri din 9 decembrie 1933. — *n.n.*), s-au dresat acte și s-a sesizat justiția care, în majoritatea cazurilor, a pronunțat hotărîri de achitare [...] Ce ineficace au fost sancțiunile acestei legi (legea de apărare a ordinii de stat. — *n.n.*) s-a observat în general și imediat după intrarea ei în vigoare, deoarece legionarii au îndrăznit să participe în uniformă legionară și cu semnele distinctive ale Gărzii de fier, aspru sancționate prin articolele sus-zisei legi, la diverse întruniri și conferințe publice, manifestînd fără nici o teamă și aproape nestingherit [...] În concluzie, fosta mișcare legionară se găsește astăzi în plină vigoare și activează nestingherită în mișcarea «Totul pentru Țară»“⁷².

9

Ce acopereau cămășile verzi

După noua „schimbare la față“ se părea că mișcarea legionară a rezolvat o serie de dificultăți. Firmă nouă, președinte nou — demonstrau aparent o vitalitate neobișnuită pentru o organizație atît de fluctuantă pînă în 1933 și dizolvată, pînă atunci, de două ori. În realitate,

⁷⁰ A.M.I., Fond D, dosar nr. 1, vol. 293, fila 110.

⁷¹ Ibid.

⁷² Loc. cit., fila 199, 201.

lucrurile stătea cu totul altfel. În pofida eforturilor lui Codreanu de a-și disciplina organizația, partidul „Totul pentru Țară“ intră într-un proces de descompunere: se înmulțesc disensiunile și divergențele între căpeteniile legionare, conflictele interne devin tot mai acute, iar metodele utilizate vor fi întru totul asemănătoare celor folosite față de adversari — intriga, complotul, asasinatul. Situațiile conflictuale din cadrul Gărzii de fier erau generate atît de compoziția eterogenă a organizației, cît și de contradicțiile existente între exponenții cercurilor reacționare, care îi manevrau din umbră pe legionari. Aceste răfuielei cu caracter intern nu prezintă aici interes decît sub aspectul relevant că terorismul sîngeros, omorul sadic, bestial — metode caracteristice Gărzii de fier — nu s-au manifestat doar în afara organizației, ci și în interiorul ei, inclusiv la vîrf. Edificator din acest punct de vedere este conflictul devenit public dintre C. Z. Codreanu și Mihail Stelescu, adjunctul acestuia. Mihail Stelescu, organizatorul a numeroase bande legionare și al „Frățiilor de cruce“, ambițios și orgolios ca și Codreanu, afectat de situația tot mai minoră în care era pus de către „căpitan“ în conducerea Gărzii, se desprinde de ea și își constituie o organizație proprie, denumită la început „Vulturii albi“¹ și, după puțină vreme, „Cruciada românismului“. Lui M. Stelescu i s-au alăturat Gh. Beza, C. Dumitrescu-Zăpadă, Virgil Rădulescu ș.a.². Este neîndoielnic că, în această acțiune, M. Stelescu a fost încurajat de cercuri reacționare ale burgheziei interesate în scindarea rîndurilor Gărzii, pentru ca, astfel, să o poată manevra mai ușor și cu mai mult folos. O confirmare în această privință o constituie afirmațiile generalului-adjutant N. Rădescu, care, într-un articol intitulat „S-a împlinit un an de la nașterea Cruciadei“³ și apărut în oficiosul organizației lui Stelescu, scria: „Îi urez Cruciadei din toată inima «La mulți ani». Și o fac cu atît mai bucuros, cu cît am mulțumirea de a fi unul din nași“. Se pare că acest gen de înrudire era molipsitor. După Al. Vaida-Voievod, care își aroga calitatea respectivă în ce privește Garda de fier, generalul N. Rădescu se considera și el „naș“ al unei grupări fasciste.

¹ A.S.B., fond D, dosar nr. 19, vol. 5, fila 55.

² Loc. cit., dosar nr. 0001, vol. 1, fila 264.

³ „Cruciada românismului“ nr. 83 din 30 iulie 1936.

Dealtfel, M. Stelescu și cei din jurul lui nu au fost singurii care s-au dezis în acel timp de gardă. Un alt comandant legionar, Eugen Georgiu, afirmând că „am căutat să ascund tot ce s-a ascuns pînă acum despre mișcarea legionară, adică adevărul“, îi cerea lui Codreanu să-l șteargă din „controale“⁴, din evidența membrilor gărzii, el însuși considerîndu-se retras. Dar dezidența lui M. Stelescu a avut ecoul cel mai puternic și, totodată, implicații politice mai profunde.

Disputa dintre cei doi fruntași ai „elitei“ gardiste, Stelescu și Codreanu, a luat proporții, pe parcursul ei dezvoltându-se întreaga fizionomie a Gărzii de fier, ca și adevăratul profil moral și spiritual al căpeteniei ei, C. Z. Codreanu, pe care Stelescu îl va zugrăvi în multiple declarații. Dintre acestea, considerăm concludentă una dintre scrisorile lui M. Stelescu, adresată în aprilie 1935⁵ lui Codreanu. Din cuprinsul scrisorii reiese că în conducerea Gărzii se produsese de mai multă vreme o ruptură, protagoniștii fiind M. Stelescu și C. Z. Codreanu. Unul dintre motivele determinante ale acestui conflict pare a fi constat în părerile lor diferite cu privire la orientarea politică-ideologică a legionarismului. În vreme ce Codreanu copia fidel ideile și practicile hitleriștilor, Stelescu înclina spre fascismul italian. Desprinderea de Garda de fier și rămînerea în continuare pe calea fascismului, însă a celui de tip italian, erau considerate de Stelescu drept expresia atitudinii lui „dîrze și demne“⁶. În realitate nu era vorba de deosebiri principiale, ci de faptul că Stelescu sesizase că metodele teroriste folosite de Garda de fier aveau să-i dezorganizeze treptat rîndurile și nu voia să împărtășească soarta lui Codreanu. Dorind să contribuie la grăbirea acestui proces, M. Stelescu a făcut dezvoltări care, uneori, puneau în lumina realității caracterul și țelurile Gărzii, sperînd că tot mai numeroși legionari nemulțumiți se vor alătura organizației sale, ceea ce în parte s-a și întîmplat. „Îți scriu — arăta Stelescu în scrisoarea citată — în numele unui tineret care te-a crezut mai mare decît ești și de care ți-ai bătut joc. Îți scriu ca un om care a crezut zece ani în vorbele-ți min-

⁴ A.S.B., fond Președinția Consiliului de Miniștri, cabinetul militar, pachetul nr. 177, dosar nr. 1 261, nenumărotat.

⁵ „Cruciada românismului“ din 4 aprilie 1935.

⁶ Ibid.

cinoase, dar care n-am înțeles să mă înham la carul dumitale de singe, pentru a promova un criminal. Am stat alături atît timp cît ai reușit să ascunzi micimea sufletului dumitale. Cînd te-am văzut însă de aproape, m-am îngrozit...“⁷ E drept că groaza l-a cuprins abia după zece ani, ceea ce, trebuie spus, este un răstimp cam lung. Stelescu afirmă apoi, pe bună dreptate, că în situația sa se aflau și alți legionari: „Cîți dintre ei — scrie el — nu stau zdrobiți sufletește de deziluzia ce le-a dat-o idolul lor“⁸. Iar pentru a da spuselor sale alura sincerității și a căinței, el nu ezită să-și asume răspunderea — pe deplin reală — pentru aureola falsă întreținută în jurul „căpitanului“. „De acest lucru — recunoștea Stelescu — sînt și eu vinovat. Te-am ridicat în ochii lor, am mințit, ca să creez un mit de paie.

Te-am cîntat, înșelat de fățărnicia cuvintelor d-tale. Le-am dat exemplul nebuniei mele [...]. Azi au dreptul să-mi ceară socoteală de ce i-am dus pe un drum greșit“⁹.

Cel răzvrătit împotriva lui Codreanu îi dă în vileag preocuparea asiduă pentru „o educație special făcută [...] ca legionarul să nu creadă nici mort că «marele căpitan» ar putea vreodată greși. Tot ce se va auzi e taxat, cu ani înainte, drept calomnie. Ba mai mult, ai căutat să infiltrezi în sufletul tinerilor ce te-au urmat fraze ca aceasta: «Legionarii vor trebui să meargă uniți chiar pe un drum rău». Strașnică educație în folosul-ți personal“¹⁰. Astfel, arăta Stelescu, „numele tău, popularizat cu mare meșteșug cu ocazia procesului Manciu, se răspîndise cu reclamă mare. După cum mai toate femeile încălță azi ciorapul «Adesgo», căruia i se face atîta reclamă, așa voiau și oamenii (legionarii. — *n.n.*) conducător pe «Codreanu», căruia tot atîta reclamă i se făcuse. Ți s-a filmat nunta, botezai copii cu sutele și cîte altele. Iată deci secretul unei ascensiuni rapide. Iar noi, cei tineri, văzîndu-te pe un cal alb sau negru, cu crucea în mină (ca la Cahul), vedeam realizîndu-se basmele și poveștile din cărți și te urmam din romantism.

Dar visul a trecut, ca orice vis. Au venit realitățile. Vaida-Voievod îți compunea primul manifest al Gărzii de

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid.

fier și-ți dădea bani să faci divertismente politice. A declarat-o chiar domnia-sa la procesul din anul trecut*. Iar legionarii călătoreau pe căile ferate cu foi gratuite de la Ministerul de Interne. Știi, dintre acelea ce-mi dădeai ca să aduc gălățenii la Iași.

Și, în timpul acesta, tunai și fulgerai în contra celor ce mănâncă banii statului. Iar noi, tîmpiții, credeam că așa e bine, că doar așa ne spunea.

Și astfel, cu permise libere pe căile ferate, colindam țara «la luptă»¹¹.

Fostul adjunct al lui Codreanu dezvăluia în continuare și scopul așa-ziselor tabere legionare de muncă: „Și tot astfel ai început munca «constructivă». Nu pentru construcție, ci pentru reclamă. Cînd s-a pornit la făcut digul de la Vișani, se știa bine că nu va fi permis, totuși, s-au trimis tineri acolo ca să fie stîlciți în bătaie pentru reclama d-tale.

Așteptai la gară la Buzău și, cînd ai fost informat că au început bătăile, ai șters-o la București. Strașnic «căpitan»¹².

Decăderea morală, caracteristică conducătorilor legionari, era relatată cu același lux de amănunte de către Stelescu: „Sistemul de educație al dumatăle și al tatălui dumatăle a viciat atitea suflete. Toți erau tîrîți în mocirla imoralității¹². El evocă, dintre orgiile puse la cale de Codreanu și de cei apropiați lui, pe aceea de la Agapia: „La sfînta mănăstire Agapia am primit în suflet prima lovitură și zdruncinare a încrederii mele în virtutea d-tale și a celor propovăduite de d-ta.

V-am văzut desfrînați în ultimul hal. Atîta decădere din partea d-tale, care te închini fățarnic cu atîta evlavie, e o crimă. Maicile erau pentru «mușchetari» (legionari. — n.n.) — după cum mi se predica să fiu și eu — desfătarea

* Este vorba de procesul asasinării lui I. G. Duca, în care Al. Vaida-Voievod a luat apărarea legionarilor criminali.

¹¹ Ibid.

** În cadrul taberelor de muncă din 1933, C. Z. Codreanu organizase și construirea unui dig în comuna Vișani din județul Rîmnicu Sărat. Dar acolo nu s-a săpat nici o lopată de pămînt și nu s-a dat nici o lovitură de tîrnăcop. Cu sprijinul lui Vaida, care a interzis acțiunea, a fost regizată o ciocnire între jandarmi și legionari, C. Z. Codreanu urmărind și de astă dată să provoace vîlva în presă în jurul pretenției prigoane ce s-ar exercita, chipurile, împotriva organizației legionare.

¹² Ibid.

lor¹³. Și nu fără un anumit temei, Stelescu conchidea: „Din această scrisoare, tineretul are de învățat ce se ascunde sub pulpanele cămășilor naționale de paradă, cît și ale surtucului nemțesc pe care îl porți astăzi¹⁴.

Referindu-se la cei aflați în anturajul lui Codreanu, la unii dintre sprijinatorii lui, Stelescu scria: „Ai început să-ți apropzii oameni deocheați și ariviști. L-ai adus pe Virgil Ionescu... Acest om a devenit mîna d-tale dreaptă... Iar el, drept mulțumire, ți-a adus fonduri de la Malaxa et Comp. Ai mai luat, dealtfel, bani și de la alții. Lucruri mici, murdare, dar de aici se desprinde omul care ești în mare¹⁵.

Despre modul în care avusese loc dizolvarea Gărzii de fier după asasinarea primului ministru I. G. Duca, autorul scrisorii consemnează un amănunt edificator: „Înainte de dizolvare ți-ai trimis pe unul din ciracii d-tale la Victor Iamandi să trateze, ca apoi, după trei zile, să fii dizolvat¹⁶. Cel care fusese principalul colaborator al „căpitanului“ confirma că, în timpul cercetării împrejurărilor în care fusese săvîrșit asasinatul de la Sinaia, Codreanu se aflase sub ocrotirea Elenei Lupescu, „o persoană dușmană acțiunii d-tale. Cum de v-ați împăcat așa de bine?“ — întreba Stelescu. El arunca, totodată, o nouă lumină asupra despărțirii lui C. Z. Codreanu de Liga apărării național-creștine a lui A. C. Cuza. Pe lîngă neînțelegerile privind metodele de acțiune ale Ligii și forma ei de organizare, pe lîngă ambiția lui Codreanu de a fi singur conducător de organizație, Stelescu relevă și alte cîteva cauze ca determinante în această ruptură. Astfel, în timpul alegerilor parlamentare din 1926, C. Z. Codreanu, membru în conducerea L.A.N.C., candidase pentru un loc de deputat, dar nu fusese ales, ceea ce a constituit pentru el un indiciu evident al slăbiciunii Ligii, al incapacității ei de a se impune în viața politică. De aceea s-a hotărît s-o părăsească. „Cînd te-ai separat de profesorul Cuza — i se reamintea lui Codreanu în scrisoare —, ai spus lumii că te separi pe chestiuni de principii. Realitatea era că nu ai reușit să te alegi deputat la Putna¹⁷. Nu lipseau nici mo-

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

tivele de alt ordin. Între familiile Cuza și Codreanu se declanșase un înverșunat conflict. „Mai mult — scria Stelescu —, anumite certuri familiale între familia d-tale și a profesorului Cuza au adus schisma dogmatică“*. În sfârșit, Stelescu nu-i putea trece cu vederea „căpitanului“ fapta cu răsunetul cel mai mare în opinia publică comisă de acesta: „Știu — scrie el — că-mi vei spune că în 1925 (e vorba de anul uciderii lui Manciu. — *n.n.*) ai făcut un act de vitejie. Nu e cazul să-l discutăm. Ne lovim de autoritatea lucrului judecat, dar acolo n-a fost vitejie, ci ură personală și dorința de afirmare“¹⁸.

Considerînd că, în fața atîtor argumente zdrobitoare, își putea mărturisi indignarea profundă, Stelescu, părtaș de fapt la aproape toate acțiunile „căpitanului“, i se adresa patetic: „Ai dus un tineret la groapă și pe altul de rîpă [...]. Ai fost așa de mic! Și mai speri să conduci o țară? Află că România nu e o țară de nebuni“. În sfârșit, cunoscîndu-l bine pe Codreanu, care taxa orice adevăr supărător drept calomnie, iar pe cel ce-l ataca drept vîndut, Stelescu îi mărturisește: „Poșed toate ordinele d-tale, toate instrucțiunile de ură date contra mea. Pregătești, după sistemul d-tale, o crimă...“ Intuind foarte bine că sfîrșitul colaborării cu Codreanu nu putea fi decît unul singur, el îi cerea: „Vino de ai curajul și mă împușcă singur, nu mai trimite la ocnă pe alții“.

Destăinuirile publice ale lui M. Stelescu, precum și ale altor conducători legionari au avut darul de a-l avertiza pe C. Z. Codreanu de pericolul ce-i amenința organizația. Pînă la acea dată, el avusese suficiente mijloace pentru a-i face să dispară pe toți ce-i ce cutezau să i se împotrivească. Acum însă devenise prudent. Era vorba de a fi înlăturat cel mai primejdios dintre adversari, dar, în același timp, și cel mai greu de suprimat printr-un simplu glonte. Poziția avută de Stelescu în cadrul Gărzii de fier, autoritatea de care se bucura încă în rîndurile unor legionari erau motive care nu puteau fi ignorate, care cereau o anumită pregătire. Cu ajutorul celorlalți conducători le-

* Cearta s-a datorat faptului că Silvia, sora cea mai mare a lui Codreanu, cunoscută ca o femeie de moravuri ușoare, s-a îndrăgostit la un moment dat de fiul lui A. C. Cuza. Deși din această legătură a rezultat un copil, căsătoria între cei doi îndrăgostiți nu s-a încheiat niciodată.

¹⁸ Ibid.

gionari, Codreanu a lansat zvonul că Stelescu făcuse tentativa de a-l otrăvi, apoi aceea de a-l împușca, iar el scăpase de la moarte numai datorită „simțului extraordinar cu care era înzestrat“. Împotriva lui Stelescu a fost constituit un complet de judecată dintre apropiații lui Codreanu, care, judecîndu-l în lipsă, a hotărît excomunicarea lui din mișcarea legionară. În felul acesta era salvată deocamdată situația grea existentă în cadrul organizației. Această hotărîre de excludere n-a însemnat însă pentru Codreanu vreo schimbare a modalităților sale de a-și trata inamicii. Dar, în acea perioadă, activitatea Gărzii de fier întîmpina dificultăți serioase datorate ostilității crescînde a masei populare față de fascism, față de mișcarea legionară. Răfuiala internă trebuia amînată, iar Codreanu a fost nevoit să aștepte mai bine de un an, pînă la 16 iulie 1936, cînd ciracii săi au executat ordinul de suprimare a lui Stelescu, așa cum hotărîse din primul moment.

Stelescu se afla internat în spitalul Brîncovenesc din capitală. O echipă de 10 legionari, a pătruns în spital cu pistoalele în mîini¹⁹ și, răspîndind spaima în rîndurile bolnavilor și ale personalului, a descărcat asupra lui Stelescu 120 de focuri de revolver, ciopîrîndu-i apoi trupul cu toporiștile. Autorii acestei crime sadice, după cum consemnau rapoartele siguranței, „au jucat în jurul bucăților de carne, s-au închinat, s-au sărutat și au plîns de bucurie“²⁰.

Faptele au zguduit profund opinia publică din România, care aștepta ca, cel puțin de data aceasta, autorul moral al asasinatului, C. Z. Codreanu, să fie tras la răspundere. Dar această așteptare nu avea să fie confirmată. Cînd pusesese la cale crima, căpetenia legionarilor mizase pe sprijinul „de sus“, al regelui și al camarilei regale²¹. El lansase zvonul că atacurile lui Stelescu vizau nu atît persoana sa, cît pe Elena Lupescu, care-l ocrotise în timpul asasinării lui I. G. Duca. Cu cît Stelescu folosea mai frecvent și cu mai multă vehemență acest argument, cu atît se întărea speranța lui Codreanu în sprijinul pe care conta, în faptul că regele Carol al II-lea și camarila sa vor vedea în M. Stelescu un pericol potențial, a cărui înlăturare nu putea

¹⁹ A.S.B., fond D, dosar nr. 0001, vol. I, fila 268.

²⁰ A.S.B., fond Președinția Consiliului de Miniștri, cabinetul militar, pachetul nr. 177, dosar nr. 1 261, filele nenumerate.

²¹ Loc. cit., fond O, dosar nr. 74 921, vol. II, fila 43.

fi decît binevenită²². Astfel, Codreanu și-a putut perfectă și îndeplini planul de război personală și de exterminare a unui adversar periculos. Alți cîțiva aderenți aveau să înfunde temnița, iar el, mentorul și inspiratorul, nu avea să fie incomodat cu nimic, nefiind citat nici cel puțin ca martor la proces.

Noua „biruință“ i-a insuflat șefului Gărzii o îndrăzneală fără margini, căci aceasta se conjuga cu avertismentul oficial al Berlinului, care încerca să intimideze guvernul român și să-i stimuleze pe legionari. Organul central al partidului nazist scria în acele zile: „Dacă sprijinul acordat de d-l Tătărescu naționaliștilor (legionarilor. — *n.n.*) a fost numai o simplă concesie, atunci gestul său a fost greșit. Naționaliștii vor impune d-lui Tătărescu punctele lor de vedere, pe care d-sa va fi obligat să le accepte. Este mai mult ca sigur că d-l Tătărescu se va afla mai curînd sau mai tîrziu într-o asemenea situație“²³.

Sub pretextul răfuielii cu adepții lui Stelescu, bande de legionari atacau după bunul lor plac cetățenii în stradă. La Galați are loc, la 24 august 1936, un atentat de răsunet împotriva unuia dintre prietenii politici ai lui Stelescu, dar autoritățile „nu reușesc“ să-i identifice pe autori. La București, un agent al siguranței acuzat de trădare este asasinat de legionari, cu lovituri de cuțit, într-un tramvai, sub privirile îngrozite ale pasagerilor. Sînt comise și alte atentate asemănătoare.

După înlăturarea concurenței pe care o reprezenta Cruciata românismului și a șefului ei, Codreanu intensifică terorismul în interiorul Gărzii de fier, atît pentru a se pune la adăpost de noi surprize de genul celei oferite de Stelescu, cît și pentru a insufla adepților săi o supunere totală, nu numai din ordin, dar și din teamă. În canoanele Gărzii de fier se instituie o nouă așa-zisă crimă față de legionarism, crima de „stelism“. O explică Nichifor Crainic, bun cunoscător al problemei: „Stelismul însemna trădarea săvîrșită de un legionar prin dezertarea din rînduri [...]. Stelismul trebuia pedepsit cu moartea, după exemplul celui care a purtat acest nume“²⁴.

Conflictele interne ale Gărzii de fier au demonstrat o dată mai mult marasmul moral, lipsa oricăror scrupule,

²² Ibid.

²³ „Völkischer Beobachter“ din 12 septembrie 1936.

²⁴ A.S.B., fond O, dosar nr. 74 921, vol. II, fila 93.

țelurile ultrareacționare urmărite prin mijloace teroriste, pe care legionarismul încerca să le acopere printr-o frazeologie eclectică, prin demagogie social-politică, prin cultul obscurantist al primitivismului.

Concomitent cu aceste frămîntări intestinale, șefii Gărzii de fier au desfășurat, în anii 1934—1936, o intensă activitate pentru crearea unui suport de mase mișcării legionare, atenția principală îndreptînd-o spre tineretul liceal și studentesc. Propaganda Gărzii de fier pentru captarea de noi aderenți „este mare“ — consemna o notă a Siguranței din 6 februarie 1935. „Deoarece oamenii mai maturi au ideile lor din care ies cu greu — sublinia documentul — această propagandă a lor se îndreaptă mai mult asupra tineretului [...]. La liceele din Iași este un curent legionar mai cu seamă la școlile comerciale și seminarul Veniamin [...]. Mulți elevi însă, trebuie recunoscut, simpatizează numai așa ca să simpatizeze și ei, ca să se arate grozavi față de colegi, însă puțini sînt aceia cari sînt convinși de adevăratul înțeles și rol al Gărzii [...], fiecare ar vrea să fie student și să manifesteze, să facă năzbîtii și, cum au impresia că dacă ești student trebuie să fii numai decît și naționalist (citește legionar. — *n.n.*), ei încep să fie măcar ce pot, dacă nu studenți, cel puțin naționaliști. Curentul nu este însă așa de puternic pe cît îl zugrăvesc înseși gardiștii. Ei fac paradă pe chestia asta numai pentru a capta noi aderenți, zicînd către elevi: «cum sînt toți, de ce să nu fii și tu?»“. Prin astfel de mijloace, ca și prin exploatarea unei anumite psihologii publice, hiperbolizînd misticismul, punînd la cale scene halucinante, cum a fost așa-numita „minune de la Maglavit“ din vara anului 1935, cînd nu puțini naivi au mers să vadă așa-zisa „apariție divină“, legionarii au căutat să capteze mase de neavizați pentru a le manevra inconștiența, în scopuri străine poporului. Efemer și vremelnic au reușit să atragă, mai ales în procesiuni, anumite elemente de la periferia unor clase și categorii sociale, îndeosebi din rîndurile țărănimii, ale unor pături mijlocii, precum și tineri intelectuali nerealizați și lipsiți de perspectivă, ucenici care abia se desprinseseră din mediul rural și nu erau integrați organic în rîndurile clasei muncitoare, elemente declasate, aventuriste, adepți ai violenței, proveniți din toate straturile societății. Cu această masă, Garda de fier va manevra în cîmpul vieții politice a României.

Împotriva primejdiei fasciste — Front popular antifascist

Deceniul al patrulea al secolului nostru a reprezentat pentru întreaga omenire o perioadă de adânci frământări. Odată cu instalarea lui Hitler la putere în Germania — în ianuarie 1933 —, pacea, libertatea și independența popoarelor cunosc o continuă amenințare.

Într-adevăr, pînă în ianuarie 1933, fascismul, instalat la putere în câteva țări europene — Italia, Portugalia, Ungaria, Bulgaria — se profilase ca un curent social-politic potrivnic rînduieșilor democratice și forțelor revoluționare, comuniste, propunîndu-și reorganizarea structurilor politico-sociale și economice în viața internă a statelor respective, potrivit unui program propriu fascismului. După instaurarea dictaturii hitleriste în Germania — una din marile puteri imperialiste ale lumii — pericolul fascist capătă grave dimensiuni, amenințînd cuceririle democratice ale popoarelor, pacea și securitatea mondială. Începînd din ianuarie 1933, tendințele revanșarde, revizioniste ale burgheziei imperialiste germane, precum și a altora care se situau pe aceleași poziții, sînt transformate în planuri politice concrete, cel de-al treilea Reich devenind centrul polarizant al politicii de revizuire pe calea armelor. În aceste planuri, abolirea sistemului de tratate de pace de după primul război mondial, ce statuase noile frontiere în Europa, a constituit obiectivul primordial. Principalele țări europene, amenințate direct de politica agresivă a hitlerismului, erau cele care și-au desăvîrșit statul național ori s-au format ca state naționale de-sine-stătătoare, în urma dezmembrării imperiului habsburgic: Austria, Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, România. Konstantin von Neurath, ministrul de externe al celui de-al III-lea Reich, afirmase încă la 7 aprilie 1933 că țelul principal al tentativelor revizioniste „rămînea revizuirea frontierelor Răsăritului”¹. Pericolul ce plana asupra Europei era amplificat de faptul că, în planurile generale de reorganizare a continentului nostru pentru crearea așa-numitului „spațiu vital” necesar, chipurile,

¹ Documents on German Foreign Polity (în continuare D.G.F.P.), vol. I, Londra, 1957, doc. 142.

supraviețuirii rasei ariene, strategia „spațiului dunărean”, care urmărea includerea țărilor dunărene în sistemul economic german, constituia o componentă de prim ordin, România fiind vizată cu deosebire. Declarației lui Neurath i s-a adăugat afirmația tot mai frecventă în rîndurile hitleriştilor că „vocea statelor mici ar trebui să nu se mai audă în Europa”². Amenințate tot mai fățiș de politica de revizuire și reimpărțiri teritoriale promovată de Germania nazistă și de alte state adepte ale acestei politici, reprezentanții statelor Micii Înțelegeri s-au întrunit la Geneva și au încheiat, la 16 februarie 1933, Pactul de organizare a Micii Înțelegeri, cu scopul de a forma din România, Iugoslavia și Cehoslovacia o forță de rezistență împotriva revizionismului. Nu întîmplător același ministru de externe nazist declara că „obiectivul general urmărit (de către Germania. — *n.n.*) în această regiune este nu numai de a acționa pentru slăbirea treptată ci — dacă e posibil — pentru dezintegrarea, în cele din urmă, a Micii Înțelegeri”³. Asigurării securității colective în sud-estul Europei i-a fost consacrată și realizarea, la 9 februarie 1934, a Alianței Balcanice de către România, Iugoslavia, Grecia și Turcia, organizație menită a apăra, prin efort colectiv, statu quo-ul existent, independența națională a statelor împotriva ingerințelor Marilor puteri⁴. Referindu-se la sensul Alianței Balcanice, Nicolae Titulescu spunea, la numai câteva zile după semnarea, la Atena, a tratatului: „Acest tratat este în adevăr unul din instrumentele de pace cele mai puternice pe care putem să ni le dăm. Scopul pe care autorii săi l-au urmărit este să debaraseze națiunile semnatare de grija frontierelor lor, pentru ca ele să poată să se dedea în liniște muncii creatoare, care singură poate să permită lumii să iasă din criza generală care s-a abătut asupra ei. Nimic nu ar putea mai bine să evite un război decît faptul de a face să se știe limpede și în timp util, de oricare agresor eventual, că dacă și-ar pune în execuție planurile s-ar izbi de o forță atît de

² Arhiva M.A.E., fond nr. 71 România, dosar nr. 19.

³ Dumitru Tuțu, *Problema securității colective în sud-estul Europei și politica externă a României (1933—1937)*, în *Probleme de politică externă a României. 1919—1939*, Editura militară, București, 1971, p. 171.

⁴ Cristian Popișteanu, *România și Antanta Balcanică*, Editura politică, București, 1971; vezi și Eliza Campus, *Mica Înțelegere*, Editura științifică, București, 1968.

superioară, încît ar fi nimicît de ea. Aceasta este adevă-rata concepție a securității care trebuie să fie preventivă, iar nu represivă⁴⁵.

Partidele comuniste din statele semnatare ale acordului de la Atena au apreciat Pactul balcanic ca un succes al politicii antirevizioniste împotriva Italiei și Germaniei, demascînd în același timp uneltirile agenturilor fasciste, care promovau politica de dezbinare a țărilor din Balcani și de slăbire a capacității lor de rezistență în fața pericolului reprezentat de expansionismul puterilor fasciste. Într-o declarație comună din aprilie 1934 a partidelor comuniste din România, Iugoslavia, Bulgaria, Grecia și Turcia, demascîndu-se opoziția grupărilor fasciste față de Pactul balcanic, se arăta: „În Bulgaria s-a întărit opoziția elementelor fasciste, care se orientează spre Germania hitleristă [...]. În România, încheierea pactului a dus la activitatea vie a agenturii Germaniei [...]; chiar în Iugoslavia încheierea pactului a provocat o ofensivă nu numai a agenturii italiene, ci, în special, a agenturii germane [...].”⁴⁶.

Măsurilor pentru asigurarea securității și independenței naționale, împotriva puterilor fasciste și revizioniste, li s-a adăugat orientarea țărilor semnatare spre reglementarea relațiilor diplomatice cu U.R.S.S. Inspiratorul acestei orientări a fost ministrul de externe al României, Nicolae Titulescu. La 26 ianuarie 1934, în cadrul Consiliului permanent al Micii Înțelegeri întrunit la Zagreb, el a propus și Consiliul a acceptat hotărîrea potrivit căreia „cei trei miniștri ai afacerilor externe au decis între ei și sub condiția că hotărîrea lor nu va fi dată publicității că este oportun ca cele trei state ale Micii Înțelegeri să reia relațiile normale cu U.R.S.S., în condițiile diplomatice impuse de interesele fiecăreia din cele trei țări ce s-au reunit⁴⁷. Ca urmare a acestei hotărîri și a unor tratative ulterioare, în iunie 1934 România a stabilit relații diplomatice cu Uniunea Sovietică. Sintetizînd sensul politicii externe a României în momentul acestui important

⁵ Nicolae Titulescu, *Discursuri*, Editura științifică, București, 1967, p. 403—404.

⁶ Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. 18, dosar nr. 279/3, fila 135, citat după D. Tuțu, op. cit., p. 179.

⁷ Arhiva M.A.E., Cehoslovacia, dosar nr. 1003, Conferința 1934, București, aprilie 1934.

act, Nicolae Titulescu spunea: „Mica Înțelegere, Înțelegerea Balcanică și alianța noastră cu Franța constituie baza politicii noastre externe. Prietenia României cu U.R.S.S., precum și prietenia U.R.S.S. cu Franța, garantează funcționarea normală a acestor alianțe, care nu sînt îndreptate împotriva nimănui, și care din contra reprezintă cea mai mare garanție a păcii în acea parte a Europei unde sînt situate țările noastre. De aici rezultă cît de mult prețuiesc raporturile noastre cu U.R.S.S. . . .”⁸.

Diplomația română a militat, de asemenea, pentru apropierea și de alte state din sud-estul Europei, în scopul coalezării lor contra ingerințelor marilor puteri, mai ales după ce primul ministru englez, Mac Donald, și-a însușit punctul de vedere al lui Mussolini privind încheierea unui acord între Anglia, Franța, Italia și Germania de revizuire a tratatelor în cadrul Societății Națiunilor⁹. Datorită mișcării protestatare în întreaga lume și îndeosebi eforturilor Franței pentru păstrarea blocului antirevizionist, punctul 2, privind revizuirea granițelor, n-a fost inclus. La aceasta și-a adus contribuția și marele om politic Nicolae Titulescu care, sesizînd esența pactului și călăuzit de interesele României, s-a declarat „adversar deschis al acestei politici”, de complot la adresa păcii.

Eforturile în vederea găsirii unor căi de apărare a statelor amenințate și-au găsit, de asemenea, expresie în inițierea de contacte diplomatice, ca vizita la Sofia (mai 1933) a lui Dem. Dobrescu, cunoscut om politic, ale lui Nicolae Titulescu la Sofia (12 octombrie 1933) și la Ankara (17 octombrie 1933), cu care ocazie a fost semnat Tratatul de amicitie, de neagresiune, de arbitraj și de conciliațiune între România și Turcia. De la Ankara, ministrul de externe român s-a oprit la Atena. Între Grecia și România era în vigoare încă din 1928 un Pact de neagresiune și de arbitraj, iar vizita din 1933 a lui N. Titulescu a fost apreciată de ziarul „Akropolis” ca urmărind „strîngerea legăturilor de prietenie între România și Grecia”¹⁰.

Întreaga politică externă a României în acești ani a fost subsumată strategiei politice formulate în modul următor: „nu de a pregăti războiul, ci de a pregăti o rețea

⁸ Nicolae Titulescu, *Discursuri* . . . , p. 438.

⁹ „Dimineața” din 27 martie 1933.

¹⁰ Arhiva Ministerului Apărării Naționale (în continuare M.Ap.N.), fond 71, Grecia, dosar nr. 85, fila 45.

de alianțe de așa fel încât războiul să devină imposibil¹¹ — după cum afirma Nicolae Titulescu.

Conjugarea pericolului fascist extern cu cel intern a pus în fața clasei muncitoare și a partidului său comunist, a întregului popor român sarcini deosebit de importante și de complexe. Îngrijorat de evoluția situației internaționale, Partidul Comunist Român, cu răspundere și luciditate, a legat lupta sa împotriva expansiunii Germaniei hitleriste de lupta împotriva organizațiilor fasciste din interior, îndeosebi împotriva Gărzii de fier, care periclita în modul cel mai grav independența națională a României.

Faptul că fascismul amenința interesele supreme ale întregii națiuni române, independența, suveranitatea și integritatea teritorială a țării, a impus și a creat condițiile ca la lupta antifascistă să fie antrenate, alături de proletariat — clasa socială fundamentală a mișcării antifasciste —, toate acele categorii sociale și forțe politice care erau interesate în apărarea țării. Este un merit nepieritor al Partidului Comunist Român nu numai că a sesizat de la început pericolul ce plana asupra României din partea fascismului extern și intern, ci și faptul că a înțeles că numai antrenând în lupta împotriva acestuia toate forțele sociale și politice democratice, naționale, antifasciste, realizând colaborarea cu diferite organizații politice și obștești pe o platformă comună, apărarea independenței, integrității și ființei naționale a României putea fi îndeplinită.

În această perioadă, un moment remarcabil, de ridicare hotărâtă la luptă, l-au reprezentat luptele ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933, organizate și conduse de partidul comunist. Ele au constituit o manifestare înălțătoare a combativității, a spiritului de abnegație și sacrificiu al muncitorimii române pentru apărarea independenței și suveranității naționale, împotriva amestecului monopolurilor străine în treburile interne ale țării. Deși înăbușite în sine, prin rezultatele imediate și prin înrăurirea profundă exercitată asupra vieții sociale și politice, aceste lupte au marcat o importantă victorie politică a clasei muncitoare din România. Luptele proletariatului român din 1933 au avut, totodată, o mare însemnătate internațională, fiind una dintre primele acțiuni de amploare

¹¹ Arhiva I.S.I.S.P., fond 3, dosar nr. 355, fila 2.

pe plan european, desfășurate în primele zile după instaurarea dictaturii hitleriste în Germania. „În bătăliile de clasă purtate în anii 1929—1933, clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, s-a afirmat cu putere pe arena istoriei ca cea mai înaintată forță a societății românești, avangarda luptei întregului popor împotriva pericolului fascist, pentru drepturi economice și politice, pentru democrație, independență și suveranitate națională¹².”

Datorită combativității clasei muncitoare, ale altor pături și categorii sociale, mișcarea antifascistă din România a căpătat o deosebită amploare, reflectând profunda ostilitate a poporului român față de fascism. În ciuda marilor greutăți cărora trebuiau să le facă față — condițiile de adâncă ilegalitate în care erau nevoiți să-și desfășoare activitatea, lipsa Frontului unic muncitoresc pe scară națională, prigoana din partea organelor de stat repressive —, comuniștii au inițiat, încă în iunie 1933, crearea Comitetului Național Antifascist (C.N.A.), din care făceau parte muncitori, profesori, avocați, scriitori, ziariști, studenți. Ca reprezentant al tineretului muncitoresc al Capitalei, din conducerea Comitetului Național Antifascist a făcut parte și tânărul revoluționar comunist Nicolae Ceaușescu¹³. „Stringînd în jurul acțiunii antifasciste pe toți cei care lucrează cu brațul sau cu mintea la orașe și la sate — se spunea în apelul C.N.A. —, vom putea stăvilii în România triumful unui curent care poartă în el germele de distrugere a tot ce e izvor de muncă și gândire. Facem apel la unirea tuturor forțelor muncitorești, intelectuale să formeze pretutindeni, în toate orașele, satele, fabricile, birourile și cartierele din țară, comitete antifasciste¹⁴. În scurt timp au fost constituite numeroase comitete antifasciste pe plan local, a căror activitate a fost pe larg oglindită în publicații ca: „Ecolu”, „Clopotul”, „Alte zări”, „Cuvîntul nou”, precum și în alte ziare de orientare democrată ca: „Tempo”, „Dimineața”, „Adevă-

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 367.

¹³ Vezi pe larg despre aceasta, Aurică Simion, Stelian Neagoe, *Comitetul național antifascist din România*, Editura politică, București, 1973.

¹⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 25, dosar nr. 4161, filele 322—323.

rul“ etc.¹⁵. „Luptînd împotriva provocărilor hitleriste, a provocăției de incendiere a lumii, luptînd împotriva fascismului mondial, masele populare din România nu vor întîrzia să îngenuncheze propriul lor dușman din propria lor țară“¹⁶ — se arată în „Buletinul de acțiune împotriva fascismului“, organ al Comitetului Național Antifascist. Nu după multă vreme au fost create Comitetul Național Antifascist al femeilor, Comitetul Național Antifascist al tineretului, care s-au bucurat de un interes crescînd din partea maselor.

Afirmarea puternică a proletariatului pe arena vieții politice și creșterea prestigiului P.C.R. în cursul marilor bătălii de clasă din 1933 au constituit baza regrupării forțelor sociale și politice angajate în frontul luptei antifasciste, pentru democrație și pace. În acele împrejurări, P.C.R. sublinia că salvarea României și apărarea maselor populare împotriva pericolului fascist, împotriva acțiunilor teroriste ale legionarilor puteau fi asigurate numai în condițiile grupării în jurul clasei muncitoare — cea mai consecventă forță antifascistă — a tuturor păturilor sociale amenințate de ofensiva forțelor fasciste din interior, de politica expansionistă a Germaniei naziste și Ungariei hothyste din exterior.

Aprecierea partidului comunist era pe deplin îndreptățită. Cu prilejul judecării grupului de legionari asasini ai primului ministru I. G. Duca, „Scînteia“, organul ilegal al C.C. al P.C.R., atrăsese atenția că, din desfășurarea procesului, se putea desprinde cu ușurință faptul că acesta „n-a fost de loc îndreptat împotriva fascismului“¹⁷. La rîndul său, Comitetul executiv al P.S.D. declara că pentru uciderea primului ministru „răspunderea o poartă toate partidele de guvernămînt și toate guvernele, pentru că toate au tolerat mișcările fasciste ori le-au încurajat în mod fățiș“¹⁸.

Era clar că legionarismul reprezenta un pericol tot mai grav pentru soarta întregului popor, că era necesar a se

¹⁵ Ion Spălățelu, *Presa revoluționară și democrată din România în apărarea independenței și suveranității țării împotriva pericolului fascist. 1933—februarie 1938*, Studii și articole de istorie, vol. XI, București, 1968, p. 249—261.

¹⁶ „Buletinul de acțiune împotriva fascismului“ nr. 3 din 3 decembrie 1933.

¹⁷ „Scînteia“ nr. 5 din 1934.

¹⁸ „Lumea nouă“ din 7 ianuarie 1934.

impune guvernanților măsuri energice împotriva coloanei a V-a a hitlerismului în România. La chemarea P.C.R., masele largi de oameni ai muncii de la orașe și sate, intelectualitatea progresistă, în mitinguri și întruniri populare, precum și numeroase publicații revoluționare și democratice au demascat cu vigoare natura profund anti-populară și antinațională a fascismului. Încă la sfîrșitul anului 1933, într-o publicație a vremii se arăta că fascismul e „un dușman al națiunii, o abjectă înșelăciune, o diversiune de cea mai proastă și detestabilă calitate... Dacă există un dușman al națiunii, el e pretutindeni, ca și la noi, fascismul“¹⁹.

Experiența acumulată în această fază va fi valorificată pe plan superior în anii următori, în efortul pentru realizarea Frontului popular antifascist. Partidul Comunist Român a fost conștient de faptul că înfăptuirea acestui obiectiv strategic fundamental — Frontul Popular — era condiționată în măsură hotărîtoare de creșterea rolului clasei muncitoare ca forță socială determinantă a luptei antifasciste, de realizarea Frontului unic — element de primă importanță pentru înfăptuirea frontului comun al tuturor forțelor naționale, democratice, antifasciste din țară. Deși în rîndurile Partidului Comunist se mai resimțeau influențele sectarismului, precum și aprecierile eronate formulate de Comintern la adresa mișcării social-democrate, calificată „social-fascistă“, aprecieri care impietau asupra raporturilor dintre conducerile celor două partide, totuși, înțelegînd imperatiivele epocii, bizuindu-se pe necesitatea obiectivă a unității clasei muncitoare, P.C.R. a chemat conducerea P.S.D., în mai multe rînduri, la tratative pentru realizarea frontului unic, fără a formula condiții prealabile.

Spre pildă, în scrisoarea Comitetului Central al P.C.R. adresată Comisiei Executive a P.S.D. la 7 octombrie 1934 se sublinia: „Comitetul Central al P.C.R. declară că el, din partea sa, este gata să intre imediat în tratative cu conducerea P.S.D. fără a pune condiții preventiv și este gata să discute orice contrapropunere a Partidului Social-Democrat din România...“²⁰.

O dovadă a realismului cu care P.C.R. aborda problemele realizării imediate a frontului unic de luptă al clasei

¹⁹ „Șantier social-literar“ din 1 noiembrie 1933.

²⁰ Arhiva I.S.I.S.P., cota a XVIII—20, inventar 703.

muncitoare a constituit-o orientarea sa, către sfârșitul anului 1934, spre reunificarea mișcării sindicale din România prin contopirea sindicatelor aflate sub influența politică a P.C.R. — Sindicatele unitare, cu cele aflate sub influența politică social-democrată — grupate în Confederația Generală a Muncii. Înfăptuirea unității, pe plan profesional, a clasei muncitoare a determinat întărirea unității de luptă și acțiune a proletariatului român, sporirea forței combative a mișcării democratice, antifasciste din România, coloana vertebrală a tuturor forțelor naționale.

Pe acest fond și în condițiile unui climat politic prielnic, Partidul Comunist a întreprins noi și numeroase acțiuni pentru realizarea unui larg front antifascist în anii care au urmat.

Pentru crearea unui atare front popular, capabil să apere interesele celor mai largi pături sociale și să cultive în rîndul opiniei publice o stare de spirit activă împotriva fascismului, partidul comunist s-a sprijinit pe un însemnat număr de organizații de masă democratice, dintre care amintim, în afara Comitetului Național Antifascist, Frontul plugarilor, Comitetul antirăzboinic, Liga muncii, Madoszu, Blocul democratic, Comitetele cetățenești, Comitetele pentru apărarea antifasciștilor, Patronajele populare, Grupul avocaților democrați, Frontul feminin, Uniunea democratică etc., în rîndurile cărora au fost cuprinși un mare număr de cetățeni de categorii sociale și concepții politice diferite, dar manifestînd o puternică stare de spirit antifascistă. „Eroica luptă dusă în acei ani de partidul comunist în fruntea clasei muncitoare și a unor largi forțe progresiste sub steagul democrației și independenței țării, atitudinea lucidă a unor grupări politice ale claselor conducătoare — sublinia secretarul general al P.C.R., Nicolae Ceaușescu — au stăvilat pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste”²¹.

Necesitatea unor măsuri energice era impusă de incapacitatea și ezitățile guvernului de a suprima grupările de extremă dreaptă, de atitudinea de complicitate a unor oameni politici, exponenți ai claselor exploatare, cu Garda de fier, de poziția concesivă a monarhiei. Îngri-

²¹ Nicolae Ceaușescu. *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 371.

jorat de agresivitatea crescîndă a grupării lui Codreanu, de tonul insolent al presei hitleriste, Comitetul Central al Partidului Comunist Român a dezbătut într-o ședință plenară, în februarie 1935, căile și mijloacele prin care țara putea să se apere cît mai eficient împotriva instaurării unei dictaturi fasciste. Concluzia la care a ajuns plenara C.C. al P.C.R. era că numai coalizarea într-un larg Front popular antifascist, antihitlerist a tuturor forțelor naționale, patriotice putea constitui garanția sigură în lupta împotriva fascismului, care amenința să reducă la neființă state și popoare întregi, inclusiv statul și poporul român. „Frontul popular antifascist trebuie să se deosebească de mișcarea antifascistă care a fost organizată în ultimii ani într-un șir de orașe ale țării [...] atît prin amploarea și concretizarea țelurilor sale, cît și prin metodele de acțiune”²², — preciza rezoluția plenarei privitoare la „crearea unui larg Front popular antifascist”.

Înțelegînd să facă totul pentru mobilizarea maselor la lupta împotriva primejdiei fasciste, C.C. al P.C.R. s-a adresat din nou, în noiembrie 1935, Comitetului executiv al P.S.D., propunîndu-i să acționeze în comun pentru realizarea Frontului popular antifascist. Subliniind însemnătatea unui acord de colaborare între cele două partide muncitorești, C.C. al P.C.R. declara: „Proletariatul este răspunzător de soarta poporului său, în fruntea căruia istoria îl cheamă. Lupta pentru împiedicarea pregătirilor fasciste și a triumfului fascismului, pentru salvarea propriei clase, pentru mîntuirea întregului popor e sarcina cea mai arzătoare a muncitorimii”²³.

Plenara C.C. al P.C.R. din februarie 1935 a indicat cu claritate obiectivul fundamental al luptei forțelor populare naționale: „Lupta contra fascismului combinată cu lupta contra războiului, sub lozincă „FASCISMUL ÎNSEAMNĂ RĂZBOI”²⁴. Partidul comunist sublinia cu deosebire că formele de organizare ale Frontului popular antifascist trebuiau să fie cît mai suple, mai elastice, că era necesar să se acționeze prin metode și mijloace variate — întruniri, demonstrații, conferințe etc.

²² Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab XIX—2, inv. nr. 841.

²³ „Documente din istoria Partidului Comunist din România, 1934—1937”, E.S.P.L.P., București, 1957, p. 311.

²⁴ Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab XIX—2, inv. 841.

Lupta antifascistă din România, sporirea eforturilor P.C.R. în direcția creării Frontului popular antifascist au fost confirmate de lucrările celui de-al VII-lea Congres al Internaționalei Comuniste din iulie-august 1935. Generalizând experiența acumulată pînă atunci de mișcarea comunistă internațională în lupta antifascistă, inclusiv din România, Congresul Internaționalei Comuniste a elaborat o orientare generală justă, referitoare la necesitatea realizării unității de acțiune a clasei muncitoare, la alianța acesteia cu alte forțe politice neproletare în lupta împotriva fascismului, a politicii de revizuire teritoriale și a pregătirilor de război.

Pe linia încheierii unui Front popular antifascist în România au fost obținute unele rezultate. O primă izbîndă a constituit-o acordul de luptă antifascistă încheiat între Frontul plugarilor și Uniunea muncitorilor și țăranilor maghiari (Madosz) la 24 septembrie 1935²⁵. Pe linia acordului de front popular, la 26 noiembrie 1935 a intervenit o înțelegere între Partidul socialist unitar și Blocul democratic, în vederea apărării libertăților democratice²⁶. Aceste acorduri demonstrau practic că oamenii muncii, clasa muncitoare, țăranimea, intelectualitatea, naționalitățile conlocuitoare, imensa majoritate a poporului se pronunța pentru acțiuni unite împotriva fascismului. Rezultatele dobîndite au impulsionat realizarea unor acorduri tot mai cuprinzătoare. La începutul lunii decembrie 1935, la Deva, reprezentanți ai comuniștilor, socialiștilor, țăranimii organizate în Frontul plugarilor, ai oamenilor muncii maghiari (Madosz), ai cetățenilor cuprinși în Blocul democratic, ai altor organizații și grupări politice au început tratative pentru încheierea Frontului popular antifascist. La 6 decembrie a fost semnat la Țebea, sub gorunul lui Horea, acordul de Front popular antifascist, inițiat de partidul comunist. Cu prilejul acestui eveniment important din istoria luptei antifasciste a poporului nostru a fost adresat întregii țări un înflăcărat și vibrant apel: „De la Țebea, din ținuturile lui Horea și Avram Iancu, prin mii de lup-

²⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 20, dosar nr. 4 075, filele 138—141, 178—182; arhiva dr. Petru Groza, cutia 26, vol. 3, fila 16; „Spre realizarea frontului popular (alianța între Frontul plugarilor și Uniunea muncitorilor și țăranilor maghiari)“, în „Cîmpul“ din decembrie 1935.

²⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar nr. 193, fila 191.

tători pentru libertate și dreptate socială, ne adresăm întregului popor din această țară și tuturor organizațiilor democratice: P.N.Ț., Partidului radical-țăranesc, P.S.D., P.S.U., tuturor organizațiilor de meseriași, comercianți, funcționari, pensionari și intelectuali, cum și organizațiilor muncitorești, politice și sindicale, să se alăture acțiunii noastre pentru a înfăptui cu un ceas mai devreme frontul popular între toate forțele democratice din România, singura cheazăie a luptei pentru libertate și pace“²⁷.

Acțiunea de coalizare a forțelor naționale patriotice, antifasciste, în cadrul frontului popular s-a extins, repunând succese tot mai însemnate. Ele erau consemnate de înseși organele de siguranță, care, la sfîrșitul anului 1935, făcînd bilanțul forțelor coalizate în urma propagandei asidue desfășurate de comuniști, apreciau că „numărul aderenților frontului popular se ridică la aproximativ 400 000“, cifră incomparabil superioară forței numerice a oricărui partid politic existent în România din acea perioadă²⁸.

În decembrie 1935, organul central de presă al P.C.R., „Scînteia“, publica articolul „Jos trădătorii de țară“, în care se afirma: „Astăzi, un pericol direct amenință însăși poporul român. În Europa centrală se formează cu repeziciune un bloc de state imperialiste războinice, care și-au pus drept scop cucerirea întregii Europe orientale și o bună parte din cea apuseană [...]. Ținta acestui bloc central este desființarea, prin împărțire, a Cehoslovaciei și a României [...]. Oștile fasciste germano-ungare, odată pătrunse în Cehia, în România etc., vor șterge aceste țări de pe harta lumii [...] Existența neamului românesc ca națiune, existența României ca țară independentă sînt în joc [...]. Cu toată energia, la nevoie cu arma în mînă, poporul român își va apăra existența contra bandiților hitleriști, care vor să ne răpească independența națională. Partidul Comunist este dușmanul oricărui război imperialist [...]. Proletariatul român este în fruntea poporului întreg în această luptă [...]. Frontul Popular Antifascist, în care să-și dea mina tot ce e cinstit, tot ce e

²⁷ Art. „Pentru apărarea libertăților democratice“, în „Vremuri noi“, Brașov, nr. 3 din 1936.

²⁸ Raport al siguranței intitulat: „Forțele Frontului popular antifascist din România“, datat 18 ianuarie 1936, în Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar nr. 193, fila 257.

muncitor, tot ce e cultură în România, are un mare rol național. De închegarea rapidă și de lupta energetică a acestui front al poporului va depinde nu numai salvarea libertăților lăuntrice ale poporului, ci și existența sa ca națiune. Națiunea este în pericol. Poporul muncitor, apărându-se pe sine de ghiarele fascismului, trebuie să apere națiunea de pieire, trebuie să apere țara de groaza războiului și de pierderea independenței. Timp de pierdut nu este²⁹.

Faptele arată, așadar, că 1935, anul în care Codreanu solicita lui Hitler sprijinul în dezlănțuirea unei rebeliuni pentru a ajunge la putere și a alinia România alături de Germania nazistă, nu s-a aflat de loc sub auspicii de bun augur pentru Garda de fier. Mișcarea antifascistă a maselor populare o izolau ca pe un corp străin, nociv și indezirabil. Voința maselor populare de a bara calea legionarismului se va manifesta tot mai pregnant. Viața politică a României a fost dominată la începutul anului 1936 de pregătirea alegerilor parlamentare parțiale ce urmau să aibă loc în județele Hunedoara și Mehedinți. Toate forțele sănătoase ale poporului vedeau în aceste alegeri nu o simplă luptă electorală, circumscrisă în limitele intereselor locale ale celor două județe, ci o importantă confruntare politică, implicând interesele întregii țări. Dovada o constituie energicele acțiuni de masă democratice, antifasciste, antihitleriste de pe tot teritoriul României. Obiectivele luptei pentru înfrângerea ofensivei fasciste în alegeri se împleteau cu cele ale luptei pentru apărarea granițelor țării, grav amenințate după agresiunea Italiei lui Mussolini asupra Abisiniei, acțiune care alimenta himera revizionistă. Într-un document elaborat la 1 noiembrie 1935, Partidul Comunist Român sublinia că „aventura mussolineană a încurajat și dezlănțuit puterile militarismului fascist în lumea întreagă” și avertiza asupra primejdiei extinderii flagelului: „Vai de lituanieni, vai de cehi, vai de români dacă nu vor ști să se asigure din vreme contra fascismului cotropitor”. În același document, Partidul Comunist Român declara: „Noi, comuniștii, sîntem gata să apărăm cu arma în mînă independența României dacă țara noastră ar fi silită să ducă un război național de apărare contra imperialismului fascist³⁰.”

²⁹ „Scînteia”, nr. 27—28 din decembrie 1935.

³⁰ Arhiva I.S.I.S.P., cota XIX—23.

În zeci de întruniri, în cadrul cărora au luat cuvîntul eminente și cunoscute personalități ale vremii — dr. Petru Groza, Petre Constantinescu-Iași, Ilie Pintilie, Athanase Joja, C. Popovici, Petre Andrei, Nicolae Cristea, Scarlat Callimachi, Mihail Macavei, dr. Nicolae Lupu, Mihail Ghelmegeanu ș.a. — s-au lansat vibrante chemări la vigilență împotriva pericolului pe care îl reprezentau fascismul și războiul.

Campania desfășurată prin presă de organizațiile democratice îndrumate sau influențate de partidul comunist, privind însemnătatea alegerilor parțiale de la începutul anului 1936, a fost încununată de un răsunător succes. În județul Hunedoara, forțele democratice, reunind organizațiile Blocul democratic, Frontul Plugarilor, Madoszul și Partidul socialist (Popovici), precum și organizația locală a P.S.D., au obținut 31 965 de voturi, cu peste 7 000 mai mult decît candidatul Partidului liberal aflat la guvern, și cu peste 24 000 mai mult decît candidatul forțelor fasciste și profasciste³¹. Rezultatul a fost asemănător și în alegerile de la Mehedinți. Candidatul forțelor democratice — dr. N. Lupu — a obținut 20 867 de voturi, cu aproape 3 000 mai mult decît obținuse candidatul fascist al Partidului național-creștin, sprijinit de Partidul național-liberal³².

Victoria în alegerile din județele Hunedoara și Mehedinți a avut un puternic ecou în rîndurile opiniei publice progresiste din întreaga Românie. Era o confirmare a justeței punctului de vedere al Partidului Comunist Român, care arăta că în țara noastră, în acea perioadă, existau mari posibilități pentru unirea tuturor forțelor naționale patriotice și democratice, pentru constituirea unui larg Front popular antifascist³³. Ziarul „Adevărul” remarca: „Hunedoara și Mehedinți sînt afirmarea materială, sensibilă, decisivă a revirimentului în opinia publică, întoarsă sistemului de brutalizare și înfeudare a țării în sfera fascistă-hitleristă³⁴, iar publicația „Viltoarea” nota:

³¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 21, dosar nr. 4 120, fila 23.

³² Gh. I. Ioniță, *P.C.R. și masele populare*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 261—271.

³³ Vezi art. „Dreapta a fost înfrîntă la Hunedoara și Mehedinți”, în „Cuvîntul liber” din 22 februarie 1936.

³⁴ „Adevărul” din 23 februarie 1936.

„Democrația românească a înscris una dintre cele mai mari victorii ale sale“³⁵.

Forțele reacționare au fost înfrinte și în alegerile municipale din București, Iași, Ploiești etc. În alegerile de la Ploiești, desfășurate la 29 aprilie 1936 — consemna în paginile sale publicația „Arena“ din 16 mai 1936 —, forțele democratice ale P.C.R., P.S.D., P.S.U., Blocul democratic, P.N.Ț., raliat pe o platformă comună, au înfrânt atât pe liberali, cât și pe vaidiști și gogo-cuziști, obținând 17 mandate.

Hotărîrea tot mai fermă a maselor populare de a lupta împotriva pericolului fascist s-a afirmat cu vigoare și prin demonstrațiile organizate în prima jumătate a anului 1936. Desfășurate sub lozincă frontului popular, ele au întrunit un număr impresionant de participanți, culminînd cu aceea din 31 mai 1936, la care au luat parte, în diferite centre din țară, peste 500 000 de cetățeni³⁶. Aceste impunătoare manifestații au reliefat tot mai pregnant starea de spirit antifascistă a maselor populare, patriotismul lor fierbinte, voința de a bara calea fascismului, de a apăra integritatea teritorială, independența și suveranitatea țării. „Marea masă — remarca ziarul „Adevărul“ — a arătat că nu vrea dictatură, că respinge hitlerismul și fascismul și nu înțelege să renunțe la libertățile pe care le are, ci să lupte, dimpotrivă, pentru păstrarea și întregirea lor“³⁷.

Un important loc în procesul de afirmare a voinței ne-strămutate a partidului comunist de a-și îndeplini sarcina istorică de forță politică fundamentală a luptei poporului român pentru progres, independență, suveranitate și integritate teritorială, împotriva fascismului, l-a ocupat Plenara a V-a lărgită a C.C. al P.C.R. din iulie 1936. Semnificația deosebită a acestei plenare constă în faptul că a descifrat cu o mare luciditate politică locul României în planurile expansioniste ale Germaniei hitleriste, și anume, intenția de a o transforma „într-un stat vasal, care să fie străjerul intereselor imperialismului german la gurile Dunării și la țărmul Mării Negre“, de unde concluzia fundamentală că, pentru cel de-al treilea Reich, România constituia un „obiect de cucerire și supunere“ și că deci „România poate deveni numai obiect de im-

³⁵ „Viltoarea“ din 23 februarie 1936.

³⁶ „Cuvîntul liber“ din 6 iunie 1936.

³⁷ „Adevărul“ din 25 iunie 1936.

părțire nouă, imperialistă, a Europei, iar nu subiect“. În același timp, plenara atrăgea atenția asupra faptului că țara noastră urma să constituie, în planurile Germaniei naziste, un mijloc de recompensare teritorială în favoarea unor aliați ai acesteia. De aceea, plenara avertiza asupra faptului că expansiunea hitleristă în sud-estul european amenința direct România cu desmembrarea „în folosul țărilor fasciste vecine“, concomitent cu „înrobirea poporului român“³⁸.

Analizînd raportul de forțe pe plan intern, precum și riposta dată de masele populare din România fascismului, plenara a subliniat, ceea ce corespundea pe deplin realității, că „Fascismul nu este popular în România și nu are rădăcini în masele populare“, că masele largi populare „sînt pentru un regim constituțional, parlamentar, democratic, sînt adînc pacifiste și contra planurilor războinice [...] pentru o politică de pace în general“³⁹.

Această realitate, atestată de întreaga ridicare la luptă împotriva fascismului, nu diminuea prin ea însăși pericolul nazismului pentru România. Organizațiile fasciste din interior, îndeosebi Garda de fier, sprijinite de Germania nazistă, reprezentau o primejdie continuă pentru cuceririle democratice ale poporului român, amenința cu antrenarea ei în planurile expansioniste ale celui de-al treilea Reich.

În vederea unei riposte hotărîte a poporului român, care să bareze ascensiunea fascismului era necesară realizarea unei largi coaliții de forțe. În acest scop plenara a elaborat o „Platformă de luptă a Frontului Popular Antifascist, pentru pace, pîine, pămînt și libertate“. Documentul venea în întîmpinarea intereselor fundamentale ale maselor largi, pentru progres economic, social-politic și național, împotriva pericolului fascist. Reafirmînd poziția partidului comunist față de primejdia cea mai gravă ce plana asupra României, plenara reafirma angajamentul deja formulat cu un an în urmă: „comuniștii vor considera necesară apărarea fiecărei palme de pămînt al țării noastre, pentru fericirea poporului român și a popoarelor (naționalităților. — *n.n.*) din România, pentru ferirea lor de subjugarea de către fascismul german“. Plenara sublinia într-un mod deosebit faptul că „noi, comu-

³⁸ Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab XII—3, inv. 956.

³⁹ Ibid.

niștii, vom intra în primele rînduri ale luptătorilor pentru respingerea agresiunii fasciste și vom duce războiul pînă la capăt⁴⁰. În concepția Partidului Comunist Român, Frontul popular era sinonim cu un front al păcii care trebuia „să cuprindă toate partidele și organizațiile de masă, syndicatele muncitorești și toate organizațiile antirăzboinice, antirevizioniste, pacifiste, de femei, ale invalizilor de război și ale surorilor de caritate, organizațiile umanitare și religioase, organizațiile intelectualilor, precum și toate organizațiile de tineret, organizațiile sportive, culturale, cooperative și toți oamenii cărora le sînt scumpe viața, averea și soarta lor și a poporului⁴¹.”

Plenara a subliniat, în același timp, că numai lupta unită a tuturor forțelor democrat-antifasciste, participarea, alături de români a maghiarilor, germanilor, evreilor și a celorlalte naționalități conlocuitoare putea asigura izbînda în confruntarea cu fascismul. „Pentru organizarea rezistenței în fața unui atac posibil din partea fascismului germano-ungar — se sublinia în Rezoluția plenarei — este necesară o politică de dezvoltare a poporului român, o politică de ridicare a maselor largi populare și de conviețuire frățească a națiunii române cu naționalitățile conlocuitoare, de respectarea limbii, culturii și drepturilor lor la viață, muncă, pămînt [...]”⁴².

Aceste orientări ale Plenarei și-au găsit materializarea în acțiunile întreprinse de partid în anii următori pe linia mobilizării forțelor naționale, antifasciste, în apărarea integrității teritoriale a țării. După discursul rostit de Mussolini la Milano, la 1 noiembrie 1936, prin care incita la revizuirea frontierelor statelor din bazinul Dunării, Partidul Comunist Român, într-un manifest adresat poporului român, atrăgea atenția că „această declarație încurajează fascismul și revizionismul din Ungaria și reprezintă un îndemn direct la război”. Din nou, Partidul Comunist Român și-a afirmat hotărîrea de a lupta „contra oricărei revizuirii a tratatelor de pace pe calea armelor”, considerînd „orice acțiune care duce la întărirea relațiilor dintre statele Micii Înțelegeri, a Înțelegerii Balcanice, cu Franța, U.R.S.S. și la întărirea Ligii Națiunilor și a legăturilor cu toate țările pacifiste, ca acte

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid.

⁴² Loc. cit. Cota A—XX—22, inventar 947.

pozitive în lupta pentru împiedicarea războiului pe care-l pregătește imperialismul fascist⁴³.

Lupta antifascistă desfășurată de poporul român în acea perioadă s-a bucurat, ca de fiecare dată, de un puternic ecou în opinia publică internațională. O serie de publicații din Franța („Journal des Débats”, „Ère nouvelle”, „Petit parisien” etc.) și din alte țări au înfățișat pe larg bătălia dusă de masele largi populare împotriva Gărzii de fier⁴⁴. Aprecierile elogioase ale presei antifasciste internaționale erau o urmare firească a faptului că poporul român nu a considerat lupta antifascistă numai o cauză a sa, ci, prin glasul eminentului patriot și diplomat Nicolae Titulescu, a propus înfăptuirea de măsuri pentru zăgăzuirea fascismului, iar atunci cînd acesta a trecut la agresiuni deschise, poporul nostru a sprijinit, sau a participat efectiv, prin cei mai buni fii ai săi, comuniști și antifasciști, la lupta dreaptă a unor popoare împotriva atacurilor fascismului internațional. În cartea tradițiilor internaționaliste ale mișcării muncitorești revoluționare din țara noastră, ale întregului nostru popor au înscris o pagină luminoasă voluntarii români care, cu arma în mînă, au luptat, în cadrul brigăzilor internaționale, în războiul național-revoluționar al eroicului popor spaniol împotriva rebelilor franchiști. „Noi, muncitorii și intelectualii români, parte din cei aproape 500 de voluntari români cîți luptăm în Spania — se spunea într-o scrisoare —, sîntem uniți sub un singur steag: steagul dreptății și al democrației. Lupta noastră aici în Spania nu este altceva decît lupta poporului român pentru libertate și pace⁴⁵. Într-o altă scrisoare, adresată lui N. Titulescu în aprilie 1937, un grup de voluntari români, referindu-se la luptele de pe fronturile spaniole Jarama și Guadalajara, arătau că acestea au însemnat „două victorii în favoarea securității țării noastre și a independenței naționale românești⁴⁶”. Presa vremii a înfățișat cu multă căldură contribuția pe care poporul nostru, prin voluntarii comuniști și antifasciști care au luptat în brigăzile internaționale, și dintre care mulți au căzut eroic pentru apărarea Spaniei repu-

⁴³ Ibid.

⁴⁴ „Adevărul” din 2 iunie 1936.

⁴⁵ „Adevărul” din 2 iunie 1936; vezi și „Luptătorul” din 15 octombrie 1937.

⁴⁶ „Gazeta românească” din 16 iunie 1937.

blicane, a adus-o în lupta împotriva fascismului internațional⁴⁷. În anii celui de-al doilea război mondial, numeroși revoluționari și patrioți români au luptat împotriva cotropitorilor fasciști în rindurile rezistenței din Franța, în detașamentele de partizani din Cehoslovacia, Iugoslavia, Polonia, Uniunea Sovietică și din alte țări.

Amploarea manifestărilor antifasciste de masă, combativitatea și hotărârea clasei muncitoare, a cetățenilor aparținând celor mai diferite categorii ale populației au îngrijorat cercurile guvernante, care au adoptat măsuri represive menite să frîneze extinderea spiritului revoluționar. Vechea teamă de comunism, lipsa de discernământ în evaluarea rolului maselor populare, a forțelor de stînga, muncitorești-tărănești, în lupta pentru apărarea intereselor supreme ale României, situarea intereselor înguste de clasă deasupra celor supreme ale țării au stat la baza unor măsuri de reprimare a mișcării revoluționare și democratice de către cercurile guvernante ale burgheziei și moșierimii în acești ani. Spre sfîrșitul anului 1935 și în cursul anului 1936 au fost înscenate o serie de procese în care au compărut ca „acuzati” cele mai active elemente democratice antifasciste, comuniști și uteciști de frunte. La Brașov au fost judecați Nicolae Ceaușescu și un grup de 24 comuniști antifasciști⁴⁸, la Craiova — Alexandru Moghioroș împreună cu mai mulți comuniști și luptători antifasciști⁴⁹, la București — Grigore Preoteasa și un grup de uteciști și studenți antifasciști⁵⁰, la Galați — Gheorghe Apostol și o serie de alți activiști ai Blocului democratic⁵¹, la Chișinău — profesorul universitar P. Constantinescu-Iași și alți intelectuali etc.⁵² Avalanșa de procese intentate pentru ideile lor luptătorilor comuniști și antifasciști, ele-

⁴⁷ „Scînteia”, nr. 90 din 1937; „Reporter” din 14 octombrie 1937; Vezi pe larg, Valter Roman, *Sub cerul Spaniei — Cavalerii speranței*, Editura militară, București, 1972.

⁴⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar nr. 175, fila 413; vezi și art. „Impresii de la un proces”, în „Cuvîntul liber” din 6 iunie 1936; „Procesul comuniștilor de la Brașov. Sentința”, în „Universul” din 7 iunie 1936. Vezi și Olimpiu Matichescu, *Doftana, simbol al eroismului revoluționar*, Editura politică, București, 1979, p. 120—134.

⁴⁹ „Scînteia” din 1 septembrie 1936.

⁵⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar nr. 175, fila 214.

⁵¹ „Scînteia” din 1 octombrie 1936; art. „Procesul Blocului democratic din Galați”, în „Goarna” din 1 ianuarie 1937.

⁵² „Cuvîntul liber” din 4 martie 1936.

mentelor democratice și progresiste a slăbit, în parte, mișcarea antifascistă și, în același timp, a încurajat grupările fasciste, în primul rînd pe legionari.

11

Cu „echipele morții” spre putere

Adversitatea crescîndă a maselor față de fascism, impresionanta ridicare la luptă a unor largi categorii de cetățeni, orientarea net antinazistă a politicii externe a României trezeau furia neputincioasă a conducătorilor Gărzii de fier. Asasinarea primului ministru I. G. Duca nu aduse pentru ei nici pe departe roadele scontate. Dimpotrivă, poporul român își afirma, pe plan intern și internațional, hotărârea fermă de a se apăra împotriva primejdiei care îi amenința independența, suveranitatea, ființa națională.

Insuccesele înregistrate de forțele extremiste nu au neliștit numai Garda de fier. Faptele dovedesc că ideea unui guvern de front popular, care se contura tot mai mult în viața politică a țării, îngrijora și unele cercuri politice de guvernămînt. Numai aceasta poate explica sprijinul oferit Gărzii de fier de ministrul de interne Ion Incuț cu prilejul așa-zisului congres studențesc legionar de la Tg. Mureș. Inițiat de Codreanu, „congresul” trebuia să sugereze forța legionarismului, să creeze în rîndurile membrilor Gărzii o stare de spirit propice acțiunilor teroriste de anvergură plănuite de șeful ei pe plan intern și să creeze o nouă perspectivă angajării României în sfera de interese a Germaniei naziste pe plan extern. Cultul morții, inoculat cu atîta stăruință de-a lungul anilor, trebuia să-și dea roadele.

Lipsindu-le perspicacitatea necesară în a intui gravitatea implicațiilor pentru destinele țării, inclusiv pentru regimul democrat-burghez existent, apreciind fals posibilitatea de a „pune sub control” și a „dirija” astfel Garda de fier, autoritățile, îndeosebi cele ale Ministerului de Interne¹, au pus la dispoziția legionarilor trenuri, ali-

¹ A.S.B., fond D, dosar nr. 0001, vol. I, fila 256; fond Casa regală, mapa 34, notele informative din 6 și 8 aprilie 1936; vezi și „Horia” din 27 iulie 1936.

mente, clădiri pentru a fi găzduiți, săli pentru adunările „congresului“. Ministrul de interne, din binecunoscutul fond al ordinii publice, le-a donat importante sume de bani, iar Eugen Titeanu a fost delegat pentru a se ocupa personal de organizarea congresului².

Pe întreg parcursul drumului spre Tg. Mureș, legionarii s-au dat la cele mai revoltătoare acte huliganice, printre care și profanarea plăcii instalate în memoria lui I. G. Duca pe peronul gării Sinaia.

Adunarea bandelor legionare — „congresul“ — la care, după cum consemna un ziar al vremii, participau și reprezentanți ai hitlerismului³, s-a deschis la 3 aprilie 1936, iar orientarea sa a fost precizată din primul moment prin cuvântul comandantului legionar Gh. Furdui. A urmat o sinistă mascaradă, o tragică manifestare de pervertire obscurantistă. Asasinatul era declarat drept hotărâtoare — și unică — armă în lupta politică. S-a pronunțat sentința de condamnare la moarte împotriva tuturor celor considerați dușmani ai Gărzii. Singura deosebire a acestei vechi practici legionare a constat în faptul că de data aceasta nu mai era vorba de un complot ticluit în ascuns și tănuit cu grijă, ci de o hotărâre proclamată în auzul tuturor. „Acolo — consemna un document al siguranței din epocă — capii studenției (legionare. — *n.n.*), după ce mai întâi au depus jurământul, au alcătuit în mod public o listă cu capii autorităților și persoanelor marcante din viața publică, desemnând și echipe pentru suprimarea lor ca trădători sau dușmani ai legiunii. A fost poate cea mai elocventă afirmare a unui ridicol inconștient și periculos⁴. Presa democrată din acel timp a relevat că „un amestec asemănător de inconștientă, cinism, criminalitate, ipocrizie și bigotism nu s-a mai putut întâlni, în afară de organizația legionară, nicicând în țara noastră⁵. La tribuna congresului s-au perindat „echipele morții“, ai căror membri au jurat să-și execute misiunea, să asasineze pe cei ce barau Gărzii de fier drumul spre putere și care se făceau prin aceasta vinovați de „trădare“⁶.

² A.M.I., dosar 43 540, vol. 2, filele 235—239.

³ „Arena“ din 12 aprilie 1936.

⁴ A.M.I., fond D, dosar nr. 110 237, vol. 13, fila 66.

⁵ „Dimineața“ din 2 iulie 1936.

⁶ Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. 7, dosar nr. 225, mapa interioară nr. 42.

Rînd pe rînd au fost etichetați drept trădători o serie de oameni politici ai țării. Este deosebit de elocvent faptul că în fruntea listei figura numele lui Nicolae Titulescu⁷, omul care, exprimînd simțăminte patriotice ale poporului, apăra cu fermitate, atît în parlament, cît și în politica externă și în diferite foruri internaționale — unde se bucura de un binemeritat prestigiu — cele mai profunde interese naționale ale României. „... Politica externă a României — arată el într-un discurs rostit la 9 mai 1935 în Camera deputaților — nu e nici monopol unui om, nici apanajul unui partid. E o politică profund națională ale cărei reguli, metode și țeluri își trag originea din interesul patriei“⁸. Printre cei amenințați cu exterminarea se aflau, de asemenea, Virgil Madgearu, dr. Nicolae Lupu, Armand Călinescu⁹ și alți oameni politici burghezi de orientare, în general, democratică și care își manifestau ostilitatea față de legionarism și îngrijorarea față de pericolul fascist.

Se pune în mod firesc întrebarea: cum a fost cu putință un asemenea dezmăț? De ce au rămas impasibile autoritățile în fața nu numai a acestui îndemn la crimă — fapt sancționat de Codul penal —, dar în fața acestei „hotărîri“ de a asasina o serie dintre cei mai de valoare reprezentanți ai vieții politice burgheze? Parțial, explicația este cuprinsă într-o mărturisire a lui Gh. Tătărescu, în acel timp președinte al Consiliului de Miniștri. El preciza, după cum notează N. Iorga, că, în ce-l privește, știe tot ce se petrece la legionari și „că i-ar putea aresta oricînd dacă n-ar fi oprit“¹⁰. Președintelui Consiliului de Miniștri nimeni nu-i putea da dispoziții și dicta în afară de „capul statului“. Odată mai mult apare evident rolul nefast al relațiilor lui Carol al II-lea cu Garda de fier. În planurile dictatoriale ale regelui, hotărîrile adoptate de legionari la Tg. Mureș erau menite să exercite, pe de o parte, o puternică presiune asupra elementelor burgheze de dreapta nefasciste, determinîndu-le să se ralieze în

⁷ Arhivele statului București (L), fond D, dosar nr. 0001, vol. I, fila 260.

⁸ Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, Editura politică, București, 1967, p. 644.

⁹ „Memoriile lui Armand Călinescu. 1935—1936“, Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. 3, dosar nr. 65, fila 361; vezi și „Steagul roșu“, anul VIII, nr. 5; „Cuvîntul liber“, anul III, nr. 25.

¹⁰ N. Iorga, *Memorii*, vol. VII, București, 1939, p. 401.

jurul său, iar pe de altă parte să ducă la izolarea unor elemente neutre sau potrivnice față de instaurarea unei dictaturi regale. Guvernul Gh. Tătărescu, servind cu fidelitate pe rege, chiar cu prețul ignorării intereselor supreme ale țării, conta să țină în subordine întreaga mișcare legionară, pentru a o folosi în realizarea țelurilor politice ale lui Carol al II-lea. Concomitent, primul ministru nu ezita să folosească Garda de fier și în scopurile sale proprii, împotriva opoziției politice, a mișcării muncitorești și democratice, și îndeosebi împotriva comuniștilor.

La cererile repetate ale lui N. Titulescu de a se pune capăt manifestărilor extremei drepte în politica internă a țării, care creau greutate în politica externă, subminând prestigiul internațional al României, Gh. Tătărescu a dat un răspuns fariseic, încercând să mascheze substratul real al politicii sale. El a reafirmat textual că este gata să reprime excesele curentelor fasciste, dar nicidecum mișcarea ca atare: „Socotesc însă necesar să adaug că dacă d-l Titulescu, drept condițiune a rămânerii sale în funcțiune, ar cere guvernului să săvârșească acte de represiune împotriva curentelor naționaliste și anticomuniste din țară, declar de pe acum că guvernul nu va putea să treacă la o asemenea politică”¹¹. Poziția lui Gh. Tătărescu față de Garda de fier n-a avut asentimentul conducerii P.N.L. și, mai cu seamă, al masei membrilor de rînd ai partidului, care era potrivnică doctrinei și metodelor legionare. Grupul liberalilor „bătrîni”, în frunte cu Dinu Brătianu, președintele P.N.L., unele cercuri industriale și bancare, în frunte cu Constantin Băicoianu și Mitiță Constantinescu, ale căror interese convergeau spre capitalurile anglo-franco-americane, liberalii „tineri” organizați în grupul „H” — Victor Iamandi, Petre Ghiață, George Fotino ș.a. —, precum și numeroase organizații liberale județene și comunale și-au manifestat nu o dată adversitatea față de legionari și față de penetrația hitlerismului în România.

Reflectînd asupra unora din cauzele care au permis dezmățul legionar de la Tîrgu Mureș, Zaharia Stancu scria, la 23 aprilie 1936: „Fără sprijinul puternic al fon-

¹¹ A.S.B., fond Casa regală, dosar nr. 29/936, p. 5; Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, Editura politică, București, 1967, p. 798—799.

durilor ordinii publice, mișcările anarhice n-ar fi prins puteri. Nășite de inconștiența numiților Vaida și Tilea, aceste mișcări au dus la asasinarea lui I. G. Duca. Partidul liberal ar fi trebuit să reacționeze rapid și violent. Răul ar fi fost stîrpit din rădăcini și pentru totdeauna. În loc să procedeze astfel, guvernul, căruia i se ucisese șeful, și-a pus un șef de operetă (Tătărescu. — *n.n.*). Complicii asasinilor (C. Z. Codreanu, Zizi Cantacuzino-Grănicerul și alții. — *n.n.*) au fost scoși de sub orice urmărire judiciară. Partidul dizolvat (Garda de fier. — *n.n.*) și-a schimbat firma (Partidul totu pentru țară. — *n.n.*) și formal șeful (în locul lui C. Z. Codreanu, Zizi Cantacuzino-Grănicerul. — *n.n.*) și și-a continuat opera de dezagregare, de aprindere, de înnebunire a țării [...]. Și au mai cerut fasciștii (legionarii. — *n.n.*) îngăduința de a se mai aduna într-un congres la Tîrgu Mureș. Guvernul lui Tătărescu le-a aprobat și această cerere [...] trenuri, hoteluri, restaurante au fost puse, cu cheltuiala statului, la dispoziția scandalagiilor. Rezultatul? [...]. Congresiștii au profanat locul asasinării lui I. G. Duca, s-au dedat la dezordini cu urmări tragice și, în congres, au întocmit echipe de ucigași”¹².

Intr-adevăr, în ciuda indulgenței cu care erau tratați, hotărîrile adoptate la „congres” și, mai cu seamă, evoluția ulterioară a activității legionarilor demonstrau că Garda de fier viza eliminarea adversarilor politici, cucerirea puterii și instaurarea unui regim legionar totalitar, peste capul regelui și al guvernului său. Încă la „congres” fusese semnificativ faptul că „echipele morții” și toți legionarii depuseseră jurămint de credință numai față de C. Z. Codreanu, nu și față de coroană, așa cum obișnuiau să procedeze pînă la acea dată.

La mai puțin de o lună de zile de la cele hotărîte la Tg. Mureș, Garda de fier și-a precizat obiectivele. C. Z. Codreanu a compus un memoriu adresat „maiestății sale regelui, oamenilor politici ai țării”¹³, în care, pe un ton violent, dicta direcțiile politicii externe a țării. Încurajat de acțiunile războinice ale statelor fasciste — Germania hitleristă ocupase zona renană demilitarizată, mercenarii

¹² Zaharia Stancu, *Însemnările și amintirile unui ziarist — SA-REA E DULCE*, Editura de stat pentru literatură și artă, 1955, p. 438—439.

¹³ A.S.B., fond A, dosar nr. 11, vol. 43, fila 88.

lui Franco se pregăteau să dezlănțuie războiul civil în Spania republicană —, C. Z. Codreanu reclama alinierea politicii externe românești la aceea a statelor fasciste. Memoriul său, conceput într-un ton ultimativ, cerea în mod expres încălcarea tratatelor pe care România le semnase cu țările vecine, membre ale Micii Înțelegeri și ale Înțelegerii Balcanice, ruperea relațiilor diplomatice stabilite cu Uniunea Sovietică, renunțarea la tradiționala politică externă alături de Franța, pe motiv că aceasta încheiase în 1935 pactul de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică etc. Nicolae Titulescu era calificat drept omul care „a făcut cea mai mare crimă față de viitorul statului român”¹⁴. Căpetenia legionară mărturisea fără ocol: „Declarăm pe față că vom trage toți cu revolverele în cei ce ne-au dus acolo” (la sistemele de tratate amintite. — *n.n.*). „Este singura măsură salvatoare pentru viitorul neamului acesta”¹⁵ — arăta Codreanu în încheierea memoriului, sub care își așternea semnătura.

Concomitent, Garda de fier a întreprins numeroase acte huliganice, a provocat dezordini, scandaluri publice cu scopul de a menține o stare de teroare în opinia publică. Unul din exemple îl constituie agresiunile legionarilor din orașul Iași din noaptea de 22—23 februarie 1936 când, un grup de legionari, deși somați de organele de ordine publică, poliție și jandarmi să se retragă, au pătruns în restaurantul „Coroana”, seara târziu, au ordonat consumatorilor să părăsească localul, au început „să legitimizeze pe clienții aflați la mese. Aceștia, vroid să protesteze, au fost luați la bătaie [...]; au pus mâna pe scaune și mese, lovind pe consumatori”. La intervenția unei patruli de jandarmi, „au trântit jos pe jandarmi, lovindu-i și căutând să le ia armele [...]; au fost loviți toți gardienii publici”. În timp ce o parte din legionari „operau” în interior, din afară alții aruncau cu pietre în victime. După isprava de la „Coroana”, bandele dezlănțuite s-au îndreptat spre localul „Calul Bălan”, dar intervenția mai energică a organelor de ordine publică i-a obligat să se împrăștie¹⁶.

Recrudescența terorismului legionar la începutul anului 1936 a produs o serioasă îngrijorare în rîndurile opi-

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ A.M.I., fond D, dosar 11, volumul 46, fila 327—328.

niei publice. Dînd expresie acestei stări de spirit, revista „Cuvîntul liber” scria în articolul „16 august 1916—16 august 1936”, publicat cu prilejul împlinirii a două decenii de la memorabilele lupte purtate de armata română la Mărăști, Mărășești și Oituz: „Va binemerita de la poporul român oricine va da o lovitură forțelor hitleriste, demascînd și dezarmînd pe agenții internaționalei fascisto-hitleriste, care întreprind opera de distrugere a apărării țării prin diversiunea crucii încîrligate, menite să distragă atenția opiniei publice de la adevăratul pericol: agresiunea hitleristă”¹⁷. În „echipele morții” fuseseră înregimentați — după cum semnalau rapoartele secrete ale organelor siguranței — aproape 3 000 de legionari¹⁸. Mulți dintre aceștia se declarau în public ucigași: „Dacă-mi dă ordin căpitanul — mărturisea unul dintre ei —, eu ucid și pe tata și pe mama”¹⁹. Asemenea fenomene neliņșteau chiar și pe mulți dintre cei mai versați politicieni ai burgheziei, obișnuiți cu violențele de limbaj și cu metoda amenințărilor. De exemplu, C. Argetoianu, care considera că manevrează din culise, în propriul său interes, Garda de fier, nota în însemnările sale zilnice că aceasta „se prezintă ca un stat în stat, cu hotărîri de ostracizare și de condamnare pentru tot ce nu gîndește ca dînsa”²⁰.

Îngrijorarea a sporit și mai mult cînd, din dorința de a înfățișa Garda de fier ca o organizație largă, cu un mare număr de aderenți, Codreanu îi somează pe toți cei care făcuseră cîndva parte din mișcarea extremistă de dreapta să reintre în rînduri. În acest scop, el inițiază, în prima jumătate a anului 1936, constituirea așa-zisului Bloc al generației naționaliste de la 1922²¹, anul în care, împreună cu alții, începuse acțiunea de organizare a mișcărilor diversioniste, aflate mai apoi sub flamura L.A.N.C.

„Somația” se adresa mai ales acelor intelectuali care avuseseră, într-un fel sau altul, legături cu mișcarea legionară și care, încadrați în diferite partide politice sau „nefiind înregimentați politicește, înțeleg să lupte în spi-

¹⁷ „Cuvîntul liber” din 8 august 1936.

¹⁸ Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. 7, dosar nr. 225, mapa interioară nr. 42. Adresa nr. 7531 din 5 mai 1936 a inspectoratului regional de poliție Timișoara.

¹⁹ A.S.B., fondul O, dosarul nr. 74 921, vol. II, f. 81.

²⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 104, dosar nr. 8 615, fila 729.

²¹ A.S.B., fond A, dosar nr. 23 333, vol. IV, fila 47.

ritul naționalismului integral²², al cărui monopol și-l autoaroga legionarismul. Captarea unui număr cât mai mare de intelectuali urmărea să creeze în opinia publică impresia că ideile legionarilor sînt împărtășite de elemente de valoare din rîndurile oamenilor de cultură. Manevra țintea, totodată, să contracareze faptul că toți cei ce reprezentau cu adevărat cultura și știința românească s-au situat, prin scris și prin viu grai, pe poziții hotărît potrivit Gărzii de fier.

La sfîrșitul anului 1936 Codreanu a luat măsuri și pentru sporirea capacității Gărzii de fier de a efectua noi acte teroriste. El a dat dispoziție ca toți șefii de cuiburi „să facă rapoarte în care să se arate adresele precise ale tuturor oficiilor de stat și particulare, în special ale celor care au telefoane sau aparate de radio, arătîndu-se numele exact al șefului instituției civile sau militare, cum și adresa precisă a domiciliului lui. De asemenea, s-au dat ordine să se fotografieze toate localurile instituțiilor bancare, palatele administrative, depozitele de muniții și cazărmile militare²³. În același timp, organizațiile legionare au fost dotate cu noi cantități de revolvere, gaze narcotice, boxuri inelare cu colțuri etc.²⁴.

O manevră ce voia să acrediteze că Garda de fier era capabilă de a pătrunde în mase, îndeosebi în rîndul muncitorimii ce condamna în modul cel mai ferm fascismul în general, legionarismul în special, a fost crearea așa-numitului Corp Muncitoresc Legionar, reușindu-se „a se înjgheba cîteva cuiburi legionare²⁵ în unele întreprinderi. Această diversiune legionară viza concomitent să spargă unitatea de luptă a clasei muncitoare. Demascînd manevra, un manifest al Comitetului Regional Moldova și al Comitetului Local Iași al P.C.R. arăta: „Feciorul de ciocoi, fascistul Corneliu Codreanu, din nou vine în fața voastră, cei ce munciți și suferiți. Din nou vorbe, una mai fierbinte decît alta, curg gîrlă în strigătele agenților tocmiți ca să potolească orice încercare de demascare în fața voastră a călăului fascist Corneliu Codreanu [...]. Întrebați-vă, oare ce caută printre noi lifta ciocoiască? De cine și pentru ce a fost trimis să ne otrăvească sufletul nostru

²² Ibid.

²³ A.M.I., fond D, dosar nr. 1, vol. 293, fila 100.

²⁴ Ibid.

²⁵ Loc. cit., fond A, dosar 110 237, filele 293.

muncitoresc? [...]. Pentru că nu mai putem și nu mai vrem să răbdăm mizeria, foamea, boala! Pentru că nu mai vrem război, nu vrem atacarea Uniunii Sovietice, nu mai vrem să suferim jugul dictaturii burghezo-moșierimii [...]. Tovarăși, tineri muncitori și țărani! Nu dați crezare vorbelor lui înșelătoare! Prin vorbe aprinse vrea să facă dezbinare în sînul muncitorimii de diferite religii, să verse în sufletul vostru otrava fascistă, să vă depărteze de clasa voastră. Codreanu înseamnă spargerea Frontului unic al celor ce muncesc în lupta pentru un trai mai bun, înseamnă mizerie, foame, scumpete [...], înseamnă înrobirea noastră și mai adîncă sub jugul burghezo-moșierimii²⁶.

În ciuda eforturilor lui Codreanu, Garda de fier nu a reușit să aducă sub influența ei mase cît de cît însemnate ale clasei muncitoare, cum nu a reușit să pătrundă în rîndurile țărănimii. „Mișcarea naționalistă a lui Codreanu, cunoscută sub numele de «Totul pentru Țară» — consemna un document din acea perioadă — nu se prea bucura de multe simpatii în rîndurile țărănilor²⁷.

Desigur, mărturii despre lipsa de influență în mase a Gărzii de fier sînt nenumărate, atît în perioada anilor 1935—1936, ca și ulterior, Garda de fier rămîinînd tot timpul izolată și fiind puternic repudiată de clasa muncitoare, de țărănime, de intelectualitate, de celelalte categorii sociale muncitoare ale națiunii române.

Curînd se produce o deteriorare a relațiilor dintre Garda de fier și rege, pe care Codreanu înțelege a-l chema tot mai insistent la ordine. Carol al II-lea, deși iritat de manifestările de independență de la Tg. Mureș, cît și de faptul că printre cei înscriși pe listele negre pentru a fi exterminați se aflau oameni dintre cei mai apropiați ai palatului, ca Elena Lupescu și Gabriel Marinescu²⁸, va mai încerca totuși să aplaneze lucrurile. Astfel, grație bunăvoinței regale, cu toate că prin Codul penal erau interzise categoric adunările sau grupările de persoane care tulburau liniștea publică, timp de zece zile (între 20 și 30 iunie 1936), bandele fasciste-legionare au acționat nestințgherit. Spre sfîrșitul anului, regele inițiază chiar tratative nemijlocite cu conducătorii legionari, pentru a în-

²⁶ A.M.I., fond D, dosar 11, volumul 31 (Iași), fila 412.

²⁷ Loc. cit., volumul 46, fila 442.

²⁸ Loc. cit., mapa nr. 34, documentul nr. 32.

lătura divergențele²⁹. Dar această încercare rămîne fără succes.

Nu se iau măsuri nici împotriva „echipelor morții“, trimese de Garda de fier de-a lungul și de-a latul țării, deși acestea săvârșesc nenumărate acte de teroare³⁰. Descifrarea motivelor nu este dificilă. Legionarii și-au ales anume ca țintă a atacurilor lor elemente revoluționare, democratice și antifasciste. Ei au declanșat unul dintre cele mai înverșunate atacuri împotriva Casei poporului din București, situată pe str. Izvor nr. 37. Aici se afla sediul central al Confederației Generale a Muncii, al Partidului social-democrat, al Uniunilor sindicale și al Sindicatelor muncitorești din capitală.

Ziarul „Lumea nouă“, organul central de presă al P.S.D., consemnează că, „înarmate cu răngi de fier, petarde și revolve“, constituiți în bande, legionarii au luat cu asalt Casa poporului, fără a o putea cuceri din mâinile muncitorilor, care au apărut-o cu eroism. „Din stradă — scrie ziarul —, fasciștii aruncau cu bolovani și trăgeau cu revolvele... De trei ori huliganii au venit cu bidoane de benzină stropind poarta mare, zidurile și dînd apoi foc. Muncitorii tot de atîtea ori au reușit să stingă începuturile de incendiu“³¹. În cele din urmă, relatează ziarul „Adevărul“, „muncitorii au ieșit în stradă. Aici a avut loc o încăierare serioasă, de pe urma căreia s-au înregistrat mai mulți răniți“³², bandele legionare fiind puse pe fugă. În aceeași perioadă, „Cuvîntul liber“ scria: „Ofensiva hitleristă în România s-a arătat în formele ei cele mai acute...“³³ Referindu-se la atacurile legionare, ziarul „Steagul roșu“, organ al Comitetului local al P.C.R. din capitală, arată că actele teroriste ale Gărzii de fier aveau loc adesea sub ochii binevoitori ai unor autorități³⁴.

Bandele legionare au primit însă și de această dată din partea maselor populare riposta cuvenită. Pretutîndeni în țară — la Iași și Timișoara, la Cluj și Galați etc. —, mii și mii de oameni ai muncii s-au ridicat împotriva ac-

²⁹ Loc. cit., fond E, dosar nr. 110 237, vol. 15, fila 153.

³⁰ Vezi art. „Terorismul dezlănțuit“, în „Steagul roșu“, nr. 5 din 1936; Nota Siguranței despre noi crime legionare, în Arhivele statului București, fond Casa regală, dosar nr. 39/1936, fila 1.

³¹ „Lumea nouă“ din 28 iunie 1936.

³² „Adevărul“ din 25 iunie 1936.

³³ „Cuvîntul liber“ din 25 iunie 1936.

³⁴ „Steagul roșu“, nr. 2 din 1936.

telor teroriste comise de huliganii fasciști. Era limpede că intențiile Gărzii de fier de a se impune atunci în viața politică a țării erau sortite eșecului în fața împotrivrării hotărîte a poporului român față de fascism. C. Z. Codreanu căuta, în consecință, un prilej de a capta atenția fascismului internațional asupra organizației sale, spre a obține din afară sprijinul necesar pentru impunerea legionarismului, împotriva voinței poporului român. Acest apel, care întilnea, de fapt, uși deschise, s-a concretizat în trimiterea „simbolică“ a șapte legionari în unitățile lui Franco, dintre care doi, I. Moța și V. Marin, au fost uciși în timpul unui bombardament de artilerie.

Scopul urmărit a fost parțial atins. În cursul transportării spre țară a corpurilor lui Moța și Marin, în februarie 1937, la Berlin li s-au dat onoruri oficiale de către detașamente ale partidului nazist. Au fost depuse la catafalcurile celor doi coroane de flori din partea cancelarului Reichului, Adolf Hitler, și a președintelui Consiliului de Miniștri al Italiei, Benito Mussolini³⁵. Aceeași atitudine de simpatie față de legionari au manifestat, cu ocazia ceremoniei organizate la București, reprezentanții diplomați ai Germaniei, Italiei, Japoniei, Portugaliei și Spaniei, care au participat la funeralii, încălcînd în mod vădit uzanțele diplomatice. Acest „act insolent“, cum îl caracteriza însuși primul ministru Gh. Tătărescu³⁶, a produs aprige și îndelungate dezbateri parlamentare. Mulți deputați au înfierat ajutorul politic dat de statele fasciste Gărzii de fier, încercarea lor de amestec fățiș în treburile interne ale României. N. Iorga a rostit „un impresionant și răsunător cuvînt în Senatul țării“³⁷ împotriva statelor fasciste. Sprijinul acordat Gărzii de fier de către Germania hitleristă și acoliții ei — sprijin care se va accentua sub forme variate și directe — era menit să contribuie la subminarea unității statului și a poporului român în momentul cînd primejdia fascismului se contura tot mai amenințător la orizont, să pregătească terenul în vederea atragerii României în sfera de influență a Axei Roma-Berlin-Tokio.

Față de același fapt, dacă atitudinea autorităților hitleriste urmărea scopuri lipsite de echivoc, în schimb, aceea

³⁵ Arhiva M.A.E., fond nr. 71/1937, vol. 376/1.

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

a guvernanților români a întrunit în egală măsură reacționismul și inconsecvența, șovăiala și duplicitatea. Același prim-ministru Gh. Tătărescu, care își exprimase indignarea față de gestul — amintit mai înainte — al diplomaților statelor fasciste acreditați la București, a îngăduit atât ceremoniile și procesiunea din capitală, cât și faptul ca legionarilor să le fie pus la dispoziție un tren mortuar special, pentru a plimba cele două cadavre prin țară pe un traseu cu grijă ales. În fiecare gară și haltă aveau loc opriri însoțite de ceremonii, la care participau organizațiile legionare locale, ce atrăgeau, fără îndoială, și un număr de curioși. Această procesiune „feroviară“, ca și înmormântarea la Casa verde din Bucureștii Noi, ambele neobișnuit de pompoase, fără a se face economie de rugăciuni, ingenuncheri, costumație, flamuri etc., au fost folosite, după înseși spusele lui C. Z. Codreanu, „pentru a împlînta gustul morții în rîndurile tineretului, sub emoția momentului“³⁸. Sub haina obișnuitei mistici folosite de legionari, pusă în practică de astă dată cu mijloace de mai amplu spectacol, ele au urmărit să recruteze noi aderenți în „echipele morții“, noi minuitori ai bitei și pistolului, care să deschidă drum fascismului în România, să înlesnească ascensiunea politică a Gărzii de fier. Acestui scop trebuia să-i servească și instituirea privegherii la morminte de către exaltații elitei legionare.

În acest context al impunității, șeful Gărzii de fier și-a putut permite să-i proclame public pe cei trei asasini ai lui I. G. Duca drept „comandanți ai Bunei Vestiri“, iar pe ucigașii lui Stelescu să-i decoreze cu „Crucea albă“ legionară chiar în incinta închisorii Văcărești, bucurîndu-se de concursul nemijlocit al autorităților³⁹.

³⁸ A.S.B., fond O, dosar nr. 74, vol. II, fila 107.

³⁹ C. Argetoianu, *Insemnări zilnice*, Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 104, dosar nr. 8617, filele 1788—1789. Argetoianu arată că „deținuții gardiști împreună cu camarazii lor din camioane (în care veniseră îmbarcați pînă la închisoare. — n.n.) au fost așezați în curtea penitenciarului, într-un «careu» înconjurat de toate părțile de trupă, care forma astfel un al doilea «careu» în jurul celui dintîi. Un preot — venit și el cu camioanele — a spus o scurtă rugăciune, apoi gardiștii toți s-au pus în genunchi și cei deținuți au primit însemnele decorației. În momentul în care gardiștii s-au pus în genunchi, au ingenunchat și toți soldații și ofițerii“.

În încheierea acestui paragraf, fie-ne îngăduit a reveni — succint — asupra solidarității poporului român cu lupta poporului spaniol împotriva fascismului și a „gestului simbolic“ al mișcării legionare.

Nu poate exista în această privință nici un fel de comparație, dar faptele vorbesc de la sine.

Sutele de voluntari comuniști și alți patrioți români au avut de înfruntat nenumărate piedici și bariere pentru a putea ajunge în Spania, pentru a duce luptătorilor republicani solia frățească a poporului nostru. Cei cîțiva legionari care au fost în Spania au plecat cu mare zarvă și reclamă, avînd și sprijin din partea unor autorități. Comuniștii și antifasciștii români au plecat însuflețiți de cel mai profund patriotism, de conștiința că luptînd pe pămîntul Spaniei ei apără totodată, nemijlocit, pacea și libertatea poporului român. Trădînd interesele naționale ale României, Garda de fier, prin cei 7 legionari trimiși în sprijinul lui Franco, s-a alăturat celor mai negre forțe ale reacțiunii, forțelor fascismului internațional care, în acea perioadă, amenințau independența și integritatea teritorială a patriei noastre.

Atitudinea forțelor progresiste, a maselor poporului român a fost exprimată, în cuvinte de o impresionantă sobrietate, în documentul „În Spania se hotărăște soarta păcii și a libertății“, răspîdit în acea perioadă de Partidul Comunist Român și care, referindu-se la zecile de voluntari români căzuți pe fronturile luptei antifasciste în Spania, preciza că la înmormîntarea lor „n-au fost nici sute de preoți, nici muzici, nici coroane. Mormintele lor sînt pierdute undeva, printre stîncile Guadalajarei sau prin cîmpiile Cataloniei. Dar numele lor nu vor pieri. Anii vor trece. Un Moța, un Marin vor rămîne în amintirea oamenilor ca niște rătăciți, căzuți pentru o cauză vrăjmașe poporului și patriei lor, vrăjmașe lumii și omenirii. Dar amintirea eroilor luptei pentru Republica Spaniolă va rămîne neștearsă, ca amintirea unor luptători pentru libertatea Spaniei și a țării lor, pentru binele și pacea lumii întregi“. Acestea sînt faptele. Așa le-a cunoscut, le consemnează și le confirmă pe deplin istoria poporului român.

Un gir politic cu consecințe nefaste pentru țară

Politica de cedare a marilor puteri vest-europene în fața agresivității statelor fasciste pe plan internațional, slăbirea forței partidelor politice burgheze din interior, datorită compromiterii lor în fața maselor, a ascuțirii divergențelor, a puternicelor frământări social-economice însoțite de creșterea stării de spirit revoluționare a oamenilor muncii au determinat Garda de fier să considere conjunctura favorabilă pentru a întreprinde noi pași în viața politică. Un prilej l-au constituit alegerile parlamentare, care urmau să aibă loc în decembrie 1937.

Încă de la începutul anului, conducătorii legionari au avut convorbiri cu Carol al II-lea, în timpul cărora și-au manifestat tot mai deschis opoziția față de intențiile acestuia de a instaura propria-i dictatură. În cursul unei asemenea convorbiri, în februarie 1937, regele, urmărind poate o manevră politică, i-a declarat lui Codreanu că „simpatizează mult cu mișcarea legionară“, că are de gând să demită guvernul Tătărescu, să înlăture din mecanismul politic partidele și să inaugureze o guvernare personală. Dată fiind identitatea de păreri în privința partidelor politice, el, regele, și-ar putea baza guvernarea pe Garda de fier, cu condiția „să fie proclamat «căpitanul» mișcării legionare, iar Codreanu să fie locotenentul său și șeful guvernului“. C. Z. Codreanu a refuzat. Oferta nu-l mai putea tenta. Evoluția situației internaționale, favorabilă fascismului, oferea ambiției sale o perspectivă, din punctul său de vedere, mult mai atrăgătoare. Totodată, el nu avea încredere în Carol, date fiind legăturile acestuia cu Anglia și Franța¹.

Intr-adevăr, Carol al II-lea, vizind instaurarea unei dictaturi personale, poate n-ar fi refuzat și concursul Gărzii de fier, al lui Codreanu, numai că el nu voia o dictatură de esență fascistă, care să ducă la modificarea fundamentală a regimului politic după modelul celui italian ori german și nici la schimbarea politicii externe a României în favoarea țărilor fasciste. Din această situație avea să rezulte ascuțirea divergențelor dintre Carol al

¹ Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. 6, dosar nr. 113, fila 303.

II-lea și Garda de fier, iar discuțiile în jurul alianțelor României vor căpăta un caracter tot mai violent. Urmărind să forțeze mina regelui, în aprilie 1937, Garda de fier și-a oferit ajutorul „neîndreptățitului“ prinț Nicolae, împotriva căruia Consiliul de coroană hotărâse decăderea din drepturile de membru al familiei regale. În București și în țară circulau insistente zvonuri despre un eventual puci legionar pentru înlocuirea lui Carol cu prințul Nicolae. Fosta Uniune națională a studenților creștini români, organizație dizolvată, subordonată Gărzii, își anunța printr-un manifest tot sprijinul „alteței sale regale, principele Nicolae“. În același timp, cu convingerea că puteau acționa fără a suporta consecințele, „echipele morții“ își continuă seria atentatelor*.

N. Iorga nota în memoriile sale: „Un alt trădător gardist este maltratat“, „C. Z. Codreanu îl insultă și-l amenință pe directorul poștelor“, „Gardiștii bat din picior autorităților“².

Curînd C. Z. Codreanu se hotărăște să treacă la un atac deschis împotriva regelui Carol al II-lea, pe care îl amenință cu moartea pentru „urmările nefaste“ ale politicii externe a țării³. Această atitudine fățiș anticarlistă a fost provocată de faptul că regele, în urma eșuării tratativelor cu Codreanu, impusese la 23 februarie 1937 o remaniere guvernamentală, fiind instalați în posturile cheie oameni cunoscuți ca ostili Gărzii de fier. În noua sa coloratură, pentru prima dată de la instalare, guvernul liberal, prin președintele său Gh. Tătărescu, făcea o declarație în care preciza că va apăra cu hotărîre „liniștea publică“ împotriva legionarilor. „Nu voi lăsa ca această liniște și această ordine să fie amenințate de cîteva focare de agitație create de oameni fără de răspundere și nu voi tolera ca bunul renume al țării să fie zdruncinat de o mică minoritate de tulburători, care nu au nimic comun cu sufletul maselor și cu nevoile lor“⁴.

* La 17 ianuarie 1937, o bandă de legionari a atacat cu focuri de pistoale o adunare a membrilor P.N.T. din comuna Mălureni, județul Argeș. La 1 martie 1937, trei gardiști au încercat să-l asasineze pe Traian Bratu, rectorul Universității din Iași. După cîteva luni de detențiune, atentatorii au fost achitați „din lipsă de dovezii“. „Facla“ din 3 martie 1937.

² N. Iorga, *Memorii*, vol. VIII, Vălenii de Munte, Tiparul așezămîntului tipografic „Datina românească“, 1939, p. 397.

³ A.S.B., fond O, dosar nr. 74 921, vol. 2, fila 115.

⁴ „Facla“ din 25 februarie 1937.

În același timp, Carol al II-lea, urmărind să slăbească influența legionarilor asupra tineretului, a subordonat întreaga acțiune de educație a acestuia intereselor propriului regim. În aprilie 1936 a creat așa-numitul Oficiu de Educație a Tineretului Român, menit a asigura „studiul, îndrumarea și aplicarea educației tineretului“, precum și „coordonarea și controlul activității tuturor instituțiilor de stat și a asociațiilor de inițiativă particulară, cari au de scop educarea tineretului“. Ulterior, în octombrie 1937, a fost creată Straja Țării — care a inclus și cadrele fostului O.E.R.T. — ce se conducea după „aceeași doctrină, aceleași principii“, fiind concepută ca o „grandioasă instituție în organizarea generală a statului“⁵.

Adversitatea dintre Carol al II-lea și C. Z. Codreanu a fost alimentată și de unii politicieni ai vremii, dintre care cel mai perseverent a fost Iuliu Maniu. Fostul lider al P.N.Ț. se afla într-un conflict surd, dar înversunat cu Carol al II-lea, mai cu seamă din mai 1935, de pe timpul faimosului scandal provocat de „afacerea Skoda“, care adusese lui Maniu și altor național-țărăniști comisioane importante. Regele, simțindu-se lezat nu din cauza imoralității, ci pentru că sumele respective nu intraseră în seifurile lui, încercase nu o dată să-l compromită pe Maniu, spre a-l înlătura din viața politică. Acesta, evitând lupta directă și procedînd, de regulă, prin intermediari, intenționa să facă din C. Z. Codreanu un aliat în acțiunea de zădărnăcire a planurilor dictatoriale ale lui Carol al II-lea, care, în ce-l priveau, s-ar fi soldat cu pierderea oricăror șanse de a mai veni la guvern. Intenția de a și-i apropia pe legionari nu era chiar de dată recentă, deoarece Maniu ținuse o permanentă legătură cu legionarismul. Pînă în 1937, acest rol îl avusese Zaharia Boilă, directorul publicației „România nouă“, care, în calitate de purtător de cuvînt al lui Maniu, publicase, sub pseudonimul George Ohăbeanu, numeroase articole elogioase la adresa legionarilor și, în general, a fascismului internațional⁶. Iuliu Maniu mai spera ca prin colaborarea cu mișcarea legionară să grăbească înlăturarea de la putere a guvernului liberal și,

⁵ Enciclopedia României, volumul I — Comitet de Direcție, președinte prof. Dimitrie Gusti, p. 486.

⁶ Vezi Pompiliu Pop Mureșan, *Adevărul despre Iuliu Maniu*, București, 1946.

totodată, să reentre în posesia conducerii P.N.Ț., deținută de Ion Mihalache

Legăturile dintre Codreanu și Maniu s-au intensificat în primăvara anului 1937, în preajma campaniei electorale. Încă la 9 martie, într-o notă a siguranței, se consemna că Șiancu, comandant legionar din Ardeal, venind la București, „a adus la cunoștință că emisarii lui Maniu au intervenit pe lângă el de a mijloci o apropiere între fostul șef al Partidului național-țărănesc și Corneliu Codreanu“⁷. La rîndul său, căpetenia legionarilor s-a arătat extrem de interesată de aceste propuneri, încît „a dat dispozițiuni căpitanului Șiancu de a lua contact personal cu d-l Maniu spre a discuta asupra posibilității unei colaborări“⁸. La numai cîteva zile, Maniu l-a trimis la București pe purtătorul său de cuvînt, Zaharia Boilă, care s-a întîlnit cu C. Z. Codreanu. Cei doi au perfectat pentru început planul unor acțiuni comune împotriva regelui⁹. Acceptarea de către Codreanu a propunerii lui Maniu își are explicația, pe de o parte, în nevoia Gărzii de fier de a avea un aliat cu ajutorul căruia să obțină un număr cît mai mare de voturi în apropiatele alegeri, iar pe de altă parte în faptul că vedea în persoana lui Maniu aliatul ideal în acțiunea de subminare a puterii regelui.

Dificultatea care se ivea nu era o chestiune de conștiință, ci de ordin tactic. De-a lungul anilor, „căpitanul“, autoprezentat ca dușman neîmpăcat al politicianismului și al oamenilor politici, risca să se găsească în situația ca propriii săi aderenți să-l acuze de abandonarea vechilor convingeri, în timp ce el intenționa să-i folosească în apropierea de Maniu și de P.N.Ț. A recurs și de astă dată la mistificarea adevărului, la versiuni total inventate — metodă tipic politicianistă. Din surse legionare a fost lansat zvonul că regele intenționează să-l suprimă pe conducătorul Gărzii și, concomitent, acesta transmise comandanților legionari ordinul ca „în cazul cînd el va dispărea în lupta pe care o crede inevitabilă între mișcarea legionară, pe de o parte, și cercurile din jurul palatului, pe de altă parte, atunci toate organizațiile legionare să se orienteze spre d-l Maniu — singurul om cu prestigiu“¹⁰.

⁷ A.S.B., fond A, dosar nr. 110 237, vol. 11, fila 113.

⁸ Ibid.

⁹ Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. 6, dosar nr. 113, fila 301.

¹⁰ A.S.B., fond A, dosar nr. 110 237, vol. 9, fila 235.

Pentru a da mai multă greutate acestor indicații, C. Z. Codreanu preciza în obișnuitul său stil grandilocvent și demagogic că „ar fi groaznic să rămâneți cadou în brațele unor oameni artificial apropiați de ideologia noastră, dar necinstiți sufletește, incorecți. Această hotărîre rămîne pentru voi putere de testament”¹¹.

În virtutea unor asemenea „ordine” este dată uitării întreaga frazeologie despre nocivitatea politicianismului și corupția oamenilor politici, iar legionarii se străduiesc a-și demonstra public devotamentul față de Iuliu Maniu. Cînd acesta revine în țară dintr-o călătorie în străinătate¹², primirea organizată de legionari a fost mai mult decît sărbătorească. Toate acestea, însoțite de atacuri și amenințări împotriva celorlalți fruntași ai P.N.Ț., aveau rolul de a-l ajuta pe Maniu să revină la șefia partidului în locul lui I. Mihalache. În sfîrșit, Codreanu, pentru a fi clar înțeles, declară că dacă va fi format un guvern P.N.Ț., în frunte cu Armand Călinescu și Virgil Madgearu, deci fără Maniu, legionarii vor „declara război pe viață și pe moarte acestui regim”, fiind „hotărîți să dezlănțuie chiar cele mai cumplite vărsări de sînge”¹³. La rîndul lor, partizanii lui Maniu au început mașinațiile pentru a împiedica formarea unui guvern național-țărănist prezidat de I. Mihalache și pentru înlăturarea acestuia de la președinția partidului. Avînd în vedere apropiata colaborare dintre legionari și maniști, Codreanu recomandă comandanților săi din județele în care existau raporturi normale cu național-țărăniștii ca, „în propaga-nda ce o desfășoară, să caute a evita conflictele cu acești național-țărăniști și chiar să se ferească a-i critica, pentru a nu prejudicia raporturile bune pe care le are astăzi mișcarea legionară cu dl. Maniu”¹⁴. Iar Gh. Cantacuzino-Grănicerul, președintele partidului „Totul pentru țară”, cerea prin circulara nr. 72 din 5 mai 1937 ca toți legionarii să se înscrie în listele electorale și să-și ridice cărțile de alegători.

Pe măsură ce se apropia declanșarea campaniei electorale, Codreanu își definea tot mai limpede poziția față de gruparea lui Maniu din P.N.Ț., cît și față de Frontul

¹¹ Pompiliu Pop Mureșan, op. cit., p. 123.

¹² A.S.B., fond A, dosar nr. 110 237, vol. 10, filele 34—35.

¹³ Loc. cit., vol. 9, filele 204, 230.

¹⁴ Ibid.

Romănesc, condus de Vaida-Voievod, „nașul”. În notele nr. 2 și 4, datate 19 august 1937, Secția I informații din Siguranța Generală relatează: „În ultimul timp legăturile dintre maniști și legionari au devenit tot mai strînse [...]. Este de relevat faptul că Corneliu Codreanu a dat instrucțiuni fruntașilor legionari ardeleni în sensul de a strînge cît mai mult legăturile cu maniștii, însă de a avea totodată grijă a proceda cu precauțiune, în sensul de a nu leza legăturile de prietenie dintre Legiune — Partidul totu pentru țară și d-l Vaida Voievod. Deocamdată — preciza Corneliu Codreanu — legăturile fruntașilor legionari cu maniștii trebuie să aibă caracterul, dar mai ales aspectul unor raporturi personale, spre a nu fi angajată mișcarea prea devreme (august. — *n.n.*), adică înainte de a ști precis dacă trebuie să se alătore definitiv d-lui Maniu sau să se mențină în orbita acțiunii d-lui Vaida”¹⁵.

La 27 august incertitudinea formulată de Codreanu privind raporturile viitoare cu Maniu se limpezesc. Același organ de informații nota faptul că Codreanu a cerut fruntașilor legionari ca atunci cînd vin în contact cu masele să sublinieze că „Legiunea se găsește în chestia națională pe linia d-lui Vaida Voievod, însă pe chestia constituțională (adică atitudinea față de Carol al II-lea. — *n.n.*) ea se identifică cu acțiunea d-lui Maniu și de aceea caută și a reușit să aibă raporturi perfecte cu ambii fruntași politici”¹⁶.

În același timp Codreanu intenționa să consolideze legăturile dintre Garda de fier și gruparea liberală George Brătianu, legături realizate prin intermediul lui Mihai Antonescu¹⁷, partizan al lui Gh. Brătianu. Șeful Gărzii de fier năzuia să folosească gruparea lui George Brătianu drept „cal troian”, pentru a pătrunde în interiorul Partidului liberal, condus de Dinu Brătianu. La începutul lunii august 1937, Codreanu a luat măsuri pentru a cunoaște mai bine relațiile reale dintre cele două grupări liberale, întrucît, în perspectiva înfrîngerii lui Tătăreanu în viitoarele alegeri, se creau, după Codreanu, posibilități de împăcare între grupările lui George și Dinu Brătianu. În acest sens Codreanu a precizat faptul „că legionarilor le convine reîntregirea Partidului național-liberal, scontînd

¹⁵ A.M.I., fond A, dosar nr. 110 237, vol. 9, fila 210.

¹⁶ Ibid., fila 182.

¹⁷ Loc. cit., vol. 9, fila 229.

că georgiștii, cu care au avut raporturi de prietenie, vor fi binevoitori și chiar vor contracara și împiedica pornirile unora dintre vechii liberali față de mișcarea legionară¹⁸. Buzuindu-se pe o anumită colaborare cu aceste forțe politice burgheze, șeful Gărzii de fier urmărea să împiedice atât realizarea, în viitoarea campanie electorală, a unui bloc al forțelor burgheze antifasciste, cât și să atragă o parte din corpul electoral al acestora pe care să-l manevreze în scopul creșterii influenței mișcării legionare în opinia publică, în viața politică, sporind șansele Gărzii de fier în viitoarele alegeri.

Manevrând pentru a câștiga grația unor oameni politici burghezi, șeful Gărzii de fier s-a preocupat concomitent de sporirea potențialului de acțiune al Gărzii, de lichidare a oricăror disensiuni lăuntrice ce ar fi diminuat capacitatea și unitatea legionară. Este de remarcat faptul că în vara anului 1937 „Căpitanul“ a luat o seamă de măsuri aspre împotriva unor organizații și membri ai Gărzii de fier care nu întruneau condițiile cerute de „comandantul“ legiunii. La 4 iulie 1937 Codreanu ordonă: „Se desființează organizația legionară din orașul Vaslui, pentru că, cu toate eforturile șefului vechi și al șefului nou de județ, temeliile puse sînt cu mult prea slabe pentru a putea înălța pe ele o puternică și neobișnuită mișcare legionară“, în organizație avînd loc numeroase dezbinări, certuri, „lipsă de credință, de dragoste, de înțelegere și de capacitate“¹⁹. În același timp au fost desființate numeroase „cuiburi“, „cetățui“, au fost „degradați“ numeroși șefi pentru „lipsa de tact, de respect și chiar de înțelegere a calităților care se cer“ unor grade legionare. Un ordin expres a fost dat în legătură cu organizația legionară Roman: „Se desființează întreaga organizație legionară din județul și orașul Roman, ea fiind cu mult sub nivelul cerut de credința și onoarea mișcării legionare. Toate cuiburile existente își încetează viața, ele nemaiputînd activa“²⁰. Erau desființate și alte organizații județene, fie din lipsa „unui om sănătos la suflet și la trup, capabil să organizeze și să conducă“, fie pentru faptul că cutare sau cutare șef de organizație a avut „atitudine

¹⁸ Ibid., fila 220.

¹⁹ Ibid., fila 149.

²⁰ Ibid., fila 193.

repetată neconformă cu linia legionară“²¹. Este sigur că în acea vreme Garda de fier era măcinată de fenomene de dezagregare internă, care se repercutau și asupra autorității lui Codreanu, ca „șef suprem“.

Perspectiva alegerilor parlamentare și a participării Gărzii de fier la campania electorală a determinat pe Codreanu să dea o seamă de indicații exprese privitoare la activitatea concretă a legionarilor în confruntarea cu adversarul. La 2 septembrie el spunea: „Odată campania electorală fiind socotită deschisă pentru noi [...], voi da dezlegare legionarilor de a răspunde cu violență la provocățiuni, indiferent din partea cui vor veni (autorități sau adversari politici)“²². Un moment important în pregătirea Gărzii de fier pentru alegeri l-a constituit ședința de la „Casa verde“ din ziua de 12 septembrie, cu șefii legionari din județe, ședință condusă de Codreanu. Pentru atmosfera în care se pregăteau legionarii pentru apropiatul scrutin, este semnificativ faptul că șeful Gărzii a evitat să dea instrucțiuni detaliate asupra activității organizațiilor locale în campania electorală în prezența tuturor, discutînd separat cu fiecare șef de regiune ori de județ. Între recomandările făcute acestora, cele mai elocvente au fost următoarele: pentru județele în care „partidul național țărănesc constituie o forță și sînt conduse de către adversari ai mișcării legionare (d-l Madgearu,

²¹ Ibid.

* Aceasta explică ordinul foarte sever dat de Comandamentul Central al Gărzii la 5 iulie 1937, adresat tuturor șefilor de regiuni legionare, menit a întări autoritatea lui Codreanu în interiorul organizației, a crește gradul de subordonare absolută a tuturor legionarilor față de voința șefului suprem. După ce constată că „Nu avem protocol instituit cu privire la felul în care trebuie să ne raportăm față de căpitan, desigur pentru motivul că s-a crezut în bunul nostru simț“, se stabilesc o seamă de reguli, „pentru ca absolut nici o abatere de la buna regulă să nu se poată întimpla“. Regulile se refereau la modul în care un legionar se raportează la „căpitan“ cînd vine la el. De pildă, cel care are de spus ceva „va avea grijă să fie cît mai scurt și precis“, nu vorbeste „decît cel care a fost întrebat, ceilalți care sînt de față tac, nu vorbesc între ei“; căpitanul să nu fie solicitat prea mult să vorbească, ci să fie lăsat „în pace ca să poată munci pentru Legionă și țară“, să se aibă în vedere ca șeful suprem „să nu-și piardă vremea și sănătatea cu treburi mărunte“; „nu stă nimeni jos cînd căpitanul stă în picioare“; cel care a spus ce avea, „după ce a terminat, salută și pleacă“, „prezența altuia în jurul căpitanului nu-l îndreptățește pe el să rămînă“ ș.a. (Ibid., fila 192).

²² Ibid., fila 161.

Armand Călinescu, dr. Lupu etc.) s-a recomandat ca mișcarea legionară să fie pregătită astfel încât să poată face față chiar cu violență în alegerile generale. Dimpotrivă, șefilor de regiune care conduc județele unde sînt raporturi normale cu național-tărăniștii (maniști) li s-a recomandat [...] să se ferească a-i critica pentru a nu prejudicia raporturile bune pe care le are astăzi mișcarea legionară cu dl. Maniu!²³. Codreanu a subliniat în acest context că este „ferm convins că dl. Maniu va lua conducerea partidului național-tărănist și că acest partid, sub conducerea d-lui Maniu, va abandona tot ce este putred [...] astfel că s-ar putea ca la un moment dat să se ajungă chiar la o colaborare între mișcarea legionară și partidul național-tărănist, transformat de dl. Maniu“. În legătură cu relațiile dintre Garda de fier și Partidul național-creștin sau alte organizații naționaliste, s-a făcut recomandarea ca legionarii „să se ferească a le critica“²³.

Un act revelator pentru ceea ce voia să constituie Garda de fier în destinele poporului român și pentru pozițiile politice de pe care participa la campania electorală, a fost cel de la 26 septembrie 1937 — festivitatea inaugurării unei expoziții legionare din capitală — cu care prilej Garda de fier le-a trimis lui Hitler și Mussolini cîte o telegramă în care se arăta că ea, Garda, este „alături de Italia și Germania, de Roma și Berlin“²⁴.

La începutul lunii noiembrie, regele Carol al II-lea a început consultările pentru crearea unui guvern care să prezideze alegerile. Primit în audiență, lui Ion Mihalache, președintele P.N.Ț., i s-a cerut ca în 24 de ore să comunice dacă poate realiza o colaborare cu Al. Vaida-Voievod în vederea constituirii guvernului. În ziua următoare, Mihalache a fost însărcinat cu formarea guvernului, cu condiția ca ministru de interne să fie Vaida. Delegația Permanentă a P.N.Ț. a respins însă colaborarea cu gruparea Vaida și astfel I. Mihalache a fost nevoit să-și depună mandatul. Imediat regele l-a însărcinat cu formarea guvernului pe Gh. Tătărescu, care abia își prezentase demisia. În felul acesta a fost scos din uz sistemul rotativei guvernamentale. Campania alegerilor parlamentare era astfel declanșată.

²³ Ibid., fila 126—127.

²⁴ Loc. cit., fond D, dosar nr. 1, volumul 293, fila 161.

Între timp, situația din conducerea P.N.Ț. cunoaște o evoluție rapidă. Ion Mihalache, în urma eșuării însărcinării de a crea un guvern național-tărănist, este nevoit să părăsească șefia partidului, care, cum era de așteptat, este preluată de I. Maniu²⁵. Prima manifestare politică a lui Maniu a constat în oficializarea legăturilor cu C. Z. Codreanu și Garda de fier. Astfel, în cea de-a treia decadă a lunii noiembrie 1937, s-a agravat criza politică a regimului burghez, s-a prăbușit un suport important al forțelor democratice, antifasciste, naționale, în eforturile lor de a stăvili ascensiunea fascismului în interior și aseruirea țării Germaniei hitleriste.

La 18 noiembrie 1937 Comitetul Central al P.C.R. redactează o „Declarație“, în care analizează noua situație, rolul nociv al unor cercuri politice reacționare, care au stimulat activitatea Gărzii de fier și a altor organizații profasciste, creșterea pericolului ascensiunii acestora în viața politică a României. Pentru a bara ascensiunea forțelor fasciste interne, cu prilejul alegerilor generale care se apropiau, C.C. al P.C.R., „luînd în considerare pericolul crescînd al fascismului și al politicii sale de război [...] apelează din nou la toate partidele și organizațiile democratice pentru concentrarea tuturor forțelor, pentru mobilizarea maselor [...]. El cheamă Partidul Social-Democrat, sindicatele și toate celelalte organizații muncitorești la realizarea imediată a unității de acțiune [...]. El cheamă toată democrația română la unitatea de acțiune pentru mobilizarea imediată a muncitorilor, țărănilor și tuturor celorlalte mase muncitoare ale poporului român și naționalităților conlocuitoare din România pentru împiedicarea Germaniei hitleriste de a se amesteca în treburile interne ale României, pentru dizolvarea agenturilor fasciste ale lui Hitler în România (partidele și organizațiile fasciste), pentru interzicerea propagandei lor și pentru arestarea conducătorilor lor“²⁶. Dar efortul partidului comunist, al celorlalte partide și organizații democrat-revoluționare de a valorifica, la scara întregii țări, experiența anterioară în realizarea unui Front unic al democrației împotriva fascismului în alegerile parlamentare (1936) a eșuat. El a eșuat în principal din vina liderilor partidelor democrat-burgheze care, nedînd curs che-

²⁵ „Dreptatea“ din 25 noiembrie 1937.

²⁶ Arhiva I.S.I.S.P., cota A XII-2.

mării comuniștilor, au rămas în „neutralitate“ (liberalii brătieni etc.), iar alții, aliindu-se „de facto“ cu gardiștii (maniștii, georgiștii), au pus nemijlocit umărul la un rezultat electoral cu totul neașteptat de opinia publică.

Faptele s-au petrecut în modul următor: la 25 noiembrie 1937, în București, la hotelul „Athenée Palace“, s-au desfășurat tratative între Iuliu Maniu și Ion Mihalache, reprezentanți ai Comitetului executiv al P.N.Ț., C. Z. Codreanu, șeful mișcării legionare, și Gh. Brătianu, președintele Partidului național-liberal disident. Tratativile s-au soldat cu încheierea între cele trei partide a unui „pact de neagresiune“, în virtutea căruia Garda, P.N.Ț. și P.N.L. (Gh. Brătianu) își asigurau concursul reciproc în timpul desfășurării campaniei electorale, spre „a apăra libertatea și a asigura corectitudinea alegerilor“. „Pactul de neagresiune“ a fost însoțit de o serie de acorduri și înțelegeri nedate publicității. Printre altele, s-a stabilit ca la alegerile pentru senat, P.N.Ț. și Garda de fier să depună o listă comună, iar după alegerile parlamentare să mențină și să dezvolte colaborarea. În sfârșit, în urma unei ultime întrevederi dintre Maniu și Codreanu, ținută la casa lui Dumitru Gerota, care a durat trei ore, s-a prevăzut ca, în caz de dizolvare a partidului „Totul pentru țară“ de către guvern, P.N.Ț. să se retragă din alegeri și să „înceapă lupta comună de mase contra guvernului“²⁷.

Poate nu au fost mulți oameni politici contemporani cu evenimentul care să intuiască consecințele nefaste ale acestui act politic despre care Maniu spunea, în 1946, că a urmărit în primul rînd să „trîntească“ în alegeri pe Tătărescu și în al doilea rînd să scoată „la suprafață acele forțe care pînă atunci lucrau subteran, în mod ascuns, intrinsec și deci să-i putem cunoaște“²⁸ — adică Garda de fier, pe legionari. Dacă în ceea ce privește consecințele primului obiectiv Maniu nu putea decît să se felicite, atunci și ulterior, fiindcă a contribuit într-adevăr la „trîntirea“ lui Tătărescu, în legătură cu consecințele celui de-al doilea obiectiv, el avea să poarte responsabilitatea urmărilor grave ale girului dat celei mai periculoase și agre-

²⁷ A.S.B., fond A, dosar nr. 110 237.

²⁸ Procesul mării trădări naționale, 1946, p. 220; vezi și Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, *Viața economică și politică a României. 1933—1938*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 261—262.

sive formațiuni politice fasciste. Pactul electoral Maniu—Gh. Brătianu—Codreanu, după cum lucid aprecia un contemporan din Uniunea Democratică, „a însemnat o mare deziluzie. El derutează și dezorientează masele largi care cer unitatea de acțiune a democrației, nu un pact de neagresiune electorală cu fasciștii care prin forța lucrurilor se transformă într-un pact ideologic spre folosul exclusiv al extremei drepte“²⁹.

Partidul Comunist Român a demască de la început consecințele „pactului de neagresiune“, precizînd că încheierea lui de către P.N.Ț. reprezenta „o imensă greșeală“, greșeala de a te alia cu cel mai înverșunat dușman al poporului, în loc de a te sprijini pe forțele poporului în contra călăilor lui³⁰. Lucrețiu Pătrășcanu, militant de frunte al partidului comunist, afirma că lagărul extremei drepte, în frunte cu Garda de fier, constituia „lagărul trădării intereselor naționale“³¹.

Dîndu-și seama de ecoul negativ pe care îl avea acțiunea de coalizare cu Garda de fier, maniștii au încercat să se justifice, susținînd că Maniu nu urmărise decît salvarea lui Nicolae Titulescu, al cărui nume figura pe lista de candidați ai P.N.Ț. din județul Olt, deși Codreanu declarase că mișcarea legionară, „pe oricare listă ar încerca să apară Titulescu, peste orice pact, îl va combate cu violența cea mai mare“³².

Ridicîndu-se împotriva actului politic cu grave consecințe pentru lupta antifascistă a poporului român, Partidul Comunist Român, prin Lucrețiu Pătrășcanu, a adresat lui Iuliu Maniu o scrisoare deschisă în care îi cerea să denunțe pactul încheiat cu legionarii și să angajeze P.N.Ț. în frontul forțelor naționale, democratice, pentru a salva țara de primejdia fascismului internațional și intern, „pentru apărarea libertăților constituționale împotriva dictaturii [...], pentru apărarea integrității țării, în cadrul Ligii națiunilor și alături de marile puteri pacifiste,

²⁹ „Dimineața“ din 27 decembrie 1937; vezi și Florea Nedelcu, *Viața politică din România în preajma instaurării dictaturii regale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1973, p. 110.

³⁰ Manifest al C.C. al P.C.R. din decembrie 1937, Arhiva I.S.I.S.P., cota A XXI—3, inv. nr. 978.

³¹ „Manifest“ din 30 noiembrie 1937.

³² Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 193, dosar nr. 8 624, fila 2 934.

împotriva planurilor războinice ale revizionismului fascist-hitlerist³³.

Împotriva acestui pact s-au ridicat, cu deosebită vigoare, și alți reprezentanți ai clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, precum și ai altor categorii sociale și forțe politice angajate în lupta aprigă împotriva fascismului intern și extern.

„Muncitorii din București — nota „Scînteia“ din decembrie 1937 — au cerut d-lui Maniu să rupă «pactul de neagresiune» cu fasciștii și să contribuie la concentrarea tuturor forțelor democratice, spre a se putea, cu sforțări comune, să se obțină victoria democrației în alegerile generale parlamentare din 20 ale lunii în curs, de rezultatul cărora depinde în bună parte viitorul apropiat al țării“. Sub titlul „Delegație muncitorească la d-l. Iuliu Maniu. Protest împotriva «pactului de neagresiune» încheiat cu Codreanu“, ziarul „Adevărul“ își informa cititorii că o delegație muncitorească s-a prezentat la șeful P.N.Ț. pentru a-și exprima nemulțumirea pentru pactul încheiat. „Partidul național-țărănesc — au cerut delegații — să denunțe acest pact antidemocratic... Organizațiile muncitorești vor continua lupta pentru concentrarea tuturor forțelor democratice și pentru realizarea listei unice a democrației în alegeri“.

Reflectînd asupra consecințelor dramatice a așa-numitului pact de neagresiune încheiat de Maniu cu C. Z. Codreanu, pentru lupta dintre democrație și fascism, Zaharia Stancu scria la 27 noiembrie 1937: „Instalarea la șefie (șefia P.N.Ț. — n.n.) a lui Iuliu Maniu a fost salutată ca un eveniment interesant [...] am crezut că într-adevăr începe să bată în viața noastră politică un nou vînt favorabil democrației și am așteptat ca noul șef al partidului național-țărănesc să facă acel dorit apel pentru concentrarea forțelor democratice [...]. Iuliu Maniu, a doua zi după ce a fost proclamat șef al partidului național-țărănesc, a căutat aliați la dreapta și i-a găsit în partizanii lui Zelea Codreanu, în legionari. Partidul național-țărănesc a alunecat spre dreapta, s-a aliat cu

³³ Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *Din lupta poporului român, sub conducerea partidului comunist, împotriva pericolului fascist extern și intern, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a țării (1933—1939)*, în *Anale de istorie*, nr. 1/1980, p. 102.

fasciștii³⁴. Referindu-se la influența nefastă asupra masei a acestui pas al șefului partidului național-țărănesc, gazetarul scria, a doua zi: „Prin pactul încheiat cu George Brătianu și Corneliu Zelea Codreanu, partidul național-țărănesc a trecut la dreapta și s-a pus în slujba acelor forțe care activează intens pentru promovarea fascismului în România [...]. Dar masele democratice, înșelate în așteptări de pactele și acordurile electorale încheiate, vor urma oare cuvîntul de ordine lansat de Iuliu Maniu de a se lupta în alegeri alături de dreapta?“³⁵. Într-adevăr, aceasta a fost marea dilemă care s-a ridicat în fața imenselor mase democratice aflate sub influența lui Iuliu Maniu: să-l urmeze sau nu, să-și ofere sprijin dreptei sau nu? În măsura în care această „dreaptă“ mai putea fi descifrată de neavizatul alegător tradițional manist, național-țărănist, decizia n-a putut fi decît în defavoarea pactului lui Maniu, dar marea masă a electoratului național-țărănist, intrată în derută, confuză, l-a urmat totuși pe Maniu.

Nicolae Iorga, într-un manifest al Partidului național-democrat, al cărui lider era, a avertizat în cuvinte pline de patetism asupra sensului pactului Maniu-Codreanu: „Dezmățește-te, iubite neam al meu, și ferește-te de ispititorii care te duc la pieire“³⁶.

Gestul lui Maniu a uimit și cercuri de peste hotare. Istoricul englez Hugh Seton Watson arăta în „Eastern Europe Between the Wars (1918—1941)“ că „el a demoralizat chiar și pe cei mai buni adepți ai lui Maniu, tînăra generație de democrați militanți, și a dat lui Codreanu beneficiul prestigiului personal al lui Maniu“.

În timpul campaniei electorale, beneficiind, într-adevăr, de prestigiul politic personal al lui Maniu, Codreanu a dirijat desfășurarea unei intense propagande însoțită de teroare și violență, deoarece „pactul de neagresiune“ „nu împiedica afirmarea ideologiei proprii“. O astfel de campanie electorală necesita, evident, fonduri serioase. Referindu-se la aceasta, șeful serviciului secret român, Eugen Cristescu, menționa: „Noi știam foarte precis că legionarii nu dispun (în timpul campaniei electorale. —

³⁴ Zaharia Stancu, *Cefe de taur*, p. 211.

³⁵ *Ibid.*, p. 215.

³⁶ „Universul“ din 11 decembrie 1937.

n.n.) decît de 300 000 de lei, așa că restul l-a suportat partidul nazist german³⁷.

Astfel a fost posibil ca agitația electorală „gardistă” să fie deosebit de intensă. Printre altele, legionarii dispuneau de „un număr uluitor de taxiuri și autocamioane³⁸, cît și de însemnate cantități de materiale de propagandă. După cum rezultă dintr-o adresă din acea vreme a șefului cancelariei Reichului către ministrul afacerilor externe, a fost vorba de „17 000 kg de imprimate³⁹ expediate pe adresa școlii germane din București.

Prin toate acestea mișcarea legionară și-a asigurat largi posibilități propagandistice, care, combinate cu cea mai deșănțată demagogie, au afectat adesea pe însuși aliatul ei — P.N.Ț. Pentru a-și atrage voturile țăranilor, „gardistii” au relansat vechea lor lozincă „omul și pogonul”, pe care se angajau s-o pună în practică îndată ce aveau să fie aduși la putere. Mărșăluind prin sate, ei promiteau în dreapta și în stînga: „O să vă dăm pămînt la toată lumea. Omul și pogonul. După familie. Cinci oameni — cinci pogoane. Șapte — șapte pogoane. Deocamdată însă așteptați și dați-ne votul⁴⁰. Echipe de legionari adunau de prin localități copii orfani și de oameni nevoiași pe care îi aduceau la București, să-i facă „oameni”, botezau noii născuți, serveau mese calde la cantine legionare, organizau marșuri cu fanfare în frunte, împînzeau gardurile cu afișe, ca tot românul să le dea votul. Folosind mijloacele electorale tradiționale, proprii partidelor politice burgheze, legionarii le-au imprimat un caracter și mai pronunțat demagogic și le-au însoțit cu zeloasa activitate a „echipelor morții”, care, sub amenințarea pistoalelor, întrețineau o atmosferă de teroare și violență⁴¹. De aceasta n-au fost scutiți nici candidații P.N.Ț., îndeosebi cei care dovediseră vreodată ostilitate față de gardă.

În timpul campaniei electorale din decembrie 1937 s-a reliefat cu pregnanță fondul social al mișcării legionare. În rîndurile ei se adunaseră unele dintre cele mai reacționare vîrfuri ale marii burghezii, rămășițe ale aristo-

³⁷ *Procesul marii trădări naționale*, București, 1946, p. 174.

³⁸ „Les archives secretes de la Wilhelmstrasse”, vol. V, Paris, 1954, documentul nr. 154, p. 268.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ „Reporter” din 6 februarie 1938.

⁴¹ A.S.B., fond Propaganda electorală, 1937, pachetul nr. 4, vol. 3, filele 156, 158, 195.

crației, chiaburi, elemente mic-burgheze de la orașe și sate — în general, tineri neformați încă politiceste, atrași de starea de exaltare cultivată în mișcarea legionară —, indivizi îmbibați de spirit naționalist-șovin, elemente mistice, intelectuali ratați, aventurieri, teroriști, declasați, aparținînd atît claselor dominante, cît și claselor exploatate. Între cei care au mers cu Garda de fier au fost și o serie de nemulțumiți, aparținînd unor categorii sociale și profesii diferite, cărora legionarii le promiteau rezolvarea situațiilor lor personale. Lor li s-au alăturat, de exemplu, unii din militarii deblocați în august 1937, în urma hotărîrii regelui de a-i păstra și avansa în funcții numai pe cei care îi erau devotați. Dealtfel, un document întocmit de autoritățile militare semnalase că „în rîndul ofițerilor, care intră în prevederile decretului, spiritele sînt agitate . . . Mulți și-au manifestat fătîș nemulțumirea, declarînd că se vor înscrie în Garda de fier⁴². Din acest adevărat amalgam social, nucleul de șoc pe care s-a bizuit Codreanu l-au constituit cu precădere indivizii cu porniri instinctuale, sadice sau mistice, cei certați cu normele umanitare de viață, înclinați spre huliganism și fapte asociale.

La 30 noiembrie 1937, într-o convorbire cu unii reprezentanți ai presei, C. Z. Codreanu, referindu-se la acordul încheiat cu partidele burgheze, declara fătîș, cu un cinism niciodată întilnit la un om politic român: „Eu sînt contra marilor democrații ale Occidentului, eu sînt contra Micii Înțelegeri, eu sînt contra Înțelegerii Balcanice și n-am nici un atașament pentru Societatea Națiunilor, în care nu cred.

Eu sînt pentru o politică externă a României alături de Roma și Berlin [. . .] În 48 de ore după biruința mișcării legionare, România va avea o alianță cu Roma și Berlinul . . .⁴³

Căpetenia gardiștilor anunța deci limpede care avea să fie soarta poporului român în cazul unei victorii legionare: împingerea în ghearele hitlerismului. Era o declarație care contravenea nu numai unei politici tradiționale, intereselor fundamentale ale țării, ci și o neso-

⁴² A.S.B., dosar nr. 3 266 I. B., nenumărat.

⁴³ Vezi ziarele „Curentul”, „Universul”, „Lumea românească” din 1 decembrie 1937.

cotire directă și brutală a crezului de viață al poporului român.

Nu cu mult timp înainte, Petre Constantinescu-Iași, cunoscut militant comunist și prestigios intelectual, referindu-se la orientarea politicii externe a țării și exprimând năzuințele profunde ale maselor populare, preciza: „Politica externă a României nu poate fi decât una singură, aceea dusă pînă acum alături de Franța și Mica Antantă, de Anglia și Rusia Sovietică, alături de statele ce asigură pacea, integritatea teritorială și independența națională a poporului român”⁴⁴.

Demascînd caracterul antinațional, trădător al declarației lui Codreanu, ziarul „Reporter” din 5 decembrie 1937 scria că această declarație avertizează țara să știe ce o așteaptă în cazul nenorocit în care „«mișcarea legionară» ar reuși să se instaleze la conducerea treburilor publice”. O alianță a României cu Germania și Italia „înseamnă trădarea intereselor României. Cine nu știe că Roma și Berlinul se află în fruntea revizionistilor de hotare, în fruntea celor ce vor să rupă tratatele de pace care asigură existența României Mari? «Alianța cu Roma și Berlinul», în care ne-am pomeni înglobați în «48 ore după biruința legionară», ar însemna subjugarea economică și politică a României de către «aliații» noștri, dezmembrarea țării, moartea României ca stat național independent”⁴⁵. Descriind atmosfera creată de legionari și de alte forțe extremiste de dreapta în campania electorală, „Scînteia” din 15 decembrie 1937 scria: „Fasciștii de toate culorile cămășilor, gogo-cuziștii sau gardiștii, cutreieră țara, învrăjbind poporul acestei țări și legîndu-se să predea țara în 48 de ore legată de miini și de picioare. E ceasul unei lupte mari în care se vor hotări dacă vom mai rămîne încă o țară neatîrnată sau vom cădea în robie străină, dacă vom avea parte de puținele libertăți constituționale, de puțina democrație ce a mai rămas, dacă ne vom păstra dreptul la ultima bucată de piine sau ni se va mai rupe și din ea”⁴⁶.

Acestea erau marile probleme puse în fața țării în preajma anului 1938, datorită politicii forțelor burghe-

⁴⁴ „Cuvîntul liber” din 2 mai 1936.

⁴⁵ Ștefan Voicu, *Pașini de istorie socială*, Editura politică, București, 1971, p. 196—197.

⁴⁶ „Scînteia” din 15 decembrie 1937.

ziei care, din frică de mase, din calcule politicianiste înguste, au cochetat cu extrema dreaptă, cu fascismul pe seama poporului, a păcii, a României Mari făurită și prin efortul lor, la 1918. Acestea erau marile probleme care îngrijorau poporul român, tot ce era patriot, animat de sentimente cu adevărat naționale, de la comuniști la liberali și țărăniști, de la muncitori la importante cercuri ale burgheziei. Aceasta explică preocuparea asiduă a partidului comunist de a se face totul pentru a evita victoria gardistă în alegeri, a împiedica succesul listelor legionare sau ale acelor care mergeau pe aceeași aripă de vînt cu legionarii. În acest scop, Partidul Comunist Român a militat pentru unirea tuturor forțelor democratice, patriotice și antifasciste. Prin instrucțiunile C.C. al P.C.R. pentru campania electorală, se cerea comuniștilor să facă totul pentru a împiedica cu orice preț, oriunde, reușita listelor fasciste⁴⁷, „ajungînd chiar să voteze lista unuia sau unor partide nu deschis fasciste, cu care dealtfel nu avem nimic comun, dar numai și numai să împiedice succesul listei fasciste”⁴⁸.

Într-o asemenea atmosferă de totală incertitudine și nesiguranță, în condițiile existenței unor limite și erori, dintre care una a fost considerarea guvernului lui Gh. Tătărescu în rîndul forțelor fasciste⁴⁹, a avut loc înverșunata dispută electorală.

Rezultatele alegerilor din 20 decembrie 1937 aveau să fie dintre cele mai neașteptate. Forțele politice participante în alegeri s-au prezentat pe liste separate, fără ca vreuna dintre ele să fi putut obține 40% din totalul voturilor exprimate, ceea ce i-ar fi dat dreptul la „prima parlamentară” care să-i asigure stabilitatea parlamentară. În cazul nostru, ne interesează într-un mod deosebit nu atît latura cantitativă a acestui rezultat, cît mai ales concluziile care le oferă pentru aprecierea dimensiunilor rolului și locului pe care Garda de fier l-a ocupat în eșichierul politic al epocii și relația dintre ea și mase. Dealtminteri, trebuie subliniat că de atunci și pînă azi rezultatul acestei consultări a corpului electoral a constituit obiect de reflexii din partea multor oameni politici, de toate culorile, și aproape a tuturor istoricilor

⁴⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar nr. 194, filele 26—28.

⁴⁸ Loc. cit., fila 26.

⁴⁹ „Cuvîntul liber” din 2 mai 1936.

care s-au ocupat de viața politică din epocă. Concluziile au fost diferite. După opinia noastră acei care apreciază alegerile din 1937 ca un autentic „test“ ce demonstrează deplasarea corpului electoral românesc spre extrema dreaptă, spre Garda de fier și Partidul Național-Creștin, folosind ca argument procentul de 15,58 la sută din voturi obținut de gardiști și 9,15 la sută din voturi recoltate de gogo-cuziști, supravaluează, evident nefondat, forța reală a organizațiilor fasciste și influența lor în masele largi ale opiniei publice românești și diminuează efectele nocive, din punct de vedere politic și psihologic, ale pactului Maniu—Codreanu. În judecarea fenomenului nu se poate ajunge la o concluzie valabilă dacă nu se ia în considerare aprecierea lui L. Pătrășcanu din 1941, și anume că în aceste alegeri, ca urmare a cunoscutului pact, țara a asistat „la divizarea forțelor democratice și la o *mascată* (s.n.) colaborare între cel mai puternic partid al acestei democrații și extrema dreaptă”⁵⁰. Pactul de neagresiune Gardă—P.N.Ț., veritabilă „alianță” Maniu—Codreanu, a descumpănit „opinia populară”⁵¹ și a destrămat acțiunile de închegare a unui front național anti-fascist. În plus, Garda de fier a obținut „un nou și important credit politic din partea unui mare partid — P.N.Ț. Și în timp ce Maniu *lega* (s.n.) P.N.Ț., în alegerile din decembrie 1937, de Garda de fier, regele sprijinului activ cealaltă grupare de extremă dreaptă, Partidul Național-Creștin. Se realizaseră două coaliții de dreapta, dictatoriale, cu orientări politice de sumbre perspective pentru poporul român”⁵². În timpul alegerilor a existat într-adevăr în rândurile alegătorilor „o mare *confuzie și dezorientare* asupra căilor și mijloacelor necesare *pentru a salvărdă democrația*. Ei au votat unanim *contra guvernului*, dar nu au știut — o mare parte a lor (noi adăugăm: covârșitoarea lor majoritate — *n.n.*) — *pentru cine* să voteze spre a apăra democrația și a sluji propriile interese”⁵⁴. Ne rezumăm la aceste puncte de vede-

⁵⁰ Lucrețiu Pătrășcanu, op. cit., p. 114.

⁵¹ Titu Georgescu, *Între două revoluții*, Editura „Scrisul românesc”, Craiova, 1974, p. 290.

⁵² Ibid.

⁵³ Al. Gh. Savu, *Sistemul partidelor politice din România — 1919—1940*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 99.

⁵⁴ Ibid.

re — de la Pătrășcanu la istorici contemporani — care sugerează unde anume trebuie căutată explicația numărului de voturi obținut de gardiști la 20 decembrie 1937, pentru că nu poate fi vorba de un succes al lor, ci, în primul rând, despre consecințele nefaste ale actului lui Iuliu Maniu de la 25 noiembrie, care a aruncat în brațele lui Codreanu câteva sute de mii de național-țărăniști autentici, liberali georgiști ori alegători neutri, ca urmare a neputinței lor reale de a mai deosebi pe unul de altul, pe Maniu de Codreanu, pe Codreanu de Maniu și de a alege, cu discernământ, pe aceia care să salveze țara de la primejdia ce o amenința în interior din partea forțelor fasciste ce subminau democrația, iar în exterior de pericolul nazist, horthyst etc., care atentau la integritatea ei teritorială, la ființa ei ca stat independent. Din raționamentele menite a contura răspunsul cel adevărat la această problemă, nu poate lipsi nici realitatea că masele alegătorilor au fost derutate și dezorientate și ca urmare a unei conduite tactice confuze a partidului comunist, care a indicat sprijinirea organizațiilor național-țărăniștice în alegeri, în situația în care liderul lor, Maniu, își încărcase corabia politică cu un bolovan ce-l trăgea la fund, nesocotind primejdia ce pîndea țara ca urmare a acestei nesăbuinte. În situația de atunci, după cum sublinia Pătrășcanu, „activul partidului nu a putut împiedica nici cursul spre dreapta luat de conducătorii național-țărăniști, nici să dea conținut antifascist campaniei electorale”⁵⁵.

Pentru mulți alegători de rând mai puțin avizați și mai cu seamă pentru țărăniști, georgiști etc., limita dintre democrație și legionarism devenise extrem de confuză. Portretele lui Maniu și Codreanu nu le mai apăreau ca fiind necompatibile a sta alături. Voturile se introduceau în urnă, nu sub influența unui crez politic, ci ca urmare a confuziei create de unul dintre cei mai cunoscuți oameni politici ai epocii — Iuliu Maniu — care reușise, ca influență în mase, să depășească pe orice lider liberal sau de altă culoare politică.

Desigur, narcoticul administrat de Maniu alegătorului de rând a fost întreținut de demagogia socială a legionarilor, lăsați liberi să pescuiască, în apa tulbure, voturi

⁵⁵ Lucrețiu Pătrășcanu, op. cit., p. 116.

țărăniște, liberale, neutre. Totul a depins de capacitatea de influențare a alegătorilor din partea candidaților, a organizațiilor locale respective, ca și de înțelegerile, pe plan local, intervenite între liderii țărăniști și legionari pentru sprijinirea uneia sau alteia din liste, care avea mai mari șanse să fie biruitoare împotriva celei guvernamentale. Și, în această viziune, nu este întâmplător că listele gardiste au obținut un număr mai mare de voturi, mai ales în județele cu vechi tradiții de influență național-țărănișă, cum ar fi: Arad — 29 569, Bihor — 12 210, Dolj — 21 105, Hunedoara — 15 838, Teleorman — 12 385, Timiș — 20 728 și mult mai puține în județe în care legionarii aveau oarecare influență, ca: Iași — 2 123, Fălciu — 621, Roman — 691, Bacău — 3 770, Baia — 3 131, Botoșani — 1 529, Dorohoi — 2 618, Cahul — 2 541, Tutova — 2 634⁵⁶ etc.

Desigur, lipsa unor statistici centralizatoare, la nivelul întregii țări, referitoare la efectivele reale ale Gărzii de fier și la compoziția socială a aderenților, ne împiedică să formulăm concluzii cu valoare de certitudine privind o problemă esențială — baza de mase a Gărzii de fier în timpul alegerilor din 1937. Vom utiliza însă două exemple, din două județe diferite, înainte de a trage vreo concluzie. În județul Suceava, în ianuarie 1938 existau înregistrate 30 de cuiburi legionare (un „cuib“ avea între 3—13 legionari, dintre care numai trei aveau efectivele complete (13 membri), unul 12, 2 — 11 membri, 3 — 10 membri, 4 — 9 membri, 2 — 8 membri, 3 — 7 membri, 4 — 6 membri, 1 avea 5 membri și 2 — 4 membri⁵⁷). Un al doilea exemplu se referă la structura socială a Gărzii de fier, luând în considerare situația legionarilor existenți în județul Prahova după asasinarea lui Armand Călinescu — octombrie 1939. Dintre legionarii arestați în urma evenimentului menționat, în ordinea profesiilor, 51 n-aveau nici o meserie, 38 erau funcționari, 16 comercianți, 9 studenți, 8 cizmari, 5 avocați, 6 mecanici, 5 tâmplari, 4 sticlari, 3 ingineri, 3 zidari, 2 strungari, 2 lăcătuși, 2 profesori, 2 fără ocupație, 1 croitor, 1 frizer, 1 șofer⁵⁸.

⁵⁶ A.M.I., fond I, dosar I, volumul 293, filele 384—386.

⁵⁷ Loc. cit., volumul 128, fila 151.

⁵⁸ Ibid., filele 394—406.

Din exemplele înfățișate rezultă cel puțin două concluzii, nu fără importanță, la care, de altfel, ne-am mai referit. Prima — că Garda de fier dispunea de efective mai mult decât modeste raportate atât la rolul pe care șefii legionari îl atribuiă Gărzii în determinarea cursului istoriei ulterioare a României, cât și la propaganda ce o făceau cu privire la dimensiunile organizației. A doua — că Garda de fier nu întruchipa, sub aspect social, voința unei anumite clase sociale; nu se bizuia organizatoric pe o astfel de clasă, nici muncitoare, nici exploatare. În rîndurile ei se regăseau reziduuri de la periferia tuturor claselor și straturilor sociale ale societății, ponderea principală sub aspect numeric formînd-o acei indivizi care nu aveau o profesie ori o situație economică stabilă și vizau să parvină prin intermediul Gărzii.

Asemănător se prezenta situația Gărzii de fier în preajma și în timpul alegerilor din 1937. Ea nu a fost o forță politică de masă, care să-i fi putut aduce un succes electoral; nu a fost o formațiune politică cu influență în masele de bază ale națiunii române și nici nu a obținut cele 66 de mandate în parlament ca urmare a unei astfel de influențe. În schimb, a știut să profite de numeroase slăbiciuni ale frontului democrației burgheze, precum și de lipsa de unitate a partidelor muncitorești revoluționare, a exploatat confuzia creată în corpul electoral de pe urma acordului politic încheiat cu Maniu, a speculat, într-o tipică manieră politicianistă, naivitatea, lipsa de experiență și de maturitate politică a unei bune părți din electoratul românesc, nemulțumirile reale de ordin social ale unei părți din masele muncitoare. A speculat, mai ales, contradicțiile dintre partidele burgheze și Carol al II-lea, precum și consecințele negative ale guvernării liberale. Astfel, cu ajutorul diversiunii politice și a demagogiei sociale, și-a sporit voturile pînă la procentul cunoscut, voturi care, însă, numai într-un procent infim proveneau de la membrii efectivi ai Gărzii de fier, de la legionari. În ceea ce privește compoziția socială a Gărzii de fier, din cercetarea unei imense arhive, precum și din exemplele arătate, rezultă că nici în preajma evenimentelor din decembrie 1937 Garda de fier nu reușise să atragă în mrejele ei politice altfel de elemente decât cele situate la periferia societății, pestrice și difuze, provenite din toate clasele și categoriile sociale și pro-

fesionale, indivizi manevrați de politicieni abili și fanatici, membri ai cercurilor oculte ale burgheziei și moșierimii. Astfel, Garda de fier a fost pînă la alegerile din 20 decembrie 1937 și a rămas și după aceea un corp străin în rîndurile poporului român, promotoare a intereselor forțelor reacționare din interior și vîndută Germaniei naziste în exterior.

13

Contralovitura regală

Rezultatul alegerilor din decembrie 1937 a produs în viața politică a României o situație contradictorie, necunoscută pînă la acea dată. Nici unul dintre partidele politice nu obținuse numărul necesar de mandate pentru a forma guvernul. Partidul liberal nu se mai putea menține la cîrma țării. Nu mai puțin neașteptate au fost rezultatele și pentru celelalte partide politice.

Alegerile din decembrie 1937 au reflectat, mai întii, un proces de slăbire a influenței partidelor politice burgheze în mase, în ochii cărora aceste partide pierduseră creditul. Tocmai acest fapt — odată cu pactul încheiat cu P.N.Ț. — a constituit un factor care a acționat în favoarea legionarilor. Partidul „Totul pentru țară“, de la cele 5 mandate pe care legionarii le deținuseră în parlamentul anterior, ajunsese acum să dispună nu de 25 de mandate, cum prevestise N. Iorga, ci de 66 de mandate. Erijîndu-se în postura de „om politic de răspundere“, C. Z. Codreanu declara că mișcarea legionară ajunsese chiar „mai devreme decît conducerea (legionară — *n.n.*) ar fi vrut [...] la un pas de victoria finală“¹. Cercurile politice erau cu febrilitate preocupate de modalitățile de soluționare a situației create, căutînd să-și salveze pozițiile proprii, care nu excludeau cele mai puțin previzibile coaliții, inclusiv luarea în considerare a Gărzii de fier.

Iuliu Maniu aprecia că P.N.L. trebuia „să-și tragă consecințele în urma insuccesului în alegeri și deci să se retragă spre a face loc altui guvern“, care, după el, trebuia „să aibă și concursul Gărzii de fier“². La rîndul

¹ A.S.B., fond A, dosar nr. 110 237, vol. 12, fila 243.

² Loc. cit., fila 134.

său, C. Z. Codreanu, convins că Garda va reuși să străbată singură „drumul spre victorie“, va declara că deocamdată „Legiunea e obosită“ și, în consecință, găsea util ca guvernul liberal să fie menținut la putere aproximativ încă un an, urmînd ca abia atunci să se organizeze noi alegeri. El spera că acestea îi vor aduce un rezultat mai bun decît cel din decembrie 1937. În fond, această atitudine avea la bază, pe de o parte, teama ca în eventualitatea unor alegeri imediate mișcarea legionară să nu-și piardă voturile obținute recent, iar pe de altă parte, dorința de a cîștiga un răgaz pentru ducerea la capăt a planurilor menite să faciliteze organizarea unei lovituri de stat. În vederea acestei eventualități, Codreanu înființase corpul legionar „Moța-Marin“, constituise grupul militarilor legionari, organizase în fiecare județ cîte o școală de primari legionari, iar la București una de prefecti. Proiectase chiar constituirea unor comisii speciale destinate studierii activității și organizării fiecărui minister, și mai cu seamă a poliției și siguranței, și propusese măsuri de reorganizare a acestora în conformitate cu principiile legionare etc. Toate acestea constituiau acte pregătitoare pentru preluarea prin forță de către legionari a puterii de stat³.

Exprimîndu-și acordul pentru menținerea parlamentului existent, care „să nu fie dizolvat din primul moment“, conducătorii Gărzii precizau însă că noua formulă de guvern liberal să nu-l aibă în nici un caz în frunte pe fostul prim-ministru⁴, Gh. Tătărescu, care în ultima vreme dovedise ostilitate față de legionari. Garda de fier îl sprijinea pe George Brătianu în fruntea prezumtivului guvern liberal tranzitoriu, manifestîndu-și prin declarații publice simpatia față de șeful partidului liberal disident⁵. Legionarii au sugerat și ideea unei echipe guvernamentale rezultate dintr-o apropiere între Iuliu Maniu, Dinu și George Brătianu. Într-o asemenea eventualitate, Codreanu înțelegea să păstreze și legăturile Gărzii de fier cu Vaida-Voievod, deoarece, în cazul unei intenții din partea lui Iuliu Maniu de a abandona „pactul“, legionarii să poată găsi sprijinul necesar în persoana celui care se declarase „nașul“ lor. În același timp, pentru a-l an-

³ Loc. cit., filele 109, 118, 149, 152.

⁴ Loc. cit., fila 230.

⁵ Ibid.

gaja tot mai mult pe Iuliu Maniu în respectarea pactului electoral, C. Z. Codreanu declara cu orice prilej că legăturile dintre ei s-au întărit atât de mult, încît ar fi devenit un adevărat „zid de granit”⁶, de care se vor zdrobi toate încercările adversarilor de a submina această alianță.

Toate aceste „manevre de culise” sau „combinații” de natură tipic politicianistă, practicate de partidele politice burgheze, inclusiv de către Garda de fier, au fost iluzorii, fiind sortite să se spulbere foarte curînd în fața unei adevărate „lovituri de teatru” puse în scenă de Carol al II-lea. La 29 decembrie 1937, regele a adus la putere Partidul național-creștin — care în alegeri obținuse numai 9,8% din voturi, — instalînd guvernul Goga-Cuza.

Noul cabinet se caracteriza, în ceea ce privește componența politică, printr-o totală lipsă de omogenitate, ceea ce a constituit și una dintre cauzele efemerei sale existențe, de numai 44 de zile. El era format din reprezentanți ai Partidului național-creștin, deci ai curentului de dreapta, profascist; din reprezentanți ai grupului centrist național-țărănist, condus de Armand Călinescu, ostili Gărzii de fier și mișcării fasciste în general, adversari ai orientării progermane și adepți ai orientării proanglo-franceze în politica externă a României: au fost, de asemenea, cooptați generalul Ion Antonescu, D. R. Ioanițescu ș.a. în calitate de specialiști, în afara unor partide politice⁷.

Concepută de rege ca un prim pas spre un regim de dictatură personală, formula adoptată a descumpănit pe mulți politicieni, mai ales că puțini i-au înțeles intențiile. Guvernul Goga-Cuza nu a reușit să-și asigure nici un sprijin în politica internă și externă, provocînd numai nemulțumiri, atât în țară cît și în străinătate. Era, se pare, tocmai rezultatul scontat de Carol al II-lea, care urmărirea compromiterea nu numai a unuia sau altuia dintre partidele politice burgheze, dar a însuși sistemului de partide existent în România. Cît despre C. Z. Codreanu, acesta vedea în guvernul național-creștin un concurent serios, drept care l-a declarat „dușman al mișcării legionare”⁸.

⁶ Loc. cit., fila 213.

⁷ Gh. T. Pop, op. cit., p. 177—179; Florea Nedelcu, op. cit., p. 178.

⁸ A.S.B., fond A, dosar nr. 110 237, vol. 12, fila 175; vezi și filele 173 și 174.

Desigur, prin programul profascist promovat de Partidul național-creștin, ca și prin orientarea lui Octavian Goga și a lui A. C. Cuza în politica externă spre Germania hitleristă și Italia fascistă, Garda de fier se simțea frustrată de ceea ce considera că îi revine în exclusivitate. Mai mult, noul guvern, prin prezența grupului antifascist, antigardist, proanglofil din jurul lui Armand Călinescu, avea darul să-i îngrijoreze serios pe legionari. Dar în ciuda acestei adversități, din dorința de a intra în grațiile autorităților și a-și putea continua nestingherit pregătirile pentru momentul cînd avea să preia puterea, fapt de care nu se îndoia, Garda de fier a acordat cu larghețe sprijinul său guvernului în reprimarea mișcării democratice și antifasciste. La 3 ianuarie 1938 C. Z. Codreanu trimite legionarilor „Circulara nr. 168”, în care spunea: „Legionari, fiți demni că țara este astăzi condusă de acel mucenic al neamului, dl. profesor A. C. Cuza, la a cărui școală am învățat cu toții naționalismul [...]. Actualul guvern nu va face decît să ne netezească drumul nostru plin de asperități. Nu vă fie frică că ei vor realiza programul nostru și nu vom mai avea nici o menire. Cuziștii nu vor face altceva decît să rezolve, în vorbe, chestia minorităților, pe cînd noi legionarii avem marea menire de a crea omul nou întrupat în legionarul de miine”⁹. Este în afară de orice îndoială că guvernul Goga-Cuza, deși cuprindea și unii oameni politici cu atitudine antifascistă, a constituit un factor favorizant al ascensiunii fascismului pe plan intern, o speranță atât pentru cercurile politice progermane în realizarea planurilor lor de schimbare a orientării politicii externe a României spre cel de-al III-lea Reich, cît și pentru Garda de fier în netezirea drumului spre putere.

Pentru a nu „dezamorsa” Garda de fier, legionarii au continuat în cursul lunii ianuarie 1938 seria actelor agresive la Rădăuți, Buhuși, Sibiu, Cîmpulung-Muscel, Iași, Făgăraș, Vișeu de Jos—Maramureș, Călărași, Piatra Neamț, Pitești, Slatina, precum și în numeroase comune ca Domnița-Bălașa—Dimbovița, Hesta—Dorohoi, Paraschiveni—Romanăți ș.a.¹⁰. La 12 ianuarie, Poliția de

⁹ Loc. cit., fond D, dosar 1, vol. 128, fila 68.

¹⁰ Ibid., fila 80, 94.

Siguranță relatează faptul că „șefi de echipe legionare, care au luat parte la campania electorală, au primit ordin să întocmească — până la 17 ianuarie — tablouri cu capii de autorități și de adversari politici cari au împiedicat propaganda legionară [...]. Totodată șefii organizațiilor județene vor atrage atențiunea acelor cari au fost dușmani vădiți ai mișcării legionare că numele lor figurează pe liste negre și vor fi sancționați după gravitatea faptelor, atunci când va veni victoria legionară sau la momentul oportun¹¹.

Opinia publică românească, masele oamenilor muncii priveau cu îngrijorare noul pas făcut de cercurile reacționare din jurul lui Carol al II-lea prin instalarea guvernului Goga-Cuza, manifestându-și hotărât împotrivirea. Partidul Comunist Român aprecia cu temei că noul guvern reprezintă un „pericol imediat pentru instaurarea dictaturii fasciste” și chema masele la lupta pentru stăvilirea ascensiunii spre putere a legionarilor, „pentru împiedicarea alianței cu blocul statelor fasciste¹². În articolul „Front comun contra Gărzii de fier”, publicat în „Reporter” din 23 ianuarie 1938, Ion Popescu-Puțuri scria: „Garda de fier și-a precizat săptămîna trecută atitudinea față de noul guvern. Combate Garda de fier guvernul Goga? Nu! E Garda de fier pentru răsturnarea lui? Nu! De ce? «Pentru că n-ar fi corect» scrie dl. M. Polihroniade în «Buna veste», răspunzînd legionarilor care cer explicații: Pentru că «oricum și pe oriunde a venit», dl. Codreanu îl consideră binevenit [...]. «Și dacă guvernul dv. ar deschide parlamentul, mișcarea legionară vă acordă votul său pentru buget și pentru votarea altor legi urgente», a asigurat Codreanu pe dl. Goga. Așadar încrederea și susținerea efectivă din partea Gărzii de fier [...]. Așadar legiunea codrenistă acordă încredere și susține efectiv cabinetul d-lui Goga, pentru schimbarea politicii noastre [...]. Cît despre Gardă, Codreanu ne promite că, la adăpostul măsurilor luate de guvern, va ști să-și întărească pozițiile și în caz de alegeri să-și dubleze voturile [...]. Tactica pentru atingerea scopului propus o cunoaștem: Garda se va prezenta în fața maselor și va face propagandă cu bani nemțești și lozinci democate ca Libertate, Pace, Pîine [...]. Dar libertatea codrenistă nu e libertatea dorită de popor. În gura

¹¹ Ibid., fila 54.

¹² „Scînteia”, nr. 1 din 6 ianuarie 1938.

lui Codreanu libertatea are alt înțeles: libertatea de a distruge libertățile publice; libertatea pentru legiune de a răpi poporului dreptul de a cere pîine, de a cere pace, de a folosi cultura, de a merge pe drumul progresului și civilizației. Libertatea cerută de Codreanu înseamnă libertatea de a rupe alianțele noastre firești, de a ne despărți de Franța, de Cehia și de Rusia, libertatea de a preda grîul și petrolul nostru lui Hitler pentru scopurile lui războinice și de a transforma România în pașalic hitlerist [...]. Că Garda de fier dă sprijin guvernului și că nu-i va face greutăți în alegeri, o înțelegem. E în interesul lor fiindcă au și un țel comun: dictatura totalitară”. Invoicînd pactul de așa-zisă neagresiune Maniu—Codreanu, care constituise o trambulină din cea mai serioasă pentru legionari, Ion Popescu-Puțuri afirma în încheierea articolului: „Nu e o crimă față de interesele poporului, față de independența noastră națională, orice contact, fie el sub forma unui pact de neagresiune, fie sub altă formă? Cu agenții lui Hitler nu se încheie pacte de neagresiune. Fiindcă ei sînt dușmanii noștri de moarte [...]. «Totul pentru Țară» e pericolul principal pentru țara noastră. Alături de lupta pentru răsturnarea cabinetului trebuie făcut *Front comun contra Gărzii de fier*¹³.

Într-adevăr, mase largi de oameni ai muncii, cetățeni de diferite categorii sociale și orientări politice își exprimau îngrijorarea față de perspectivele întunecate care se conturau prin noua guvernare. Într-un apel adresat tuturor cetățenilor din capitală, comitetele cetățenești din comuna suburbană Lupeasca chemau la o întrunire pentru ziua de 24 ianuarie 1938, la care urma să se trimită „celor ce uneltesc din afară și dinăuntru granițelor împotriva independenței noastre” răspunsul că „PE AICI NU SE TRECE”. Apelul sublinia: „Să afirmăm voința noastră neclintită de a asigura libertatea noastră națională prin stringerea alianțelor cu statele ce organizează PACEA în cadrul societății Națiunilor”, cerînd „grupărilor care vor să apere libertatea și neatîrnarea țării să se unească într-un front unitar¹⁴.

Începutul anului 1938 a cunoscut noi frămîntări politice determinate de convocarea corpului electoral pentru data

¹³ „Reporter” din 23 ianuarie 1938.

¹⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 96, vol. I, dosar nr. 2 074, fila 316.

de 2 martie. Garda de fier, deși anterior se pronunțase împotriva organizării de noi alegeri, hotărăște totuși să participe la confruntarea electorală. Căutând să obțină un sprijin mai larg din partea patronilor săi de peste hotare la care asociază de astă dată și fascismul italian, C. Z. Codreanu începe să schițeze felul cum va arăta viitorul stat după venirea la putere a legionarilor. Într-un interviu acordat în ianuarie 1938 unei ziariste poloneze, el definește bazele programatice ale viitoarei sale guvernări, reafirmându-și dezacordul față de principiile democratice, care „descompun poporul și viața sa de stat”¹⁵. „Sînt — afirma el — adept al unui guvern centralizat într-o singură mișcare totalitară”. În politica externă se pronunța din nou și categoric pentru „Axa Roma-Berlin...”¹⁶. În aceeași lună, ziarul „Buna Vestire” publică un alt interviu, acordat presei italiene, în care Codreanu preciza că mișcarea sa se îndreaptă „cătred corporatism”. „Intrăm în corporatism treptat, treptat și socotesc că și pentru reprezentanța țării vom adopta un sistem răspunzînd spiritului corporativ”¹⁷.

Apoi șeful Gărzii de fier începe a pregăti organizația legionară în vederea campaniei electorale, în cadrul căreia avea să întîmpine noi realități. Posibilitatea repetării „pactului” cu Iuliu Maniu sau încheierea unui acord cu altă grupare politică nu se întvedea. Opinia publică românească condamnase și dezaprobase vehement „pactul de neagresiune” din 1937 dintre Maniu, George Brătianu și Codreanu. Supus unor aspre critici din partea a numeroși conducători de organizații național-țărăniști, mai cu seamă din Ardeal, pentru sprijinul pe care îl acordase Gărzii de fier, Iuliu Maniu, vrînd să-și păstreze autoritatea și să-și consolideze pozițiile ca președinte al P.N.Ț., evita să avanseze Gărzii de fier noi promisiuni. În același timp, el nu voia să-și renege nici deferența față de Codreanu, pentru a nu rupe contactul cu Garda de fier, de care s-ar fi putut să mai aibă nevoie. Maniu a ales, ca de obicei, calea ambiguității. La ședința Delegației permanente a organizației P.N.Ț. din Ardeal, care a avut loc la sfîrșitul lunii ianuarie 1938, el declara: „Nu vom face pacte de neagresiune cu d-l Codreanu, de

¹⁵ A.S.B., fond A, dosar nr. 110 237, vol. 12, fila 78.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ „Buna Vestire” din 27 ianuarie 1938.

care ne desparte o lume întreagă. D-l Codreanu este pentru statul totalitar și prea atașat de Berlin. Noi sîntem pentru statul democrat și rămînem atașați politiciii duse de Franța și Anglia”. Dar se va grăbi să adauge: „Eu personal am o mare admirație pentru d-l Codreanu, datorită faptului că-mi seamănă în totul mie...”¹⁸. Starea de spirit antifascistă a maselor și pericolul atragerii țării în orbita Germaniei naziste prin intermediul organizației legionare au constituit factori determinanți ai atitudinii adoptate de Iuliu Maniu, care și-a afirmat public — la o întrunire a tineretului național-țărănist ținută la 5 februarie 1938 — dezacordul față de un regim de dictatură fascistă: „Sîntem înverșunați dușmani ai ideilor de dictatură, fie că ele se numesc hitleriste sau fasciste”. Nu este locul a face aici o analiză a pozițiilor politice pe care s-a situat Iuliu Maniu în diferite perioade. Dar este evident că pentru el noțiunile de „dictatură” și „democrație” purtau pecetea intereselor de partid, ale intereselor claselor exploatatoare, în concepția cărora „democrație” însemna păstrarea neștirbită a regimului politic burghez, a rotativei guvernamentale etc. În această viziune, Iuliu Maniu propaga cu zel ideea păstrării regimului parlamentar, prin mijlocirea căruia P.N.Ț. spera să revină la putere. Iar în măsura în care acestui scop îi putea servi colaborarea cu Garda de fier, Maniu nu ezita s-o utilizeze, fără a-l stînjiți deosebirile de vederi. În politica externă, Iuliu Maniu reprezenta acea parte a burgheziei, majoritară, interesată în păstrarea liniei tradiționale pro anglo-franceze, exprimîndu-se textual că orientarea României spre Axă ar fi „o catastrofă” cu totul „contrară intereselor României”¹⁹.

În acest context, perspectiva de a se găsi izolată, de a suferi un eșec în alegeri, determină Garda de fier să-și modifice metodele pentru a depăși dificultățile noii confruntări politice. Este edificatoare în această privință o scrisoare adresată de Codreanu legionarilor, care poartă următoarea indicație: „Nu se va publica nicăieri această scrisoare. Ea e confidențială pentru legionari”. În cuprinsul ei, referindu-se la iminența alegerilor, el atrage aten-

¹⁸ A.S.B., fond D, dosar nr. 2, vol. 38, filele 87—88.

¹⁹ „România nouă” din 29 februarie 1938.

ția șefilor de județe ca, cu prilejul depunerii listelor, să fie „*inteligenti, dibaci și iuți*“ (sublinierea aparține lui Codreanu), avertizându-i că de succesul în această acțiune va depinde notarea lor. Mai departe, le cerea legionarilor ca în apropiata campanie electorală și în timpul alegerilor să fie „demni“, să nu se dedea în propagandă la „mici răutăți“, la „aluzii răutăcioase“, calomnii, insulte etc. „Și aceasta — scria el — cu deosebire la adresa cuziștilor [...] E lume care voiește să-i voteze pe ei? — se întrebă Codreanu. — Foarte bine —, afirma el, reluind precizarea: — *Nu atacați pe nimeni, nici pe țărăniști și nici pe vaidiști*“²⁰.

Cum se explică această nouă atitudine a celui care, înainte de alegerile din 1937, se declara adversar al cuziștilor, dușman neînfricat al politicianismului în general? Răspunsul constă, fără îndoială, pe de o parte, în faptul că, pentru Codreanu, ca și pentru alți conducători legionari, apărea tot mai clar perspectiva unei înfringeri în noua confruntare electorală sau, în cel mai bun caz, a unui rezultat mult inferior față de alegerile precedente.

Dealtfel Codreanu avea în vedere și o eventuală situație extremă, când guvernul ar fi recurs la măsuri împotriva legionarilor și când Garda, în lipsa lui A. C. Cuza, ar fi avut nevoie de un sprijin. Noua sa speranță era generalul Ion Antonescu, proaspătul membru al cabinetului. „Corneliu Codreanu susține că ar avea o înțelegere perfectă cu dl. general Antonescu cu privire la evenimentele viitoare“. La rîndul său, Traian Cotigă afirma că „generalul Antonescu este von Pappen-ul mișcării noastre legionare“²¹.

Totuși C. Z. Codreanu spera să evite pentru Gardă eventuale acțiuni de reprimare din partea guvernului existent ori a celui care ar fi rezultat de pe urma noilor alegeri. Căpetenia legionară aplica preceptul biblic „Capul plecat, sabia nu-l taie“, — hotărînd ca deocamdată să-și „plece capul“ pentru a-l putea ridica mai târziu.

În instrucțiunile emise la 3 februarie 1938 — amintite mai înainte — referitoare la modul cum să fie depuse listele și cum să se comporte legionarii în campania electorală, insistîndu-se asupra respectării „formalităților“, atră-

²⁰ A.S.B., fond A, dosar nr. 110 237, vol. 12, fila 35.

²¹ Loc. cit., fond D, dosar nr. 1, volumul 128, fila 28.

gea în mod aparte atenția de „a nu descoperi prea mult pe cei ce simpatizează cu mișcarea noastră, deoarece, odată identificați sau cunoscuți, cu greu vor putea pătrunde la vot“²². Prin urmare, de la o zgomotoasă etalare a forței, la adoptarea unei tactici subtile. După numai câteva zile — la 9 februarie 1938 —, în opoziție cu părerea așa-numitului „Senat-legionar“, „căpitanul“ hotărăște cu de la sine putere retragerea partidului „Totul pentru țară“ din campania electorală. Mobilul acestei noi manevre? Documentele vremii cuprind explicații variate. Unele apreciază hotărîrea lui Codreanu — adoptată cu o zi înainte de lovitura de stat a lui Carol — drept urmare a cererii exprimate a lui Octavian Goga de a nu-i crea dificultăți în alegeri, în schimbul promisiunii că va împărți guvernarea cu Garda de fier. După alte documente ar reieși că șeful Gărzii de fier a fost pus la curent, prin intermediul unora dintre apropiații Elenei Lupescu sau prin agenții săi proprii, despre intențiile regelui de a renunța la *orice* formulă a unui guvern alcătuit pe bază de scrutin. Oricare ar fi fost motivele, contralovitura lui Carol al II-lea a descumpănit Garda de fier și pe „căpitanul“ ei.

Pregătită cu suficientă abilitate, regele Carol al II-lea perfectează, în noaptea de 10 spre 11 februarie 1938, cunoscuta sa lovitură de stat prin demiterea guvernului Goga-Cuza și însărcinarea cu treburile conducerii statului a unei echipe, subordonată pe de-a-ntregul voinței sale, condusă de patriarhul Miron Cristea. În componența „guvernului personal“ al m.s. intrau Gh. Tătărescu, mareșalul Al. Averescu, Al. Vaida-Voievod, generalul Art. Văitoianu, G. G. Mironescu, Armand Călinescu, C. Argetoianu, generalul Ion Antonescu ș.a. Cu aceasta, Carol al II-lea își inaugurează perioada nu numai de „domnie“, dar și de „guvernare“, înlocuind sistemul democrației parlamentare burgheze cu dictatura sa personală fătîșă. În felul acesta întreaga putere politică a fost concentrată în mîna regelui. Caracterul reacționar al statului monarhic-capitalist a căpătat noi dimensiuni, atît în formă cît și în conținut. Guvernul Miron Cristea va continua și largi acțiunile de înăbușire a luptei maselor, de restrîngere a libertăților democratice, slăbind sensibil capacitatea de rezistență a națiunii române împotriva ofensivei naziste și a pericolului Gărzii de fier.

²² A.S.B., fond A, dosar 110 237, vol. 12, fila 314.

Partidul Comunist Român a dezvăluit caracterul de clasă al dictaturii regale, arătând că prin intermediul acestui regim clasele exploatoare urmăreau să-și consolideze pozițiile în viața de stat pe seama oamenilor muncii, a poporului. La 15 februarie 1938, P.C.R. arăta într-un manifest „grava primejdie ce amenință poporul și țara noastră”, faptul că „prin măsurile luate de noul guvern se încearcă înăbușirea poporului, care cere drepturile și libertățile ce i se cuvin”. Manifestul atrăgea atenția că această politică „nu poate decît să slăbească și mai mult capacitatea de rezistență necesară unui stat de a ține piept dușmanilor revizionști și agresivi din afară și aliaților lor dinăuntru”²³.

Evenimentele ulterioare au confirmat previziunea partidului comunist. Îngustarea regimului parlamentar și a democrației burgheze, abrogarea Constituției din 1923 și adoptarea aceleia din februarie 1938, interzicerea activității partidelor politice, a activității sindicatelor muncitorești au adîncit caracterul reacționar, antipopular al regimului existent în România.

După cum se știe, regimul dictaturii regale s-a caracterizat însă și prin păstrarea unor forme sui generis ale democrației burgheze. În locul partidelor politice desființate a fost creat, la 15 decembrie 1938, Frontul Renașterii Naționale — organizație politică unică în stat, prin intermediul căreia aproape totalitatea cadrelor fostelor partide politice burgheze și-au continuat activitatea, aceste partide păstrîndu-și, de facto, existența²⁴. În locul sindicatelor au fost create, în octombrie 1938, breslele — măsură care a creat un cadru organizatoric de afirmare a intereselor economice și sociale ale maselor muncitoare și a fost de natură să ușureze forțelor politice de stînga menținerea legăturilor cu acestea într-un cadru organizat, în ciuda scopului strategic esențial al regimului dictaturii regale de a-și subordona, prin intermediul breslelor, mișcarea muncitorească. În locul parlamentului rezultat din alegerile din decembrie 1937, dizolvat, și a vechii legi electorale, în mai 1938 a fost proclamată o nouă lege electorală care menținea, în proporții mai reduse ca număr de deputați, Parlamentul și Senatul. În iulie 1939 au avut loc

²³ Arhiva I.S.I.S.P., cota XXII-10, inv. nr. 995.

²⁴ Al. Gh. Savu, *op. cit.*, p. 152.

alegeri parlamentare. Deși importante mase de alegători au fost private de drepturi electorale — aproape jumătate din populația țării — și au fost destinate a forma două instituții parlamentare puse pe de-antregul în serviciul cercurilor financiar-industriale reprezentate de Carol al II-lea, a fost păstrat, totuși, un cadru organizat și colectiv de dezbatere și adoptare a legilor. Apoi, la 30 martie 1939, Carol al II-lea a creat Consiliul de Coroană, cu atribuții de organ consultativ, din care făceau parte șefii partidelor politice mai importante (desființate legal), foștii prim-miniștri, organ menit a asigura, în pofida divergențelor dintre participanți, adoptarea unor măsuri majore pe linie de stat, protejarea intereselor generale ale claselor dominante.

În politica externă, regimul dictaturii regale a continuat să mențină țara în cadrul alianțelor tradiționale, să promoveze, în continuare, o politică ce viza apărarea independenței și integrității teritoriale a țării în fața primejdiei dezmembrării ei teritoriale de către statele fasciste, revizioniste; să acționeze pentru sporirea rolului Micii Înțelegeri și a Înțelegerii Balcanice ca organisme de alianțe politice externe destinate a crea un sistem defensiv de apărare a statelor componente împotriva politicii de revizuire teritoriale promovate de Germania și aliații ei²⁵. Ca urmare, în aprecierea acestui regim, partidul comunist a ținut seamă de realitatea că, deși antidemocratic, dictatorial, nu era un regim fascist; el grupa o seamă de oameni politici și militari cu orientări nefasciste și antihitleriste, interesate în salvarea independenței și integrității teritoriale a țării. Pornind de la această constatare reală, Partidul Comunist Român a apreciat că: „ar fi o mare greșală să confundăm regimul actual, reacționar și antipopular, cu fascismul, și Frontul Renașterii Naționale, cu o unealtă directă a acestuia”. Partidul preciza din nou că „dușmanul principal este și rămîne Garda de fier. Împotriva Gărzii de fier — a acestei agenturi teroriste de spionaj hitlerist — trebuie, în primul rînd, îndreptat focul principal”²⁶.

²⁵ Vezi Florea Nedelcu, *Cu privire la politica externă a României în perioada guvernării Goga—Cuza*; Viorica Moisuc, Gheorghe Matei, *Politica externă a României în perioada Münchenului* (martie 1938—martie 1939), în *Probleme de politică externă a României, 1919—1939*, — Culegere de studii, Editura militară, 1971.

²⁶ „Scînteia” din 24 ianuarie 1939.

În caracterizarea regimului dictaturii regale nu poate fi eludat nici faptul că, alături de măsurile represive împotriva mișcării revoluționare, comuniste și muncitorești, ascuțișul funcției represive a statului a fost îndreptat și împotriva Gărzii de fier.

Nu este în intenția noastră de a analiza caracterul contradictoriu al poziției liderilor partidelor național-tărănesc și național-liberal față de regimul dictaturii regale. Sînt cunoscute luările de poziție ale celor doi oameni politici, ca și ale altora împotriva regimului dictatorial. Este însă cazul să subliniem în acest context că Iuliu Maniu, pentru a se asigura față de orice eventualitate, s-a îngrijit să găsească și de data aceasta soluții atât pentru continuarea pe mai departe a colaborării cu Garda de fier, cît și pentru a-i oferi sprijinul său lui Codreanu. Chiar în noaptea de 10 spre 11 februarie a avut loc o întîlnire secretă între Maniu și Codreanu, în timpul căreia Maniu i-a împărtășit intenția de a-l pune la adăpost în cazul cînd Carol avea să-și traducă în fapt intențiile de a se răfui cu el. Au fost apoi discutate situația politică și mijloacele de apărare a celor două grupări politice în noua conjunctură internă. În cursul întîlnirii a fost abordată ideea „cartelării” partidului „Totul pentru țară” și a Partidului național-tărănesc, pentru a realiza, chipurile, un bloc capabil să se opună regimului carlist.

A doua zi după lovitura lui Carol, la 11 februarie, Codreanu a semnat circulara nr. 145, care exprima teama față de consecințele noii situații. El invoca o serie de zvonuri privind intenția lui Armand Călinescu, ministrul de interne, de a-l suprima. În încheiere cerea să fie răzbunat, creînd astfel un nou motiv pentru dezlănțuirea și intensificarea terorii și a crimei. În ajunul zilei de 17 februarie, Iuliu Maniu l-a sfătuit pe Codreanu „să se pună la adăpost și să părăsească țara”²⁷. Se pare că C. Z. Codreanu nu a rămas chiar indiferent față de recomandările lui Maniu, chiar dacă nu le-a putut pune în practică. A doua zi, 18 februarie, șeful legionarilor, „prevestind” o perioadă de „prigoană” împotriva Gărzii de fier, a dat „Dispoziții” de modul în care legionarii trebuie să suporte „sufletește” noile rigori, și anume: „Se

²⁷ A.S.B., fond A, dosar nr. 110 237, fila 268.

citește de mai multe ori pe zi Visul Maicii Domnului. Nu se citesc nici un fel de cărți, nu se admit nici un fel de discuții sau ceva care ar distra sufletul legionarului de la rugăciune. Nu se fumează și nu se mănîncă miercuri și vineri, în celelalte zile numai post. Nu se joacă cărți, table, nu se merge la spectacole. Toată problema se pune în înfrîngerea oricărei poftă, în biruința contra trupului și a materiei. În eliberarea sufletului de sub biruința materiei. În concentrarea lui în rugăciuni, deci o apropiere de Dumnezeu. Chemați morții să se roage alături de voi. Chemați pe Moța!²⁸ Își vor aștepta legionarii viitoarea soartă și se vor confrunța ei cu „prigonitorii” numai cufundați cu sufletul în Biblie și cu morții alături, rugîndu-se? Vom vedea!

La 21 februarie a avut loc o nouă întîlnire secretă între Iuliu Maniu și Codreanu, la care a participat și dr. Gerota, membru în conducerea Partidului poporului. Se poate afirma că în urma acestei întîlniri Codreanu s-a hotărît să creeze aparența că primește resemnat Decretul nr. 970 din 17 februarie cu privire la dizolvarea tuturor partidelor politice. Numai așa se explică Circulara nr. 148 din 21 februarie 1938 dată de Codreanu, în care se spune: „Anunțăm pe membrii, că începînd cu data de 21 februarie 1938, «Partidul totul pentru țară» nu mai există. Întreaga conducere a căzut de acord că rațiunea de existență a partidului a încetat. Toți cei legați pînă în prezent juridicește de acest partid, funcționari de stat sau nefuncționari, sînt dezlegați de toate aceste legături, luîndu-și completa libertate de acțiune. Toate funcțiile: șefi de regiuni, de județ etc., sînt desființate [...]. *Noi am înțeles să acționăm în cadrul legii* (s.n.) [...]. Dacă aceasta n-o putem face și dacă orice manifestare de credință este interzisă, rațiunea de existență a partidului nostru a încetat [...]. Și acum, în ceasul dizolvării noastre, noi, tineretul [...] crescut în credința legionară, *mulțumim generației bătrînilor oameni politici* (s.n.) pentru modul în care s-au purtat cu noi, pentru modul în care ne-au tratat, pentru exemplele de caracter, onoare, demnitate și legalitate pe care ni le-au dat”²⁹.

²⁸ A.M.I., fond I, dosar nr. 1, volumul 128, fila 250.

²⁹ Ibid., fila 270.

Publicistul englez A. L. Easterman, care în seara zilei de 23 februarie a avut o convorbire telefonică cu Codreanu, rezumă astfel conținutul declarațiilor făcute de acesta referitoare la dizolvarea Gărzii de fier și atitudinea față de perspectiva sa ca om politic și conducător al mișcării legionare: „Am dizolvat întreaga mea organizație. Față de decretul regelui Carol, care declară Garda de fier ca ilegală, nu mi-am putut continua opera [...] M-am decis deci să mă retrag. *Politicește nu mai exist* [...] *S-a isprăvit cu mine*“³⁰ (subl. ns.).

Se încheia oare cariera politică a Gărzii de fier și a aceluia pe care gazetarul englez mai sus citat îl denu-mea „Hitler al României“? Aparent faptele păreau să confirme acest sfârșit. Dar numai aparent. Codreanu și-a semnat într-adevăr „actul de deces politic“, dar el a făcut aceasta cu intenția de a para o nouă lovitură, care de astă dată putea fi definitivă. El intuise că acele forțe politice interne care i-au susținut gruparea, finanțând-o sau sprijinind-o, după împrejurări, nu mai erau dispuse să-i vină în ajutor. Dictatura regală le asigura pe deplin interesele, fără a mai avea nevoie să recurgă la serviciile mișcării legionare. Cît despre eșafodajul politic pe care se sprijinea Codreanu, acesta era cu totul insuficient pentru a spera într-o victorie obținută prin forțe proprii. El nu reușise să influențeze mase ale poporului român, cu ajutorul și în numele cărora să preia puterea. Poporul nu numai că nu-l urma, ci, dimpotrivă, pe măsură ce bandele în cămăși verzi materializau prin crime și terorism politica „căpitanului“, își exprima tot mai vehement dezacordul și puneau la stîlpul infamiei faimoasa Gardă de fier. Singura speranță rămînea sprijinul extern.

Firește, declarațiile lui C. Z. Codreanu erau departe de a recunoaște aceste realități. În convorbirea cu Easterman, el își va motiva capitularea în stilul său propriu: „Hotărîrea mea a fost luată de bunăvoie și după ce ne-am consultat cu toți bătrînii partidului“; chipurile, nu voia „să pună piedici“ regelui în realizarea politicii inaugurate la 10 februarie. De fapt, așa cum vor confirma evenimentele, „dizolvarea Gărzii“ și „supunerea necondiționată“ a lui C. Z. Codreanu în fața regimului carlist au reprezentat manevre de ultimă oră, pentru a-și salva

³⁰ A.S.B., dosar nr. 110 237, vol. 7, fila 91.

gruparea și oamenii de încredere în fața iminentelor măsuri de represalii ale guvernului.

În aprecierea caracterului de manevră politică a „auto-dizolvării“ trebuie luată în calcul și abilitatea cu care a fost formulat textul Circularei de la 21 februarie, în care „dizolvarea“ se aplica „Partidului totu pentru țară“, nu Gărzii de fier, ceea ce a fost de natură să inducă în eroare pe cei neavizați, pe cei ce nu știau sau nu luau în seamă că în acest partid nucleul de bază îl constituia Garda de fier, iar cei intrați în „partid“, după crearea lui în 1935, erau perifericii și nu aveau un rol cît de cît însemnat. Prin urmare „dezlegările“ lui Codreanu nu se refereau la „legionari“, care erau legați de Gardă, nu de partidul „Totu pentru țară“. Aceste „dezlegări bisericești“ vizau pe acei „funcționari sau nefuncționari“ reprezentînd paravanul în dosul căruia mișunau și activau legionarii, gardiștii, dintre care puțini ajunseseră la „rangul de legionar“. De „paravan“ Codreanu se dispensa, îi „dezlega“! O anumită perioadă, pînă cînd se vor dezmetici, legionarii îl vor condamna pe Codreanu de „lașitate“ și „dezertare“. După ce lucrurile se vor limpezi, și nu a durat mult, cîteva zile doar, atmosfera de descumpănire produsă de dușul rece de la 21 februarie se va risipi și legionarii vor continua să-l urmeze pe Codreanu și să-i execute ordinele. Evident, ne referim la membrii de rînd, nu la cadre, mai ales cele cu funcții mari, care vor adopta atitudini diferite față de dispozițiile „căpitanului“ lor. Această fațetă a manevrei șefului Gărzii de fier a ieșit la iveală la numai cîteva zile după Circulara de la 21 februarie, adică la 16 martie, cînd „Conducerea centrală“ a „fostului partid Totu pentru țară“ dă o nouă circulară către „Comandanții de regiuni și ajutorii lor“, în care se arăta: „Partidul Totu pentru țară să rămînă dizolvat de circumstanță și comerțul legionar lichidat, *însă mișcarea legionară să continue cu mai multă vigoare și cît mai ascuns* (s.n.) [...] Grupurile legionare să rămînă însă mai departe conduse de comandanți legionari și șefi. Contactul să nu mai fie ținut prin circulare [...] Șefii de cuiburi să țină ședințe oricînd, oriunde și în special noaptea, legionarii deplasîndu-se izolat, pentru a fi la adăpost de supravegherea autorităților. Legionarii să evite discuții cu persoane străine de mișcarea legionară, pentru a nu cădea în cursa întinsă de autorități“. Totodată

au fost date instrucțiuni în legătură cu intensificarea activității legionare în armată³¹.

Garda de fier va rămâne astfel principalul virf de atac al cercurilor ultrareacționare românești și al fascismului internațional împotriva poporului român.

14

Un proces tardiv, ineficient

Atitudinea legionarilor, a lui C. Z. Codreanu față de regimul dictaturii regale în perioada imediată instaurării lui nu poate fi desprinsă de evoluția generală a situației internaționale. Agresivitatea celui de-al III-lea Reich, grefată pe politica concesivă față de nazism a guvernelor francez și britanic, începea să dea primele rezultate. Încă înainte de realizarea acordului de la München, Germania va cotorpi și încorporează Austria, care în martie 1938 va înceta de a mai figura pe harta Europei. Creșterea pericolului nazist a provocat o profundă neliniște în rândul poporului român, inclusiv în cercurile guvernante. Acestea căutau soluții pentru a evita ca țara noastră să cadă victimă planurilor expansioniste ale Germaniei hitleriste. Printre măsurile preconizate, Armand Călinescu a propus „lichidarea imediată a gardismului prin arestarea lui Codreanu și a tuturor fruntașilor“, dat fiind că, după cum just sesiza el, Germania, pentru a-și subordona România, va exercita presiuni din afară, conjugate cu cele din interior, prin intermediul Gărzii de fier¹. Astfel, evenimentele care se vor desfășura în primăvara și vara anului 1938 aveau să zădărnicească încercările lui Codreanu de a evita degringolada, cel puțin în ceea ce îl privea pe el și pe cei apropiați lui. Aceste evenimente au fost prezentate încă de pe atunci de către legionari ca fiind expresia exclusivă a ambițiilor personale, dictatoriale ale lui Carol al II-lea, a dorinței regelui de a se răfui cu Codreanu și cu Garda de fier în urma eșecului încercării de a-și subordona mișcarea legionară propriilor sale interese. Este un punct de vedere vădit unilateral

³¹ A.M.I., fond D, dosar nr. 1, volumul 293, fila 270.

¹ Al. Gh. Savu, *Dictatura regală*, București, Editura politică, 1970, p. 200.

și care denaturează intenționat realitatea. Legionarii au urmărit în permanență și în mod premeditat să escamoteze și să falsifice, înainte de toate, adevărul fundamental, faptul că opinia publică românească era hotărât potrivnică mișcării fasciste, că împotriva acesteia s-au ridicat în deceniul al patrulea nu numai masele muncitoare, ci și alte largi categorii sociale, personalități de frunte ale vieții științifice și culturale, numeroși oameni politici, animați de sentimentul responsabilității față de soarta țării, care nu o dată au preconizat măsuri pentru a bara ascensiunea spre putere a Gărzii de fier, ce acționa ca agentură a hitlerismului în România. Activitatea unor asemenea personalități — cu care ulterior legionarii aveau sau vor încerca să se răfuiască —, manifestată prin viu grai și prin scris împotriva primejdiei fasciste, se înscria în eforturile și aspirațiile legitime ale poporului de a stăvili ascensiunea fascismului. Desigur, nu se poate nega că unii dintre ei au fost, într-un fel sau altul, părtași la manevrele lui Carol al II-lea, ale camarilei regale, de a-și realiza planurile politice. După cum nu e mai puțin adevărat că însuși regele a fost nevoit nu o dată să țină seama de starea de spirit antifascistă dominantă în opinia publică românească și să aprobe măsurile propuse pentru decapitarea Gărzii de fier.

Așa se explică de ce, începând încă din a doua jumătate a lunii martie 1938, guvernul a adoptat măsuri menite a diminua pericolul legionar pe plan intern și, prin aceasta, a împiedica Germania să folosească legionarismul drept forță de șoc pentru atragerea României în sfera planurilor și intereselor sale expansioniste. În această privință, precipitarea evenimentelor a fost declanșată, oarecum, de înseși acțiunile Gărzii de fier. În martie 1938, C. Z. Codreanu trimite lui N. Iorga, printr-un agent al său, o scrisoare cu caracter amenințător și injurios. În calitate de ministru de stat, N. Iorga a sesizat parchetul militar, care deschide împotriva lui Codreanu „acțiune publică pentru ultragiul față de un ministru în exercițiul legal al funcțiunii sale“. La 16 aprilie 1938, după ce anterior, precum rezultă din unele informații, i se retrăsese viza de ieșire din țară, Codreanu este arestat.

La proces, condamnând vehement acțiunile antinaționale ale legionarilor, pe care le califica drept „crimă de

înaltă trădare“, Nicolae Iorga, în depoziția sa, preciza: „Nu-mi pot reține indignarea față de o acțiune criminală pe care a o îngădui înseamnă a lăsa însăși existența statului român [...] la discreția unei cete de agitatori, ale căror sentimente față de țară sînt la același nivel scăzut ca și inteligența lor“². Prin sentința pronunțată la 19 aprilie 1938, C. Z. Codreanu era condamnat la 6 luni închisoare. A urmat arestarea și a altor legionari.

În acest timp, potrivit tacticii preconizate de Codreanu după instaurarea dictaturii regale, aproape în totalitatea lor căpeteniile legionare internate în lagăre sau penitenciare se prosternază la picioarele tronului, fac act de pocăință, solicită iertare și jură credința regelui, se dezic, în declarații scrise, de tot ceea ce cu foarte scurt timp înainte constituise „osatura“ politică-ideologică și organizatorică a legionarismului. La 8 mai 1938 numeroase cadre de frunte ale Gărzii de fier, cărora li se stabilise domiciliu obligatoriu la mănăstirea Tismana, trimit regelui un memoriu, în care, după ce menționează de la început că ei „au fost“ membri ai partidului „Totul pentru țară“ și că în întreaga lor activitate anterioară nu au avut alt țel suprem decît „strălucirea coroanei“, aduc la cunoștință regelui că „noi am încetat a mai fi membri ai partidului «Totul pentru țară», abținîndu-ne prin urmare de la orice fel de activitate politică“. După cîteva zile fac noi declarații de adulare servilă față de coroană, afirmînd totala lor supunere și dependența întregului lor destin de „coroana vie“, de „coroana dreaptă“, oferindu-și coroanei întreaga lor „putere de muncă“, „entuziasmul“ și „capacitatea“, declarînd că ei „știu să lupte, că știu să moară în slujba [...] regelui, cu singura mulțumire a îndeplinirii unei sfinte datorii“. Cerînd îndurare, ei afirmă că, „din toate părțile, gîndul nostru merge către supremul arbitru al statului și al neamului românesc, către maiestatea voastră“, cerînd „domnului țării dreptate!“ Urmează apoi semnăturile „preaplecătorilor maiestății sale“ în ordinea: Ion Zelea Codreanu, Ion Clime, Virgil Ionescu, N. Istrate, Radu Gyr Demetrescu etc. Manevra folosită de legionari pentru a-și apăra viața, pentru a-și atrage „îndurarea“ regală și a evita noi măsuri represive din partea guvernului depășea prin ipocrizie și

² „Timpul“ din 19 aprilie 1938.

lașitate tot ceea ce se cunoscuse pînă atunci în materie de renegare în istoria vreunui curent sau partid politic.

Dar avalanșa demascării acțiunilor nefaste ale mișcării legionare nu mai putea fi oprită prin lamentări sau formale declarații de căință. În mai 1938 organele parchetului militar deschid un nou proces împotriva lui Codreanu și a Gărzii de fier, fiind puse în lumină noi aspecte ale pericolului pe care această grupare îl reprezenta pentru pacea, securitatea și independența națională a României. Cîteva documente ne edifică asupra faptului că procesul intentat lui C. Z. Codreanu a fost în același timp procesul Gărzii de fier, al fascismului, nu numai al conducătorului lui. Din Rechizitoriul citit în instanță în ziua de 27 mai 1938 reținem următoarele — în ordinea în care au fost inserate în document: „Ce fel de proces judecăm astăzi? Este oare vorba de o faptă înțimplătoare, este vorba de o infracțiune obișnuită? Nu, domnilor, este vorba de o acțiune criminală pe care un om a inițiat-o, pe care a pregătit-o ani de zile. Faptele incriminate astăzi nu sînt izolate și nici nu pot fi cîntărite just dacă le examinăm separat, dacă nu le încadrăm în ansamblul acțiunii. Ce a fost această acțiune? O tulburare adîncă a liniștii acestei țări, o corupere a tineretului, o pervertire a sufletelor, o subminare a așezămintelor legale ale țării. Veți zice: Cum s-a putut dezvolta nestînjinită? Pentru ce justiția nu a sancționat la timp? [...] Da, este adevărat. A existat slăbiciune, a existat toleranță. Dar aceasta nu micșorează culpabilitatea“. La întrebarea firească, „Cine este Zelinski-Codreanu“, procurorul a răspuns: „Prin urmare la naștere a fost fiul unui străin. Abia patru ani mai tîrziu, în 1903, Zelinski (tatăl. — *n.n.*), după ce devine Codreanu, cere și obține cetățenia română printr-o lege specială din 24 martie acel an“. În ceea ce privește sistemul de acțiune al lui Codreanu pentru captarea și influențarea partizanilor, Rechizitoriul, la capitolul „Cum se compune o mistică“, consemnează: „Codreanu n-a fost niciodată omul manifestațiunilor oratorice. El nu se prezenta la întruniri, el nu vorbea poporului. Cu o precauțiune care izvora dintr-un instinct de conservare și dintr-o conștiință a inferiorității, el s-a ferit întotdeauna de a încerca o probă în public. Reputațiunea lui Codreanu nu s-a bazat niciodată pe o activitate deschisă, publică,

în care inteligența, talentul să înfrunte adversitatea, să înfrunte dificultățile. Nu. El tăcea, el se ascundea, el cultiva misterul, el făurea legenda, care e mai comodă". Calificînd profilul Gărzii de fier și al lui Codreanu după chipul și asemănarea asasinilor lui I. G. Duca, actul de acuzare sublinia: „Asasinii lui Duca sînt membri ai Gărzii de fier, aceasta este de necontestat. Au recunoscut-o toți. Ei sînt membrii unei organizații unde este regulă că nimeni nu face un act fără voia șefului, fără porunca lui [...]. Asasinii au rămas mai departe înscrisi în această organizație. Ei au fost glorificați [...]. În fruntea organizației figurează ca membri de onoare. Au fost obiectul unei distincțiuni speciale. Au fost decorați cu decorații legionară". În capitolul „Un spectacol odios” se caracteriza, în sfîrșit, cu răspundere sinistra organizație și rolul jucat de ea: „Este cel mai odios spectacol pe care l-a cunoscut istoria acestei țări [...]. Este cea mai oribilă decădere în care au putut ajunge unii oameni [...]. A sosit ceasul ca, lăsînd la o parte tot ce poate fi dușmănie personală, rău sfătuitoare, să îndepărtăm din corpul nației un element periculos, care timp de peste un deceniu și jumătate a săpat neconținut și sistematic așezarea sufletească a poporului nostru [...]. Omul crud, al cărui portret și a cărui biografie am schițat-o, omul care a semănat atîta tulburare, omul care a vărsat atîta sînge, omul acesta s-a făcut vinovat de un act și mai odios: el a organizat coruperea copiilor [...], a întreprins astfel o acțiune de compromitere a viitorimei. Un nenorocit care printr-un act necugetat și izolat ademenește un minor înfundă pușcăria. Omul care în mod deliberat, printr-o acțiune sistematică, a voit să pună stăpînire pe sufletul curat al copiilor, al tuturor elevilor de școală, se poate bucura de impunitate? [...] Ce devine, poate deveni un copil care este îmbiat să participe în taină la reuniuni în care el poartă un simplu număr de ordine și care este supus unui adevărat exercițiu ritual impus de mistica primejdioasă a unui om?”

În concluziile Rechizitoriului, procurorul a formulat capetele de acuzare, pe primul loc situîndu-se uneltirea contra statului. „Această uneltire constă din intrarea în legături cu organizații străine, în scop de a primi instrucțiuni și ajutoare”. În sprijinul acestei afirmații procurorul a rostit fără echivoc: „Este cineva care să nu știe

că ideologia pe care o îmbrățișează Garda de fier nu este de origine românească, ci este o ideologie străină? E cineva care să nu știe că între concepția doctrinară și programatică a legiunii și concepția unei organizații străine există o subordine, o identitate perfectă?”³ Credem că nu-i nevoie a demonstra că, prin noțiunea de „organizații străine”, procurorul făcea trimitere expresă la cele naziste! În sprijinul acestei acuzații capitale, în instanță au fost administrate numeroase probe de trădare națională, inițiate și patronate de Codreanu și Garda de fier. Astfel, începînd din 1934 și pînă în aprilie 1938 au fost sustrate de la diferite organe de stat o serie de documente cu caracter secret*, fiind folosite în scopul pregătirii condițiilor strecurării spre putere a Gărzii de fier. Prin teroare, violență sau exploatînd slăbiciunea unor funcționari, Garda de fier și-a creat o rețea proprie de informatori, cu scopul „de a spiona și a folosi momentul de carență eventuală a autorității de stat în scop insurrecțional”⁴. În cursul procesului a reieșit că șeful Gărzii de fier se ocupa personal de acești informatori, „îi convoca la el, le dădea instrucțiuni [...] în vederea primirii de informații”⁵, legionarii începînd a-și subordona o parte din agentura informativă a statului și chiar a Mare-lui stat-major, în scopul de a fi la curent cu toate măsurile aparatului de stat și a folosi momentul prielnic preluării puterii și aruncării României în brațele Germaniei naziste⁶. Garda de fier sustrăsese documente de importanță deosebită care priveau apărarea țării.

³ Documentul citat se găsește în A.M.I., dosar 24 190, volumul 1.

* Au fost citate următoarele documente: ordinul nr. 54 din 30 august 1934 al Legiunii de jandarmi Argeș adresat unităților de jandarmi rurali; ordinul de informații nr. 64 din 4 octombrie 1934 al Inspectoratului de jandarmi București adresat Legiunii de jandarmi Argeș; ordinul secret nr. 16 al Inspectoratului de jandarmi Craiova expediat cifrat unităților în subordine; ordinul telegrafic cifrat nr. 586 din 1938 al Inspectoratului general al jandarmilor către unitățile în subordine; ordinul „personal confidențial” nr. 198 din 11 octombrie 1936 al Pref. de Jand. Ilfov trimis pretorilor prin care li se înaintează în copie ordinul „confidențial personal” nr. 510 096 din 1937 al Ministerului de Interne — Direcția generală a poliției; ordinul „confidențial personal” nr. 116 din 27 iulie 1937 al prefecturii jud. Prahova (A.M.I., dosar nr. 24 190, vol. 1, fila 52).

⁴ A.M.I., dosar nr. 24 190, vol. 1, fila 52.

⁵ Loc. cit., fila 53.

⁶ Ibid.

Natura fascistă, teroristă a Gărzii de fier era demonstrată printr-o serie de date prezentate la proces privind organizarea unor unități legionare cu caracter paramilitar „atît ca formație, cît și ca pregătire și disciplină“, împărțirea „corpului legionar «Moța și Marin» în 13 garnizoane, înființarea „corpului legionar al foștilor militari“, ca și faptul că „toți șefii de cuiburi legionare au făcut pregătire militară“; toate acestea, se spunea, „dovedesc că prin organizațiuni paramilitare se tindea ca la momentul potrivit a se substitui, prin mijloace violente, autorității legale“⁷. Acaparînd puterea politică în stat Codreanu intenționa să folosească formațiile înarmate pentru a exercita represiunea cea mai singeroasă împotriva adversarilor de orice nuanță politică. Într-un „memoriu“ redactat încă la 5 noiembrie 1936, el proclamase: „Mormintele (sînt. — *n.n.*) unități de măsură ale eroismului legionar“, și cerea să se întocmească „liste negre cu proscriși politici ai actualului regim de conducere a statului“⁸. Mormîntul era decretat unitate de măsură a „eroismului“ legionar și tot mormîntul — treaptă în ascensiunea spre putere. Atît pînă atunci cît și ulterior, faptele au confirmat că Garda de fier a urmat pas cu pas acest „principiu“ al asasinatului, l-a pus în practică cu o bestială perseverență de-a lungul existenței sale.

Codreanu a acordat o mare atenție înarmării legionarilor. Într-o perioadă scurtă după dizolvarea Gărzii de fier (21 februarie — 15 aprilie 1938) au fost descoperite, atît la orașe cît și la sate, numeroase depozite de arme ale legionarilor. În urma unor percheziții la domiciliile numai a unora dintre legionarii din mediul rural au fost găsite, de exemplu, următoarele cantități de armament, muniții și materiale explozive: 16 arme militare; 14 carabine; 57 de arme de vînătoare; 2 arme de salon; 16 pistoale automate; 137 de revolvere; 1 baston-revolver cu șis; 11 bucăți de dinamită; 6 770 de metri de fitil pentru explozivi; 8 cutii a 800 gr de pulbere vărsată; 20 de baionete; una bandă de mitralieră, precum și mari cantități de muniții necesare armamentului sus-menționat.⁹

În „Ordonanța definitivă“ de trimitere în judecată a lui Codreanu pentru „crimă de trădare“ se consemna că,

⁷ Loc. cit., dosar nr. 110 237, vol. 3, fila 101.

⁸ Loc. cit., fila 103.

⁹ Ibid., fila 104.

„de fapt, la percheziția efectuată la domiciliul învinuitului Corneliu Zelea Codreanu [...] s-a găsit material informativ și documentar care relevă natura, mijloacele și motivele activității politice a lui Codreanu Z. Corneliu, cît și felul de organizare și de activitate a organizațiilor conduse de numitul [...]. În examinarea materialului descoperit s-au stabilit cu precizie următoarele fapte și stări de fapt: organizarea pe întreg cuprinsul țării a mișcării așa-zisă legionară prin cuiburi și unități [...] este de natură ocultă, tănuită, nefiind cunoscută decît de o mică minoritate [...]. În urmărirea scopului ultim al organizării și a activității legionare, «*revoluția legionară*», inculpatul Corneliu Codreanu și-a organizat unități militare atît ca formație, cît și ca pregătire și disciplină [...]. Pregătirea teroristă a legionarilor a făcut-o sus-numitul în primul rînd din punct de vedere moral și în al doilea rînd din punct de vedere material [...]. O mentalitate specifică a conducătorilor legionari asupra uzului mijloacelor violente trebuia să determine la toți legionarii aceeași mentalitate specifică, morbidă [...]. Țara noastră, care foarte rar a cunoscut asasinatul politic, a trebuit să suporte în timpul de după război declanșarea unui terorism sfidător, bazat pe o credulitate de impunitate, care, în scurtă vreme, a cîștigat la activul său un număr însemnat de victime. Aceasta se datorește exclusiv stării de spirit bolnave create de propaganda întretinută de Corneliu Z. Codreanu, care printr-un gest personal ne-sanționat — asasinarea prefectului de poliție Manciu — a servit de încurajare prozețiilor săi [...]. Bogăția neobișnuită a fondurilor și mîna largă cu care se cheltuiau sume enorme nu pot decît să ducă la concluzia că proveniența fondurilor este nu numai dubioasă, dar de-a dreptul compromițătoare, căci obligă la prezumția unei surse oculte, care sprijină mișcarea conspirativă și teroristă în scopul *primejduirii ființei statului nostru* (s.n.). Această proveniență suspectă a fondurilor puse la dispoziția mișcării legionare se vedește de altfel din însăși împrejurarea că din ordinul șefului s-a dispus distrugerea arhivei de contabilitate, după cum recunoaște chiar inculpatul [...]. Or, dacă «subvenția» era licită și nu urmărea vreun obiectiv, nu putea avea nici un neajuns «donatorul» [...]. Mișcarea legionară întretinea un vast aparat informativ la Marele Stat Major al României, Siguranța Generală a

Statului, Prefectura poliției capitalei și alte instituțiuni [...]. Ultima infracțiune, și anume crima de răzvrătire [...], constă din aceea că inculpatul Corneliu Z. Codreanu, prin înființarea de depozite de arme în diferite puncte ale țării, prin înarmarea membrilor mișcării legionare și prin constituirea de organizațiuni paramilitare, a voit să dezlănțuie război civil, spre a putea ajunge la acapararea organizațiilor de stat“.

Pentru toate aceste fapte, Codreanu a fost condamnat la zece ani muncă silnică și șase ani degradare civică, pedeapsă care nu pare prea drastică față de gravitatea faptelor aduse în fața instanței și admise de aceasta ca probe materiale. Oricum, procesul din mai 1938 a prilejuit opiniei publice românești cunoașterea unor fapte zguduitoare privind terorismul care domnea în inșeși rîndurile Gărzii de fier. Frica de moarte, terorizarea fizică și morală, șantajul erau metodele și căile prin care Codreanu și ceilalți conducători legionari urmăreau să asigure „disciplina“ și „unitatea“ organizației. Ziarul „Neamul românesc“ din 21 mai 1938 rezuma, concludent, acest aspect: „În partidul său, Corneliu Codreanu și-a terorizat propriii partizani. Întii prin jurăminte întovărășite de afurisenii și blesteme. Apoi prin pedepse corporale aplicate celor care îndrăzneau să se împotrivescă executării întocmai a ordinelor sale. De terorismul lui — menționa mai departe ziarul — trebuia să se cutremure toți cei fanatizați de el [...], mergînd pînă la asasinarea fostului lui prim-aghiotant Mihail Stelescu, după un ritual care amintește de epoca cînd omul abia părea starea lui de animal fără conștiință“. Iar un alt ziar — „Semnalul“ din 27 mai 1938 —, sintetizînd o latură a procesului, consemna: „Rechizitoriul procurorului militar și ordonanța definitivă în procesul de trădare fixează culpabilități care dezvăluie o mentalitate bolnavă și criminală. Această mentalitate nu are nici o legătură cu dragostea de neam și țară, invocată întotdeauna ca suprem argument. Dragostea de neam și țară sînt sentimente nobile și curate, care cer abnegație și sacrificiu și nu se pot sprijini pe teroare, asasinat și trădare. Această sinistrală trilogie, vrednică pentru orice tip lombrozian, nu poate fi temelie organizării unui stat care pretinde să se încadreze între țările civilizate, constituind în același timp o rușinoasă pată pentru un popor blînd, milos [...] ca poporul român“. Iar mai departe, referindu-se la fondul

psihologic speculat de Codreanu și de toți cei din jurul lui, ziarul afirma: „O mistică mesianică sau de arhanghel s-a întins ca o rîie, smintind mintea oamenilor și otrăvindu-le inima. Dacă pînă la un punct oarecare se poate explica mistică la oameni simpli, care fac dintr-un cioban un sfînt și dintr-un necunoscut un salvator de țară, pentru că le lipsește discernămîntul și spiritul critic, nici într-un caz nu se poate explica această mistică la intelectuali calificați“*. În continuare, ziarul reproducea o întimplare relatată de Nicolae Iorga despre un student legionar care, la o întrebare a profesorului său asupra sensului disciplinei interne din Garda de fier, a răspuns că, dacă ar primi, de exemplu, ordinul de a-și ucide profesorul, ar face-o fără să ezite, unicul considerent fiind pentru el cuvîntul comandantului său legionar. „Nu-i aceasta nebunie pură?“, se întreba în mod firesc autorul articolului. „Lipsa de rațiune — conchidea el —, coborîrea asta la cel mai inferior grad de animalitate, renunțarea la toate atributele de om, la toate sentimentele care îți dau dreptul să te numești om, numai pentru a asculta orbește și bestial un ordin, sînt degradante pînă la scîrbă și dezolare“. În final, articolul făcea o foarte dreaptă constatare: „Cînd punctul inițial al acestei mistici demente este un asasinat, se explică ușor pentru ce asasinatul a devenit program și teroarea principiu“¹⁰.

Deoarece cele citate mai sus aveau în vedere, în bună parte, pe acei intelectuali care deveniseră mînuitori ai bîtei și pistolului și își foloseau condeiul pentru a răspîndi calomniile și neadevărul, considerăm că nu este de prisos a ne referi la cîteva fapte revelatorii pe care procesul lui Codreanu le-a pus în lumină cu privire la modul cum mișcarea legionară a deformat pînă la nimicire morală un anumit număr de tineri, mai cu seamă dintre elevi și studenți, material uman ușor de manevrat și de secătuit sufletește. La proces au fost depuse mărturii despre adevărate crime morale săvîrșite de legionari în unele școli și facultăți. Fanatizarea și otrăvirea pînă la dezumanizare a unor elevi și studenți au adus multă suferință în inimile părinților, a semănat jale în multe familii. S-au citat două

* Articolul era destinat condamnării unor intelectuali, mai cu seamă din rîndurile corpului didactic, care fuseseră captați de ideile legionare.

¹⁰ Art. „Constatări dezolante“, în „Semnalul“ din 27 mai 1938.

scrisori adresate de părinți fiului lor, student, care fusese atras de legionari și participa la acțiunile lor criminale. Într-una din scrisori, părinții spuneau, dojenindu-l și încercând să-i arate pericolul pe care-l reprezenta legionarismul: „Pleci cu derbedeii pe drumuri să satisfaci niște descreierați [...]. În loc să auzim și noi de fapte bune, de laude, că ești un om de viitor, om de carte și celelalte, să auzim că umbli de acuma cu parchetul, cu amenințări cu moartea și toate năzbitiile ce ți le-au băgat în cap pescuitorii în ape tulburi. A rămas acum să pui mâna pe armă și să pleci după Doru și după Belemace, atât ți-a rămas...“¹¹. Iar într-o altă scrisoare, aceiași părinți spuneau: „Tot orașul știe, pînă și la sat, că tu ai amenințat prefectul și că ești șeful Gărzii de fier [...] fi-ți-ar Garda a dracului. După cum ți-am scris și ieri, te-ai înhăitat cu derbedeii care te speculează și te duc la pierzanie“... Relatînd apoi reacția și disprețul opiniei publice față de astfel de elemente, în încheierea scrisorii părinții își exprimau durerea: „Acum n-ai ce căuta pe aici, că toți te arată cu degetul [...], n-ai decît să te duci la judecătorul de instrucție cum oi ști și tot așa să te întorci iar unde oi ști“¹². Mulți tineri, prin faptele săvîrșite la îndemnul legionarilor, au provocat o imensă durere părinților lor, care aveau să-și caute adesea fiii nu lîngă inima lor, ci după grații.

Asemenea drame, cu consecințe dintre cele mai crude pentru oameni cinstiți, pentru părinți și copii, constituiau rezultatul metodelor de bază ale Gărzii de fier în vederea formării de „caractere tari“ și „oameni de acțiune“. Referindu-se la acest aspect al profilului inuman al legionarismului, ziarul „Frontul“ din 17 mai 1938, în articolul „Zelinski e vinovat în fața lui Dumnezeu, a legilor și a oamenilor“, consemna: „Cu o perseverență diabolică, cu o migală criminală, fostul conducător al fostei Gărzi de fier a învățat pe adepții săi să urască, să dușmănească, să se răzbune. De la ură nu erau excepțai nici binefăcătorii, nici prietenii. Și nici părinții. ... Și ce ar fi fost cînd ne gîndim că, ridicat pe cadavre, Corneliu Zelinski Codreanu urma să dicteze în România dacă reușea monstruosul său plan...!“¹³

¹¹ A.S.B., fond A, dosar nr. 110 237, vol. 12, filele 202—203.

¹² Loc. cit., fila 204.

¹³ „Frontul“ din 17 mai 1938.

În fața acestor dovezi judiciare, a tuturor dezvăluirilor, a condamnării publice a legionarismului, marea majoritate a celor ce se oferiseră să depună mărturie întru apărarea lui Codreanu — 99 din 122 — au refuzat să se mai prezinte în fața instanței.

Printre cei care au adoptat o asemenea atitudine figurau cunoscuți oameni politici ca: I. Mihalache, C. Argetoianu, Al. Vaida-Voievod, D. R. Ioanițescu, Gr. Iunian, generalul Arthur Văitoianu, generalul C. Sănătescu ș.a. Mobilurile acestei atitudini ar merita, desigur, o analiză mai amănunțită, eschivarea era generată de tot felul de cauze, mai ales dacă-l avem în vedere pe „nașul“ Gărzii sau alte persoane care în anii anteriori luaseră, cu prilejul altor procese, apărarea legionarilor. Poziția lor, indiferent de mobiluri, dovedea elocvent faptul că procesul, reliefind acțiuni de o extremă gravitate pentru independența țării, pentru însuși regimul burghez, îi aducea la realitate.

Dintre declarațiile celor care au refuzat să mai depună ca martori și care explică motivele acestei hotărîri, cităm pe cea a lui Gr. Iunian: „Dacă odinioară* am fost apărătorul legionarilor e din motivul că eram convins că guvernul de atunci, nesocotînd legile și libertățile constituționale, săvîrșea un grav abuz de autoritate și o gravă eroare politică. Azi sînt tot atît de convins că legionarii sînt cei care au trecut la abuz și la călcarea legilor existente. Deși personal sînt și eu împotriva actualiei stări de lucruri (a dictaturii regale. — *n.n.*), disciplina și răspunderea mă opresc a face front comun cu tulburătorii“¹⁴. În pofida acestei atmosfere, a faptului că opinia publică românească și majoritatea cercurilor politice burgheze blamau activitatea antinațională și antistatală a lui Codreanu, Iuliu Maniu n-a pregetat să se prezinte la proces ca martor al apărării. Mai mult decît atît, în ciuda întregului cortegiu de crime și acte teroriste comise de Garda de fier și de „căpitanul“ ei, dovedite în instanță, în de poziția sa, Iuliu Maniu afirma fără nici o reținere că își amintea „cu multă plăcere de lupta dusă cu mult succes împreună cu d-sa“. Se referea de bună seamă la colaborarea cu C. Z. Codreanu în campania electorală din 1937.

* În procesul intentat legionarilor asasini ai lui I. G. Duca, care a avut loc în 1934, Gr. Iunian a depus ca martor în favoarea acestora.

¹⁴ A.S.B., fond A, dosar nr. 110 237, vol. 4, fila 29.

Exprimându-și sentimentele ce le nutrea pentru persoana șefului Gărzii, Maniu ținea să precizeze că s-a „convins că este de o sinceritate, de o consecvență și de o onorabilitate care sînt foarte rare în viața noastră politică... De aceea i-am întins mina cu plăcere“. În Codreanu, afirma președintele P.N.Ț., a găsit apărătorul „demnității naționale“, un reprezentant al „tendinței naționaliste“. În sfîrșit, adăuga Maniu, între el — apărătorul — și Codreanu — acuzatul —, exista o puternică comunitate de idei și de scopuri.

În cursul mărturiei, Maniu s-a străduit să demonstreze „patriotismul“ activității lui Codreanu, faptul că legionarismul ar fi fost o mișcare ce „vrea binele țării“; după el, sustragerea unor documente de stat și deținerea lor de către un șef de „partid“, cum era Codreanu, nu puteau fi calificate ca o culpă; că în activitatea lui Codreanu nu a constatat tendința de preluare a puterii de stat etc. etc.¹⁵. Depănîndu-și întreaga gamă de sentimente față de Codreanu, față de „morala și onoarea“ legionarilor, față de „naționalismul lor“, Iuliu Maniu a luat apărarea șefului Gărzii de fier în legătură cu toate capetele de acuzare ce i s-au adus, întinzînd o mină frățească celei mai sinistre dintre figurile politice pe care istoria noastră le cunoscuse vreodată.

Oricît au încercat unii ideologi național-țărăniști să justifice și să demonstreze că poziția șefului lor a fost „foarte obiectivă“ sau că a fost „o atitudine politică abilă“, practic, acesta s-a situat de partea lui Codreanu într-un moment istoric cînd pericolozitatea organizației acestuia pentru poporul român era de notorietate publică. Este în afară de orice îndoială că acest nou credit acordat Gărzii de fier cu atîta zel de Iuliu Maniu a fost de natură să-i încurajeze pe legionari, care vedeau în șeful P.N.Ț. un om pe care se putea conta.

Demascarea legionarismului cu ocazia procesului lui Codreanu și condamnarea conducătorului Gărzii de fier la 10 ani închisoare a fost primită cu satisfacție de opinia publică românească. Aceasta și-a găsit o pregnantă expresie în presa vremii. Ziarul „Seara“ din 28 mai 1938, în comentariul său, reușea să pună în evidență, în liniile lor esențiale, concluziile politice ale procesului. Astfel, după

¹⁵ „Adevărul în procesul lui Z. Codreanu Corneliu. Mai 1938“ (broșură editată de mișcarea legionară în 1938), p. 130—131.

ce își exprima acordul cu sentința pronunțată și relata că atmosfera în care luaseră sfîrșit dezbaterile atesta faptul că a avut loc procesul „unui delincvent culpabil de cele mai grave abateri față de țara sa“, căruia i s-au adus acuzații „masive și dovedite de uneltire împotriva țării cu ajutorul unor forțe de peste hotare“, ziarul preciza: „Pentru a deschide drumul unui steag străin în propria sa țară, acest căpitan de aventură devenise rotilă de ajutor în angrenajul unei mișcări străine. *Peste asasinatelor regizate și glorificate de el, condamnatul la muncă silnică pregătise asasinatul cel mare: acela al independenței noastre. O concepție interesată sau dementă ne reducea la rangul de colonie sau stat vasal*“ (subl. ns.). Iar în final, articolul sublinia: „Slăbirea rezistenței naționale prin rebeliune, asasinat și lupte fratricide, pentru a pregăti marșul ocupației străine și a imperialismelor înfometate — iată acțiunea celui care a fost trimis la ocnă și iată fapta pentru care a fost trimis“¹⁶. De asemenea, la aceeași dată, ziarul „Frontul“ aprecia sentința în procesul Codreanu ca „o pedeapsă bine meritată, care pune capăt anarhiei“ * și constată că „țara răsuflă ușurată că a scăpat de un aventurier“. În continuare, ziarul demasca cu vigoare falsul naționalism arborat cu emfază de legionari, pentru ca, de pe acest pedestal, să-și poată satisface interesele meschine, străine poporului român.

O vigoasă condamnare a legionarismului cu prilejul acestui proces a făcut-o Zaharia Stancu. Într-o suită de articole publicate în acest timp ca: „În capcana minților rătăcite“; „Mormîntul, unitate de măsură“; „Pe noi, părinții, ne-a adus la desperare“; „Nu știu dacă are urmași“; „Cu fonduri de proveniență străină“ și altele, gazetarul și scriitorul Zaharia Stancu făcea un aspru rechizitoriu politic, în fața opiniei publice românești și de peste fruntarii, asupra caracterului ultrareacționar, terorist, inuman, trădător, șovin, deșănțat, criminal al Gărzii de fier și mentorului ei, al acelei organizații care, împreună cu alte forțe obscure din țară, la ordinul lui Hitler săpau din răspuneri la groapa pentru mormîntul României, al independenței, suveranității, integrității teritoriale, existenței de-sine-

¹⁶ Art. „Zece ani“, în „Seara“ din 29 mai 1938.

* Desigur, ziarul nu putea intui cum vor evolua evenimentele. Condamnarea șefului Gărzii de fier n-a fost de natură să pună capăt anarhiei legionare.

stătătoare a țării noastre. Iată câteva asemenea capete de acuzare formulate, pe baza faptelor materiale, de către Zaharia Stancu: „Oamenii din această organizație au fost convinși că stă în căderea lor să taie capul oricui [...]. Ridicarea unui popor nu se face prin risipă de sînge, ci prin muncă! Niciodată și nicăieri sîngele n-a rodit altceva decît sînge. Mișcările fasciste, acolo unde au apărut și au dăinuit, au produs perturbări adînci în viața popoarelor și le-au împiedicat să progreseze. Aceste adevăruri au fost uitate de prea mulți, și mai ales de tinerii din Garda de fier, care au crezut că se poate clădi pe sînge și prin sînge [...]. Acțiunii acesteia trebuie să i se pună capăt definitiv, cu orice sacrificii. O țară ca a noastră, abia încheată cu atîtea jertfe, nu poate fi lăsată la discreția îndrăznelilor fasciștilor, mai ales cînd atît de ușor, din documentele publicate, se poate deduce că acțiunea acestor fanatici este condusă din umbră de puteri străine, dușmane ale poporului nostru¹⁷. Demascînd criminalitatea ca trăsătură esențială a activității Gărzii de fier, scriitorul consemna, la 7 mai 1938: „Într-una din scrisorile lui Codreanu către Mihail Stelescu, șeful mișcării legionare preciza că, în Gardă, unitatea de măsură este *mormîntul*. Cu cît membrii Gărzii făceau să se deschidă în pămîntul țării mai multe morminte, cu atît Garda de fier se apropia de putere. Mihail Stelescu, care pe vremea aceea — înainte de asasinarea lui I. G. Duca — organiza temutele echipe ale morții, nici nu bănuia că va fi unul dintre primii ce vor cădea victime ale rătăcirii în care se prăbușise el însuși. Echipele morții au lucrat. Fostul prim-ministru I. G. Duca a fost asasinat, prin împușcare în ceafă, pe peronul gării Sinaia, de trei membri ai Gărzii de fier [...]. I. G. Duca a fost coborît, cu ceafa ciuruită de gloanțe, în pămînt, furnizînd Gărzii al doilea mormînt. Primul îl furnizase, cu ani în urmă, Manciu, trimis pe celălalt tărîm de însuși Codreanu, care, avînd astfel mîinile pătate de sînge, era firesc să propovăduiască asasinatul ca armă politică și să dea, în Gardă, cel mai înalt grad celor ce comiteau, ca și el, asasinate [...]. Cu cît s-ar fi comis mai multe asasinate, cu cît numărul mormintelor s-ar fi înmulțit, cu atît Garda ar fi cîștigat popularitate și, prin aceasta, s-ar fi apropiat de putere

¹⁷ Zaharia Stancu, *Insemnările și amintirile unui ziarist* — CEFÉ DE TAUR. Editura de stat pentru literatură și artă, 1955, p. 330.

[...]. Istoria noastră politică, pînă la apariția în scenă a lui Codreanu, n-a înregistrat asasinate, acte de trădare, comploturi [...]. Corneliu Codreanu este întiiul care, aspirînd să conducă un stat, și-a inaugurat cariera asasinînd și și-a continuat această carieră căutînd popularitate prin asasinate [...]. *Mormîntul*, unitatea de măsură a succeselor politice, iată formula cea mai nefastă pe care Codreanu a pus-o în practică, deschizînd personal un mormînt și îndemnînd pe aderenții săi, tineri liceeni sau studenți, cu mintea necoaptă, să deschidă o serie nesfîrșită de morminte¹⁸. În ceea ce privește rolul de agentură a Germaniei naziste și Italiei fasciste îndeplinit de Garda de fier, Zaharia Stancu formula un adevăr de necontestat: „Cu fonduri de proveniență străină se pregătea întronarea unei alte ordini, care ar fi făcut să filfii deasupra edificiilor publice ale României drapele de altă culoare [...]. Mișcarea legionară, care imita organizații politice din Italia și Germania, avea strînse legături cu aceste organizații, care o subvenționau și o dirijau spre o clipă cînd în țară urma să fie dezlănțuit războiul civil. Numai «naționaliștii» din Gardă, numai îmibuibații «cu fonduri de proveniență suspectă» credeau că țara are nevoie de ruine și se pregăteau să transforme în ruine ceea ce fusese cîndva ridicat prin strădania, prin jertfa altora¹⁹. Și, parcă, cu valoarea unui mesaj pentru viitorime, inclusiv pentru zilele noastre, Zaharia Stancu punea, la capătul unui șir de articole de demascare a Gărzii de fier, următoarea întrebare pe deplin firească: „De ce, dar, am fi tăcut asupra pericolului pe care-l prezenta Garda de fier? De ce am trece azi sub tăcere faptele, atît de grave, care au ieșit la iveală, ale Gărzii de fier? Viața e un lucru prea însemnat pentru a merita s-o mînjești, spre a o menține, cu balele minciunii, cu viscul lașității²⁰. Într-adevăr, națiunea română, poporul român nu numai că nu au tăcut, dar au luptat cu hotărîre, cu eroism împotriva acestui pericol.

După cum era firesc, confruntarea judiciară de la București, prin implicațiile ei politice, a atras atenția străinătății. Germania nazistă își manifesta îngrijorarea, dat fiind că hitleriștii văzuseră în C. Z. Codreanu pe omul menit a deveni în România acel prim-ministru care se angajase

¹⁸ Ibid., p. 335—336.

¹⁹ Ibid., p. 345—346.

²⁰ Ibid., p. 347—348.

public să asigure aderarea țării la politica Germaniei în numai 48 de ore de la preluarea puterii de către legionari. Acest lucru a fost recunoscut de însuși Adolf Hitler, care, la puțină vreme de la evenimentele consemnate, cu ocazia întrevederii avute cu Carol al II-lea la Bergoff, în ziua de 24 noiembrie 1938, îi cerea acestuia să aducă la putere Garda de fier, iar C. Z. Codreanu să fie însărcinat cu formarea guvernului ²¹.

Revista elvețiană „Europäische Stimmen“ din aprilie 1938 aprecia că, prin condamnarea lui Codreanu, „Hitler a suferit o înfrângere definitivă (?) în București...“ „Natural — constata mai departe revista — că Codreanu și organizația sa sînt o unealtă incontestabilă a «Axei» și mai ales a Berlinului. Se înțelege că «Reichul» al III-lea are tot interesul de a aduce România sub influența sa“.

Cu deosebită îngrijorare a fost urmărit procesul Codreanu de către diplomații germani acreditați la București. Documentele informative ale siguranței române relatau, de pildă, din „sursă foarte serioasă“ că, după publicarea în presă a rechizitoriului, acesta a fost „tradus și comunicat“, după care „a fost trimis sub formă de raport la Berlin“. Același organ de informații mai sesiza că ministrul german la București, Wilhelm Fabricius, a avut o audiență la „führerul cancelar al Germaniei, cu care ocazie a primit dispoziții categorice ca oficiul diplomatic german... să urmărească cu mare atenție problema legionară, raportînd amplu asupra evenimentelor“²². Într-un alt document informativ se consemna, de asemenea, din „sursă serioasă“, știrea că „d-l Hitler ar fi proclamat pe Corneliu Codreanu cetățean de onoare al Reichului german“²³. La 18 mai 1938, organele siguranței române constatau: „Deși aparent membrii Legației germane și camuflații lor din diferite instituții comerciale și industriale par a nu se interesa prea mult de chestia Corneliu Codreanu, totuși aceste cercuri, în stricta lor intimitate, pun în joc toate mijloacele lor pentru a se informa și comunica Berlinului fazele urmăririi penale deschise împotriva lui Corneliu Codreanu“. Aceleași surse transmiteau știri în legătură cu raportul despre dovezile deținute de justiția

²¹ I. Mocsony Styrcea, *Memorii*, Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. 2, dosar nr. 192, vol. III, fila 1 001. Vezi și Al. Gh. Savu, op. cit., p. 224.

²² A.S.B., fond A, dosar nr. 110 237, vol. 3, fila 73.

²³ Loc. cit., fila 75. Doc. nr. 5 932 din 14 mai 1938.

militară română în legătură cu relațiile dintre Codreanu și organizații de spionaj străine, transmis la Berlin de către Legația germană din București la 17 mai 1938. În acest raport, diplomații naziști din capitala României făceau aluzii la o seamă de aspecte ale legăturilor dintre Garda de fier și nazismul german, aspecte pe care presa română a vremii, din motive lesne de înțeles, nu le menționase, cum ar fi: schimb de note protocolare între Codreanu și W. Fabricius, confirmări de scrisori, traducerea în limba română a unor scrieri național-socialiste, scopul unor emisari ai lui Codreanu în Germania, ca M. Manoilescu și Nae Ionescu etc.²⁴

Popoarele tuturor statelor amenințate de fascism, opinia progresistă de pretutindeni au salutat înfrângerea suferită de mișcarea fascistă din România. Edificatoare este poziția exprimată de ziarul iugoslav „Vremea“ din 31 mai 1938, care aprecia verdictul în procesul Codreanu ca fiind „drept“, ca o hotărîre „care va intra, fără îndoială, în istoria României“, pentru că, „dacă Codreanu ar fi fost achitat și de data aceasta (articolul trecea în revistă procesele anterioare ale lui Codreanu, în care el fusese declarat „nevinovat“. — *n.n.*), țara întreagă ar fi fost expusă acțiunii arbitrare a Gărzii de fier“. Cu deplină dreptate ziarul remarca faptul că întreaga politică a Gărzii de fier de așa-zisă renaștere a poporului român „reprezintă în realitate infiltrarea spiritului străin în sufletul vesel și deschis al românului“ și că „acțiunea obscură, mistică și plină de fanatism a Gărzii de fier, care s-a bazat pe teroare, nu poate găsi nimic asemănător în întreaga istorie a poporului român“.

La finele lunii mai 1938, prin condamnarea lui C. Z. Codreanu și a altor fruntași legionari, Garda de fier a primit o puternică lovitură, dar, din nenorocire, nu îndeajuns de puternică pentru a nu-și mai reveni. Codreanu se prăbușise, dar pericolul fascismului continua să planeze asupra țării noastre. Faptele relevate cu ocazia procesului confirmaseră în mod îngrijorător creșterea pericolului fascist, necesitatea imperioasă a sporirii eforturilor tuturor forțelor naționale antifasciste pentru a-i bara ascensiunea spre putere. Conștient de această realitate, Partidul Comunist Român, în platforma-program elaborată în iunie

²⁴ Loc. cit., fila 137.

1938, indicase singurul mijloc eficient în lupta antifascistă: formarea unui front popular patriotic antifascist. În acest document, partidul comunist avertiza că poporul român continua să fie amenințat de pericolul Gărzii de fier, filială a nazismului german, deoarece ea a fost susținută și încurajată atât de nazismul german și fascismul italian, cât și de către „cercurile cele mai reacționare și agresive ale marilor capitaliști și moșieri“ din România. Or, la cîrma țării se afla tocmai exponentul acestor cercuri. Din acest motiv, sublinia documentul P.C.R., prin condamnarea lui Codreanu, pericolul fascismului și al Gărzii de fier, care a pregătit deschis o lovitură de stat, declanșarea unei rebeliuni contra poporului României și „invadarea țării de către Germania“, este departe de a fi fost înlăturat. „Numai poporul român unit [...] poate să bareze drumul agenților Germaniei fasciste [...] în frunte cu Garda de fier“. De aceea, se arăta în documentul citat, „partidul comunist apelează la toate partidele și organizațiile democratice, la toți cetățenii iubitori de democrație, progres și pace să-și unească forțele pentru doborîrea dictaturii regale, pentru extirparea din rădăcini a agenturii fascismului german și italian, în frunte cu Garda de fier, pentru restabilirea regimului constituțional parlamentar, pentru recunoașterea și lărgirea libertăților democratice, pentru un guvern democratic...“ Printre obiectivele pe care P.C.R. le propunea să stea la baza unității de luptă a tuturor forțelor antifasciste, un loc central îl ocupa „lupta pentru distrugerea Gărzii de fier și a celorlalte organizații fasciste“²⁵.

Chemarea P.C.R. a găsit un larg ecou în rîndurile forțelor democratice, antifasciste ale poporului român, care s-au ridicat ferm și cu curaj la lupta împotriva fascismului intern, pentru organizarea frontului popular patriotic antifascist preconizat de partidul comunist, avînd convingerea fermă că victoria asupra fascismului intern constituia chezașia apărării păcii, a independenței naționale și a integrității teritoriale a României.

Vara anului 1938 a cunoscut numeroase acțiuni ale maselor muncitoare și ale altor categorii sociale menite să stăvilească ascensiunea fascismului, să asigure apărarea independenței țării și a hotarelor ei împotriva peri-

²⁵ Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab XXII—9, inv. nr. 1 011.

colului nazist. În fruntea acestei lupte s-a situat cu hotărîre clasa muncitoare. Nenumărate sînt în această perioadă acțiunile forțelor revoluționare, democratice, progresiste împotriva fascismului intern, precum și manifestările de solidaritate și de sprijin față de celelalte popoare amenințate de fascism. În iulie 1938, de exemplu, într-una din ședințele Sindicatului fier-metal din București, participanții s-au solidarizat cu lupta clasei muncitoare și cu întregul popor din Cehoslovacia, care era amenințat cu cîmpirea nazistă. În „Scînteia“ din 8 iulie 1938 se arăta că „muncitorimea (română. — *n.n.*) nu poate sta cu brațele încrucișate la văzul uneltirilor hitlerismului contra păcii. Azi e amenințată Cehoslovacia, mâine cea amenințată va fi România, poimîine sutele de mii de muncitori și țărani români“. Referindu-se la răspunderea cu care muncitorii metalurgiști din România priveau destinele țării, legate de cele ale altor popoare amenințate de nazism, „Scînteia“ continua: „Metalurgiștii au dovedit că pricep cît de strîns este legată soarta României și a păcii de soarta Cehoslovaciei, vecina și aliata noastră“.

De altfel, în coloanele presei democratice, ale acelor organe de presă care mai apăreau, își făceau loc numeroase articole ce exprimau hotărîrea poporului român de a stăvili fascismul, de a apăra independența și suveranitatea națională. Ziarul „Știri“ din 1 iulie 1938 avertiza că „la hotarele Cehoslovaciei se adună norii negri ai războiului“ și că „lupta pentru apărarea Cehoslovaciei este strîns legată de lupta României pentru independența sa, amenințată de Hitler“.

Din păcate însă, această stare de spirit ce domina în opinia publică românească și eforturile partidului comunist de a organiza un larg front democratic antifascist nu au găsit ecoul necesar în rîndurile tuturor forțelor naționale antifasciste și mai ales la conducătorii partidelor burghezo-democratice — P.N.Ț. și P.N.L., precum și la cei ai Partidului Social-Democrat, ceea ce, evident, a avut consecințe grave asupra evoluției ulterioare a situației României. În ceea ce-l privește pe Carol al II-lea, sub influența deplasării raportului de forțe pe plan extern în favoarea Germaniei naziste, ca urmare a concesiilor făcute acesteia de către Anglia și Franța, a creșterii presiunii Germaniei asupra României de a o atrage în sfera ei de influență, acesta a promovat o politică de concesi

treptate celui de-al treilea Reich în spiritul afirmației făcute față de A. Călinescu: „... probabil va trebui și noi să ținem seama de noul raport de forțe internaționale”²⁶.

15

Cursa pentru „căpitanie”

La puțin timp după condamnarea „căpitanului”, Tribunalul militar al Corpului I armată a emis o nouă sentință împotriva unor fruntași ai fostului partid „Totul pentru țară”. Părea că autoritățile erau hotărâte a da curs opiniei maselor de a suprima orice posibilitate de acțiune a Gărzii de fier. Dar aceasta numai aparent, deoarece în culise Carol al II-lea, prin al său Serviciu special de informații condus de Mihail Moruzov, cu ajutorul unor persoane de mai multă vreme prezente pe statul secret de salarii și despre care știau foarte puțini, încerca să dirijeze un nou fenomen care se făcea tot mai mult simțit în rândurile Gărzii. Cu îngăduința cititorului, vom deschide aici o paranteză necesară pentru a înfățișa în lumina lor reală câteva dintre aspectele fenomenului de mai sus, pe care, fără excepție, toți foștii partizani ai lui C. Z. Codreanu se străduiesc a le denatura, a le da o interpretare tendențioasă, eronată sau a le escamota pur și simplu.

După încarcerarea comandantului lor temut și necontestat de la uciderea lui Stelescu, în rândurile legionarilor începe o luptă febrilă pentru supremație în Gardă între pretendenți mai vechi sau mai noi la locul pe care îl deținea Codreanu în Casa verde din Bucureștii Noi. În această cursă își va face treptat apariția viitorul „führer” al legionarilor — Horia Sima. Eludând cauzele reale ale disensiunilor dintre fruntașii legionari, astăzi diferiți transfugi, ca și susținătorii lor de peste hotare, care se erijează în „istorici” ai evenimentelor, încearcă să ocolească adevărul, prezentând conflictul dintre pretendenții la șefia Gărzii de fier, divizați în tabere concurente, ca o chestiune de principii, de tactică, fie pentru a-l „dezvinovăți” și a-l transforma în „victimă” pe Codreanu, fie pentru a-l califica drept „iudă” și „fariseu” pe Horia Sima. Astfel, pen-

²⁶ Arhiva M.A.E., Însemnările-notițe ale lui Armand Călinescu, dosar 8, însemnarea din 13 martie 1938.

tru a recurge la un singur exemplu, într-o carte intitulată în vechiul și cunoscutul stil legionar „Garda de fier, spre reînvierea României”, semnată de Ștefan Palaghiță și apărută cu ani în urmă la Buenos Aires, se fac eforturi demne de o cauză mai bună pentru a se demonstra că, după arestare, Codreanu devine purtătorul tacticii „non-violenței”, pe când Horia Sima, dimpotrivă, instigatorul la violență, iar această „deosebire de vederi”, ni se spune, ar fi constituit cauza primordială a „nenorocirii” care s-a abătut asupra Legiunii, asupra lui Codreanu și a altora în a doua jumătate a anului 1938. În sprijinul unor asemenea afirmații este invocată o circulară către legionari scrisă de Codreanu, aflat după gratiile fortului Jilava, în ziua de „Vinerea Mare” a anului 1938. Numai că această circulară este departe de a cuprinde ceea ce se încearcă a fi demonstrat. Textul ei poate fi edificator pentru aprecierea — nu de către adversari, ci de către însuși șeful ei — a forței reale a mișcării legionare. În această circulară, Codreanu afirmă deschis că mișcarea este slabă, că arestarea și condamnarea l-au pus în situația de a-și da seama de lipsa de pregătire a Gărzii „pentru bătălia [...], pentru jertfa cea mare”. El nu se sfiește să declare că în urma evenimentelor de la începutul anului 1938, „prieteni noștri legionari au dispărut la prima suflare de vânt aspru. Și ce e încă mai trist — se lamenta „căpitanul” —, chiar dintre gradele legionare nu au avut curajul să înfrunte urgia, lepădându-se de mișcare de cum au fost întrebați”¹. În continuare, C. Z. Codreanu își exprima regretul că a antrenat Garda de fier în frământările politice din ianuarie-februarie 1938, reamintind o circulară a sa din acea perioadă când a prevenit că „bătălia trebuie amînată”, deoarece „nu eram pregătiți”². Totodată, foarte grijuliu de propria-i soartă, el făcea apel la legionari să fie „cuminți”, să nu încerce vreo răzbunare, făcînd uitată circulara³ sa prin care, cu foarte puțin timp în urmă, le cerea ca, în cazul cînd va fi arestat și eventual suprimat, să-l răz-bune. Răzbunarea — zicea el de astă dată — „este un act de nebunie pe care-l vom plăti noi, cei care stăm ostatici. Nici un legionar nu-și poate ucide astfel comandantul” — avertiza el⁴. Este în afară de orice îndoială că și acest

¹ A.S.B., fond A, dosar nr. 110 237, vol. 3, fila 148.

² Ibid.

³ Ibid.

⁴ Ibid.

apel se înscrisă, alături de alte manifestări fariseice de pocăință, în intenția de a se câștiga timp. „Să așteptăm [. . .], stînd liniștiți fiecare la casa și interesele lui”⁵, încheia Codreanu. Iar pe textul unei scrisori trimise de Horia Sima și Vasile Cristescu, pentru a cere sfaturi cum să procedeze în situația în care în unele zone din Transilvania și Bucovina se desfășurau agitații legionare — puse la cale, de altfel, după cum vom vedea, chiar de către Horia Sima — Codreanu scria: „Plăcintă mare în Ardeal, însă fără violențe”⁶, adică agitații cît mai multe, dar nesingeroase. După cum se va vedea, îndemnul la non-violență nu poate fi atribuit în nici un caz „înțelepciunii” lui Codreanu și nici nu înseamnă că în 1938 terorismul fusese abandonat din tactica organizației legionare. Se avea în vedere altceva, o evoluție a evenimentelor internaționale care să-i aducă eliberarea și, o dată cu aceasta, posibilitatea de a-și realiza planurile de mult elaborate.

La începutul lunii noiembrie 1938, Codreanu și alți cîțiva legionari au fost asasinați în împrejurări asupra cărora vom reveni. Reacția multor conducători legionari este dintre cele mai relevatorii pentru „coeziunea” rîndurilor Gărzii de fier. Un exemplu concludent în această privință este acela al lui Traian Cotigă, care, ca și alți legionari mai vechi, jurase credință lui Codreanu și legionarismului încă de pe cînd era în liceu. După moartea șefului, Cotigă se considera eliberat de orice legămînt, declarînd că prevestirea potrivit căreia „dacă ar dispărea Codreanu, a doua zi s-ar aprinde țara”⁷ nu s-a adeverit. „S-a văzut — spunea el — că toate acestea au fost simple amenințări”. Împreună cu un important grup de fruntași legionari, Cotigă trimite un memoriu regelui, în care, cerînd îndurare și grațiere, promite să se pună „la dispoziția suveranului [. . .], să convingă pe toți acei care cred că moartea lui C. Codreanu trebuie răzbunată că este necesar să se renunțe la orice acțiune”. În cazul lui Cotigă și al confratilor săi apare vădit oportunismul, caracteristic, în general, legionarismului. Aceasta reiese clar din ceea ce ei denumeau „condițiile eliberării”, care „să fie de așa natură încît să nu pară foștilor legionari că

⁵ Ibid.

⁶ A.M.I., fond D, dosar I, vol. 254, fila 97.

⁷ A.S.B., fond A, dosar nr. 110 237, vol. 13, fila 148.

sînt lași și trădători sau cumpărați. Numai în acest fel serviciile ce ar aduce ar putea fi reale pentru suveran”⁸.

Dar C. Z. Codreanu n-a recutat în organizația sa numai lași, deși asemenea indivizi au predominat. Poate fără a-și da seama, el crescuse și elemente care din punctul de vedere al ambiției personale, al poftei de a trona în fruntea organizației îl egalau, dacă nu chiar îl întreceau. Cel ce îi va urma va conserva fondul terorist, criminal al tacticii legionarilor, ridicîndu-l la un grad încă necunoscut chiar și în istoria acestor cavaleri ai violenței și crimei organizate. Tardiv, dar în deplină cunoștință de cauză, unul dintre cei mai apropiați prieteni și colaboratori ai săi îl caracteriza pe acest om ca „terorist, insurgent, dement, spion, trădător, ipocrit, perfid, lipsit de scrupule [. . .], amoral, obsedat de idei fixe. . .”⁹ Este vorba de Horia Sima, care se ivește în competiția pentru șefia legionară în vara anului 1938, cînd „căpitanul” abia fusese condamnat și încarcerat.

La data cînd, în str. Olari din București, avea loc consfătuirea unor fruntași legionari pentru a hotărî măsuri în vederea menținerii legăturilor în cadrul organizației¹⁰, Horia Sima era o figură periferică în mișcarea legionară. Codreanu îl menționase în coada listei succesorilor probabili. Chemat din Banat pentru a i se încredința misiuni legate de păstrarea a ceea ce mai rămăsese din faimoasa Gardă, Horia Sima începe să țeară un păienjenis de intrigi în interiorul mișcării, utilizînd cu zel ceea ce preluase în materie de tactică de la mentorul său, Codreanu. El își va face loc spre vârful piramidei legionare tot cu pistolul în mîină și își va consolida treptat pozițiile tot cu seama unor vieți omenești. Diferită va fi doar tactica sa, pe care am putea-o, figurat, denumi „tactica ricoșării cartușului”, adică „trage în cine vrei, dar să cadă neapărat cine dorești”. Începutul va fi făcut chiar cu Codreanu.

O succintă derulare a filmului evenimentelor devine aici necesară. În cursa pentru șefia mișcării au luat startul la finele lunii aprilie 1938 o seamă de figuri legionare, printre care Radu Mironovici, Iordache Nicoară, Dumitrescu Borșa, Ion Belgea și Horia Sima. Din punctul

⁸ Loc. cit., dosar nr. 23 333, vol. VII, fila 89.

⁹ Loc. cit., dosar nr. 65 093, vol. I, fila 493.

¹⁰ Loc. cit., dosar nr. 23 333, vol. VII, fila 89.

de vedere al „meritelor“ în mișcarea legionară, care le-ar fi îndreptățit speranța de a ocupa locul lui Codreanu, dintre toți Horia Sima era cel mai dezavantajat. El va urmări în consecință, într-o primă fază, să-și consolideze locul printre cadrele de frunte, să se facă cunoscut în rîndurile legionarilor cu ajutorul unora dintre ei, iar apoi să dea bătălia hotărîtoare pentru consacrarea ca șef suprem. Aplicarea acestui plan avea să se desfășoare de-a lungul a doi ani, pînă în 1940. Despre Horia Sima se cunosc puține date pînă în anul 1938. Referitor la proveniența sa, nu se știe aproape nimic precis. Din unele surse rezultă că ar fi fost fiu natural, născut în București. Din altele, că ar proveni dintr-o familie de macedoneni ajunși în România, nu se știe în ce împrejurări, că s-ar fi stabilit la București, apoi în zona Făgăraș. Ceea ce au reținut ca sigur organele de informații, în a căror atenție a fost luat mai ales din anul 1938, este că avea o „pregătire mediocră [...] Nevropat, paranoic, megaloman, [...] pînă în 1937 era cu desăvîrșire șters“¹¹. Din activitatea lui anterioară se mai știa că, „Fiind încă student, Horia Sima se înscrie în «Legiunea Arhanghelului Mihail», imediat după înființarea acestei organizații; nu apare însă ca un element proeminent. Activitatea lui în domeniul politic, în cadrul Legiunii, are un caracter particular; este un bun executant al ordinelor primite de la căpitan. În 1932 obține gradul de comandant legionar și i se încredințează funcția de șef al județului Caraș. De la această dată, pînă în primăvara anului 1938, plutește în oarecare anonimat; pornirile sale dictatoriale și teroriste se încropesc între timp și încep să se adîncească datorită lipsei lui de credință politică națională, cît și meditațiilor care îi confirmă că, neputîndu-se evidenția prin puterile sale intelectuale, va trebui să recurgă la forța brută pentru a putea domina [...] Primăvara anului 1938 oferă lui Horia Sima primul prilej de a întrevădea posibilitatea ascensiunii sale politice prin mijloace teroriste“¹².

În ceea ce privește profilul moral al lui Horia Sima, documentele epocii consemnează că „Înclinațiile lui spre întrebuițarea mijloacelor violente, brutale, teroriste se învederează de la începutul apariției lui în mișcarea le-

¹¹ A.M.I., fond D, dosar 1, volumul 254, fila 100.

¹² Ibid., fila 104.

gionară. Nu este omul vorbelor, gîndirii și frămîntărilor ideologice și capabil de program constructiv. Dogma legionarului național este pentru el numai mantaua pentru facilitatea uneltirilor subversive. Este un bun executant în domeniul violențelor, calitate care întărește în mintea sa planul de a ajunge șef prin teroare [...]. Obiectivele la care își propune să ajungă prin teroare sînt trei: 1. Dispariția căpitanului și a comandanților legiunii închiși; 2. Asumarea conducerii exclusive și dictatoriale a mișcării; 3. Cucerirea puterii de stat“¹³. În realizarea acestor planuri Sima era stingherit nu atît de către comandanții legionari cu care împărțea șefia, cît mai ales de către Codreanu, care, deși arestat, continua să exercite principala influență asupra Gărzii. Spre soluționarea acestei situații avea el să-și îndrepte atenția în vara și toamna anului 1938. Tîlul său era să găsească cea mai simplă și mai puțin riscantă modalitate pentru a determina dispariția lui Codreanu. În această intenție Horia Sima avea un mare avantaj: legăturile cu Mihail Moruzov, șeful S.S.I., și, prin această sursă, cunoașterea dorinței lui Carol al II-lea de a se răfui pînă la capăt cu Codreanu. Coincidența de scopuri a fost suficientă pentru a se afla și mijlocul: folosirea vechii tactici a legionarilor — creată de Codreanu însuși —, suprimarea adversarilor. Calea de rezolvat — alta decît cea utilizată de Codreanu —, crearea motivelor pentru a determina autoritățile carliste să intensifice represaliile împotriva legionarilor, prin întetirea crimelor, jafurilor, terorii. De data aceasta nu s-au mai făcut eforturi pentru a găsi dușmani vechi și cunoscuți ai mișcării legionare. Victima putea fi oricine.

Descriind drumul parcurs de Horia Sima spre șefia mișcării legionare, prin sabie și intrigă, o „Fișă“ elaborată de Serviciul Secret de Informații consemna că după condamnarea lui Codreanu la 10 ani muncă silnică, la 27 mai 1938, „comandamentul legionar intră în derută și subversivitate. Horia Sima nu deține loc de frunte în conducerea legionară, dar începe, pornind de la periferie spre centru, acțiunea sa pentru acapararea conducerii. Vizitează județele din Ardeal și Banat (precum și din Muntenia — *n.n.*), răspîndește versiuni despre chemarea sa de a conduce Legiunea. În planul lui Horia Sima se

¹³ Ibid., fila 109—110.

cristalizează două acțiuni distincte: un atac permanent la adresa fostului rege Carol al II-lea, prin manifeste, agitații, lansarea de știri etc., cu scopul de a-și câștiga ascendență asupra mișcării, și o acțiune strict teroristă, pentru a provoca reacțiuni din partea autorităților, scontând că acestea vor aplica represalii asupra frunțașilor încarcerati ai mișcării. În acest mod spera că îi va putea înlătura din calea ascensiunii sale la conducerea legiunii¹⁴.

În vara anului 1938 Horia Sima „vine la București, asumându-și cu de la sine putere conducerea mișcării legionare, rămasă fără comandant în urma rearestării lui Alexandru Cantacuzino¹⁵ — care asigura conducerea Gărzii după condamnarea lui Codreanu. În același timp el „ordonă intensificarea actelor agresive“ și, printr-o rețea de agenți și prin intermediul unor echipe special organizate, desfășoară o vastă campanie de propagare a psihozei terorii și a crimei, sub motivul apărării și salvării căpitanului. Această acțiune avea și scopul de a-l face cunoscut în Gardă ca principal inițiator al luptei pentru apărarea lui Codreanu și salvarea vieții acestuia. Horia Sima a folosit cu multă dibăcie și situația creată de efortul unor frunțași legionari pentru a determina revizuirea procesului Codreanu, insistențele lui Vasile Cristescu și Al. Cantacuzino pe lângă Carol al II-lea de a „face dreptate“ legionarilor*. La 1 august 1938, aceștia publică o broșură intitulată „Adevărul în procesul lui Codreanu Z. Corneliu. Mai 1938“, în sprijinul campaniei generale a Gărzii de fier de a determina eliberarea „căpitanului“. Prin aceasta se urmărea — așa cum se afirma în primele rînduri ale broșurii — convingerea opiniei publice de „marea nelegiuire săvîrșită împotriva lui Corneliu Codreanu“. Nu este inutil să amintim că din paginile acestei cărțuții a fost înlăturat cu multă grijă adevărul. Autorii reproduceau doar declarațiile martorilor apărării și pledoariile avocaților. Rechizitoriul, declarațiile martorilor acuzării, orice apreciere nefavorabilă Gărzii de fier sau șefului ei erau total omise. Urma o declarație de devotament a mișcării legionare față de

¹⁴ Ibid., fila 106.

¹⁵ Ibid.

* Cei doi frunțași legionari trimit regelui memorii prin care „demască complotul lui Sima“ împotriva legionarilor și cer ajutor pentru a salva mișcarea legionară și pe „căpitan“.

Carol al II-lea și strecurarea ideii că Garda de fier era în contradicție numai cu guvernul Miron Cristea și îndeosebi cu Armand Călinescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru de interne, iar ca încheiere o frază menită să impresioneze: „După datina străbună, așteptăm cu încredere și judecata domnului țării, capul suprem al statului și păzitorul destinului neamului“¹⁶.

Insistențele unor frunțași legionari de a-l determina pe Carol al II-lea să fie mai îngăduitor cu legionarii corespundeau într-o oarecare măsură cu intențiile reale ale regelui de a-i folosi pe aceștia la nevoie, dar nu sub ocîrmuirea lui Codreanu, ci a unor figuri mult mai docile și supuse nelimitat dorințelor lui. Cunoscîndu-i intențiile, Horia Sima n-ar fi pregetat să se ralieze cu el fie și în ascuns, dar deocamdată se va abține s-o facă, pînă ce își va fi consolidat poziția în rîndurile Gărzii. De aceea el va face, dimpotrivă, totul pentru a-și afirma public „dezacordul“ cu regimul dictatorial al regelui, folosind cu abilitate noua situație internă și internațională creată în toamna anului 1938. După cum se știe, la 29 septembrie, la numai 6 luni de la Anschluss, Anglia, prin Chamberlain, și Franța, prin Daladier, cedînd în fața pretențiilor Germaniei naziste și Italiei fasciste, au subscris la inaugurarea cunoscutei politici mîuncheneze, care urmărea canalizarea expansiunii naziste împotriva țărilor din centrul și estul european și a Uniunii Sovietice. Cele două guverne occidentale s-au declarat de acord cu revendicările hitleriste de rezolvare „pașnică“ a așa-zisei probleme cehoslovace, care a permis Germaniei naziste să cotopească și să-și încorporeze regiunea sudetă din Cehoslovacia. Prin aceasta pericolul hitlerist pentru Europa, și mai cu seamă pentru popoarele și țările din sud-estul continentului, a sporit neasemuit de mult.

Savantul român Nicolae Iorga, într-unul din memorabilele sale articole scrise în acea perioadă, aducea un adevărat act de acuzare la adresa politicii de sacrificare a libertății popoarelor: „Tratatele sînt călcate în picioare, schimbările s-au produs prin bătăi din picior și cu pumnul în masă. Națiuni au fost prăvălite de la culmea la care se credeau ajunse definitiv, într-o situație de umilință și nesiguranță [...] Alte națiuni, ajunse după mucenicii de

¹⁶ „Adevărul în procesul lui Codreanu Z. Corneliu. Mai 1938“, p. 232.

secole și milenii la realizarea unui ideal național, își pun întrebarea dacă miine soarta lor nu va fi pusă în discuție înaintea acelor care, pentru a legitima larga parte pe care și-o rezervă în ospățul împărțirilor de teritorii, se gîndesc să arunce altora o bucată din ceea ce ceilalți n-ar fi în stare să apere îndestul¹⁷.

Poporul român și-a manifestat în cele mai variate forme solidaritatea și simpatia față de poporul cehoslovac, victimă a nazismului și a formulei müncheneze, pronunțîndu-se tot mai vehement pentru măsuri care să evite o soartă asemănătoare pentru țara noastră. Sintetizînd starea de spirit a opiniei noastre publice, un document al siguranței statului consemna că „românii, cu excepția legionarilor [...], urmăresc cu cea mai mare îngrijorare presiunea Germaniei asupra Cehoslovaciei...”, dezmembrarea ei fiind „considerată ca un precedent periculos”, deoarece capitularea Cehoslovaciei în urma abandonării ei de către Anglia și Franța „se răsfrînge și asupra noastră...”.¹⁸

Într-o scrisoare trimisă la 9 noiembrie 1938 președintelui Cehoslovaciei, Eduard Beneš, un grup de intelectuali antifasciști și comuniști români, printre care figurau Petre Constantinescu-Iași, Athanase Joja, dr. St. Grigorevici, Mihail Roșianu, Dumitru Sulică, Emil Socor ș.a., exprimîndu-și solidaritatea cu poporul cehoslovac împotriva agresorului, arătau că în joc nu era numai soarta Cehoslovaciei, ci a păcii generale, a întregii civilizații mondiale, subliniind că „milioane de români sînt gata să-și verse sîngele pentru interesele supreme ale omenirii”¹⁹.

În condițiile în care situația internațională a țării noastre s-a agravat ca urmare a acordului de la Munchen, cercurile guvernante românești, urmărind să amelioreze raporturile cu Germania hitleristă, au făcut unele promisiuni și unele concesii, mai cu seamă în domeniul relațiilor economice. Pe acest fond general al evenimentelor, legionarii devin din nou agresivi, își intensifică acțiunile antinaționale menite a determina o tot mai vizibilă și grabnică antrenare a României în sfera intereselor germane.

¹⁷ „Neamul românesc” din 27 decembrie 1938.

¹⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 16, dosar nr. 294, fila 545; cf. Al. Gh. Savu, op. cit., p. 212—213.

¹⁹ Op. cit., p. 213—214.

Pentru înțelegerea evoluției, pe de o parte, a legionarilor, pe de altă parte a raporturilor dintre aceștia și Carol al II-lea, este necesar a avea în vedere atît manevrele lui Horia Sima de a se strecura la conducerea mișcării legionare, prin înlăturarea lui Codreanu, cît și interesele generale ale Gărzii de fier de a se folosi de conjunctura internațională, pe care o socotea favorabilă remorcării României la Axă.

În lunile septembrie și octombrie 1938 au fost difuzate de către Horia Sima și de cei din preajma lui o seamă de manifeste care dădeau a înțelege că legionarii se găseau „în mare dușmănie” cu palatul. Arogîndu-și dreptul de a vorbi în numele popoului, ei afirmau că regele „se află azi în dușmănie cu nația”, fapt pentru care îl somau fără menajamente: „Maiestate, ori te împaci cu națiunea română, ori va trebui să găsim o altă soluțiune a problemei deschise”. În jurul datei de 20 octombrie, organele de stat raportau despre pregătiri legionare pentru o „lovitură de stat”. Al. Cantacuzino și alți legionari, care reușiseră să evadeze, sînt din nou arestați. Horia Sima culegea primele roade ale iritării autorităților carliste. Totodată, în mișcarea legionară se forma convingerea că el era cel mai hotărît luptător pentru „salvarea căpitanului”. Dorind a oferi o dovadă supremă „de fidelitate față de căpitan”, Horia Sima inițiază organizarea unor echipe care să atace închisoarea unde era depus Codreanu, spre a-l elibera. Caracterul vizibil hazardat al acestui plan îl face însă să renunțe. Organizează, în schimb, o serie de acte teroriste, criminale, în întreaga țară, menite să exercite presiuni asupra autorităților și să le determine să „capituleze” în fața „forței legionare”. Aceste acțiuni teroriste s-au succedat într-un ritm accelerat, după cum arată enumerarea fie și numai a unora dintre ele: la 1 noiembrie 1938 — împușcarea de către o echipă de legionari, la Oradea, a activistului sindical Böszörmenyi; la 2 noiembrie — provocarea unor incidente antisemite la Beiuș; la 4 noiembrie — un atentat cu explozivi la una dintre cantinele studenților din Cluj; la 12 noiembrie — atentat asupra fabricii textile din Lugoj; la 16 noiembrie — atentat asupra sinagogii din Reșița și în aceeași zi un atentat asupra fabricii de cherestea din Reșița; în ziua de 17 noiembrie — atacarea unor fabrici de cherestea din Cîmpulung-Bucovina, urmată de acte teroriste la Rădăuți, Severin etc.; la 20 no-

ieembrie — atentat asupra sinagogii din Alba Iulia; la 26 noiembrie — atentat cu grenade asupra Teatrului Național din Timișoara; la 27 noiembrie — un atentat săvârșit în cafeneaua „Metropol“ din Cluj; la 26 decembrie este împușcat din ordinul lui Horia Sima rectorul Universității din Cluj, profesorul Ștefănescu Goangă, care luase atitudine împotriva terorismului mișcării legionare²⁰.

Dar scopurile urmărite de Garda de fier nu se vor realiza. Cercurile național-patriotice, cele proanglo-franceze, deținând, prin reprezentanții lor, rolul determinant în definirea obiectivelor politicii externe, au menținut orientarea generală tradițională. Actelor de teroare legionară, autoritățile le-au răspuns prin intensificarea măsurilor represive împotriva Gărzii de fier, iar în momentul când Hitler personal i-a cerut lui Carol al II-lea, cu prilejul vizitei acestuia în Germania, să aducă Garda la putere, încă în drum spre țară, din tren, regele a ordonat suprimarea căpeteniilor legionare, în frunte cu C. Z. Codreanu. Ordinul a fost executat. În dimineața zilei de 30 noiembrie 1938, Codreanu și alți 13 fruntași legionari au fost uciși în timpul transferării lor de la închisoarea din Rîmnicu Sărat la București. Opinia publică, masele poporului român au privit această acțiune cu satisfacție, întrucât fusese îndepărtat un element potențial pe care se bizuța Germania nazistă în intențiile ei de a instaura în România un guvern prohitlerist. Dealtfel, ani în șir, cetățenii români conștienți, aparținând tuturor categoriilor sociale, ceruseră cu fermitate să se pună capăt uneltirilor fascismului german de a-și subordona România, au condamnat activitatea teroristă a Gărzii de fier și rolul ei de agentură a hitlerismului. Masele largi de oameni ai muncii și-au manifestat nu o dată hotărârea de a contribui la stîrpirea legionarismului. O delegație a Uniunii democratice și Madoszului i-a prezentat ministrului de interne, Armand Călinescu, un memoriu prin care-l asigurau de sprijin împotriva Gărzii de fier. „Conștienți de îndatoririle noastre de cetățeni români, am combătut întotdeauna cu energie uneltirile străine, neîngăduite, introduse în țara noastră prin mijlocirea fostei Gărzi de fier — se arată în memoriul amintit. — De ani de zile am denunțat opiniei publice românești rolul de

²⁰ A.M.I., fond D, dosar nr. 11, volumul 264, fila 110.

trădare al Gărzii de fier, rolul ei de spionaj și agentură a statelor revizioniste agresoare.

În aceste condiții am fost adînc îngrijorați cînd, după dezmembrarea Cehoslovaciei, am văzut renăscînd, sub impulsul și conducerea aceluiași state revizioniste, activitatea teroristă și destrămatoare de țară a Gărzii de fier, fapt pentru care «lichidarea bandelor de asasini și spioni, în frunte cu Corneliu Codreanu, o considerăm ca o măsură curajoasă de salvare a independenței țării»²¹.

Pentru Horia Sima, suprimarea lui Codreanu și a altor căpetenii ale Gărzii de fier a însemnat realizarea unuia din principalele sale țeluri. Rămîneau tot mai puțini cei ce l-ar fi putut stingheri. Urma acum să facă un nou pas — recunoașterea sa ca șef suprem și de către hitleriști. În acest scop, în decembrie 1938, el începe să pregătească o lovitură de stat, care urma să aibă loc la 6 ianuarie 1939, prin ocuparea instituțiilor centrale de stat, a Radio-difuziunii, a Băncii Naționale a României. Parte organică din acest plan era și intenția de a-i asasina pe Carol al II-lea și Armand Călinescu. Referindu-se la acest aspect, un document al Serviciului Secret de Informații relatează în mai 1941: „Sima încearcă să imprime acțiunii sale teroriste caracterul răzbunării, indicînd, pentru a stimula fanatismul teroriștilor, pe fostul rege Carol al II-lea ca autor responsabil de moartea căpitanului. Bazîndu-se pe 100 de legionari, întocmește două proiecte de asasinare a fostului rege, care sînt însă dejucate. Nereușind, fixează ca obiectiv suprimarea fostului prim-ministru Armand Călinescu, care va reuși mai tîrziu»²². La 4 ianuarie 1939 complotul a fost descoperit, iar parte din complotiști arestați. Rezultatele anchetei au adus noi și numeroase dovezi privind caracterul terorist al legionarismului, care, dealtfel, era evident prin înseși constatările pe care autoritățile aveau prilejul să le facă aproape zilnic. Astfel, la 7 ianuarie, în urma unei explozii, a fost descoperit un laborator chimic aparținînd legionarilor, în care se fabricau materiale explozibile. A doua zi, în str. Pretorienilor din București, era depistat un mare depozit de armament și muniții al Gărzii.

Pentru regimul lui Carol al II-lea, acțiunile teroriste ale legionarilor constituiau un pericol real, ceea ce îl

²¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 6, dosar 1 159, f. 118.

²² A.M.I., fond D, dosar nr. 1, volumul 254, fila 112.

determină să ordone noi măsuri severe împotriva lor. Observator atent și interesat al atmosferei politice interne din România, W. Fabricius avea să raporteze ministrului de resort de la Berlin la 3 februarie 1939: „În momentul de față (Garda de fier. — *n.n.*) n-ar putea întreprinde nimic pentru a ajunge la putere. Chiar dacă printr-un atentat bine pregătit ar reuși să-l înlăture pe rege, țara nici pe departe nu ar fi dispusă să accepte pe gardiști ca deținători ai puterii. Urmarea ar fi, dimpotrivă, sau un război civil grav, sau menținerea ordinii printr-un regim mai sever decât cel existent în prezent”²³.

În urma situației create, Horia Sima se vede nevoit să părăsească țara, fugind în Germania. Împreună cu el sau după aceea au părăsit țara și alți legionari.

16

Firele duceau spre centrala nazistă

Urzelile lui Sima pentru preluarea șefiei Gărzii de fier și apoi a puterii în stat prin violență aveau să continue și după ce el se va fi pus la adăpostul Gestapoului. La 26 ianuarie 1939 a fost executat cel care se credea urmașul principal al „căpitanului”, profesorul V. Cristescu. Ștefan Palaghiță atribuie omorîrea acestuia tot lui Horia Sima, arătînd că „poartă o mare vină...; [el] urmărea distrugerea elementelor de primă garnitură ale căpitanului, ca să rămînă el cu elementele din ultima garnitură, al cărei șef, necontestat de nimeni, să poată fi”⁴¹.

În realitate, raporturile dintre legionari și regimul carlist vor fi influențate în 1939 nu atît de ceea ce vor întreprinde legionarii, cît de evoluția evenimentelor interne și internaționale, de poziția diferitelor categorii sociale și grupări politice din România față de aceste evenimente. După cum arătase Partidul Comunist Român în documentul cunoscut sub titlul „După Austria, Cehoslovacia”, grație „politicii capitulare” a guvernelor marilor puteri occidentale — englez, francez, sprijinite de S.U.A. —, Germania nazistă continua nestingherită să profite de

²³ Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. XIII, dosar nr. 1 313, fila 346.

¹ Ștefan Palaghiță, *Garda de fier...*, Ed. autorului, 1951, p. 106—107.

reacția „în lanț” a politicii müncheneze. Precizarea din acest document că „după ocuparea militară a Austriei (martie 1938), Germania hitleristă se pregătește de noi atacuri, de noi cuceriri”, că „Soarta României și a tuturor țărilor de pe valea Dunării este strîns legată de cea a Cehoslovaciei” s-a adevărit întru totul. Partidul Comunist Român a chemat masele muncitoare, toate forțele progresiste, antifasciste ale țării „să sprijine efectiv Cehoslovacia în lupta de apărare a integrității ei naționale și a independenței ei” și să ceară guvernului român „să-și dovedească solidaritatea cu Cehoslovacia”⁴². La 15 martie 1939 Germania hitleristă cotropește în întregime Cehoslovacia, silind-o să satisfacă și pretențiile teritoriale ale Ungariei horthyste și ale Poloniei. În manifestul „Către poporul român” (17 martie 1939), Partidul Comunist Român avertiza asupra pericolului grav creat prin invadarea Cehoslovaciei și a prezenței trupelor lui Hitler la granița țării noastre: „Partidul Comunist din România dă alarma! Să fie pregătit de luptă întreg poporul român pentru apărarea țării împotriva cotropitorilor fasciști. Hitler — preciza manifestul — vrea să ne răpească grîul, petrolul, teritoriul. El vrea să ne arunce în robie”. În încheiere, documentul reafirma că „comuniștii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri”⁴³ pentru apărarea ființei naționale, a integrității și independenței statului român.

În martie 1939, Comitetul P.C.R. Oradea a editat o broșură intitulată „Să nu capitulăm. Să ne împotrivism”, sub semnătura lui Alexandru Sencovici. „Problema la ordinea zilei — se arăta — este următoarea: să capitulăm sau să ne împotrivism fascismului cotropitor? Convingerea noastră de muncitori cinstiți, patriotismul nostru nu pot da decît un singur răspuns: să ne împotrivism și să ne alăturăm forțelor rezistenței [...]. Granițele actuale, independența României sînt grav periclitare de puterile Axei [...]. Sîntem gata de a lupta cu arma în mînă, dacă va fi nevoie, disciplinat, curajos și organizat împotriva aspirațiilor de cotropire ale Axei și sateliților ei. Vom apăra, dacă va fi nevoie, cu prețul vieții noastre frontierele actuale ale României și vom demasca cu toată pute-

² „Documente din istoria P.C.R.”, Ed. P.M.R., 1951, p. 298—299.

³ Arhiva I.S.I.S.P., cota A—XXII—9, inv. nr. 1 030.

rea și capacitatea noastră pe agenții interni ai Axei și-i vom combate⁴.

Cea mai elocventă, prin amploare și cuprindere, ridicare la luptă a poporului român pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a țării, împotriva primejdiei fasciste, a fost demonstrația antifascistă de la 1 mai 1939.

Organizate și conduse de militanți comuniști și antifasciști care se bucurau de mare prestigiu în mase, evenimentele revoluționare de la 1 Mai 1939 au fost analizate în organizațiile partidului comunist. În raportul Comitetului Central al P.C.R. la plenara a VI-a a partidului din iunie 1939 se arăta că „întrunirile și demonstrațiile de 1 Mai pregătite de partid sub semnul mobilizării clasei muncitoare pentru apărarea țării împotriva fascismului extern și intern, în conlucrare strânsă cu muncitorii social-democrați, au constituit o victorie de prestigiu obținută de P.C.R. pe linia făuririi unității de acțiune a clasei muncitoare împotriva ofensivei patronale, fascismului și pericolului de război”.⁵

În organizarea și desfășurarea amplei acțiuni revoluționare un rol deosebit l-a avut, alături de alte cadre de bază ale partidului, tânărul comunist Nicolae Ceaușescu. „Această prezență — sublinia Ion Popescu-Puțuri la sesiunea științifică consacrată împlinirii a 40 de ani de la eveniment — dă expresie faptului că în fiecare împrejurare tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost un minunat exemplu de curaj și fermitate revoluționară, de dăruire totală pentru cauza libertății și fericirii poporului, pentru apărarea independenței și suveranității naționale⁶. Participarea în masă, — peste 20 000 de oameni — caracterul larg reprezentativ și unitar al luptei — comuniști, social-democrați, național-țărăniști, muncitori organizați în bresle, funcționari, numeroși intelectuali, comercianți, tineri, bătrâni, femei, bărbați, români, maghiari și de alte naționalități — atestă faptul că demonstrația dădea expresie hotărârii covârșitoarei majorității a poporului român de a bara calea fascismului și a apăra țara de această primejdie. Lozinci ca: Trăiască independența națională; Să apărăm granițele împotriva agresorului hitlerist; Jos fascismul; La ghilo-

⁴ Cf. *Din lupta antifascistă, pentru independență și suveranitatea României*, Editura militară, 1969, p. 88.

⁵ „Lupta de clasă”, nr. 6 din august 1939.

⁶ „Anale de istorie” anul XXV, nr. 2/1979, p. 39.

tină cu Hitler și Mussolini; Jos Garda de fier; Jos dictatura fascistă; Nu vrem război; Jos gardismul; Jos agenții hitleriști; Jos agenții trădători de țară; Vrem alianță cu țările democrației; Trăiască Rusia sovietică; Trăiască frontul păcii; Să ținem piept agresorului; Trăiască integritatea teritorială a României; Trăiască frontul popular antifascist ș.a. — exprimau cele mai arzătoare aspirații ale covârșitoarei majorități a națiunii române împotriva primejdiei ce o amenința din partea fascismului intern și extern, precum și hotărârea ei nestrămutată de a-și apăra patria, pământul, libertatea și independența.

La 1 Mai 1939 poporul român a demonstrat din nou că gardismul, cuzismul etc. îi erau străine, că fascismul nu numai că nu a fost produsul acestui popor, dar el a fost permanent și ferm respins.

Trebuie remarcat că această voință a poporului român era exprimată și de cercuri politice guvernante care, în problemele majore ale apărării independenței și integrității teritoriale a țării, se situau de partea covârșitoarei majorități a națiunii. Luând cuvântul la Congresul Breslelor, care s-a desfășurat în aceeași zi în sala „Aro” din Capitală, Armand Călinescu spunea că „România trebuie apărată [...]. Cînd însă se va schița de undeva o încercare de atingere a teritoriului nostru — spunea vorbitorul — ea se va izbi de cea mai hotărîtă și cea mai neclintită rezistență [...]. Această politică nu este numai politica guvernului sau politica unui grup de oameni: aceasta este politica țării, este politica națională⁷.”

Hotărârea poporului de a bara calea fascismului, interesele proprii ale cercurilor guvernante românești s-au concretizat în adoptarea de către guvern a unei poziții de dezaprobare a cotozirii de către Germania a Cehoslovaciei.

Problema apărării independenței și suveranității țării, cît și a răspunderii marilor puteri occidentale în legătură cu România a fost abordată și în numeroase materiale apărute în acei ani în străinătate. Astfel, în cotidianul parizian „Ce soir” din 7 iulie 1939, unul dintre voluntarii români din brigăzile internaționale din Spania afirma cu deplină temei: „Importanța României în frontul păcii

⁷ Olimpiu Matichescu, *1 Mai 1939*, Editura politică, București, 1974, p. 49.

este de prim ordin⁴. Autorul articolului atrăgea însă atenția că rolul României în frontul luptei antifasciste era în pericol de a fi diminuat prin abandonarea ei de către Anglia și Franța. „Este neapărat necesar — se menționa în articol — nu numai ca Franța și Marea Britanie să ofere garanții României, dar să o și ajute se reziste la presiunea și la infiltrarea hitleristă încă din timp de pace“.

În urma cotropirii Cehoslovaciei, apreciind noul raport de forțe pe plan internațional, diplomația românească a urmărit concomitent consolidarea securității țării prin dezvoltarea cooperării între toate statele din zona centrală și balcanică a Europei și a colaborării lor cu Anglia, Franța și U.R.S.S., cât și crearea aparenței de „neangajare“ a României alături de puterile occidentale împotriva Germaniei sau alături de cea din urmă împotriva Angliei și Franței. De această conjunctură Germania nazistă va profita din plin mai ales că, în ce privea România, planurile ei erau diferite față de cele deja realizate în cazul Austriei și Cehoslovaciei. La înfăptuirea politicii de supunere a României avea să joace un rol important Garda de fier.

După procesul Codreanu și mai ales în urma măsurilor represive care au urmat, un mare număr de legionari au părăsit țara și s-au stabilit în Germania. Gestapoul s-a îngrijit ca toți aceștia să primească pașaport german „Reichdeutsch Imigrantenpass“, având ca semn de recunoaștere înaintea numelui litera „i“ cu cerneală roșie. Horia Sima, cu cițiva apropiați, sosit cu ultimul lot, a primit adăpost și întreținere la ferma Amalienhof, situată la cițiva kilometri de Berlin. În Berlin legionarii își aveau sediul la „Charlottenburg“, iar locul de întâlnire la restaurantul „Capri“ din Spichern Strasse nr. 23. Deși proaspăt sosit, lui Horia Sima i s-a încredințat rolul de spiker pentru România la postul de radio Stuttgart, de unde zilnic ponegrea poporul român și propovăduia legionarismul. Mihail Sturdza, unul dintre cei mai zeloși apărători ai legionarilor, argumentează în modul următor tratamentul de care se bucurau membrii Gărzii de fier în Germania: „Hitler știa foarte bine că un singur grup politic important, că numai mișcarea legionară [...], se ridică împotriva lui Carol“, cu alte cuvinte, singura grupare pe care nazismul se putea bizui în aservirea

României era Garda de fier, lucru „de repetate ori“ declarat de Codreanu⁸.

Planul subjugării României a fost perfectat în martie 1939, dată la care Gestapoul a început să-și recruteze elementele care trebuiau să-l pună în aplicare. El consta în suprimarea lui Carol al II-lea și a lui Armand Călinescu, susținători ai alianțelor tradiționale ale României cu Anglia și Franța și, după opinia lor, principala piedică în cuprinderea țării noastre în sfera de interese a Germaniei hitleriste.

Printre cei aleși să îndeplinească indicațiile Gestapoului se afla la loc de frunte Horia Sima. În aprilie 1939, cu ocazia unei ceremonii prilejuite de aniversarea nașterii lui Hitler, acesta a fost contactat de oamenii lui Himmler, care, după ce i-au spus ce i se cere, i-au prezentat, fără menajamente, și reversul medaliei în cazul cind nu ar fi depus zelul convenit la netezirea drumului Reichului spre petrolul și grâнарul României. Cu gândul la ce avea să urmeze ca răsplată, Horia Sima n-a părut impresionat de amenințare.

Aranjamentele hitleriștilor cu legionarii n-au rămas necunoscute unora dintre agenturile românești. Într-o informare din 21 decembrie 1939 se relatează că un agent al autorităților române, aflat la Berlin în această perioadă, „a făcut cunoștință (cu ajutorul legionarului Ionescu, care se ocupa cu chestiunile politice din România) cu un anume Ludwig Camilo Frank von Franckenstein, de meserie inginer, care locuiește la Berlin de 20 de ani, deținând funcția de SS Gestapostenwartstaffel Comand Organiseur. Din convorbirile pe care le-a avut, agentul român a constatat că acesta are însărcinarea de a recruta, recunoaște și alege agenții necesari pentru Gestapo; că legionarii fac parte din Gestapo și sînt în serviciul acestei organizații, iar în pașapoarte numele lor este germanizat. Legionarii care fac parte din această organizație urmăresc exterminarea regelui României, a statului său major, apoi a persoanelor politice de vază și a șefilor autorităților de siguranță, poliție și jandarmerie. Ei au sarcina să producă nemulțumiri în popor. Să facă acte de sabotaj [...]. În executarea acestor puncte, lozinca este: «Să nu se întrevadă că sînt puse la cale de serviciul Gestapoului german, ci

⁸ M. Sturdza, *România și sfîrșitul Europei*, Ed. „Dacia“, Rio de Janeiro—Madrid, 1966, p. 137.

să rămână totdeauna impresia că sînt provocate de nemulțumirile românilor»⁹. Aceste fapte au schimbat cursul raporturilor dintre unele grupuri legionare — cele manevrate de Horia Sima — și Carol al II-lea. Prin Moruzov, Horia Sima este folosit tot mai mult ca un pion pe tabla de șah a oamenilor lui Carol al II-lea, pentru a realiza o apropiere a Gărzii de acesta și a o folosi drept tampon împotriva exigențelor hitleriste față de monarhul de la București.

Odată constituită echipa de asasini, presiunile hitleriștilor asupra țării noastre devin tot mai insistente. Încă la începutul lunii martie 1939, sub forma unui ultimatum, ei somează România „să se decidă definitiv dacă voințește sau nu să meargă cu Germania”¹⁰.

În fața acestei situații, la 23 martie 1939 guvernul român semnează tratatul economic româno-german. Acest tratat cadru, care urma a fi pus în aplicare printr-o serie de convenții, precum și alte acorduri încheiate în 1940 aveau să deschidă calea subordonării economiei românești Germaniei naziste.

În aceste împrejurări extrem de grave pentru țară, Partidul Comunist Român, consecvent poziției sale profund patriotice, de apărare a independenței naționale împotriva pericolului fascist, a insistat pe lângă principalele forțe politice — național-tărăniste, național-liberale, social-democrate etc. — pentru a se realiza „o unitară acțiune a tuturor partidelor hotărîte să apere această independență, indiferent de ideologia căreia fiecare grupare îi poate rămîne credincioasă”. Propunerea a fost concretizată într-o platformă de acțiune comună în care figurau: „1) Apărarea hotarelor României și a independenței ei; 2) Încadrarea României în sistemul de alianțe intervenite între Franța, Anglia și Uniunea Sovietică, cu respingerea oricărui compromis față de Germania hitleristă, precum și a pactului germano-român încheiat”.

Dînd expresie acestor sentimente, comuniștii români s-au situat în primele rînduri ale luptei pentru apărarea țării. În momentul în care guvernul a luat măsuri pentru întărirea capacității de apărare a țării în vara anului 1939,

⁹ A.S.B., fond E, vol. 2, filele 98—99.

¹⁰ Arhiva M.A.E., fond Relații cu Germania, dosar nr. 40, telegramă semnată de Djuvara, transmisă de la Legația României din Berlin la 2 martie 1939.

P.C.R. a chemat din nou poporul să fie pregătit, a trasat comuniștilor sarcina de a se prezenta de îndată la concentrări. Marele stat-major consemna însuflețirea cu care „oamenii au răspuns la chemare [...] Starea de spirit a acestora este bună. Se observă o pornire contra germanilor și a lui Hitler”¹¹. Laconica apreciere a Marelui stat-major trebuie întregită cu cel puțin două dintre multele mărturii despre însuflețirea cu care poporul nostru a răspuns chemării la arme. Nicolae Deleanu, militant socialist, în articolul intitulat sugestiv „Adevărata țară”, scria în 9 aprilie 1939: „Fără bătăi de tobă, fără goarne, fără clopote, fără publicații, fără chemări alarmante prin radio, fără nici un răvaș special de la unități, toată nația de muncitori de la sate și orașe a răspuns la un simplu zvon sau la comunicarea notarilor din sate: *prezent*. Și uimitor de repede, poporul a răspuns fără să se simtă reținut de acele «impedimente» de care se leagă, mai mult sau mai puțin, boierii gata oricînd să mai pertracteze și să mai târăgănească. El a dat dovadă de un bun simț sănătos, el știe că cu conștiința țării nu se pertractează și nu se târăgănează”¹². Iar Ion Agîrbiceanu a creat cea mai frumoasă imagine a voinței poporului nostru de a-și apăra glia străbună: „Guvernul român a luat măsuri de ordin militar constrîns de împrejurările externe. Este o cheltuială pentru țară, de bună seamă, dar bucuroși vom susporta cu toții această cheltuială de bani, pentru prilejul ce s-a dat și țării și străinătății de a vedea ieșind în toată strălucirea lui la iveală aurul cel mai prețios al României: sufletul poporului nostru!”¹³.

În condițiile creșterii primejdiei hitleriste, cercuri oficiale românești au încercat, și după semnarea acordului de la 23 martie, să reziste penetrației naziste. Guvernul Călinescu, conștient de pericolul unui atac hitlerist-horthyst împotriva României, de primejdia izolării țării pe plan internațional, a încercat să determine apropierea de U.R.S.S.: „Pe lângă garanțiile Franței și Angliei, să obținem o siguranță cu U.R.S.S. și Bulgaria... — spunea Armand Călinescu —. Tot acest sistem, în cadrul asistenței franco-engleze, ar fi foarte prețios”¹⁴. Regele s-a

¹¹ Arhiva M.Ap.N., dosar nr. 299/61, fila 220.

¹² „Lumea nouă” din 9 aprilie 1939.

¹³ „Neamul românesc pentru popor” din 1 mai 1939.

¹⁴ Arhiva M.A.E., dosar nr. 11 (nenumărat), însemnare a lui Armand Călinescu datată 24 aprilie 1939.

declarat, în principiu, de acord „în ce privește pactul cu Rusia“, astfel că guvernul român s-a folosit de acțiunile diplomației turce pentru unele contacte cu reprezentanții U.R.S.S.

În aceste împrejurări a avut loc plenara a VI-a a C.C. a P.C.R. din iunie 1939, care a analizat noul stadiu al ascensiunii fascismului și pericolul ca România să cadă definitiv victima agresiunii hitleriste și trădării cercurilor prohitleriste interne, îndeosebi a Gărzii de fier. Plenara atrăgea din nou atenția că principala și cea mai primejdioasă agentură a lui Hitler în România era Garda de fier¹⁵. Această apreciere a partidului comunist va fi confirmată de evenimentele ce vor urma, care vor zguduia din nou opinia publică românească, atestând — pentru a căta oară? — caracterul criminal, terorist al legionarismului. Asasinatul și spionajul, sabotajul și teroarea, vechile arme de luptă ale legionarilor, erau îndrumate de data aceasta direct de la Berlin, confirmându-se că acțiunile de reprimare a legionarilor întreprinse de regimul dictaturii regale nu au fost de natură să înlăture acest pericol. Germania nazistă va continua să se bizuie pe această organizație ca principal „cal troian“ de penetrație în România.

Între timp situația politică internațională și internă s-a complicat și modificat. Eșuarea tratatelor tripartite de la Moscova din vara anului 1939, încheierea tratatelor economic și politic sovieto-german și atacarea Poloniei la 1 septembrie 1939 au creat un nou raport de forțe pe plan mondial, au încheiat procesul izolării și încercuirii României pe plan internațional. Sub influența puternică a evenimentelor externe, care au dat curs expansiunii și agresiunii statelor revizioniste grupate în jurul Germaniei naziste, cercuri politice trădătoare — fasciste, profasciste și capitulante — dintr-o serie de țări mici și mijlocii, printre care și România, au impus în politica acestora o orientare progermană. La aceasta o contribuție esențială a avut-o cel de-al treilea Reich. Una din căile menite a finaliza obiectivul subordonării României l-a constituit asasinarea oamenilor de stat români adversari ai nazismului și orientării țării spre Germania. Instrumentul în realizarea acestor planuri a fost din nou Garda de fier. La 21 septembrie 1939, legionari pregătiți de Gestapo au

¹⁵ „Scînteia“ din 26 iulie 1939.

curmat viața primului ministru al României — Armand Călinescu, care de la 7 martie 1939 ocupa fotoliul de prim-ministru, rămas vacant după moartea lui Miron Cristea. O astfel de soartă fusese hotărîtă de către naziști și Garda de fier și pentru Carol al II-lea și alte personalități politice românești care se pronunțau împotriva transformării României într-o anexă a Germaniei, pentru menținerea ei pe coordonatele politicii externe tradiționale. Garda de fier va fi folosită de guvernul de la Berlin tot mai mult ca un instrument de intimidare și terorizare a guvernului și a altor lideri politici români, adversari declarați ai nazismului¹⁶.

Pregătirile pentru asasinat s-au desfășurat la sugestia și sub directa îndrumare a organelor naziste de spionaj, în prima jumătate a lunii septembrie. La 19 septembrie grupul de teroriști, în frunte cu Horia Sima, părăsește Berlinul¹⁷. Peste puțină vreme trec cu toții clandestin în România și încep punerea în aplicare a planului în vederea înlăturării lui Carol al II-lea și a lui Armand Călinescu. În drum spre România, venind din Germania, grupul se opri se pentru a-și perfectă planul în Ungaria, la Szeged, unde se afla centrul terorismului horthyst. Un alt grup legionar din țară organizase urmărirea timp îndelungat a lui Armand Călinescu, făcînd recunoașterea itinerariilor pe care acesta se deplasa. Inițial fusese proiectat ca acest dublu atentat să fie săvîrșit simultan, dar, șansele de reușită dovedindu-se reduse, Sima organizează cu febrilitate asasinarea în primul rînd a lui Armand Călinescu. Asasinatul, pregătit cu minuțiozitatea unor oameni pentru care crima devenise o profesie, a fost executat cu cruzime și sînge rece de către Miti Dumitrescu, vechi terorist, împreună cu alți nouă legionari. Travestit în femeie, Horia Sima a supravegheat direct din apropiere monstruoasa crimă.

Unii legionari, îndeobște adversarii lui Horia Sima, au încercat să minimalizeze răspunderea organizației lor pentru asasinarea lui Armand Călinescu, atribuind-o exclusiv „nebungiei“ lui Horia Sima și contrarie orientării generale a Gărzii de fier. Alți fruntași legionari, ca, de pildă, Victor Ion Vojen, nu condamnă crima în sine, dar

¹⁶ Vezi Gheorghe Zaharia, Mihai Fătu, op. cit., p. 170.

¹⁷ Horia Brestoiu, *Acțiuni secrete în România*, Editura științifică, București, 1973, p. 95.

încearcă să acrediteze ideea că ar fi fost inutilă, nejustificată. Asasinatul — spunea Vojen — „era nejustificat din punct de vedere tactic intern, nejustificat, de asemenea, din punct de vedere extern, căci în acel moment Germania mergea spre zenitul succeselor politice externe și militare și era evident că aceste succese trebuiau să aducă și reușita mișcării legionare“¹⁸. Aproape toți legionarii „adversari“ ai lui Sima îl vor condamna însă pentru motivul arătat de același Vojen: „Sima asasinează prin fanaticul Miti Dumitrescu, pentru a nu i se putea disputa conducerea mișcării legionare la momentul oportun“. Horia Sima a reușit într-adevăr să-și realizeze după asasinat obiectivul instalării la șefia gărzii, fără dificultăți și opuneri.

Noul cabinet, prezidat după 21 septembrie de generalul Gheorghe Argeșanu, ministru de interne fiind Gabriel Marinescu, a „curățat“ cu un efort minim „elita“ legionară, adică tocmai pe cei ce alcătuiseră garda codrenistă și care făceau totul pentru a-și păstra influența și monopolul asupra mișcării legionare în detrimentul lui Horia Sima. Ștefan Palaghiță, exagerând, firește, afirmă că „împușcarea lui Armand Călinescu la 21 septembrie 1939 ne-a costat uciderea aproape a întregii elite legionare, zdruncinând extraordinar ierarhia mișcării“¹⁹.

Cursa dintre căpăteniile legionare pentru „șefie“ se apropia de final, uneltirile celui mai viclean înlăturând, unul după altul, pe cei ce i se împotriveau. Calea lui Horia Sima spre „victoria finală“, cu sprijinul lui Himmler, Hess și al altor conducători nazisti s-a scurtat, dar această „victorie“ va fi și ea de scurtă durată.

Monstruosul asasinat a dat naștere unei puternice stări de indignare în opinia publică din țară și străinătate, de condamnare a fascismului în general, a Gărzii de fier în special. A doua zi după curmarea vieții primului ministru, ziarul „Timpul“ publica un „redacțional“ în care se arăta: „Crima mișească săvârșită ieri de o rămășiță a vechilor nuclee teroriste înființate de legionari a zguduit adânc sufletul întregii opinii românești [...]. În timp ce mii și mii de oameni poartă armele în rindurile regimentelor lor pentru a sta cu pieptul scut la paza țării, s-au găsit nebuni, sub impulsul unei porniri criminale vî-

¹⁸ A.M.I., fond D, dosar 110 237, volumul 43, fila 159.

¹⁹ Ștefan Palaghiță, op. cit., p. 110.

rită de mult și metodic în sufletele lor, care să se înarmeze pentru a trage în primul-ministru al țării“²⁰. La 24 septembrie același organ de presă consemna cu temeii faptul că „asasinarea primului-ministru, săvârșită în cele mai tulburi momente internaționale, când focul războaielor se vede de la hotarele țării noastre, izbește de-a dreptul în siguranța și liniștea Statului“²¹. În același număr „Timpul“ publică o scrisoare a sociologului antifascist Petre Andrei, Ministrul Educației Naționale, în care acesta își arăta „indignarea sufletească și disprețul pentru trădătorii de țară, durerea că s-au putut găsi români care să comită astfel de acte“²².

În numărul din 23 septembrie al „Neamului Românesc“ Nicolae Iorga scria: „Un om s-a jertfit pentru liniștea țării sale înăuntru și pentru independența ei politică în afară. El a căzut, cum se putea aștepta, jertfă unor fanatici care-l urmăreau de mult cu o vendetă de sânge. Țara va judeca dacă în împrejurările de față, cu amenințări, existente sau posibile, de jur împrejurul nostru, era loc pentru o astfel de sălbatecă răzbunare“²³. Vicepreședintele Academiei Române, I. Petrovici, în cuvîntul de redeschidere a ședințelor înaltului forum științific al țării, spunea că Armand Călinescu „a căzut victimă unui mizerabil atentat [...]. Nu este nevoie să mai veștejim fapta săvârșită, cu bestială călcare în picioare atît a umanității cît și a intereselor naționale, mai ales că, față de monstruoșitatea ei, vorbele folosite nu pot decît rămîne în urma simțămintelor noastre de revoltă“²⁴. Cu prilejul unei întruniri publice ce a avut loc la Cluj s-a adoptat o moțiune în care, printre altele, se arăta: „Nimeni n-a voit să creadă că în aceste momente grele un nucleu de demenți, alcătuit din aceia pe care îi reneagă și blestemă întreaga națiune, a fost capabil de acest oribil asasinat“²⁵. „Cînd cineva atentează la viața unui om care are sarcina de a păzi ordinea și buna rînduială a unui stat și încă în niște vremuri excepțional de grele, cum sînt bunăoară cele de astăzi — spunea Patriarhul Nicodim în cuvîntarea rostită la ceremonia oficială a înmormintării — acela

²⁰ „Timpul“ din 23 septembrie 1939.

²¹ „Timpul“ din 24 septembrie 1939.

²² Ibid.

²³ „Neamul Românesc“ din 23 septembrie 1939.

²⁴ „Timpul“ din 24 septembrie 1939.

²⁵ „Universul“ din 26 septembrie 1939.

atentează la siguranța statului, la siguranța patriei, la siguranța neamului, și în cazul acesta crima e contra statului, contra patriei, contra neamului²⁶.

La rîndul ei, mișcarea muncitorească — prin intermediul breslelor — a dat publicității, în ziarul „Lumea Nouă” din 1 octombrie 1939, o chemare în care se sublinia: „Fapta aceasta depășește toate marginile, pentru a trece direct din categoria crimelor de rînd în aceea a înaltelor trădări de țară [...]; mișcarea muncitorească a condamnat întotdeauna mișcările anarhice. Muncitorimea română este și va rămîne mai departe la datorie [...] Poate niciodată de cînd se întrebuițează expresiunea «trece prin momentele cele mai grele» nu a avut îndreptățire mai mare ca acum. Să fim cu toții conștienți de acest lucru. Să nu ne dovedim mai prejos decît înaintașii noștri”.

În numărul 31 din 8 octombrie 1939 al gazetei „Azi”, Zaharia Stancu publica articolul, „În abureala de sînge nu se poate clădi”, în care scria: „Tinerii în sufletul căroră fostul conducător al Gărzii de fier a aruncat cea mai blestemată, cea mai nenorocită sămînță n-au ieșit încă din cumplita lor dezmeticire. Altfel ultimul și cel mai odios act al lor, omorîrea lui Armand Călinescu, nu s-ar fi împlinit [...]. Ce fel de patriotism poate fi acela care tinde la tulburarea internă a țării într-un ceas de grea încercare pentru întreaga omenire? Ce fel de naționalism poate fi acela care pune capăt unui om de care se leagă, într-o atît de mare măsură, apărarea națională a statului într-un moment în care la hotarele noastre se prăbușesc state și națiuni?”

Și presa internațională democratică a condamnat odio-sul asasinat comis de legionari. Elocvent este articolul „Defunctul Armand Călinescu — victima datoriei”, publicat de ziarul turc „Istanbul” din 23 septembrie 1939. „Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri al României — scria ziarul — cade străpuns de gloanțele unei bande de gangsteri, care încearcă să profaneze numele de patriot. Opinia publică mondială a avut o tresărire de indignare. Ea vestește crima și o condamnă. Asasinii lui Armand Călinescu sînt criminali de drept comun și inamici, prin jurămint, ai țării românești [...]. Ar trebui să vrea cineva pieirea țării sale pentru a făptui în aceste clipe grave un asasinat care riscă să disloce

²⁶ Ibid.

definitiv organismul politic, militar, administrativ al unei țări”.

Și astfel Garda de fier, la ordinele și cu ajutorul nemijlocit al Germaniei naziste, face un nou pas pe calea angajării țării la remorca celui de-al treilea Reich, cu toate primejdiile ce decurgeau de aici pentru independența, suveranitatea și integritatea sa teritorială.

17

Sub oblăduirea hitleristă, Garda de fier este adusă la putere

Sfîrșitul anului 1939 și prima jumătate a anului 1940 au consemnat noi evenimente care au condus la agravarea crizei politice atît internaționale, cît și interne a României. Realizîndu-și spre est un spațiu de siguranță (Polonia, Cehoslovacia, Austria), Germania nazistă își concentrează eforturile, în primăvara anului 1940, spre nord-vestul Europei. În scurtă vreme au căzut pradă agresiunii naziste Danemarca, Norvegia, Olanda, Luxemburg, Belgia. În mai, Germania invadează Franța, care capitulează la 22 iunie¹.

Presiunile germane asupra țării noastre pentru a o obliga să adere la Axă cunosc o intensitate fără precedent. Aceste presiuni s-au manifestat în multiple forme, „de la reproșurile față de neîndeplinirea obligațiilor asumate prin Tratatul economic din martie 1939, pînă la amenințări, la folosirea forței și activizarea agenturilor sale în cadrul minorității germane din România și a Gărzii de fier”². O dovadă a acestor presiuni o constituie și intensificarea activității organelor de informații și spionaj naziste în România. La 10 decembrie 1939, șeful serviciului de informații al armatei naziste — Abwehr —, amiralul Fr. W. Canaris, a făcut o vizită în România pentru a se convinge personal de modul în care activează aici agentura sa și a explora căi de realizare a legăturilor cu organele de informații române conduse de Moruzov.

¹ Gh. Zaharia, I. Cupșa, Al. Vianu, *Al doilea război mondial, — schiță istorică*, Editura politică, București, 1975, p. 61—68.

² Ibid., p. 79.

Aceasta a fost de natură să pună organele de informații românești, mai mult ca pînă atunci, în alertă cu privire la direcțiile activității de spionaj naziste împotriva țării noastre. Din materialul informativ cules de organele Ministerului de Interne la începutul anului 1940 rezulta clar că națiștii, folosindu-se în primul rînd de legionari, se pregăteau pentru noi acte teroriste, criminale. Într-un astfel de material se consemna că „legionarii refugiați în străinătate, constituiți în nuclee teroriste, intenționează să pătrundă în țară cu pașapoarte false procurate în străinătate, pentru a pune la cale acte de terorism și asasinat contra înalților demnitari ai statului, vizînd în primul rînd persoana Maiestății Sale regelui“³.

Această împrejurare, precum și evoluția generală a raportului de forțe pe plan internațional — defavorabilă României și altor state amenințate de fascism, de politica de revizuire teritoriale —, au constituit factori care l-au determinat pe Carol al II-lea să facă noi pași spre a adapta regimul dictaturii sale la noile condiții create, ceea ce, în calculele sale, avute de mult în vedere, însemna și o apropiere de Garda de fier. La aceasta a contribuit și faptul că, în realitate, deși a luat noi măsuri de reprimare a Gărzii de fier, lichidînd un număr de șefi legionari, „asasinarea primului ministru a timorat pe Carol al II-lea“⁴. Pe acest fond general în primăvara anului 1940 el proclamă așa-numita politică de „reconciliere națională“, care viza în primul rînd temperarea divergențelor cu legionarii, găsirea soluțiilor pentru o cooperare cu aceștia. Lui însă nu-i era indiferent cu cine anume dintre căpeteniile legionare va colabora, prin cine va stabili contactul și va încerca să-și subordoneze Garda. Carol era conștient că adepții „codrenismului“ trebuiau de la început scoși din cauză, lucru realizat cu multă abilitate pînă atunci cu ajutorul nemărturisit al lui Horia Sima. Selecția era de mare importanță, avînd în vedere ambițiile unor căpetenii legionare, care mergeau mult mai departe decît intenționa Carol al II-lea să le ofere. Prin Moruzov, regele era informat asupra situației interne a Gărzii de fier, asupra rivalităților existente și veleităților lui Sima. El inițiază unele acțiuni pentru a cunoaște pozițiile conducerii legionare cu privire la o eventuală

împăcare și colaborare. O atare perspectivă suridea nu numai lui Horia Sima, ci tuturor legionarilor, îndeosebi vîrfurilor. Dealtminteri, o astfel de soluție i-a fost sugerată lui Carol și de Germania, prin serviciile sale de spionaj și diplomatice. În cursul unei vizite în România, în luna mai 1940, von Killinger, „trimisul special al fîhrerului“, a avut o întrevvedere de cinci ore cu Moruzov, șeful Serviciului Special de Informații român, în cursul căreia s-au abordat, printre altele, și relațiile dintre Gardă și autoritățile oficiale de la Berlin⁵, de unde concluzia că normalizarea raporturilor Carol—Garda de fier era nu numai sugerată ci, într-un fel, impusă pentru inaugurarea unei noi perioade în relațiile generale româno-germane. La propunerea regelui, legionarii aflați în țară formează o delegație, condusă de Vasile Noveanu, pentru a duce tratative cu reprezentanții palatului în vederea realizării unei atmosfere de „destindere“. Carol al II-lea îl va prefera însă pe Sima, care, în calitate de colaborator al Serviciului Special de Informații*, era cunoscut ca lipsit de personalitate, slu-

⁵ Vezi Horia Brestoiu, op. cit., p. 227—228.

* Cîteva date vin să demonstreze calitatea de agent al S.S.I. a lui Horia Sima. La 4 octombrie 1940, Gheorghe Șerbu, șef de grupă la S.S.I., care, după cum declară personal, „făcea slujbă la serviciu și acasă de secretar al d-lui Moruzov, avînd obligația de a-i aminti despre orele de audiență pe care le avea, precum și unele întîlniri cu informatorii“, vorbind „despre persoanele mai proeminente politice și militare cu care avea (Moruzov — n.n.) legături... pe care le vedea acasă la ele sau la birou la d-nea sa“, citează pe „d-l Horia Sima“..., care venea... „la d-nul Moruzov acasă, la birou, avînd întîlniri și în oraș“ (Arhivele statului București, dosar nr. 20 954, vol. 13, filele 331, 333). Faptul este apoi atestat și de Gheorghe Cristescu, care spune textual că Moruzov, „în cadrul Legiunii avea informatori mulți, începînd cu Horia Sima, pe care îl plătea cu marea sumă de 900 000 de lei lunar, pe Mille Lefter, senator legionar, pe Radu Mironovici, pe fratele lui Mille Lefter, comandant legionar, pe un anume Panait, secretar la Senatul Legiunii, și alții“ (loc. cit., dosar nr. 17 474, vol. 1, fila 42). Într-o „notă“ din 14 septembrie 1940, lt.-col. C. Ionescu, fost șef al biroului de colaborare cu Serviciul de informații al armatei germane, spunea: „Cu precizie pot afirma că... pe d-l Horia Sima l-am văzut cu fostul șef al SS o dată la sediul 9.9. (sediul conspirativ al S.S.I. — n.n.) și altă dată la restaurantul «Mon Jardin»“ (loc. cit., dosar nr. 20 954, vol. 4, filele 10—11). Unul din frunzașii legionari și apropiat al lui Sima, Victor Biriș, relatează în legătură cu raporturile dintre Sima și Moruzov faptul că în septembrie 1938, în calitate de „mandatar personal al lui Sima“, a avut convorbiri cu doi reprezentanți ai „oficinei de

³ Citat după C. Neagu, D. Marinescu, op. cit., p. 162.

⁴ Gh. Zaharia, I Cupșa, Al. Vianu, op. cit., p. 78.

garnic și ușor de corupt. În plus, îl considera mult mai indicat pentru atenuarea animozităților în relațiile cu Hitler, dată fiind poziția de care Horia Sima se bucura în Germania.

Spre sfârșitul lunii aprilie și începutul lunii mai se conturează tot mai limpede deznodământul acestor manevre. Prin mareșalul palatului regal, Urdăreanu, și prin legionarul Constantin Stoicănescu, Horia Sima este invitat în țară. Din unele informații rezultă că la Viena a avut loc o întrevvedere între Moruzov și Sima, în care a fost perfectată întoarcerea viitorului șef al Gărzii, cu care prilej i s-a prezentat și oferta lui Carol al II-lea.

Trebuie remarcat faptul că în primăvara anului 1940 Germania nazistă a dezlănțuit o mare ofensivă de spionaj împotriva României. În ziua de 14 mai, Palatul era informat că „mii de turiști germani ne-au invadat țara cu intenția ca, împreună cu parașutiștii (ce aveau să fie lansați — *n.n.*) și cu miile de agenți existenți să ne dea o lovitură pe la spate [...]. La Legația germană sînt

spionaj a Reichului“ în România, Hera Cister și Angela Reman, care lucrau acoperiți sub masca de gazetari, precum și atașatul militar japonez în România. „I-am relatat lui Sima — spunea Biriș — cele discutate cu germanii și cu atașatul militar japonez. Bine — răspunde Sima adresîndu-i-se lui Biriș —, trebuie să mă înșești, am astă-seară o întîlnire cu d-l inginer“. „Ce inginer?“ — întreabă Biriș. Sima rîde și-mi răspunde: „E numele conspirativ al lui Moruzov, șeful serviciului de spionaj al armatei, trebuie să-l cunoști și tu, e un om foarte interesant și util“. „Dar nu ți-e teamă că te arestează?“ ... „Fii pe pace, Moruzov face joc dublu. El a fost mare șef al spionajului, el lucrează și pentru Carol și camarila lui, dar și pentru von Cannaris, șeful spionajului armatei germane“. „Am plecat la întîlnire — relatează mai departe V. Biriș —, care a avut loc în Grădina botanică, și am făcut cunoștință cu Moruzov, apoi Sima l-a urmat și au plecat înainte, iar eu le făceam siguranță mergînd în urma lor. Discuția era animată, la un moment dat am interceptat exclamația lui Moruzov: «Trebuie să acționezi!». După aceste întrevederi cu germanii, cu japonezii și cu Moruzov au urmat actele de teroare săvîrșite de legionari în toamna anului 1938... „La 25 ianuarie 1939 — relatează mai departe Biriș — mă întîlnesc (trezesc. — *n.n.*) în casa dr. Feraciu din str. dr. Pasteur, unde eram ascuns (cu. — *n.n.*), un telefon de la d-l inginer (Moruzov — *n.n.*). «Trebuie să te văd imediat, peste un sfert de oră ne întîlnim lângă podul Elefterie». M-am dus, a venit, ne-am urcat în mașină și am discutat cu Moruzov: «Sînt informat că oamenii lui Parizianu sînt pe urmele lui Horia și nu-l pot găsi pentru a-l preveni. Ar fi o catastrofă dacă ar fi arestat și ar afla Gavrilă Marinescu de legăturile dintre noi. Spune-i să plece imediat în Germania, că deo-

depozitate arme și explozive. Se țin aici zilnic consfătuiri și se dau instrucțiuni [...]. La 15 mai sosiseră în România mai mulți ofițeri germani cu instrucțiuni pentru rețeaua aflată aici“⁶.

Exact în acest timp, adică la mijlocul lunii mai 1940, a avut loc o „misterioasă“ reîntoarcere în țară a lui Horia Sima și a lui N. Petrașcu. Depistați de organele de Siguranță, cei doi au fost arestați. Aflînd de aceasta, Moruzov — afirmă V. Biriș — „a dat dispoziții ca Sima să fie imediat transportat în modul cel mai civilizat la București. Aici Moruzov a avut o întîlnire cu el, apoi a pregătit lui Sima terenul pentru împăcarea cu regele Carol al II-lea și pentru intrarea în guvern“⁷. Fără a cunoaște adevăratele intenții ale lui Moruzov, ministrul de interne a ordonat interogarea lui Horia Sima. La rîndul lui, Moruzov, pentru a crea terenul oficial intrării lui Sima în viața politică prin intermediul unei instituții de stat publice, a fost de acord ca șeful legionarilor să fie supus unui interogatoriu la Corpul detectivilor din Siguranța generală a statului. Desfășurat între 23 și 29 mai 1940, interogatoriul a avut ca principal obiectiv punerea de acord asupra următoarelor chestiuni: „1) dezarmarea și identificarea teroriștilor legionari din țară și frînarea oricărui act violent, chiar de inițiativă individuală; 2) găsirea de mijloace pentru aducerea din Germania a întregului grup terorist al lui Sima — elementul dinamic

camdată nu pot face nimic pentru el. Dă-i din partea mea asta». Mi-a predat un plic — relatează Biriș — cu niște bani, am luat plicul și i l-am dat lui Sima, transmițîndu-i cele comunicate de Moruzov. În noaptea aceea Sima a hotărît să plece la Berlin...“ (loc. cit., dosar nr. 65 093, vol. 1, filele 488—489).

La 31 august 1940, Mihail Moruzov semnează un referat în care este consemnat faptul că 11 persoane marcante ale mișcării legionare, printre care „Horia Gh. Sima, Augustin Bideanu, Radu Mironovici, Mille Lefter, Simion Lefter“ etc., „pentru aranjarea situației lor militare, ministrul apărării naționale a ordonat (la intervenția lui Moruzov. — *n.n.*) detașarea acestor elemente la cabinet (al ministrului, de la unitățile de care aparțineau. — *n.n.*) și apoi — în mod secret — repartizați la Serviciul «S» (secret. — *n.n.*). Moruzov consemnează în același document că acestora, prezentîndu-se la serviciul ordonat (S.S.I.), „li s-a dat și însărcinarea să culeagă informațiuni, prin legăturile ce le au în toate straturile sociale, în ce privește propaganda comunistă...“ (loc. cit., fond D, dosar nr. 1, filele 241—243).

⁶ C. Neagu, D. Marinescu, op. cit., p. 162.

⁷ A.S.B., fond O, dosar nr. 65 093, vol. 1, fila 489.

și violent care compunea conducerea legionară; 3) reconstituirea întregii acțiuni a lui Sima, de la dizolvarea partidelor (februarie 1938. — *n.n.*) pînă în prezent“ (mai 1940. — *n.n.*)⁸.

Anchetatorii erau convinși că între mobilurile lui Horia Sima și cele ale regelui exista o esențială deosebire. Din motive lesne de înțeles, ei n-au fost puși la curent cu manevrele inițiate de Carol al II-lea prin Moruzov, fapt pentru care l-au tratat pe Sima, cel puțin în prima fază, ca pe un infractor. Aceasta, cu atît mai mult cu cît, după arestare, la 21 mai, în convorbirea avută cu ministrul de interne, Horia Sima „a precizat legăturile pe care le au legionarii de la Berlin cu unii dintre membrii guvernului german. Astfel, Al. Constant și Victor Vojen, care sînt funcționari în Ministerul Propagandei Reichului, au legături strînse cu Goebbels [...]“. Totodată, Horia Sima a citat și numele altor legionari care „au legătură cu Rudolf Hess, locțiitorul fűhrerului la conducerea partidului“ (nazist. — *n.n.*). Astfel, declarația sa că avusese „misiunea din partea legionarilor din Germania de a veni în țară pentru a lua legătură cu legionarii de aici în vederea desăvűrșirii destinderii începute de dr. N. Noveanu“ n-a mai fost luată în considerare. Ministrul de interne, fără a da crezare spuselor lui Sima, și-a format convingerea că acesta a venit în țară „pentru organizarea unui nou complot împotriva regelui, complot care ar putea fi pus la cale chiar de unii miniștri germani“. În această eventualitate, ministrul român prevedea că „România va trebui să mobilizeze, deoarece... înseamnă că Reichul urmărește să ne atace“. În cazul confirmării bănuielilor sale, ministrul considera necesar: „1) împușcarea lui Horia Sima și a tuturor acelor care se vor dovedi că au lucrat cu el sau îi ascultă ordinele (numărul acestora s-ar ridica la cîteva sute); 2) deschiderea unui proces pentru a arăta țării și străinătății intențiile criminale ale lor“. În cazul cînd bănuielile nu s-ar fi confirmat în întregime, ministrul preconiza să se facă eforturi pentru „determinarea lui Horia Sima de a se angaja să nu mai întreprindă nici o agitație și încadrarea lui în noua viață a statului“. După cum se poate deduce

⁸ Documentele citate în legătură cu acest interogatoriu se află în Arhivele statului București (L), fond D, dosar nr. 1 — Horia Sima.

din cele două variante, nici ministrul de interne nu fusese pus la curent cu intențiile regelui privind revenirea în țară a lui Horia Sima.

După îndelungate interogatorii, anchetatorii au conchis următoarele: că legionarii legau posibilitatea ajungerii la putere numai de înfrîngerea militară a României de către Germania, că autoritățile naziste de la Berlin manifestau nervozitate față de eventualitatea ca România să fie atrasă de puterile occidentale într-un război contra Germaniei. Pentru a împiedica o astfel de evoluție, Gestapoul — prin Himmler, Ministerul de Externe — prin Ribbentrop și partidul nazist — prin Rudolf Hess puseseră în mișcare toate pirghiile, inclusiv mișcarea legionară. Horia Sima mărturisise că în toamna anului 1939, și mai cu seamă în primăvara anului 1940, primul obiectiv al legionarilor de la Berlin fusese „împiedicarea României de a intra într-un război contra Germaniei“. Deci, conchideau anchetatorii, „speculînd această cauzalitate, oficialii germani au produs climatul necesar unei simbioze cu mișcarea legionară, legînd indestructibil, în concepția acestora din urmă, soarta mișcării lor de aceea a triumfului Germaniei“. În ce-l privea pe el, Sima le declarase că, „pentru a preîntîmpina declararea războiului contra Germaniei, a luat hotărîrea să vină în țară, unde, cu ajutorul a 60—70 de oameni hotărîți și înarmați, să comită un act de nebunie“, care includea și un atentat la viața regelui. Declarația coincidea cu textul unei telegramme trimise de Fabricius, ambasadorul Germaniei la București, ministrului de externe german, în care acesta relata că Urdăreanu îi mărturisise lui despre o discuție avută cu Horia Sima, redînd textual următoarele: „I-a spus că a venit în România deoarece a fost informat că regele intenționează să meargă cu puterile occidentale; el a vrut să facă atunci un pas desperat“.

Considerîndu-se edificați asupra cazului, anchetatorii au făcut totul pentru a netezi căile de apropiere între Carol al II-lea și Horia Sima. Ei s-au străduit să-l convingă pe Horia Sima „de nestrămutata grijă (a regelui — *n.n.*), de loialitatea obligațiilor cu caracter binevoitor față de Germania și absurditatea insinuării agresivității față de Reich“. Sima a ascultat atent pledoariile, a părut că chibzuește, după care a declarat: „Dacă este adevărat ce spuneți dv., dacă acestea sînt gîndurile m.s. rege-

lui, atunci este cel mai mare suveran pe care l-a avut nația noastră vreodată“. Din acest moment, cursul interogatoriului s-a schimbat radical. Reprezentanții siguranței erau convinși că vor reuși să încheie tranzacția, în schimbul unor oferte tentante.

În declarațiile lui Horia Sima fuseseră, desigur, multe elemente de bluf, nesensizate de anchetatori sau ignorate voit de aceștia. Preocupați să înlăture spectrul unei lovituri de stat, ei se declară deosebit de încântați de intenția lui Sima de a participa la opera de destindere, fără a sesiza că hitleriștii aleseseră anume această cale pentru subordonarea totală a României, deoarece un puci ar fi avut mai puțini șanși de izbândă în condițiile puternicei adversități antifasciste a maselor, putând duce la tulburări interne grave. Așa stînd lucrurile, au raportat că, în urma unor „discuții îndelungate“, au „răsturnat întreaga concepție a conducătorului mișcării“ în ceea ce privea atitudinea lui față de Carol al II-lea. La rîndul său, Sima a declarat, cu ipocrizia-i cunoscută, că s-a convins de faptul că „maiestatea sa regele a fost privit într-o lumină falsă, la crearea căreia au contribuit numeroși factori, începînd cu Corneliu Codreanu și terminînd cu Iuliu Maniu“. În consecință, șeful legionar și-a exprimat dorința de a obține o audiență la rege, cu care prilej să-și arate „întregul devotament față de suveran“. Pentru o asemenea favoare s-a arătat dispus „să ordone elementelor din clandestinitate... să păstreze liniște desăvîrșită și să participe activ la acțiunea de destindere“, deoarece el găsea — din nou ipocrizie și falsitate — o „perfectă compatibilitate între noul regim (cel al lui Carol. — *n.n.*) și postulatele mișcării“, fiind gata de „a se integra acestuia cu toți partizanii săi, săvîrșindu-se o operă de regăsire“. Ultimul angajament luat de Sima la interogatoriu a fost acela de a aduce în țară întregul grup legionar de la Berlin, adică tocmai ceea ce dorise Carol. „De la acest climat de înțelegere nu a fost greu să-l determinăm pe Horia Sima să dea ordin (încă în timp ce era anchetat. — *n.n.*) de liniște și de adîncire a destinderii“, informau organele siguranței în darea de seamă cu privire la anchetă.

Horia Sima și-a onorat angajamentele. Mai întii a oferit anchetatorilor siguranței lista fruntașilor legionari din Germania, care urmau a fi aduși în țară și pe care figurau 21 de persoane. Apoi, în zilele de 29, 30 și 31 mai, în pre-

zența șefului Corpului detectivilor, a avut loc o întrevedere între Horia Sima și unii delegați legionari din diferite județe, la care acesta și-a informat prietenii asupra situației lui, declarînd că este bine tratat de autorități și că, „din voința sa, și nu din constrîngere, le cere: să risipească suspiciunile dintre legionari și autoritatea constituită; toți cei care au revolvere, muniții, explozibile să le depună... fiecare în județul său să colecteze armamentul și să-l depună la Siguranța generală, direct sau prin intermediul poliției locale“ etc. Documentul care relatează cele de mai sus consemnează și faptul că această întîlnire a avut loc „într-o casă particulară, iar delegații (legionari. — *n.n.*) au venit cu mijloace de transport civilizate și fără a fi escortați“.

În urma acestor prime „succese“, anchetatorii raportau cu satisfacție: „Sima vrea să pună direct mișcarea în serviciul suveranului“, găsind „suficiente argumente de compatibilitate pentru radierea trecutului și încadrarea mișcării în F.R.N.“

Metamorfoza șefului legionar părăindu-li-se evidentă, vechile soluții sugerate de ministrul de interne deveniseră anacronice. Un eventual proces „Sima“ „ar pune — spuneau anchetatorii — în lumină falsă intențiile guvernului cu privire la soarta ce se rezervă grupului de la Berlin, ar pune în capul mișcării clandestine un alt conducător, necunoscut“, în timp ce Sima era, după aprecierea anchetatorilor, ca și cîștigat de partea regimului carlist. Tîrgul se putea încheia.

Mai era însă nevoie de măsuri care, pe de o parte, să-l reabiliteze pe Sima în ochii opiniei publice, iar pe de altă parte să-i ofere acestuia garanția că și partenerii sînt loiali. Dovezile n-au întîrziat să se arate. Referindu-se la aceasta, Moruzov afirma la 31 august 1940, într-un referat adresat, probabil, ministrului de interne: „După înapoierea d-lui Horia Sima în țară, în urma unor angajamente luate față de forul conducător al statului, s-a ordonat următoarele: 1) să fie pus în libertate, 2) să se întreprindă prin elemente foste (? ?) legionare indicate de d-sa și pe răspunderea d-sale o propagandă în țară, răspîndindu-se formula: «credință pentru rege și în slujba intereselor țării»“⁹. Ca urmare, condamnarea la închisoare pe 8 ani, aflată încă

⁹ A.S.B., fond O, dosar nr. 1, fila 241.

în vigoare, a fost apreciată ca nefiind cauzată de „fapte grave“, motiv pentru care „Horia Sima poate ataca sentința [. . .], judecându-se în stare de libertate“. Procesele în curs intentate legionarilor, privind actele teroriste în baza cărora Sima putea fi condamnat, au fost suspendate, motivându-se că „Horia Sima a întreprins acțiunea de complot contra guvernului numai pentru că nu a reușit să se apropie de m.s. regele“. De aceea, considerau anchetatorii, „se pare că întinderea unei mâini binevoitoare [. . .] acestui om [. . .] ar provoca în sufletul lui, care nu a cunoscut pînă acum nici o înțelegere, nici o duioșie (sic!), un reviriment, capabil să răstoarne fundamental concepțiile lui din trecut“.

La 18 iunie 1940, Sima a fost primit de rege. Audiența, după cum constatau oamenii siguranței, „a fost hotărîtoare în evoluția spirituală a lui Horia Sima“. Unul dintre foștii anchetatori, de față fiind, a declarat: „La ieșirea lui Sima din audiența la m.s. regele am avut cu el o întrevedere. I-a trebuit o jumătate de oră de reculegere ca să-mi spună că nu este în stare să vorbească, exprimîndu-se textual: «Nu pot să-mi adun gîndurile. Sînt copleșit de personalitatea regelui». Ca profesionist — relata în continuare funcționarul de la siguranță — apreciez că Horia Sima este fermecat de m.s. regele . . .“. Din partea lui Sima totul a fost desigur o punere în scenă: el știa că atît comportarea, cît și declarațiile lui vor ajunge la urechile maiestății sale.

Audienței i-au urmat, cu ajutorul nemijlocit al monarhului, al siguranței și al lui Mihail Moruzov, instalarea lui Horia Sima ca șef al Gărzii. La 20 iunie sînt amnistiate o seamă de infracțiuni politice care priveau expres pe legionari. Din acel moment Horia Sima și alți gardiști, vinoși de acte teroriste, de trădare de patrie, încetează de a mai fi urmăriți de către organele judiciare. La 22 iunie Monitorul Oficial nr. 142 publică Decretul-lege nr. 2 056 prin care Frontul Renașterii Naționale este transformat în Partidul națiunii. Horia Sima se înscrie în noul partid, dînd ordine ca toți legionarii să-i urmeze gestul. Evident, Carol al II-lea nu a întîrziat să-și răsplătească noul convertit, care se autointitula „slugă prea supusă și plecată“ a maiestății sale. La 28 iunie, avînd loc o remaniere a cabinetului prezidat de Gh. Tătărescu, Horia Sima a fost numit subsecretar de stat la Ministerul Educației Națio-

nale, iar la 4 iulie, odată cu formarea cabinetului Ion Gigurtu, a devenit ministru al cultelor și artelor, avînd alături, din partea mișcării legionare, pe dr. Vasile Novaeanu, ministru al inventarului avuției publice, și pe Augustin Bideanu, subsecretar de stat la Departamentul finanțelor.

Astfel, după cum se exprima și Nichifor Crainic, Carol al II-lea îl recunoaște pe Horia Sima ca șef al organizației legionare și își asigură colaborarea cu cel care venise în țară să-l asasineze. Abia încheiat tîrgul cu legionarii, Carol se vede silit, sub presiunea crescîndă a Germaniei naziste, să facă noi concesii acesteia. La 30 iunie el comunica lui Fabricius hotărîrea de a renunța la garanțiile anglo-franceze și de a realiza o înțelegere cu Germania. Ulterior, la 1 iulie, Carol comunica Berlinului, prin același Fabricius, dorința de a fi trimisă în România o misiune militară germană cu scopul de a realiza o colaborare bilaterală „puternică“¹⁰.

Dar pe Horia Sima nu l-au mulțumit cele dobîndite pentru sine, pentru Gardă de la Carol al II-lea. El se arăta mereu nemulțumit, voia mereu mai mult, tot mai mult, voia puterea de stat. Pentru Sima și ceilalți ajunși, în fine, la masa guvernamentală patronată de Carol al II-lea, ziua de 4 iulie 1940 avea doar valoarea unui simbol. Pentru ei era limpede că monarhul putea fi „manevrat“ și că i se putea smulge mai mult. Competiția ce a urmat între Carol al II-lea și Horia Sima, menită, aparent, să verifice sinceritatea reciprocă, a dovedit nesinceritatea ambelor părți, angajarea într-o cursă în care fiecare încerca să-l înșele pe celălalt, și unul și altul rămînînd sau pozînd că a rămas cu sentimentul victoriei. Evenimentele care au urmat au dovedit că Horia Sima, intuind slăbiciunea lui Carol al II-lea, i-a oferit o imagine falsă atît a profilului și sentimentelor sale personale, cît și a intențiilor nutrite de legionari cu privire la colaborarea și integrarea lor în ordinea carlistă. Avînd sprijinul cercurilor hitleriste și profitînd de rezistența șefilor partidelor politice față de încercările lui Carol al II-lea de a realiza „reconcilierea“, legionarii vor deveni — contrar declarațiilor lui Sima — ostentativi, pretențioși, agresivi, în primul rînd față de

¹⁰ Vasile Liveanu, Ion Chiper, *Condițiile instaurării dictaturii legionaro-antonesciene*, în „Împotriva fascismului“, p. 169.

Carol, și vor folosi fiecare prilej și concesie regală pentru a cere alta.

Spre a crea condițiile unor noi confruntări cu palatul, de pe urma căreia legionarii scontau să obțină un câștig mai substanțial, la 6 iulie, Horia Sima își înaintează demisia din guvernul Gigurtu. Manevra era menită să determine consimțământul lui Carol pentru reapariția la suprafață a mișcării legionare și integrarea ei în viața publică și de stat pe toate planurile și cu toate forțele de care mai dispunea.

Horia Sima și-a anunțat demisia printr-o zgomotoasă declarație de dezacord cu guvernul. El afirma chiar din prima frază că a acceptat să intre în guvernul Gigurtu „în urma înaltei dorințe a m.s. regelui, considerînd că el va reprezenta în chip sincer o nouă orientare în politica internă...“ Rezulta oare că guvernul Gigurtu, care adîncise caracterul reacționar, antipopular al regimului dictaturii regale, nu reprezenta încă guvernul dorit de legionari? Bineînțeles. Ei erau nemulțumiți că între ceea ce doreau să obțină în urma participării și ceea ce dobîndiseră era o mare deosebire. În declarația menționată, Sima își justifica demisia prin faptul că guvernul era „lipsit de unitate și de o concepție comună de lucru, naționalist în aparență, iar în fond rămînînd pe vechea poziție politicianistă“. Exprimîndu-și deschis dorința de a instaura un guvern de dictatură fascistă, după profilul legionarilor și dispozițiile hitleriștilor, Horia Sima afirmă, vorbind farișeic în numele națiunii române, că „ea dorește un guvern sincer naționalist, de mare energie“. Și pentru că spera că regele le va mai ceda un pas, Sima, în încheierea spuselor sale, afirmă că „fosta mișcare legionară [...] rămîne mai departe strîns legată de suveranul ei, regele Carol al II-lea, și așteaptă cu toată încrederea cuvîntul lui regesc“. Neîncrezător în grandilocventă declarație de supunere, Carol al II-lea se grăbește să numească în locul lui Sima un alt legionar, pe avocatul Radu Budișteanu, pentru a nu crea la Berlin aparența unei rupturi între el și legionari. Concomitent, determinat și de presiunile hitleriștilor, întreprinde noi măsuri reacționare, expresie a degenerării continue a dictaturii regale: internarea în lagăre a comuniștilor și luptătorilor antifasciști, a numeroși reprezentanți ai forțelor de stînga, suprimarea dreptului la grevă, orientarea spre desființarea breslelor, dizolvarea parlamentu-

lui odată cu închiderea adunărilor legiuitoare. Regimul carlist pășea astfel spre anularea totală a democrației, sperînd că spiritele se vor liniști, că legionarii îl vor asculta și sprijini. Dar numai după trei zile, în 9 iulie, regelui îi vor deveni clare atît manevrele legionarilor, cît și scopul urmărit: acapararea în exclusivitate a guvernării. Aceasta s-a produs în urma demisiei celor trei reprezentanți ai legionarilor din guvern, care, după exemplul lui Sima, declarau că sînt „stăpîniți de aceleași sentimente de dragoste față de rege“, dar că nu mai pot face parte din cabinetul respectiv. La 20 iulie lui Carol îi va fi dat să audă această declarație din partea unei delegații a mișcării legionare trimise la palat, în frunte cu Horia Sima, care a formulat cererea de a-i fi încredințată formarea unui nou guvern, ceea ce regele, firește, nu acceptă. Spre sfîrșitul lunii iulie, în viața politică românească se conturaseră o seamă de fenomene care demonstau că cercurile conducătoare, la sugestia lui Carol al II-lea, adoptau calea unei atitudini tot mai concesive față de mișcarea legionară, fapt care va ușura mult ascensiunea acesteia spre puterea de stat. La 28 iulie au fost amnistiate o seamă de delictе politice comise după 1937, îndeosebi de legionari. La 9 august Carol al II-lea a semnat decretul-lege „privitor la starea juridică a locuitorilor evrei din România“. Această lege cu conținut rasial crea pentru cetățenii evrei o seamă de discriminări față de restul populației țării.

Cu toate concesiiile făcute de regimul dictaturii lui Carol fascismului în politica internă, legionarii își continuă presiunile, folosind orice prilej pentru a agita spiritele și a intimida pe cei ce li se opuneau. Poziția pe care înțelegeau să se situeze, trădarea de către ei a intereselor naționale se vor dezvălui cu deplină claritate cu prilejul frămîntărilor politice în legătură cu satisfacerea pretențiilor anexioniste ale Ungariei horthyste față de România din vara anului 1940. La 2 august 1940 Ion Gigurtu, șeful guvernului, a organizat o întrevedere cu unii fruntași politici transilvăneni în legătură cu intenția guvernului de a da curs sugestiei hitleriste de a trata cu Ungaria, ședință la care a luat parte și Horia Sima. Șeful Gărzii de fier încearcă să convingă pe fruntașii politici să accepte pretențiile horthyste, întrucît, după război, afirma el, în condițiile victoriei puterilor Axei, „vom putea recîștiga teritoriile pier-

dute¹¹. La 10 august a avut loc o întrevedere între Horia Sima și emisarul nazist Herman von Rittgen, căruia Sima i-a declarat, în legătură cu această gravă problemă, că „dacă România este sfătuită de Führer să facă o rectificare a frontierei de apus [. . .] mișcarea legionară acceptă ideea cesiunii¹². După cum se știe, la 29 august a avut loc în Palatul Belvedere din Viena întâlnirea dintre von Ribbentrop și contele Ciano, menită a traduce în fapt hotărârile lui Hitler și Mussolini privitoare la cedarea de către România în favoarea Ungariei horthyste a nordului Transilvaniei, teritoriu românesc, locuit în majoritate de români¹³. Condițiile în care s-a desfășurat acest așa-zis arbitraj pot fi cel mai bine rezumate în cuvintele lui Ribbentrop adresate delegației române de la Viena și, prin Fabricius, la București: „El, Ribbentrop, nu-și ia nici o răspundere dacă în termen de 5 minute nu dăm răspunsul¹⁴. Consiliul de coroană, chemat să se pronunțe asupra ultimatumului, va număra, printre cele 18 voturi exprimate în favoarea acceptării deciziei Axei¹⁵, pe cele ale lui Ion Moța, tatăl legionarului Moța, și Horia Zelea Codreanu, fratele lui C. Z. Codreanu, reprezentanții mișcării legionare.

Lucrurile aproape că nu au nevoie de comentarii. Exponenții „naționalismului“ extrem, ai mișcării care își atribuia cu sfruntată aroganță titlul de purtătoare a „gloriei străbune“ și de apărătoare a „gliei strămoșești“, au votat fără să crînească sfirtecarea teritoriului țării, ordonată de patronii lor de peste hotare. Astăzi, după decenii, legionarii care, aflați sub oblăduirea unor oficine străine, își scriu, cu condeiul lor sau al altora, „amintirile“ pline de venin împotriva poporului român nu au — nici astăzi — vreun cuvînt de condamnare a dictatului fascist, ci încearcă să vorbească de situația „dramatică“ în care s-a găsit Garda de fier între devotamentul și angajamentele față de Hitler și interesele naționale ale României. Este o recunoaștere tardivă și ocolită a trădării, a faptului că pentru legionari primau dispozițiile venite de la Berlin.

¹¹ A.M.I., fond D, dosar nr. 546, volumul 5, fila 84—85.

¹² Loc. cit., fond O, dosar nr. 88 294, volumul 18, fila 57.

¹³ Vezi pe larg A. Simion, *Dictatul de la Viena*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1972, p. 179—200.

¹⁴ „Argus“ din 2 septembrie 1940.

¹⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 47, dosar nr. 4 628/198; cf. Al. Gh. Savu, op. cit., p. 418; vezi și A. Simion, op. cit., p. 201—204.

Poporul român a trăit atunci momente cu adevărat dramatice ale istoriei sale. Dar dramatismul nu a constat într-o dilemă. Nici o clipă pentru poporul nostru nu s-a pus problema alegerii. Dramatismul consta în slăbirea capacității sale de rezistență în fața puterilor fasciste, ca urmare a lipsei de unitate a forțelor democratice, a politici fascizante promovate de cercurile guvernante, situație la care a contribuit din plin mișcarea legionară prin servirea cu zel a politicii Germaniei naziste față de România. Dramatismul consta, de asemenea, în izolarea României pe plan internațional, în prăbușirea sistemului de alianțe sud-est europene, în abandonarea ei de către aliații occidentali.

Adevărata dragoste de patrie, conștiința intereselor naționale și-au găsit o vie și impresionantă expresie în indignarea și revolta cu care muncitorii, țărani, intelectualitatea, întregul popor român au primit dictatul de la Viena. Partidul Comunist Român a mobilizat masele largi populare, forțele progresiste ale țării pentru a înfiera dictatul fascist. În zilele următoare, întreaga țară, întregul popor și-au afirmat hotărîrea de a se opune traducerii în viață a verdictului de la Viena, pentru apărarea cu arma în mînă a integrității teritoriale a țării. Demonstrațiile de protest împotriva Germaniei și Italiei, care au impus acest dictat, ca și împotriva politicii dictaturii regale, datorită căreia România era pusă în situația de a accepta verdictul, au cunoscut o amploare fără precedent. Într-un document informativ al poliției din Cîmpina se arată că după actul de la 30 august, „muncitorii sînt foarte agitați contra conducătorilor Italiei și Germaniei . . ., spunînd că greșit conducătorii de azi au făcut apropiere cu Axa Roma-Berlin, care, în loc să ne susțină, au înțeles să ne impună prin forța ei de a ceda din teritoriile noastre“. În ziua de 30 august, la Cluj, mii de locuitori ai orașului transilvănean „au ieșit sub cerul liber înstelat pentru a-și striga profunda lor revoltă împotriva judecății care tinde să-i ducă în robie. Pe marile bulevarde ale Clujului, în Piața Unirii, în fața primăriei, mulțimea a dat glas viforos hotărîrii de a rezista cu prețul vieții“ — scria „Universul“ din 3 septembrie 1940. Despre aceeași demonstrație, „Știința“ din 17 septembrie 1940 relatează: „Trei zile și trei nopți strada era un adevărat loc de întruniri populare“. Dînd glas sentimentelor de revoltă ale poporului, hotărîrii

sale de a respinge acest odios dictat, Zaharia Stancu scria la 1 septembrie 1940 în gazeta „Azi”: „Ardealul este românesc și trebuie să rămână românesc”, pentru apărarea lui, „nici o jertfă nouă, oricât ar fi ea de uriașă, nu mi se pare zadarnică”¹⁶.

Odiosul verdict fascist de la Viena a provocat o puternică reacție și în opinia publică internațională — o nouă și elocventă dovadă a prețuirii pe care aceasta o acorda principiului autodeterminării națiunilor materializat în centrul și sud-estul Europei la sfârșitul primului război mondial. Puternica ripostă față de acest verdict era totodată o ripostă dată fascismului, revizionismului¹⁷. Pentru a salva aparențele și a induce în eroare opinia publică, Horia Sima, exact în momentul în care se pregătea pentru asaltul hotărâtor în lupta pentru acapararea puterii de stat, și-a exprimat „dezacordul”, nu împotriva dictatului hitlerist, ci față de hotărârea Consiliului de coroană. Evident, Gestapoul nu era străin de luarea de poziție, iar „dezacordul” nu constituia decât o manevră politicianistă de a-l aduce pe Carol al II-lea în fața hotărârii de a preda puterea în mâna legionarilor. Această intenție reiese din conținutul manifestului răspândit la 1 septembrie de Horia Sima, în care Carol al II-lea era făcut răspunzător pentru acceptarea dictatului de la Viena, pentru întreaga politică externă a României, regele fiind din nou denumit „dușmanul” principal al mișcării legionare. Iar în încheiere, căpetenia gardistă avea grijă să declare: „*Mișcarea legionară își exprimă din nou atașamentul profund pentru puterile Axei și încrederea nezdruncinată în spiritul de dreptate care va prezida la alcătuirea Europei de mîine*”¹⁸ (sublinierea aparține lui Horia Sima — *n.n.*). „Atașamentul profund” era, desigur, cum nu se poate mai limpede. Dar despre ce fel de „încredere” putea fi vorba în „spiritul de dreptate” și în „alcătuirea Europei de mîine”, cînd dictatul de la Viena era un act hotărît de puterile Axei, ca o parte componentă a „noii ordini europene”, pe care ele o instaurau — după cum declara Hitler — pentru o mie de ani? Manifestul legionar nu reprezenta nici un fel de „protest”, ci doar exprimarea servilismului față de hitle-

¹⁶ „Azi” din 1 septembrie 1940.

¹⁷ Vezi Olimpiu Matichescu, *Opinia publică internațională despre Dictatul de la Viena*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975.

¹⁸ D.G.F.P., series D, vol. XI, dos. 9.

rism, provocarea unei agitații anticarliste și încercarea de a înșela o dată mai mult și în momente tragice opinia publică, poporul român. Poziția adevărată a lui Horia Sima față de acest act grav pentru integritatea teritorială a României, pentru destinele poporului român a fost exprimată de acesta într-o cuvîntare ținută la „Casa verde” din București în ziua de 13 septembrie 1940, în care spunea că „Prăbușirea teritorială să nu ne înspăimînte. Biruința de la 6 septembrie e mult mai însemnată decît tot trecutul istoric de pînă acum”¹⁹.

Precipitarea evenimentelor politice din țară, provocată de adîncirea crizei politice a dictaturii regale, declanșează intensificarea pregătirilor naziste de înfeudare totală a României. Hitleriștii doreau o cît mai rapidă rezolvare a situației în favoarea Germaniei, spre a grăbi aplicarea integrală a clauzelor acordului economic, ca și alte planuri legate de România. La 1 septembrie, reprezentanții diplomației italian și nazist din București s-au întrunit pentru a analiza situația creată. Principala forță de șoc pe care se bazuiau în soluționarea în favoarea Axei a situației politice românești era, firește, aceeași Gardă de fier. La 2 septembrie, mandatarii ai lui Fabricius s-au întîlnit în secret cu Horia Sima, întîlnire la care acesta și-a exprimat opinia că România se afla în fața unui iminent „război civil” și se impunea deci „o contrarevoluție a Gărzii, în interesul colaborării româno-germane”²⁰. Hitleriștii nu erau însă interesați într-o astfel de variantă, fapt pentru care Horia Sima comunică Legației Germaniei că regele Carol opune rezistență față de verdictul de la Viena, că o mare parte a armatei, inclusiv multe cadre din Marele stat-major, se opun retragerii din teritoriul cedat Ungariei horthyste. Concomitent, pentru a întări cele afirmate în legătură cu iminența războiului civil, încearcă dezlănțuirea unui puci. La 3 septembrie 1940, în cîteva orașe ale țării, legionarii întreprind atacuri armate împotriva autorităților de stat, a unor unități militare. La Constanța cad 23 de morți din rîndul ostașilor unei unități. La Brașov este ocupat localul poliției. În aceeași zi, la București, ei încearcă să atace și să ocupe clădirea poliției capitalei. Mizarea pe starea de spirit potrivnică dictaturii carliste

¹⁹ *Pe marginea prăpastiei*, vol. II, p. 38.

²⁰ D.G.F.P., series D, vol XI, dosar 9.

existente în mase și, implicit, pe obținerea unui sprijin social s-a dovedit iluzorie. Așa-zisa revoluție legionară de la 3 septembrie a fost un veritabil bluf. Legionarilor nu li s-a alăturat nimeni. Dealtminteri, însuși ministrul Germaniei la București telegrafia la Berlin, la 4 septembrie, că „revolta Gărzii trebuia considerată ca eșuată”²¹.

Din acest impas, legionarii și alte forțe reacționare vor fi scoase de către hitleriști, prin abilul diplomat Fabricius. El va manevra lucrurile în așa fel, încât interesele Germaniei să fie cât mai bine servite, iar cel ales pentru rolul de conducător să convină tuturor, pentru a crea impresia că inițiativa aparține factorilor de răspundere din România, inclusiv regelui. În reușita planului lor, hitleriștii scontau pe faptul că virfurile cele mai reacționare ale claselor exploatare, favorabile aderării la Axă și interesate în instaurarea unui regim fascist, totalitar, care să le asigure pozițiile, inclusiv conducătorii Gărzii de fier, aveau, în sfârșit, să se înțeleagă și să renunțe la atacurile reciproce. În același timp, emisarul hitlerist, în căutarea unei soluții cât mai propice, era nevoit să țină cont de realele servicii pe care le adusese naziștilor Garda de fier și, mai ales, de misiunea pe care aveau s-o îndeplinească în viitor. Legionarismul, ca element de manevră, ca ferment pentru întreținerea în țară a unei atmosfere de tensiune politică și de grupare de șoc împotriva forțelor antifasciste, a conflictelor politice interne, trebuia păstrat.

Generalul Ion Antonescu se afla și el în dizgrația coroanei. Legăturile dintre unii fruntași legionari și el datau de multă vreme. În timpul guvernării Goga-Cuza, când Antonescu ocupa fotoliul de ministru al apărării naționale, acesta a favorizat împăcarea lui Codreanu cu Goga. De asemenea, Ion Antonescu, cu ocazia procesului Codreanu din mai 1938, depusese mărturie în favoarea „căpitanului”, afirmând despre acesta că „a avut o atitudine foarte frumoasă față de interesele țării”, că șeful „Gărzii nu poate fi acuzat de trădare” etc.²². Aceste afirmații și poziții aveau să-i fie prielnice viitorului dictator, și el în căutarea unei grupări politice pe care să se poată bizui. Totodată îl va accepta și Horia Sima, văzînd că nu poate obține numai pentru sine rolul de conducător suprem în stat.

²¹ Arhiva I.S.I.S.P., fond 14, dosar 9.

²² „Adevărul în procesul lui Codreanu Z. Corneliu. Mai 1938”, p. 117—120.

Faptele vor dovedi că o astfel de rezolvare a crizei politice a regimului carlist avea să satisfacă și toate celelalte forțe politice ale claselor exploatare, desigur pe fiecare de pe anumite poziții. Referindu-se la aceasta, Ion Mocsony Styrcea remarca: „La ora aceea Antonescu era candidatul cel mai agreat de toate partidele de opoziție, iar fracțiunea crucială a germanofililor (Garda de fier. — *n.n.*), anticarliștilor, nemulțumiților de tot felul din armată și aparatul de stat îl considerau persoana cea mai acceptabilă [...]. În aceste împrejurări — precizează mai departe Styrcea — Carol se hotărăște a-l aduce pe Antonescu la putere (tăindu-și astfel singur craca de sub picioare) în noaptea de 2 septembrie, după îndelungate consultări cu diverși membri ai corpului diplomatic, ai guvernului, consilieri regali, dar în cele din urmă luînd această hotărîre din proprie inițiativă, ca o soluție în extremis”.

Antonescu era, prin urmare, „omul tuturor”, inclusiv al partidelor național-țărănesc și național-liberal. Aceasta rezultă fără echivoc și din următorul episod descris de asemenea de Mocsony Styrcea. În momentul luării hotărîrii de către Carol al II-lea de a-l aduce la putere pe Antonescu, acesta se afla cu domiciliul obligatoriu la mănăstirea Bistrița. Ordinul lui Carol dat siguranței de a-l convoca pe Antonescu la palat în după-amiaza zilei de 2 septembrie nu a putut fi executat imediat, deoarece Antonescu, cu câteva ore înainte, fusese „răpit” de la domiciliul său printr-o acțiune „organizată de Iuliu Maniu, care s-a grăbit să-l informeze despre intenția palatului. Maniu — spunea Styrcea — l-a pus pe general la curent cu situația și i-a recomandat condițiile ce trebuiau impuse camarilei, cerîndu-i să nu consimtă la nici un aranjament fără prealabila sa aprobare, el fiind de conivență cu Dinu Brătianu, pe care a doua zi îl vor vedea împreună. La sugestia lui Maniu — relatează mai departe Styrcea — Antonescu consimți, de asemenea, să-l vadă singur, încă în seara aceea, pe Horia Sima, pentru ca la consfătuirea fixată pentru a doua zi să poată analiza cu de-amănuntul „pretențiile legionarilor”. În sfârșit, încă o circumstanță favorabilă lui Antonescu era aceea că relațiile sale cu hitleriștii — după cum declară el însuși — datau de mai multă vreme. Între general și reprezentanții lui Fabricius, inspiratorul candidaturii acestuia la postul de dictator al Ro-

mâniei, se stabiliseră legături privind schițarea viitorului program de guvernare încă din lunile iunie-iulie 1940, pe când Antonescu se afla la mănăstirea Bistrița. Referindu-se la aceasta, Ion Antonescu relatează: „De când eram în închisoare la Bistrița am tratat prin intermediul domnului M. Antonescu — în cel mai strict secret — cu germanii asupra tuturor problemelor statului român [...], pentru ca atunci când împrejurările m-ar aduce la conducerea statului să n-am dificultăți cu germanii”²³. Faptul că Antonescu a fost într-adevăr favoritul și poate singurul favorit al naziștilor este declarat chiar de Fabricius, care la 5 septembrie 1940 transmitea la Berlin următoarele: „Cred că am găsit în el (Antonescu. — *n.n.*) o personalitate în fruntea guvernului român, care este ferm hotărâtă să îndeplinească aici importante cereri”²⁴.

Desigur, din calculele naziștilor nu a fost omisă nici Garda de fier ca grupare de încredere în guvern, dar nu în prim-plan. După cum rezultă dintr-un raport trimis Berlinului de Legația Germaniei din București, în vara anului 1940, Herman Neubacher, consilierul economic al Legației Germane din București, „s-a întâlnit cu Sima, [dar] n-a avut impresia că acesta și oamenii din spatele său posedă un program limpede și oameni capabili care, în actuala situație grea, ar putea să formeze un guvern capabil să lucreze”²⁵.

În aceste împrejurări, caracterizate prin derută în viața politică internă, prin presiunea cercurilor naziste, a agitațiilor și acțiunilor teroriste ale Gărzii de fier, prin înțetirea manevrelor forțelor fasciste de a prelua puterea, Carol al II-lea emite decretul-lege nr. 3 052 din 5 septembrie 1940, prin care Ion Antonescu este însărcinat cu formarea unui nou guvern, investit „cu depline puteri pentru conducerea statului român”, sau, cum afirma Antonescu însuși, „cu puteri dictatoriale”²⁶. Prin aceasta se soluționase problema puterii? Încă nu, deoarece între palat și Antonescu, între Antonescu, Maniu și Brătianu,

²³ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 103, dosar nr. 8 224, filele 5—6; vezi și A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940—ianuarie 1941*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976, p. 17—20.

²⁴ Arhiva I.S.I.S.P., fond X, dosar 9 G.

²⁵ Loc. cit., fila 90, citat după A. Simion, op. cit., p. 20.

²⁶ General I. Antonescu, *Temelia statului național-legionar*, 6 septembrie 1940—6 octombrie 1940, București, p. 5.

între Antonescu și Maniu, Brătianu, Carol continuau să aibă loc febrile tratative pentru portofolii. În acea zi — remarcă istoricul vest-german Andreas Hillgruber, „problema cea mai dificilă pentru Antonescu era atitudinea Gărzii de fier. Conducătorul ei, Horia Sima, nu ieșea încă din ascunzătoarea sa, dar cerea în numeroase manifeste abdicarea lui Carol. Legionarii au răspândit zvonul că nu pot colabora cu Antonescu, dat fiindcă acesta nu-l silise pe rege să abdice [...]. Mereu se făceau demonstrații, se trăgeau focuri izolate în fața palatului. Antonescu a folosit aceste tulburări, de fapt neînsemnate, drept prilej pentru a clarifica, la rîndul său, situația și a face pe rege să abdice”²⁷. Legionarii stăruiau să obțină poziții cheie în viața de stat. Înțelegerea dintre Maniu și Antonescu de a da legionarilor numai portofoliile Sănătății, Educației Naționale și Cultelor a întâmpinat din capul locului refuzul Gărzii de fier. Styrcea nota că „din convorbirea generalului cu Sima [...] nu mai răminea aproape nimic din proiectul inițial stabilit cu Maniu și Brătianu, pretențiile legionarilor crescînd [...]. Legionarii cereau ca în guvernul provizoriu (nu explică în ce sens provizoriu. — *n.n.*), a cărui președinție erau de acord să i-o lase generalului, să dețină nici mai mult, nici mai puțin decît toate ministerele-cheie, începînd cu vicepreședinția și terminînd cu Comunicațiile...”. De remarcat că la aceste tratative, care au durat 60 de ore, legionarii au fost „urmăriți îndeaproape de ambii miniștri ai Reichului la București” (Manfred von Killinger și Fabricius, care trebuia să rămînă în țară pînă la soluționarea problemei românești). Antonescu, la rîndul său, insista pe lângă rege să satisfacă pretențiile legionarilor cel puțin deocamdată. Legionarii și-au întetit agitațiile. Postați în jurul palatului regal, trăgeau focuri de armă, iar prefectura poliției capitalei au asediat-o. Aproximativ la orele 21, în aceeași zi, Antonescu îi prezintă lui Carol un ultimatum, care expira la orele 4 în dimineața zilei de 6 septembrie, somîndu-l să abdice. Înfricoșat, sfătuit de mai mulți sfetnici politici, printre care Valer Pop, Gheorghe Brătianu, A. C. Cuza, Mihail Manoilescu ș.a., Carol al II-lea abdică în dimineața zilei de 6 septembrie. Manevrelor conjugate ale celui de-al

²⁷ Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschal Antonescu*, Franz Steiner Verlag, Gmbh-Wiesbaden, 1956, p. 94.

III-lea Reich, ale Gărzii de fier, ale generalului Antonescu și ale celor ce îl susțineau au dus la înlăturarea lui Carol al II-lea, devenit indezirabil pentru toți, și mai cu seamă pentru Germania, care îl considera o piedică în calea subjugării totale și necondiționate a României. Hitleriștii s-au îngrijit însă ca monarhia, ca instituție, să nu fie pusă în pericol. Obiectivul căpeteniilor de la Berlin fusese doar schimbarea monarhului cu unul mai docil și lipsit de experiență. Succesorul tronului, Mihai I, avea să consacre printr-un decret similar celui semnat de Carol al II-lea calitatea generalului Antonescu de „conducător cu puteri depline al statului român“.

Faptele vor dovedi că nici de data aceasta jocul de interese din cadrul cercurilor conducătoare nu și-a găsit un echilibru stabil. Se știe că Antonescu s-a declarat „ferm hotărât să colaboreze cu legionarii“, dar că „garda nu ar dispune [...] de oameni suficienți. Trebuie abia să-i formeze [...]]. De aceea Sima nu trebuie să ceară ca partidul să fie mai presus de guvern“²⁸. Rezultă, așadar, că încă de la început, Ion Antonescu nu înțelegea apropierea dintre el și legionarii în sensul de a împărți cu ei puterea în proporții care să-l dezavantajeze. El nu își va dezvălui însă din primul moment intenția de a proceda nu la o diviziune paritară a dictaturii cu mișcarea legionară, ci la o subordonare a acesteia și la liniștirea legionarilor prin acordarea citorva portofolii care să le dea impresia că erau luați în seamă, ca și cum ar reprezenta o forță politică reală. Legionarii însă au sesizat această situație și și-au manifestat nemulțumirea, care, treptat, va lua forme tot mai accentuate.

Potrivit metodei lor dintotdeauna, legionarii și-au continuat acțiunile agresive împotriva autorităților statului, în scopul de a-i forța lui Antonescu mâna să le acorde poziții cât mai substanțiale. La 9 septembrie au făcut presiuni asupra postului de jandarmi din comuna Progresul, de lângă București, în pofida directivelor organelor militare superioare²⁹. În ziua de 10 septembrie, în comunele Rusova Nouă și Rusova Veche, grupuri de legionari au intrat în primării, au luat sigiliile comunelor și armele paznicilor, iar în comuna Caransebeșul Nou

²⁸ Andreas Hillgruber, op. cit., p. 96.

²⁹ A.S.B., dosar nr. 9 039, vol. 45, fila 16.

arestează pe un comerciant și-l predau comisariatului de poliție din Caransebeș, amenințând cu moartea pe un comisar de poliție în cazul că îl va elibera pe cel arestat. Mai mulți ofițeri și șefi de posturi de jandarmi din județele Hunedoara și Timiș au fost amenințați cu moartea³⁰. În zilele următoare, agresiunile legionarilor împotriva autorităților polițienești și de jandarmerie s-au intensificat. Dezlănțuirea unor asemenea tulburări de mai mică amploare se explică prin faptul că legionarii își dădeau seama că, pe de o parte, o înfruntare deschisă nu le-ar fi fost prielnică, iar pe de altă parte, că înțeleseseră totuși că în guvern Antonescu era cel căruia îi revenea locul întâi. Tot ceea ce urmăreau pentru moment era să obțină maximum posibil pe calea unor presiuni care, fără a duce la un conflict fățiș, să-l oblige pe conducătorul statului să-i recunoască cel puțin ca parteneri egali la guvernare.

„În această privință — arată Hillgruber — era dificil de a împăca dorința lui Antonescu, care vroia să se înconjoare cu persoane capabile, cu insistențele Gărzii de fier privitoare la o masivă participare la guvern“³¹. Și totuși, Antonescu devine mai conciliant, conștient că deocamdată, pentru a-și întări pozițiile, trebuie să facă mai mult loc legionarilor și să aibă în Garda de fier un suport social-politic pentru regimul său, nu un partener nemulțumit. La 14 septembrie, în urma acceptării de către legionari a unei chemări adresate lor de către Ion Antonescu de a-și uni forțele pentru întărirea dictaturii, proaspătul rege Mihai I semnează un nou decret prin care consemnează că: „1) Statul român devine stat național-legionar. 2) Mișcarea legionară este singura mișcare recunoscută de noul stat [...]. 3) D-nul general Ion Antonescu este conducătorul statului național-legionar și șeful regimului legionar. 4) D-nul Horia Sima este comandantul mișcării legionare. 5) Cu începere de la data acestui înalt decret, orice luptă între frați încetează“³².

În aceeași zi, Antonescu alcătuiește un nou cabinet, în care legionarii obțin noi poziții. Horia Sima este numit vicepremier, iar în guvern intră figuri proeminente ale mișcării legionare, ca Traian Brăileanu, D. V. Iășinschi,

³⁰ Loc. cit., fila 9.

³¹ Andreas Hillgruber, op. cit., p. 98.

³² General I. Antonescu, *Temelia statului național-legionar*, p. 19—20.

C. Papanace, C. Georgescu, I. Protopopescu ș.a. A fost instaurat astfel regimul de dictatură fascistă legionară, a cărei expresie și bază politică a constituit-o Garda de fier, organizație teroristă de tip fascist, având principala pondere în coloana a cincea nazistă în România³³, șef suprem fiind Ion Antonescu, iar Horia Sima prim-secund al lui Antonescu și comandant al mișcării legionare, „singura mișcare recunoscută în noul stat“. Funcțiile cheie în guvern au fost ocupate de legionari. Ei dețineau vice-președinția Consiliului de Miniștri și cinci ministere (Ministerele Afacerilor Interne; Afacerilor Străine; Lucrărilor Publice și Comunicațiilor; Educației Naționale, Cultelor și Artelor; Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale) și patru subsecretari de stat la ministerele Economiei Naționale, Finanțe, Presă și Propagandă, Agricultură și Domenii. Ei dețineau, de asemenea, majoritatea absolută a posturilor de secretari generali (inclusiv la Președinția Consiliului de Miniștri), directori generali și directori din Ministere și alte instituții centrale. În total erau nouă miniștri și subsecretari de stat legionari, unul fost național creștin, șase militari, patru liberali, un fost conservator junimist. Referindu-se la componența guvernului de la 14 septembrie, Lucrețiu Pătrășcanu spunea că „miniștrii legionari sînt în absolută majoritate“, că prin „numirea unui ministru de interne legionar, conducerea mișcării (legionare. — *n.n.*) pune mîna de fapt pe întregul aparat al statului, dar mai ales pe cel represiv“. El sublinia „caracterul totalitar pe care noua guvernare o imprima statului“³⁴. Hitleriștii își atinseseră țelul și, cu ajutorul lor, și Garda de fier. În acest mod în România — după cum se arată în Programul Partidului Comunist Român — se instaurază dictatura militaro-fascistă, urmare nemijlocită a politicii „de cedare și capitulare în fața Germaniei pe plan internațional“, cit și politicii antinaționale „a cercurilor celor mai reacționare din România“³⁵. În acest mod a fost inaugurată dominația Germaniei naziste asupra țării noastre. A început cea mai grea perioadă din istoria modernă a României.

³³ Gheorghe Zaharia, Mihai Fătu, op. cit., p. 174.

³⁴ Lucrețiu Pătrășcanu, op. cit., p. 168—169.

³⁵ Programul Partidului Comunist Român..., p. 45.

O pagină neagră în istoria poporului român

Regimul politic fascist instaurat în septembrie 1940 era, așadar, rezultatul creșterii neconținute a presiunilor Germaniei naziste asupra României, schimbării raportului de forțe pe plan internațional în favoarea țărilor ce promovau o politică de revizuire și reîmpărțiri teritoriale prin război și izolării României în viața politică internațională. În același timp, instaurarea regimului fascist la 6 septembrie 1940 a fost „rezultatul activității nefaste a lui Carol al II-lea, de dezbinare a forțelor politice, de pertractări cu legionarii, ceea ce a dus la lipsa de unitate a forțelor antifasciste pe plan național, la înlesnirea ascensiunii fascismului în împrejurări internaționale care-l favorizau“¹. Regimul militaro-legionar reprezentat de gruparea militară din jurul lui Ion Antonescu și Garda de fier a fost o dictatură a celor mai reacționare, a celor mai șovine cercuri politice ale claselor dominante, a căror expresie și bază politică o constituia Garda de fier².

Într-adevăr, așa-zisul stat „național-legionar“ a oferit premise pentru afirmarea în toată plenitudinea a conținutului criminal, terorist al Gărzii de fier. Reprimarea singeroasă și suprimarea adversarilor va fi preocuparea centrală a legionarilor.

Regimul totalitar fascist a lichidat ultimele vestigii ale limitatei democrații burgheze din anii dictaturii regale; Constituția din 1938 a fost abolită și odată cu ea au fost desființate Parlamentul, Consiliul de Coroană, breslele muncitorești și de meseriași, fără a se crea altceva în loc. Mecanismul guvernării a funcționat pe bază de decrete, ordine ale „conducătorului statului“ și alte acte normative ale aparatului de stat, de la cele mai simple măsuri și pînă la problemele fundamentale, vitale poporului român.

Deși în fruntea guvernului și a regimului instaurat la 14 septembrie se afla generalul Ion Antonescu, iar unele din vechile cercuri conducătoare ale burgheziei românești

¹ Gheorghe Zaharia, *Caracterul regimului politic din România instaurat în septembrie 1940*, în „Împotriva fascismului“, p. 183.

² Ibid.

erau reprezentate în acest cabinet, Garda de fier devenise principala forță de guvernământ. Ea preluase puterea cu sprijinul Germaniei, ale cărei trupe se găseau în partea nord-estică a Transilvaniei, în inima teritoriului românesc, ceea ce asigura gărzii o monedă forte în exercitarea actului de guvernământ în interesul nazismului. Pe drept cuvânt sublinia această realitate Lucrețiu Pătrășcanu când afirma că aducerea la putere a Gărzii de fier „Nu era opera claselor noastre guvernante. Încredințarea puterii mișcării legionare a avut loc sub controlul Germaniei și din inițiativa conducerii hitleriste în exclusivul folos al mașinii de război naziste, pentru scopurile urmărite în Răsărit și Sud-Estul Europei de cel de-al III-lea Reich”³.

Fără a avea un program de guvernare încheiat, orientarea politicii interne a Gărzii de fier se mărginea la așa-zisa „purificare a vieții politice” prin înfăptuirea unei „revoluții naționale” și curățirea „cadrelor politice al țării”. Pentru înfăptuirea acestor țeluri, legionarii au adoptat tactica asasinatului politic și teroarea, fapt pentru care Garda de fier a fost transformată, în totalitatea ei, într-o organizație înarmată după modelul celor naziste. Pentru a-și exercita „influența” în mase, s-a procedat la reorganizarea „cuiburilor legionare” în instituții, întreprinderi, cartiere și sate, subordonate ierarhic organizațiilor de sectoare, plăși și județe, având în frunte „comandanți legionari”. Pentru atragerea muncitorimii, a fost creat așa-numitul „Corp muncitoresc legionar”, suplimentat de „Ajutorul legionar”, cu sarcina de a înființa cantine și magazine în câteva centre muncitorești. Pentru captarea adolescenților, ființa organizația „Frații de cruce”, iar pentru studenți — Uniunea Națională a Studenților Români Creștini, în fruntea căreia a fost numit Viorel Trifa. Corpurile „Răzleții” și „Vestitorii” erau destinate intelectualilor, funcționarilor de stat și particulari, iar pentru atragerea femeilor se organizaseră „Corpul doamnelor legionare” și „Corpul legionarelor”.

Punând în funcție întregul său aparat organizatoric și de propagandă, folosind pozițiile majoritare deținute în guvern, Garda de fier acționa atât pentru a satisface interesele Germaniei, cât și pentru a impune în interior un

³ Lucrețiu Pătrășcanu, *Problemele de bază ale României*, Editura „Socec”-S.A.R., 1944, p. 256.

regim politic care să transforme România într-un stat după modelul celui nazist. În această întreprindere Garda se bucura nu numai de sprijinul oficialităților germane din România, ci și de colaborarea Partidului Național Socialist Muncitoresc și al Grupului etnic german din România.

Ion Antonescu și sprijinitorii lui interni aveau convingerea că, subordonându-și Garda de fier și angajând țara în sfera de interese a Germaniei naziste, vor reuși să pregătească condițiile pentru soluționarea problemelor de ordin teritorial, consolidarea pozițiilor burgheziei în viața economică. Antonescu considera că o asemenea politică putea fi realizată numai admitând participarea la guvern a Gărzii de fier, dar subordonând-o, temperându-i acțiunile agresive, precum și acelea care urmăreau instaurarea unui guvern exclusiv legionar. El credea că, fiind „șeful statului național-legionar”, precum și conducătorul Gărzii de fier, va putea, printr-o ordine de drept de esență totalitară, să transforme garda în suportul său politic. Dealtminteri, o atare soluție politică urmărea și Germania nazistă. Într-o scrisoare adresată lui Horia Sima, la 5 decembrie 1940, Heinrich Himmler, șeful poliției naziste, referindu-se la raporturile dintre Garda de fier și șeful statului din România, recomanda „unirea strânsă și plină de încredere între mișcarea legionară și conducătorul statului român”⁴, așa cum fuseseră la începuturile puterii naziste raporturile partidului național-socialist cu șeful statului german, mareșalul von Hindenburg. Aceste intenții ale lui Himmler, ca și încercările lui Antonescu de a face docilă Garda de fier, s-au lovit de împotrivirea lui Horia Sima și a altor șefi legionari. Dacă Garda de fier ar fi dat ascultare lui Antonescu — spunea Horia Sima — „mișcarea ar fi ajuns o simplă anexă a politicii antonesciene, fără drept de participare la formarea deciziilor Statului”, creându-se, din punctul de vedere al legionarilor, posibilitatea din partea lui Antonescu „de a înngenunchia Legiunea”⁵, ceea ce, evident, conducătorii legionari nu concepeau.

În proclamația către țară dată cu prilejul consacării sale ca șef al statului, Ion Antonescu cerea: „Vrajba să înceteze. Oriunde și prin oricine. Lupta să fie numai pen-

⁴ Arhiva I.S.I.S.P., fond 10, dosar 4 G.

⁵ Horia Sima, *Cazul Iorga-Madgearu*, Madrid, 1961, p. 56--57.

tru stat⁶. Faptele vor demonstra că lupta n-a încetat. Legionarii i-au smuls lui Antonescu o împărțire a puterii așa cum au vrut-o. Aceasta, deoarece Antonescu, obscur ca figură politică, impopular în mase, devenit conducătorul statului „național-legionar“, era conștient că va reuși să se mențină la putere numai printr-o ordine de drept de esență fascistă, dictatorială, că va fi silit să creeze cadrul legal al transformării Gărzii de fier în suportul politic al regimului. Suita de măsuri legislative adoptată de el a servit tocmai acestui scop. Aparatul de stat a fost inundat cu legionari. „În mai toate posturile de răspundere în aparatul de stat — se sublinia într-un document al justiției antonesciene — sînt promovate elemente tinere legionare“⁷. La 18 septembrie, prin decretul nr. 3 175, este numit ca director general al polițiilor și siguranței legionarului Alexandru Gr. Gyka. Prin generalul în rezervă Dona, și ulterior prin colonelul în rezervă Ștefan Zăvoianu, legionar și acesta, poliția capitalei va deveni un fief al legionarilor.

Decretul-lege emis de Ion Antonescu cu privire la „trimiterea în judecată a celor ce au comis crime și delictе cu prilejul reprimării acțiunilor politice“ începînd de la 1 ianuarie 1933 era destinat să asigure reabilitarea legionarilor condamnați. O comisie constituită ad-hoc urma să revizuiască procesul lui Codreanu. Se pare însă că Antonescu nu își cunoștea partenerii. Măsurile adoptate, în loc de a tempera activitatea teroristă a Gărzii de fier, dimpotrivă, au stimulat-o, alimentînd totodată speranțele legionarilor de a cuceri în întregime puterea în stat. Forțînd permanent mîna dictatorului, legionarii și-au consolidat treptat pozițiile în aparatul de stat și mai cu seamă în organele de represiune, unele ajungînd a avea o componentă exclusiv legionară. Odată instalați în fruntea unei instituții de stat, legionarii emiteau ordine după ordine, urmărind să o transforme într-o citadelă a Legiunii sau, cel puțin, să o subordoneze, într-un fel sau altul, mișcării legionare, cu nesocotirea oricărei ordini de drept, conturîndu-se încă de la început primii pași spre anarhie, tendința instaurării unui regim în care să domnească bunul plac al legionarilor. De exemplu, la 22 septembrie,

⁶ „Monitorul oficial“, partea I, nr. 206 din 6 septembrie 1940, p. 114.

⁷ A.S.B., fond A, dosar nr. 9 039, vol. I, fila 6.

Al. Gyka, aflat în imposibilitate de a dispune de numărul de legionari necesar înlocuirii vechilor funcționari, a transmis tuturor organelor din subordine telegrama-ordin nr. 67 343 în care se spunea: „Începînd cu data de 23 septembrie a.c., în întreaga dvs. activitate veți colabora cu conducerea mișcării legionare din localitatea respectivă“⁸. La 28 septembrie, el transmitea ordinul nr. 69 766, adresat tuturor organelor de poliție din țară, în care atrăgea atenția că: „1) Neexecutarea ordinelor sancționată cu destituirea. 2) Legionarii servesc ca auxiliari ai poliției de stat [...] 3) Poliția de stat poate să facă apel la cadrele legionare ori de cîte ori va fi necesar. Dispozițiile de mai sus — se spunea în încheiere — le veți aduce imediat la cunoștința prefectilor de județ, iar de executarea întocmai veți raporta“⁹.

Aceste două ordine au avut darul de a pune în mod oficial arma în mîna legionarilor, de a le deschide cale liberă pentru acțiuni teroriste, criminale, creîndu-le și posibilitatea imixtiunii, în orice moment, în treburile organelor de stat. Erau astfel legalizate condițiile pentru o răfuială singeroasă a legionarilor cu toți cei care, într-un mod sau altul, li se împotriveau. Consecințele n-au întîrziat să se facă simțite. Iată numai cîteva exemple culese la întîmplare dintr-un noian de fapte, dar care pot da o idee despre starea de lucruri creată. „În noaptea de 23—24 septembrie 1940 — se spunea într-un document cu nr. 37 287 din 20 noiembrie 1940 al Direcției generale a poliției —, un grup de legionari din Turda au venit cu mașina prefecturii la postul de jandarmi Cîmpia Turzii și au încercat să aresteze pe... șeful postului“¹⁰. „În ziua de 24 septembrie 1940, orele 20 — continua același document —, un grup de legionari din Brașov au somat pe stradă 2 ofițeri și pe președintele Tribunalului din județul Trei Scaune, refugiați la Brașov, amenințîndu-i cu revolverele și apoi i-au dus la sediul legionar, unde i-au închis. La 22 septembrie, orele 3,30, șeful comisariatului de poliție Roșiorii de Vede, prin telegrama nr. 13 481, informa organele sale superioare: „Cu onoare raportăm că aseară, 21 septembrie a.c., ora 19,30, subsemnatul am fost

⁸ Loc. cit., vol. 46, fila 5.

⁹ Loc. cit., fila 6.

¹⁰ Loc. cit., vol. 45, fila 15.

ridicat din localul poliției de către un grup de legionari și dus la sediul lor [...] sub amenințare¹¹.

O serie de fenomene scoteau la iveală, încă din aceste prime zile ale noului regim, modul diferit în care, pe de o parte, Antonescu și, de cealaltă, Horia Sima înțelegeau colaborarea în guvern și acțiunea de exercitare a puterii în stat. În timp ce Horia Sima, prin mișcarea legionară, dezlănțuia acțiuni agresive tot mai largi pentru ca pe această cale să se impună, în dauna lui Antonescu, în viața de stat, Antonescu concepea această colaborare exclusiv sub conducerea lui și în limitele concepțiilor sale despre guvernarea legionară. În ședința Consiliului de Miniștri din 21 septembrie 1940, Ion Antonescu, referindu-se la conținutul colaborării cu legionarii în guvern și în viața de stat, spunea: „Acum trebuie să pun la punct o chestiune cu d-nul Sima. Ați văzut că noi am transformat statul într-un stat național-legionar. Eu sînt șeful regimului legionar, iar d-nul Sima este comandantul mișcării legionare [. . .]. În guvernare însă partidul (mișcarea legionară. — *n.n.*) nu se amestecă“. Adresîndu-se apoi miniștrilor, le spunea: „Sugestiunile (în numele legionarilor. — *n.n.*) le face d-nul Sima și noi le acceptăm cu toții sau nu. Deci, nu au voie legionarii să intre oricînd în minister, cum s-a întîmplat la început¹². Prin aceasta, Ion Antonescu nu lăsa să se înțeleagă că ar urmări să se dispenseze cu totul de legionari. Dimpotrivă, avînd nevoie de ei, se va strădui doar să și-i subordoneze. Așa se explică de ce nu a dat curs unor sesizări care îi erau direct adresate. De pildă, la 22 septembrie, Președinția Consiliului de Miniștri era anunțată că la Constanța legionarii „se amestecă în atribuțiunile autorităților administrative, săvîrșind abuzuri“. Pe acest document, Ion Antonescu a pus următoarea rezoluție: „Controlul legionar este necesar . . .“¹³.

Banțele legionare și-au extins acțiunile agresive și asupra unor supuși ai țărilor străine. Astfel, Legația Marii Britanii întreprinde un demers la Ministerul Afacerilor Străine în care arăta că „persoane făcînd parte din poliția legionară au arestat la Ploiești, în ziua de 25 septembrie 1940, pe d-nii Charles R. Brazier, Charles R. Joung,

¹¹ Loc. cit., fila 13.

¹² Loc. cit., vol. 35, fila 92.

¹³ Loc. cit., fila 142.

Alfred C. Anderson, John Edward Treecy, d-na Treecy. La 28 septembrie 1940 — se menționa mai departe — a fost arestat d-nul Herbert F. Grant tot la Ploiești, la 1 octombrie 1940 d-nul Percy Clark, la București. Toți cei arestați sînt cetățeni englezi. Cei arestați au fost brutalizați și supuși unui tratament neuman¹⁴. În aceste cazuri, reprezentînd încălcarea celor mai elementare norme ale dreptului internațional și ale regulilor imunității diplomatice, n-a fost vorba, cum s-ar putea crede, de mobiluri de ordin politic, singurul scop fiind, pur și simplu, jaful sub amenințarea armeei, însușirea prin violență a unor bunuri. În documentul citat se consemna faptul că, „odată cu arestarea, s-au ridicat și un mare număr de obiecte personale ale numiților Treecy, în special bijuterii și îmbrăcăminte, precum și automobilul lor¹⁵. Ministrul Marii Britanii la București relatează într-o scrisoare datată 26 septembrie faptul că Al. Gyka, directorul general al poliției, „a făcut o impresie foarte penibilă . . ., lipsită chiar de elementele simple ale curtoaziei¹⁶. Pornirea spre căpătuială prin jaf nu a fost un fenomen izolat. La 25 septembrie, în trenul accelerat București-Dornești, „mai mulți indivizi, dintre care unul era îmbrăcat în cămașă verde cu diagonală“, au molestat un comerciant, i-au luat „o servietă în care avea suma de 10 000 de lei“, care apoi a fost văzută „în mîna unuia dintre agresori, și anume a celui îmbrăcat cu cămașă verde¹⁷. Astfel de acte banditești au avut loc în scurtă vreme în întreaga țară.

Evident, Antonescu urmărise să creeze un regim dictatorial, fascist, care să funcționeze pe baza unor norme de drept. El era interesat să stăvilească anarhia legionară, să lichideze tensiunea internă provocată de legionari, cu totul nefavorabilă consolidării statului pe care îl patrona. La 5 octombrie 1940, Antonescu dădea publicității un comunicat în care, consemnînd că elemente îmbrăcate în cămașă verde „merg din casă în casă și din întreprindere în întreprindere, în capitală și în țară, pentru a amenința, a teroriza și a storce bani . . .“, conchidea: „Nu

¹⁴ Loc. cit., fila 140.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Loc. cit., vol. 45, fila 19.

poate fi adevărat legionar cel care calcă ordinul meu și care iese din legea statului¹⁸.

O nouă încercare publică, pe de o parte, a lui Ion Antonescu de a aduce mișcarea legionară la ascultare, iar pe de altă parte a lui Horia Sima de a-l izola pe general de anturajul său eminent militar, a avut loc la 6 octombrie când, cu mare pompă, s-a aniversat o lună de la instaurarea regimului de dictatură fascisto-legionară. Generalul Antonescu, pentru a măguli Garda de fier, se prezentase la festivitate în cămașă verde, ceea ce i-a prilejuit lui Horia Sima să menționeze cu subînțeles că „o poartă de multă vreme în suflet“, că „convingerile și atitudinea lui suflătească au fost întotdeauna identice cu ale noastre¹⁹. Pentru a-l convinge, la rîndul său, pe Antonescu despre sentimentele de „grijă“ ce i le purta Horia Sima anunță crearea Ordinului „Arhanghelul Mihail“, însărcinat cu organizarea și conducerea „corpului legionar de gardă — generalul Antonescu“, care trebuia să constituie „o unitate personală a generalului Antonescu, legată de conducătorul ei prin dragoste și jertfă²⁰“.

Ion Antonescu, nelăsîndu-se mai prejos, chema pe legionari să-și strîngă rîndurile în jurul său. „Legionari — spunea generalul —, ajutați-mă pe mine ca, împreună, să scuturăm, să redeșteptăm și să ridicăm neamul...²¹. Și pentru a nu lăsa nici un echivoc în legătură cu sensul acestei chemări, pentru a-i lega și obliga să-i execute ordinele, Antonescu le cerea să-i „jure credință lui“. Folosind apoi spusele lui Codreanu, a încheiat: „Să pășiți peste morți și mormintele lor, ducînd în miinile voastre steagurile triumfătoare ale României...“

Amabilitățile reciproce creau impresia nu doar a unei simple colaborări, ci a însăși contopirii „energiilor“ celor doi parteneri. În scurtă vreme însă, toate acestea se vor dovedi a nu fi valorat mai mult, în conținutul lor, decît stilul declamator în care au fost proclamate. Contradicțiile dintre Antonescu și gruparea lui Horia Sima vor deveni tot mai acute, evidențiînd tendințele centrifuge în cursa pentru consolidarea pozițiilor în viața politică și de

¹⁸ „Universul“ din 5 septembrie 1940; vezi și Arhivele statului București (K), fond A, dosar nr. 9 039, vol. 46, filele 7—8.

¹⁹ Gen. I. Antonescu, *Temelia statului legionar...*, București, 1940, p. 265.

²⁰ Op. cit., p. 266—267.

²¹ Op. cit., p. 270.

stat. Pe fundalul evoluției ulterioare a raporturilor dintre legionari și dictatorul Antonescu, terorismul Gărzii de fier se va dezlănțui pînă la paroxism, cu efecte dezastuoase pentru țară și pentru popor.

O primă latură a activității legionarilor în această perioadă o constituie declanșarea unei adevărate ofensive violente, singeroase pentru acapararea de bunuri, valori, bani. Erijîndu-se în promotori ai naționalismului, vehiculînd lozinci rasiste și proclamînd necesitatea românizării comerțului și, în general, a economiei — deși nu ezitau să folosească, fără deosebire, aceleași metode față de cetățeni de naționalitate română sau neromână —, legionarii au acționat aidoma unor bande organizate de jefuitori, în cel mai strict sens al cuvîntului, iar „principiile“ invocate se dovedeau a fi într-o flagrantă contradicție cu realitatea. Ne rezumăm aici doar la cîteva exemple care, deși de proporții relativ reduse, sînt concludente pentru metodele folosite de legionari, pentru „concepțiile“ și „idealurile“ lor și, totodată, ilustrează cu forța grăitoare a faptelor ce înțelegea Garda de fier prin „dreptatea“ și „echitatea“ socială, pentru a căror instaurare pretindea că luptă.

Inspectoratul regional de poliție Bucegi, cu raportul nr. 232 442 din 31 octombrie 1940, adresat Direcției generale a poliției, își informa forul tutelar de următoarele: În orașul Turnu Măgurele, după 8 octombrie, au sporit neasemuit de mult acțiunile de violență și „confiscări de bunuri“ de către legionari. Astfel, la data de 15 noiembrie 1940, în fața fiecărui magazin evreiesc „s-a postat cîte un legionar, care, după ce a pus în vedere comercianților evrei că nu mai au voie a vinde nimic din magazinele lor, împiedicau pe oricine ar fi dorit să intre în aceste magazine...“. Apoi, chemați la prefectură, acestora li s-a pus în vedere să-și vîndă mărfurile în cel mult 24 de ore, la un preț care să reprezinte maximum 15% din valoarea reală a mărfii. În cîteva zile, echipe de legionari s-au prezentat la fiecare magazin, „împreună cu cîte un comerciant român, căruia i se preda imediat marfa ce și-o alegea, plătind 15% din valoarea apreciată de un alt comerciant român, adus ca expert²². În același oraș, la un magazin de încălțăminte, pentru o marfă apreciată la suma de 1 000 000 de lei, cumpărată de comerciantul român Sebastian Crăciunescu, posesorului i s-au plătit

²² A.S.B., dosar nr. 9 039, vol. 35, fila 58.

24 000 de lei, iar restul de marfă, în valoare de 800 000 de lei, a fost ridicat de o echipă de legionari pentru suma de 92 000 de lei. Acele mărfuri care nu au fost de la început declarate au fost confiscate de legionari fără despăgubire. La această parte a leului se mai adăugau cantitățile integrale de mărfuri jefuite dintr-o seamă de magazine de sticlărie, confecții, manufactură, ceasornicărie, numeroase bunuri ale unor case de export de cereale, care au fost preluate de legionarii din localitate și duse la sediul lor²³. „La Roșiorii de Vede — consemnează același document —, supusului ceh Mauriciu Storn, funcționar comercial la magazinul de cereale «Mircea Rădescu» [...], i s-au ridicat de la locuința sa din str. T. Vladimirescu nr. 16 toată mobila, obiecte de artă, toată lenjeria, ceasornicul de aur și verigheta lui și a soției, 3 vagoane de lemne, care au fost duse la sediul mișcării legionare... Din informațiuni — spunea documentul —, cele ridicate reprezintă o valoare foarte mare...²⁴ Multor comercianți „li s-a atras atențiunea că nu au voie să lichideze decât vînzîndu-și avutul unui legionar²⁵. Șeful legionar din Urziceni a interzis comercianților să-și vîndă proprietățile altora decât „persoanelor indicate de d-sa²⁶.”

Ar fi fost nereal dacă am reduce jafurile și tilhăriile legionarilor doar la cele făptuite pe seama comercianților. Adevărul este că pofta de îmbogățire pe calea jafului, în vîzul și cu autorizația tacită a autorității de stat, a tentat pe mulți legionari, dornici să-și agonisească averi. Cetățeanul Mărculescu din București, str. Popa Petre nr. 41, într-o reclamație adresată Direcției generale a poliției spunea că „șase necunoscuți au trecut peste poarta casei, unde l-au înconjurat pe paznic, i-au luat cheia de la poartă și de la garaj și pe cînd unii din ei l-au imobilizat, interesîndu-se dacă eu sînt acasă și la ce oră mă voi înapoia, ceilalți au împins înapoi automobilul din garaj pînă la poartă, pentru a dispărea apoi cu el²⁷.”

Soția unui negustor din Corabia, Zaharia — concentrat pe zonă, — reclama la 30 octombrie 1940 că „întreaga marfă din magazin, în valoare de aproximativ un milion

²³ Ibid.

²⁴ Loc. cit., fila 59.

²⁵ Loc. cit., fila 110.

²⁶ Loc. cit., fila 107.

²⁷ Loc. cit., fila 105.

și jumătate, mi-a fost ridicată și transportată la sediul legionar din localitate, fără să mi se predea vreun proces-verbal de confiscare sau să mi se arate ordinul în baza căruia s-a operat confiscarea²⁸.”

La 17 octombrie, soția colonelului Călătorescu reclama că „poliția legionară îi percheziționează continuu casa, stricîndu-i mobila și confiscînd banii găsiți²⁹.” Însuși Dinu Brătianu reclama că legionarul Boeriu a preluat fabrica de cartoane Scăeni, „aparținînd societății «Letea», în valoare de 50 000 000 de lei, pentru care a plătit doar 500 000 de lei³⁰.”

În cursul lunilor octombrie-decembrie 1940, asemenea acțiuni ale legionarilor au avut loc în întreaga țară. Sediile legionare și locuințele multor membri ai Gărzii de fier se transformaseră în adevărate magazine de bunuri furate, jefuite în cel mai clasic stil tilhăresc. Cităm, după culegerea de documente „Pe marginea prăpastiei”, editată de regimul dictaturii antonesciene în 1941, cîteva date sintetice, care se referă la fapte petrecute numai în provincie și în perioada anterioară evenimentelor din ianuarie 1941: „Au fost deci maltratate 450 de persoane, sechestrare 323, ucise 9 (în afara crimelor de la Jilava și a altor crime înfăptuite în noiembrie-decembrie 1940. — *n.n.*), au fost violate 88 de domiciliu, dintre care majoritatea aparținînd românilor. În 1 162 de cazuri bunurile au fost însușite pe temeiul unei vînzări de formă, la preț derizoriu, adesea neachitat, în alte 1 081 de cazuri au fost confiscate bunuri fără nici o formalitate, mărfuri, aparate de radio etc., 260 de locuințe au fost ocupate cu forța și au fost semnalate 65 de cazuri de devastări. În total, 3 438 de cazuri de abuzuri diferite, făptuite toate înainte de rebeliune³¹. Valoarea reală a bunurilor jefuite de legionari numai în provincie a fost estimată la 1 018 624 911 lei, din care s-a plătit foștilor proprietari numai 5,12%, adică 52 176 763 de lei³², bani rezultați tot din jaf. La acestea se adaugă însemnate sume de bani în lei valută forte, jefuite și însușite de legionari, după cum urmează: 1 901 064 de lei bancnote românești, 92 300 de

²⁸ Loc. cit., fila 90.

²⁹ Loc. cit., vol. 35, fila 142.

³⁰ *Pe marginea prăpastiei*, vol. I, 21—23 ianuarie 1941, București, 1941, p. 134.

³¹ Op. cit., p. 132.

³² Op. cit., p. 133.

franci francezi în bancnote, 6 000 de franci francezi în aur (piese de câte 20 fr.), 340 de monezi turcești, 1 415 dolari, 200 de lire egiptene, 140 de franci elvețieni, 1 515 lire sterline, 20 de lire italiene de argint, 500 de leva bulgare, 3 400 de dinari iugoslavi etc.³³

Girul dat de Antonescu legionarilor pentru a stăpîni ve-rigi hotărîtoare ale aparatului de stat, a fost însoțit de o seamă de măsuri împotriva maselor muncitoare, a mișcării muncitorești și democratice, a mișcării comuniste. Pentru a preveni eventuale manifestații organizate de comuniști în preajma zilei de 7 noiembrie, Antonescu își afirmă intenția de a folosi chiar și armata. Prin Ministerul de Interne, condus de legionarul Petrovicescu, s-au luat măsuri pentru internarea în lagăre de concentrare a comuniștilor și a tuturor acelor ce se opuneau regimului. La 13 noiembrie, ca răspuns nemișcat la demonstrația organizată la 3 noiembrie de comuniști în piața Obor din Capitală, a fost emis un decret-lege pentru reprimarea tuturor manifestațiilor politice și sociale potrivnice dictaturii; se legaliza internarea în lagăre de concentrare și de muncă; se institua domiciliul obligatoriu ș.a.³⁴. La 10 decembrie a fost emis decretul-lege privind militarizarea întreprinderilor și instituțiilor de stat și particulare și instituirea, în cadrul acestora, a unui regim sever, potrivit normelor disciplinei și jurisdicției militare³⁵.

Legionarii, întrecîndu-l pe Antonescu, au ridicat asasinatul la rangul de politică de stat. Ei și-au îndreptat ascuțitul terorii îndeosebi împotriva comuniștilor, a tuturor organizațiilor și personalităților politice patriotice, antifasciste, a intelectualilor și ofițerilor care se pronunțau și acționau ferm împotriva dominației Germaniei hitleriste. Poliția legionară, poliție politică, paralelă cu cea de stat, a trecut la arestarea unui mare număr de comuniști și alți patrioți, unii dintre aceștia fiind asasinați. Dintre numeroasele exemple de sîngeroasă prigoană dezlănțuită de Garda de fier împotriva membrilor Partidului Comunist Român ne vom referi la un singur caz — cel al uciderii comunistei Ocskó Tereza —, care demonstrează ferocitatea cu care

³³ Op. cit., p. 136.

³⁴ Monitorul oficial, partea I, nr. 267 din 15 noiembrie 1940.

³⁵ Ibid., nr. 292 din 11 decembrie 1940.

legionarii au suprimat pe unii dintre cei mai buni fii ai clasei muncitoare, ai poporului.

Ocskó Tereza, născută în 1917, în familia numeroasă a unui țaran din comuna Dragsina, județul Timiș, era muncitoare la fabrica de ciorapi „Standard” din Timișoara³⁶. În 1933 ea intrase în rîndurile Uniunii Tineretului Comunist, iar în 1936 devenise membră a partidului comunist³⁷. Dovedind înalte calități politice, etice, morale, Ocskó Tereza a fost aleasă în 1937 membră a Comitetului județean al P.C.R. Timișoara, iar în 1938, după o rodnică activitate ilegală, devine membră a Comitetului regional P.C.R. Banat. În timpul liber, tînăra membră de partid colinda centrele muncitorești Reșița, Arad ș.a., răspîndind în mase chemările partidului comunist pentru crearea unui puternic front popular de luptă împotriva hitlerismului și fascismului, pentru apărarea independenței și integrității țării. Pretutindeni, patriotismul ei înflăcărat, dirzenia antifascistă stîrneau admirație și prețuire. După impunerea odiosului dictat de la Viena, ea a chemat oamenii muncii să se ridice cu fermitate în apărarea independenței naționale, contra dictaturii militare-fasciste.

În octombrie 1940, Ocskó Tereza primește misiunea să plece la Arad pentru a ajuta la organizarea activității de partid. Casa conspirativă unde i se comunicase că va găsi legătura prin care urma să-i întîlnească pe membrii organizației locale de partid era tocmai cercetată de către polițiști. Neputînd să-i evite, Ocskó Tereza a fost arestată, „împreună cu surorile Csibi — Ileana și Agneta”³⁸. După cîteva zile de detenție în beciurile chesturii de poliție din Arad, Tereza a fost scoasă din celulă și dusă într-o cameră de anchetă. În fața ei se aflau Preda Corneliu, chestorul poliției, Rădășan Nicolae și Tarău Ion³⁹. Toți trei, legionari inveterați, cu sălbaticе resentimente față de comuniști. Arestatei i s-au cerut informații despre activitatea revoluționară a comuniștilor din localitate. Refuzînd să vorbească, legionarii s-au repezit ca turbați asupra ei, lovind-o cu cruzime, „cu palmele și cu pumnii

³⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 95, dosar nr. 16 094, fila 1.

³⁷ Ibid.

³⁸ Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. V, dosar nr. 224, documentul 25, fila 2; vezi și Glück Jenő, *Ocskó Tereza*, Editura politică, București, 1978.

³⁹ Loc. cit., fila 3.

peste față⁴⁰. Zadarnic însă. Victima îi privea dirză și neînduplecată. Și maltratarea a continuat. Lovituri după lovituri. Palme și pumni. Dar nici un cuvânt nu a fost rostit de comunista, în vîrstă de numai 23 de ani. Tero-risții nu-și puteau explica de unde atîta tărie. Înnebunit de furie, legionarul Preda Corneliu „se repede la Ocskó Tereza, rupîndu-i hainele și lenjeria“ de pe ea. Maltra-tarea continuă cu bastonul de cauciuc. Victima este în-tinsă cu fața în jos pe masă. „Legionarii îi aplică lovituri groaznice pe tot corpul, începînd de la tălpile picioarelor pînă la cap“⁴¹. Cînd Preda Corneliu obosește, preia bas-tonul de cauciuc legionarul Tarău Ion, apoi Rădășan Ni-colae, și schingiuirea continuă cu aceeași sălbăticie. „Ocs-kó Tereza n-a scos nici un cuvînt, dar în urma bătăilor groaznice a murit în mîinile asasinilor odioși“⁴².

Pentru a șterge urmele crimei, asasinii legionari au scos din localul chesturii de poliție cadavrul victimei și, cu ajutorul primarului legionar Montea Emil, au transpor-tat-o la locuința lui Preda Corneliu, „unde este îngropată în grădină și acoperită cu frunze“⁴³. Dar bestialitatea cri-minalilor nu s-a oprit aici. La miezul nopții următoare, asasinii legionari au dezgropat corpul tinerei fete, „îl în-velesc într-un sac și-l leagă cu o sfoară groasă. Astfel împachetat, corpul victimei este dus la Mureș și aruncat în apă, după ce, în prealabil, i s-a legat o greutate de fier în scopol de a se scufunda mai bine“⁴⁴.

În felul acesta cădea jertfă terorii sîngeroase a Gărzii de fier încă o victimă. Neînfricată luptătoare Ocskó Tereza, membră a Partidului Comunist Român.

Este bine cunoscut, ca formă clasică a fascismului, in-clusiv a celui românesc, terorismul public pentru inti-midarea adversarilor. Un document cu nr. 23 637 din 5 noiembrie 1940, aparținînd Inspectoratului regional de poliție Bucegi, arată că la Roșiorii de Vede, „în ziua de 29 octombrie 1940, d-nul Nicolae Marinescu, delegat (le-gionar. — *n.n.*) cu conducerea comisariatului de poliție al aceluia oraș, a dispus arestarea proprietarului Gogu Col-țatu din acea localitate, fratele fostului deputat Colțatu,

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid.

⁴² Loc. cit., fila 4.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

pe care l-a dus în piața orașului, unde, împreună cu alți legionari, i-au dat pantalonii jos, aplicîndu-i 50 de lovi-turi, după ce mai întîi se bătuse toba pentru adunarea populației. La răcnetele de durere ale celui bătut s-a adu-nat lumea, care a intervenit pe lîngă Marinescu să opreas-că acel spectacol odios, mai ales că cel schingiuit leșinase în urma rănilor provocate. Intervenția n-a avut efect, pe-deapsa aplicată consumîndu-se pînă la sfîrșit“⁴⁵. După cum rezultă din cuprinsul documentului, odioasa scenă, demnă de inchiziția medievală, s-a datorat faptului că cel schin-giuit a cerut autorităților să ia măsuri energice de repri-mare a acțiunilor teroriste ale legionarilor⁴⁶.

În diferite localități din țară, Garda de fier a introdus așa-numita metodă a „stîlpului infamiei“, cu ajutorul că-reia adversarii legionarilor erau supuși unor torturi greu de imaginat⁴⁷. Astfel de mijloace de tortură fizică și mo-rală au funcționat, printre altele, în următoarele locali-tăți: Oltenița, Tămădău, Valea Dragului, Piteasca, Pasă-rea și Jilava din județul Ilfov; la Turnu Măgurele; în co-muna Tăișani din județul Prahova, a fost legat, printre alții, învățătorul Vasilescu, un adversar vechi al legiona-rilor. „Stilpi ai infamiei“ au existat și la București, în curtea Prefecturii poliției capitalei etc.⁴⁸. În luna ianua-rie 1941, cabinetul I de instrucție al tribunalului Con-stanța, anchetînd modul în care legionarii din Hirsova au terorizat cetățenii, folosind mijloace inchizițoriale, re-lata că aceștia au arestat samavolnic și au adus la sediul lor pe Aurelian Toma Vasile, Cristea Popescu și Costea Boian, iar apoi și pe Alexandru Spieghl, comerciant din Constanța. După ce i-au bătut pînă i-au lăsat în nesim-țire, „dimineața următoare, toți acești patru deținuți au fost legați la stîlpul infamiei, unde au fost ținuți pînă la ora 16,00“ pe un ger de 7 grade sub zero. Alexandru Spiegel, fiind bătut la tălpi și neputîndu-și încălța ghe-tele din cauza inflamării picioarelor, a fost legat la stîlp numai în ciorapi. „Tot timpul cît au stat legați la stîlp — se menționează în continuare — au fost păziți de către santinele legionare înarmate cu armă militară, care se schimbau din două în două ore, întrucît nu puteau rezista

⁴⁵ A.S.B., dosar nr. 9 039, vol. 45, fila 69.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Loc. cit., vol. 35, fila 143.

⁴⁸ Loc. cit., filele 166—167.

mai mult din cauza frigului⁴⁹. În urma acestei torturi, Alexandru Spieghl a decedat⁴⁹.

Creșterea agresivității și a pericolozității sociale a Gărzii de fier a fost, în această perioadă, nemijlocit legată de încurajarea și înarmarea premeditată și constantă a legionarilor de către organele de stat pe care le patronau, în mod deosebit de Ministerul de Interne prin Direcția generală a poliției, Siguranța generală, Prefectura poliției capitalei, precum și prin intermediul tuturor organelor de poliție locală, care fuseseră acaparate de legionari.

Legionarii din aparatul polițienesc și de siguranță au transmis drept armamentul și munițiile lor mișcării legionare. Din unele date estimative, desigur incomplete, reiese că în perioada septembrie 1940 pînă la rebeliunea din ianuarie 1941, legionarilor le-au fost predate, numai de către organele de poliție și siguranță, cu aprobări speciale ale legionarilor strecurați în diferite funcții de conducere, următoarele cantități de armament: 2 846 de pistoale automate; 4 724 de pistoale-revolver; 485 de puști-carabine; 29 de puști-mitraliere și 776 de mitraliere, la care se adaugă diferite cantități de muniții⁵⁰.

Legionarii și-au procurat importante cantități de armament și din Germania nazistă. În noiembrie 1940, Al. Gyka a comandat firmei „Walther” 1 200 de pistoale automate de calibru 9 mm. După cum rezultă din documente, „repartiția acestui armament nu s-a făcut pentru gardienii publici sau Corpul detectivilor, care erau deja înarmați, ci cu aceste revolve s-au înarmat organele legionare care făceau parte din instituțiile polițienești⁵¹. Numai pentru „gărzile legionare din București”, Radu Mironovici a preluat de la Al. Gyka 799 de pistoale din cele 1 200 aduse din Germania⁵².

Unul din comandanții gărzii personale legionare a generalului Antonescu, I. Nicolau, relatînd modul cum, în octombrie 1940, a ridicat de la siguranță 800 de revolve pentru legionari, spunea: „... m-am prezentat la siguranță să le ridic [...]. Le-am încărcat într-un camion de piață și le-am dus în str. Vulpache nr. 2, unde era un se-

⁴⁹ Pe marginea prăpastiei, p. 231—233.

⁵⁰ A.S.B., dosar nr. 9 093, vol. 46, filele 19—23.

⁵¹ Loc. cit., fila 68.

⁵² Loc. cit., filele 71—73.

diu legionar [...]. Le-am predat legionarului de serviciu. A doua zi nu mai erau acolo [...] 600 au fost luate de Gărzile de fier (e vorba de cuiburile legionare. — *n.n.*), iar 200 de «corpul răzleț»⁵³. Dar înarmarea legionarilor s-a făcut și pe alte căi: jefuirea particularilor, a magazinelor și fabricilor de specialitate; dezarmarea gardienilor publici și a unor unități militare; procurarea armelor din comerț etc.

Totuși, posibilitatea de a acționa nestingherit nu s-a datorat exclusiv înarmării, ci la aceasta s-a adăugat, în special, substituirea de către legionari a organelor de reprimare ale statului — poliția, siguranța, jandarmeria — și, concomitent, crearea de organe proprii de poliție, special pregătite pentru a reprima orice împotrivire față de mișcarea legionară. Inițial în această privință Garda s-a bucurat atît de asentimentul, cît și de sprijinul organelor de stat, al lui Antonescu personal. Teama acestuia de popor, de forțele progresiste, de mișcarea muncitorească și democratică din România l-a îndemnat să-i investească tocmai pe legionari cu atribuția de a ține masele în supunere. Dealtfel, nici Antonescu și nici alți conducători ai statului de dictatură militară-legionară sau ai Gărzii nu concepeau statul inaugurat de ei fără înarmarea și organizarea polițienească a legionarilor. Relatînd această concepție și justificînd-o, Mihail Sturdza, fost ministru de externe în cabinetul format de Antonescu la 14 septembrie, spunea: „Despre înarmarea unor organizații legionare, întrucît această înarmare ajunsese nu numai la cunoștința mea, ci a tuturor, nu am interpretat-o decît ca lucrul cel mai natural în statul național-legionar, exact tot atît de natural ca și în cazul miliției fasciste și SSA germane. Priveam cu cea mai mare bucurie aceste formațiuni, primind pe d-nul general Antonescu la diferite recepțiuni sau întoarceri din străinătate. Cu aceeași bucurie — spunea mai departe Sturdza — auzeam proclamîndu-se de comandantul Horia Sima, în fața d-nului general Antonescu, formarea unei gărzii legionare. Era convingerea mea (nu numai a lui, ci și a lui Horia Sima, a altor comandanți legionari și a lui Antonescu inclusiv. — *n.n.*) că aceste formațiuni militare-legionare trebuiau să devină cît mai numeroase și că fără o miliție (poliție. — *n.n.*)

⁵³ Loc. cit., fila 74.

legionară, puternică și numeroasă, statul legionar nu era decît o nouă minciună și o nouă mistificare⁵⁴.

Încă din primele zile ale existenței statului național-legionar, Horia Sima, prin oamenii săi din aparatul de poliție și siguranță, a întreprins numeroase acțiuni pentru a transforma aceste instituții de represiune în organisme legionare, atît prin conținutul activității, cît și prin compoziția personalului. Primul prefect legionar al poliției capitalei, generalul Dona, relatează că Horia Sima „mi-a sugerat ideea [...] ca să transformăm instituția în poliție legionară. Eu am înțeles să formez întii elemente bune legionare pe lângă noii șefi de servicii puși de mine [...], care apoi să poată ajunge în fruntea serviciilor“. De o preocupare aparte din partea lui Horia Sima și a secretarului general al Gărzii, Nicolae Petrașcu, a beneficiat corpul de agenți destinat „urmăririi comuniștilor“. Același Dona afirmă: „Am admis la început 15 agenți informatori formați într-o echipă, i-am însărcinat cu supravegherea comuniștilor⁵⁵. Exprimarea este exactă, întrucît aceștia fuseseră recomandați de Sima și Petrașcu.

Numărul legionarilor în poliția capitalei a sporit în scurtă vreme în mod vertiginos. Urmașul generalului Dona la prefectura capitalei, legionarul Ștefan Zăvoianu, a înțesat pur și simplu poliția din București cu elemente legionare, numărul acestora ajungînd la sfîrșitul anului 1940 la 258 numai în posturi-cheie: chestori, șefi de poliție, comisari, comisari-șefi, agenți⁵⁶. Prin intermediul legionarilor, foarte mulți gardieni publici și alți funcționari de poliție au fost atrași în mișcarea legionară, iar cei care au opus rezistență au plătit, nu peste multă vreme, chiar cu viața. În mod asemănător s-au petrecut lucrurile și în alte orașe din țară. La București însă, poliția de stat s-a transformat literalmente într-un instrument odios în mîna legionarilor, al cărui ascuțit a fost îndreptat în primul rînd împotriva mișcării muncitorești, a luptătorilor comuniști și democrați care, după spusele lui Zăvoianu, „nu ne dau răgaz⁵⁷.

Legionarii nu s-au mulțumit numai cu acapararea unor instituții de stat, cum au fost poliția și siguranța. Din planul

⁵⁴ Loc. cit., dosar nr. 9 039, vol. 1, fila 13.

⁵⁵ Loc. cit., fila 19.

⁵⁶ Loc. cit., fila 22.

⁵⁷ Loc. cit., fila 28.

lor general de a-și pregăti forțele pentru transformarea României într-un lagăr nazist, pentru exercitarea puterii în stat a făcut parte și crearea unei poliții legionare de sine-stătătoare, precum și a altor formațiuni militare după modelul celor indicate de Mihail Sturdza — miliția fascistă a lui Benito Mussolini și SSA ale lui Adolf Hitler. După cum rezultă dintr-o serie de documente, Horia Sima a pus bazele poliției legionare începînd cu luna septembrie 1940, la puțin timp după formarea guvernului Antonescu. Referindu-se la aceasta, Ștefan Zăvoianu, prefect al poliției capitalei, spunea: „Poliția legionară a fost înființată de Horia Sima, șeful mișcării legionare [...]. Știu că tendința era spre formarea unui corp de miliție (poliție. — *n.n.*) legionară, desigur cu asentimentul guvernului, pentru a suplini poliția și jandarmeria⁵⁸. Această „poliție legionară“ își avea în București sediul ei, aparte de cel al poliției de stat, pe Splaiul Independenței, o rețea proprie de agenți, și era subordonată direct lui Horia Sima. Întreaga organizare și activitate erau strict conspirative, inclusiv față de legionarii care lucrau în poliția de stat. Horia Sima a destinat misiuni asemănătoare cu cele ale „poliției legionare“ și așa-numitelor „corp al răzleților“ și „corp al spărgătorilor de fronturi“, transformate în adevărate detașamente de asalt de tip hitlerist, înarmate, organizate, educate și comandate după acest model. Zăvoianu însuși recunoștea că, peste capul poliției de stat, legionarii au creat „o mulțime de organe care făceau tot poliție, cu percheziții, arestări, confiscări, bătăi etc.⁵⁹. Ba mai mult, „majoritatea perchezițiilor nu erau făcute de biroul 2 din poliție, ci de poliția legionară [...], care își avea o conducere proprie, autonomă⁶⁰. „Polițiile legionare — afirmă un alt document —, organizate din poziția șefului mișcării, Horia Sima, încă de la înființarea lor au început să facă abuzuri...“⁶¹.

Grăitor pentru profilul celor înregimentați în Garda de fier este faptul că adesea, sub pretextul răfuielii cu elemente comuniste sau antifasciste, au comis cele mai abjecte tîlhării și crime. Acest adevăr l-a recunoscut chiar unul dintre foștii prefecți legionari ai poliției capitalei, Do-

⁵⁸ Loc. cit., fila 21.

⁵⁹ Loc. cit., fila 24.

⁶⁰ Loc. cit., filele 24—25.

⁶¹ Loc. cit., fila 26.

na, care spunea: „Această echipă (de polițiști legionari), căreia îi dădusem misiunea precisă de informatori (filarea comuniștilor) începe peste câteva zile să confişte automobile și să facă descinderi și percheziții în case particulare. Pretextul . . . sedii de comuniști“⁶².

Așadar, în mai puțin de două luni de la instaurarea regimului de dictatură fascistă-antonesciană, Garda de fier s-a transformat într-o organizație paramilitară, înarmată, organizată și condusă după chipul și asemănarea organizațiilor fasciste mussoliniene și hitleriste. Odată cu sporirea cantităților de arme și muniții și cu organizarea polițienească a Gărzii, odată cu extinderea actelor banditești de jaf și tilhârie, pe măsură ce legionarii își manifestau forța sub amenințarea pistolului și a terorii, a stîlpului infamiei față de cetățenii pașnici, în aceeași măsură sporește setea lor de răzbunare. Jefuirea de bunuri materiale nu constituia singurul țel. Ferocitatea lor nu putea fi satisfăcută decît cu sacrificarea a noi vieți, cu noi vărșări de sînge.

Luna noiembrie 1940 ar putea fi denumită, fără rezerve, „luna sîngeroasă“, „luna crimei“, „luna răzburării criminale“, luna în care pistolul a fost singurul argument, singurul „limbaj“ prin care legionarii au comunicat cu poporul român, „limbaj“ și „argumentare“ care și-au pus definitiv pecetea asupra profilului legionarismului. Astfel, evenimentele din ianuarie 1941 sînt o continuare a crimelor a căror săvîrșire legionarii au început-o sistematic încă din noiembrie 1940. Dar să lăsăm faptele să vorbească:

La începutul lunii octombrie, Antonescu a instituit comisia însărcinată cu „cercetarea și trimiterea în judecată a celor care au comis crime și delictе cu prilejul reprimării acțiunilor politice începînd din ianuarie 1933“. La 16 octombrie, această comisie emitea primele mandate de arestare împotriva unor lideri politici sau foști miniștri, învinuiți de „crime și delictе“ contra mișcării legionare. Printre aceștia se aflau: generalul Gabriel Marinescu, fost ministru de interne în 1939; generalul I. Bengliu din jandarmerie; colonel-magistrat Vasile Zeciu, maiorii din jandarmerie Iosif Dinulescu și Aristide

⁶² Loc. cit., fila 30.

Analiza evenimentelor din perioada anilor 1920—1940 demonstrează că în Europa fascismul a putut triumfa într-un mare număr de state, atît datorită unor cauze economico-sociale, cit și lipsei de unitate a clasei muncitoare, a comuniștilor și socialiștilor, a celorlalte forțe democratice, antifasciste. Unul din obiectivele de cea mai mare importanță ale activității politice a Partidului Comunist Român a fost organizarea luptei forțelor democratice împotriva pericolului grav pe care îl reprezenta fascismul pentru destinele poporului român.

HITLER

Imagine sugestivă a nazismului. „Lumea nouă“ din 12 octombrie 1933.

spectrul răzburului . . .

1 AUGUST 1934 ORGANUL CENTRAL SAPEANAL AL PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMANIA (Stefana a International Comunist)

1 AUGUST - IN PLIN FOCI

Mai o privire, mai o privire... Inceputul unei noi zile... Inceputul unei noi zile... Inceputul unei noi zile...

Lumea Nouă

Organ central al Partidului Social-Democrat din România... Germania sub teroarea fascistă...

Comitetul Național Antifascist — organizație de masă creată de Partidul Comunist Român (1933) — și presa democratică a vremii au demascat cu vigoare esența și țelurile agresive ale fascismului.

Marile lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din 1933, desfășurate imediat după instaurarea regimului hitlerist în Germania, s-au înscris printre primele acțiuni revoluționare de masă ale proletariatului internațional împotriva monopolurilor străine, pentru apărarea independenței și suveranității naționale.

Dizolvarea Gărzii de fier

Cuprinsul jurnalului consiliului de ministri

Alina... cuprinsul jurnalului consiliului de ministri... cuprinsul jurnalului consiliului de ministri...

Cum s'a făcut dizolvarea Gărzii de fier

Un comunicat al ministrilor de interior... Cum s'a făcut dizolvarea Gărzii de fier... Un comunicat al ministrilor de interior...

Prohibitii din toate țările milii-vă!

BRAZDA

ORGAN TĂRĂNESC AL COMITELUI CENTRAL AL UNIUNII TINERETULUI COMINIST DIN ROMANIA SECȚIA INTERNAȚIONALĂ ȘI TINERETULUI COMINIST

ANUL V No. 7 Iunie 1935 PREȚUL 1 LEI

AFARA CU FASCISTI DIN SAT

Alina... AFARA CU FASCISTI DIN SAT... Alina... AFARA CU FASCISTI DIN SAT...

Un comunicat al ministrilor de interior

Un comunicat al ministrilor de interior... Un comunicat al ministrilor de interior... Un comunicat al ministrilor de interior...

un caz de mistificare macabră

un caz de mistificare macabră... un caz de mistificare macabră... un caz de mistificare macabră...

D. HITLER

D. HITLER... D. HITLER... D. HITLER...

colonizează România?

colonizează România?... colonizează România?... colonizează România...

Un elcibac al germanilor dela noi ordonari dela Berlin

Un elcibac al germanilor dela noi ordonari dela Berlin... Un elcibac al germanilor dela noi ordonari dela Berlin...

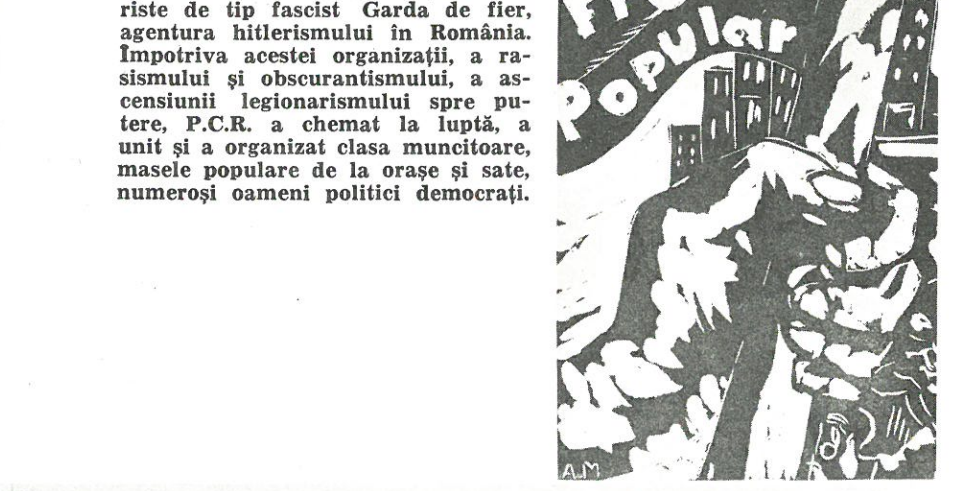
Frontul popular

Frontul popular... Frontul popular... Frontul popular...

Tinerii țărani!

Un obiectiv permanent al P.C.R. in deceniul al patrulea a fost lupta fermă împotriva organizației teroriste de tip fascist Garda de fier...

Front contra gărzii de fier

Garda de Fier și-a precizat atitudinea față de noul guvern. Combate lupta de Fier guvernul Goga? Nu e însă o desconsiderare a intereselor maselor populare...

alexandru noth

pentru toate poporile contocul-tăstare. Alături de lupta pentru răsturnarea cabinetului, trebuie făcut FRONT CONTRA GARZII DE FIER. Luptă comună dela

SCÂNTEIA

Organul central săptămânar al Partidului Comunist din România
(Secțiune a Internaționalei Comuniste)

26 Iunie 1939

6 pagini 3 lei

„MASSE, ERI ÎNCA ÎNDRĂPĂNTE, ÎNCEPE A PARTICIPA ÎN MOD ACTIV LA VIAȚĂ LITICĂ ȘI LA LUPTA. VEDEI CUM CREȘTE INFLUENȚA SA CELOARA, CARI AU PREVENIT POPOARELE ÎN CONTRADRU MULUI DEZASTROUS DE LA MUENCHEN”.

(I.G.H. DIMITROFF)

REZOLUȚIA PLENAREI a VI-a a COMITETULUI CENTRAL al P.C.R.

In urma discutiilor activității partidului în perioada scursă dela conferința Partidului Comunist din România din Februarie u. c. găsită pînă la Comitetului Central al Partidului Comunist din România aproba tina lita armată de purtat.

concrete pentru lupta maselor. Numai lichidind aceste lipsuri și pe sarcinile lui de conducător al popoarelor din România pentru a pune pămînt și libertate.

SARCINILE P.C.R.

Într-o plenară a C.C. al P.C.R. ca în situația actuală, sarcina a P.C.R. este să mobilizeze poporul român pentru împiedicarea independenței și integrării de către agenții fasciști ai lui de către dictatura țergoie, care s'acordă todată. Populul rămîinele ocupării Anstriei și în tratate de proprie lor reacționară și fasciște. P.C.R.

Aderarea intelectualilor

Comunistii români trebuie să aibă în vedere că în momentul de față, în România, se desfășoară o luptă intensă pentru adevărata libertate. Lupta aceasta are ca scop eliminarea dictaturii fasciste și a burgheziei reacționare și înlocuirea lor cu o guvernare democratică și populară. Pentru ca această luptă să aibă succes, este necesar să se realizeze o unitate de acțiune între toate forțele democratice și progresiste ale țării. În acest scop, intelectualii au o mare răspundere. Ei trebuie să se alăture luptei populare și să contribuie cu cunoștințele și talentul lor la realizarea obiectivelor noastre. Aderarea intelectualilor este o condiție esențială pentru succesul cauzei noastre.

Scriitorii români și ofensiva obscurantismului

Acum un an, într'un articol apărut în revista „Insemnări Ieșene”, îi întrebam pe bunii și dulcii mei camarazi de literatură dacă nu cred că ar fi timpul să ia o atitudine în fața frământărilor sociale și morale de atunci — dacă nu se simt datori, ca oameni, dar mai ales ca exponenți al spiritualității românești, să-și pună o problemă de conștiință.

Fără îndoială că mulți din ei trăiau sau își închipuiau că trăiesc pe roze, dar nu-i mai puțin adevărat că orizonturile se întunecau din ce în ce mai mult, iar de peste hotare venea un veștă tristă: cățile erau arse cu o frenetică pasiune intelectuală, în timp ce cugetătorii și cîntăreții tuturor tristețelor contemporane luau drumul închisorilor și al lagărelor de concentrare.

Era o realitate care ar fi trebuit să ne cutremure și nu mai puțin un avertisment, pentru noi...

Am primit, atunci, câteva scrisori dela tineri și bătrani confrăți bucareșteni. Mă învinuiau surzătorii și

poran au țintă precisă să ultragieze, să îndemne la acte de violență, să distrugă. Cîteva din cărțile d-lui M. Sadoveanu, acele cărți de căpătău ale Neamului românesc, au fost arse. Cazuri izolate, fără îndoială. Acte de inconștiență, pe cari oricî om de bun simț le-a desaprobat. Dar nu mai puțin, manifestări caracteristice marasmului moral în care ne sbatem. Sunt indivizi cari nu mai au nimic bun, nimic sfânt. Obscurantismul e în plină ofensivă. Valorile spiritualității și ale sensibilității autohtone sunt negate, terfelite, denunțate ca o erimă impoarea moralității, a inteligenței și a talentului. Esteți de circumstanță au intrat în 'empul' celei mai capricioase mize ca în rajd sau ca la abator, cu mănecile sumese. Logica a fost răsturnată, adevărul mistificat. Mergem spre anarhizare.

Am așteptat un front al acelei demnități profesionale de care mi-au vorbit, în articolele și scrisorile lor, tinerii și bătrânii confrăți bucareșteni. și am primit un răspuns

Un protest al intelectualilor

In urma discutiilor activității partidului în perioada scursă dela conferința Partidului Comunist din România din Februarie u. c. găsită pînă la Comitetului Central al Partidului Comunist din România aproba tina lita armată de purtat.

Scrisoarea d-lui Cezar Petrescu

- MILAI BĂDOVNEANU
- MIRAL BERBEANU
- ANGELI OTETA
- P. BALZANU
- CECILEIA BALAN
- PAUL BILAN
- AL. Y. STANESCU
- ROMULON REȘTE
- CONȘTIANȚA
- STEFAN JINCA
- LEODVIG GABRI
- DEB. PARVULESCU
- PHILIPPE
- GRABULESCU
- IL. CIL Y. POPA
- BARTULESCU-MORE
- LOVINESCU

Spre cinstea și mindria intelectualității noastre, cei mai proeminenți savanți, scriitorii și artiști români și din rindul naționalităților conlocuitoare au participat cu abnegație la lupta împotriva pericolului reprezentat de Garda de fier.

Fascism = război

Conferința anti-fascistă din București a ceri

- 1) Imbunătățirea regimului deținuților politici
- 2) ridicarea stărei de asediu și cenzurii
- 3) eliberarea antifasciștilor din Germania
- 4) unirea forțelor muncitorești

În zilele de 9 și 10 Septembrie a. c. s-a desfășurat conferința anti-fascistă din București...

Conferința anti-fascistă din București a avut ca scop...

TINERETUL CONTRA FASCISMULUI

Un tânăr este un om care nu se lasă înfrânt de fascism...

Fascismul și războiul ne amenință

Fașă social-democrații au refuzat și de data aceasta...

Mărturiile ale combativității revoluționare a clasei muncitoare...

D. dr. N. Lupu despre propaganda hitleristă în România

La Turnu Severin, ca la Nürnberg... „Abla au trecut șaptesprezece ani de la război...”

D. dr. N. Lupu a făcut stăruie „Dinamită” declarând de excepțională importanță...

Prova, alături de din prima ai — Indraghi, Ungaria, etc. — și aliații ai din această vreme...

Gazeta românească

Importantele declarațiuni al D. Dr. Lupu la Paris

„DOLANTELLE NEGOTIATIONI DOMINE SUNT JUSTE”

CUVANTUL LIBER

DREAPTA A FOST INFRANTĂ LA HUNEDOARA SI MENEȘTI

Lupta pentru pace

Frontul pacii se organizează în România...

Marea întrunire anti-fascistă dela Porțile de Fer

Dimineea, 2 Februarie cit., a avut loc la Turnu Severin, în sala „Porțile de Fer”...

Acțiunea Gărzii de Fier și măsurile energice ale guvernului român, comentate în străinătate

„Mișcări secesiune inspirate de peste graniță dela dușmanii permanenți ai poporului român“

PARIS, 20 (Radio). — Intruca în Franța oștile albe și negre ale așezărilor energice adăpostite de guvernul român în vederea încercării de a răsturna a ordii public, în care de elemente irremediabile și fără să se răsunet în opoziția politică română.

„Ziarul subliniază că aceste mișcări sunt menite să consolideze în țara noastră, atât din punct de vedere intern, cât și din punct de vedere extern.

„Astfel, Le Journal, Le Matin, Paris et Parisien, L'Observateur, L'Œuvre, L'Écho, Nouvelle, L'Humanité, Le Progrès, L'Ultramarine, Ce Soir, Journal des Nations și France, în

impunându-și pe de-a purtă și în Franța, publică un articol în care arată că măsurile energice luate de guvernul român în vederea încercării de a răsturna a ordii public, în care de elemente irremediabile și fără să se răsunet în opoziția politică română.

„Ziarul subliniază că aceste mișcări sunt menite să consolideze în țara noastră, atât din punct de vedere intern, cât și din punct de vedere extern.

„Astfel, Le Journal, Le Matin, Paris et Parisien, L'Observateur, L'Œuvre, L'Écho, Nouvelle, L'Humanité, Le Progrès, L'Ultramarine, Ce Soir, Journal des Nations și France, în

Eroica luptă dusă de partidul comunist în fruntea clasei muncitoare și a unor largi forțe progresiste, sub steagul democrației și independenței țării, atitudinea lucidă a unor grupări politice ale claselor conducătoare au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste.

„Astfel amăram să milităm germanii în Europa. NUMĂR ATURCI POLITICA NOASTRĂ EXTERNA VA FI SOCOTITA JUSTA, CAND VOM TRAI PE ACEST CONTINENT ȘI MILIOANE GERMANI“

Nu poate fi încă atât timp cât toată calea este poartă sau voi fi supuse stăpânirii germane

„Cine are drept, cu adevărat victorie principii pacifiste, trebuie să aștepte din toate puterile PENTRU CUCERIREA LUMII DE CĂTRE GERMANIA... TREBUIE SĂ TE DECIDI SA POȘTI BAZEOARE, PENTRU A A-

substituirea Germaniei de a țării războiului. Ea ar fi prea puțin pregătită pentru aceasta. Încredințarea stărilor pactice, când țara o permanentă garanție a evitării agresiunii din partea stărilor fasciste.

Nimic mai puțin adevărat! Germania poate face război războiului în Spania și amenință PRIN PLANURILE ȘI METODELE NOI pe care le întrebunțază

războiul dar prin reușita modelului, apoi despre care am pomăni și care cu din în multe părți și în unele momente rezultate favorabile planurilor agresive — războiul pregătit de ea. devine cu puțină.

Nu a reușit Germania să „neutralizeze“ sau să-și apropie țării noi astfel încât Germania să poată câștiga dreptul împotriva în ceea ce privește încercările sale, în ȘANTIERELE ENGLEZE ȘI VOIE EXECUTA VASLELE PE CARE LE PREDVEDEA ACCIDENTUL.

Pentru a se de socoteala de valoarea calitativă, de amănunțit

„Dictatura Gărzii de fier era menită să știrbească independența țării“

PARIS, 22. (Radio). — Presa franceză continuă seria articolelor favorabile guvernului român în legătură cu acțiunea sa energică pentru reprimerarea mișcărilor subversive, de dăminare înaltelei politici, acțiune menită să restabilească unitatea suverană a poporului român și să realizeze o lăturire a pozițiilor românești pe planul internațional.

Astfel, „Tribune des Nations“ după ce a istoric al ultimelor evenimente din România arată că

sporește autorității guvernului din București a fost necesară pentru a se împiedeca anelările celor cari visau o dictatură menită să știrbească independența țării.

Ziarul subliniază declarațiile recente ale d-lui N. P. Comnen, ministrul de Afaceri Străine al României, arătând că România își va continua linia politică tradițională, conștientă să se bazeze pe Franța, pe Mica Înțelegere și pe Înțelegerea Belcanică.

„Information“ subliniază deose-

menii reacțiunea viguroasă a guvernului român față de turburările ordinii stabilite. Ziarul încredințat-ă apoi condamnarea lui C. Z. Codreanu de către consiliul de război din București și încheie spunând că guvernul român este hotărât să a-pere deplina independență a țării. În starea actuală a Europei, el face astfel un important serviciu păcii.

„Ințelegerea“ subliniază într-un articol strălucit dinlăuntrul de sentiment și de gândire dintre România și Franța.

CEHOSLOVACIA MUTILATĂ

Anglia și Franța au cedat și în data aceasta, în fața proșterilor manșioniste și războiului din țările.

„Deși înțelegerea din august 1918, în care s-a cedat Cehoslovacia hitleristă, nu a însoțit și se agit. Sub egida Germaniei hitleriste, de forțarea protestului cehoslovac împotriva hitlerismului.

În Germania cu însoțit guvernului de la Budapesta și Viena.

„Cine are drept, cu adevărat victorie principii pacifiste, trebuie să aștepte din toate puterile PENTRU CUCERIREA LUMII DE CĂTRE GERMANIA... TREBUIE SĂ TE DECIDI SA POȘTI BAZEOARE, PENTRU A A-

În pofida puterilor mișcări antifasciste care au avut loc în toate țările Europei, a glasului tot mai răspicat al forțelor înaintate care au avertizat asupra pericolului agresiunii fasciste, marile puteri imperialiste, cercurile guvernante din numeroase state au adoptat o politică de compromis față de pretențiile Germaniei naziste.

ANUL I - No. 749 6 PAGINI 3 LEI

PARI DIMINUATĂ

ABONAMENTE: 3 luni Lei 200 6 luni Lei 350 1 an Lei 700

REDACȚIA ADMINISTRATIA București, I Strada Dănească Nr. 1

TELEFON: Redacția 1-10-98 Administrația 1-12-91

„Zineea românească“

Directori: ZAHARIA STANCU și CONSTANTIN CLONARU

Unirea tuturor forțelor democratice și de răspundere națională, pentru salvarea țării

Marele discurs al d-lui Grigore Iunian la Galați

Integritatea națională și libertățile publice grav amenințate. Primejdia extremismului de dreapta. Așezarea politică externă pe axa Roma-Berlin ar avea urmări catastrofale. România trebuie să rămână alături de aliați ei. Partidele sunt datează să-și dea mâna

Germania a deschis focul asupra Europei

Regimul dictatorial regale lipsit de o bază de masă, izolat și strănutat prin Frontul Renașterii Naționale, Regimul actual este subordonat și are de popor din cauza răpită drepturilor democratice ale poporului român și ale minorităților naționale, din cauza atutului militarilor care exploatează și exploatează și alături de ei a micii burghezii orașenești, a popoarelor confederale și a unei părți din burghezia mijlocie, nemulțumită de politica...

Orice spirit de capitulare în fața dictaturii regale, orice alianță deschisă sau măscată cu reacțiunea paralizăză și mărește agresivitatea fasciștilor.
(Din scrierile C. Ceaușu)

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, membru în Secretariatul Central și Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist.

La 1 Mai 1939, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a aflat printre organizatorii manifestației de Ziua Muncii, care, spre surprinderea și mînia autorităților, a regelui, a fost marcată de o puternică manifestație revoluționară sub lozincile „Jos fascismul!”, „Vrem o Românie liberă și independentă!”

„Siguranța raporta:

„Defilau cu pumnul strîns scandînd «Jos fascismul!»”

La ora 12.30 în sala Amfiteatrului din Iași... 1 Mai 1939
1939
OFICIAR
OFICIAR

„Căci în fața dictaturii regale, orice alianță deschisă sau măscată cu reacțiunea paralizăză și mărește agresivitatea fasciștilor.”
„Orice spirit de capitulare în fața dictaturii regale, orice alianță deschisă sau măscată cu reacțiunea paralizăză și mărește agresivitatea fasciștilor.”
„Căci în fața dictaturii regale, orice alianță deschisă sau măscată cu reacțiunea paralizăză și mărește agresivitatea fasciștilor.”

În anul 1939, mișcarea antifascistă din România și-a demonstrat puternica sa vitalitate printr-un șir de acțiuni de luptă. Între acestea se detașează prin amploare și combativitate marile demonstrații antifasciste organizate la 1 Mai sub semnul împotrivirii poporului nostru Germaniei fasciste, pentru independența și integritatea teritorială a țării.

„Pentru apărarea independenței și integrității României”

Din „Rezoluția Plenarei a VI-a a Comitetului Central al P.C.R.” (Iunie 1939)

În urma discutării activității partidului în perioada scursă de la conferința Partidului Comunist din România din Februarie a.c., ședința plenară a Comitetului Central al Partidului Comunist din România aprobă linia politică urmată de partid.

În urma discutării activității partidului în perioada scursă de la conferința Partidului Comunist din România din Februarie a.c., ședința plenară a Comitetului Central al Partidului Comunist din România aprobă linia politică urmată de partid.

clasei muncitoare, bazată pe lupta de front unic, acțiuni de cîntărit cu marea demonstrație antifascistă din Capitală și în nririle din mai multe orașe, cu o zia sîmb de 1 Mai...

O vibrantă chemare a P.C.R., a altor forțe democratice, a organizației revoluționare a populației maghiare din România — MADOSZ — împotriva politicii de revizuire teritoriale.

„Spatiu vital”

O nouă formulă s'a adăns la cele care pot să aibă sens orice: spațiul vital!
După răscolirea drepturilor istorice, a căror câlcăre a fost relativă, după invocarea unui drept național, a căruia exagerare ar pune puțină oricărui putințe de colaborare între popoare, ni se vorbește de nevoia fîcării grup național de a prăgăti încă de acum tereni în care generațiile viitoare ar avea să-și desfășoare activitatea.

„Sînt oameni cari sînt, ori se fac a fi, seducți de această lozincă.
Et nu se gîndesc, sau refuză a se gîndi că la potențiale lor pot răspunde altfel pe același bască; în cauză spațiul său vital la mine, de ce nu lași căntu și eu la tine!
De cite ori Statulei vor crede că trebuie să vorbescă de acu ceva, ele se vor însela. Spațiul vital nu sîbi caute național, dar to ehe sensul a altui.
Ele se pot întinde prin spirit în spirit, prin activitate în activitate. Și aceasta fără a căca a grăniță, fără a deschide a răsă.
Așa nu făcut, devenind mari, vechile națiuni noble.”

(„Noul Român”, 14. 6. 1939)
N. IORGA

Ardealul nu primește dictatul dela Viena Milioane de Români ardeleni au manifestat Vineri seara pentru dreptatea românească Furtună de împotrivire și de dârzenie, în întreg cuprinsul Ardealului

MANIFESTAȚIA DE LA CLUJ

Ziarul "Tribuna", care a avut ieri acțiunea de a publica ardeleanii și a fost în capitala ardelenilor, Cluj, 31. — Hotărârea de la Viena a apăs în conștiința opiniei publice ardelenilor, ca un ocean funerar care răvășește și ridică în tumult tot venec, tot viață, împotriva opreștirii și a morții.

„Cu moartea pe moarte călcând și viața dăruindu-se” — aceasta este hotărârea milioanelor de suflete ardeleni.
Să se audă! ...
CUM A DECURS MANIFESTAȚIA

La ora 8 seara mii de români clujeni s'au adunat la Universitate, de unde în frunte cu tricolorul au pornit într-o impresiune colosală de câte 6 buzi prin Piața Unirii spre rezidența regală purtând pe buze înalt răvășit românesc și al istoriilor nestrămutate de a nu ceda nici o brazdă.

„Nici o brazdă” — a fost înscăpșat și de afirmare care izbucnea tumultuos din piepturile răvășite de ne-dreptatea ce se face nemulțumit românesc.

Pe buze cu vorburile lui Mureșan „Murta mea bine-a luptă cu glorie deplină, decât să fim sclavi iarăși în vechiul noștră pădănit”, împovărați colosală a străbătut Piața Unirii și str. Memorandumului și s'a oprit în fața Rezidenței, unde s'a împotrivit o bâlbâie.

„Cu ochii fulgerând răs, vrătoarea s'au ridicat oratorii, în gîl românesc, crescuti din creșterea pădănitului și au vorbit așa cum natia a vrut să-i audă de mult.
„Nici un petec de pământ unde înnope cântecul morții.”

„Mii de suflete românești s'au reținut apoi prin str. N. Iorga în Piața Unirii unde s'a oprit în fața Lușcoșilor. Aici sufletele românești s'au deslușit în furtuna răvășirii. Acoloși fil de creșterea s'au ridicat viteze împotriva dictatului dela Viena. Apoi furtuna de vrees românească s'a oprit o clipă. Un creșterea a quințat un moment de reculegere pentru memoria celor care s'au jertit pentru Patrie și în memoria acelor fi și neamului care s'au jertit pentru idealurile lor.

Marea de mândru cu sângele ciocotind, cu plânsul reținut dureros, cu pumnii înscăpșat și înscăpșat și înscăpșat curgând sîrăci.

Cu noi e Dumnesu, înțelegeri nemurți și vă plecați ...

Pe buze cu vorburile lui Mureșan „Murta mea bine-a luptă cu glorie deplină, decât să fim sclavi iarăși în vechiul noștră pădănit”, împovărați colosală a străbătut Piața Unirii și str. Memorandumului și s'a oprit în fața Rezidenței, unde s'a împotrivit o bâlbâie.

TELEGRAMA ARDEALULUI CĂTRE REGE

Tumultuoasa suflare românească s'a ridicat apoi și a pornit să-și facă vrees sauză acolo unde trebuie.
Furtună de forță magică și entuziasmului și răvășirii în fața neadrepții, sufletele filor neamului au puses în cântec către Poza centrală de unde s'a expediat Majestatei Sale Regelui o tele-

În august 1940 României i-a fost impus Dictatul fascist de la Viena. Partidul Comunist, numeroase cercuri politice, alte organizații democratice, inclusiv grupuri ale armatei, s-au ridicat împotriva Dictatului, au cerut să se treacă la lupta armată pentru apărarea integrității și suveranității patriei. În acest moment greu, poporul român s-a găsit singur, izolat pe plan internațional, părăsit de toate puterile Europiei.

MANIFESTAȚIA DE ÎMPOTRIVIRE DELA CLUJ
Vineri seară, zeci de mii de Români din capitala Ardealului, au ieșit sub cerul liber și înscăpșat, pentru a-și striga profundă lor revoltă.

Muncitori, Țărani, Intelectuali, Soldați și Marinari!

După zece ani de bestială și tiranică domnie, regele Carol a abdicat. Dar lovitură militară-gardistă dela palat a generalului reacționar Antoncescu și numirea lui Mihai ca rege, înscăpșat o încrețire a dușmanilor poporului de a pășira șabredul regim burghezo-moșieresc imperialist.

S'au schimbat domniitorii, s'e schimbat că macii regimului săngeros de exploatare și asupra capitalisto-moșierescă, dar exploatarea și asupra, exploatarea, jaful tălăhresc și asupra bestială un răsas.

POPOR MUNCITOR!

În orașe și sate, cei ce muncesc se ridică la luptă revoluționară hotărâtă contra căpătării burghezo-moșieresc imperialist. La Cluj, Timișoară, Sibiu, Brașov muncitorii, fără deosebire de naționalitate, s'au unit într-un front unic de luptă revoluționară și pun pe goană pe exploatarea și asupra.

Dictatura militară-gardistă a generalului reacționar Antoncescu, vrea să pătrundă domnia capitalisto-moșierescă și să provoace război.

La greve politice, muncitorii, la demonstrații de stradă! La țărani — uniți-vă cu muncitorii din orașe! Cu toții la marea luptă de eliberare. Izozați de peste tot autoritățile regimului burghezo-moșieresc. Algeți comitete de acțiune la fabrici și la țară pentru conducerea luptei.

Soldații și Marinarii, puneți pe goană pe ofițerii reacționari, — ataceți comitete de soldați. Uniți-vă în luptă cu muncitorii și țărani.

La stradă la luptă revoluționară pentru un guvern popular care să realizeze năzuințele poporului, — pacea stabilă, amicitia străină cu marea și puterile țării a socialismului, cu Uniunea Sovietică. Pentru eliberarea din temnițe și lagăre a tuturor luptătorilor pentru pace și bună stare a poporului.

Pentru confiscarea pământurilor regesti, mândălitresii și moșierescii și predarea lor fără nici o răscumpărare, țăranilor țării pământ și cu potenta puzlu. Pentru 8 ore de muncă și salarii în raport cu costul vieții. Pentru pace, pâinea, pădănit și libertate, — pentru demobilizarea tuturor concentrațiilor.

JOS DICTATURA MILITAR-GARDISTĂ!

PARTIDUL COMUNIST AL ROMÂNIEI vă chemă la luptă revoluționară pentru o REPUBLICĂ DEMOCRATICĂ POPULARĂ!

6 Sept. 1940.
COMITETUL CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA

În septembrie 1940, în România a fost instaurat regimul fascist legionar, în condițiile cotozirii de către hitlerism a majorității statelor sud-estului european, a amputării teritoriului ei, ca și a politicii de capitulare în fața Germaniei naziste — spre care luase cursul dictatura regală — a atitudinii trădătoare a cercurilor fasciste din interior. Baza politică a acestui regim a constituit-o Garda de fier.

La sfârșitul deceniului al treilea a luat ființă organizația teroristă de tip fascist Garda de fier. Așervită în întregime imperialismului german, ea a dus o politică profund antinațională, prejudiciind grav interesele poporului român. Călea folosită de Garda de fier pentru ascensiunea spre putere a fost asasinatul politic.

Asasinatul dela Iasi

Asasinatul dela Iasi nu a fost un simplu act de violență, ci o gravă crimă politică și o mare tragedie. Acesta a avut ca rezultat o schimbare profundă în viața politică a țării noastre. Asasinatul a fost o lovitură puternică adusă împotriva puterii existente și a deschis calea pentru noi direcții politice. Este un eveniment care a marcat un punct de cotitură în istoria noastră recentă.

Cercetările asupra asasinatului dela Iasi

Confirmarea mandatului de arestare a lui Cornel Codreanu. Cercetările sunt în desfășurare pentru a stabili toate circumstanțele acestui eveniment tragic. Autoritățile competente au luat toate măsurile necesare pentru a identifica și aresta pe cei implicați în crimă.

Ce s'a petrecut la Iasi după asasinat

Arestările.-Cercetările instrucției

În urma asasinatului s-a declanșat o perioadă de instabilitate și de căutare a soluțiilor. Au fost efectuate arestări și cercetări aprofundate pentru a clarifica situația. Poporul român este interesat să știe ce s-a petrecut și cum se va rezolva această criză. Este important să se restabilească ordinea și să se asigure că justiția va fi făcută.

Asasinarea primului ministru I. G. Duca

La ora 10.05 a avut loc asasinarea primului ministru I. G. Duca în gara Sinaia. Criminalul a fost prins în momentul în care se îndrepta spre ieșirea din gară. Acesta este un eveniment deosebit de grav care a produs o mare emoție în țară. Se începeau imediat cercetările pentru a stabili motivele și autorii acestui act de violență.

Notă biografică: I. G. Duca a fost un mare om de stat și politician român. A ocupat funcția de prim ministru în perioada 1937-1938. A fost un susținător al valorilor naționale și a luptat pentru interesul țării.

Președintele coniliului de miniștri ucis în gara Sinaia

SINAIĂ 20. — Afirmărilor că la ora 10.05 în momentul în care primul ministru I. G. Duca părăsea peronul garii pentru a se urca în vagonul ministerial, un tânăr a cărui identitate urmează să se stabilească, a deschis foc asupra sa cu o armă de mână, ucărându-l pe loc.

Criminalul a fost prins

Criminalul a fost prins în momentul în care se îndrepta spre ieșirea din gară. Acesta este un eveniment deosebit de grav care a produs o mare emoție în țară. Se începeau imediat cercetările pentru a stabili motivele și autorii acestui act de violență.

Impresia în Capitala țării: Asasinatul primului ministru a produs o mare impresie în Capitala țării. Poporul este profund dureros și se așteaptă să se clarifice situația cât mai curând.

Cine este asasinatul

Cine este asasinatul: Asasinatul a fost comis de un tânăr care nu este încă identificat. Se fac toate eforturile pentru a-l găsi și a-l judeca conform legii.

O declarație a asasinului

O declarație a asasinului: Asasinul a declarat că a comis acest act din motive politice și că este dispus să își asume răspunderea pentru faptele sale.

Moșii infierează odioasele atentate săvârșite de foștii legionari

Un protest a fost înalțat Ministrului de Interne pe care semnează fruntași comunci moșești Mogoș

Un număr de 23 locuitori din Com. Mogoș Mădălișan din jud. Alba au înalțat Ministrului de Interne un protest împotriva odioaselor atentate săvârșite în ultima vreme de foștii legionari contra rectorului Universității din Cluj, contra Col. Magistat Cristescu din

Corodășii cât și oribilul asasinat săvârșit asupra agentului de poliție Gruiu.

Protestul este semnat de: Proful Irim Borden și de tărani Yona Proseca, Bogdan Ioan, Costea Victor, Balu Romanus, Năboan Ioan, David

Ioan, Barbu Nicolae, Pamfil Iuan, Mera Simion, Petru Gheorghiu, Ion Simion, Teac Ștefan, Gh. Macavel, Ion Ciopan, Nicolae Costiuan, Blag Gheorghiu, Nicoadă Săbina, Ioan Miclea, Ioan Teac, Dinculescu Dan, Victor David, Nicolae Blag I. Iuga, Ion Căciu.

Un atentat odios la Cluj D. Ștefănescu-Goangă, Rectorul Universității din Cluj a fost împușcat eri ca două gloanțe de revolver

Atentatorii au ucis pe agentul de poliție Gruiu, apoi au dispărut

Un atentat odios la Cluj D. Ștefănescu-Goangă, Rectorul Universității din Cluj a fost împușcat eri ca două gloanțe de revolver

Poporul român a infierat cu minie crimele comise de legionari, cărora le-au căzut victime atît comuniști cît și alți patrioți, democrați, renumiți oameni de știință și cultură.

Nicolae Iorga și Armand Călinescu în 1939.

Armand Călinescu și generalul Argeșeanu în 1939.

ASASINAREA PRIMULUI MINISTRU ARMAND CĂLINESCU

CUM SA SĂVĂRȘIT ATENTATUL. — PRINDEREA ȘI EXECUTAREA ASASINILOR

Completarea guvernului

Dr. general G. Argeșeanu, propus de consiliul de ministri...

Proclamația guvernului către țara

Clasificați de naționalți înaintași...

Din testamentul fostului președinte de Consiliu

Dr. general G. Argeșeanu, propus de consiliul de ministri...

Funeralii naționale

Funeralii naționale...

COMUNICAT

Personalitatea defunctului

Personalitatea defunctului...

Val de indignare în toată țara

Orice complicitate sau tăinuire de trădători trebuie aspru sancționată

Asasinarea Primului Ministru, a cărui viață și activitate se confundă cu interesele perna-

solicitate d'n diferite puncte a țării, să extindă sancționarea asasinilor trădători de țară și suora familiilor d'n care deschi

Ceea ce
nu se uită
și
nu se iartă.

Cum au fost executate de rebeli 92 persoane în pădurea Jilava

Ministerul afacerilor interne, direcția siguranței, comunică următoarea notă:

În noaptea de 21/22 Ianuarie a. c. rebelii legionari au împușcat în pădurea Jilava 92 persoane, aduse cu automobile, din București, din care 81 au fost lovite mortal și una a scăpat.

92 persoane
plecat
iar

Vodă, aflați la prefectura județului Ilfov.

MIHAÏA MARIN a ordonat să fie executate toți cei cari au scăpat cu viață.

Deoarece TOMESCU ezita, soția primarului comunei Jilava, ELENA CONSTANTINESCU DANCU a adus 12 cartușe pe care le-a aruncat pe masa acestuia și după mai multe discuțiuni s'a hotărât executarea a trei dintre sechestrați.

Sătenii PETRE IVANESCU,

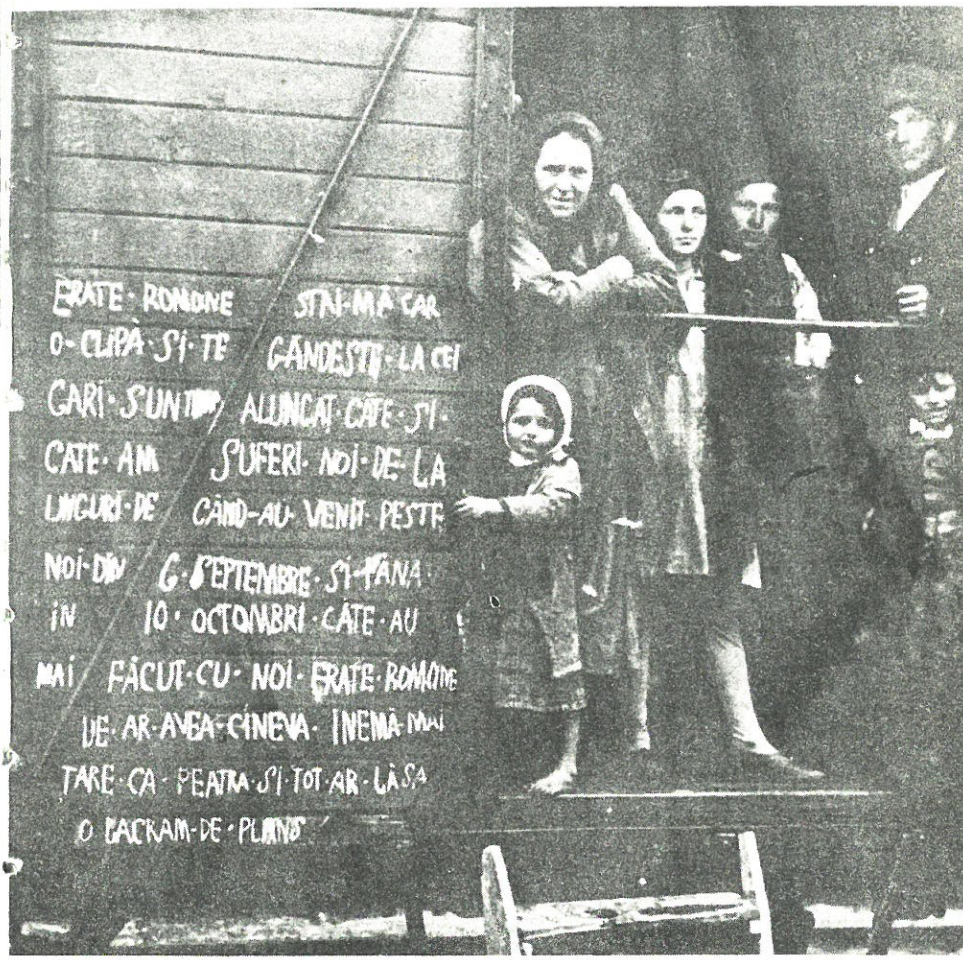
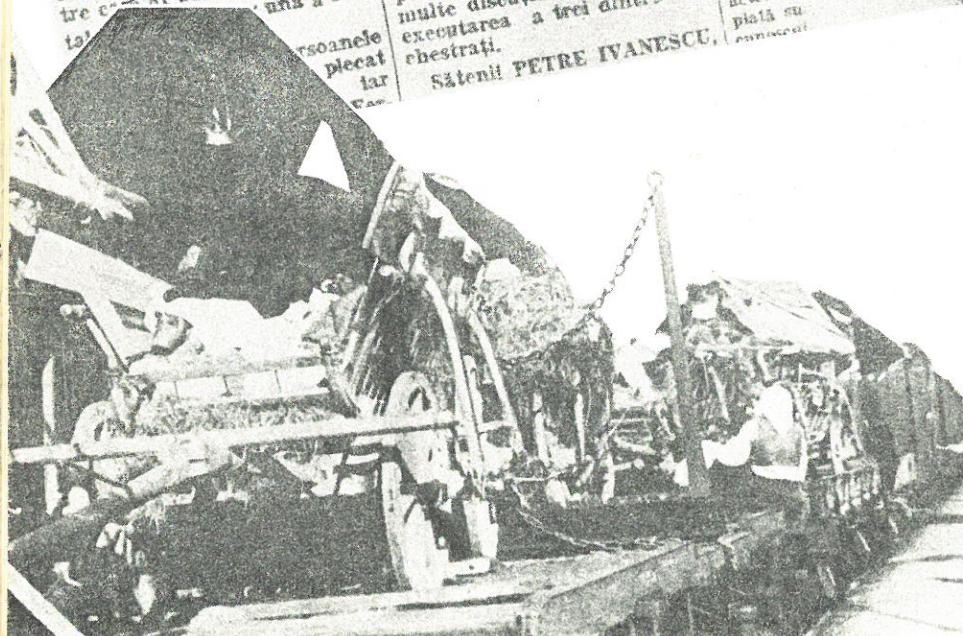
de către jandarmii din comună.
Vinovații au fost arestați și trimiși în judecata tribunalului militar.

INS

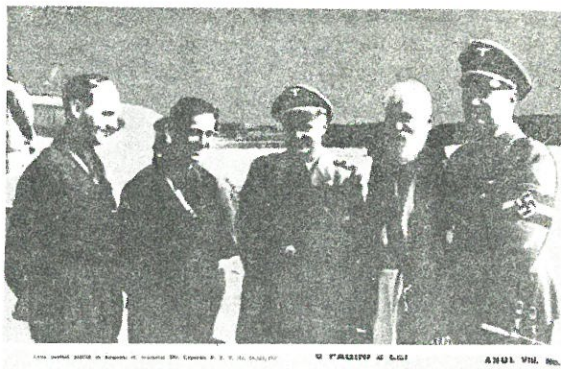
Se așteaptă în următoarele zile să se plătească suma...

AT

Regimul horthyst, care din martie 1920 apăsa greu asupra maselor populare din Ungaria, a fost instaurat, în urma Dictatului fascist de la Viena, și în partea nord-vestică a Transilvaniei cedată Ungariei. El a fost un regim de ocupație fascistă, căruia i-au căzut victime numeroși români și de alte naționalități asuprite.

ERATE ROMONE STAI-MA CAR
O-CLIPA SI-TE GANDESTI-LA CEI
GARI-SUNT ALUNCAI-CATE-SI-
CATE-AM SUFERI NOI-DE-LA
LINCURI-DE CÂND-AU-VENIT-PESTR
NOI-DIN 6-SEPTEMBRE-SI-TANA
IN 10-OCTOMBRI-CATE-AU
MAI FACUT-CU-NOI-ERATE-ROMONE
LE-AR-AVEA-CINEVA-INEMA-MAI
TARE-CA-PEATRA-SI-TOT-AR-LASA
O-BACRAM-DE-PLINS

Porunca Vremii

ANUL VIII. NR. 100

Sângele cere sânge

Organismul reprezintă o mașină perfectă, dar trebuie să fie alimentat cu sânge. Dacă sângele este curat și bogat în vitamine, mașina funcționează bine. Dacă sângele este murdar și sărăcit, mașina se strică și omul devine bolnav. Prin urmare, trebuie să avem grijă de sângele nostru și să îl curățăm și să îl bogătim cu vitamine. Vitaminele sunt substanțe care ajută organismul să funcționeze normal și să reziste la bolile. Vitaminele se găsesc în alimente și în unele medicamente. Este important să știm că vitaminele sunt sensibile la căldură și la lumină, deci trebuie să păstrăm alimentele și medicamentele în condiții adecvate.

Aducerea la putere a Gărzii de fier (septembrie 1940) s-a produs sub controlul Germaniei și din inițiativa conducerii hitleriste, în exclusivul folos al mașinii de război naziste, pentru scopurile urmărite de cel de-al treilea Reich în estul și sud-estul Europei.

Un general decorat de un... „căpitan“.

„Căpetenii legionare și stăpînii lor, hitleriştii.“

Un titlu incitator al fițucii „Porunca vremii“.

Imagini ale colaborării armonioase între dictatorul Antonescu și legionarii.

Ce scria organul de presă al Gărzii de fier la intrarea în țară a trupelor hitleriste...

ANUL VIII. NR. 100

5 PAQINIS lei

DUNA VESTIRE

ZIAR LIDER DE LUTĂ ȘI DOCTRINĂ ROMÂNĂȘEA

Redacția: ALEXANDRU CONSTANT

Președintele: MIRAIL PAUNĂȘIȘI

TELEFON: 10000

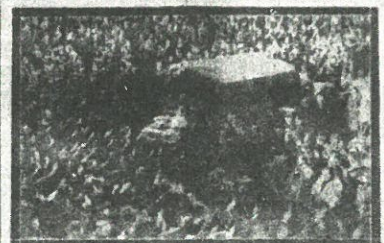
ABONAMENTE: 10000

Camarazi ai Fasciilor și ai Vulturului germanic, fiți bine veniți în țara Legionară
Tineratul neamului românesc, descătușat din lanțurile unei tiranii de voacuri, va saluta cu credință în marea victorie a Europei reînscute. Oastea legionară se alătură ostiilor voastre pentru a merge spre marea biruință.
Trăiască Fuhrerul Adolf Hitler și Germania cea Mare, Trăiască Ducele Benito Mussolini și Italia Imperială, Trăiască Legiunea și Căpitanul!

Kameraden der Fassten und des deutschen Adlers seid im Legionären Lande willkommen.

Die rumänische Jugend, befreit aus den Fesseln einer jahrbundertalten Tyrannensystem durch, vom grossen Siege des völkergewinnenden Europa Bewegung. Das legionäre Heer schliesst sich Euch im Marsche zum grossen Siege an.

Da lobt der Fuhrer Adolf Hitler und Grossdeutschland, an lobt der Duce Benito Mussolini und das kaiserliche Italien, an lobt die Legion und der Kapitän!

NEGUSTORII

Un grup de negustori în jurul unui bănuț...

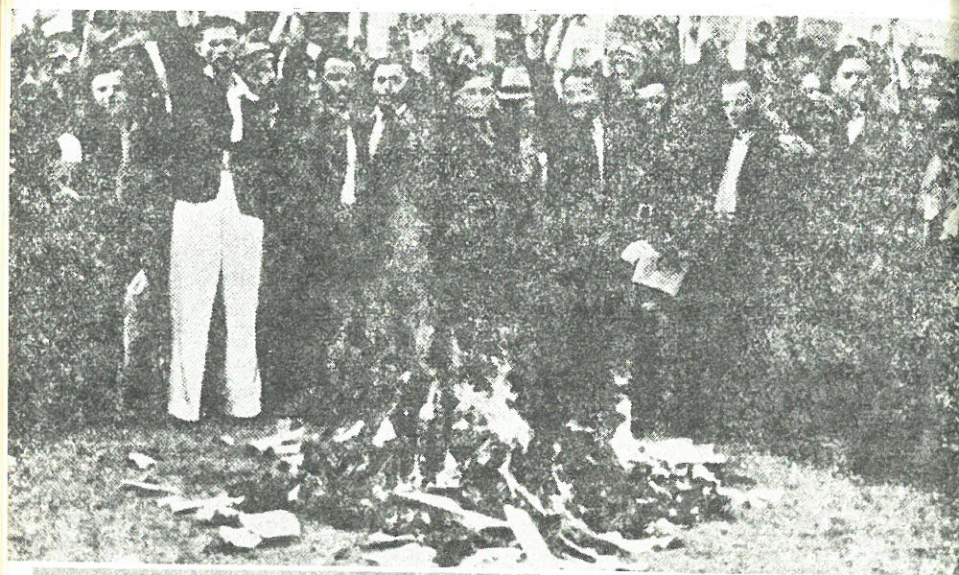
Un grup de negustori în jurul unui bănuț...

Camarazi ai Fasciilor și ai Vulturului germanic, fiți bine veniți în țara Legionară
Tineratul neamului românesc, descătușat din lanțurile unei tiranii de voacuri, va saluta cu credință în marea victorie a Europei reînscute. Oastea legionară se alătură ostiilor voastre pentru a merge spre marea biruință.
Trăiască Fuhrerul Adolf Hitler și Germania cea Mare, Trăiască Ducele Benito Mussolini și Italia Imperială, Trăiască Legiunea și Căpitanul!

DUPĂ DOUĂ LUNI

Un grup de negustori în jurul unui bănuț...

Un grup de negustori în jurul unui bănuț...

JAFUL ORGANELOR Când nu căutau revolverele ofițerilor de rezervă, cazul chestorului de poliție Ilie Stângă demonstrează că vajnica poliție legionară căuta și altceva. Stângă și-a însușit, cu ocazia descinderilor făcute de el și oamenii lui, sume considerabile în toate valutele europene și americane, și anume:

- 1.901.964 lei în bancnote românești;
- 92.300 franci Francezi în bancnote;
- 6.000 franci Francezi în aur (piese de câte 20 fr. francezi);
- 340 otomane;
- 1.415 dolari;
- 110 lire engleze;
- 8 pfunzi englezi;
- 200 lire elvețiene;
- 140 franci elvețieni;
- 5 franci elvețieni de argint;
- 1.515 lire sterline;
- 20 lire italiene de argint;
- 500 leva bulgare;
- 3.400 dinari iugoslavi;
- 10 pangă argint;
- 50 fileri argint.

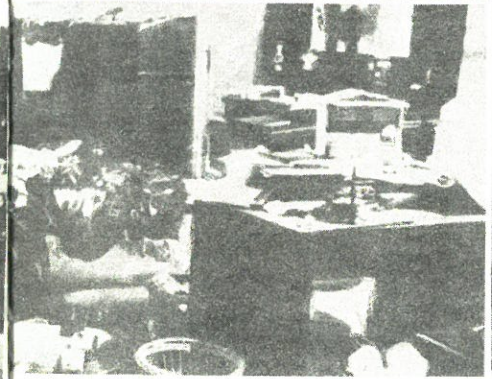
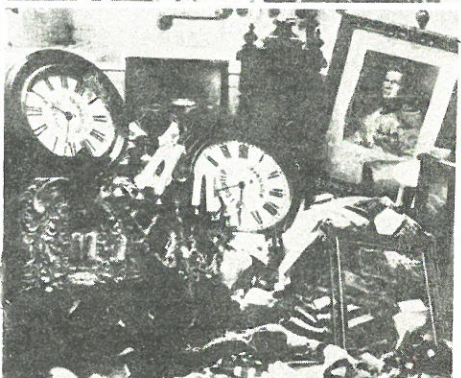
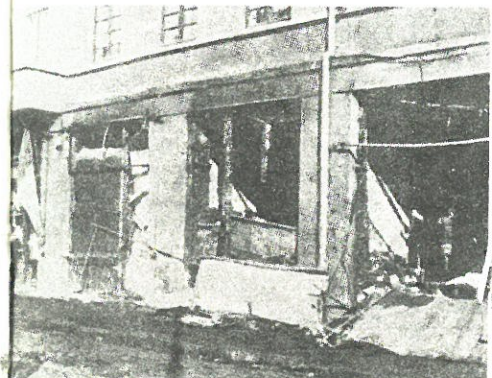
De asemenea la domiciliul fostului Chestor Stângă s'au găsit acte secrete sustrase de la Direcțiunea Generală a Poliției, Ministerul Afacerilor Străine și Marele Stat Major.

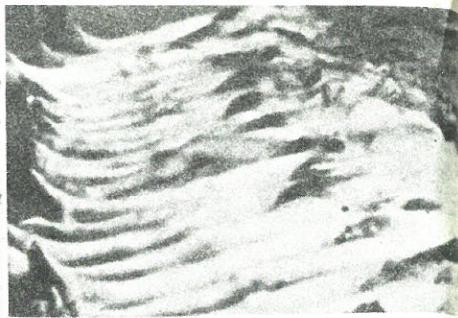
La fel cu Stângă, au procedat și alții. Cercetările de după rebeliune au dovedit-o cu prisosință.

PERSECUTIE POLITICA Dar pentru a vedea ce fel de izanici urmăreau legionarii, vom mai cita din multele cazuri semnalate, pe acela al văduvei unui profesor, pentru motivul că răposatul a fost... evist. (Vezi plângerea D-nei Aura Cărian din Suceava, la *Aurea* Nr. 9, pag. 247).

Evistismul politic a fost mobilul unei acțiuni permanente de persecuții și amenințări împotriva fostilor ca-

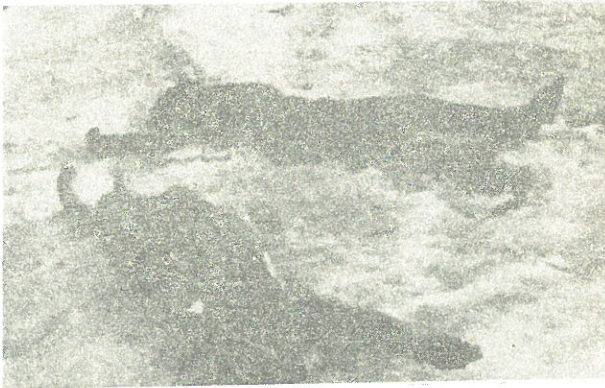
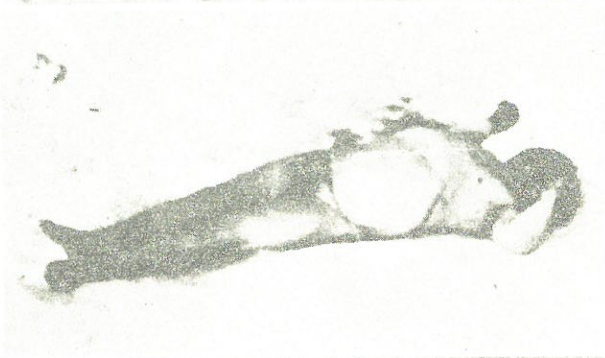
Legionarii s-au dovedit nu numai bande de huligani și asasini, ci și jefuitori de bunuri și devastatori de magazine.

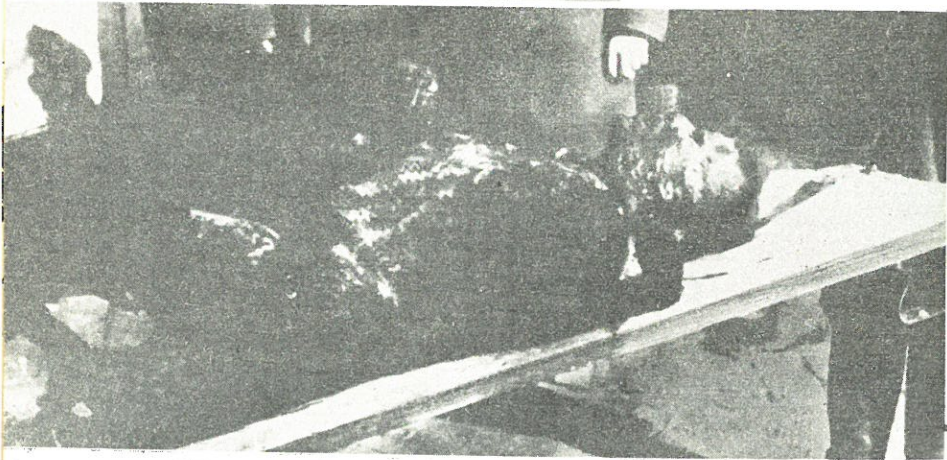
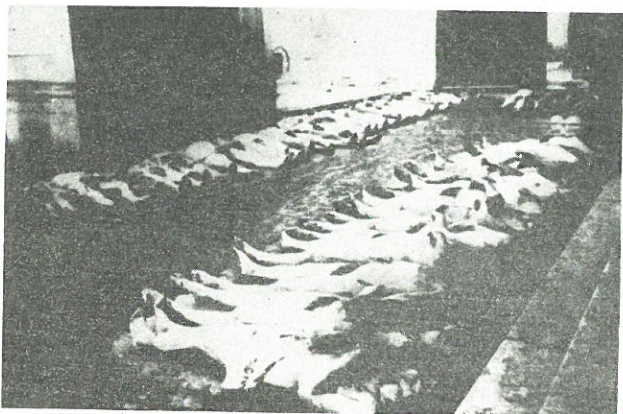

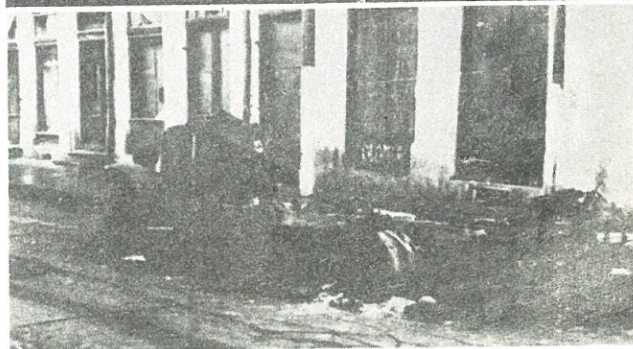
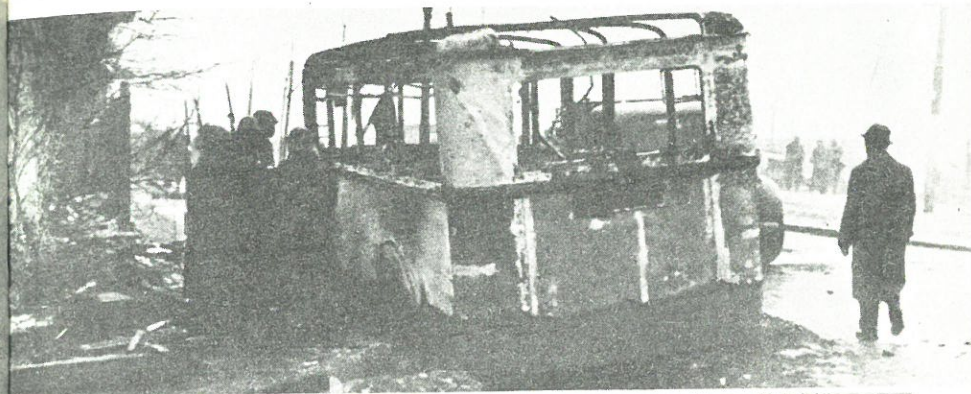
3

Imagini
cutremurătoare,
care vorbesc
de la sine
despre profilul
sinistrei organizații
fasciste-teroriste
Garda de fier.

Aspecte din timpul
rebeliunii legionare
(21—24 ianuarie 1940),
zile în care ferocita-
tea legionarilor a
atins forme paroxis-
tice.

C
d
t
i
n
s
y
t
h
l
a
u
c
t
c
r
f
c
d
f
ti

ARMAMENTUL ȘI MUNIȚIILE CAPTURATE DELA REBELI

Asupra leg'cnarului Stoicescu Nicolae s'au găsit bani și valori în sumă de 34 mil ioane lei

Președinția Consiliului de miniștri comunică:

Comandamentul Brigăzii 2 mixtă de gardă raportează că la perchezițiile făcute în ziua de 23 Ianuarie 1941, ora 20, la un cuib legionar, s'a găsit asupra legionarului Stoicescu Nicolae bani și valori în sumă de 34.000.000 (trezeci și patru milioane) lei.

SITUAȚIA ARMAMENTULUI ȘI MUNIȚIILOR CAPTURATE DE LA REBELI PÂNĂ ÎN ZIUA DE 26 IANUARIE 1941

Puști mitraliere	39
Arme militare	656
Carabine	128
Arme de vânătoare	2844
Revolvere	1061
Cartușe armă	290
Cartușe revolver	265
Cartușe de arme vânătoare	44
Baionete	1

În ce privește materialele ridicate de la diferite sedii legionare și depozitate până în ziua de 27 Ianuarie 1941, ora 18, se precizează că s'au primit:

- Pânzeturi.
- Articole de galanterie (țesături, cămăși, căciuli, etc.).
- Tricotaje de lână și bumbac.
- Postavuri diferite.
- Haine.

— Articole de pielărie, încălțăminte, r.șini de cizmarie

— Mobilier diferit (sifoniere, scaune, poturi, un pian, etc.).

— Articole de menaj, veselă.

— Aparate de radio, biciclete, diferite articole de fierărie.

— Diferite obiecte casnice (saltele, plâpumi, ceaceafuri, perne, etc.).

— Mașini de gătit, sobe.

— Diferite alimente (zahăr,

ceai, făină, cafea, paste făinoase, untdelemn, orez, etc., etc.).

CANTITAȚI

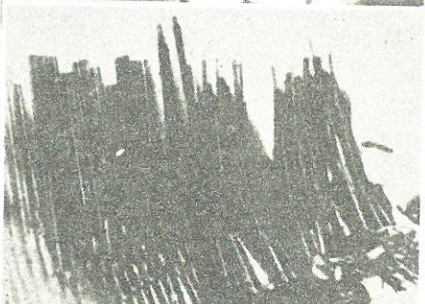
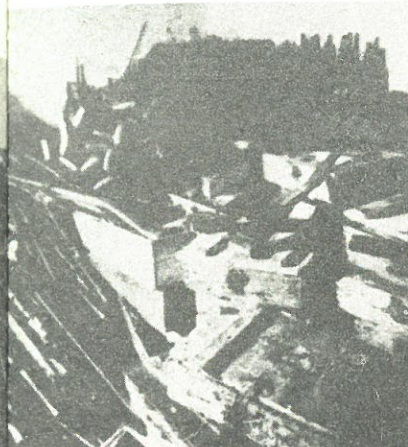
În ziua de 24 Ianuarie 1941
10 Autocamioane.

În ziua de 25 Ianuarie 1941
25 Autocamioane.

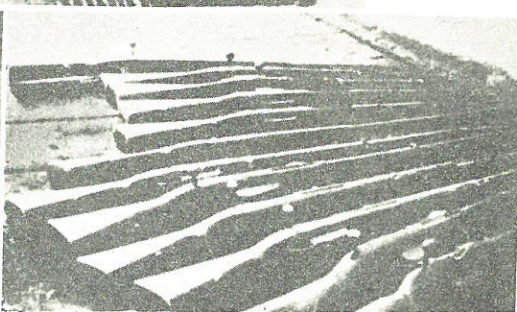
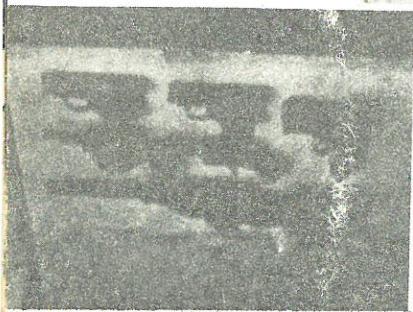
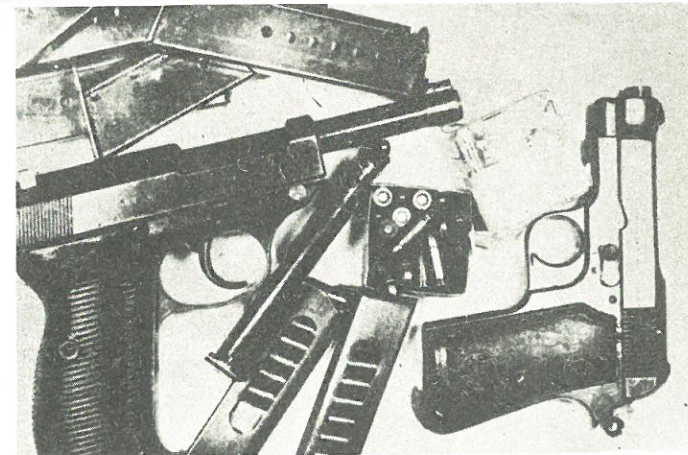
În ziua de 26 Ianuarie 1941
21 Autocamioane.

În ziua de 27 Ianuarie 1941
până la ora 18, 14 Autocamioane.

Total 70 Autocamioane.

Din arsenalul de ucidere al fasciștilor legionari.

DELA REGIMUL LEGIONAR LA DICTATURA MILITARĂ

Generalul Antonescu, conducătorul statului legionar și conducătorii legionari în frunte cu Horia Sima au făgăduit poporului ca vor prelucra țara ca „oarece slant de pe cer”. Regimul lor național-legionar, înfrânt de cei mai mari capitaliști și moșieri români s'a prăbușit în rușine, sânge, foc și jaf. În maceful deșănțat din zilele de 21-23 Ianuarie de către clica generalului Antonescu și conducătorii Legionarii, mării capitaliști și moșieri români au susținut clica generalului Antonescu. Imprialiștii germani erau toi pe partea generalului precum generalul Hansen, comandantul trupelor germane a să măturat în scrisoarea sa de felicitare din 13 Februarie, iar oasele celor ce muncesc dela oraș și sate și-au manifestat adâncă lor revoltă atât față de clica generalului, șef al regimului legionar, cât și față de bandele de tâlhari și asasin înarmați ale Legunii în ciocnirea acestora cu armata. Generalul Antonescu se fugește ca să salveze țara de anarhie. El a lăsat hoardele înarmate ale Legunii să măcelerească, jefuiască și să devasteze nestângherit în întreaga țară, fără a lua vreo măsură în timp de 3 zile.

Cari sunt cauzele care au dus la iureșul sângeros din zilele 21-23 Ianuarie? Comitetul Central al Partidului Comunist a arătat poporului român în platforma sa de luptă din 15 Ianuarie că **guvernul legionar a vârlat țara într-o situație catastrofală în timpul guvernării sale de 4 luni de zile.** Șefii legionarii, „copii dragi” ai generalului dictator au ocupat toate posturile de comandă la stat și comune. Acești noi stăpâni au împănănt întregul aparat de stat cu partizanii lor. Sub egida legământului de a trăi în „saracie”, ei s'au datat la un jaf organizat ne mai văzut încă în țară și la terorizarea bestială a populației. Patronul lor suprem, generalul Antonescu a fost silit să recunoască că „copiii” săi s'au făcut vinovați de „acte de anarhie, înșurii de avari în scopuri personale, cari duc la dezordine economică” (cazul demiterii generalului Petrovicescu, fostul ministru de interne) și de acție de nemulțumire împotriva populației (cazul chestionării Mazilu, Brăile). Astfel ei au paralizat industria, comerțul și transporturile, au dezorganizat întreaga viață economică a țării.

Guvernul Antonescu-Sima a porcit în întreaga țară pe baza legii pentru „românizarea personalului” să arunce pe drumuri zeci de mii de muncitori și funcționari crești, maghiari și să-i înlocuiească cu partizanii lor mai cu seamă din rândurile re-

Generalul Antonescu, dictatorul țării a lansat azi o proclamație către țară în care poporul român e chemat să aprobe, în ziua de 2 Martie, politica lui. Prin decretul legat pentru convocarea așezății Adunării Obștești Plebiscitare va fi condamnat oricine la 5 ani temniță grea care în alinul votărei va îndrăzni să arate cetățenilor țării, că generalul Antonescu, mandatarul marilor capitaliști și moșieri români:

- 1) a trădat independența națională a poporului român, când a supus țara jugului puterilor imperialiste ale Axei și unei ocupații militare străine;
- 2) a prădăcut țara într'un lagăr de războiu pentru războiul Germaniei împotriva Angliei și a provocat ruperea relațiilor diplomatice cu Anglia, aruncând popoarele României în focal catastrofal al războiului;
- 3) a proclamat regimul legionar din frânca căruia a înăsprit criza economică, a aruncat țara într'un haos economic și a prădăcut-o în câmp de războiu civic dezlănțuit între clica sa și șefii legionarii;
- 4) prin intronarea dictaturii militare, cel mai sălbatic regim de jefuire și asuprire și de înșurii trudit decând există Tara Românească, a transformat țara în cazărmit, închisori și lagăre de concentrare.

Sub amenințarea armelor Generalul dictator creșta și sinușia aprobarea prin vot de către cetățenii țării a politicii dictate de clasă stăpânitoare și de înșurii războiului ale unei puteri imperialiste straine, înscenarea teatrală a „Adunării Obștești Plebiscitare” nu poate să abate poporul român dela lupta pentru pace și libertate.

COMITETUL CENTRAL AL
PARTIDULUI COMUNIST
DIN ROMÂNIA

BUREAUL GARDIENILOR PUBLICI

MARE DE S.E. A.N.A.

Asepte devastațiilor și pierderilor de materiale, efecte, armament, prevenite în urma rebeliunii dela 21 și 22 Ianuarie a.a.

- 1). Toate încăperile casarmii au fost complet devastate astfel: a). binourile complete aparte, scosune rupte, toate dosarele și registrele aruncate pe jos sau distruse o parte din ele.
- b). Dormitoarele în dezordine, paturile răsturnate, casarmamentul aruncat pe jos și furat, pupitrile gurdienilor aparte și împrăștiate sau oare s'au împrăștiat rebelii civili în uniformă de vian.
- c). Gemurile aparte de proiectile și gloanțe, cercevelele distruse în pavilionul Comandantilor 3 și 4.
- d). Ușile aparte o parte complet, instalajile de calorifer în parte.
- e). Au fost distruse 2 mașini camioane de transportul gar- (ano dănu-i-se too).
- f). Au fost desarmate 776 gurdieni (atât în casarmă cât și în oraș).
- g). Au fost devastați 269 gurdieni (în casarmă și în oraș) și ocazional, deoarece nu s'a făcut inventarierea acestora.

Lipseștile de efecte și materiale provenite din desastru și ocazional, deoarece nu s'a făcut inventarierea acestora și sigilate, să vedeți în anexă.

Gen. Elur. Adj. Șef Bureaui
Șef Bureaui
Șef Bureaui
Șef Bureaui
Șef Bureaui

Șef Elur. Adj. Șef Bureaui
Șef Bureaui

CIRC. J. A. POLITIE.

Nr. 5122

8.5.1941

DOMNUL PREȘEDINT

Avem onoarea a raportea:

1. Comisaritul a fost ocupat în seara de 21 Ianuarie 1941, de 13 rebeli înarmați, fără a se da la acte de teroare.
2. A fost eliberat pe ziua de 23 Ianuarie 1941, seara.
3. A fost desarmat un Comisar ajutor și patru gurdieni publici.
4. Au s'au produs stricăciuni la mobilier, arhive și locați.
5. Comisaritul a fost ocupat complet de rebeli, cu ocazional poliștilor legionari.
6. Șeful Comisaritatului, a fost îndeplănit dela conducerea de trei ori, odată cu buciele și de două ori telefonic.
7. Elnoni din personal au fost sechestrați sau aruncați, în timpul rebeliunii.
8. S'au omis patru apărări de magazini și devastarea unei etragoși.
9. În timpul rebeliunii, au fost în rana Comisaritatului, morții și aliteri, 7 rebeli și 12 răniți rebeli.
10. Fapte obscurivane cași tot felul de refugații, care erau fără forme și răspuns.
11. S'a dezvoltat, Sntul Mikhal Schantz, din Str. Victor Bașcuș Nr. 6, învârtă. De la căntă obșcerele de valoare.
12. În ziua de 21 Ianuarie, S. Kent din Str. Irena Nr. 27, a fost și este ocupat cu tot sublinior și valurile deșerte în el, de fostul Ministr Ștefan Brăilescu, care locuiește și în oraș.
13. Cu ocazia lucrări la primărie a imobilului 1-on furat circa 1.300.000 lei (cu mii lei de mii).
14. S'au răstăcut marșaliilor S. Kent, Ștefan Brăilescu, Băcaș și ceamă și alții.
15. Au fost arestați 1 rebeli cu un ocupat Comisaritul și instalat și cu acte în trib. Militari.
16. Au fost arestați 2 indivizi, și instalat și cu acte la Trib. Militari, pentru participare la rebeliuni.
17. Au mai fost arestați 21 indivizi suspenși, instalat și Prefectul Serv. Poliției Sociale.

Șef Bureaui
Șef Bureaui
Șef Bureaui
Șef Bureaui
Șef Bureaui

Șef Elur. Adj. Șef Bureaui
Șef Bureaui

Dreale DOMNULUI PREȘEDINT AL POLIȚIEI CAPITALINE.

PIERDERI CU PRILEJUL REBELIUNEI

**Armata
In Capitala și provin-
cie :**

- 21 ofițeri, subofițeri și soldați morți.
- 53 ofițeri, subofițeri și soldați răniți.

**Rebeli și populația ci-
vilă:**

In Capitală:

- 236 morți (din care 118 evrei executați de rebeli).
- 254 răniți.

In provincie:

- 117 morți.
- 73 răniți.

In total deci 374 morți și 380 răniți.

*

Iată bilanțul tragic ce apă să greu pe conștiința criminalilor cari au încercat să răstoarne ordinea de stat și cari au pus mai presus decă Patria și Neamul, satisfăcea unora meschine ambiții personale.

În ianuarie 1941, pe fondul stării de spirit generale antilegionare a maselor muncitoare din România, Garda de fier a fost înlăturată de la putere, iar statul național-legionar abolit. În pofida acestui fapt, regimul militar-fascist al lui Antonescu a continuat să colaboreze cu elemente legionare și să îndeplinească cererile Germaniei naziste.

**LUPTA POPORULUI ROMÂN PENTRU LIBERTATE
ȘI INDEPENDENȚA NAȚIONALĂ**

SARCINILE PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA

1 AN DE LUPĂ NAȚIONALĂ

Un an de luptă națională a trecut de la izbucnirea războiului mondial. În acest timp, poporul român a trăit o perioadă deosebit de dură, o perioadă de sacrificii și de eroism. În fața invaziei naziste și a colaboratorilor săi, românii au luptat pentru libertate și independență națională. Partidul Comunist din România a avut o rol crucial în această luptă, organizând rezistența populară și promovând ideile socialiste.

Formarea frontului unic al Uniunii Sovietice, Angliei, Statelor Unite, al Țărilor democratice, al tuturor popoarelor iubitoare de libertate, împotriva tiraniei hitleriste, a contribuit la schimbarea atitudinii lor. Astfel s-au creat condițiile pentru formarea frontului unic național al întregului popor român împotriva ocupanților fasciști și agenților trădători de patrie.

Lupta patriotică, români împotriva războiului criminal al lui Hitler și a satelitilor săi, a crescut. Comunistii au fost patrioți, români pentru fiecare câștig, fiecare pas în față, asupra ocupanților și satelitilor. Angherșii, date din ordinul fascist german au arătat că de patrioți români după fiecare act de abotat, străduindu-se să revitalizeze și mai încălză a poporului român împotriva ocupațiilor și satelitilor.

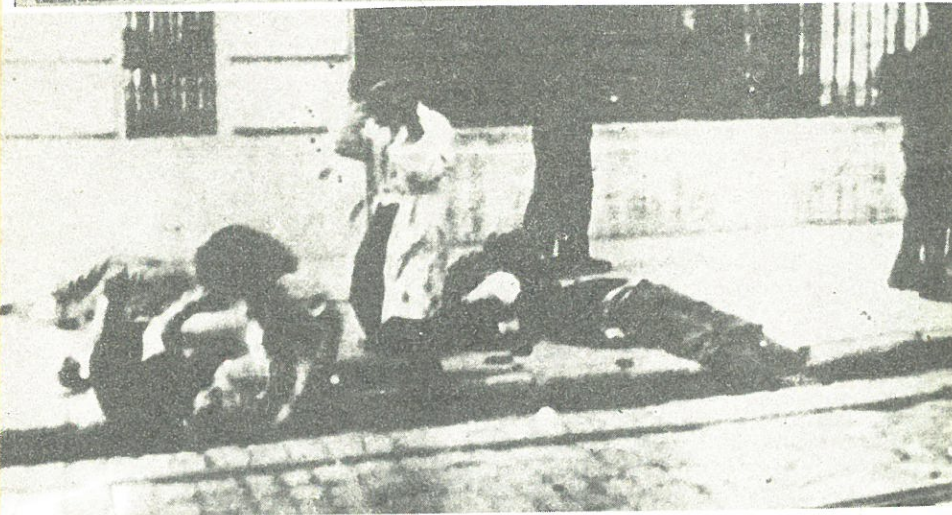
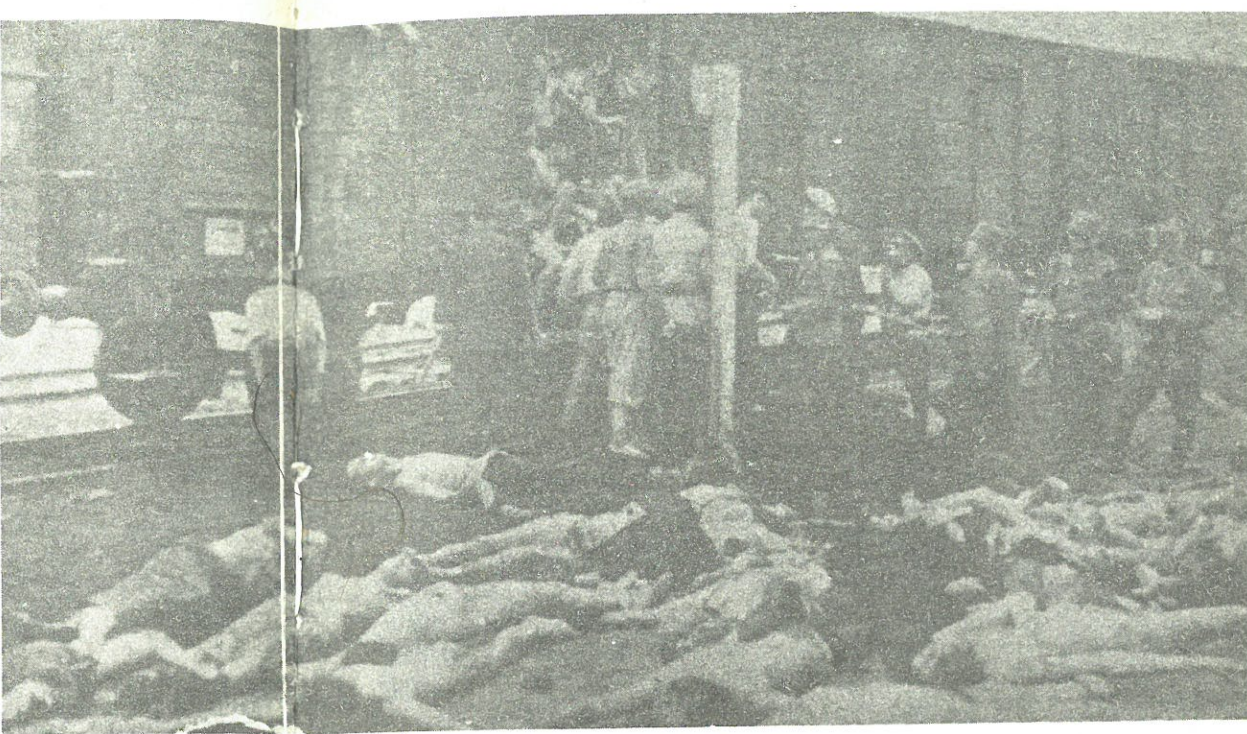
Asasinarea celor 2.000 de patrioți de la Iași și a altora din țară țara nu poate să întărească decât mai mult rezoluția și curajul patriotilor români, împotriva războiului criminal al ocupanților fasciști și al colaboratorilor săi.

**CHESTERIA FORȚĂRE PROGRESIVĂ
INDUSTRIA GEORGIANĂ FĂCUTĂ**

Încheierea războiului mondial și victoria sovietică asupra nazismului și fascismului au deschis noi perspective pentru poporul român. Partidul Comunist din România trebuie să continue să promoveze ideile socialiste și să organizeze rezistența populară împotriva ocupanților și colaboratorilor săi.

În perioada următoare, românii vor trebui să se concentreze pe reconstrucția țării și pe dezvoltarea industriei și agriculturii. Partidul Comunist din România va continua să fie la capătul marelui front național împotriva ocupanților și colaboratorilor săi.

Partidul Comunist din România este singura forță progresivă din țară, singura care are în vedere interesele poporului român și ale întregii omeniri. El este singura forță care poate să conducă țara spre o viitoare societate socialistă.

Organizat de Gestapou, pogromul de la Iași (28-30 iunie 1941) a avut concursul bandelor de legionari creșcuți la școala lui Codreanu și Sima.

Zi de zi, noii victime din sânul poporului român, țărani și orășeni, cad pradă bestialității terorii desăvârșite de trădătorii de țară Antonescu, pentru prelungirea războiului criminal hitlerist.

În eşuatele ofensive încercate de nemții la Nord de Iasi, ei aruncă unități românești încastrate de nemți în focul născător al artileriei rusești.

Sute și mii de soldați români, care refuză să moară pentru Hitler, fie înoceri când să se predea rășilor, fie refuzând să execute atacul, sunt asasinati mișelește de nemții, care trag în ei dela spațe.

La închisoarea din RĂBNIȚA se găsesc 56 deținuți politici, deportați în Septembrie 1942 din diferite închisori din țară (Văcărești, Carameșe, Jilava, Timișoara, Iași, etc.).

La spolierea armatelor rusești, administrația românească a închisoare în incendiat temeița în care zăceau cei 56 de patrioți ce luptaseră împotriva războiului antirromânesc și pentru o viață mai bună poporului român.

Cel care încercă să scape din lăcăți ai închisorilor, deși știe ce va urma torturărilor nemțești, care

Nu e departe ca să-l aresteze din nou și să-l tortureze din nou.

MOARTE COTROPITORILOR GERMANI.

ROMÂNII. PENTRU CASĂ AVEM PÂINE ÎN ȚARĂ HAI SĂ DĂMPE NEMȚII AFARĂ.

VREM. PACE CU URSS.-MOARTE FASCISMULUI GERMANI!

NU VREM SĂ MURIM PEN- TRU NEMȚII!

PROFESORII UNIVERSITĂȚII IN RÂNDUL PATRIOTILOR ROMÂNII

Profesorii universității din Iași, în frunte cu domnul profesor G. I. Brăncuș, au luat parte la o sesiune de lucru în ziua de 24 August 1944, la care au discutat asupra situației actuale a țării și asupra măsurilor care trebuie luate pentru a se pune capăt războiului antirromânesc și pentru a se realiza o pace durabilă cu URSS.

ROMÂNIA LIBERĂ

23 AUGUST 1944 RASTURNAREA REGIMULUI HITLERIST DIN ROMANIA

Declarația Comitetului Central al Partidului Comunist din România

„România Liberă” încercă să a mai în un star negat. De trei ani făcuse scopul triștie și luptă. Scria în temerile. Spărit în hrabia, împărțit noaptea din om în om, pe sub mână „România Liberă” a pînă cu sânge dreptul de a-și purta cu pe un obșag numele său îndrăgii în țară.

Declarația Comitetului Central al Partidului Comunist din România. Într-o declarație publicată în ziua de 23 August 1944, Comitetul Central al Partidului Comunist din România a declarat că războiul antirromânesc și pentru o viață mai bună poporului român, a fost răsturnat și că România este acum liberă și independentă.

Proclamația Regelui către Țara Română.

Proclamația Regelui către Țara Română. Într-o proclamație publicată în ziua de 23 August 1944, Regele Carol al II-lea a declarat că el și-a dat seama că România este acum liberă și independentă și că el va face tot ce este în puterea sa pentru a asigura pacea și bunăstarea țării.

Declarația Comitetului Central al Partidului Comunist din România. Într-o declarație publicată în ziua de 23 August 1944, Comitetul Central al Partidului Comunist din România a declarat că războiul antirromânesc și pentru o viață mai bună poporului român, a fost răsturnat și că România este acum liberă și independentă.

CĂTRE POPORUL ROMÂN! Muncitori, muncitoare, țărani, intelectuali, soldați și ofițeri - PATRIOTI DIN ROMÂNIA!

1 MAI e ziua de luptă și de solidarizare frățescă a muncitorimii din întreaga lume. Este ziua în care proleterii din toate țările au manifestat și luptat - începând din anul 1889 - pentru impunerea drepturilor lor elementare de viață; pentru ziua de 8 ore de muncă, pentru drepturi și libertăți democratice, pentru pace.

1 MAI 1934 găsește lumea întreagă cuprinsă de valvăiaia războiului desăvârșit de bandele hitleriste, cotropitoare de țări și popoare.

1 MAI 1944 găsește muncitorimea și poporul român în fața celei mai grozave catastrofe pe care războiul hitlerist a provocat-o.

De aceea ziua de **1 MAI 1944**, este ziua chemării muncitorimii la luptă, chemare adresată întregului popor român.

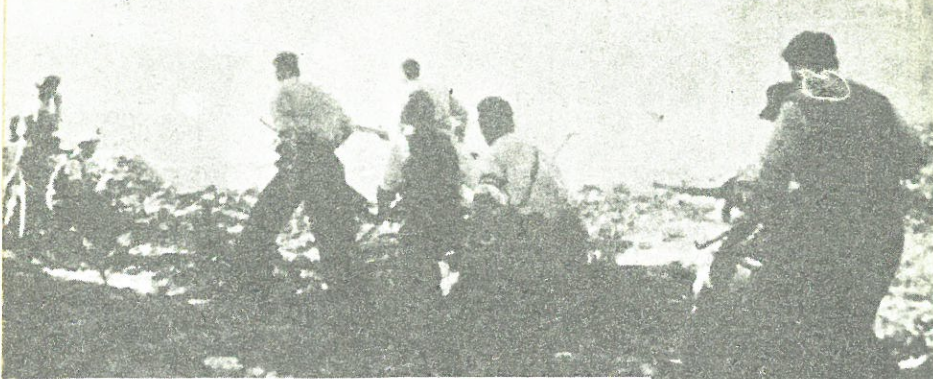
Răzleul distrugător a fost adus de criminalii Hitler și Antonescu pe teritoriul Patriei noastre. Victorioasă Armata Roșie, eliberând țara sovietică de cotorpitorii germano-români, a trecut Prutul, zdrobind și Armata răsturnată resturile armatei germano-române pe pământul Țării noastre.

A treia debarcare în Franța

Ultimul moment

- 1) Este interzisă circulația pe străzile Capitalei între orele 20 și 5
- 2) Este interzis formarea de grupuri mai mari de 3 persoane.

În anii de grea cumpănă pentru poporul nostru, Partidul Comunist Român, înțelegând răspunderile ce-i reveneau, a înmănușat toate forțele patriotice la luptă împotriva dictaturii militare fasciste, a dominației Germaniei naziste, a războiului antisovietic. Sub conducerea P.C.R. a fost înfăptuită, în August 1944, revoluția de eliberare națională și socială, încununare a luptei antifasciste purtate neabătut de poporul român, în fața clasei muncitoare.

EDIȚIE SPECIALĂ

România Liberă!

ZIAR PATRIOTIC

PATRIOTE!
 Cheamăm noastră, ROMANIA (AMN, LA AMN!) să-și ridice cu glas ridicat în apărare din jurul său: adăpost, fabrică, stradă, locuri și pretutindeni unde te afli!

VIATA NOASTRA E IN PERICOL!
CU TUTTI, LA ARMA!

CĂTRE TOȚI CETĂȚENII CAPITALEI!

ROMANI PATRIOTI!

Noal guvern al reprezentanților BLOCULUI NAȚIONAL ANTIHITLERIST a realizat cea mai arzătoare dorință a întregului popor român: **Pacea cu Aliații!**

La invitația făcută nemților să părăsească Țara, drept răspuns **EI AU DESCHIS FOCUL ÎMPOTRIVA NOASTRĂ.**

După ce, timp de 3 ani cu ajutorul trădătorului Antoneștiu, au jefuit Țara noastră cum te-au plăcut, după ce timp de 3 ani floarea tinereții noastre și-a vărsat sângele pentru planurile lor nebunești de a stăpâni lumea, **ACUM NE BOMBARDEAZĂ ÎN MOD SĂLBATIC** așa cum numai ei oau în stare!

Lupta e pe viață și pe moarte!

Scopul nemților e clar: **ei vor să innee în sânge populația Capitalei și a Țării,** așa cum au făcut și cu populația altor orașe.

Viata noastră și a copiilor noștri este în pericol!

Prin sălbăticia și ura cu care ne bombardează, prin faptul că au otrăvit apa Capitalei, ei și-au dat arma pe față. Știm ce s'ar întâmpla în cazul când ar reuși chiar vremelnic să pună mâna pe Capitală: **Milioane de țăr destăuți ar intra în țară și se aruncă până acum — ca găștii!**

Armata Sovietică Eliberatoare se apropie!

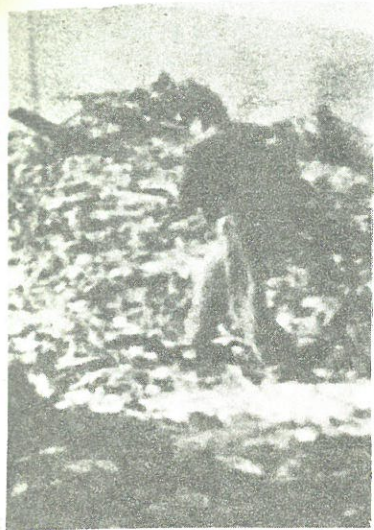
Infrângerea nemților este sigură! Iată până atunci apărarea Țării cade în sarcina noastră! Să luăm exemplu de la frații noștri, eroicii patrioți din Yugoslavia, Cehoslovacia, Danemarca, Polonia, Belgia, Grecia și de la eroicii patrioți ai PARISULUI, care ai singurii au curățit Parisul de cotropitorii nemți! **Noi trebuie să facem la fel!**

Nu avem timp de pierdut!

Astăzi s'au împalmit curvatele marșurilor SĂRII, răsărit în ziua de 3 Iulie 1942: „In acest câmbiu noi nu vom fi singuri, cu noi vor fi toate popoarele Europei. Războiul nostru pentru independență se va contopi cu lupta popoarelor din lumea întreagă”. Pentru libertate democratică și independență!

- Trăiască ROMANIA LIBERĂ ȘI ÎNDEPENDENTĂ!
- Trăiască LUPTA POPORULUI ROMÂN!
- Trăiască PACEA!
- Trăiască ARMATA ALIATA ELIBERATOARE!
- MOARTE COTROPITORILOR GERMANI!**

COMANDAMENTUL FORMATIONILOR DE LUPTA PATRIOTICE

Ofițeri, Subofițeri și Soldați Români!

Lupta voastră eroică a sfârșit în câștigul și stăpânirea noastră și a slugilor din țara noastră.

Bucureștii, Capitala noastră dragă a fost eliberată de săpăcirile nemților, de războiul nefericit a bandei lui Antoneștiu, datorită luptei voastre vitejoși și ajutului, ce v' ați formatiunile patriotice înarmate, eroica Armată Roșie și aliații ei în luptă. Nemții sunt zdrobiți cu mine, sunt lași prizonieri, mulți se prădă, iar acele unități, care vor să se prădă, sunt încercute și nimicite.

Armata română a găsit calea adevăratei lupte, lupta patriotice a întregului popor împotriva înălbăcirilor cotropitoare, împotriva discriminării voștri, împotriva tuturor acolorilor, care v' au trimis cu forța și mârșii în Stalingrad, pe câmpurile îndepărtate ale Volgei și Danubului, în raionii Caucazului, în timp ce țara era jefuită, poporul asuprit și înjosit. Ați fost trimiși să mârșiți într'un război tâlhăresc, război nedrept, războiul imperialismului fascist german.

Dela întronarea regimului democratic, luptăți într'un război drept, război de eliberare a țării de cotropitorii nemți, război victorios, având sprijin măreț din partea eroicii și noi vinși armate ruse.

Întregul popor român începează cu dragoste lupta voastră până deolan și jertfă căci lupta voastră este lupta întregului popor pentru libertate, independență și o viață mai bună.

Dar fiara fascistă nu este încă complet slăbită. Rămășițele înarmate nemților și legăsură, slugi de câmbii hitleristi, uneste de unăru esențele împotriva voastră și ofițerilor și soldaților în total luptei voastre eroice pentru curățirea pământului și țării de cotropitorii germani și unguri. Aceste bande din răsăritul țării înălbăciră eroic în cele mai îndăpărtate zone ale țării voastre pentru eliberarea fraților noștri din Ardealul cotropit.

De aceea lupta voastră, dragi ofițeri și soldați, trebuie să fie și în necurățitoare alături de puterile noastre aliați până în totală nimicire a hoardiilor germano-fasciste, a cotropitorilor unguri și a asasinilor hitleristi, care au adus în țară pe nemți.

Amintiți-vă eroicele și jefurile făcute de legăsură, de aceste legăduători și țării, aceluiași de ofițeri, ardeții soldaților de război, lașitate eroicice în câmbu armatei noastre. Bestiile legăduare sunt și astăzi un pericol mare, în războiul nostru.

OFIȚERI ȘI SOLDAȚI!

Prin războiul contra cotropitorilor germani și maghiari vom dobândi pacea și libertatea poporului român.

În lupta voastră sunteți sprijiniți cu hotărâre și curaj de formațiunile patriotice înarmate și de întregul popor român.

Nici-o milă pentru slugile hitleristo-germane.

Nici-o milă pentru slugile hitleristo-germane.

Moarte cotropitorilor germani și slugilor lor asupriți care nu-au răpit Ardealul!

TRĂIASCA VITEAZA ARMATA ROMANIA!

TRĂIASCA ARMATA ROȘIE ELIBERATOARE!

TRĂIASCA ROMANIA LIBERĂ, ÎNDEPENDENTĂ ȘI DEMOCRATICĂ!

COMITETUL CENTRAL AL PARTINULUI COMUNIST DIN ROMANIA

Cetățeni ai Capitalei! Muncitori, funcționari, intelectuali, patrioți!

Pentru respingerea și exterminarea cotropitorilor sunt necesare toate forțele și toate resursele noastre. Uurmați fără șovăire ordinele și dispozițiile noastre patriotice, înrolați-vă în detașamentele noastre cu arme sau fără arme. Puneti-vă brațele, mijloacele și tot sufletul pentru exterminarea dușmanilor noștri de moarte!

COMITETUL CENTRAL al Partidului Comunist din România

Cetățeni Români, muncitori, țărani, intelectuali, copii!

Actul istoric din 23 August 1944, prin care regimul fascist al trădătorului Antonescu a fost răsturnat, a însemnat prima mare victorie a poporului român. Numai după 4 zile de la acest prapriețor pas al poporului român pe drumul eliberării naționale și al libertății democratice, săpărțile legionare, stăgile călășilor hitlerieni și poporul român, încep să ridice capul. Într-o ocazie anasială din gârda de fier vor să lăncșoșă poporul român pe la spate. În clipa în care soldații noștri își vorai cșegala pentru alungarea cotropitorilor:

Tovarăși, muncitori, țărani, intelectuali, tineri dela orașe și sate.
Treceți la luptă fără crutare împotriva asasinilor legionari.

Muncitori!
Organizați-vă în comitele de fabrică, în sindicatele noastre de brenă. Înrolați-vă în detașamentele noastre de legionari și sprijiniți zile patriotice.
Alungați din fabrică pe legionarii oricărui act de trădare, să completeze, să aporului român pentru pace și libertate democratice.

Uniunea Patriotică chiamă la luptă femeile române

- Femei, lupta cu armele în mâini pentru eliberarea țării.
- Frății, soții, copiii noștri alunga de peste tot pe cotropitori. Mână! numai de ură și răsturnare, hitlerieni! S-au născut fără omanie asupra Capitalei.
- Căminurile noastre sunt distruse. Copiii noștri zac sub cărările. Aceste crime sunt:
- Muncitoare din fabrică și ateliere
- Țărăne
- Funcționare din birouri și magazine
- Surori de caritate, asistente sociale
- Aviatore, automobilete
- Geopodine.
- Este nevoie de voi.
- Tineret feminin.
- În clipa aceasta țara așteaptă să pună în stăgă și entuziasmul vostru înarmat.
- Partidului Comunist din România vîni toate forțele în Birou pentru asigurarea păcii cu înfrunte cu Uniunea Sovietică. Românii care luptă eroic și eliberatoare, împotriva hitler, pentru apărarea libertății, să adune, să completeze, să aporului român pentru pace și libertate democratice.
- Partidului Comunist din România este imediat la acțiune împotriva actelor ale Biroului Național Democratice luptă patriotică, pentru a nimici un asasinat copiii și frășii și vor lui Hitler și servitorii populari
- Partidului Comunist din România vîni toate forțele în Birou pentru asigurarea păcii cu înfrunte cu Uniunea Sovietică. Românii care luptă eroic și eliberatoare, împotriva hitler, pentru apărarea libertății, să adune, să completeze, să aporului român pentru pace și libertate democratice.

Să lăncșoșă parte activă în lupta de eliberare a țării. Să ne ajutăm în Uniunea Patriotică și propagă elementele legionare, civile și formațiunilor partizanilor, să lăncșoșă crimele puse la cale de dușmanii noștri de moarte, hitler și servitorii populari.

Esirea României din Axă a provocat prăbușirea întregului sistem de apărare germană din Balcani

MOSCOVA, 28. (Kadeti). — Redactorul de politică externă al ziarului PRAVDA scrie:

„Cădere guvernului fascist din România și formarea noului guvern proclamand a politici de luptă contra Germaniei pentru independența țării au creat condiții favorabile spre a se realiza oaza interesată a țării ce se gârdușe de ipșală ce se vorai lăncșoșă cu levărie cu Germania nu premisă dinlăuntrului și îndărărilor ei.

Poporul român s-a apărut cu o atitudine tot mai mare unitară de la o călătoria războiului. Deri puse în lăncșoșă cantitate de popor ocazu rusesc aliat cu Germania.

Din primăvara România ar fi putai să se retragă din război pe baza condițiilor favorabile de generală sovietică. Dar atunci, agenții hitlerieni au împiedecat acceptarea acestor condiții. Cliau aventuroasă din țării lui Antonescu un altă armată, speranța mai credincioșă încă în fraa germanilor. Agenții hitlerieni au stănu și mai puternic servul reprezentanți în România, și a venit apoi înaintea armatei sovietice, ce să așină prăbușirea regimului fascist.

Importanța ieșirii României din Axă depășete cadrul României. Presă străină are dreptate să spună că aceasta însemnă prăbușirea întregului sistem de apărare germană din Balcani. România scapand în Balcani drept poziție-cșegă a imperialismului german.

Ar fi greu să se subțimeze importanța acestor lăncșoșă date întregului sistem de dominație germană din peninsula balcanică. Prăbușirea agenților hitlerieni în România pune în război sateliii Germaniei, în înfrângerea și participării și de aci insușie în războiul hitlerist de brigandă).

Comandamentele de pe trupele de război se deslănușă sălă de rapid mai mult ca mai este timpul de preșă sau de mărșă. Se lăncșoșă cele care se poate de lăncșoșă. Germanii sunt pierșăiți. Cel ce se apărare de el în via împărșăoșă. Nu începe nici o indicație de ocazi necă că decizia de a se retrage a poliților cu Germania hitleristă, trebuie să fie imediat urmată de acțiunile hotărâte împotriva trupelor germane.

Se poate esti în Anulația comarșărițai nepărășăi pentru etnarile strălucite al Diviziilor Divizionilor din 25 August următoare.

Ajutării trupelor române dat armatei roșii pentru lichidarea trupelor germane este pentru România, singurul mijloc de a pune repede capăt acțiunilor militare de perturbare și de a încheia armistițiul cu coaliția aliată).

Noul guvern român s-a înrolat și are voia țara să de Germanii. El a declarat război Germaniei, împotriva trupelor germane din România și decizie de a pune repede capăt libertății și a îndărărilor.

Nu mai capătând pe acasă călă, trupele germane sari să se lăncșoșă de așese a Germaniei hitleristă vor po-

lea vrită comandantele rețelele ale pe-tilitilor unitărilor a guvernului hitler. Hitler nu mai poate să a viaa la acșter a / prin trupele sale, peia nu treas, nici prin înfrânșă de acșter, din care are o mare prăvăla.

Poporul finlandez plătește scump rășionesele ambalități pe care Hitler le-a făcut acșterilor săli din Finlanda.

Evenimentele de la București au avut repercursiuni politice și la Sofia, Guvernul bulgar a hotărât să proclame neutralitatea completă a Bulgariei. El a scoriu trupelor germane să păreșească Bulgaria dacă nu vor să fie dezarmate. El a comunicat de asemenea comandamentului german că în cazul când trupele germane ce se gârdușe în România ele vor fi dezarmate și retrase în Bulgaria ele vor fi conformate cu Convenția de la Haga.

Emisiunile posturi or noastre de radio

Dacăre posturile de radio București și România au mărșă acșter timpul ultimei tratăminte, emisiunile vor fi foarte năncșoșă posturi București și Corpul, care poai fi acșter pe lungime de unde 50 m.

Cetățeni ai Capitalei!

Trupele eliberatoare ale Armatei Roșii au sosit în Capitala Țării! Vitejia și patriotismul Armatei Române și al formațiunilor de luptă patriotice, dezarmând pe nemții hitleriști, au dat puțință populației Capitalei să primească armatele sovietice în libertate. Prin intrarea în București a Armatei Roșii, primejdia este înlăturată definitiv, iar libertatea cetățenilor este garantată.

Cetățeni ai Capitalei!

A-ți simțit prea puternic teroarea sălbăteacă a bandei de trădători Antonescieni, a-ți jertfit prea multe vieți și avutul vostru în urgia bombardamentelor, dar acum bucuria eliberării trebuie manifestată nestânjenit.

Eșiți în întâmpinarea Armatei Roșii cu flori, cu steaguri. Capitala Țării să fie în sărbătoare! S'o primiți ca un popor care știind ce este tirania hitleristă, știe să prețuiască libertatea.

TRĂIASCĂ ARMATA ROȘIE ELIBERATOARE!

Trăiască armatele eliberatoare ale Națiunilor Unite!

Trăiască Armata Noastră!

Trăiască lupta de eliberare a poporului român!

Trăiască Bucureștii eliberați!

Trăiască România liberă, democratică și independentă!

Trăiască clasa muncitoare din România, care a luptat alături de armata noastră pentru desrobirea țării!

Trăiască patrioții noștri, care au luptat pentru desrobirea poporului român!

Trăiască Partidul Comunist din România îndrumătorul și organizatorul luptei de eliberare a poporului român!

Moarte cotropitorilor germani și trădătorilor de țară din slujba lor!

22 Aug. 1944

COMANDANTUL JUDEȚULUI AL UNIUNII PATRIOTICE

Manifest al Uniunii patrioților din 29 august 1944, chemând cetățenii capitalei eliberate să întâmpine sărbătorește Armata Sovietică, principala forță a coaliției anti-hitleriste.

Populația unui sat din Transilvania eliberată întâmpină cu dragoste trupele române.

Declanșarea revoluției de eliberare socială și națională din August 1944 a inaugurat o eră nouă în istoria patriei, a deschis calea împlinirii idealurilor și năzuințelor de dreptate socială și libertate națională ale poporului român.

MINISTERUL JUSTIȚIEI

LEGEA Nr. 594

pentru modificarea legii Nr. 486/1944, privitoare la purificarea administrațiilor publice

Decretul Nr. 2255 din 28 Noiembrie 1944
Noul nr. Oficial Nr. 272 din 24 Noiembrie 1944

Art. unic. — Dispozițiunile art. II, IV și VII din legea Nr. 486 din 1944, privitoare la purificarea administrațiilor publice, vor avea următorul cuprins:

Art. II. Vor fi licențiați din serviciu fără nicio încompensare, indiferent de data la care au fost numiți, încadrări sau angajați, funcționarii care:

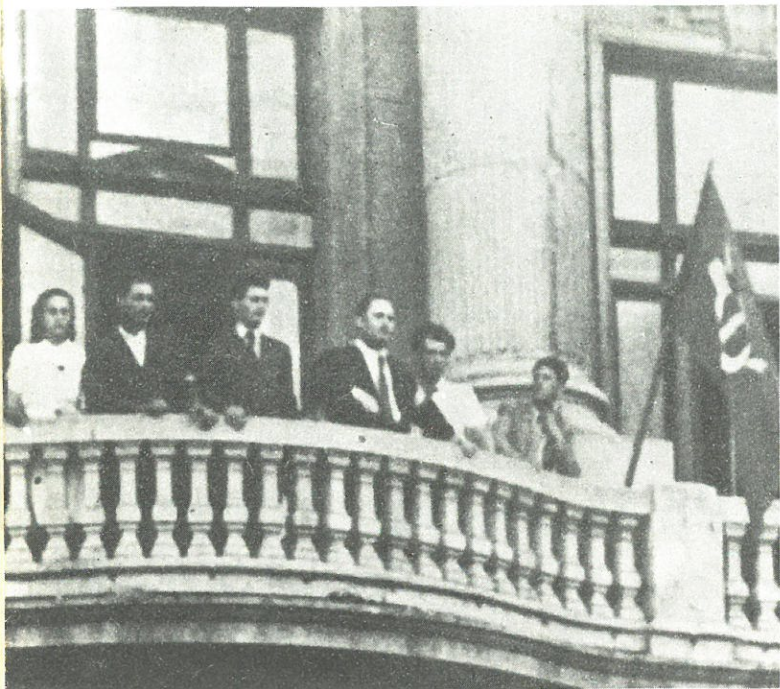
- S'au pus prin acțiuni proprii, sub orice formă, în slujba hitlerismului și a fascismului, alături astfel interese străine de acceia ale națiunii române;
- Au militat sub orice formă în vreo organizațiune politică sau paramilitară, legionară, fascistă sau hitleristă, sau în proștit calea instaurării dictaturilor de tip fascist în România;
- Au militat propagând idei contra principiilor democratice, ori, influențând de asemenea concepții, în exercițiul funcțiunii lor, au săvârșit presiuni, acte de teroare, schingiurii și omurii.

ARMATA
alături de popor

Pământ pentru ostașii de pe front

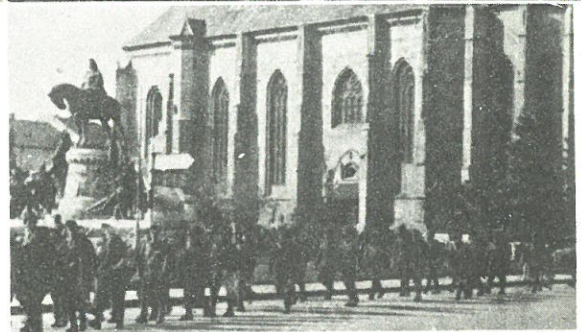
Ostașii trebuie să aibă dreptul de vot

Miting in Piața Universității din București (31 august 1944) pentru cinstitirea victoriei forțelor insurecționale române și cu prilejul sosirii trupelor sovietice la București. Între conducătorii mitingului — tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu.

Intrarea trupelor române în Clujul eliberat.

Populația Iașului răspunde chemării adresate de comuniști: „Totul pentru front, totul pentru victorie!”

TRUPELE ROMÂNE ȘI SOVIETICE

■ AU DESROBIT INTREAGA TRANSILVANIE ■

Comunicatul special din ziua de 25

Octombrie 1944 al Marelui Stat Major

al Armatei

În Transilvania de Nord-Vest, trupele române de sub comanda generalului de corp de armată Avramescu Gh., în strânsă legătură cu cele sovietice, au ocupat orașele Carei și Satu Mare, după care au depășit frontiera româno-maghiară, desrobind astfel întreaga Transilvanie.

După două luni de lupte îndârjite, trupele române au reușit, într-o primă fază, să distrugă forțele germane din interiorul țării noastre, capturând 52.000 ofițeri și soldați germani, printre care 14 generali și să facă, pe un front de aproape 450 km., acoperirea marșurilor și concentrării, nestingherite de inamic, a forțelor aliate sovietice.

Într-o a doua fază, luptând într-o strânsă colaborare și bună camaraderie cu puternicele și vitezele trupe sovietice, diviziile noastre au contribuit larg la înfrângerea și nimicirea forțelor germano-maghiare din Transilvania și Banat.

Jertfele de sânge ale armatei noastre, în această două luni de lupte neinterupte, au fost însă mari. Peste 1500 ofițeri, 1400 subofițeri și 62.000 trupă — morți, răniți și dispăruți — au căzut pentru desrobirea Ardealului.

Ajunse azi pe frontiera din 1940, diviziile noastre sunt gata de un nou efort și noui jertfe pentru constiințirea drepturilor noastre prin lupta alături de marii noștri aliați, până la înfrângerea totală a forțelor germano-maghiare.

Legea Nr. 86

pentru Statutul Naționalităților Minoritare

Decretul Nr. 309 din 6 Februarie 1945

Monitorul Oficial Nr. 30 din 7 Februarie 1945

CAPITOLUL I

Dispozițiuni generale

Art. 1. — Toți cetățenii români sunt egali în fața legii și se bucură de aceleași drepturi civile și politice, fără deosebire de rasă, naționalitate, limbă sau religie.

TRUPELE SOVIETICE ȘI ROMÂNE

au pătruns în Budapesta

MARELE STAT MAJOR AL ARMATEI
COMUNICAT

asupra operațiunilor din ziua de 1 Ianuarie 1945

Forțele aliate sovietice, împreună cu trupele române din Corpul de Armată de sub comanda Generalului Șova Nicolae, au pătruns azi în Budapesta.

După operațiuni lungi și grele, dar pline de succes, bravele divizii ale Generalilor Lăcătușu Mihail, Antonescu Petre și Voicu Mihail, au sfărâmat ultima centură de apărare a Budapestei și în acest moment înaintază prin dârse lupte de stradă către centrul capitalei maghiare.

În regiunea de la Nord-Vest de Munții Matra, trupele noastre de munte, înfrângând, prin atacuri repetate, puternicele rezistențe germano-maghiare, au pătruns adânc către Vest, aruncând pe inamic la Vest de râul Ipoly.

Au fost cucerite mai multe localități între care: Toky Pusta, Romhány Pusta, Nagy, Harsas Bonpusta, Botos Pusta și principalele localități Ipolytarozs, interceptând comunicația și calea ferată de vale a râului Ipoly.

COMUNICAT ASUPRA OPERAȚIUNILOR DIN
ZIUA DE 2, 1A NUARIE 1945

Trupele române care au pătruns în Budapesta, au continuat înaintarea către centrul orașului, în legătură cu forțele sovietice, cucerind, după lupte grele de stradă, mai multe cartiere.

În aceste operațiuni, s'au distins în mod deosebit unitățile comandate de colonelul Mihăilescu, maiorul Băistu și locotenentul Manta.

În regiunea de la Nord-Vest de munții Matra, vântorii noștri de munte, după ce au trecut râul

DECRETUL nr. 381
din 5 octombrie 1959

DECRETUL nr. 381

pentru declararea zilei de 25 octombrie ca „Ziua Forțelor Armate ale Republicii Populare Romine”

Publicat în Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale a R.P.R.
nr. 27 din 5 octombrie 1959

În scopul cinstirii trecutului de luptă al armatei pentru independența națională a României și îndeosebi a contribuției aduse cot la cot cu glorioasa armată sovietică la eliberarea țării de sub jugul fascist și la zdrobirea Germaniei hitleriste:

Pentru cultivarea în rindul oamenilor muncii și în armată a tradițiilor militare și a spiritului de vitejie:

Pentru întărirea pe mai departe a legăturilor poporului cu armata noastră populară făurită, condusă și educată de Partidul Muncitoresc Român;

Pentru a se cunoaște mai bine viața și activitatea de azi a militarilor armatei noastre populare și succesele obținute de aceștia în pregătirea de luptă și politică:

Prezidiul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romine, decretază:

Art. 1. — Ziua de 25 octombrie se declară „Ziua Forțelor Armate ale Republicii Populare Romine”.

Art. 2. — Ziua Forțelor Armate ale Republicii Populare Romine este sărbătoare militară și populară. Ea este zi de repaus pentru militari și se sărbătorește în armată potrivit regulamentelor militare și ordinelor Ministrului Forțelor Armate ale Republicii Populare Romine.

Art. 3. — Decretul nr. 125 din 27 iulie 1951 se abrogă.

Timp de aproape 9 luni, armata română, cu un efectiv de peste o jumătate de milion de ostași, a luptat cot la cot cu glorioasa armată roșie, dînd grele jertfe de sânge atît pentru eliberarea restului teritoriului țării ocupat de trupele fascisto-horthyste, cit și a teritoriului Ungariei și Cehoslovaciei, a unei părți a teritoriului Austriei, pînă la cucerirea victoriei totale asupra Germaniei hitleriste.

Scânteia

ORGAN AL COMITETULUI CENTRAL al P. C. R.

Ed. Centrală: 3 00 10 - str. Botevului 6 - București - Tel. nr. 5 - Tip. nr. 1 40 20

Contul nr. 200 1

- Congresul organizației
• Comitetul de propagandă
• Comitetul de disciplină
• Comitetul de ordine și
disciplină
• Comitetul de
propagandă
• Comitetul de
disciplină

VICTORIE!

Mecoveanu⁶³ ș.a. Mandatele erau emise pentru închisoarea Văcărești și trimise spre executare Prefecturii poliției capitalei, patronată de colonelul legionar Zăvoianu. Legionarii au făcut totul ca aceste mandate, ca și cele ce urmau a se emite ulterior în astfel de cazuri, să fie trimise pentru închisoarea militară Jilava, aflată în mîna polițiștilor legionari, la dispoziția bunului lor plac. În acest mod, spre sfîrșitul lunii noiembrie, la Jilava au fost internați 28 de arestați cu mandate emise de organele de procuratură sau de către „comisia de anchetă criminală“. În afară de aceștia, legionarii au mai internat ilegal 37 de persoane reținute samavolnic.

Cu acești arestați, legionarii se vor răfui într-un mod care întrece tot ceea ce cunoscuse pînă la acea dată istoria terorismului acestei organizații și în general istoria asasinatelor cu caracter politic din țara noastră. Pentru a acoperi monstruoasa crimă pregătită dinainte și a induce în eroare opinia publică cu privire la adevărații făptași ai crimei, legionarii au ales ca moment prielnic deshumarea, stabilită pentru noaptea de 26—27 noiembrie 1940, a osemintelor lui Codreanu și ale celorlalți legionari suprimați în 1938 și care fuseseră înmormîntați în incinta închisorii Jilava.

Asasinatul în masă a fost comis în acea noapte de un grup de legionari conduși de comandantul Dimitrie Grozea, unul dintre cei mai feroci criminali legionari. Crețu Gheorghe, participant la asasinat, în vîrstă doar de 22 de ani, descrie modul cum a luat viața a 14 ființe omenești în numai 10 minute: „Aproximativ la 23,45 d-nul comandant Grozea Dimitrie ne-a comunicat că trebuie răzbunat căpitanul [...] prin executarea celor 65 de deținuți [...]. Executarea trebuia să aibă loc în acea noapte [...]. S-a stabilit ca execuția să aibă loc după schimbarea posturilor militare și trecerea rondului, adică după orele 24,00. Am fost repartizați pe celule, comunicîndu-ni-se fiecăruia în parte celula unde trebuia să executăm [...]. S-a stabilit ca execuția să înceapă la semnalul: un foc de revolver“. În prealabil au scos lacătele de la toate celulele, punîndu-le jos lîngă ușă, pentru a facilita intrarea în celulă. „Eu am fost repartizat — spune Crețu — la celula nr. 18. La ora 0,30 s-a auzit semnalul. Am deschis ușa celulei, am

⁶³ Asasinatele de la Jilava... Snagov și Strejnicul, 26—27 noiembrie 1940, București, 1941, p. 245.

comandat «drepti», după care am tras, executînd prin împuşcare pe toţi cei 14 deţinuţi care se găseau înăuntru [...]. Execuţia a durat aproximativ 10 minute, după care ne-am strîns în faţa corpului de gardă legionar, apoi, în corpore, am mers şi ne-am închinat sfintelor oseminte ale căpitanului [...]»⁶⁴. Au căzut astfel 65 de vieţi în numai 10 minute. Printre cei ucişi erau generalul Gh. Argeşanu, fost prim-ministru; Victor Iamandi, fruntaş liberal, fost ministru, Gabriel Marinescu, fost ministru de interne, şi alţii.

Setea de sînge nu era încă satisfăcută. La 1,30, legionarii au luat viaţa a 6 funcţionari ai poliţiei, încarcerăţi în celulele poliţiei capitalei. Cadavrele acestora au fost aruncate în pădurea Băneasa. Şi valul crimelor n-a încetat. În aceeaşi noapte, doi agenţi de poliţie au fost duşi pe şoseaua Bucureşti—Ploieşti şi executaţi.

A doua zi, 27 noiembrie, nesatisfăcuţi de ceea ce săvîrşiseră noaptea, au început în Bucureşti o adevărată vînătoare împotriva adversarilor politici. Bande de legionari înarmate cutreierau capitala pentru a captura şi executa foşti lideri politici ai vechiului regim. Au fost arestaţi şi duşi la poliţia capitalei: C. Argetoianu, Gh. Tătărescu, Ion Gigurtu, general Gr. Marinescu, Mihail Ghelmegeanu, a căror soartă urma să fie identică cu a aceluia de la Jilava. Ei au fost salvaţi printr-un concurs de împrejurări, datorită intervenţiei unui funcţionar superior din Ministerul de Interne.

Din acelaşi plan de asasinat şi ca o continuare a crimelor din noaptea de 26—27 noiembrie au făcut parte uciderea profesorului Virgil Madgearu şi a savantului Nicolae Iorga. Iată cum s-au desfăşurat faptele: la ora 14,00, în ziua de 27 noiembrie, o bandă de 6 legionari l-au ridicat de la locuinţa sa din Bucureşti pe profesorul Virgil Madgearu, pentru a-l duce la poliţie în vederea „unei declaraţii“. În jurul orei 15,30 a fost găsit împuşcat în pădurea Snagov, la locul numit „Coadă lungă“. În aceeaşi zi, la ora 17,30, o altă bandă de legionari a ridicat de la masa sa de lucru din vila de la Sinaia pe profesorul Nicolae Iorga. În noaptea de 27—28 noiembrie, Nicolae Iorga a fost supus torturii, batjocorit şi schingiuit în locuinţa primarului legionar din comuna Teişani de lângă Vălenii de Munte. În jurul orei 7,00, în ziua de 28 noiem-

⁶⁴ Op. cit., p. 265—266.

brie, pe şoseaua Ploieşti—Strejnic, la circa 1 km de Strejnic, pe partea dreaptă a şoselei, pe mirişte, la o distanţă de 15 m de şosea, a fost găsit corpul neînsufleţit al marelui om de cultură, savant de renume mondial, profesorul Nicolae Iorga.

Acestea sînt faptele. Cine sînt victimele? Oamenii ale căror convingeri politice nu concordau cu cele ale legionarilor şi care, în virtutea unor funcţii publice sau activităţi publicistice, ştiinţifice, au condamnat legionarismul şi au avertizat opinia publică românească asupra pericolului fascismului. Toţi, sau aproape toţi au reflectat interese şi aspiraţii ale unor cercuri sociale, politice sau cultural-ştiinţifice aparţinînd claselor exploatatoare, regimului social-politic din România interbelică, dar care s-au pronunţat şi au militat împotriva legionarismului ca ideologie şi îndeosebi ca practică; au exprimat sentimentele antifasciste şi voinţa de apărare a independenţei şi suveranităţii naţionale a României, existente în opinia publică românească; s-au opus în felurite chipuri aruncării ţării în braţele Germaniei hitleriste şi în aventuri războinice, aspiraţii legitime ale întregului nostru popor.

Cine au fost asasinii? Greu de răspuns pentru a crea o imagine apropiată de adevăr şi cît de cît completă. Au fost, desigur, legionari fanatici pînă la atrofierea celor mai elementare trăsături umane, al căror suflet fusese premeditat şi din timp pervertit, golit de ceea ce are omul mai curat şi nobil, dragostea faţă de oameni şi faţă de viaţă. Au fost elemente pentru care asasinatul devine scop şi mijloc de parvenire. Au existat, desigur, printre ei borfaşi de rînd, care, aidoma mercenarilor din toate timpurile, s-au lăsat ademeniţi uşor cu bani şi funcţii. O caracterizare a profilului aceluia care au curmat cele 65 de vieţi la Jilava, precum şi viaţa savantului Nicolae Iorga, a profesorului universitar Virgil Madgearu încearcă şi sentinţa pronunţată la procesul acestor asasini, în iulie 1941, în care se consemna lapidar că aceştia erau „oameni fără nici o ocupaţie, vechi infractori certaţi cu morala şi cu justiţia [...], fără nici o conştiinţă, în majoritatea cazurilor setoşi de putere pentru a-şi satisface instincte primare sau interesaţi material”⁶⁵. Căpeteniile

⁶⁵ *Asasinatele de la Jilava... Snagov şi Strejnicul*, 26—27 noiembrie 1940; Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, Bucureşti, 1941, p. 400.

legionare, organizatorii și autorii morali ai crimelor și-au ales, desigur, cu grijă instrumentele. Iată câteva biografii: Crețu Gheorghe, care ucisese 14 oameni la Jilava și 5 în carcerele de la Prefectura poliției capitalei, era fără profesie, candidase la Politehnică, dar fusese respins la examen; în timpul guvernării legionare a fost numit comisar la Prefectura poliției capitalei; posedă o condamnare de 9 luni închisoare. Gradul aproape incredibil de pierdere a fizionomiei umane, de ferocitate a lui Crețu rezultă și din ultimul lui cuvânt la procesul din 1941, când declara cu cinismul specific legionarilor că „nu are nici o remușcare pentru faptele comise, că nu regretă ceea ce a făcut, că dacă ar primi ordin din nou ar omori și mai mulți, chiar toată România dacă este nevoie”⁶⁶. Marcu Octavian, de 24 de ani, tot fără profesie, intrat în mișcarea legionară în toamna anului 1940; a fost numit ofițer de poliție la Prefectura poliției capitalei; a ucis cu un rar sînge rece la Jilava, ca și ulterior; Topliceanu Nicolae, de 29 de ani, fără profesie, intră în mișcarea legionară în 1933; după 6 septembrie 1940 a fost numit comisar-șef în poliția capitalei; Stănicel Stelian, fără profesie, fost șef de cabinet al prefectului legionar al poliției capitalei — Zăvoianu; Dumitrescu Constantin, fără profesie, numit în timpul regimului legionar ofițer în poliția capitalei; Chirchar Garabet Melcasin, de 24 de ani, de profesie comerciant, dezertor din armată, fost comisar legionar; Socariciu Eremia, fără profesie, fost chestor legionar la poliția capitalei; Găină Ovidiu, fără profesie, fost șef de cabinet al fostului ministru de interne pe timpul legionarilor — Petrovicescu; Ilie Stîngă, de asemenea fără ocupație, numit chestor legionar la poliția capitalei, de 21 de ani, implicat într-o vastă escrocherie cu deșeuri, săvîrșită în complicitate cu mai mulți samsari, de pe urma căreia a realizat mai multe milioane⁶⁷.

Aceștia sînt principalii mînuitori ai revolverelor din noaptea de 26—27 noiembrie 1940.

Cine a manevrat aceste instrumente odioase? Din umbră Horia Sima, cu complicitatea nemijlocită, fățișă a unor figuri sinistre, cum ar fi colonelul în retragere Zăvoianu,

⁶⁶ Ibid., p. 390.

⁶⁷ Loc. cit., fila 8. (Numele și datele asasinilor au fost extrase din lucrarea „Asasinatele de la Jilava, Snagov, Strejnicul...”, filele 5—10 și 318—324).

de profesie avocat, și Dimitrie Grozea, comandant legionar, de profesie desenator, vechi în mișcarea legionară.

Crimele legionare au cutremurat opinia publică, au impresionat profund chiar și pe aceia care avuseseră o atitudine neutră sau de-a dreptul aprobatoare față de Garda de fier. Unul din intelectualii români provenit din rîndurile claselor dominante, Marin Simionescu-Rîmniceanu, membru corespondent al Academiei Române, filozof și estetician, care în acele zile dramatice asista, reflecta și judeca evenimentele singeroase, a consemnat în „Jurnalul” său personal, la 30 noiembrie 1940: „O noapte a Sfîntului Bartolomeu a avut loc în închisoarea Jilava, de lângă București, în seara zilei de 27 noiembrie și sînt semne suficiente că altele similare îi vor urma curînd [...]. Este, desigur, o lecție radicală ce s-a aplicat prin acest spartan masacru [...]. Sîngele n-a fost niciodată spălat prin sînge; totuși legionarii își fac scut, cînd îl risipesc, din legea bisericii creștine [...]. Recurge la masacru nu acela care este sigur pe poziție, ci cel în care frica de adversar ia forma de adevărată panică. Transformă, poate, în furie această frică și completa lipsă de resurse constructive, de care ajunge să-și dea seama acela pe care numai proprietatea vîntului de a ridica cel mai sus ce este ușor l-a proiectat pe jilful unui conducător de stat” (citește Horia Sima. — *n.n.*). Referindu-se la practica terorismului legionar, pentru intimidarea adversarului sau pentru a obliga masele să-i urmeze, autorul scria cu deplină temei: „Teroarea n-a cîștigat niciodată simpatia și devotamentul celor intimidați. Răzbunarea are mai mult caracterul, în acest caz, de defensivă preventivă [...]. Gravitatea constă în faptul că asemenea masacre nu au nici o rațiune să ia sfîrșit decît atunci cînd călăii ostenească [...]. Și e greu în cazul nostru să ostenească [...]. Iar dacă la început victimele le formează potențații regimurilor anterioare, mai tîrziu criteriile de selecție a victimelor se vor rezuma la indivizi și resentimente personale. Fiecare legionar elimină, astfel, pe individul care nu-i convine, rezultatul comun fiind o reducere la tăcere a oricui ar putea, eventual, obiecta. Legionarul suportă orice privire, în afară de aceea care pare că reflectează,

Și, fiindcă o consideră ca o instigare, o suprimă mai înainte de a afla ce a corespuns⁶⁸.

Așa gîndea și reflecta unul din nenumărații intelectuali români aparținînd socialmente claselor conducătoare care, poate, cîndva a sperat că legionarii vor fi folosiți exclusiv ca antidot împotriva mișcării comuniste și muncitorești și pentru consolidarea propriilor lor poziții în viața economică, socială și de stat. Dar acesta, ca și mulți alții, vor fi nevoiți să constate și să consemneze îngroziți masacrele legionare, care nu-și alegeau victimele după stări sociale. Într-o atare situație dramatică, ar fi fost normal ca Antonescu să ia măsuri. El însă s-a limitat să convoace la 28 noiembrie o ședință a Consiliului de Miniștri în care a avertizat că „sau se retrage de la conducerea statului, sau mișcarea legionară dezavuează acest fapt și preia dînsul (Antonescu. — *n.n.*) conducerea Legiunii, sau se face un guvern de militari⁶⁹. Diferiți membri ai guvernului au cerut Gărzii să dea publicității un comunicat prin care să dezavueze asasinatele și să condamne pe făptuitori. Horia Sima a manevrat însă în așa fel, încît legiunea să nu se angajeze prin nici o atitudine. În consecință, guvernul a publicat un comunicat prin care condamna, în numele său, crimele din zilele de 27-28 noiembrie.

Horia Sima și ceilalți conducători legionari nu se puteau angaja într-o acțiune de condamnare a ceea ce reprezenta, în esență, principala metodă de luptă „politică“ a Gărzii de fier — teroarea. Iar în cazul de față, ei nu se puteau dezice de asasinatele săvîrșite, ai căror organizatori, fățiși sau din umbră, erau ei înșiși. Pe de altă parte, alternativa enunțată de Ion Antonescu în ședința Consiliului de Miniștri avusese darul de a-l face pe Horia Sima să întrezărească o posibilitate de preluare în exclusivitate a conducerii statului.

Răspunderea conducerii Gărzii de fier, în frunte cu Horia Sima, pentru asasinatele din această întreagă perioadă și-a găsit confirmarea și în faptul că, folosind instituțiile de stat pe care le stăpîneau, au acționat pentru a apăra și a feri de consecințe pe făptași — care erau, de altfel, bine cunoscuți. Termenul de 48 de ore stabilit de Ion Antonescu pentru urmărirea și arestarea ucigașilor

⁶⁸ Arhiva I.S.I.S.P., fond XV, dosar 3 019, f. 16—17.

⁶⁹ A.S.B., fond A, dosar nr. 9 039, vol. 1, fila 50.

de la Jilava, termen acceptat formal de legionari, a fost dat uitării atît de către Sima, cît și de către organele Ministerului de Interne. Cînd fostul ministru de interne, generalul Petrovicescu, i-a întreat pe Horia Sima și Iasinski „... ce e cu termenul de 48 de ore?“, răspunsul a fost: „s-au potolit lucrurile. Conducătorul statului nu mai insistă⁷⁰. La aceeași dată, ministrul de justiție reclama Ministerului de Interne că „anume mandate de aducere, emise contra presupușilor asasini, nu fuseseră executate de poliție și siguranță⁷¹. Iar Horia Sima, într-o discuție cu ministrul de interne, la puțină vreme după evenimente, afirma: „Să închidem ochii cu toții. Să nu mai deschidem procese [...]. Nu se mai poate face o asemenea urmărire (a legionarilor asasini. — *n.n.*)⁷². Un document al organelor de anchetă, referindu-se la atitudinea conducătorilor Gărzii de fier față de asasinate, aprecia că toate probele „demonstrează care era mentalitatea conducătorilor [...] mișcării legionare și că poliția legionară a făcut totul pentru ca cei ce săvîrșiseră aceste omoruri să nu fie pedepsiți, ceea ce învederează că conducerea mișcării trebuia să arate membrilor ei că și în viitor, dacă vor face fapte de asemenea natură, nu vor avea de suferit rigorile legii⁷³. Acest adevăr este dovedit, printre altele, și de faptul că organele jandarmeriei descoperiseră pe autorii asasinării lui Nicolae Iorga, însă Ministerul de Interne, aflat sub conducerea legionarilor, „nu a luat nici o măsură pentru arestarea asasinilor⁷⁴. Prin acest procedeu, Horia Sima și ceilalți conducători legionari au încurajat comiterea de noi asasinate, așa cum procedase și C. Z. Codreanu, care chiar instituisese și conferise „ordine“ celor ce se evidențiau în comiterea de atentate și crime.

Edificatoare pentru rolul pe care l-a avut Horia Sima în asasinatele de la Jilava, Snagov, Strejnic etc., pentru modul în care conducerea legionară le-a organizat și pentru mobilurile care au stat la baza acestor acțiuni criminale este relatarea lui Victor Biriș: „În dimineața zilei premergătoare asasinatelor [...], Horia Sima a avut la președinție una din numeroasele lui discuții aprinse cu gene-

⁷⁰ Loc. cit., fila 51.

⁷¹ Ibid.

⁷² Loc. cit., fila 52.

⁷³ Loc. cit., dosar nr. 9 039, vol. 1, fila 50.

⁷⁴ Loc. cit., fila 53.

ralul Antonescu. În ziua aceea, Antonescu fusese informat de către Eugen Cristescu (acesta devenise șeful S.S.I., după arestarea lui Moruzov. — *n.n.*) că legionarii s-ar agita pe chestia deținuților politici de la Jilava și că viața acestora ar fi primejduită, întrucât legionarii sînt stăpîni pe închisoare. Antonescu i-a făcut act de reproș lui Sima că el este acela care i-a agitat pe legionarii declarînd la o ședință a șefilor de cuib din capitală că dacă justiția va mai întîrzia să-i sancționeze pe asasinii lui Codreanu și ai celorlalți martiri legionari, legionarii își vor face singuri dreptate și îi vor ucide⁷⁵. Biriș mai relatează că Antonescu i-a ordonat să ia măsuri și să transfere deținuții politici de la Jilava la Văcărești. „Mă duc la Sima — spune Biriș — și-i raportez cele discutate cu Antonescu. El se enervează și-mi spune profund tulburat: «A-i transfera de la Jilava la Văcărești înseamnă să-i dai din mină... Căpitanul a promis pentru ziua biruinței 24 de ore să pedepsească cu moartea. Nu ne trece prin minte ca să-i lăsăm așa». Cînd lui Sima i-au fost aduse la cunoștință de către Biriș măsurile pregătitoare pentru comiterea asasinatului, Sima n-a spus nimic și, precaut, s-a ferit, ca de obicei în momente critice, să fie implicat în vreun fel. Mai departe Biriș declară că a doua zi, „... comunicîndu-i că în cursul nopții cei de la Jilava fuseseră asasinați, Sima a declarat: «S-a încheiat definitiv un capitol din istoria țării»⁷⁵. După spusele lui Biriș, „Horia Sima a respirat ușurat“, mai cu seamă cînd i s-a comunicat că a fost ucis și Moruzov, în solda căruia fusese agent informator și care ar fi putut oricînd să-i dea în vileag trecutul încărcat de fapte josnice.

Un cunoscător al culiselor lui Horia Sima, referindu-se la una din cauzele pentru care s-au organizat asasinatele de la Jilava, invocă drept motiv esențial frica lui Horia Sima ca nu cumva Mihail Moruzov, fostul șef al Serviciului Secret de Informații, aflat și el la Jilava, să facă destăinuiri periculoase la ancheta ce urma: „Graba cu care Horia Sima a procedat la lichidarea acestui mare grup de foști demnitari a fost hotărîtă de teama ca Moruzov, în fața anchetei și apoi în fața tribunalului, să nu fie obligat a da în vileag toată activitatea lui ticăloasă, de negustor de sînge românesc și trădător de patrie, ceea ce l-ar fi compromis iremediabil. Moruzov îi cunoștea toate

⁷⁵ Loc. cit., dosar nr. 655 093, vol. 1, filele 490—492.

tainele și știa cum acest vicepreședinte de consiliu asasinase nu numai pe fostul căpitan Corneliu Codreanu, dar și toate vîrfurile legionare, care i-ar fi putut împiedica ascensiunea la conducerea organizației. De fapt, Horia Sima și-a dat seama că în viața politică, secretele ascensiunii lui, pe care le deținea Moruzov, i-ar fi dărimat autoritatea [...]. Fanaticii, care zilnic se închinau umbrei lui Corneliu Codreanu și-i chemau spiritul în rugăciuni, nu l-ar fi lăsat nepedepsit, din momentul în care ei ar fi cunoscut adevărul adevărat. Or, Moruzov deținea dovezi care n-ar fi putut fi răsturnate. Închizînd gura lui Moruzov, ciinele rău închisese gura justiției⁷⁶.

În acel timp, Horia Sima a folosit, cu ipocrizie și lașitate, toate mijloacele pentru a nega orice amestec al său în masacrele din noiembrie. Mai tîrziu însă, cînd se va simți la adăpost, peste hotare, el va elogia și va încerca să „teoretizeze“ atît crimele de la Jilava, cît și asasinarea lui N. Iorga și a lui V. Madgearu. Sub forma unor „declarații“ făcute în 1961 unei reviste editate de legionarii fugiți, de teama pedepsei, în străinătate și într-o broșură intitulată „Cazul Iorga-Madgearu“, Horia Sima susține legitimitatea metodei terorii și a crimelor practicate de legionari în perioada de după venirea lor la putere, apreciîndu-le drept o „lecție“ de „semnificație istorică“, prin care, chipurile, legionarii ar fi aplicat „o pedeapsă exemplară vechiului regim“⁷⁷.

Dacă privim lucrurile dintr-un anume punct de vedere și ne referim numai la unii dintre cei ce au căzut victimă răzbunării legionare, aceste asasinatate au constituit, poate, o lecție dureroasă pentru acei politicieni burghezi care au căutat să folosească legionarismul ca element de șoc împotriva mișcării muncitorești, a mișcării comuniste și democratice, să-i transforme pe legionari într-un scut împotriva „pericolului comunist“. Din aceste rațiuni ei au și sprijinit, în anumite perioade, Garda de fier, fie prin absolvirea de pedeapsă a criminalilor legionari, fie, uneori, chiar prin complicitate la înlăturarea adversarilor Gărzii. Sînt elocvente în această privință cele relatate de C. Argetoianu, după ce, arestat de către legionari, fusese salvat de la o moarte iminentă. Destăinuindu-și senti-

⁷⁶ Vezi și Horia Brestoiu, op. cit., p. 253—254; vezi și C. Neagu, D. Marinescu, op. cit., p. 178.

⁷⁷ „Cazul Iorga—Madgearu“, p. 81.

mentele cu care a consimțit să urmeze echipa de legionari venită să-l ridice, C. Argetoianu spunea: „Ignorînd masacrul de la Jilava și cu conștiința curată, neputînd un minut să-mi intre în cap ideea că Garda de fier ar fi în stare să-mi facă un rău mie, care fusesem simpatizantul ei și care făcusem tot ce făcusem sub vechiul regim ca să ocrotesc mișcarea, m-am hotărît însă pînă în cele din urmă să merg cu legionarii...“⁷⁸. Poate că Argetoianu nu a fost arestat de către legionari cu scopul de a fi asasinat. Dar intențiile acestora se schimbau de multe ori foarte repede, sau variau de la un grup la altul. Referindu-se mai departe la noaptea de 27—28 noiembrie, cînd, în urma intervenției lui Rioșeanu, secretar de stat la Ministerul de Interne, a fost ocrotit — împreună cu Tătărescu, Ghelmegeanu și alții —, în localul acestui minister și ferit de „exigențele“ pistoalelor oamenilor lui Sima, Argetoianu precizează: „În noaptea de miercuri 27 spre 28 noiembrie, la orele 4 dimineața, cele două camere în care ne aflam au fost atacate de mai mulți legionari. Eram cu toții dezarmați, pe cînd legionarii care ne atacau erau înarmați cu revolve [. . .] Din fericire pentru noi, ușile masive de stejar au rezistat asalturilor pînă a venit ajutorul solicitat telefonic de la comandamentul militar...“⁷⁹. Dar ce s-ar fi întîmplat dacă ușile nu erau de stejar masiv, ci de brad . . . ? Desigur, n-am mai fi avut prilejul să cunoaștem sentimentele „naive“ ale lui Argetoianu referitoare la mișcarea pe care el o ocrotise „sub vechiul regim“. În mod asemănător descrie lucrurile și Gh. Tătărescu: „Încrezător în buna credință a agenților d-nului colonel Zăvoianu, am dat curs invitațiunii ce mi se făcuse“ . . . Dar o a doua echipă sosită la cîteva minute în urma celeilalte, după cum recunoștea Tătărescu, „nu și-a ascuns simțămintele și gîndurile agresive“⁸⁰.

Nu este lipsit de interes a sublinia aici faptul că mulți oameni politici burghezi care își făceau iluzii în legătură cu posibilitatea de a manevra Garda de fier în interese proprii sau împotriva mișcării comuniste și muncitorești, în fața unor astfel de realități monstruoase au fost nevoiți să-și reconsidere poziția față de legionari. Ei se conving de faptul că legionarii, odată ajunși la putere, nu ți-

⁷⁸ „Asasinatele de la Jilava...“, p. 281.

⁷⁹ Op. cit., p. 284.

⁸⁰ Op. cit., p. 290.

neau seama de nici un considerent, nu înțelegeau să cruțe pe nimeni, așa cum a demonstrat șirul ascendent al samavolnicilor, crimelor și masacrelor, cu momentele lui de exacerbare în noiembrie 1940 și ianuarie 1941.

Revenind la modul în care, după mai bine de două decenii, aprecia Horia Sima crimele de la Jilava, este concludentă recunoașterea că pentru legionari acest masacru însemna numai începutul unei vaste acțiuni teroriste, singeroase împotriva tuturor acelor care, într-un moment sau altul, li se împotriviseră sau a acelor pe care ei îi considerau indezirabili. În declarațiile sale din 1961, Horia Sima afirmă: „Descărcarea de la Jilava nu poate avea mai mult decît o semnificație simbolică [. . .], deoarece acolo [. . .], noi am mers pe linia unor minime vărsări de sînge [. . .]. Adevărata pedeapsă urma după aceea, revărsîndu-se asupra prigonitorilor noștri într-un mod pe care nu și l-au închipuit vreodată“⁸¹. Așadar, în concepția conducerii Gărzii de fier, Jilava nu era decît prologul unei avalanșe de crime și atrocități pe care legionarii se pregăteau să le declanșeze în întreaga țară.

În broșura menționată, vorbind despre asasinarea marelui savant Nicolae Iorga, Horia Sima, ca și alți confrăți ai săi, încearcă mai întîi să acrediteze ideea că legionarii, chipurile, ar fi „venerat pe Iorga, marele istoric, marele savant, marele dascăl al neamului“. Horia Sima este însă departe de a considera asasinarea marelui om de știință drept „o greșeală“ și nici nu încearcă să o prezinte ca un act „comis de niște tineri exasperați“ și care, „animați de ideea răzburării morții lui Codreanu“, ar fi acționat din proprie inițiativă, „fără știrea și aprobarea conducerii Gărzii de fier“, depășind în „entuziasmul“ lor chiar intențiile acesteia. Horia Sima nu numai că nu recurge la asemenea subterfugii, dar prin afirmațiile sale le dezmente. El susține, în schimb, cu seriozitate că legionarii l-ar fi ucis doar pe „omul politic“ Nicolae Iorga. „Acea care l-au răpus pe Iorga — scrie Horia Sima — n-au atentat la viața omului de cultură Nicolae Iorga, ci a omului care a jucat un rol nefast în politica țării între cele două războaie mondiale“. O asemenea aberație, privind dedublarea chiar în sens fizic a personalității lui Nicolae Iorga, ar apărea ca rodul unei deformări mistice-idealiste de natură patologică, dacă la baza ei n-ar sta cea mai pa-

⁸¹ „Cazul Iorga—Madgearu“, p. 81—82.

tentă rea-credință. Dealtfel, în continuare, Horia Sima înlătură orice echivoc, declarînd: „Dacă faci politică, implici te expui la riscuri”⁸², și își exprimă cu claritate și cinism deplină solidaritate cu asasinii marelui istoric, afirmînd că locul lui N. Iorga „era alături de Bengliu, Argeșanu, Gabriel Marinescu...”⁸³. Mai mult, Horia Sima dezvăluie — voit sau nevoit — caracterul premeditat al asasinării savantului român și tactica folosită în acest scop de conducerea legionară, arătînd că din cauza prestigiului său atît pe plan intern, cît și internațional, N. Iorga nu a putut fi arestat odată cu cei exterminați la Jilava, că „arestarea lui ar fi făcut mai mare vîlvă în țară decît a tuturor celorlalți oameni politici la un loc”⁸⁴.

Alături de celelalte fărădelegi ale Gărzii de fier, asasinarea lui Nicolae Iorga apasă greu asupra legionarismului, dovedind, odată mai mult, orientarea structurală a acestei mișcări împotriva științei și culturii, tendința ei de exterminare — cu o nemaiîntîlnită bestialitate — a celor ce reprezentau valori autentice în aceste domenii. Nici un fel de încercări nu pot, nici după decenii, să modifice acest adevăr.

Cu privire la asasinarea lui Virgil Madgearu, Horia Sima nu crede necesar să justifice acest act, pe care îl consideră pe deplin legitim, deoarece, după cum scrie el, „acesta (V. Madgearu. — *n.n.*) a făcut tot ce i-a stat în putință ca să ațite pe guvernanți contra mișcării”⁸⁵. Potrivit acestei concepții, toți cei ce și-au manifestat adversitatea față de legionari urmau să împărtășească soarta lui N. Iorga, V. Madgearu și a celorlalte victime din noiembrie, după „linia creștină a mișcării noastre”, cum se exprimă Horia Sima.

După aceeași „linie creștină”, legionarii, scrie Sima, aveau drept țel „să purifice” viața politică a României de elementele vechiului regim, să înfăptuiască o adevărată „revoluție națională”, dar se grăbește să adauge: „În linii mari, tendința noastră a fost de a cruța cadrul politic al țării”⁸⁶. Așadar, o „revoluție” care păstra, nealterat și nemodificat, vechiul cadru politic și social, cu singura deosebire că „noul” regim urma să se sprijine exclusiv pe

⁸² Op. cit., p. 5.

⁸³ Op. cit., p. 20.

⁸⁴ Op. cit., p. 29.

⁸⁵ Op. cit., p. 20.

⁸⁶ Op. cit., p. 28.

violență și să se mențină înlăturînd cu ajutorul revolve-rului orice împotrivire. Iar ce reprezenta în concepția Gărzii de fier „opera de purificare” a atmosferei politice și cum înțelegeau legionarii să o pună în practică au arătat asasinările și masacrele pe care le-au săvîrșit și pe care se pregăteau să le organizeze în continuare. Iată sensul real al „revoluției” legionare. O asemenea perspectivă, în afară de legionari, incomoda chiar și pe cei ce își legaseră aspirațiile de Garda de fier. Ea nu putea fi acceptată de nici o clasă sau categorie socială, nu convenea nici unui partid sau grupări politice, nici unei personalități politice a fostului regim, inclusiv lui I. Antonescu, și, în ultimă instanță, nici patronilor hitleriști ai dictaturii fasciste-legionare. Faptele vor dovedi cu prisosință acest lucru.

19

Pentru întietate în fața hitleriștilor

Lunile octombrie-noiembrie 1940 au însemnat pentru România noi pași spre infeudarea față de Germania nazistă. Atît legionarii cît și Antonescu erau conștienți că nu se pot menține la putere decît sub această pavază, și fiecare și-a luat treptat măsurile corespunzătoare. Antonescu, încă de la 18 septembrie declarase în ședința Consiliului de Miniștri că punctul de sprijin al regimului militar-legionar în exterior îl constituie axa Roma-Berlin. Dealtfel, trebuie remarcat că, „pentru a marca ruptura completă cu vechea politică proversaillesistă, bazată pe pacte de securitate regională care avusese menirea să apere statu-quo-ul teritorial al statelor membre ale Micii Înțelegeri și a Înțelegerii Balcanice, guvernul antonescian a ținut din primul moment să afirme că noul regim fascisto-legionar nu se mai consideră legat de nici unul din pactele, acordurile și înțelegerile diplomatice încheiate în perioadele anterioare, că singura bază a politicii sale externe viitoare o va constitui consolidarea și dezvoltarea legăturilor cu Axa, în spiritul garanțiilor date României de Germania nazistă și Italia fascistă la Viena

în august 1940¹. În deplin acord în această privință, *atît legionarii, cît și Antonescu vor lua măsuri* pentru atașarea nemijlocită a țării la sistemul Axei, la planurile de război ale hitleriștilor. În a doua jumătate a lunii noiembrie, Antonescu trece la îndeplinirea acestui obiectiv. Relațiile dintre guvernul antonescian și cele ale lui Mussolini și Hitler se extind tot mai mult. La 14 noiembrie, Antonescu întreprinde o vizită oficială la Roma, iar la 22 noiembrie, la Berlin. În urma tratativelor cu Hitler, la 23 noiembrie a fost semnat protocolul prin care România adera în mod oficial la pactul tripartit, încheiat între Germania, Italia și Japonia. Acțiunea lui Antonescu era în deplin consens cu politica legionarilor, cu planurile Gărzii de fier de a angaja total România de partea Germaniei. La 14 octombrie 1940, cotidianul legionar „Cuvîntul” scria: „Nu trebuie să uităm că hotărîrea noastră de încadrare în politica Axei Roma-Berlin înseamnă nu numai confirmarea și întărirea relațiilor economice și culturale, dar în aceeași măsură o strînsă legătură politică și militară”. Acest act de trădare națională, de nesocotire a voinței poporului a avut grave consecințe asupra țării. Rezultatul imediat l-a constituit intensificarea pătrunderii în România a trupelor germane, care, încă la 12 octombrie, sub masca așa-zisei „misiuni militare” pentru instruirea armatei române, au început să ocupe treptat punctele strategice cele mai importante ale țării — regiunea petroliferă, împrejurimile capitalei, puncte de sprijin la frontiera cu U.R.S.S. etc. În lunile noiembrie-decembrie, acest proces se va accentua². Atît legionarii, cît și Antonescu au încercat să păstreze cel mai desăvîrșit secret în jurul acestei chestiuni. Pe un raport al ministrului de interne, Antonescu pusese următoarea rezoluție: „Eu am dat ordin să se păstreze absolut cea mai mare discreție în privința trupelor germane în țară”. El a interzis autorităților de frontieră să mai raporteze sau să înregistreze pătrunderea de trupe germane în România.

Se produsese, așadar, nu numai aderarea „de jure” a dictaturii fascisto-legionare la Axa Roma-Berlin dar, în fapt,

¹ Traian Udrea, *Politica externă a dictaturii legionaro-antonesciene* (septembrie 1940—ianuarie 1941) în „Impotriva fascismului”, p. 223.

² A.S.B., dosar nr. 9 039, vol. 36, fila 176.

și ocuparea armată a țării, transformarea României într-un cap de pod al agresiunii hitleriste împotriva U.R.S.S. și de anexă economică și militară a planurilor războinice ale Germaniei. Angajamentul legionarilor devenise astfel realitate. Garda de fier a dezlănțuit o furibundă propagandă pentru a demonstra și justifica „temeinicia” orientării guvernului antonesciano-legionar în politica externă. Într-un articol intitulat „De ce sîntem alături de Axă”, apărut într-o publicație legionară, încercîndu-se liniștirea opiniei publice potrivit actului de trădare națională săvîrșit de Antonescu și legionari, se inventau o serie de „argumente” pentru a se justifica aderarea României la Axă, dintre care, firește, în primul rînd nu lipsea acela că „Axa [...] are un scop hotărît: înlăturarea pericolului comunist”. Făcîndu-se apoi apologia forței și a invincibilității Germaniei hitleriste, se afirma că numai alături de Axă România va putea să-și refacă frontierele naționale, dîndu-se uitării tocmai ceea ce opinia publică nu putea uita: dictatul de la Viena, impus României de către puterile Axei. În continuare, referindu-se la „meritul” mișcării legionare de a fi împins România de partea Germaniei, autorul menționa că Hitler, Mussolini și Franco „sînt frați sufletești cu «căpitanul»”, lucru binecunoscut și „apreciat” de poporul nostru ca atare încă cu ani în urmă. Ajunși la cîrma statului cu sprijinul naziștilor, Garda de fier și Antonescu și-au legat soarta de carul Axei, ca singură soluție pentru menținerea regimului pe care l-au instaurat. Totuși, în ciuda acestei comunități de vederi în problemele fundamentale ale politicii externe, foarte curînd vor ieși la suprafață contradicțiile puternice dintre cele două căpetenii fasciste: Ion Antonescu și Horia Sima.

Aceste contradicții, deși păreau a fi generate numai de cursa dintre cele două grupări pentru *primatul în exercitarea actului de guvernămînt*, ceea ce nu era neadevărat, au avut cauze mult mai adînci, care pun în evidență însăși natura locului ocupat de fiecare și a rolului lor în acest grav moment din istoria României.

În acest sens, avem în vedere faptul că în ceea ce privește raporturile dintre Ion Antonescu și Germania nazistă, ele nu pot fi puse pe același plan, din punct de vedere al scopurilor privind evoluția ulterioară a României, cu raporturile dintre Garda de fier și Germania nazistă. În timp ce Ion Antonescu era reprezentantul cercu-

rilor burgheziei românești care considerau că o alianță cu Germania va fi salvatoare atât pentru destinele generale ale României — mai ales în ceea ce privește refacerea frontierelor naționale —, precum și pentru satisfacerea propriilor scopuri de clasă de a conserva regimul social-politic existent, fără a se recurge la edificarea unei structuri statale după modelul celui nazist, Garda de fier urmărea, dimpotrivă, ca, bizuindu-se pe Germania, să transplanteze în România, în formă și fond, regimul politico-statal nazist, în care ea urma a ocupa locul ce-l avea Partidul Național Socialist German în mecanismul politico-statal al Germaniei.

Din această realitate — ca și din altele de aceeași factură, asupra cărora nu vom stărui — au decurs numeroase contradicții între cele două grupări care au preluat puterea în septembrie 1940, atât în legătură cu modul de exercitare a puterii în stat, cât și cu privire la principiile care trebuiau să stea la baza alianței cu Germania hitleristă în care se angajaseră încă înainte de 6 septembrie 1940.

Un moment care a evidențiat aceste contradicții a fost cel provocat de asasinatul de la Jilava, Strejnic și Snagov. Cu acest prilej au ieșit la iveală punctele de vedere divergente dintre Antonescu și Horia Sima cu privire la principiile de exercitare a puterii de stat de către cele două grupări coalizate.

La 29 noiembrie, într-o ședință a Consiliului de Miniștri, Ion Antonescu îi învinuiește pe legionari de a fi scos o seamă de organe de stat, ca poliția și siguranța, de sub controlul său, transformându-le în unelte cu ajutorul cărora au întreprins acțiunile de la sfârșitul lunii noiembrie. Reîntors recent de la Berlin cu mandat din partea lui Hitler de a-și consolida poziția în stat, Antonescu vedea în acțiunile criminale ale legionarilor atât un pericol pentru regimul pe care abia îl încropise, cât mai ales pentru sine. Tulburările slăbeau, desigur, capacitatea României de a juca rolul rezervat de Hitler în pregătirile sale de război; or, acest fapt putea provoca retragerea încrederei pe care i-o acordau patronii de la Berlin. Bizuindu-se pe îndemnul primit la Roma și mai cu seamă la Berlin, Ion Antonescu era hotărât să reexamineze definitiv colaborarea cu legionarii, înainte de a fi prea târziu. Într-un fel, crimele comise de legionari la 27—29 noiem-

brie îi aduceau chiar un serviciu. Acest adevăr a fost subliniat, printre alții, și de fostul secretar general al Gărzii de fier, Nicolae Petrașcu: „Ion Antonescu — afirma el —, profitând de abuzurile legionarilor, de haosul și dezordinea care domneau în țară, și-a întărit poziția, devenind pretențios și îndrăzneț”³.

„Îndrăzneala” la care se referă Petrașcu are, probabil, în vedere intenția clar exprimată de Antonescu de a prelua și șefia Gărzii de fier, ceea ce dovedește că nu mișcarea ca atare îl incomoda, ci metodele ei și consecințele ce decurgeau din acestea. De fapt, Antonescu avea nevoie de mișcarea legionară; modelul regimului lui Hitler, cu partidul său nazist, îl tenta și pe el. O seamă de măsuri pe care Antonescu le ordonă cu ocazia ședinței Consiliului de Miniștri din 30 noiembrie — siguranța statului să intre în cadrul legilor și obligațiilor, pentru ca statul să fie tot timpul pus în cunoștință de ceea ce se întreprinde [...], să se numească primari în toate comunele din țară care corespund intereselor statului [...], primarul nu trebuie să fie numit numai pentru că este legionar. Trebuie primari imparțiali, dornici să servească interesele statului etc.⁴ — oglindeau însă eforturile generalului de a crea o ordine de drept totalitară pe care să se sprijine și în care să fie încadrată și Garda de fier. Așa se explică, printre altele, ordinul dat de Antonescu de a se lua măsuri de urmărire împotriva tuturor celor care au organizat „revolte și rezistențe”, precum și acela ca din gări, de la autorități, să fie înlăturată „garda legionară”⁵. Antonescu s-a arătat foarte decis să-i dezarmeze pe legionari. El a declarat cu același prilej: „Cine poartă armă trebuie dezarmat imediat și dat pe mâna justiției”. Având nevoie să-și asigure sprijinul fără rezerve al organelor de siguranță, manevrate de legionari prin Al. Gyka, director general al polițiilor și siguranței, i-a cerut ministrului de interne să-l încadreze pe acesta „în ordinea legală, iar dacă refuză, atunci să fie destituit”⁶.

Ne aflăm, așadar, în fața unei suite de măsuri menite a consolida puterea dictatorului în detrimentul partene-

³ A.S.B., dosar nr. 46 284, p. 14.

⁴ Loc. cit., dosar nr. 3.093, vol. 35, fila 108.

⁵ Loc. cit., fila 109.

⁶ Loc. cit., fila 110.

rului său Horia Sima, al legionarilor în genere. Legionarii însă nu erau de loc dispuși să cedeze în fața lui Antonescu și nici să renunțe la pozițiile cîștigate și la mijloacele de ascensiune spre putere deplină în stat. Dimpotrivă, stihia crimei, a jafului, a terorii a continuat, dîndu-i-se tot mai mult o „explicație de principiu“. Un prilej deosebit pentru aceasta l-a constituit reînhumarea legionarilor asasinați de autoritățile lui Carol al II-lea în decembrie 1938. Cu acest prilej, în capitală și în cîteva orașe din țară, legionarii au organizat procesiuni religioase și demonstrații. Presa legionară a dezlănțuit o campanie furibundă menită să întrețină atmosfera propice continuării acțiunilor teroriste, să alimenteze încordarea internă, să permită urzeala unor combinații pentru înlăturarea lui Antonescu. În acest scop ei încep să atribuie răspunderea suprimării unor legionari nu numai lui Carol al II-lea și cîtorva personalități din jurul acestuia, cu care se răfuiseră deja la Jilava, ei fac răspunzător întregul popor român, urmărind să justifice o răfuială sîngeroasă cu marea masă a poporului. Această intenție este clar exprimată, de exemplu, într-un articol de fond intitulat „Nevoia ispășirii“, apărut în „Cuvîntul“, organ al mișcării legionare, și semnat de Vasile Posteuca. După părerea acestuia, „blestemul morții lui (a lui Codreanu. — *n.n.*) apasă asupra neamului întreg“, drept care „neamul acesta trebuie să ispășească“. Schițînd perspectiva apocaliptică a transformării întregii națiuni române într-un piedestal de cadavre pentru tronul statului legionar, autorul articolului exclamă în cel mai autentic stil obscurantist, mistic și barbar: „Vrem să vedem și noi neamul acesta cutremurîndu-se, urlînd setea de mîntuire, înfruntînd moartea și murind. Poate e necesar să mai murim [...]. Înțelege, neam român, și pleacă-te! [...]. Căci vin munții blestemelor peste tine [...]. Mișcarea legionară [...] vrea ispășirea integrală, mare, purificatoare“⁷.

Cît de bine se conjugă pornirea macabră a legionarilor cu îndemnul venit din partea unor căpetenii naziste se poate vedea dintr-o scrisoare trimisă lui Horia Sima la 5 decembrie 1940 de către Herman Himmler, șeful poliției germane. Referindu-se la asasinatelor de la Jilava, Himmler consemna satisfăcut perfecta asemănare dintre

⁷ „Cuvîntul“ din 2 decembrie 1940.

activitatea Partidului național-socialist și Garda de fier în ce privește pedepsirea adversarilor. „În această primă epocă a preluării puterii — scria el — au fost trași la răspundere și împușcați de către mișcare (nazistă. — *n.n.*), în afară de justiția de stat [...], oamenii și adversarii similari cazului legionarilor [...]. O asemenea măsură este justă, pentru că ea nu poate fi dusă la îndeplinire niciodată de justiția ordinară, care este legată de paragrafe și va depinde totdeauna de un formalism al paragrafelor“⁸. Iar în încheiere Himmler îi promitea lui Horia Sima să-l sprijine atît în organizarea poliției legionare, cît și a mișcării ca atare. După cum au constatat ulterior organele de informații românești, „la asasinatelor de la Jilava au fost amestecate și elemente ale Gestapoului, fie că au înarmat pe legionari, fie că i-au încurajat prin îndemnuri“. În preajma asasinatelor, Horia Sima era frecventat de Ulrich, „agent de legătură“ al serviciilor de informații naziste cu Garda de fier, care a făcut o comandă de 30 000 revolve în Spania, pentru Garda de fier. În același timp, „Supusul german Eggen, originar din Berlin, str. Dohmanstrasse 33, a procurat de la uzinele elvețiene Neubansen, revolvere Bekman și munițiile respective în valoare de 87 897 fr. el. pe care le-a trimis clandestin în țară pentru mișcarea legionară“⁹.

Încurajați de patronii lor naziști, legionarii vor continua și vor înteti acțiunile teroriste, criminale, ca punte spre putere. Și astfel, și de data aceasta, Ion Antonescu se dovedește neputincios în a-i domoli sau a-i „cumînți“ pe legionari. Toate măsurile preconizate pentru a reduce rolul legionarilor în viața de stat au rămas literalmente în cabinetul Președinției Consiliului de Miniștri. Generalul Petrovicescu, ministrul de interne, interpretînd ordinul dat de Antonescu privitor la desființarea poliției legionare printr-o optică proprie, a emis un contraordin purtînd nr. 4 776, cu următorul conținut: „Ministerul (de Interne. — *n.n.*) a avut dese prilejuri de a constata hărnicia și devotamentul depus de polițiile legionare acolo unde există. Influența lor asupra mersului general al poliției a dat roade depline, fapt pentru care ministerul le aduce toate mulțumirile“. În continuare se spune: „Dat fiind că mișcarea legionară rezervă membrilor săi alte

⁸ A.S.B., fond A, dosar nr. 40 010, vol. 1, fila 8.

⁹ Loc. cit., fond D, dosarul nr. 229, volumul 272, fila 275.

misiuni de importanță mai mare, ministerul renunță cu începere de la 1 decembrie la serviciile polițiilor legionare acolo unde există. Vor mai rămâne în poliție numai acei legionari care au fost încadrați ca funcționari bugetari normali¹⁰. Așadar, nu numai că nu se condamnau crimele săvârșite de poliția legionară, jafurile și abuzurile care creaseră în țară o stare de maximă tensiune și de nesiguranță pentru fiecare cetățean, ci se aduceau mulțumiri pentru hărnicie și devotament, iar legionarii continuau să fie menținuți în poliție, ceea ce, în fond, însemna încurajarea lor în a-și continua nestingheriți „opera”. De altfel, în ziua de 2 decembrie, după mascarada cu reînhumarea legionarilor, Horia Sima a dat publicității un ordin prin care, chipurile, anunțând desființarea poliției legionare, precizează că „membrii ei (ai poliției legionare. — *n.n.*) vor fi [...] încadrați în poliția de stat¹¹. De la înălțimea funcției de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, ordinul lui Sima a avut menirea de a asigura contopirea poliției legionare cu cea de stat. Acolo unde unii conducători ai organelor polițienești de stat s-au opus, poliția legionară a continuat să funcționeze sub altă titulatură. De exemplu, la 21 decembrie 1940, inspectoratul de poliție Alba Iulia, prin raportul nr. 27 457 adresat Direcției generale a poliției, Direcției poliției de siguranță, informa că „în orașul Sibiu, în localul unde mai înainte a funcționat poliția legionară, a luat ființă Garda legionară¹². În capitală nu au fost întreprinse nici un fel de măsuri pe linia lichidării poliției legionare sau măcar a mascării contopirii ei în cea de stat, așa cum se indicase în dispoziția lui Sima. Într-un raport al prefectului poliției capitalei din aprilie 1941 se preciza referitor la ordinul privind desființarea poliției legionare că, „la această prefectură, nu există nici un fel de corespondență referitoare la această chestiune, întrucât conducătorii prefecturii poliției din acel timp, cu toate că au primit ordinul de desființare a poliției legionare, nu i-au dat curs...”¹³

În aceste condiții, legionarii au continuat să acționeze nestingherit în spiritul indicațiilor lui Horia Sima, care

¹⁰ Loc. cit., vol. 31, fila 73.

¹¹ Loc. cit., fila 74; vezi și „Universul” din 4 octombrie 1940.

¹² Loc. cit., fila 101.

¹³ Loc. cit., fila 109.

precizase că „seria sancțiunilor nu s-a terminat cu cei de la Jilava [...], lista n-a fost epuizată [...], ea cuprinde pe toți oamenii poliției, foști prefecti, comisari, agenți etc.”¹⁴

În vederea următoarei bătălii, legionarii nu numai că își păstrasera unele detașamente înarmate din fosta poliție legionară, dar pregăteau cu febrilitate un fel de trupe speciale, după modelul național-socialiștilor germani. În acest scop, ei preconizaseră chiar inaugurarea, la începutul lunii decembrie, a unui centru de instrucție la Iași, unde urmau să fie instruiți toți legionarii, în serii de 60 de zile, „pentru cunoașterea modului de întrebuițare a întregului armament individual și automat”, cu scopul „de a forma o armată proprie legionară de elită¹⁵. Cum toate acestea solicitau fonduri importante, legionarii și le-au procurat prin mijloace proprii, bine cunoscute: au continuat să jefuiască și să-și însușească bunuri materiale, să intre în posesia unor firme comerciale, unor întreprinderi industriale etc., folosind pistolul drept argument de convingere în tratativele cu partenerii. „În orașul Constanța — relatau autoritățile de stat —, în zilele de 13 și 14 decembrie, echipe de legionari, în majoritate macedoneni refugiați, au intrat prin magazine [...] cu revolverele în mână și au pretins să li se predea imediat magazinele, urmînd ca în ziua de 15 decembrie 1940 legionarii să intre în posesia lor, ceea ce s-a și întîmplat cu unele magazine¹⁶. La 5 decembrie, soția și fiica lui Victor Iamandi, ucis de legionari la Jilava, reclamau că „persoane, membri ai mișcării legionare, au pus stăpînire asupra întregii averi care a aparținut defunctului¹⁷.

În întreaga țară continuau actele de teroare, jaful, abuzurile, cetățenii fiind amenințați la fiecare pas de violențele legionare. Groaza și teama domneau peste tot. Descriind starea de spirit a populației din județele Iași și Vaslui, identică pentru întreaga țară, un cetățean, pe nume Gh. Vieru, spunea: „Oamenii sînt luați la sediul legionar și maltratați într-un mod groaznic, fără nici o vină”... numai „în evul mediu se întrebuițau asemenea mijloace de violență”... de frica consecințelor „oamenii

¹⁴ Loc. cit., dosar S.S.I., vol. 5 (112); dare de seamă asupra rebeliunii, fila 32.

¹⁵ Loc. cit., fila 28.

¹⁶ Loc. cit., dosar nr. 9 093, volumul 31, fila 184.

¹⁷ Loc. cit., fila 197.

maltratați nu îndrăznesc să reclame“. Semnatarul acestei sesizări solicita în încheiere intervenția lui Antonescu împotriva samavolnicilor legionare, pentru eliberarea „orașului și județului Vaslui de teroarea dezlănțuită“¹⁸.

În timp ce în București și în alte localități aveau loc astfel de evenimente dramatice, în teritoriul nord-vestic al țării cotopt de Ungaria horthystă se desfășura o vastă campanie teroristă, criminală, de jaf împotriva populației românești majoritare, precum și a forțelor democratice, antifasciste, antihorthyste maghiare, a mișcării comuniste și muncitorești. Alături de armată, poliție și jandarmeria horthystă, la exercitarea ocupației asupra acestui teritoriu și terorizarea populației, un loc de prim ordin l-au ocupat diferite ramificații în România ale partidelor și organizațiilor fasciste din Ungaria horthystă sau care au fost create pe teritoriul cotopt, cum ar fi: „Crucile cu săgeți“ (Nyilas Keresztesek); „Garda zdrențăroșilor“ (Rongyos Garda); „Trupele libere“ (Szabad Csapatok); „Partidul Ardeleanesc Maghiar“ (Erdélyi Magyar Párt); „Partidul reinnoirii Maghiare“ (Magyar Megújulás Pártja); „Vânătorii Turanici“ (Turáni Vadászok), „Levente“ și altele. Aceste organizații au constituit componente ale mecanismului politico-statal de proliferare a ideologiei și practicilor fasciste și de realizare a actului de ocupație, precum și de promovare a politicii expansioniste a Ungariei horthyste privind satisfacerea pretențiilor ei anexioniste asupra întregii Transilvanii și a Banatului.

Imediat după instituirea ocupației militare horthyste a fost dezlănțuit un sălbatic val de teroare și asasinate, căruia i-au căzut victime sute de oameni nevinovați, pentru simplul motiv de a fi român, evreu, antifascist, revoluționar, comunist. Ip, Tresnea, Mureșenii de Cîmpie, Ciurmârna și cîte altele nume de localități transilvane au devenit simbol al martirajului, mărturii ale actelor de veșnică acuzare a fascismului de pe teritoriul românesc, ca pretutindeni în cuprinsul Europei. Numai în primele luni de ocupație horthystă au căzut victime 991 oameni executați, 6 813 maltratați, schingiuiți, batjocoriți. La acestea se adaugă zecile de mii de români expulzați, acțiune care urmărea realizarea strategiei horthyste: Transilvania fără români. În anii următori teroarea horthystă s-a răsfrînt tot mai mult și asupra populațiilor de alte naționalități,

¹⁸ Loc. cit., fila 210.

îndeosebi evrei, precum și ucrainieni, slovaci, inclusiv a unei însemnate părți din populația maghiară.

Nu numai în domeniul vieții social-politice, dar și în conducerea economiei, regimul fascist legionar risca de la început o totală compromitere, datorită faptului că legionarii puseseră sub controlul lor un număr important de întreprinderi industriale și comerciale. Definind așa-zisele principii așezate la temeliea politicii economice legionare, un „specialist“ în materie scria, în ianuarie 1941, în ziarul „Excelsior“: „Este firesc ca, odată cîștigată bătălia politică prin introducerea regimului legionar, să se urmărească rezolvarea problemei capitale a economiei românești: problema împărțirii veniturilor [...]; mai întîi împărțirea și apoi producția [...].“ Evident, întrebarea ce fel de venituri puteau fi împărțite fără producție se impune de la sine. Inițial aceste „venituri“ au fost însușite — așa cum va consemna și Lucrețiu Pătrășcanu — prin „jaf calificat, adică prin furt de proporții, prin întrebuintarea violenței [...] comisă pe o scară vastă“¹⁹. O statistică, deși incompletă, arată că în timpul celor 130 de zile, cît au participat la guvern, legionarii au acaparat prin violență, numai în afara capitalei, peste 3 400 de imobile, întreprinderi și alte bunuri a căror valoare s-a ridicat la mai mult de un miliard de lei (cursul din 1940)²⁰.

Legionarii au preconizat transformarea economiei românești pe baza principiilor economice național-socialiste, adică trecerea la o „economie dirijată“ de ei, cu scopul de a se îmbogăți pe seama însușirii avutului capitaliștilor indezirabili și a servi în același timp, nelimitat, interesele celui de-al treilea Reich. „Un regim legionar — declara Horia Sima în octombrie 1940 — nu poate să dăinuiască cu o structură economică liberală [...] Accentul trebuie să cadă pe *elementul politic* și în economie“²¹.

În scopul integrării activității „oricărei întreprinderi în politica generală a statului“, Antonescu adoptase, încă la 12 septembrie 1940, Decretul-lege nr. 3 122, prin care Ministerul Economiei Naționale era împuternicit să numească pe lângă întreprinderi „comisari speciali“, deveniți ulterior „comisari de românizare“, avînd puteri discreționare de control și supraveghere asupra tuturor acte-

¹⁹ Cf. Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, p. 236.

²⁰ Ibidem.

²¹ *Pe marginea prăpastiei*, 21—23 ianuarie 1941, vol. II, p. 35.

lor întreprinderilor industriale și comerciale pe lângă care erau acreditați. În majoritatea lor aceștia au fost recrutați din rîndul legionarilor, care și-au propus nu redresarea economiei naționale, ci jefuirea acesteia în scopuri de căpătuială personală, precum și deschiderea căilor pentru acapararea de către firme germane sau chiar de persoane particulare germane a numeroase întreprinderi din România, ceea ce a agravat și mai mult situația economică a țării²². Caracterizînd „românizarea” — după chipul și asemănarea dictaturii fasciste-militare — Lucrețiu Pătrășcanu scria: „În măsura în care dictatura fascistă militară la noi reprezintă marea burghezie și interesele ei, ea face totul ca să promoveze încercările pe care capitalul financiar autohton le-a făcut și în trecut pentru acapararea capitalului imobiliar evreiesc. Întreaga legislație a românizării este direct dictată de reprezentanții acestui capital [...]. În măsura în care dictatura militară-fascistă se sprijină pe o parte din aparatul birocratic al statului, elementele cele mai corupte, cele mai putrede ale acestui aparat se strîng în jurul ei și îi vin în ajutor. Căci dincolo de declarațiile pompoase și de recomandarea oficială a unor principii morale, dincolo de exhibițiile unor vizite făcute personal de «conducătorul Statului» la bucătăriile orfelinatelor și la grajdurile unor regimente, toate practicile dictaturii promovează corupția, încurajează și acoperă fraudă, malversațiunea și abuzul. Românizarea capitalului imobiliar evreiesc vine în sprijinul tocmai al acestor elemente funcționărești corupte, pe care se sprijină dictatura actuală și care, la rîndu-le, o sprijină, găsindu-și în simpla ei funcționare mijlocul de proprie îmbogățire²⁴. Fenomenele negative din economie căpătaseră o astfel de amploare, încît au stîrnit îngrijorări profunde atît burgheziei române, cît și oficialităților naziste acreditate în România. În decembrie 1940, Constantin I. C. Brătianu declara, într-o scrisoare adresată generalului Antonescu, că „teroarea creată de tinerii nerăspunzători silesc pe mulți comercianți și industriași ca să-și pună averea la adăpost, să o vîndă pe sume mici la minoritari subvenționați din afară sau chiar la organizații direct străine.

²² A.M.I., fond Cabinetul militar al lui I. Antonescu, pachet 177, dosar 1261; vezi și Gh. Zaharia, M. Fătu, op. cit., p. 177.

²⁴ Lucrețiu Pătrășcanu, *Problemele de bază ale României*, p. 201.

În loc de naționalizare se face o deznaționalizare mai periculoasă ca starea de astăzi [...]. S-au creat foarte mari întreprinderi comerciale germane care monopolizează exportul țării. Starea de nesiguranță a creat o criză de valori care face posibile înstrăinări la care capitalul român nu poate concura²⁵. În noiembrie 1940, Wilhelm Fabricius informa Berlinul că „jecmănitori fără nici o situație au venit aici cu scopul de a face averi în România presupus ocupată²⁶. La rîndul lui, Antonescu a fost nevoit să constate, în ședința Consiliului de Miniștri din 10 ianuarie 1941, că datorită lucrurilor oribile care se petrec în țară „ne vom pomeni peste două luni cu o catastrofă economică²⁷. În consecință, și ca urmare a ascuțirii divergențelor dintre el și șefii legionari, Antonescu hotărăște desființarea comisarilor de românizare și luarea unor măsuri care „să înlătore primejdia unui marasm economic în producția națională și în exercițiul comerțului, datorat unei dezordonate transferări de fonduri comerciale și industriale²⁸.

În profida intențiilor lui Antonescu de a elimina haosul din economie și a limita acapararea ei de către germani, penetrația nazistă n-a ținut seama de interesele burgheziei românești și de intențiile dictatorului român, silindu-l în final să tacă și să accepte cererile Berlinului. Unul din principalele instrumente folosite în acest scop l-a constituit acordul economic din 4 decembrie 1940, care a înlesnit îndeosebi acapararea importanțelor întreprinderi metalurgice: Uzinele Malaxa, Uzinele și Domeniile Reșița, Metrom, Cugir, Uzinele de fier Hunedoara ș.a., și petroliere de extracție și prelucrare: Astra Română, Faraky, Steaua Română, Explora, I.R.D.P., Petrol Blok²⁹ ale căror fonduri fixe și circulante au fost exploatate pînă la aproape completă epuizare, fără a se face vreo investiție importantă. În final „politica economică” a guvernului legionaro-antonescian a falimentat lamentabil³⁰.

²⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 103, dosar 8174, filele 71—74.

²⁶ D.G.F.P., Series D, vol. XI, doc. 276.

²⁷ *Pe marginea prăpastiei*, vol. 1, p. 225.

²⁸ Monitorul Oficial din ianuarie 1941.

²⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 103, dosar 8174, filele 32—38.

³⁰ Vezi pe larg, A. Simion, op. cit., p. 110—120; vezi și Gheorghe Zaharia, Mihai Fătu, op. cit., p. 177—178.

Sînt greu de evaluat exact pagubele cauzate economiei românești aservite Germaniei naziste. Pentru exemplificare, vom aminti faptul că numai pierderile suferite din cauza schimburilor neechivalente, în genere a sistemului de prețuri impus și a raportului necorespunzător dintre marcă și leu, cît și a scutirilor de taxe și impozite, a neplății tarifelor la transporturi și comunicații, s-au ridicat, pînă la 23 August 1944, la peste 446 milioane dolari la cursul din 1938³¹.

Acesta a fost, desigur numai sumar zugrăvit, tabloul sumbru al „operei de guvernare“ puse în practică de fascism în România. Poporul român a înfierat și a condamnat cu minie bandele legionare, regimul de dictatură fascistă, ridicîndu-se în apărarea intereselor țării. Valorificînd întreaga experiență anterioară a mișcării antifasciste, revoluționare, a mișcării comuniste, Partidul Comunist Român, depășind numeroase greutăți, s-a situat în fruntea luptei maselor populare pentru salvarea țării, pentru apărarea împotriva barbariei legionare, a ocupației naziste, a consecințelor rezultate din instaurarea regimului de dictatură legionaro-fascistă. În ultimele luni ale anului 1940 au avut loc puternice manifestații ale maselor muncitoare împotriva dictaturii antonesciene-legionare și a împingerii țării în războiul hitlerist. În fruntea luptei maselor s-au situat comuniștii. În București, Iași, Piatra Neamț etc., organizațiile partidului comunist au difuzat, imediat după instaurarea guvernului legionaro-militar, manifeste prin care chemau muncitorimea la luptă pentru salvarea țării, pentru apărarea propriilor interese, pentru izgonirea trupelor hitleriste. Printre primele acțiuni revoluționare cu caracter antifascist din această perioadă se înscrie adunarea de la Uzinele Malaxa din București, la care au participat peste o mie de oameni. La adunare au fost demascate gravele consecințe ale înfeudării țării față de Germania nazistă, subliniindu-se că mizeria, scăderea salariilor, teroarea atingeau proporții nemaicunoscute, creînd o situație cu totul insuportabilă. Cu acest prilej, muncitorii au formulat o serie de revendicări cu un pronunțat caracter politic, ca încetarea terorii, înlăturarea din uzină a poliției legionare

³¹ N. N. Constantinescu, *Subordonarea economiei românești de către Germania hitleristă și folosirea în acest scop de către ea a guvernării fasciste*, în „Împotriva fascismului“, p. 139.

ș.a.³². Acțiuni similare au avut loc și în alte întreprinderi din capitală, ca „Wolf“, „Leonida“, Pirotehnia armatei, la mai multe fabrici textile etc., precum și în centre industriale ca Brașov, Arad, Timișoara. Intrarea trupelor hitleriste în țară a determinat înțepirea acțiunilor revoluționare ale maselor muncitoare. Explicînd sensul pătrunderii hitleriștilor în țară, un manifest al Partidului Comunist Român din octombrie 1940 arăta: „Știm din experiența războiului imperialist trecut ce înseamnă această armată de ocupație. Și astăzi este vie amintirea jefuirii pînă la oase a României“³³.

La 26 octombrie, la Uzinele de vagoane „Astra“—Arad muncitorii români, maghiari și de alte naționalități au încetat lucrul „în semn de protest împotriva concedierii unor muncitori maghiari la cererea legionarilor“³⁴.

Printre acțiunile de masă din această perioadă se situează grevele demonstrative organizate de comuniști și social-democrați la minele Anina și la uzinele „Reșița“, urmate de mișcări revendicative în Valea Jiului, în Valea Mureșului, la Brăila etc. Întreaga țară a cunoscut în lunile octombrie-decembrie 1940 o puternică efervescență revoluționară, de protest împotriva fascismului și războiului. Una dintre cele mai puternice acțiuni de masă organizate de partidul comunist în capitală a fost cea de la 3 noiembrie din piața Obor. Lozincile sub care s-a desfășurat — „Jos fascismul!“, „Jos teroarea!“, „Vrem pîine, nu război!“, „Prietenie cu U.R.S.S.!“ — demonstrau convingător starea de spirit a maselor muncitoare, hotărîrea lor de a lupta pentru înlăturarea regimului fascist și a pericolului de război, pentru alungarea legionarilor de la putere.

În fața acestor frămîntări sociale, vizînd nemijlocit regimul dictatorial pe care-l patrona, Antonescu a căutat soluții pentru salvarea propriei poziții. Una din măsurile ordonate de dictator a fost intensificarea, prin orice mijloace, a acțiunilor de reprimare a mișcării revoluționare a maselor. Pe raportul prezentat de Direcția generală a poliției, patronată de legionari, referitor la demonstrația de la 3 noiembrie, Antonescu puse următoarea rezolu-

³² „Scinteia“ din 17 septembrie 1940.

³³ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. II, dosar nr. 2 973, fila 1.

³⁴ Bányai László, *Lupta comună a oamenilor muncii români și maghiari împotriva dictaturii militaro-fasciste și a cotropirii horthyste*, în „Împotriva fascismului“, p. 249.

ție: „Orice manifestație de dezordine va fi reprimată cu armele. Se vor stabili instigatorii și agitatorii. Aceștia să fie condamnați la muncă silnică pe viață. Dacă nu este lege, să se facă imediat”³⁵.

Evident, Antonescu nu ignora faptul că una dintre cauzele care provocau adinca revoltă și protestul vehement al maselor împotriva regimului o constituiau abuzurile și acțiunile teroriste ale legionarilor, care subminau întreg edificiul statului, ameninșind cu prăbușirea chiar a dictatorului. De aceea, el va încerca să adopte unele măsuri pentru a stăvili anarhia și samavolniciile legionare și a-i subordona total pe legionari. Într-o cuvîntare ținută la Alba Iulia, la 1 decembrie 1940, Antonescu, adresîndu-se legionarilor, le spunea: „Am suferit pentru voi, am luptat pentru voi, mi-am sfărîmat în țândări o carieră strălucită pentru voi și am pătimit pentru voi. Am nu numai dreptul, dar și datoria să vă cer și ascultare neșovăitoare, și dăruire completă [...]. Lucrați în ordine, în liniște”³⁶. La 14 decembrie el cerea „forului legionar”, personal lui Horia Sima, să pună capăt abuzurilor Gărzii de fier. „Dacă astfel de acte continuă — spunea Antonescu —, eu nu pot tolera la infinit dezordinile care dau peste cap țara. Atrag ultima oară atenția tuturor ca să facă pe legionari — unii prin autoritatea pe care trebuie s-o aibă în cadrul Legiunii (referire directă la Horia Sima. — *n.n.*) și altora (Ministerul de Interne) prin răspunderea pe care o au în stat — să renunțe la aceste sisteme, care compromit totul și nu dau nimic”³⁷. Organele de informații dețineau date potrivit cărora legionarii, încă la mijlocul lunii decembrie 1940, pregăteau ca variantă a rezolvării contradicției dintre ei și Antonescu asasinarea acestuia³⁸. Varianta asasinării era cunoscută și colaboratorilor Legației germane din București, care apreciau, nu fără temeii, că „o înțelegere între Sima și Antonescu este imposibilă și că Antonescu va sfîrși prin a fi asasinat, iar partidul legionar, ca întotdeauna, va spune că fapta se datorește inițiativei personale a unui exaltat”³⁹. În

³⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. I, dosar nr. 251, fila 249.

³⁶ *Pe marginea prăpastiei*, vol. I, p. 5.

³⁷ A.S.B., dosar nr. 9 039, vol. 35, fila 145.

³⁸ Loc. cit., dosar S.S.I., vol. 5 (112). Dare de seamă asupra rebeliunii, fila 46.

³⁹ A.S.B., fond A, dosar nr. 40 010, vol. 131, fila 76.

paranteză fie spus, gîndul nutrit de Horia Sima nu era de dată prea recentă. Încă de la începutul existenței statului „național-legionar”, acesta luase o seamă de măsuri pentru a pregăti condițiile înlăturării lui Antonescu din guvern și a preluării în întregime a puterii de către Garda de fier. În acest scop, el a organizat un serviciu special de informații aparținîndu-i în exclusivitate, condus de un legionar, însărcinat „a urmări demnitarii și cadrele superioare legionare sub raportul fidelității față de el [...] și filarea lui Antonescu”. Ajutorul șefului acestui grup avea misiunea să se ocupe numai cu obținerea de informații despre Ion Antonescu. Acesta avea în subordine o rețea informativă alcătuită din 10 ofițeri tineri, recrutați prin intermediul unui ofițer-elev de la Școala superioară de război, plătiți cu o sumă lunară totală de 300 000 de lei, precum și circa 80 de studenți legionari și un număr de servitoare din casele prietenilor lui Antonescu. Relatînd rezultatele activității de urmărire a dictatorului, ajutorul șefului acestui serviciu de informații legionar spunea: „Am aranjat ca ofițerii tineri să intre în legătură cu aceste servitoare, care își primeau de acum cadourile prin ei, ceea ce, se înțelege, îmi urcase cheltuielile cam dublu. Însă destul de curînd au început să apară roadele. Tot felul de mese la care participau nu numai diferiți englezi din societățile petroliere românești, ci și membri din Legația engleză. Într-o casă [...], proprietatea unei rudenii, au reușit să instaleze cea mai modernă creație de fonograf cu placă și primisem trei plăci dintr-o asemenea reunine [...] Antonescu vizita prietenii din fosta ligă «Vlad Țepeș» [...], cunoscuți masoni și anglofili”⁴⁰. Pentru legionari, eventualitatea înlăturării lui Antonescu fusese stabilită din capul locului, deoarece, după cum explica același informator, „dacă nu reușim să-l alungăm cumva pe Antonescu, vom rămîne în afara istoriei”⁴¹.

Evident că în rezolvarea acestor divergențe dintre exponenții fascismului din România, rolul hotărîtor îi revenea lui Hitler, în general Germaniei naziste. Pentru acesta nu era indiferent cum vor evolua evenimentele interne din țara noastră. În primul rînd, după cum se știe, România ocupa un loc dintre cele mai importante în pro-

⁴⁰ Loc. cit., dosar nr. 87 359, vol. 1, fila 219.

⁴¹ Loc. cit., fila 220.

iectatele planuri agresive ale Germaniei împotriva U.R.S.S. Din acest punct de vedere, Hitler și, în general, nazismul aveau nevoie de existența în țara noastră a unui regim politic cât mai stabil și, firește, subordonat fără rezerve intereselor Germaniei. Desigur, legionarii erau dispuși să pună totul la dispoziția Germaniei, dar perioada de guvernare de după 6 septembrie crea pentru hitleriști justificade semne de întrebare cu privire la capacitatea Gărzii de fier de a asigura aceasta. Abuzurile, agresiunile, jafurile, crimele din perioada septembrie-decembrie compromiseseră legionarismul în fața opiniei publice românești, demonstraseră lipsa oricărei baze sociale și caracterul aventurier al acestei mișcări, iar toate acestea îi reduceau șansele la încredere din partea conducătorilor celui de-al III-lea Reich, a lui Hitler, pentru care devenea tot mai limpede că legionarii nu constituiau o garanție în cazul antrenării României în planurile agresive, războinice ale Germaniei naziste.

La sfârșitul lunii decembrie, prin intermediul lui Fabricius, ministrul Germaniei la București, Ion Antonescu își pregătește o nouă vizită la Hitler. Scopul acestei vizite nu este încă pe deplin elucidat. Fie că Antonescu dorea ca Hitler să medieze între el și Horia Sima pentru menținerea colaborării în guvern, fie că dorea să solicite sprijinul pentru a pune capăt acestei colaborări și a instaura un guvern omogen militar, fără legionari. Fapt este că rezultatul acestei vizite, în împrejurările în care a avut loc, i-a fost favorabil. La aceasta a contribuit nemijlocit însuși Horia Sima, care, manevrat de Himmler prin agentura sa din România condusă de „atașatul de poliție“ de pe lângă Ambasada germană, căpitanul Peter Geisler, a refuzat să-l însoțească pe Antonescu la Hitler, deși fusese invitat. După spusele ulterioare ale lui Killinger, Horia Sima nu voia să-și dezvăluie față de Hitler, în prezența lui Antonescu, intențiile cu privire la colaborarea cu generalul, și mai cu seamă voia să evite a se angaja la o conlucrare definitivă cu Antonescu în guvern.

Sfârșitul anului 1940 și începutul anului 1941 pun din nou față în față pe poziții opuse pe cei doi protagoniști: Ion Antonescu, care își asigurase un plus de sprijin din partea lui Hitler și a armatei germane de ocupație, și Horia Sima, șeful mișcării legionare. Acesta din urmă încearcă să se folosească de avantajul inițiativei pentru a impune un deznodământ favorabil lui. Potrivit informații-

lor furnizate de organele de resort de sub influența lui Antonescu — poliția, jandarmeria și serviciul secret de informații —, legionarii voiau să sărbătorească la 1 ianuarie 1941 „un an nou cu oameni noi și suprimarea a tot ce este vechi“⁴². În acest scop se pregătesc să ocupe instituțiile publice din întreaga țară, cu ajutorul aceluiași „echipe ale morții“, care să extermine pe toți oamenii politici „vechi din țară“⁴³. Intervenția promptă a organelor Ministerului de Interne, trecute sub controlul lui Antonescu, zădărnicește dezlănțuirea rebeliunii legionare la 1 ianuarie. Eșecul determină Garda de fier să caute sprijinul unor cercuri influente naziste. Horia Sima îl avea în vedere mai ales pe Himmler, în solda căruia era de mai multă vreme. Prin rezidentul Gestapoului din România, Geisler, reușește să-l convingă pe Himmler să provoace retragerea lui Fabricius din calitatea de ministru al Reichului la București, cu care Sima avea relații de-a dreptul neamicale.

Spre mijlocul lunii ianuarie, când Killinger urma să descindă la noul său post, legionarii erau deja în posesia unor informații deloc favorabile, astfel că sînt nevoiți să pregătească o nouă acțiune „în scopul de a răsturna pe conducătorul statului și a se remania guvernul cu elemente legionare“⁴⁴. Documentul care consemnează acest fapt, datat 11 ianuarie 1941, arată că „formațiunile legionare ar fi alarmate și gata să răspundă la semnalul ce se va da cu această ocazie“⁴⁵. Pentru a afla în ce măsură se pot bizui pe un sprijin eficient din partea cercurilor oficiale naziste, directorul general al siguranței și polițiilor, Al. Ghyka, trimite lui Rudolf Hess, locțiitor al lui Hitler însărcinat cu relațiile dintre mișcarea legionară din România și cabinetul lui Hitler, o telegramă prin care informează că generalul Antonescu și guvernul român (în afară de legionarii din guvern) sînt vînduți iudeo-masonilor. La aceasta, Hess răspunde: „D-nul general Antonescu trebuie să rămînă la conducere; ceilalți componenți ai guvernului se pot schimba cum doresc“⁴⁶. Răspunsul, după cum se vede, era concludent. La cabinetul lui Hitler

⁴² Loc. cit., dosar nr. 9 039, vol. 7, fila 17.

⁴³ Loc. cit., fila 18.

⁴⁴ Loc. cit., dosar S.S.I., nr. 5 (112). Dare de seamă asupra rebeliunii, fila 47.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

cartea de vizită cu emblema Garda de fier din România, semnată Horia Sima, nu se mai bucura de creditul pe care îl nădăjduiau legionarii, iar Himmler și agentura lui nu îndrăzneau să împingă pe legionari înaintea lui Antonescu, contravenind astfel dorinței lui Hitler.

Preferința acordată de acesta lui Antonescu a fost confirmată și cu prilejul întâlnirii care a avut loc între cei doi la Salzburg, în ziua de 14 ianuarie 1941. Cu acest prilej, Ion Antonescu a fost investit de către Hitler cu un mandat forte, care îi va permite să trateze cu Sima de pe pozițiile superioare ale favoritului la supremația absolută în stat. Întors de la Salzburg, Antonescu adresează lui Horia Sima o scrisoare în care îi face cunoscute unele aprecieri ale lui Hitler referitoare la colaborarea nesatisfăcătoare dintre el, Antonescu, și legionari, precum și recomandarea adresată de fűhrer legionarilor de a înceta agresiunile interne. Scrisoarea, avînd valoarea unui avertisment, spunea textual: „Orice dezordine internă de orice natură și de oricine ar fi comisă nu trebuie să fie tolerată”⁴⁷.

La o analiză sumară a lucrurilor s-ar putea conchide că sosise momentul în care căpeteniile fasciste erau gata pentru atacul menit să tranșeze radical conflictul ivit. În realitate, lucrurile însă nu ajunseseră la acest stadiu, cel puțin la jumătatea lunii ianuarie 1941. Adevărul pare a fi că Ion Antonescu nu era încă hotărît să lichideze colaborarea cu legionarii în guvern. Unele informații arată că spre mijlocul lunii ianuarie el căuta soluții pentru a înlătura nu Garda de fier, ci pe Horia Sima din guvern, pentru a-l izola pe acesta de mișcarea legionară și a atrage de partea lui alți conducători legionari, mai docili, dispuși nu numai să-i recunoască supremația, ci să-i pună la dispoziție mișcarea legionară, spre a o folosi ca sprijin politic⁴⁸. Încercările sale au fost însă blocate de intransigența și manevrele lui Horia Sima, care rîvnea cu o îndîrjită ambiție să ocupe locul lui Antonescu. Nu pe poziții la fel de rigide s-au situat alți conducători legionari, care mai sperau într-o eventuală netezire a căilor de apropiere dintre Antonescu și Garda de fier. A avut loc în acest sens chiar un schimb de păreri între Antonescu

⁴⁷ A.S.B., fond Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinet militar, pachet nr. 177, dosar nr. 1 261.

⁴⁸ Loc. cit., fond A, dosar nr. 9 039, vol. 7, filele 16—17.

și unii fruntași legionari, printre care Augustin Bideanu și V. Noveanu, cărora le-a cerut sprijin pentru înlăturarea lui Horia Sima de la conducerea Gărzii de fier. Aceștia au răspuns favorabil⁴⁹, în vreme ce N. Petrașcu, de pildă, a ținut să atragă atenția lui Antonescu că el, generalul, „este singur în politică și numai noi (legionarii. — *nm.*) îl putem ajuta în acest domeniu”. Iar, pentru a se face cît mai limpede înțeles, avertiza: „Nu vom pleca de la putere decît morți”⁵⁰.

Concomitent, în scopul dobîndirii „indulgenței” de la Berlin, care să le sporească șansele în concurența cu Antonescu, în zilele de 17—18 ianuarie legionarii desfășoară în țară o „campanie de conferințe”, afirmîndu-și din nou public loialitatea față de cancelarul Hitler, de național-socialism. În aceste împrejurări se ivește pentru legionari un nou prilej pentru dezlănțuirea unor acțiuni teroriste, violente: uciderea de către un cetățean grec a unui ofițer superior german, în fața hotelului „Ambasador” din București. Incidentul va fi folosit atît de către legionari, cît și de Antonescu ca argument în declanșarea evenimentelor dintre 21 și 23 ianuarie 1941.

20

Rebeliunea — apogeul terorismului legionar

Înainte de a înfățișa tabloul acelor zile de teroare și groază trăite de contemporani, sînt necesare cîteva precizări. În primul rînd, rebeliunea a fost rezultatul ascuțirii la maximum a contradicțiilor dintre șeful guvernării militare-fasciste, Ion Antonescu, și gruparea legionară din jurul lui Horia Sima. Răfuindu-se cu Antonescu, legionarii sperau să-și asigure dominația absolută în stat¹.

În al doilea rînd, rebeliunea a evidențiat din nou puternicele contradicții din interiorul Gărzii de fier, materializate, printre altele, în existența a două grupări — cea

⁴⁹ Loc. cit., dosar nr. 46 284, fila 54.

⁵⁰ Ibid.

¹ Mihai Fătu, Ion Spălățelu, *Contradicțiile dintre generalul Antonescu și Garda de fier în perioada septembrie 1940—ianuarie 1941*, în „Împotriva fascismului”, p. 235—245.

din jurul lui Horia Sima, care reclama puterea pentru legionari fără Antonescu, și cealaltă polarizată în jurul lui I. Zelea Codreanu, tatăl „căpitanului“, care urmărea un dublu scop: continuarea participării la guvernul Antonescu și folosirea prilejului pentru îndepărtarea lui Horia Sima din fruntea Gărzii de fier. Așa se face că în înăbușirea rebeliunii și apoi în acțiunea de lichidare a virfurilor legionare care au dezlănțuit agresiunea, Antonescu va avea de partea sa încă un avantaj — cadre legionare „dizidende“ și opuse lui Horia Sima.

În al treilea rând, în deznodământul confruntării dintre Ion Antonescu și Garda de fier, un rol hotărâtor îl vor avea trupele germane de ocupație și, în general, sprijinul acordat lui Antonescu de către Hitler.

Ambii adversari vor folosi rebeliunea nu numai în scopul imediat al rezolvării în favoarea proprie a problemei puterii în stat, ci și pentru intimidarea și reducerea la tăcere a poporului român prin metode violente, teroriste, premisă necesară creării atmosferei prielnice îndeplinirii planurilor în care erau angajați. Din acest punct de vedere, cele două căpetenii fasciste, în ciuda puternicelor contradicții, aveau scopuri comune.

Pe aceste coordonate esențiale se înscriu evenimentele singeroase din ianuarie 1941.

Pentru a-și justifica agresiunile, legionarii au invocat drept motiv necesitatea luptei împotriva acelor care subminau raporturile dintre România și Germania nazistă. În mod concret, ei se refereau la aceia care au încurajat și au patronat asasinarea, la 19 ianuarie, a maiorului german Döring, șeful Serviciului german de informații din Balcani, de către cetățeanul grec Demetrios Sarantopulos. Cauzele adevărate ale acestui asasinat sînt greu de restabilit și nici nu fac obiectul acestei lucrări. Dar, după unele informații oferite de organele de stat românești după rebeliune, asasinatul nu poate fi desprins de efortul legionarilor de a crea în interior o stare de spirit prielnică obținerii unui sprijin efectiv din partea trupelor și oficialităților hitleriste din România în confruntarea lor cu Antonescu. În acest sens se consemna într-un document din 9 mai 1941 că, „pentru a discredita față de germani pe conducătorul statului și a-i face să intervină în favoarea mișcării legionare, mai ales că noul ministru german (von Killinger — *n.n.*) făcuse această promisiune

lui Horia Sima — s-ar fi dat ordin (Corpului Răzleții. — *n.n.*) să organizeze [un atentat] împotriva șefului misiunii Germane în România, cu prilejul căruia a fost ucis maiorul Döring. Astfel că asasinul grec n-a fost decît o unealtă în miinile legionarilor din Corpul Răzleții“, în vederea provocării unei reacții germane împotriva lui Antonescu. Oricum însă, motivul nemijlocit al dezlănțuirii rebeliunii legionare l-a constituit îndepărtarea de către Antonescu a generalului Petrovicescu de la Ministerul de Interne și a lui Al. Ghyka de la Direcția generală a polițiilor și siguranței, oamenii Gărzii de fier. În aceeași zi, Antonescu luase măsuri de înlocuire a tuturor prefectilor, chestorilor și primarilor legionari.

Pentru a înțelege mai bine acest moment, trebuie ținut seama și de rolul pe care l-au avut agenții lui Himmler în România, care au incitat și au încurajat pe legionari în dezlănțuirea agresiunii. Într-un raport către Ministerul de Externe al Germaniei din 26 februarie 1941, von Killinger afirma: „Unele cercuri germane (de la Legația Germaniei din București. — *n.n.*) au contribuit prin comportarea lor la realizarea acestei tentative (rebeliunea. — *n.n.*). Aceștia sînt: reprezentanții SD-ului, conducătorii SS-ști von Bolschwing, procurorul SS Geissler, liderii SS-ști Koenen și Waschinowski, cît și atașatul pentru problemele agricole, conducătorul SS-ist Kräutle, conducătorul SS-ist contele Meran și conducătorul SS-ist de la Departamentul economic al legației, Wenzel. În plus — spune Killinger —, eu consider ca fiind implicați și cîțiva membri din A.C.“² (Organizația național-socialistă a germanilor de peste hotare. — *n.n.*).

Relatînd modul în care aceștia au jucat un rol important în încurajarea terorismului legionar, Killinger se referă la faptul că unii dintre cei citați au intervenit în favoarea lui Ghyka și Maimuca cînd Antonescu i-a arestat, că au avut „legături strînse cu Legiunea și [...] au aprobat acțiunea legionarilor“. Au încercat chiar să-i dovedească și lui că „Legionarii au dreptate“, ceea ce făcea dovada — după cum spunea reprezentantul celui de-al

² Documents on German Foreign Policy 1918—1945, Series D, volume XII, Her Majesty's Stationery Office, London, doc. nr. 94.

treilea Reich — „că aceștia au aprobat acțiunea legionarilor, în timp ce încercau să minimalizeze pe Antonescu“³.

În aceste condiții legionarii încep pregătirile pentru dezlănțuirea unei acțiuni violente, armate, menită a înlătura pe Antonescu de la putere și a instaura un guvern omogen legionar. La 16 ianuarie, din însărcinarea lui Horia Sima, Vasile Boldeanu, secretar general adjunct al Gărzii de fier și comandant al legionarilor din București și Muntenia, a convocat o ședință cu toți șefii de sectoare din capitală, cărora le-a dat instrucțiuni pentru pregătirea unei acțiuni menite „să treacă în istorie pe Horia Sima“⁴. În noaptea aceleiași zile, Horia Sima, împreună cu fostul ministru de externe generalul Petrovičescu, organizează la sediul legionarilor din str. Roma o ședință cu toate cadrele de conducere ale Gărzii de fier și șefii din capitală. La această ședință Vasile Boldeanu a raportat că „Armata verde a capitalei este gata și că sufletește este mai puternică decât orice armată“⁵. Legionarii erau conștienți însă că o acțiune de o astfel de amploare, în condițiile prezenței armatei germane în România și a subordonării țării celui de-al treilea Reich, nu putea fi declanșată fără acordul oficialităților naziste din țară și într-un climat politic intern favorabil obținerii unui astfel de acord. Ca urmare, conducerea Gărzii de fier a dispus ca, în ziua de 19 ianuarie, să se țină în județe, de către cadre de răspundere, o conferință publică cu tema: „Luptăm împotriva Angliei“. Prin această conferință se urmărea să se „adîncească doctrina legionară în masele populare; să se obțină încrederea nelimitată din partea puterilor Axei [...] să se obțină un eventual sprijin din partea armatei germane“⁶. Toți vorbitorii plecați în județe s-au întors în capitală în seara aceleiași zile. Prin aceste întruniri Horia Sima a socotit că „a obținut sprijinul armatei germane, care le va da ajutor“. În consecință Horia Sima ordonă începerea luptei pentru „biruința legionară“⁷.

În seara zilei de 20 ianuarie, legionarii organizează manifestații în București, în cursul cărora, după ce se erijează în apărători ai armatei germane, afirmînd că ei

³ Ibid.

⁴ A.M.I., fond O, dosar 28 264, fila 8.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

⁷ *Pe marginea prăpastiei*, vol. II, p. 227.

„nu pot admite ca soldații germani să fie măcelăriți pe străzile capitalei de agenții Angliei“, formulează ca lozincă fundamentală „guvern legionar“⁸. În aceeași seară, potrivit planului anterior stabilit, au încercat să ocupe toate instituțiile centrale de stat și au luat măsuri de apărare a sediilor legionare.

La 21 ianuarie, dimineața, cînd noii numiți în posturile de ministru de interne și directorul general al polițiilor și siguranței s-au prezentat să-și preia funcțiile, au găsit localurile instituțiilor respective ocupate de legionari. Încercarea armatei de a-i evacua fără vărsare de sînge a fost respinsă cu foc.

Pentru a avea inițiativa, Horia Sima ordonă dezlănțuirea luptei generale. În capitală încep demonstrații de stradă ale legionarilor. În fruntea lor se aflau Viorel Trifa, președintele studenților legionari, și Dimitrie Grozea, comandant al așa-zisului Corp muncitoresc legionar. Din coloane legionarii scandau lozinci ca: „Vrem guvern legionar“, „Horia Sima conducător“. Viorel Trifa a redactat și un manifest incendiar, în care principala cerință formulată era „guvern legionar“. Un alt manifest, în care erau formulate, de asemenea, în mod expres, cererile: „Vrem guvern legionar“, „Vrem România legionară“, a fost răspîndit de Dimitrie Grozea. Ambele manifeste au fost citite de către autorii lor în cadrul unei adunări legionare desfășurate la statuia lui Mihai Viteazul din București⁹. În această atmosferă se constituie noi „echipe ale morții“, care aveau menirea să-l suprimă, în primul rînd, pe Ion Antonescu, apoi pe Cancicov, ministrul economiei naționale, pe Rioșanu, subsecretar de stat la Ministerul Afacerilor Interne, pe Eugen Cristescu, șeful S.S.I. Legionarii ocupă alte instituții centrale de stat. În cazarma gardienilor publici din vecinătatea Consiliului de Miniștri, elementele convertite la legionarism se baricadează și se pregătesc de luptă. Conducătorii legionari, în frunte cu Horia Sima, se ascund în locuri secrete, de unde conduc rebeliunea, care izbucnește și în provincie. Guvernul Antonescu ia măsuri de împiedicare a extinderii agresiunilor legionare. Se emit ordine pentru ocuparea de către armată a instituțiilor de stat, pentru a evita preluarea lor de către legionari. Este clar că în primele momente Antonescu a

⁸ Ibid.

⁹ A.M.I., fond A, dosar nr. 1 093, volumul 1, fila 139, 142.

intenționat să lichideze rebeliunea fără vărsare de sânge. În ordinul nr. 536 din 21 ianuarie 1941, transmis de Ministerul de Interne prefecturilor de poliție, referitor la ocuparea de către trupe a tuturor instituțiilor publice, se afirmă: „În județele unde mișcarea legionară este mai puternică, veți lua măsuri severe, însă lucrând cu mult tact. Nu se va trage decât în ultimă instanță, când toate mijloacele împăciuitoare vor fi epuizate”¹⁰. În ordinul nr. 352 din aceeași zi, Ministerul de Interne cerea tuturor prefecturilor: „Ocupați imediat cu gărzi puternice toate oficiile poștale, telegrafice și gările. În caz că se va încerca ocuparea lor de către alte persoane străine, se va face uz de prescripțiile regulamentare în caz de tulburări”¹¹.

Rebeliunea se extinde însă în întreaga țară. Încă la 20 ianuarie, la Brăila, legionarii fac încercări de a ocupa localul poștei și telegrafului din localitate. A doua zi au atacat și localul prefecturii județului. Fiind împiedicați a pătrunde în clădire, au folosit forța, iar apoi „au năvălit în holul prefecturii, dezarmând santinelele și trăgând focuri de revolver. Trupa rămasă afară, nedezarmată, a făcut uz de arme. Rezultatul împușcăturilor — doi soldați răniți, 11 legionari morți și 8 legionari răniți. Legionarii, văzând că nu le-a reușit planul și intimidăți de atitudinea energetică a armatei, au fugit, răspîndindu-se în oraș”¹².

Descriind evenimentele din Craiova, un martor ocular scria că legionarii au „tăiat firele de telefon [ca] să izoleze Craiova; s-au dus echipe de legionari să ocupe uzina electrică, stația de refulare a apei și au avut incidente cu armata [...]. S-au dus [apoi] să ocupe poșta, chestura, prefectura și au fost respinși. Două damigene cu substanțe toxice erau destinate să otrăvească apa din stația de refulare, ca să omoare locuitorii orașului Craiova, pe când legionarii erau înștiințați să nu bea apă [...] Mii de oameni erau deja pregătiți să fie duși în pădurea Leamna, să fie omorâți [...]. Groaza a domnit în tot orașul [...]. O echipă de copii de la Școala Normală și alte școli din Craiova, ca cea industrială, plecată la București cu revolverele, s-a întors în grabă [însă] cu o mașină de

¹⁰ A.S.B., fond D, dosar nr. 1 012. Rezumat asupra evenimentelor din 21—23 ianuarie 1941, fila 7.

¹¹ Loc. cit., fila 8.

¹² Loc. cit., documentul „Istoricul evenimentelor petrecute în zilele de 20—25 ianuarie 1941 în orașul și județul Brăila“.

piață, fugind din București, văzînd că armata e puternică”¹³.

La Oravița, în aceeași zi, legionarii au ocupat prefectura, unde fusese instalat încă de dimineață noul prefect, numit de Antonescu. La Făgăraș, legionarii s-au pregătit cu febrilitate în vederea luptei. Pentru a fi siguri de reușită, au trimis o delegație la comandamentul german, cerînd protecția trupelor din localitate. În noaptea de 21/22 ianuarie, toți legionarii s-au „mărturisit și împărțit” în fața unui preot legionar.

Deosebit de violent a început rebeliunea la București. Armata ocupase localul Siguranței generale, Palatul telefoanelor și Președinția Consiliului de Miniștri. Legionarii se baricadaseră la Prefectura poliției capitalei, Ministerul Economiei Naționale și cazarma gardienilor publici. La aflarea veștii că ordinul lui Sima de a aduce legionari din provincie ca întăriri nu poate fi îndeplinit din pricina măsurilor luate de Direcția generală a C.F.R., condusă de colonelul Orezeanu, legionarii hotărâsc să-l lichideze. Două autocamioane cu legionari descind la locuința acestuia, o înconjoară și, folosind armele, încearcă să-l suprime. Singur, colonelul Orezeanu ucide 9 legionari, fără ca aceștia să-și atingă țelul.

Încolțiți, legionarii hotărâsc să-și pună la bătaie toate rezervele de care dispuneau în capitală. Cei de la Uzinele Malaxa, cu buna învoire a patronului, echipează cu „băieți de sacrificiu” trei tancuri existente în uzină, imobilizează comandantul militar și garda militară a uzinei și vin în ajutorul rebelilor de la Președinția Consiliului de Miniștri. În după-amiaza zilei, armata încercuiește și încearcă să ocupe cazarma gardienilor publici de lângă Președinție. Are loc un intens schimb de focuri. Tancurile legionarilor sînt paralizate. În același timp, două tancuri militare somează pe rebelii din Prefectura poliției să se predea. Refuzul este anunțat prin rafale de arme automate trase de legionarii baricadați. Riposta armatei reduce la tăcere pe legionari. În acest timp, prefectura județului Ilfov, unde se retrăsese fostul ministru de externe, legionarul Mihail Sturdza, „a dat ordin prin preturi ca toate garnizoanele legionare să intre în stare de alarmă și să trimită legionari înarmați la București, iar restul să imo-

¹³ *Pe marginea prăpastiei*, vol. II, p. 303—304.

bilizeze autoritățile locale, să ocupe centralele telefonice și să dezarmeze pe jandarmi, ocupînd posturile¹⁴. Dezordini și agresiuni legionare au avut loc în unele capitale de județ: Brașov, Făgăraș, Ploiești, Alba Iulia, Giurgiu, Turda, Arad, Lugoj, Timișoara, Caransebeș, Tîrgu Jiu, Rîmnicu-Vîlcea etc.¹⁵. Astfel, în seara zilei de 21 ianuarie, rebeliunea era generalizată, iar Horia Sima se socotea victorios. El ordonă rezistență și ofensivă. Este incitat în această atitudine și de agenții lui Himmler din București, care prin C. Papanace țineau legătura cu „comandamentul”. În același timp, Ion Antonescu era încurajat și îndemnat să nu cedeze de către von Killinger și Fabricius¹⁶, care, deși predase postul, în timpul rebeliunii a fost în București.

În seara zilei de 21 ianuarie, Ion Antonescu lansează un apel în care cere ca în 24 de ore să se restabilească ordinea. Este interesant de remarcat că în acest apel Antonescu încă nu condamnă public pe legionari pentru dezlănțuirea rebeliunii¹⁷. În aceeași seară, prin delegația familiei (în sens de formațiune. — *n.n.*) legionare „general Cantacuzino-Grănicerul” încep tratative de mediere între Antonescu și Horia Sima. Un prim pas întreprinde profesorul P. P. Panaitescu, rectorul Universității București, și profesorul V. Chirnoagă, rectorul Politehnicii, ca mandatar ai lui Horia Sima. Ei propun lui Antonescu o împăcare, cu acceptarea următoarelor condiții: toate trupele să fie retrase în cazărmi, după care se vor retrage și legionarii, urmînd să se constituie un guvern numai din legionarii desemnați de Horia Sima. Rezultă că, deși conducător al statului, Antonescu nu mai avea dreptul să numească miniștri. În discuția cu delegația familiei Cantacuzino, generalul se arătase dispus să cedeze în fața unor pretenții ale lui Sima, dar nu să-i dea mîna liberă să numească miniștri peste capul lui. Răspunzînd unuia din delegație, care i-a propus, totuși, să admită ca Horia Sima să-i prezinte o listă de guvern, Antonescu a spus: „Bine, domnilor, întind o mîna prietenească d-lui Horia Sima. Să-mi aducă o listă de 20—30 de legionari [...] și să alegem din ei guvernul [...] duceți-vă o delegație la

¹⁴ A.M.I., dosarul nr. 9 039, fila 157.

¹⁵ Ibid., fila 157—160.

¹⁶ Loc. cit., dosarul nr. 40 010, vol. 131, p. 57.

¹⁷ *Pe marginea prăpastiei*, vol. II, p. 293.

Horia Sima și aduceți-mi o listă¹⁸. Dar Horia Sima nu voia nici un compromis. El dorea totul. Sima cerea ca generalul să se retragă de la conducerea efectivă și de la controlul treburilor statului, atribuții pe care le îndeplinea în calitate de prim-ministru; el, Horia Sima, să fie prim-ministru; guvernul să fie 100% legionar, repunînd în funcție pe Petrovicescu la Interne, pe Al. Ghyka la Direcția Generală a Siguranței Statului și pe Radu Mironovici ca Prefect al Poliției Capitalei, adică pe toți aceia pe care generalul îi scosese din funcție¹⁹.

În ziua de 22 ianuarie, legionarii au continuat să-și extindă acțiunile agresive în întreaga țară. În București au sechestrat sau incendiat depozite de benzină, au oprit circulația tramvaielor și autobuzelor. Din cazarma gardienilor publici continua să se tragă asupra clădirii Președinției Consiliului de Miniștri. Au fost dezarmate unități militare izolate și se continua înarmarea legionarilor. Asupra armatei, care încerca să restabilească ordinea, legionarii deschideau foc. S-au întetit manifestațiile legionare care cereau guvern Horia Sima.

În piața din fața Teatrului Național, Radu Gyr, pe atunci directorul general al teatrelor, îndemna pe legionari să intensifice acțiunile pentru înlăturarea lui Antonescu „masonul”, Antonescu „mexicanul”, pentru înlăturarea „generalului de operetă”, a „dictatorului cizmuliță”, ca și a lui Ică Antonescu, „gogoșa cu joben”, „ombilic înfuriat” și alte epitete de același nivel intelectual, cu care însuși Radu Gyr recunoaște că i-a etichetat pe cei doi Antonești²⁰.

În timpul agresiunilor legionare din capitală, „Preotul Vasile Boldeanu — după cum consemnează un document al autorităților de stat române din 9 mai 1941 — îmbrăcat civil, conduce, împreună cu Mihăiță Marin, bandele de derbedei în care își puneă toată speranța, comunicînd din oră în oră la comandamentul legionar unde se aflau Horia Sima și Petrovicescu (în casa fostului ministru Sturdza de lângă Atheneu) că succesul legionarilor este imediat și definitiv [...], preotul Vasile Boldeanu a dirijat cele mai mari omoruri săvîrșite de bandele lui Mihăiță Marin²¹.”

¹⁸ A.S.B., fond A, dosar nr. 9 034, vol. 12, fila 76.

¹⁹ *Pe marginea prăpastiei*, vol. II, p. 231.

²⁰ A.S.B., fond A, dosar 47 299, vol. 4, fila 141.

²¹ A.M.I., fond O, dosar 28 264, fila 10.

La Ploiești, după ce au manifestat pe stradă cerînd „gubern legionar“, rebelii au ocupat cu forța armelor localul prefecturii, centrala telefonică, chestura poliției. La Tîrgoviște au adunat elevi, le-au distribuit arme și i-au așezat în capul coloanei legionare destinate ocupării instituțiilor publice, pentru a împiedica armata să tragă asupra lor.

Dar rebeliunea nu s-a limitat doar la atît. Profitînd de atmosfera încordată, legionarii s-au dedat la numeroase acte criminale, de tortură, la jafuri și furturi ca în codru. În București au fost maltratați, schingiuiți și uciși bestial zeci și sute de oameni nevinovați. Halele și cîrligelile abatorului au fost folosite pentru numeroși oameni ce le-au căzut victime. Pădurea Băneasa devenise un adevărat poligon de ținte vii, fiind secerate multe vieți.

Raportul de forțe se schimbă însă neconținut în defavoarea legionarilor. În balanța de forțe dintre Antonescu și Horia Sima, un rol important l-au avut Germania nazistă, trupele germane din țară. Perspectiva rolului rezervat României a constituit mobilul principal care a călăuzit pe conducătorii naziști să întindă și de data aceasta mîna lui Antonescu. Din documente rezultă că, pentru Germania, un „cuplu liniștit“ Antonescu—Garda de fier ar fi fost preferabil unei formule guvernamentale „Antonescu“. Așa se explică „răbdarea“ cu care atît Killinger cît și generalul Hansen, șeful Misiunii militare germane din România, au urmărit evoluția contradicțiilor violente dintre cei doi rivali. Teza, deja formulată în istoriografia noastră, după care pentru Germania nazistă prezentau importanță și interes atît Ion Antonescu cît și mișcarea legionară, chiar cînd raporturile dintre cei doi factori au ajuns la starea de maximă încordare, este pe deplin întemeiată. Numai așa se poate explica poziția de expectativă adoptată în primele zile ale rebeliunii de către trupele naziste din țară și de către conducătorii diplomației germane de la București. Desigur că noțiunii de expectativă trebuie să i se acorde procentul necesar de relativitate. Cu toate că pentru Germania Antonescu era preferabil lui Horia Sima, aceasta nu înseamnă că o împăcare între Antonescu și Horia Sima sau chiar între Antonescu și legionari fără Horia Sima nu ar fi fost preferată de naziști. Cînd însă hitleriștii s-au convins că Antonescu era stăpîn pe situație, că o împăcare cu Sima era exclusă, cînd legionarii, prin

actele lor de jaf și teroare, au devenit odioși întregii opinii publice, primejduind edificiul statului de dictatură fascistă din România, numai atunci Germania intervine pentru a pune capăt conflictului în favoarea lui Antonescu.

În preferințele naziștilor pentru Antonescu prevala și faptul că — după cum rezultă din unele informații — la începutul anului 1941 unele cercuri germane tatonau o eventuală soluție de pace cu Anglia, iar în propunerile respective era strecurată cu abilitate și asigurarea că interesele economice ale Marii Britanii în România nu vor fi stingherite de capitalul german. Mai mult, conducătorii naziști urmăreau să creeze impresia că nu au nici interese de ordin ideologic, de vreme ce nu sînt de fel preocupați de o mișcare de extremă dreaptă, fascistă în România. Toate aceste considerente, în afara faptului că Germaniei îi devenise limpede slaba capacitate politică a legionarilor²², vor constitui motivele abandonării, pînă la un anumit punct, a Gărzii de fier. În baza acestor calcule, la 22 ianuarie, după o convorbire telefonică între Ribbentrop și von Killinger, se redactează și la 23 ianuarie orele 3 se recepționează de Legația germană din București o telegramă semnată de Ribbentrop avînd următorul conținut: „Recomandăm generalului Antonescu următorul mod de procedare: 1) Întrucît între generalul Antonescu și Legiune a curs sînge, nu mai este loc pentru jumătăți de măsură. Numai măsuri radicale pot duce la țintă; 2) Generalul Antonescu ca șef al statului ar trebui să proclame pe legionari ca rebeli și să declare că nu tratează cu rebelii; 3) În afară de aceasta, generalul ar trebui să ceară retragerea tuturor formațiunilor legionare. În cazul cînd acest lucru nu se realizează, el trebuie să-și asigure cu toate mijloacele de forță pe care le are la dispoziție dominația în capitală și în țară; 4) Încă în această noapte, generalul ar trebui să proclame starea excepțională și să ordone arestarea tuturor capilor participanți la rebeliune (cel care transmitea a ordonat verbal: idealiiști (denumire dată de hitleriști legionarilor. — *n.n.*) — exil în Germania, astfel încît să se abțină de la orice activitate politică). Altfel — extrădarea; 5) Generalul ar trebui să se proclame imediat conducător al Legiunii“. În continuare erau

²² A.S.B., fond O, dosar nr. 46 284, vol. 4, fila 57.

date indicații referitoare la conținutul declarației pe care Antonescu ar fi urmat să o dea în momentul proclamării sale ca șef al Legiunii. În încheierea recomandărilor se formula următoarea frază, care, după Ribbentrop, ar fi trebuit să figureze și în încheierea proclamației lui Antonescu: „În acest ceas greu pentru România, el apelează în calitate de conducător al Legiunii la toți legionarii adevărați și loiali, ca să-l sprijine și să participe la reconstruirea României alături de puterile Axei, de Germania și Italia”²³.

La 22 ianuarie, între Radu Leca, în numele lui Antonescu, pe de o parte, și Killinger, pe de altă parte, a avut loc o convorbire în cursul căreia primul i-a transmis lui Killinger dorința lui Antonescu ca, în numele guvernului german, să intervină pentru a pune capăt rebeliunii legionare. Declarând că „Germania are tot interesul ca aceste dezordini, care opresc producția și periclitează transporturile, să ia un sfârșit cât mai grabnic”, Killinger a cerut să i se transmită lui Antonescu că „poate conta pe sprijinul Reichului și al cancelarului Hitler”, angajându-se că „va da dispoziție armatei germane care se găsește la București să dezarmeze toate centrele de rezistență legionară”. În aceeași zi, el „a dat ordin ca armata germană să dezarmeze pe legionarii baricadați la Prefectura poliției din Calea Victoriei și în str. Roma. Legionarii s-au predat armatei germane, care nu a predat însă autorităților lui Antonescu pe toți șefii rebeliunii”²⁴.

Pentru „mediere” intervine și generalul Hansen, șeful misiunii militare germane din România. În numele acestuia, doi ofițeri naziști iau legătura cu rebelii de la Prefectura Poliției Capitalei, cerându-le „să se retragă”, altfel trupele germane împreună cu cele române vor proceda la distrugerea cuiburilor de rezistență²⁵. În acest sens cei doi ofițeri naziști au remis lui Victor Biriș, aflat la prefectură, o „Notă din partea generalului von Hansen. Documentul a fost adus la cunoștința lui Horia Sima, ascuns la un german”. Înainte de a se pronunța în legătură cu somația lui Hansen, Horia Sima și alți șefi legionari aflați cu el a chemat pe „Neubacher, care s-a declarat categoric pentru încetarea acțiunilor. S-a alcătuit comu-

²³ Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. 10, dosar nr. 9, G, fila 56.

²⁴ A.S.B., fond A, dosar nr. 40 010, vol. 131, fila 82.

²⁵ Loc. cit., dosar 9 039, fila 231.

nicatul ce a apărut în presă cu colaborarea efectivă a d-lui Neubacher” — după cum relatează Biriș, aflat atunci de față²⁶.

În acea zi de 22 ianuarie, generalul von Hansen, într-o convorbire cu generalul român Mehedinți, a declarat că Horia Sima i-a făcut o vizită în ziua de 21 ianuarie cerându-i sprijin și că el, Hansen, „în neștiința acțiunilor sale”, ale lui Sima, i-a exprimat „sentimente camarade-rești”. Conținutul acestei convorbiri a fost adus și la cunoștința lui Antonescu. Ulterior, după cum spune Hansen, el a dezaprobat acțiunile legionarilor, care „au procedat la rebeliune în mod evident în completă neștiință sau chiar greșită interpretare a atitudinii armatei germane, care, în concordanță cu politica oficială a marelui Reich și directivele acestuia, era hotărâtă să păstreze, bineînțeles, o loialitate față de conducătorul statului, general Antonescu”. În continuare, Hansen cerea să se transmită lui Horia Sima faptul că lui și Legiunii le este cunoscut că pentru Germania și România sînt în curs fapte importante militare. „Deci — conchidea Hansen —, trebuie să fie clar că aceste pregătiri nu trebuie să fie tulburate în nici un caz. Rebeliunea, începută fără știrea Misiunii militare germane, ar putea periclita, prin situația ei haotică și cu urmările ei posibile, aceste înfăptuiri. De aceea trebuie să fie clar că armata germană [...] s-ar vedea pur și simplu forțată să intervină și că aceasta s-ar produce, bineînțeles, fără a prejudicia sentimentul de amiciție față de Legiune și numai în favoarea conducerii legale a statului, care a oferit führerului Adolf Hitler încrederea necondiționată”²⁷.

Așadar, declarațiile privind intervenția nazistă în conflictul dintre Antonescu și legionari nu lăsau nici un echivoc în legătură cu interesele germane ca în România să fie liniște. Enumerarea acestor interese este lesne de făcut: menținerea lui Antonescu în fruntea statului de dictatură militară-fascistă; ocrotirea Gărzii de fier și păstrarea ei ca monedă de schimb cu care, la nevoie, să-l poată șantaja pe Antonescu.

În fața acestor perspective, Horia Sima, de voie, de nevoie, cedează. El ordonă încetarea ostilităților în ziua de 23 ianuarie ora 5. În ordin, printre altele, spunea:

²⁶ Ibid., fila 255.

²⁷ Loc. cit., dosar nr. 9 039, vol. 9, fila 80.

„...cunoscînd că politica Germaniei și Italiei cere condițiuni speciale, pe care mișcarea legionară le recunoaște... ordon ca să înceteze imediat orice luptă”²⁸. Tot la 23 ianuarie, Misiunea militară germană a transmis șefilor comandamentelor unităților militare germane o depeșă în care se arată că „Horia Sima a ordonat... tuturor legionarilor să înceteze imediat orice luptă, să părăsească clădirile oficiale ocupate”. În continuare li se cerea să asigure „libertatea retragerii lor (a legionarilor. — *n.n.*), pentru a evita orice vărsare de sînge... Comandamentele germane vor mijloci acolo unde sînt și va fi necesar retragerea liberă a legionarilor din clădirile ocupate”²⁹.

Intervenția armatei germane în încetarea ostilităților de către legionari a fost, fără nici o exagerare, salvatoare pentru aceștia. Localurile unităților germane au constituit loc de refugiu ideal din fața armatei române, care, dînd glas sentimentelor de revoltă ale opiniei publice, era hotărîtă să lichideze radical pe aceia care, cu arma în mînă, provocaseră rebeliunea, teroarea, crima, jaful. N-au lipsit din partea unor unități germane nici încercările de imixtiune directă în rezolvarea conflictului dintre cei doi beligeranți. La Oravița, de pildă, reprezentantul armatei germane a avut insolența să ceară comandamentului trupelor române însărcinate cu restabilirea ordinii în oraș „ca să nu se facă nici o schimbare a prefectului și a primarilor legionari, ci vechii primari legionari să continue funcționarea lor, ca și prefectul și polițaiul, fiind însă dublați, iar primarul numit, precum și prefectul și polițaiul nou să nu iscălească nimic, ci tot primarul legionar să iscălească acetele, însă sub controlul actualului primar. Armata — cerea acesta — să arbitreze numai în caz de nevoie”³⁰. Secretarul general al Ministerului Afacerilor Interne raporta Consiliului de Miniștri că și „la Sibiu armata germană a luat sub scutul ei pe unii capi de rebeliune [...] de unde nu au mai fost dați autorităților române, cu toate intervențiile făcute”³¹. La București, între Comenduirea pieței germane și conducători ai rebelilor legionari au avut loc

²⁸ *Pe marginea prăpastiei*, vol. II, p. 329.

²⁹ A.S.B., dosar nr. 1 012, fila 38.

³⁰ Loc. cit., documentul „Dare de seamă asupra evenimentelor de la 21 ianuarie la 30 ianuarie 1941 pe raza județului Caraș”.

³¹ Loc. cit., fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar nr. 75, opus 2, fila 36.

tratative privind predarea legionarilor blocați la Teatrul Național numai către armata germană”³².

În unele centre ale țării, amestecul trupelor germane în conflictul armat dintre Antonescu și legionari în favoarea legionarilor s-a produs chiar din prima zi a rebeliunii. La 21 ianuarie, legionarii din Sighișoara ocupaseră prefectura județului, chestura poliției, poșta și telefoanele, punîndu-le sub pază germană. În momentul cînd comandantul garnizoanei române din Sighișoara s-a prezentat la prefectură pentru a prelua funcția de prefect, „la intrare a fost oprit de către soldați germani care făceau pază și numai însoțit de un ofițer german și un legionar a fost lăsat să intre în prefectură, unde erau adunați toți conducătorii legionari”³³. A doua zi, 22 ianuarie, gărzile germane au fost retrase de la instituții. Ele au fost însă lăsate sub pază legionară, ceea ce a determinat „ca rebelii să fie și mai agresivi”. În seara aceleiași zile, sub oblăduirea tacită a armatei germane, „rebelii s-au dus în masă compactă la Legiunea de jandarmi, au invadat curtea, au spart magazinele și au furat aproape toate armele și munițiile”³⁴.

Uneori intervenția trupelor germane în favoarea rebelilor a mers atît de departe, încît armatei române i-a fost pur și simplu cu neputință să ia măsurile necesare pentru a face inofensivi pe legionari, fiind amenințată că unitățile române vor intra în conflict direct cu armata germană dacă nu vor da prioritate nemților în liniștirea legionarilor. Astfel, în ziua de 24 ianuarie, la Constanța, cînd ostașii români au procedat la dezarmarea legionarilor rebeli, viceconsulul german Emil Geyer „a cerut stăruitor ca predarea armelor și eliberarea rebelilor să se facă *sub controlul german*” și s-a opus ca autoritățile militare să identifice persoanele ce se aflau în sediu (legionar. — *n.n.*). Mai mult, viceconsulul „a afirmat categoric că armata germană nu va tolera ca rebelii să fie arestați, *întrucît și-au predat armele armatei germane*, iar nu celei române; că, în cazul luării unor măsuri de represalii con-

³² Loc. cit., fila 37.

³³ Loc. cit., dosar nr. 1 012, documentul „21 ianuarie 1941”.

³⁴ Loc. cit., documentul „22 ianuarie 1941”.

tra rebelilor, armata română va avea de-a face cu armata germană³⁵.

În ziua de 22, după-amiază, și 23 ianuarie, Antonescu intensifică acțiunile de lichidare a rebeliunii. Armata desfășoară largi operațiuni pentru a pune stăpânire pe toate instituțiile aflate în mâna legionarilor. Este asaltată și ocupată, cameră cu cameră, cazarma gardienilor publici din București. De la Prefectura poliției capitalei, legionarii s-au retras, deschizându-și o ieșire spre fostul magazin „Lafayette“ prin spargerea unui zid. „Eroismul“ legionarilor se diluase. Ei au fost obligați să cedeze atât în fața acțiunilor energice ale armatei române, cât și a măsurilor ocrotitoare ale armatei germane. La 24 ianuarie, rebeliunea a fost lichidată aproape în întregime. În București, legionarii mai continuau să opună rezistență doar la unul din sediile lor din str. Roma, unde s-au refugiat și s-au baricadat cei ce nu voiau cu nici un chip să depună armele. La Ploiești, legionarii au încetat ultimele ostilități numai după intervenția consulului german din localitate. Aici, legionarii au refuzat să depună armele înainte de sosirea reprezentanților armatei hitleriste.

Rebeliunea a fost înfrântă, iar Antonescu a obținut victoria. O victorie însă care-l va obliga să țină seama că legionarismul continua să constituie un rival real.

În perioada următoare, în fruntea autorităților de stat au fost numiți conducători noi, iar armata, poliția și siguranța au continuat măsurile pentru desăvârșirea înfringerii rebeliunii. Au fost arestați și deferiți justiției conducătorii rebeliunii din capitală și din centrele județene, bineînțeles aceia care n-au apucat să ajungă sub ocrotirea unităților militare germane.

O apreciere chiar și sumară a caracterului și consecințelor rebeliunii impune o serie de concluzii privind trăsăturile caracteristice ale legionarismului. Rebeliunea a adus noi dovezi privind principala trăsătură a Gărzii de fier — terorismul, cu întreg eșafodajul de mijloace de intimidare și supunere a adversarului, pînă la suprimarea sa. Faptele dovedesc cu prisosință cele afirmate. Lozincile lansate înainte de 21—23 ianuarie — înlăturarea masonilor din guvern, presiunile asupra lui Antonescu

³⁵ Loc. cit., fond Președinția Consiliului de Miniștri, opis 2, pachet 1, dosar nr. 75, documentul „Chestiuni în legătură cu misiunea militară germană și trupele germane în România“, fila 397.

pentru a constitui un guvern legionar —, lozinci la prima vedere cu conținut politic, au fost date uitării chiar imediat după începerea agresiunilor. Lor le-a luat locul dezlanțuirea celor mai monstruoase crime și jafuri. Legionarii, aproape în totalitate, s-au comportat aidoma unor bande de criminali de drept comun scăpați din lanțuri. Ei au creat adevărate centre de tortură, unde au schingiuit și au asasinat sute și sute de oameni nevinovați, doar pentru simplul motiv că le erau adversari sau dețineau valori și bunuri materiale la care rîvneau. În București, astfel de centre au fost: Prefectura poliției capitalei, stăpînită de legionari, sediul centrului legionar din str. Roma, sediul legionar din str. Cercului etc.

Iată cîteva scene de un zguduitor sadism. La sediul legionar din Calea Călărași nr. 37 au fost încarcerati circa 200 de cetățeni. „Introduși întii unii într-o cușcă din podul casei, alții în subsol, după ce au fost jefuiți de toate obiectele de valoare, au fost transportați în nenumărate rînduri jos și sus, trecînd printr-o ploaie de lovituri cu ciomege, scînduri, vergi de fier etc., căci pe fiecare treaptă se aflau indivizi care loveau în permanență pe unde nimereau...“ În zorii zilei de 22 ianuarie, arestații de la acest sediu au fost împărțiți în două grupuri. Circa 90 de oameni, alcătuiind primul grup, au fost încărcati în camioane, duși în pădurea Jilava și împușcați. A doua zi, ucigașii legionari au revenit la locul masacrului și au jefuit cadavrele mutilate de tot ce mai aveau — veșminte, încălțăminte, dinți de aur³⁶.

În zorii zilei de 23 ianuarie, la Prefectura poliției capitalei au fost imbarcați într-un camion 15 deținuți luați la întimplare, duși pe Splaiul Unirii, în dreptul abatorului, puși cu fața la gard și împușcați. Trupurile celor uciși au fost atîrnate de ceafă în cîrligele din abator folosite de parlagii³⁷.

Un obiectiv de prim ordin al legionarilor a fost suprimarea luptătorilor antifasciști și comuniști. La Deva, printre militanții antifasciști a fost arestat, maltrat și dus la prefectură pentru a fi împușcat dr. Petru Groza. Dar prefectul legionar Iosif Costea n-a îndrăznit să treacă

³⁶ *Matatias Carp*. „Cartea neagră — fapte și documente —, suferințele evreilor din România. 1940—1944“, București, 1946, p. 232—233.

³⁷ „Jurnalul de dimineață“ din 21 ianuarie 1946.

la fapte. Ulterior, evoluția evenimentelor fiindu-le tot mai nefavorabilă, legionarii au fost obligați să cruțe viața d-rului P. Groza și să-l predea, pentru mai multă siguranță, în paza garnizoanei militare a orașului.

În timpul rebeliunii, legionarii au asasinat pe unul din cei mai valoroși activiști ai Partidului Comunist Român, Constantin David, membru al C.C. al P.C.R., secretar al Comitetului de partid al Capitalei.

Constantin David era urmărit de poliția legionară încă de la instaurarea regimului antonesciano-legionar, cu scopul de a descoperi prin el cadrele de bază ale partidului. Dar toate încercările poliției legionare au eșuat. Tînărul comunist posedă un înalt simț de răspundere, cunoștea și folosea cu măiestrie regulile conspirativității. În preajma rebeliunii hotărâsc să-l aresteze cu orice preț, în speranța că, supunîndu-l torturilor, vor afla ce îi interesa, iar apoi să-l lichideze. Unul din asasinii militantului comunist declara în fața organelor de anchetă: „În urma faptului că Constantin David [...] era cunoscut ca un fruntaș al mișcării comuniste, bănuindu-se că ar avea legături cu membrii din conducerea partidului comunist, s-a trecut la arestarea lui”³⁸.

Arestarea a avut loc în noaptea de 20—21 ianuarie 1941, înaintea declanșării rebeliunii. În casa familiei David „au năvălit trei huligani îmbrăcați în cămăși verzi, cu diagonală, paltoane și căciuli turtite într-o parte [...] În mîini aveau pistoale cu butoi și lanterne...”³⁹. Cerînd lui David să-i urmeze, acesta a refuzat categoric. Legionarii au cerut ajutoare. Nu peste multă vreme, o mașină și o motocicletă cu ataș au transportat la locuința din str. Crăsnaru nr. 38, azi Constantin David, încă opt legionari, maeștri în atrocități și crime. Printre ei figura cel mai sinistru asasin de la Jilava, comisarul legionar Crețu Gh. Încercarea familiei de a-l apăra a fost anihilată cu violența caracteristică legionarilor.

Mama luptătorului comunist a fost crunt bătută și schingiuită. Doar legat și slăbit de lovituri l-au putut scoate pe Constantin David din casă.

La prefectura poliției legionare, Constantin David a fost supus unui interogatoriu bestial. Pînă în zorii zilei următoare a fost neîncetat bătut și readus în simțiri pentru a

³⁸ A.S.B., fond O, dosar nr. 23 146, vol. 1, fila 202.

³⁹ Loc. cit., fila 310.

divulga legăturile sale de partid, cadrele și organizațiile din capitală. Dar comunistul David Constantin i-a sfidat cu demnitate pe călăii săi, refuzînd să-și trădeze partidul, tovarășii. În fața neputinței de a obține ceea ce voiau, legionarii au hotărît să-l asasineze mai devreme decît intenționau la început. „Datorită faptului că David Constantin era cunoscut ca unul din fruntașii comuniști, care la cercetarea făcută (după arestare. — *n.n.*) nu a vrut să spună nimic din activitatea atît a lui, cît și a altor membri comuniști cu care avea legături — spunea unul dintre criminali —, s-a hotărît a fi asasinat, pentru ca, în acest fel, să piară unul dintre fruntașii comuniști”⁴⁰. Asasinatul a fost comis de comisarii legionari Gherman Horia, Bebe Toma, Păzitoru Gheorghe, Tănăsescu Ion și Oprea Ioniță. De la Prefectura poliției capitalei a pornit în zori o mașină în care, legat, se afla C. David împreună cu cei 5 asasini. Ea s-a îndreptat spre comuna Pantelimon. Asasinii hotărîseră ca, în momentul cînd vor ajunge într-un loc potrivit, să fie simulată o pană de motor și acolo să ridice viața tînărului comunist, în vîrstă de 33 de ani. Pe drum, David n-a fost cruțat de noi torturi pentru a i se smulge vreo mărturisire. Dîrzenia, bărbăția, eroismul lui David, refuzul său de a vorbi, deși știa că este ultimul drum al vieții sale, i-au infuriat la maximum pe asasini.

Descrierea crimei, făcută de unul dintre odioșii ei autori, este tipică pentru metodele, mentalitatea și concepțiile legionarilor: „După răfuiala din oraș, spre comuna Pantelimon, eu (Oprea Ioniță. — *n.n.*), conform înțelegerii cu Tănăsescu Ion, în dreptul unui loc viran, la ieșirea din comuna Pantelimon, am simulat o pană de motor, oprind mașina [...] după care ne-am coborît cu toții jos din mașină împreună cu David Constantin, care a fost luat de brațul drept de către Tănăsescu Ion, urmați de mine, Horia Gherman, Păzitoru Gheorghe și Bebe Toma, depărtîndu-ne astfel de mașină 15—20 de metri în cîmp, unde am format un semicerc în jurul lui David Constantin, avînd pistoalele scoase și îndreptate asupra lui. Aici, David Constantin a fost întrebare din nou de către Tănăsescu Ion despre activitatea sa, cît și despre membrii organizației comuniste și, deoarece nici de această dată nu a răspuns nimic, Tănăsescu l-a apucat de brațul drept, descărcînd

⁴⁰ Loc. cit., fila 263.

du-i în timpă câteva focuri de pistol, corpul lui David Constantin prăbușindu-se la pământ. După ce corpul lui David Constantin s-a prăbușit la pământ, am tras și eu câteva focuri de pistol în corpul lui, după care [...] ne-am întors la mașină, plecând spre prefectură, iar în drum ne-am oprit la un restaurant, unde am mâncat și băut⁴¹. Așa a fost curmată viața unuia dintre activiștii de seamă ai Partidului Comunist Român — Constantin David —, militant de frunte al clasei muncitoare, al poporului român, erou al luptei împotriva fascismului. La trei săptămâni de la asasinat, muncitori ceferiști din capitală, găsind la locul crimei corpul mutilat al eroului, l-au ridicat și l-au condus pe ultimul său drum.

Rebeliunea a reprezentat pentru numeroși legionari un prilej ideal pentru jefuirea cetățenilor și însușirea unor bunuri străine. Bandele de legionari au devastat numeroase case particulare, magazine, depozite. Valoarea bunurilor furate s-a ridicat la zeci și zeci de milioane de lei, atât în capitală cât și în provincie. În total, în întreaga țară au fost descoperite la diferite sedii și locuințe personale ale legionarilor 129 de camioane cu mărfuri diferite, furate în timpul rebeliunii. La toate acestea se adaugă importante sume de bani. Numai în orașele Mediaș, Arad, Galați și Alba Iulia a fost confiscată de la diferiți legionari după rebeliune, deci ce s-a mai putut găsi, suma de 2 961 000 de lei⁴². Este inutil a demonstra că toate acestea nu aveau nimic comun cu o confruntare politică, cu lupta armată pentru apărarea sau realizarea unor obiective sau principii politice pe care legionarii le afișau înainte de rebeliune. În schimb, ele reprezentau o trăsătură proprie profilului legionarilor, membrilor Gărzii de fier.

După rebeliune s-a putut constata, în parte, gradul de înarmare la care ajunseseră bandele legionare. În preajma rebeliunii legionarii dispuneau de 776 mitraliere, 1 578 pistoale automate, 5 885 revolvere, 451 puști, 28 puști mitraliere, cantități provenite de la polițiile legionare din perioada septembrie 1940—ianuarie 1941. Înainte și în timpul rebeliunii ei au mai furat din depozitele armatei 9 147 arme cu muniții⁴³. După rebeliune s-au confiscat

⁴¹ Loc. cit., filele 204—205.

⁴² Loc. cit., dosar nr. 9 039, vol. 9, filele 95, 96, vol. 27, fila 18.

⁴³ *Pe marginea prăpastiei*, vol. III, p. 185—200.

de la legionari următoarele cantități de arme și muniții, care însă nu reprezentau nici pe departe armamentul de care au dispus aceștia în timpul rebeliunii: 87 de mitraliere, 464 de puști-mitraliere; 19 234 de arme și carabine mitraliere; 8 084 de arme de vânătoare; 9 263 de pistoale și revolvere; 25 de arme albe; 351 132 de cartușe de mitralieră și pușcă mitralieră; 41 404 cartușe de revolver și pistol; 90 931 de cartușe de arme de vânătoare; 422 de grenade; 18 kg de dinamită etc.⁴⁴.

Evenimentele sîngeroase din ianuarie 1941 s-au soldat cu 236 de morți și 254 de răniți. Din totalul morților și răniților 346 au fost români și 144 evrei, din care morți 120⁴⁵. După starea socială, cei uciși în timpul rebeliunii au fost: muncitori și meseriași — 54; funcționari comerciali — 80; șoferi — 51; ucenici — 1; servitori — 4; casnice — 7; intelectuali — 19; studenți — 10; elevi — 6; țărani — 1; comercianți — 31; necunoscuți — 24. După sexe — 220 bărbați și 16 femei⁴⁶. Cea mai mare parte au căzut în urma atacurilor date de rebeli asupra sediului Președinției Consiliului de Miniștri și a Palatului telefoanelor din București. Între cei căzuți au fost mulți militari, ostași și ofițeri. Dealtfel, în timpul rebeliunii, legionarii s-au răzbunat deosebit de sîngeros împotriva militarilor. Întreg orașul București a aflat de zguduitorul scenă petrecută la sediul legionar de pe str. Roma, unde aceștia, după ce au tras asupra unei patrulare militare, văzînd că unul din ostași le scăpase cu viață, l-au prins, au aruncat pe el două găleți cu benzină și i-au dat foc în plină stradă. Cadavre carbonizate de ostași au fost găsite și în fosta Piață a Senatului, la Podul Izvor etc.

Rebeliunea a demonstrat mai mult ca oricînd lipsa oricărui suport moral-politic al Gărzii de fier. În decursul ei s-a reeditat, pe planul întregii organizații, dezagregarea cunoscută de-a lungul întregii sale existențe și, mai ales, cea de după procesul Codreanu din 1938. Singurul liant al rîndurilor Legiunii s-a dovedit a fi pornirea spre jaf și căpătuială, spre crimă și teroare, comună tuturor

⁴⁴ A.M.I., fond A, dosar nr. 9 093, vol. 27, fila 95.

⁴⁵ Loc. cit., dosar 9 093, volumul 1, filele 255—256; vezi și Mătașias Carp, *Cartea neagră — suferințele evreilor din România, 1940—1944*. Atelierele grafice „Socec SAR”, București, 1946, p. 370—373.

⁴⁶ A.M.I., loc. cit., fila 256.

celor ce au constituit osatura acestei sinistre organizații. În timpul rebeliunii și în perioada următoare, procesul de dezagregare s-a manifestat, în primul rând, prin adîncirea contradicțiilor interne dintre diferitele grupuri de conducători, ca și prin părăsirea Gărzii de către o mare parte din aderenți. Motivele au fost diferite: unii deza-vuau mișcarea ca atare, alții îl condamnau pe Horia Sima pentru vina de a-i fi tîrît în singeroasa aventură, mulți s-au dezis de Gardă pentru a nu suporta rigorile legii. Nenumărate declarații atestă aceste fenomene: „Înșelați de foștii comandanți, reprobăm actele de teroare și rebeliune...“⁴⁷; „Cu toată scîrba veștejesc fapta mișelească a trădătorilor de neam și țară...“⁴⁸; „Îndrumați pe căi greșite de către aceia care avînd pretenția de a ne fi părinții și conducătorii noștri corecți, înșelați în buna noastră credință, ne reîntoarcem în matca noastră adevărată românească...“⁴⁹; „Nu aprob gestul unor descreierați...“⁵⁰; „Mă desolidarizez de capii care ne-au indus în eroare...“⁵¹; „... În urma tristului atentat la viața și onoarea patriei, mă desolidarizez de organizația care m-a dus orbește pe drumul greșit“⁵²; „... Ne desolidarizăm de acei care ne-au înșelat...“⁵³; „... Acoperiți de rușine prin faptele a cîtorva iresponsabili și incapabili șefi legionari, care [...] s-au [...] angajat pe drumul crimei, jafului și minciunei [...] pentru ambiții mîrșave sau interese personale, făcînd astfel jocul [...] dușmanului. Cerem pedepsirea exemplară a acestor trădători...“⁵⁴. Este, desigur, greu a aprecia valoarea unor asemenea declarații, care au abundat în perioada respectivă. Pentru unii, ele au reprezentat, poate, expresia unei sincere dezmeticiri. Pentru alții, poate, numai regretul de a fi fost folosite metode care, pînă la urmă, s-au dovedit ineficiente și compromițătoare. Pentru alții au constituit, desigur, numai o atitudine formală, o încercare de a se pune la adăpost de consecințe.

⁴⁷ A.S.B., fond Antonescu, pachet 18, dosar nr. 144, vol. 1, fila 502.

⁴⁸ Loc. cit., fila 534.

⁴⁹ Loc. cit., fila 536.

⁵⁰ Loc. cit., fila 541.

⁵¹ Loc. cit., fila 553.

⁵² Loc. cit., fila 564.

⁵³ Loc. cit., fila 569.

⁵⁴ Loc. cit., filele 584—585.

Rebeliunea a prilejuit, totodată, redeschiderea luptei între vechii rivali pentru șefia Gărzii de fier, mai ales între Horia Sima cu cei rămași credincioși lui, pe de o parte, și cei grupați în jurul lui I. Z. Codreanu, pe de altă parte, fără ca între aceste grupări să existe o deosebire principială de vederi în legătură cu conținutul general, politic-ideologic, al activității mișcării legionare. La procesul legionarilor din mai-iunie 1941, I. Zelea Codreanu declara: „Mișcarea legionară nu a guvernat după cum trebuia să guverneze, întrucît nu s-au respectat principiile dictate de «căpitan» și toți cei căzuți în Legiune au căzut prin trădarea lui Horia Sima [...] Mișcarea de la 20—24 ianuarie a pornit din singurul interes personal al lui Horia Sima“⁵⁵. Este în afară de orice îndoială că „codrenii“ voiau să folosească prilejul pentru îndepărtarea lui Sima și restabilirea patronatului lor asupra acestei organizații fasciste. Dar și pentru aceștia, „epoca de aur“ era de domeniul trecutului. Garda de fier, creată și fanatizată de C. Z. Codreanu, era sortită pieirii, cu sau fără I. Z. Codreanu. De acest adevăr își dau seama chiar și acei șefi legionari care se regrupau pe poziții opuse lui Sima. Așa se explică de ce numeroși conducători legionari, inclusiv cei din familia Codreanu, se orientează spre Antonescu, care nu o dată se declarase dornic de a trona și asupra Gărzii de fier. Există în această privință un document edificator, semnat de Decebal Zelea Codreanu, fratele „căpitanului“. Este vorba de o scrisoare adresată lui I. Antonescu la 25 ianuarie 1941, în care, după o tiradă apologetică asupra „căpitanului“, acesta se adresează deznădăjduit lui Antonescu, jurîndu-i credință și implorîndu-l să salveze „idealurile și memoria sfîntă a căpitanului“, în speranța că pe această cale mișcarea legionară își va putea continua existența și realiza țelurile⁵⁶. În mod asemănător se exprima șeful garnizoanei legionare din comuna Mohu, județul Sibiu, Dragotă Viorel, într-o telegramă către Antonescu: „Trecînd peste zilele grele de impas ale mișcării legionare, [...] sîntem gata oricînd a ne face datoria [...] Domnule general, pășind pe credința [...] noastră [...] să împli-

⁵⁵ Loc. cit., dosar nr. 9 039, vol. 9, fila 81.

⁵⁶ Loc. cit., fond Antonescu, pachet 18, dosar nr. 144, vol. 1, filele 84—85.

niți întru totul dorința căpitanului...⁵⁷. Din Dornești-Iași, la 28 ianuarie i se comunică lui Antonescu că legionarii din localitate „se desolidarizează de conducerea rădăcită ce a fost și rămân legionari credincioși [...] așa cum le-a dorit căpitanul, prezenți oricând la datorie și contribuție la noua organizare ce doriți a da Legiunii⁵⁸. Aceasta a fost atunci tendința dominantă în Garda de fier. Mulți legionari care au participat la rebeliune fără a fi avut vreun rol organizator, de conducere, precum și alții care n-au activat în acele zile încercau, prin ralierea în jurul lui Antonescu, căruia îi ofereau „jurământul lor de credință și supunere“, să se salveze pe ei și, în al doilea rînd, organizația. Era vorba de o nouă manevră a legionarilor, care urmăreau ca, sub scutul lui Antonescu, agreeat de naziști, să-și refacă rîndurile pentru acțiuni viitoare.

Dealtfel Antonescu declarase chiar în timpul rebeliunii că va continua să colaboreze cu legionarii credincioși lui, pentru consolidarea regimului. În „Apelul Generalului“ din seara de 22 ianuarie 1941, după dezvăluirea actelor agresive începute de „oameni înarmați cu mitraliere și tunuri pregătite de mult de fostul ministru de interne, în scopul de a răsturna cu forța conducerea statului“, fără a aminti nimic de Horia Sima ori de legionarii din jurul acestuia, se arăta: „*Români*. Cu legionarii care mai simt inima înlăcrimată a patriei, și cu toți acei care își dau seama că trebuie să facă front împotriva anarhiei distrugătoare, vom face regimul legionar, al oamenilor vrednici⁵⁹. Evident, hitleriștii nu erau străini de intențiile lui Antonescu. Referindu-se la o convorbire cu acesta, într-o telegramă trimisă lui Ribbentrop la 5 februarie 1941, von Killinger spunea: „Generalul a declarat că el personal va conduce organizația (legionară. — *n.n.*) și va desemna personal un conducător pentru Legiune⁶⁰. Când legionarii au înțeles că șansa lor a apus, foarte mulți dintre ei, cu toată furia împotriva „generalului cizmulită“, a „generalului de operetă“, cum îl etichetaseră în timpul rebeliunii, îl vor asalta, încercînd să refacă sub bagheta lui unitatea statului național-legionar și tot lui vor căuta să-i încredințeze comanda Gărzii de fier. De-

⁵⁷ Loc. cit., fila 5.

⁵⁸ Loc. cit., fila 147.

⁵⁹ *Pe marginea prăpastiei*, vol. II, p. 345.

⁶⁰ Arhiva I.S.I.S.P., fond. nr. 10, dosar nr. 9, G., fila 41.

mersul lor pe lângă Ion Antonescu nu era lipsit de temei. Citeva exemple vor fi edificatoare: În „Apelul“ lansat „cătore popor“ la 23 ianuarie 1941, după ce deplînge faptul că legionarii, „Copiii mei, pentru care suferisem, cărorora le deschisese drumul prin lovitura de stat de la 6 septembrie, pe care i-am luat alături de mine la conducerea Țării, le-am dat rosturi în viață de multe ori nemăsurate, i-am îndemnat să nu păteze memoria Căpitanului (sic!) [...], copiii mei dragi, ale căror greșeli le-am luat 5 luni în spatele meu, n-au altă mărturie de recunoștință pentru mine [...] decît să-mi trimeată gloanțe și să vrea răsturnarea statului“. El blamează pe „netrebnicii care s-au ascuns în Mișcarea Legionară, slujind scopuri străine, de dărimare a Țării“. El deplîngea moartea „tinerilor curați, care au căzut într-o luptă de credință greșită, de răzvrătire absurdă“ și condamnă pe „aceia care i-au dus la moarte, înșelîndu-i, care i-au tîrît într-o acțiune ne bună, dezlănțuitoare de anarhie și ură, pentru a-i părăsi în ultimul moment“ — referirea făcînd-o evident la șefii Gărzii de fier în frunte cu Horia Sima. După ce aducea mulțumiri armatei pentru contribuția la înfrîngerea rebeliunii, Antonescu, schițînd perspectivele organizării ulterioare a statului, spunea: „Din spiritul legionar, din entuziasmul sincer și curat (sic!), din puterea de înfăptuire și din credința noastră, tineri dragi, voi topi firele cu care vom țese noua noastră așezare politică“. Adresîndu-se legionarilor care-l urmaseră pe Horia Sima împotriva sa, „Apelul“ continua: „Ceasuri grele și mari ne așteaptă. Scutură-ți, tinere, fruntea întunecată de acei care te-au rătăcit în întunericul răzvrătirii și crede în generalul Antonescu [...] Aruncă din mîini pistolul ucigaș și așteaptă cînd Statul îți va da în mînă arma [...]. *Români*, voi pregăti marea așezare politică a Statului. Din spiritul legionar, voi întemeia o ordine potrivită sufletului nou care s-a așezat în lume într-o comunitate cu Germania și Italia [...]“⁶¹.

Noua perspectivă a fost de natură să-i determine pe mulți legionari să-și afirme devotamentul pentru general și să-și pună speranțe într-o viitoare colaborare cu acesta pentru așezarea României pe făgașul pe care, ziceau ei, și legionarii, în spiritul lui Codreanu, l-au promovat. Po-

⁶¹ *Pe marginea prăpastiei*, vol. II, p. 240—245.

trivrit lui N. Petrașcu, după înăbușirea rebeliunii, însuși Horia Sima ar fi căutat o împăcare cu Antonescu: „... vă-zîndu-se părăsit de toți — declara Petrașcu —, și mai ales de nemți, în sprijinul cărora a crezut așa de mult, a vrut să se predea în miinile lui Antonescu...“⁶². Existența unui proiect de împăcare, fie și de circumstanță, poate fi dedusă și dintr-o scrisoare pe care Sima a transmis-o prin prof. Găvănescu lui Antonescu, la 22 martie 1941. Petrașcu afirmă că aceasta s-ar fi întâmplat înainte ca Horia Sima să fi părăsit țara. În scrisoare, Sima declara, printre altele, că a „nădăjduit întotdeauna la o restabilire a raporturilor“, pentru a „readuce pacea“, pentru o „regăsire sufletească“ între Gardă și Antonescu, făcînd apel la interesul Axei pentru „această acțiune de totală liniștire a țării“⁶³. Răspunsul lui Antonescu a fost de natură să-l lămurească pe deplin pe Sima cum privea el continuarea colaborării. Referindu-se la scrisoarea în sine, spunea că „nu o pot lua în considerare, fiindcă în principiu nu pot trata cu rebelii și găsesc scrisoarea perfidă“⁶⁴. Deci se confirma că Antonescu era hotărît să rupă categoric cu Sima și cu legionarii rebeli, dar, cum se va vedea, nu cu toți legionarii, nu cu cei „loiali“. Dealtfel își motiva răspunsul nu numai din considerație pentru profesorul Găvănescu, ci și pentru „încrederea pe care o păstrează încă legionarilor conștienți și curați la suflet, cari nu s-au lăsat amăgiți de autorii faptelor incalificabile de la 21—24 ianuarie“. La cererea lui Sima de a face pace cu legionarii, replica sa a fost formulată fără echivoc: „pace am adus prin izgonirea tilharilor din conducerea și administrația țării...“. Dezamăgit că nu putuse aduce „pe făgașul cel bun“ întreaga mișcare legionară, Antonescu afirma patetic: „Am acoperit și am apărât în contra tuturor pe legionari ca pe copiii mei, cu speranța că se vor supune îndrumărilor pe care le dădeam neconținut și cu credința că în cele din urmă vor intra pe făgașul cel bun. După odioasa crimă din noiembrie am făcut sacrificii de conștiință pentru a-i salva de la prăbușire. Nu m-au ascultat. Din contră, drept

⁶² A.S.B., fond O, dosar nr. 46 284, vol. 4, fila 57.

⁶³ Loc. cit., fond Antonescu, opis 2, pachet 1, dosar nr. 104, vol. 11; Scrisoarea lui Horia Sima adresată lui I. Antonescu; vezi și ziarul „Unirea“ din 16 aprilie 1941; „Universul“ din 16 aprilie 1941; *Pe marginea prăpastiei*, vol. II, p. 285—286.

⁶⁴ *Pe marginea prăpastiei*, vol. II, p. 287.

răspuns mi-au pus și mie, părintele și ocrotitorul lor, revolverul în piept“⁶⁵, ceea ce denotă că era la curent cu planurile lui Sima în ce-l privea. Conștient că prin înfrîngerea rebeliunii își câștigase o anumită influență în opinia publică, element atât de necesar pentru dictatura sa personală, nu voia s-o piardă prin o nouă raliere cu organizația legionară, întotdeauna izolată și repudiată de popor. De aceea, în încheiere afirma: „Dacă în condițiile de astăzi și fără o prealabilă și totală desolidarizare de vinovați le reîntind mina și-i ridic din nou pe treptele conducerii, voi ajunge la ruptura iremediabilă între mine și popor“⁶⁶. Deci, în condițiile date, pentru Antonescu continuarea colaborării cu legionarii grupați în jurul lui Horia Sima era exclusă, deoarece risca să se rupă de cercurile social-politice în care avea influență și mai cu seamă de armată. O afirma în același timp și Killinger, relatînd conținutul convorbirii avute la 5 februarie cu Antonescu: „Am adresat generalului Antonescu din nou întrebarea cum își închipuie dînsul rezolvarea problemei legionare. Generalul — spune Killinger — a accentuat sinceritatea sentimentelor sale față de spiritul legionar, care va trebui să domine și pe viitor. Însă deocamdată, din considerație pentru armată, îi este imposibil ca legionarii să fie încadrați imediat în aparatul de stat. Armata n-ar înțelege acest lucru...“⁶⁷. Evident, Antonescu, care tocmai cu ajutorul armatei câștigase duelul cu gruparea fascistă-legionară, căuta să evite o astfel de perspectivă.

Horia Sima și partizanii săi au fost însă salvați de susținătorii lor constanți, de hitleriști. Foarte mulți legionari vinovați de actele criminale din ianuarie au fost ocrotiți de trupele germane și de regimul nazist. Acest sprijin a fost acordat pe mai multe planuri. În primul rînd, prin facilitarea și organizarea directă de către trupele germane de ocupație din țară a trecerii frauduloase a frontierei de stat a României spre Germania. Nicolae Petrașcu recunoaște că a plecat „în Germania într-un tren militar german împreună cu un grup mai numeros de legionari“⁶⁸. În ziua de 31 ianuarie, „într-o garnitură

⁶⁵ Ibid., p. 294.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. 10, dosar nr. 96, fila 40.

⁶⁸ A.S.B., fond O, dosar nr. 46 284, vol. 4, fila 58.

de tren german au fost găsiți... 12 rebeli ce intenționau să treacă fraudulos frontiera⁶⁹. De multe ori, pentru a masca fuga legionarilor în garnituri militare germane, aceștia au fost echipați în uniforme ale armatei hitleriste.

Ofițeri germani, cu asentimentul șefului Misiunii militare hitleriste din România, generalul von Hansen, au încercat să salveze și parte din acei legionari cărora li se intentase proces de către autoritățile antonesciene, participând ca martori ai apărării. În telegrama raport-informativ nr. 795 pe luna martie 1941 a Comandamentului militar al regiunii petrolifere se menționa: „La Tribunalul militar din Ploiești, în zilele de 20—21 martie a.c., s-a judecat procesul unor rebeli din Cîmpina. Cu această ocazie au apărut ca martori niște ofițeri germani din garnizoana Cîmpina. Aceștia, după ce au depus ca martori, au asistat pînă la sfîrșitul dezbaterilor, continuînd să vină și în zilele următoare la dezbateri, sub motiv că se interesează de proces. Au luat contact cu inculpații, le-au dat țigări și altele. Faptul a produs indignare în rîndurile populației, care a fost informată de cele petrecute. Aceste gesturi — spune documentul — sînt privite ca o încurajare dată rebelilor și ca un amestec în politica internă a statului⁷⁰. În timpul procesului, ofițerii veniți au încălcat grosolan normele procedurale ale justiției. Astfel, colonelul Hans Vaigt, comandantul garnizoanei Cîmpina, „s-a prezentat în ședință cu depoziția scrisă și, deși i s-a pus în vedere că dispozițiile procedurale opresc acest lucru în fața instanțelor, a continuat să se servească de depoziția scrisă și treptat a tradus-o cuvînt cu cuvînt⁷¹. Locotenent-colonelul von Grapov „s-a prezentat de asemeni cu depoziția scrisă...“ și „a avut o atitudine lipsită de obiectivitate, declarînd că și-a dat cuvîntul de onoare rebelilor că nu vor fi condamnați...“⁷². Autoritățile judiciare române au protestat împotriva acestor imixțiuni flagrante în treburile interne ale țării, dar comandamentele de armă în subordinea cărora erau ofițerii germani le-au luat apărarea, „punînd la punct“ autoritățile românești. Șeful Misiunii armatei Germaniei în România (Chef der Deutschen-Wehrmacht Mission in Rû-

⁶⁹ Loc. cit., dosar nr. 75, Președinția Consiliului de Miniștri, Misiunea militară germană, fila 378.

⁷⁰ Loc. cit., fila 100.

⁷¹ Loc. cit., fila 90.

⁷² Loc. cit., fila 91.

manien) a transmis la 26 aprilie 1941 Președinției Consiliului de Miniștri adresa nr. I. C. 1243/41 (Geheim), în care, printre altele, se spunea: „Constatările Misiunii armatei de uscat asupra participării ofițerilor germani la procesele legionarilor au dat drept rezultat că toți ofițerii germani [...] care au dat ascultare invitației tribunalelor militare române (deși nu au fost invitați. — *n.n.*) de a apărea ca martori la aceste procese au avut o purtare complet corectă și obiectivă⁷³. Semnat: Mit verbindlichen Empfehlungen (s.s.) Hansen-General der Kavallerie.

În pofida ajutorului acordat de către Wehrmacht, rebeliunea a marcat eșecul legionarismului de a conduce în stat. Punerea conducătorilor ei, a o serie de membri în solda hitlerismului cotropitor, îndeplinirea de către aceștia a rușinosului rol de trădători și vînzători ai intereselor patriei, alierea cu imperialismul hitlerist cotropitor de popoare, precum și actele de vandalism și de bestialitate săvîrșite împotriva cetățenilor pașnici au stîrnit mînia firească a celor mai largi mase ale populației.

Compromisă ca urmare a terorismului practicat, a concepțiilor străine pe care le promova, Garda de fier a fost puternic repudiată de majoritatea covîrșitoare a poporului român.

Judecînd rebeliunea legionară în urma constatărilor personale din acele zile sîngeroase, Marin Simionescu Rîmniceanu nota la 24 ianuarie 1941: „Cu toate că România este cu sufletul mai departe alături de aliații din vest [...], ar conlucra loial cu Germania dacă n-ar fi obședată că tocmai apropierea de Germania i-a cauzat marile pierderi teritoriale și naționale, iar recent i-a adus războiul civil (rebeliunea. — *n.n.*) cu un caracter de sălbăticie necunoscut pînă astăzi printre noi. Căci rebeliunea a fost întreprinsă exclusiv de acei ciraci care au fost la școala revoluționară (citește fascism. — *n.n.*) germană și pe care Germania i-a impus la guvern, deși s-au dovedit a fi nu numai niște gangsteri sau comitagii, ci pe deasupra și trădători de țară. Că Germania a putut profita de dispoziția lor de trădători nu încape nici o îndoială, în schimb calitatea umană a acestora a păgubit Germania pe plan moral, căderea dezastruoasă a guvernului pur legionar perpetuînd tocmai prima nereușită a ordinii național-

⁷³ Loc. cit., fila 103.

socialiste pusă în aplicare în altă țară [...]. Sutele de camioane de obiecte furate, descoperite de armată la casele și sediile legionare, descalifică definitiv «non ordinea» în ochii burghezului român, oricât de înclinat era acesta să prefere mâna forte regimului destrăbălat democratic incapabil de a-l mai garanta [...]. Legiunea, azi dezvăluită, a fost numai o legiune de țilhari și criminali⁷⁴.

Lichidarea rebeliunii și înlăturarea Gărzii de fier din viața politică au produs o vie satisfacție în cele mai diferite cercuri ale opiniei publice românești. În această privință este necesar a fi reliefate unele particularități istorice ale epocii. Evenimentele politice interne succedate după septembrie 1940 au fost de natură să demonstreze în toată plenitudinea, pe viu și pe multiple planuri pericolozitatea socială și națională a legionarilor, a Gărzii de fier. Rebeliunea, ca moment culminant al agresivității și terorismului acestei organizații, a avut însă și darul de a dezagrega monstruoasa simbioză creată de hitleriști între Garda de fier și Antonescu, care alcătuiseră faimosul stat „național-legionar“. Planurile hitleriștilor au obligat pe arbitrii fasciști să fie favorabili lui Antonescu, și nu Gărzii de fier, deși statele de serviciu o avantajau pe aceasta din urmă.

Ion Antonescu a profitat din plin și de starea de spirit a opiniei publice. Acest fenomen se datora, în mare măsură, faptului că în acea perioadă regimul de dictatură militară-fascistă nu-și arătase încă toate urmările catastrofale asupra țării, iar poporul nu cunoscuse încă toate consecințele dominației hitleriste asupra României. Masele de cetățeni, a căror situație, liniște, viață, avut, viitor fuseseră amenințate de legionari, au primit cu ușurare zdrobirea rebeliunii de către armata română, al cărei comandant suprem era Antonescu, ca și măsurile adoptate ulterior de acesta în vederea lichidării urmărilor dezmățului legionar. În acest context își găsesc explicarea diferitele forme prin care cercuri ale opiniei publice românești și-au exprimat aprobarea față de acțiunile armatei. De exemplu, prin adresa nr. 33 854 din 30 ianuarie 1941, comandantul Diviziei a 13-a infanterie Ploiești raporta Președinției Consiliului de Miniștri (generalul Șteflea) următoarele:

⁷⁴ Arhiva I.S.I.S.P., fond XV, dosar 3 019, fila 39—40.

în ziua de 30 ianuarie 1941 „a avut loc la Ploiești întrunirea unui număr de 227 personalități din lumea intelectuală“, unde, „într-o atmosferă de înălțare sufletească, au luat cuvîntul reprezentanții tuturor categoriilor de profesioni, exprimînd în numele lor și al corpului din care făceau parte [...] recunoștință față de oștirea țării ...“⁷⁵. Țăranii și intelectualii din Ghergani-Dîmbovița, într-o scrisoare adresată Consiliului de Miniștri, își exprimau mulțumirea că au fost scăpați „de bandele rebele legionare din această regiune...“, care „au barat șoselele, au jefuit populația. Cerem — se spunea în încheiere — pedepsirea lor exemplară“⁷⁶. În comuna Otopeni-Ilfov, oficialitățile au organizat o ceremonie religioasă în memoria ostașilor căzuți în lupta cu legionarii în timpul rebeliunii⁷⁷. „Toți funcționarii Inspectoratului camerelor agricole din Oltenia“ își exprimau satisfacția pentru zdrobirea „dușmanilor și netrebnicilor neamului“⁷⁸. Doi inspectori generali din Ministerul Agriculturii își exprimau mulțumirea pentru lichidarea agresiunilor legionare „din zilele de groaznică amărăciune [...] ce ar fi dus la prăbușirea țării“⁷⁹. Un fost atașat comercial din București, „din dragoste de țară“ și din „conștiința datoriei față de acest popor vrednic și luminat“, își declara recunoștința față de oștire, care a stăvilit „năpraznica nenorocire abătută asupra acestei țări, datorită unor rătăciți care în inconștiența lor, dînd mâna cu borfașii și dușmanii noștri, au pîngărit tot ce aveam mai sfînt: cinstea și dragostea față de glia strămoșească“⁸⁰. Un fost președinte al Camerei de muncă din București își exprima satisfacția pentru măsurile luate în vederea zdrobirii agresiunilor legionare și asigurarea „respectului muncii, al avutului și al vieții umane“, împotriva acestor „bande de fraudatori dubioși și de agenți provocatori, aflați în slujba intereselor dușmanilor țării“⁸¹.

La crearea unui puternic ecou în opinia publică au avut o contribuție importantă articolele din presa oficială.

⁷⁵ A.S.B., fond Antonescu, pachet 18, dosar nr. 144, vol. 1, fila 129.

⁷⁶ Loc. cit., fila 124.

⁷⁷ Loc. cit., fila 96.

⁷⁸ Loc. cit., vol. 2, fila 19.

⁷⁹ Loc. cit., fila 27.

⁸⁰ Loc. cit., filele 45—47.

⁸¹ Loc. cit., fila 60.

Astfel, chiar un ziar de dreapta cum era „Curentul“, în numărul din 28 ianuarie 1941, atrăgea atenția asupra învățămintelor pe care poporul român trebuie să le rețină din tragicele evenimente provocate de legionari, consemnând că „au fost împușcați soldați și ofițeri români, unii soldați au fost arși de vii, alții dezbrăcați și insultați. Se pot citi asemenea lucruri — se întreba autorul articolului — fără ca întreaga conștiință românească să nu freamăte de durere?“ Ziarul „Timpul“ din 8 februarie 1941, încercând să stabilească o legătură între orientarea ideologică a legionarilor și practicile teroriste la care au recurs în decursul rebeliunii din ianuarie, sublinia că, la „dezvoltarea unor procese ideologice și a unor tendințe de stăpânire politică și socială [...], deosebirilor de credințe sau de metode, era de așteptat să se adauge ura și patima semănate de profitorii naivității colective, de pescuitorii în apă tulbure, care în nici un caz nu lucrau și nici n-ar fi putut lucra spre binele poporului românesc, ci numai în profitul unor forțe străine de aspirațiile, de nevoile și de bucuriile noastre naționale“. În aceeași zi, un alt ziar, „Acțiunea“, într-un articol intitulat „Confruntarea românilor cu istoria“, amintind dictonul latin „*salus populi suprema lex esto*“, atrăgea atenția că acesta avea valabilitate pentru toate timpurile și în toate împrejurările. Autorul menționa că astfel de aventurieri care vin și pleacă, istoria îi repudiază, „... un popor e însă etern. Și pierde acest drept la veșnicie numai popoarele care nu și-au apărât permanența, numai acelea care au permis individului trecător să dărîme prin acte necugetate temelia de durată a existenței lor. România — continuă ziarul — a trăit de curînd evenimente ce au dat un tragic avertisment ușurinței noastre...“ În gazeta „Ordinea“ din 9 februarie se făcea constatarea că „atîția și atîția cetățeni au văzut cu propriii lor ochi și au judecat cu propria lor conștiință întristătoarele evenimente desfășurate în zilele de 23, 24 și 25 ianuarie și au fost adînc îngrijorați pentru liniștea țării, cît și pentru viața lor însăși. Nimeni — constata ziarul — nu ar mai voi vreodată să treacă prin asemenea momente“.

Aceste luări de poziție aprobatoare pentru lichidarea rebeliunii legionare se îmbinau cel mai adesea cu exaltarea meritelor lui Ion Antonescu.

În continuare pe calea trădării naționale

După înăbușirea rebeliunii, Garda de fier a fost înlăturată de la putere, iar pe ruinele statului național-legionar a fost statornicit regimul de dictatură-militară fascistă, patronat de generalul Ion Antonescu. Grupul Etnic German a rămas singura forță politică recunoscută în România. Suportul principal al noului regim l-a constituit armata germană de ocupație. În exercitarea puterii Antonescu s-a mai bizuit, pe plan intern, pe poliție, jandarmerie, armată, organele de informații și justiție, pe administrația de stat. Aparatul central și local de stat a fost pus sub controlul armatei. La 27 ianuarie Ion Antonescu și-a constituit noul guvern, compus, în covârșitoare majoritate, din militari și cîțiva „specialiști“ civili apropiați lui. Reprezentînd vîrfurile burgheziei reacționare, guvernul avea ca platformă politică, în condițiile dominației Germaniei naziste, apărarea intereselor burgheziei. Caracterizînd fizionomia noului regim, Lucrețiu Pătrășcanu scria că acesta „nu se sprijinea pe un partid militarist sau pe o grupare ofițerească. El nu era creația unui curent predominant în sinul corpului ofițeresc. El nu avea o culoare politică precisă[...], nu reprezenta nici o fracțiune a burgheziei sau moșierimii care ar fi avut de înfrînt opoziția declarată sau mascată a unei alte fracțiuni ale aceleiași burghezii sau moșierimi [...]. Reprezentînd vîrfurile burgheziei reacționare (regimul. — *n.n.*), a încercat să-și creeze o platformă din apărarea intereselor comune întregii pături stăpînitoare din țară, interese care nu constituiau nici obiect de dispută, nici de concurență între diferitele ei fracțiuni [...]. În măsura în care noul regim era antigardist și organiza în mod sistematic represiunea împotriva cadrelor legionare rămase în țară și mai departe în activitate, el acționa în interesul păturilor fundamentale ale burgheziei românești, stînjinite, dacă nu amenințate în stăpînirea lor de foștii guvernanți“¹.

După cum sublinia Partidul Comunist Român în documentul „De la regimul legionar la dictatura militară“,

¹ Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, p. 276—277.

elaborat la 23 februarie 1941, „marii capitaliști și moșieri români [...] au întronat dictatura militară, în frunte cu dictatorul general Antonescu, care prezidează noul guvern de generali”². În acest document, Partidul Comunist Român aprecia că „marii capitaliști și moșieri au instaurat dictatura teroristă militară să înceie în sine orice rezistență a poporului trudit împotriva planurilor lor criminale, războinice [...]. Ei vor încerca să înceie în sine orice rezistență a maselor celor ce muncesc împotriva asupririi și jefuirii lor nemaipomenit de barbare și să umple închisorile și lagărele de concentrare cu noi mii și zeci de mii de muncitori, țărani, intelectuali, care vor lupta, în fruntea poporului român, împotriva politicii de război și de trădare națională a regimului actual. Iată ce ne pregătește dictatura militară, în frunte cu generalul Antonescu”³.

Noul regim va lua un ansamblu de măsuri dictatoriale, justificate inițial de către Antonescu ca fiind reclamate de nevoia lichidării acțiunilor rebelilor legionari, dar în fapt folosite pentru înăbușirea luptei revoluționare a maselor populare, împotriva mișcării antifasciste și, în primul rând, a comuniștilor. În acest scop a fost, de exemplu, adoptat „Decretul-lege pentru reprimarea faptelor ce pun în primejdie existența și interesele statului” din 5 februarie 1941. În „expunerea de motive” se menționa că decretul a fost elaborat „avînd în vedere ultimele evenimente, care au tulburat profund liniștea publică și ordinea în stat”. Emis după rebeliune, textul părea a se referi direct la mișcarea legionară. Atît numai că nici expunerea de motive a Ministerului de Justiție, nici declarațiile lui Antonescu în legătură cu decretul menționat nu precizau acest lucru, ci lăseau deschise sancțiunile prevăzute pentru orice fel de activități politice care veneau în contradicție cu interesele regimului dictatorial militar-fascist. Antonescu sublinia că prevederile decretului-lege au ca menire a opri „manifestările politice” și a sancționa „orice atingere a intereselor statului”⁴. El cerea presei să comenteze pe larg dispozițiile decretului, pentru ca toată lumea să cunoască rigorile legii... „pen-

² „De la regimul legionar la dictatura militară”, Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab. XXV—3.

³ Ibid.

⁴ „Timpul” din 7 februarie 1941.

tru apărarea unității și liniștii noastre”⁵. Concomitent s-a introdus pedeapsa cu moartea pentru o seamă de infracțiuni: posedarea sau portul de arme, muniții, explozibil fără autorizație legală; jefuirea în bandă, indiferent de numărul participanților, a depozitelor publice de materiale, mărfuri, muniții, armament, explozibili, a caselor publice de bani sau valori; sustragerea de muniții, arme de orice fel din cazărmi, depozite, fabrici aparținînd statului sau particularilor, sau din orice local al armatei ori al autorităților care aveau sarcina menținerii ordinii; tragerea cu armele din clădiri ori adăposturi sau de oriunde asupra membrilor guvernului, organelor autorității publice sau armatei, indiferent de rezultatul obținut; ocuparea fără drept legal a edificiilor publice. Toate aceste prevederi îi vizau, evident, pe legionari. În același timp însă, decretul prevedea pedeapsa cu moartea pentru o seamă de fapte care, considerate de Codul penal drept infracțiuni, avuseseră pînă la acea dată stabilite alte sancțiuni. Din categoria acestora făceau parte: „uneltirea contra ordinii sociale”, calificată în nenumărate rînduri de regimul burghez drept delict și utilizată ca atare pentru înăbușirea, cu ajutorul justiției, a luptei revoluționare a poporului român; „instigarea antimilitară”, care viza îndeosebi lupta împotriva pregătirilor de război etc. Era clar că ascuțișul legii urma să fie îndreptat cu precădere împotriva luptei antifasciste și antirăzboinice, a mișcării muncitorești. Nenumărate fapte aveau să confirme cu prisosință că adoptarea unor asemenea decrete a avut în vedere nu suprimarea legionarilor, a posibilității lor de a acționa, ci îngrădirea, sub acest pretext, a oricărei manifestări de protest a maselor largi populare, a mișcării comuniste și muncitorești. Ca dovadă, la 18 aprilie 1941, generalul Antonescu se și grăbea să semneze un decret prin care dispunea să se suspende pe timp de 5 ani executarea pedepselor pentru delict, dacă aceste pedepse pronunțate de instanțele civile și militare nu depășeau 5 ani prin hotărîri rămase definitive, pentru infracțiuni săvîrșite în legătură cu rebeliunea de la 21—23 ianuarie 1941⁶. Nu s-au stins încă ecourile presei care îl elogiau pe Antonescu pentru modul cum știa să „mîngîie durerele”, să „tempereze panicile și ura”, și la 3 mai 1941 ge-

⁵ Ibid.

⁶ „Curierul Temeiului” din 1 mai 1941.

neralul semna un nou decret-lege privind prelungirea termenului de predare a armelor, acțiune care, conform decretului din 5 februarie, trebuia terminată în 48 de ore de la apariția legii. Fără îndoială, „clemența” lui Antonescu a fost de natură să-i încurajeze pe legionari. De altfel, trebuie subliniat că Antonescu a avut o atitudine indulgentă față de membrii Gărzii de fier chiar imediat după rebeliune. Înaintea semnării decretului din februarie, el a transmis tuturor organelor de anchetă și justiție ordinul de a trata pe legionari „cu toată omenia”⁷. Evident, presa vremii a desfășurat o largă campanie și în jurul acestui gest de „părinte iertător”⁸. Ziarul „Ordinea” traducea în felul său propriu aceste măsuri, acreditând ideea că, chipurile, Antonescu ar fi urmărit astfel „ca și cei din urmă dintre rebeli să se declare păgubași și să renunțe definitiv la plăcerea de a tulbura o țară care are nevoie de liniște”⁹. Salutând gestul lui Antonescu, ziarul „România nouă” din 2 februarie își alătură glasul corului presei oficiale, subliniind: „Deci încă o dată tratamentul uman al celor cercetați actualmente este primul pas cuminte spre refacerea solidarității sufletești a tuturor românilor”. Toate acestea erau, bineînțeles, continuarea campaniei favorabile regimului dictaturii antonesciene, care a început odată cu înăbușirea rebeliunii.

Desigur, Ion Antonescu nu renunțase la hotărîrea de a sancționa pe capii rebelilor legionari, mai ales că cei ce au putut fi arestați erau, de fapt, elemente ce dețineau roluri minore în comparație cu cei fugiți în Germania. Dar Antonescu considera, se pare, că atât pentru cei din țară cât și pentru cei fugiți, un exemplu nu putea fi decât binevenit. Astfel, în procesul care a avut loc în lunile mai-iunie 1941, Horia Sima și alți conducători legionari — Iașinschi, Gîrneată, Papanace, Petrașcu, Trifa, Grozea etc. — aflați deja în Germania, au fost condamnați la muncă silnică pe viață. În iulie au fost judecați legionarii care au organizat asasinatelor de la Jilava. Din 38 de acuzați 20 au dispărut, 17 au fost judecați sub stare de arest, iar unul, mobilizat, n-a fost adus la proces. Sentința a fost pronunțată la 22 iulie 1941 și din contextul ei rezultă că 20 acuzați au fost condamnați la moarte —

⁷ „Învierea” din 2 februarie 1941.

⁸ „Ordinea” din 2 februarie 1941.

⁹ Ibid.

Ștefan Zăvoianu, Marcu Octavian, Gheorghe Crețu, Ion Tănăsescu, Dimitrie Grozea, Stănicel Octavian, Boieriu Traian, Țurcan Ion ș.a.; cinci au fost condamnați la muncă silnică pe viață; șase — la cîte 10 ani închisoare corecțională; cinci achitați. În ziua de 28 iulie au fost executați: Ștefan Zăvoianu, Gheorghe Crețu, Marcu Octavian, Savu Constantin, Dumitru Anghel, Anghel Oprea și Ion Tănăsescu¹⁰.

În pofida acestor măsuri de reprimare a organizatorilor rebeliunii și executorilor asasinatelor de la Jilava, fondul principal de cadre al Gărzii de fier a fost conservat. Adăugînd la aceasta clemența lui Ion Antonescu, lipsa unor măsuri severe care să-i facă absolut inofensivi, se înțelege de ce legionarii au continuat să constituie o reală primejdie pentru poporul român. Așa se explică și faptul că odiosul masacru organizat de Gestapou împotriva populației evreiești ce a avut loc la Iași, în iunie 1941, și căruia i-au căzut victime 3 233 de evrei, a fost și „opera” unor rămășițe ale Gărzii de fier. Îmbrăcate în haine militare ori nu, alături de alte elemente dezumanizate, acestea și-au dat concursul trupelor germane de ocupație în efectuarea monstruosului măcel¹¹. Iar legionarii care au fugit în Germania vor fi folosiți de guvernul nazist drept element de diversiune și spionaj pentru a determina angajarea tot mai amplă și mai sigură a României în mecanismul economic, militar și politic al celui de-al treilea Reich. Într-o primă fază, ei au fost supuși unui regim de lagăr sau de domiciliu obligatoriu, cu un evident scop politic de conservare. În patrimoniul rezervelor politice ale lui Hitler, ei au constituit „o echipă de schimb”, de a cărei existență i se amintea din cînd în cînd lui Antonescu. Gestapoul i-a utilizat, împreună cu reprezentanții secțiunii N.S.D.A.P. pentru România, în activitatea de spionaj împotriva țării noastre. Ambele organizații hitleriste au conlucrat pentru a salva cît mai mulți trădători și aventurieri, aflați de mult în solda lor. Acțiunea a început încă imediat după rebeliune. Casa germană din București a adăpostit și a protejat o serie de

¹⁰ *Asasinatelor de la Jilava... Snagov și Strejnicul* — 26—27 noiembrie 1940, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, București, 1941, p. 2—3.

¹¹ A. Karetki, M. Covaci, *Zile însingurate la Iași*, Editura politică, București, 1978, p. 61, 63, 73, 79, 89, 105.

căpetenii legionare, printre care Ilie Gîrneață, Vasile Iașinski, Corneliu Georgescu și Crișu Axente. Alții și-au găsit refugiu la sediile unor agenții ale Gestapoului din București, iar de aici au fost transportați în Germania. Despre legionarul Cernea, fost inspector general de siguranță după 6 septembrie 1940, se știa, de pildă, că, ajuns la Berlin, a fost primit de comisarul gestapovist Legath, cu care ocazie tot lotul plecat odată cu el a fost pus sub ocrotirea Gestapoului.

La 5 martie 1941 a fost transportat spre Viena, de către reprezentanții Gestapoului din București, un nou grup de circa 48 de legionari, în fruntea cărora se găseau Nicolae Petrașcu, secretarul general al mișcării, Traian Boieru, asasinul profesorilor Nicolae Iorga și Virgil Madgearu, Dimitrie Grozea și alții. Pentru a nu fi identificați, ei fuseseră îmbrăcați în uniforme militare germane, duși în gara București-mărfuri și imbarcați în vagoane cu destinația Viena, unde li s-a făcut o primire aproape oficială de către Obersturmführerul SS Zaischka.

Legionarii ajunși în Germania au fost cazați la o vilă a SS-ului din localitatea Berkenbrück, situată în apropiere de Berlin. Cei din grupul sosit mai târziu, format din 84 de legionari, au fost cazați în localitatea Rostok, sub comanda lui Nicolae Petrașcu. Pe lângă cele două grupuri de legionari, Himmler a numit ca delegat al său pe comisarul Legath, iar Ribbentrop, ministrul de externe al Reichului, pe consilierul de legăție Rademacher.

Constantin Papanace, neîmpăcat cu soarta sa, i-a propus lui Himmler o formulă nouă de guvern legionar, care să conlucreze cu generalul Antonescu. Himmler și alte căpetenii naziste, după spusele lui Nicolae Petrașcu, s-ar fi declarat de acord, cu condiția ca noul guvern să cedeze Germaniei „industria grea din România”. Dar, în urma faptului că Antonescu a pus la dispoziția trustului „Görring-Werke” uzinele „Malaxa”, formula lui Papanace a rămas fără obiect.

În ceea ce privește situația Gărzii de fier în interior, se impune sublinierea că după rebeliune a avut loc un proces rapid de dezagregare politică și organizatorică. Mulți legionari îl condamnau pe Horia Sima și-l făceau răspunzător pentru soarta deloc de invidiat pe care o aveau fie în închisori, fie pe front, fie aflați în libertate, dar mereu în atenția organelor de poliție, jandarmerie,

siguranță etc. O situație mai liniștită au avut-o acei legionari care erau grupați în jurul adeptilor familiei Codreanu și care condamnaseră sau condamnau sever pe Horia Sima pentru vina de a fi prăbușit Garda de fier, jurîndu-i credință lui Antonescu. Față de aceștia generalul va dovedi cea mai mare clemență¹².

Totuși, legionarii rămași credincioși lui Horia Sima încearcă să-și refacă rîndurile, așteptînd momentul potrivit unei noi răfuielei cu Antonescu sau unei conjuncturi favorabile preluării puterii de stat cu ajutor nazist. Imediat după înăbușirea rebeliunii și plecarea în Germania a lui Horia Sima, a lui Nicolae Petrașcu și a altor conducători legionari, în prim-planul resturilor Gărzii de fier din interior se impune Vasile Boldeanu. „După rebeliune — consemnează un document din epocă — Boldeanu, care avusese rolul de sfătuitor al lui Horia Sima în toate acțiunile politice și *dirijor din umbră* (s.n.) al mișcării legionare, rămîne în țară ca cel mai dinamic [...] reprezentant al acesteia. Primind de la Horia Sima, înainte de fuga acestuia, misiunea de reorganizare a cadrelor, și-a creat un comandament sub conducerea sa¹³. Arestat în mai 1941, este condamnat la 10 ani muncă silnică, iar în noiembrie 1943, condamnat, în contumacie, la moarte¹⁴.

Acțiunile antinaționale ale legionarilor aflați în străinătate, ca și ale multora din interior, se vor corela, tot mai amplu cu ale naziștilor, în scopul antrenării țării la remorca Germaniei naziste. În acest scop, spionajul nazist și-a extins neconținut antenele în România, legionarii constituind principalul mediu din care își va recruta agentura.

După cum rezultă dintr-un document al S.S.I. cu nr. 427/I din 1943, în țara noastră acționau următoarele organe de spionaj hitleriste: două sucursale ale Gestapoului și Abwehrului, serviciul de spionaj al Legăției germane, serviciul de spionaj al secțiunii N.S.D.A.P. pentru România și serviciul de spionaj al Grupului etnic german. Aceste oficine urmăreau în principal: „atitudinea guvernului român față de Reich”, „relațiile guvernului Antonescu cu anglo-americanii, cu democrația români și, în general, cu elementele antigermane”, „activi-

¹² Vezi *Pe marginea prăpastiei*, vol. II, p. 268—281.

¹³ A.M.L., fond O, dosar 28 264, fila 61.

¹⁴ Loc. cit., fond A, dosar 24 225, fila 358.

tatea oamenilor democrați români“, „menținerea relațiilor cu legionarii din țară și utilizarea acestora în scopuri politice și informative“, „atitudinea armatei române față de politica și armata germană“, „alcătuirea de fișe pentru ofițerii superiori români“, „activitatea comunistă în România“, „supravegherea autorităților românești și a organelor polițienești“, „supravegherea S.S.I.“, „colecționarea de date și informații privind propaganda antigermană, defetistă, alarmistă“ etc.¹⁵.

Organele de contrainformații ale Serviciului special de informații român, care reușiseră să depisteze atât oficiile de spionaj cât și obiectivele urmărite, precizau în același document că „în special legionarii sau simpatizanții sînt utilizați de organele informative germane“, că „numeroși legionari și simpatizanți legionari sînt angajați ca informatori în serviciile informative germane“¹⁶. De pildă, Alfred Veidner, agent al Gestapoului, ținea legătura cu legionarii Alexandru Constantin, vechi agent al Gestapoului, și cu un anume Panaitescu. Hans von Haefter, alt agent al Gestapoului, avea legături prin Ion Gogonea cu legionarii din „corpul răzleți“. Frantz Hoenig, agent acoperit al Gestapoului, care lucra sub masca de „funcționar al firmei «Macazul»“, era în legătură cu legionarul Vasile Băncilă. Hoenig a sprijinit și scoaterea din țară a numeroși legionari urmăriți de autorități. Alfred Hartweg, agent al secției I a Gestapoului, ținea legătura cu legionarul Vladimir Dumitrescu. Eduard Schonhardt, agent al secției a III-a a Gestapoului, care își desfășura activitatea în România sub titulatura de funcționar al Băncii „Pandora“, avea misiunea să finanțeze organizația legionară. Relații strînse cu legionarii au avut și numeroși alți oameni ai Gestapoului: Kurt Grafiuss, Fritz Ljungberg, Hans Stalte, Hans Berteh, Max Kopke, Angrest Schaud, fost șef al secției a VII-a a Gestapoului ș.a., veniți în România cu diferite însărcinări oficiale și, mai ales, ca așa-zisi funcționari ai firmelor cu capital german¹⁷.

În cea de-a doua jumătate a anului 1943 și începutul anului 1944, în condițiile în care raportul de forțe pe teatrele de operații militare, îndeosebi pe frontul so-

¹⁵ A.S.B., fond A, dosar nr. 88 294, vol. 19, filele 384—386.

¹⁶ Loc. cit., fila 393.

¹⁷ Loc. cit., dosar nr. 9 246, vol. 15, partea a II-a, filele 358—363.

vieto-german, se schimbă radical în defavoarea Germaniei naziste, aceasta îi va destina României un rol tot mai mare în planurile defensive ale Wehrmachtului, fapt pentru care organele de informații naziste își intensifică eforturile pentru a-și asigura spatele. Și de astă dată legionarii și Grupul Etnic German vor ocupa locul central. Un obiectiv imediat al planului acestora l-a constituit depistarea și lichidarea oricăror forme ale mișcării de rezistență antihitleristă din România și sporirea gradului de angajare a țării în mecanismul economic și mai ales militar al Germaniei. În decembrie 1943, organele de informații românești erau în posesia a numeroase date referitoare la activitatea intensă a organelor informative și represive germane pe teritoriul României. În acest scop, în țară au fost aduse numeroase grupuri de SS-iști, pregătiți special ca, în caz de nevoie, împreună cu formațiuni ale Grupului Etnic German și legionare, să ocupe principalele puncte strategice ale Capitalei și ale marilor orașe ale țării: Poșta, Telefonoane, Societatea de Radiodifuziune, Statul-Major, cazarmile armatei, Președinția Consiliului de Miniștri și alte instituții guvernamentale și politico-administrative din București și provincie¹⁸. „În vederea executării acestor misiuni — consemnează un document al Serviciului Special de Informații din 2 decembrie 1943 — unitățile SS și Grupul Etnic German păstrează contactul cu Comandamentul legionar, colaborînd cu membri ai mișcării legionare. Comandamentul Grupului Etnic German este în contact permanent cu Comandamentul legionar clandestin, conlucrînd asupra problemelor de interes comun“¹⁹. În același document se precizează faptul că „elementele legionare, încadrate în serviciile informative germane, duc aceeași acțiune de denigrare și lezare a intereselor țării [. . .]. Materialele informative adunate de serviciile speciale ale mișcării legionare și prezentate cercurilor germane sînt în flagrantă contradicție cu realitatea“²⁰. Pentru încurajarea acțiunilor puse în slujba Germaniei naziste, „legionarii au fost informați de aceste servicii (de spionaj germane. — *n.n.*) că Reich-ul se sprijină pe mișcarea

¹⁸ A.M.I., fond D, dosar nr. 229, volumul 161, fila 25—26.

¹⁹ Ibid., fila 26.

²⁰ Ibid., fila 23.

legionară, care va primi în curînd satisfacția, fiind totul pregătit pentru o lovitură de stat [...] Această stare de lucruri a produs mult optimism în rîndurile legionarilor, care sînt convinși că vor fi sprijiniți de dl. Himmler²¹.

Încrezători în această perspectivă, legionarii din țară, la ordinul lui Horia Sima, întreprind numeroase acțiuni de reorganizare și „eliminarea a elementelor dubioase și menținerea legăturilor”²². Exact în acest timp este semnalat la Belgrad un grup de 64 de legionari condus de Horia Sima, precum și altul la Sofia, condus de Nicolae Petrașcu, pregătindu-se ca, împreună cu alte grupuri de legionari din străinătate, să „între în țară” la momentul oportun pentru a acționa după dispozițiile primite de la Berlin. „La Belgrad — consemna un document al aceluiași organ de informații român, datat 4 decembrie 1943 — Horia Sima este ținut la Comandamentul armatelor germane din Iugoslavia, avînd, pe lângă garda lui personală, o gardă militară germană formată din elemente de la unitățile «Adolf Hitler», care îl însoțesc în mod permanent”. Contactul dintre Horia Sima și organizațiile legionare simiste din țară se făcea „în cazuri urgente prin telegrame cifrate, primite de postul de radio «Wehrmacht Luftwaffe Băneasa»”²³. La Varna—Bulgaria era de asemenea pregătită „o organizație legionară cu caracter terorist, care va avea de îndeplinit anumite misiuni în România” — consemna un alt document din același timp. „Organizația păstrează legături la București prin intermediul lui Walther, de la serviciul de informații” nazist din București²⁴.

Concomitent cu aceste acțiuni, serviciile de informații ale Reich-ului au formulat, la sfîrșitul anului 1943, numeroase soluții menite a consolida pozițiile germane în România. Știut este că în cazul în care Antonescu nu ar mai fi fost capabil să răspundă pretențiilor mereu sporite ale Germaniei naziste, legionarii urmau a-i lua locul, după cum preconizase Hitler cu mult timp înainte. De altminteri, ori de cîte ori se iveau animozități între guvernele român și german, fie în legătură cu sporirea cererilor naziste față de România privind creșterea cote-

²¹ Ibid., fila 27.

²² Ibid., fila 28.

²³ Ibid., fila 43.

²⁴ Ibid., fila 28.

lor de cereale și petrol livrate Germaniei, fie insistenței din partea României față de Germania de a-și achita obligațiile financiare față de țara noastră, „în mod sistematic, agențiile de presă germane lansau versiuni și știri cu caracter alarmant, privitoare la schimbarea de regim în România cu guvern legionar, versiuni care, ulterior, erau difuzate de propaganda legionară pentru a se crea în interior o atmosferă de incertitudine și o stare de presiune”²⁵. De asemenea, la sfîrșitul anului 1943, autoritățile naziste ce se ocupau cu supravegherea situației din România și cu elaborarea variantelor pentru o eventuală schimbare de guvern au „luat măsuri ca legionarii aflați în Germania, pe lângă pregătirea militară, să facă și cursuri de conducere politică și administrativă”²⁶.

La 18 martie 1944, la Siguranța Generală a Statului, a fost înregistrată la nr. 56 859 o Notă a Direcției Generale a Poliției, în care se arăta că Gestapoul și Grupul Etnic German au adoptat o seamă de măsuri pentru crearea unei „secții de răpiri și execuție”, precum și pentru a defini „modul cum vor activa simultan Grupul Etnic German, Gestapoul și legionarii”²⁷. Pentru ca aceste secții de „răpiri și execuție” să poată intra în acțiune, „elementele legionare încadrate în Gestapo și cele care colaborează cu Grupul Etnic German au primit instrucțiuni de a se informa asupra efectivelor de care dispun forțele polițienești, paza militară și polițienească de la Președinția Consiliului de Miniștri, Societatea de Radiodifuziune, Poștă, Telefoane”²⁸. În acea zi de 18 martie, Direcția Generală a Poliției, cu raportul nr. 1 564, informa organele superioare că, într-adevăr, existau „pe lângă Misiunea Militară Germană din România, 47 astfel de grupuri de șoc, dotate cu cel mai modern armament [...] organizate în mod perfect, astfel că într-o jumătate de oră sînt în stare să funcționeze și care colaborează cu Gestapoul, Grupul Etnic German și legionarii”²⁹.

Cele de mai sus nu epuizează gama acțiunilor întreprinse de legionari în slujba spionajului nazist împotriva intereselor naționale ale României. Drumul trădării de

²⁵ Ibid., fila 43.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid., fila 358.

²⁸ Ibid., fila 359.

²⁹ Ibid., filele 361, 371.

patrie, trasat și bătătorit de căpeteniile Gărzii de fier, l-au urmat, atunci și ulterior, numeroși membri ai Gărzii de fier.

22

Ultimele zvircoliri

Revoluția de eliberarea națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, inaugurată de insurecția din august 1944, zdrobirea și înlăturarea dictaturii militaro-fasciste de către masele populare, de forțele democratice, în frunte cu clasa muncitoare raliată în jurul și sub conducerea Partidului Comunist Român, desparte două epoci fundamentale deosebite — cea a vechiului regim bazat pe clase antagoniste, pe exploatarea omului de către om, de cea menită să înfăptuiască profunde transformări revoluționare în structura economică și social-politică a societății noastre, în favoarea maselor muncitoare, a covârșitoarei majorități a poporului român, să restabilească independența și suveranitatea țării. Odată cu aceasta s-a deschis, după cum subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român în Raportul prezentat la cel de-al XII-lea Congres al partidului, „o epocă nouă în istoria patriei — epoca împlinirii idealurilor de dreptate și libertate pentru care au luptat și s-au jertfit numeroase generații de înaintași, a afirmării depline a dreptului sacru al poporului român de a fi liber și suveran în țara sa, stăpîn deplin pe bogățiile naționale, făuritor conștient al propriului său destin socialist și comunist”¹.

Insurecția din august 1944 și participarea României la războiul antihitlerist, pînă la victoria finală asupra Germaniei naziste, au constituit forma supremă a rezistenței antifasciste a poporului român, corolarul ei, precum și principala contribuție a României la efortul general al popoarelor pentru izbăvirea omenirii de flagelul fascismului*.

Evenimentele militare la care România a participat după 23 August s-au împletit organic cu cele politice, economice și sociale interne.

În acel moment de răscruce din istoria României, din

¹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1979, p. 6.

* Vezi pe larg: *Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică*, Editura militară, 1974.

istoria îndelungată și grea a luptei maselor muncitoare împotriva claselor exploatoare, pentru eliberarea lor socială și națională, resturile legionare aveau să-și manifeste din nou rolul odios de forță de șoc a reacțiunii. Este știut că fascismul, iar în România varianta sa, legionarismul, a apărut prin excelență ca un antidot al celor mai reacționare vîrfuri ale claselor exploatoare împotriva ideilor progresiste, democratice, a tot ceea ce este înaintat, uman. Și pentru legionari, dușmanul de prim ordin l-a constituit comunismul, tocmai pentru că el oferă cheia spre rezolvarea în favoarea maselor muncitoare a contradicțiilor social-politice generate de existența claselor exploatoare, a proprietății private. Puși față în față cu lupta poporului român și a forțelor social-politice care militau pentru făurirea unei noi orînduirii sociale, legionarii vor da frîu urii lor feroce.

Atît insurecția din august 1944 cît și dezvoltarea ulterioară a revoluției democrat-populare indicau că balanța istoriei înclina nu spre revenirea la vechiul regim al dominației burgheziei și moșierimii, ci spre un regim democratic, al maselor muncitoare, regim care pregătea și prefigura socialismul. În aceste noi condiții istorice, pe care nu le putea ignora, poziția pe care Garda de fier continua să se situeze — în măsura în care rămășițele ei din țară sau de peste hotare se străduiau să se afirme — a fost limpede exprimat chiar de unul dintre foștii conducători legionari: „Mișcarea legionară, dacă pînă la 23 August 1944 nu avusese încă în față prezent cu atîta evidență obiectul luptei sale, de la această dată iată că el devine evident în noua situație politică de la noi din țară. Acest element este cu atît mai necesar cu cît se știe că însăși opinia publică (reacțiunea. — *n.n.*) va vedea în mișcarea legionară instrumentul de luptă împotriva comunismului”².

Încercările de refacere a arsenalului politic al claselor exploatoare, de menținere la putere s-au lovit de împotrivirea maselor, care doreau afirmarea și statornicirea în viața politică a României a puterii oamenilor muncii³.

² A.S.B., fond A, dosar nr. 26 979, vol. 18, fila 185.

³ Vezi pe larg: Dr. Gheorghe Zaharia (coordonator), Ion Alexandrescu, dr. Mihai Fătu, Paraschiva Nichita, dr. Constantin Olteanu, Gheorghe Țuțui, Vladimir Zaharescu, *România în anii revoluției democrat-populare, 1944—1947*, Editura politică, București, 1971.

Clasele exploatoare din România, partidele lor politice, inclusiv cea mai agresivă organizație, Garda de fier, nu voiau să se împace cu o astfel de evoluție a istoriei. Tocmai de aceea, cercurile reacționare, monarhia își vor reactiviza întregul arsenal de luptă pentru menținerea vechilor rînduiei, arsenal în care legionarilor li se rezervează un important rol.

Încă de la 23 August, legionarii se vor strădui să constituie o forță de șoc în stăvilirea evoluției noului început de drum, opunîndu-se eliberării țării de sub jugul hitlerist, pentru menținerea ocupației hitleriste sau reinstaurarea acesteia ca scut de conservare a regimului burghez, a exploatării și asupririi. Rolul legionarilor de unealtă odioasă a celor mai înrăiți dușmani ai poporului — hitleriștii — și a celei mai sinistre instituții naziste — Gestapoul — va ieși la iveală în toată înfățișarea sa abominabilă, încît, pentru cei ce nu cunoșteau sau nu cunosc adevărul despre legionari, multe fapte, tocmai datorită caracterului lor aberant, pot apărea aproape ca nereale. De aceea considerăm util a le menționa așa cum au fost.

Odată cu înlăturarea dictaturii militare-fasciste antonesciene, România a întors armele împotriva Germaniei hitleriste, participînd cu toate forțele sale la războiul drept, antihitlerist, alături de Uniunea Sovietică și de celelalte țări din coaliția Națiunilor Unite, pentru eliberarea teritoriului patriei și apoi mai departe, pe teritoriul Ungariei și Cehoslovaciei, pînă la victoria finală asupra Germaniei naziste⁴. La mijlocul lunii august, Germania hitleristă a suferit noi și mari înfrîngerii pe frontul de est. Zorile victoriei asupra fascismului umpleau de speranțe și bucurie sutele de milioane de inimi din întreaga lume. Omenirea progresistă de pe întregul glob își sporea eforturile pentru a pune capăt sîngerosului măcel dezlănțuit de cei care plănuseră o „nouă ordine europeană“, dirijată de fîhrerul Adolf Hitler și apărută de cizma și baioneta armatei naziste. În acele momente de răscruce pentru destinele omenirii, legionarii au continuat a sta, cu trup și suflet, alături de fascismul german, de forțele cele mai întunecate ale reacțiunii, incendiatoare ale lumii și sugrumătoare ale popoarelor.

⁴ Vezi pe larg: *România în războiul antihitlerist, 23 august 1944—9 mai 1945*, Editura militară, 1966.

În planurile generale de prelungire a agoniei, Hitler îi avea în vedere și pe legionari. El îi adună din lagăre sau de la domiciliile obligatorii și-i pregătește ca elemente de șoc împotriva poporului român. Imediat după 23 August, Horia Sima este eliberat din lagărul Sachsenhausen. Conducătorul la Ribbentrop, cu care are o convorbire, ministrul de externe hitlerist a început prin a-i „cere scuze“ lui Sima pentru modul în care au fost tratați legionarii în Germania „prietene“, încheind cu o frază de rigoare: „S-au făcut greșeli și de o parte și de alta“. Convenind reciproc să ștergă urmele asperităților, „hitleriștii — după spusele lui N. Petrașcu — l-au pus pe Horia Sima să vorbească la radio împotriva întorsăturii pe care a făcut-o poporul român“⁵. Astfel, Horia Sima devine vocea prin care hitleriștii vor vorbi împotriva luptei poporului român pentru eliberarea de sub dominația nazistă. În cuvîntarea rostită la postul „Donau“ în ziua de 26 august 1944, Horia Sima declara: „România trebuie să fie alături de Germania“. În continuare, el chema poporul român, armata română să fie fidelă „camarazilor germani“. „Chem la arme pe toți legionarii“, spunea el în încheiere, asigurîndu-i că „victoria finală va fi a aceluia care vor ști să-și poarte destinele“⁶. Desigur, destinul crimei, al terorii, destinul jafului legionar.

De la același post de radio, pus la dispoziție de Gestapoul lui Himmler, la 16 septembrie Horia Sima îndemna poporul să se pună la dispoziția armatei germane și să se adreseze „instituțiilor și comandamentelor germane [...] pentru recrutare“⁷, pentru a fi din nou transformat în carne de tun pentru interese străine. Căpetenia legionarilor declara deschis că legionarii se alătură „tot mai mult luptei pe care Germania o duce [...] Lupta Germaniei — spunea Sima — fiind și lupta noastră“ (a legionarilor. — *n.n.*)⁸. El încerca, la 18 septembrie, să convingă opinia publică mondială și pe cea românească de ceea ce nu mai credeau nici cele mai obtuze minți politice, și anume că „războiul nu numai că nu este pierdut, dar șansele ca el să fie cîștigat de germani au rămas aceleași ca la început“⁹. Ridicol, dar acesta este adevărul. Horia Sima,

⁵ A.S.B., fond A, dosar nr. 24 541, vol. 8, fila 350.

⁶ Ibid.

⁷ Loc. cit., fila 354.

⁸ Loc. cit., fila 357.

⁹ Ibid.

credea sau nu, încerca desperat să-și convingă adepții că Germania hitleristă — aflată în pragul prăbușirii totale — se găsea de fapt în fața victoriei, pe care o pregătea „cu calm”¹⁰. La 20 noiembrie 1944, după ce întreg teritoriul țării fusese eliberat de sub ocupația nazistă și hor-thystă, Horia Sima spunea: „Providența a ales de mai multe ori Germania pentru a salva soarta omenirii. Fără Germania (bineînțeles, el se referea la cea nazistă. — *n.n.*), nimeni nu poate concepe nici progresul de pînă acum, nici viitorul continentului european. Garda de fier, conștiință de aceste realități, urmînd o linie de perfectă consecvență (aceasta era, într-adevăr, o realitate. — *n.n.*), este gata să facă orice pentru a contribui la eforturile poporului german” (citește nazismului. — *n.n.*). Conducătorii legionari nu se sfiau să declare că „ultima nădejde a neamului este Garda de fier, care pornește la luptă pentru România legionară”¹¹. Iată perspectiva: „România legionară” cu întreg cortegiul de crime și jafuri, barbarii și monstruoziții din perioada septembrie 1940—ianuarie 1941.

În acele momente, cînd elementele fasciste se agitau, sperînd, prin absurd, să mai poată da noi lovituri poporului român, Partidul Comunist Român, pătruns de înaltă responsabilitate pentru soarta și viitorul României, a demascată cu vehemență manevrele și comploturile antinaționale ale legionarilor, chemînd poporul la lupta pentru zdrobirea lor. În apelul Comitetului Central al P.C.R. din 28 august 1944 adresat poporului român se arăta că prin insurecția antifascistă poporul român a obținut o primă mare victorie în lupta împotriva cotropitorilor hitleriști și a dictaturii antonesciene, dar, „numai la patru zile de la acest prim pas al poporului român pe drumul eliberării naționale și al libertăților democratice, năpircile legionare, slugile călăilor hitleriști ai poporului român, încep să ridice capul. Încă o dată — atrăgea atenția partidul comunist —, asasinii din Garda de fier vor să lovească poporul român pe la spate, în clipa în care soldații noștri își varsă sîngele pentru alungarea cotropitorilor nemți din țară”. Amintind că Horia Sima, instrumentul lui Hitler, s-a adresat prin posturile de radio germane complicilor

¹⁰ Ibid.

¹¹ Loc. cit., fila 363.

lui din țară cu îndemnul de a trece la asasinat și a sprîjini resturile armatei germane zdrobite, partidul comunist atrăgea atenția că „din umbră ei se pregătesc să ucidă pe cei mai devotați patrioți [...] complotează și pregătesc acte de sabotaj în aparatul de stat, în fabrici și serviciile de aprovizionare [...] resturile Gărzii de fier, în frunte cu Horia Sima, apar în fața poporului român ca o bandă de criminali mirșavi, puși în slujba dușmanului de moarte al poporului român. Acești cîini turbați caută să îngreueze lupta noastră de eliberare și să provoace noi jertfe de sînge și noi ruine. *Rămășițele teroriste ale Gărzii de fier sînt astăzi principalul dușman intern, amenințînd din spate armata țării, guvernul, forțele patriotice și însăși existența poporului român.* Ei vor să instaureze din nou robia hitleristă”. Chemînd poporul, toți patrioții cărora le era scumpă patria, viitorul ei la lupta pentru zdrobirea criminalelor tentative ale legionarilor, apelul Comitetului Central al Partidului Comunist Român spunea: „Patrioți români, românce, ofițeri și soldați: *nici o milă pentru acești trădători [...]. Treceți la luptă fără cruțare împotriva asasinilor legionari*”¹².

Perioada care a urmat a confirmat pe deplin pericolozitatea legionarismului pentru soarta și viitorul poporului român. Legionarii nu s-au rezumat la vorbe, ci au întreprins o serie de acțiuni în realizarea scopurilor lor antinaționale.

O primă măsură, constituind o încercare de legitimizare a acțiunilor întreprinse, a fost constituirea, la sugestia lui Ribbentrop, a unui guvern-fantomă legionar cu sediul la Viena. Naziștii îl investesc pe Horia Sima, în sfîrșit, cu titlul la care rîvnea de mult — „președinte al Consiliului de Miniștri”, fiind înconjurat de cîțiva „miniștri” dintre prietenii săi personali. Dealtfel, trebuie spus că nimeni, niciodată, nici chiar legionarii nu au luat în serios acest așa-zis guvern. Un participant la ceremonia investirii lui Sima ca „șef al guvernului” făcea următoarea reflecție semnificativă: „Cred că nici un om serios n-ar putea să joace rolul lui August Proștu în cercul lui Horia Sima”¹³. Independent de existența sau activitatea acestui așa-zis guvern, legionarii aflați în țară sau peste graniță au încercat să inițieze unele acțiuni potrivnice intereselor po-

¹² „România liberă” din 30 august 1944.

¹³ Șt. Palaghiță, op. cit., p. 297.

porului nostru, luptei sale de eliberare națională și socială, pentru progres și democrație. Coordonatele esențiale ale acestei activități dusă după 23 august 1944 au fost: organizarea și desfășurarea unor acțiuni de rezistență armată, de subminare a spatelui frontului sovieto-român și acțiuni de sabotaj în interior; participarea la acte de spionaj în favoarea organizațiilor de informații naziste iar mai apoi a cercurilor militariste americano-engleze; lupta împotriva forțelor democratice interne pentru a frâna dezvoltarea revoluției populare.

Una dintre cele mai odioase acțiuni ale legionarilor a constituit-o încercarea de a pune bazele, în străinătate, unor unități militare alcătuite din transfugi, menite să opună rezistență armatelor sovietice și române care participau la zdrobirea ultimelor rămășițe ale Wehrmachtului. Trebuie menționat că, mai ales în această împrejurare, legionarii au utilizat cu brutalitate vechile lor metode teroriste pentru realizarea scopului propus. Dar această tentativă s-a soldat doar cu încropirea unor subunități alcătuite din... ei înșiși și din alte câteva elemente dușmănoase fugite din țară după insurecția din august, din foști membri ai formațiunilor naziste din România care și-au aflat salvarea în garniturile trenurilor germane în retragere, precum și din unii prizonieri care sperau că, părăsind lagărul, vor regăsi viața. Referindu-se la mobilul care i-a determinat pe aceștia să se înroleze în așa-zisa armată a lui Horia Sima, un document al Marelui stat-major al armatei din 10 iulie 1945 spunea: „Viața de calvar dusă de prizonierii români (din Germania. — *n.n.*) explică și justifică întrucîtva gestul acelora care, sub imperiul groaznicelor privațiuni și cu spectrul continuu al morții în față, au aderat nevinovați la înscrierea într-o «armată» străină de aspirațiile și interesele statului român, numai pentru a putea supraviețui¹⁴. Deși au creat-o ca element de diversiune politică, pentru a arăta, chipurile, forța pe care se bazuiau legionarii și a-i încuraja în acțiunile lor criminale, antinaționale, naziști și-au manifestat permanent totala lor neîncredere în această așa-zisă armată, cu toate că ea era împinzită și dominată de legionari și de alte elemente fasciste. O dovadă grăitoare o constituie faptul că subunitățile ei au fost folosite nu în luptă, ci ca formațiuni de lucru, la fel ca și prizonierii. În februarie

¹⁴ A.S.B., fond A, dosar nr. 53 127, vol. 144, fila 227.

1945, când, din pricina secătuirii forțelor, hitleriștii au încercat, totuși, să includă două batalioane în zona operativă, după primele acțiuni „au fost retrase de pe front ca neprezentînd încredere, fiind dezarmate și întrebunțate la lucrări de organizarea terenului¹⁵. Cu aceasta s-a și încheiat istoria acestei „armate” concepute de Himmler și care se înscrie în palmaresul nesfîrșit al actelor de trădare națională ale legionarilor.

Ca o continuare a vechii îndeletniciri, legionarii au inițiat și au organizat numeroase acțiuni de spionaj, diversiune și sabotaj, devenind principala sursă de agenți informatori ai organizațiilor de spionaj naziste. Încă în august 1944, Horia Sima, împreună cu organele lui Himmler, a pregătit pe legionarul C. Stoicănescu și l-a trimis în țară „pentru a aranja acțiunea de diversiune și spionaj¹⁶. În același timp, după cum afirmă N. Petrașcu, în Austria, în localitatea Neukarenburg, „s-a trecut la pregătirea echipeilor de parașutiști care urmau să fie trimise în țară pentru acte de sabotaj în spatele frontului sovieto-român¹⁷. Potrivit relatărilor unuia dintre legionarii pregătiți și parașutați în țară, principalele obiective ale acțiunilor de spionaj, diversiune și sabotaj încercate de legionari au constat în „stabilirea mijloacelor de propagandă potrivit situației; recrutarea de noi membri; promovarea unei politici potrivnice față de alte partide existente în țară; infiltrarea de elemente legionare în partidele din B.N.D. și în armată, pentru a culege informații, a provoca acte de dezbinare și a recruta, dintre membrii acestora, informatori pentru mișcarea legionară; ajutorarea armatelor fasciste din România în salvarea armamentului și autovehiculelor; opoziție și ostilitate față de armata sovietică ce urma să sosească; stringerea de informații asupra producției, transporturilor, armamentului și, în general, asupra mijloacelor de război și încunoștințarea comandamentului mișcării (legionare. — *n.n.*) din București; pregătirea pe aceste căi a preluării puterii în stat și sabotarea mijloacelor de producție și a transporturilor pentru slăbirea capacității de război a noului stat¹⁸. În afară de toate acestea, spionii legionari urmau să furnizeze „informații în scris despre

¹⁵ Loc cit., fila 243.

¹⁶ Loc. cit., fond O, dosar nr. 46 284, vol. 4, fila 65.

¹⁷ Loc. cit., fila 66.

¹⁸ Loc cit., fond A, dosar nr. 38 395, vol. 3, fila 18.

armatele sovietice și românești ce mergeau spre frontul de apus... cîte trenuri cu armată trec, cîte trenuri cu muniție și armament¹⁹.

Un obiectiv important al acțiunilor criminale ale legionarilor a fost sabotarea transporturilor feroviare, și îndeosebi a celor destinate aprovizionării frontului. Referindu-se la acest domeniu, unul dintre spionii și sabotorii legionari care lucra în sectorul mișcare-C.F.R. declara: „Ca o directivă principală a fost aceea ca nouă să ne stea în mîină întreaga circulație... și pentru acest motiv aveam sarcina ca să provocăm enorme întîrzieri la trenurile militare ce mergeau înspre frontul de apus²⁰.”

Pentru realizarea unor asemenea obiective, conducătorii legionari din Austria împreună cu reprezentanții lui Himmler au trimis în România prin parașutare sau prin alte mijloace grupe de spioni și sabotori legionari, precum și un număr de cadre de conducere care să se ocupe atît de reorganizarea mișcării legionare cît și de coordonarea activității subversive. Printre cei destinați rolului de conducători a fost parașutat și N. Petrașcu, secondat de Andreas Smith, conducătorul naziștilor din România, omul lui Himmler, trimis de către organizațiile de spionaj naziste. Referindu-se la obiectivul venirii sale, Petrașcu spunea: „Am venit în țară să organizăm mișcarea legionară și, în cazul unei ofensive germane..., să acționăm²¹.” De asemenea, a fost parașutat Nistor Chioreanu, căruia, în septembrie 1944, Horia Sima i-a dat misiunea ca împreună cu un grup de legionari să vină în țară „ca să organizăm echipe de legionari care să facă acțiuni teroriste și de sabotaj în spatele frontului și în țară. În acest scop, urma — afirma Chioreanu — să strîngem armament și material de luptă²².” El a menționat că, în momentul cînd Horia Sima îi instruia, era de față prof. Gamillscheck, omul de legătură între legionari și organizația SS, și că „echipele de sabotaj veneau formate din Germania²³.” Cu „misiunea de a lupta în spatele trupelor sovieto-române”, a fost trimis în țară și Vasile Boldeanu²⁴. Astfel de echipe legio-

¹⁹ Loc. cit., vol. 2, fila 259.

²⁰ Ibid.

²¹ Loc. cit., fond O, dosar nr. 46 284, vol. 4, fila 66.

²² Loc. cit., dosar nr. 14 900, vol. 1, fila 551.

²³ Loc. cit., fila 538.

²⁴ Loc. cit., dosar nr. 28 264, fila 63.

nare au fost lansate în Munții Apuseni (în apropiere de Vințul de Jos), în jurul orașului Tîrgu Mureș, în munții Sibiului, lingă Brașov, în Banat, în Oltenia²⁵, în Bucovina²⁶. Ele erau conduse de cadre legionare, ca: N. Chioreanu, Pavel Grimalschi, unul din foștii comisari ai poliției legionare și participant la asasinatelor de la Jilava, experimentat în crime și teroare etc. Evident, planurile legionarilor de a desfășura largi acțiuni de sabotaj, care să influențeze cît de cît evoluția evenimentelor, au fost sortite eșecului. Poporul român, cuprins de ură împotriva celor ce i-au provocat atîtea suferințe și au îndoliat atîtea familii, a zdrobit încercările criminale ale legionarilor și și-a adus contribuția la înfringerea Germaniei naziste.

Activitatea antinațională a legionarilor s-a concretizat cu precădere în acțiuni de spionaj și sabotaj. Unul din spionii legionari capturați și făcuți inofensivi de organele de stat declara că informațiile „le transmiteam eu personal după ce erau culese atît de mine cît și de membrii ce făceau parte din organizație, le centralizam și în rapoarte scrise le dădeam personal lui... R. F. cînd mă întilneam...” Același spion menționa că după 1944, dat fiind „că ne era pusă în joc situația noastră ca legionari..., am dus o intensă activitate subversivă²⁷.”

Cînd înfringerea hitleriștilor a devenit iminentă, legionarii au trecut de la vechiul lor stăpîn la unul nou, spionajul american și englez. Este un fapt necunoscut că, în perspectiva înfringerii Germaniei, legionarii au făcut totul pentru a-și găsi salvarea la adăpostul cercurilor reacționare și oficiilor de spionaj imperialiste. În anii următori, spionajul în favoarea serviciilor de informații americano-engleze va constitui una din principalele activități antinaționale ale legionarilor.

Urmărind, după cum s-a arătat, infiltrarea în organizațiile și partidele politice nefasciste, pentru subminarea lor din interior, pentru slăbirea unității forțelor democratice, legionarii s-au orientat cu prioritate spre vechiul lor sfătuitor și mentor Iuliu Maniu, ca și spre alte cadre conducătoare național-țărăniște, cunoscute prin orientarea lor reacționară. Legionarii au constituit elementul de șoc al acestui partid împotriva forțelor revoluționare muncito-

²⁵ Loc. cit., dosar nr. 14 900, vol. 1, fila 538.

²⁶ Loc. cit., fila 413.

²⁷ Loc. cit., dosar nr. 38 395, vol. 2, fila 259.

rești-tărănești, accentuând reacționarismul tot mai pronunțat al P.N.Ț. A recunoscut-o chiar N. Petrașcu: „În această perioadă (după 23 August. — *n.n.*) am fost preocupați pentru găsirea unei căi pentru a se ajunge la o destindere între mișcarea legionară și organizațiile politice din țară. În acest sens am avut o întrevvedere cu Ion Mihalache, discutând chestiuni de ordin general, apoi și cu Penescu, fost secretar general al Partidului național-tărănesc. Acesta — continuă Petrașcu — mi-a cerut o colaborare în sensul de a pune legionarii la dispoziție ca să facă siguranța întrunirilor național-tărăniste”²⁸. În încercarea de a folosi P.N.Ț. drept scut și pedestal pentru pătrunderea în viața politică a țării, între căpeteniile legionare au apărut puternice contradicții. Fiecare voia ca, schimbându-și firma și aliniindu-se după noul șef — Iuliu Maniu —, să ocupe un loc cât mai favorabil intereselor proprii, precum și realizării scopului general al mișcării legionare de înăbușire a luptei revoluționare a poporului român. În acest sens este edificatoare cursa dintre N. Petrașcu și Horațiu Comaniciu pentru a cîștiga, fiecare pentru sine și pentru fracțiunile legionare pe care le manevrau, încrederea lui Maniu. Referindu-se la aceasta, N. Petrașcu spunea că, în efortul lui de a găsi o punte de contact cu P.N.Ț., „... am intenționat să stau de vorbă și cu Iuliu Maniu”, dar, în urma reclamei făcute de Horațiu Comaniciu, a avut loc un schimb de scrisori în care cei doi șefi își împărtășesc punctele de vedere cu privire la găsirea unor căi care să ducă la apropierea dintre rămășițele mișcării legionare și P.N.Ț. Ca urmare a acestui schimb de scrisori, se ajunge la un acord între P.N.Ț. și resturile din țară ale mișcării legionare, prin care acestea sînt integrate în mod oficial în P.N.Ț.

În scrisoarea adresată la 26 august 1944 de Horațiu Comaniciu, în numele Gărzii de fier, lui Iuliu Maniu, acesta se angaja să „colaboreze loial” cu celelalte forțe politice în vederea rezolvării unor probleme pentru care, chipurile, ar milita și mișcarea legionară, deoarece ei „ar recunoaște schimbările ce se produc și — spunea Comaniciu — ne dăm seama că în fața lor nu putem rămîne indiferenți”. Sensul neindiferenței nu este afirmat, însă nici greu de determinat. În realitate, după cum viața a dovedit-o, ră-

²⁸ Loc. cit., fond O, dosar nr. 46 248, vol. 4, fila 68.

mășițele mișcării legionare au intrat în P.N.Ț. pe poarta mare, oficial, cu scopul de a se folosi de situația sa de partid legal și a desfășura din interiorul și sub oblăduirea acestui partid și a lui Iuliu Maniu personal o vastă activitate, pe toate planurile, împotriva forțelor revoluționar-democratice, a maselor populare.

Crisoarea lui Comaniciu a fost foarte bine primită de conducătorul P.N.Ț., care s-a grăbit să-i răspundă. Iuliu Maniu era animat de dorința ca, pe un plan nou, să-și continue vechea politică de colaborare cu mișcarea legionară. În răspunsul său de la 29 august 1944 se declara de acord ca între rămășițele mișcării legionare și P.N.Ț. să existe o deplină colaborare. În urma unui schimb de scrisori, Horațiu Comaniciu publică în ziarul „Dreptatea”, organ al P.N.Ț., un apel către legionari în care îi cheamă să-și înceteze, chipurile, activitatea în mișcarea legionară, să se înroleze în P.N.Ț., să încerce a intra și în alte partide din B.N.D. Menționînd că membrii Gărzii de fier au libertatea să se înscrie în oricare din partidele B.N.D., le atrage atenția, în primul rînd, să intre în P.N.Ț. și să răspundă la chemările acestuia. Pasul făcut de Maniu va influența în mod cu totul negativ activitatea ulterioară a P.N.Ț.²⁹ G. Călinescu, marele nostru cărturar și militant pentru progres, după ce face unul din cele mai autentice portrete ale celui ce a fost, după expresia scriitorului, politicianul Maniu de factură iezuită, referindu-se la momentul invadării P.N.Ț. de către legionari, consemna: „Totul la d-l Maniu are notă electorală. A reprimat pe legionari în corpore ca să cîștige adeziunile lumii speriate de epurație sau înrădăcinate în erorile vechi. Ia apărarea latifundiarilor și în același timp încearcă a neliniști pe țărani prin false interpretări ale reformei agrare. Face combinații și tinde a opri procesul politic pe loc prin incidente și amînări de termen. Însă cine a răsfoit istoria, s-a încredințat de acest adevăr: mersul înainte al unei națiuni este întotdeauna pe partea stîngă...”³⁰.

Rămășițele Gărzii de fier, potrivit asentimentului și dorinței lui Maniu, se vor contopi treptat cu Partidul național-tărănesc, care, în acest mod, „devine un rezervor” al celor mai reacționare elemente din viața politică a României, al legionarilor și al altor fasciști. Evoluția ulterioară

²⁹ Mihai Fătu, *Sfîrșit fără glorie*, p. 106—117.

³⁰ „Tribuna poporului” din 3 decembrie 1944.

a raporturilor dintre legionari și P.N.Ț., ca și dintre legionari și toate partidele, grupările, curente politice reacționare ale claselor exploatoare, inclusiv atitudinea acestora față de legionari, va fi determinată de strădania întregii reacțiuni de a-și unifica forțele pentru stăvilirea luptei revoluționare a maselor. Pe măsură ce își pierde influența în viața politică internă, pe măsură ce masele se orientează tot mai categoric spre forțele politice de stînga și participă, sub conducerea acestora, la înfăptuirea transformărilor revoluționare ale epocii, pe măsură ce raportul forțelor politice și de clasă devine tot mai favorabil revoluției, cercurile reacționare românești vor recurge din nou la legionari ca elementul de șoc chemat să apere orînduirea claselor exploatoare împotriva maselor revoluționare. Această integrare a tuturor rezervelor de care mai dispuneau cercurile reacționare va avea loc pe o bază programatică esențială: împiedicarea afirmării maselor muncitoare pe arena vieții politice a țării, iar după instaurarea guvernului revoluționar-democratic la 6 martie 1945, acțiuni orientate spre subminarea acestuia.

Urmărind aceste țeluri, reacțiunea a folosit în lupta ei împotriva revoluției democrat-populare toate metodele — de la lupta politică și diplomatică la spionaj, de la sabotaj economic la acțiuni teroriste, utilizînd toate rezervele de care dispunea pentru a-și salva soarta. Printre acestea primează metodele împrumutate din arsenalul organizațiilor fasciste, îndeosebi ale Gărzii de fier, iar executorii principali vor fi legionarii. Treptat, vechile partide burgheze vor abandona lupta politică obișnuită de opoziție și își vor concentra efortul spre pregătirea răsturnării prin violență a regimului democratic. În metodele folosite pot fi recunoscute, cu foarte puține excepții, practicile legionare, utilizarea împotriva forțelor progresiste a formelor agresive, armate, criminale. Legionarii au încercat să reediteze vechile lor metode, inițiind și organizînd formațiuni paramilitare teroriste. Punerea bazelor unor grupuri subversive înarmate a fost făcută încă în noiembrie 1944, concomitent cu parașutarea echipelor de legionari instruiți și pregătiți în Germania, cărora li s-au alăturat legionari din interior.

Nenumărate documente ale vremii stau mărturie că întreaga acțiune subversivă organizată de legionari, de alte forțe reacționare din România a fost susținută și în-

drumată de serviciile de spionaj imperialiste. Unul din scopurile principale ale activității subversive a legionarilor l-a constituit organizarea și înfăptuirea unor atentate la viața conducătorilor guvernului, a d-rului Petru Groza — a fruntașilor diferitelor partide și organizații democratice. După opinia legionarilor, atentatul era un mijloc eficient nu numai pentru realizarea scopurilor politice, ci și pentru întreținerea unității și antrenamentului legionarilor, deoarece altfel formațiunile „se destramă prin descurajarea oamenilor dacă rămîn prea mult inactivi“, spunea legionarul Gh. Manu³¹, care afirma, de asemenea, că era „firesc ca un grup subversiv să-și pună problema de a lovi regimul... Mi-am pus mai întîi problema unui atentat individual împotriva unui fruntaș al guvernului. Realizarea practică nu ar fi fost grea. Trebuia numai aleasă victima... Primul ministru Groza, de pildă, este un om care nu se păzește și poate fi întîlnit adesea pe stradă...“³². În intenția legionarilor se afla și suprimarea secretarului general al P.C.R., Gh. Gheorghiu-Dej, precum și a altor militanți ai Partidului Comunist Român, ai mișcării sindicale etc. Singurul motiv, pretind ei, pentru care n-au trecut la fapte a fost teama de represaliile severe care, firesc, ar fi urmat, aceste represalii neputînd fi compensate de rezultatul practic ce s-ar fi obținut în urma unui atentat individual. Pentru acest motiv, teroriștii și-au propus organizarea unui atentat asupra întregului guvern, prin decapitarea „dintr-o dată a acestuia“³³, folosindu-se de un prilej cînd guvernul ar fi fost prezent în întregimea lui. Capetele înfierbîntate ale legionarilor au conceput un plan cu diferite variante pentru minarea și aruncarea în aer a unor instituții de mare importanță, ca sediul Marii Adunări Naționale etc. Gh. Manu relatează că în toamna anului 1947 au preconizat aruncarea în aer „a sălii de ședințe a parlamentului în cursul unei ședințe solemne a Adunării Naționale, la care ar fi fost prezenți în orice caz toți membrii guvernului și deputații, printre care toată conducerea partidului comunist și a C.G.M., plus un număr de înalți demnitari militari și ai poliției“³⁴. „Ime-

³¹ A.S.B., fond A, dosar nr. 14 900, vol. I, fila 428.

³² Ibid.

³³ Loc. cit., fila 429.

³⁴ Loc. cit., fila 430.

diat după reușita atentatului — spunea în continuare Gh. Manu — ar fi trebuit executată o lovitură de stat în momentul în care toată lumea, și în primul rând autoritățile, ar fi fost încă sub efectul emoției pricinuite de suprimarea dintr-o dată a tuturor capilor regimului³⁵.

După scoaterea în afara legii a Partidului național-tărănesc, în vara anului 1947, după judecarea și condamnarea conducătorilor fostului P.N.Ț., în noiembrie 1947, resturile legionare întreprind noi acțiuni de reorganizare a rîndurilor. Incapabil să realizeze vreunul din planurile lor dușmănoase, de reprimare și răsturnare prin forță a guvernului dr. Petru Groza, în iulie 1947, Horia Sima trimite în țară pe Eugen Teodorescu cu scopul de a activa acțiunile teroriste ale legionarilor și a organiza o rețea de informații în favoarea serviciilor de spionaj americane. În aceste împrejurări, la București are loc o consfătuire la care participă fruntașii din țară ai legionarilor — N. Petrașcu, N. Chioreanu, Vică Negulescu, Ghiță Stoica —, în care s-au luat o seamă de hotărîri pe linia indicațiilor date de Horia Sima, inclusiv aceea „de a porni la organizarea unei acțiuni de înarmare și pregătire pentru răsturnarea guvernului și regimului³⁶. Dar nici acest scop n-a putut fi realizat, datorită vigilenței organelor de stat, a maselor populare. În schimb, în activitatea de spionaj, legionarii au reușit, vremelnice, să obțină unele roade. Interesul celor care îi finanțau era îndreptat îndeosebi spre obținerea de informații cu caracter secret privind „producția petrolieră și minieră, producția industrială, economia agrară, efectivele garnizoanelor românești, schimbări în instrucția trupei, arme noi intrate în dotarea armatei române, tabere de instrucție, manevre și alte detalii cu caracter militar³⁷.

Omul de încredere al lui Horia Sima însărcinat cu organizarea unei rețele de informații în România a fost legionarul Eugen Teodorescu, care recunoștea că „acest serviciu de informații, pentru care am primit misiunea din partea lui Horia Sima, este la dispoziția mișcării legionare³⁸. Rețeaua de informații preconizată a fost în

³⁵ Loc. cit., fila 434.

³⁶ Loc. cit., fila 543.

³⁷ *Procesul grupului de complotiști, spioni și sabotori* (27 octombrie—2 noiembrie 1948), București, Editura de stat, p. 26.

³⁸ A.S.B., fond A, dosar nr. 14 900, vol. 3, fila 109.

parte realizată³⁹. „Agenții lui Teodorescu — se arăta la procesul grupului de complotiști, spioni și sabotori din noiembrie-decembrie 1948 — au activat și au furnizat numeroase informații. O parte din materialul informativ neexploatat de serviciul de spionaj din orașul Salzburg a fost descoperit⁴⁰ cu ocazia perchezițiilor arestării complotiștilor în 1948. Materialul informativ scos din țară era transmis lui Horia Sima prin Mailat și Borobaru, iar de aici către ofițerii de informații americani din Salzburg. După cum relatează Teodorescu, pentru Horia Sima era de mare importanță această legătură, deoarece „mișcarea legionară din străinătate vrea să facă legătură cu autoritățile americane în orice sens⁴¹.

Legionarii au organizat nu una, ci mai multe rețele de informații puse în slujba serviciilor de spionaj occidentale. În afara aceleia conduse de Gh. Manu, o alta fusese organizată de legionarul Titi Constantinescu. În acest scop, spune Gh. Manu, „îmi construise o rețea de informații pentru bunul mers al grupei subversive care trebuia să fie informată asupra situației economice, politice, militare, pentru a putea transmite aceste informații americanilor și englezilor⁴². Pentru a intra în grațiile serviciilor de informații occidentale din țară, Gh. Manu a redactat o broșură plină de calomnii la adresa țării noastre, care conținea nenumărate date cu caracter secret, procurate cu ajutorul rețelei informative create. Sub titlul dușmănos „Behind the Iron Curtain“ („În dosul cortinei de fier“), broșura a fost destinată în special Occidentului, fiind reprodușă în trei ediții — martie 1946, martie și noiembrie 1947⁴³.

Procesul foștilor conducători ai P.N.Ț. a scos la iveală legăturile dintre aceste oficii de spionaj imperialiste și partidele burgheze, ceea ce i-a determinat pe agenții acestor servicii să fie mult mai prudenți în raporturile lor cu legionarii. La rîndul lor, legionarii făceau totul pentru a nu desconfira aceste legături. Edificatoare în acest sens sînt indicațiile pe care un lucrător al unui serviciu de informații occidental i le dă lui Manu într-o întîlnire

³⁹ Loc. cit., fila 38.

⁴⁰ Loc. cit., fila 39.

⁴¹ Loc. cit., fila 109.

⁴² *Procesul grupului de complotiști, spioni și sabotori...*, p. 112.

⁴³ A.S.B., fond A, dosar nr. 14 900, vol. 1, fila 377, vol. 3, fila 171.

avută la finele anului 1947, când, îngrijorat de urmările dezvăluirilor de la procesul lui Maniu referitoare la legăturile dintre P.N.Ț. și aceste servicii, acesta îl sfătuia, după cum afirmă Manu, „să nu am niciodată însemnări scrise asupra mea, sau să iau toate contactele cu cea mai mare prudență și să nu dau nici un nume la telefon, în special în conversațiile cu el”⁴⁴. Gh. Manu a redactat chiar niște „instrucțiuni generale” destinate instruirii spionilor legionari.

Legionarii din țară și din străinătate, deși, ca întotdeauna, nu aveau nimic comun cu realitățile poporului român, erau totuși obligați să constate că între planurile nebunești de reprimare a luptei revoluționare a poporului și posibilitățile de realizare ale acestor planuri se interpunea o realitate în fața căreia erau obligați, vrînd, nevrînd, să se supună. Toate acțiunile bandelor înarmate parașutate, pregătite pentru acțiuni teroriste împotriva poporului român, au fost zdrobite, s-au soldat cu un eșec total.

După instaurarea regimului democratic la 6 martie 1945 și capitularea Germaniei la 9 mai, care au însemnat pentru legionari lovituri zdrobitoare, aceștia și-au propus să se pregătească în vederea realizării falimentarului obiectiv de răsturnare a puterii populare. Acțiunea de reorganizare și reactivizare a mișcării legionare a fost însoțită de înființarea a o serie de organizații teroriste, subversive, care urmăreau ca în perioada tratativelor internaționale pentru încheierea tratatului de pace cu România să provoace în țară dezordini, ciocniri sîngeroase, spre a dezlănțui apoi războiul civil. Eventualitatea unei asemenea acțiuni fusese prevăzută mai dinainte, întrucît încă spre sfîrșitul anului 1945 luase ființă așa-numita „mișcare națională de rezistență”, care concentra toate organizațiile subversive din țară, în vederea coordonării activității lor. Este semnificativ faptul că amintita organizație a luat ființă la îndemnul și cu aprobarea regelui Mihai I. Referitor la aceasta, Gh. Manu arăta că palatul a luat contact larg cu toate grupările subversive încă în vara anului 1945 și că a jucat un rol de coordonare efectivă prin desemnarea lui Iuliu Maniu ca conducător politic și a lui Aldea ca șef militar⁴⁵. Aldea avea în sub-

⁴⁴ Loc. cit., fila 17.

⁴⁵ Loc. cit., fila 388.

ordinele sale pe Vintilă Brătianu și M. Fărcășanu din partea Partidului liberal, pe cunoscutul legionar Horațiu Comanițiu din partea Partidului național-țărănesc și pe Gh. Manu din partea mișcării legionare.

Prima acțiune a acestei „mișcări naționale de rezistență” au constituit-o manifestația și dezordinile de la 8 noiembrie 1945, când legionarii și-au arătat din nou chipul de teroriști și asasini. Asmuțiți de patronii lor, bandele legionare au ieșit în stradă înarmate cu pistoale, puști și răngi de fier. Crimele și dezordinile comise aminateau de zilele negre ale rebeliunii legionare din ianuarie 1941. Au fost atacate sediile C.G.M. și ale altor instituții publice, au fost împușcați soldați și păzitori ai ordinii publice, au fost maltratați cetățeni pașnici, au fost arse ziare democratice, au căzut muncitori răpuși de gloanțe.

În ziua de 10 mai 1946, în orașele Iași, Oradea, Cluj, Arad, Tîrgu Mureș, sub masca aceluiași manifestări monarhice, legionarii s-au dedat din nou la dezordini, au atacat coloane de muncitori și reprezentanți ai autorităților de stat, au debitat lozinci dușmănoase la adresa organizațiilor și partidelor democratice⁴⁶. La 2 iunie 1946 a fost asasinat, de către legionarul Ion Tomescu (fost membru al P.N.Ț.), secretarul plășii Lugoj al P.C.R., Gheorghie Franțescu⁴⁷.

Provocările, desfășurate sub firma partidelor „istorice”, urmăreau să creeze o stare de dezordine și nemulțumire, pe care apoi s-o speculeze în favoarea lor, trimbițind în fața cercurilor imperialiste că în România, chipurile, masele sînt nemulțumite. Maniu și Brătianu, toate cercurile reacționare nutreau iluzia că pe această cale ar putea provoca, înainte de alegeri, o intervenție imperialistă în treburile interne ale țării noastre.

Manevra a eșuat în mod lamentabil, cu atît mai mult cu cît, în vara anului 1946, organele de stat au descoperit organizațiile teroriste subversive, iar puțin mai tîrziu a avut loc judecarea și condamnarea membrilor acestora. Elementele legionare au căutat să-și desfășoare activitatea complotistă, teroristă mai ales în timpul campaniei electorale. Plină de ură împotriva forțelor democratice, reacțiunea, în rîndurile căreia legionarii ocupau un loc central, abuzînd de libertățile acordate de regimul democratic,

⁴⁶ „Scînteia” din 16 mai 1946.

⁴⁷ Ibid.

a încercat să folosească campania electorală pentru a lovi în interesele poporului român. În timpul alegerilor, sub manta național-tărănistă, au fost organizate numeroase echipe teroriste, dintre cei mai notorii legionari, menite să zădărnicească activitatea și victoria forțelor democratice. Aceste echipe au întreprins numeroase agresiuni și asasinate împotriva elementelor democratice.

Rolul legionarilor în organizarea acțiunilor complotiste de sabotaj și spionaj, a reușit cu și mai multă putere în evidență în timpul cercetării activității organizațiilor subversive de sub conducerea cunoscuților reacționari Pop, Bujoiu, Auschnit și a legionarului Gh. Manu. Cu acest prilej a fost dovedit și faptul că activitatea subversivă, inclusiv cea desfășurată de legionari, era finanțată din casele de bani ale virfurilor celor mai reacționare ale capitalului românesc, fiind subordonată în întregime intereselor de clasă ale acestora. Astfel, Max Auschnit a donat acestor organizații, numai în decursul a trei luni ale anului 1946, suma de un miliard de lei. Bani cu care erau întreținute organizațiile subversive erau procurate prin vânzarea la negru a mărfurilor de la „Reșița” de către Alex. Pop și banda sa, din speculațiile făcute cu fondurile destinate de stat pentru aprovizionarea muncitorilor și funcționarilor. Înainte de stabilizarea monetară din 1947, Alex. Pop a depus în contul organizațiilor subversive încă un miliard de lei, în vreme ce Ion Bujoiu, dintr-un fond secret al societății „Lupeni”, furniza trei sute de milioane de lei lunar. După stabilizare, când fondurile complotiștilor au început să scadă, ei s-au adresat printr-o scrisoare unor puteri străine, solicitându-le un împrumut în orice condiții, pe care-l garantau cu semnăturile celor mai mari capitaliști, cu promisiunea de a le restitui după reușita acțiunii de răsturnare a guvernului democratic.

Prin arestarea și apoi condamnarea bandei de complotiști, spioni și sabotori, în frunte cu Max Auschnit, Alex. Pop și Ion Bujoiu, legionarii au primit o puternică lovitură. În procesul acestora au fost implicați șefi legionari ca N. Petrașcu, Gh. Manu, N. Chioreanu, V. Rădulescu. Legionarii nearestați au continuat să comploteze împotriva cuceririlor revoluționare ale poporului. Pentru a pune în aplicare planurile criminale elaborate de cei aflați după gratii, resturile legionare încearcă să se reorganizeze în formațiuni înarmate împotriva regimului

democrat. Ei se constituie în bande de teroriști compuse din elemente ultrareacționare ale fostelor clase exploatare, partide și organizații politice burghezo-moșierești, foști ofițeri, polițiști, agenți de siguranță. În acei ani, în unele regiuni ale țării, populația pașnică a fost amenințată, torturată și jefuită de asemenea bande teroriste, iar numeroși oameni ai muncii, lucrători pe țărîm obștesc și în organele aparatului de stat au plătit cu viața atașamentul lor față de cauza poporului și aportul lor la făurirea noii orînduiri sociale, socialiste. Fără să-și dezmintă în nici o privință tradițiile, legionarii s-au dat și la jafuri de proporții, executate după toate regulile banditismului de înaltă calificare. Unul din acestea l-a constituit atacul asupra tezaurului din Palatul administrativ C.F.R., efectuat în 1948 de către o echipă de legionari condusă de Spiridon Obreja. Suma totală furată se ridică la 18 000 000 de lei, monedă nouă de după stabilizarea monetară din august 1947. Amestecul șefilor legionari a fost recunoscut de Spiridon Obreja prin declarația că după săvîrșirea jafului „s-a întîlnit cu Nistor Chioreanu pe str. Șerban Vodă, în dreptul bisericii Sfîntului Spiridon”, și, după ce i-a comunicat că suma furată a fost doar de 13 000 000 de lei, Chioreanu „mi-a dat dispoziția să nu mai aflu nimeni, să fim extrem de prudenți și, în cazul cînd am fi prinși cu bani asupra noastră, să dăm orice altă explicație asupra provenienței lor, numai pe cea reală nu. Mi-a spus apoi că fapta noastră împlinește un mare gol în situația actuală a mișcării legionare”.

Banda de legionari, din care făceau parte și autorii jafului de la C.F.R., s-a dat la numeroase alte acțiuni antistatale, antinaționale, cum au fost: procurarea de armament și muniții pentru înarmarea a o serie de legionari; organizarea trecerii clandestine peste frontieră a unor legionari și alte elemente reacționare; organizarea unui serviciu de falsificare a actelor de identitate; organizarea unei rețele de spionaj în care au fost antrenați o serie de legionari din capitală și din provincie, prin intermediul căreia au procurat și transmis în străinătate informații cu caracter secret.

În anii care au urmat a fost depistate, treptat, toate grupurile de spioni. Sursa principală de recrutare a agenților au constituit-o întotdeauna legionarii. Acest lucru era firesc, deoarece după 1949 mișcarea legionară și-a creat în străinătate adevărate centre de recrutare și pre-

gătire a spionilor, pentru a fi trimiși cu misiuni informative și teroriste în țară.

Ulterior au mai fost parașutate câteva echipe de spioni-teroriști legionari, pregătiți în școlile de spionaj occidentale, sub directa supraveghere și îndrumare a lui Horia Sima și ale altor căpetenii legionare. Unii s-au predat de bunăvoie autorităților, alții au fost descoperiți și arestați — de cele mai multe ori cu sprijinul populației — înainte încă de a-și pune în aplicare vreuna dintre misiunile cu care au fost trimiși. După cum rezultă din documente, în școlile de spionaj legionare se continua și perfectă pregătirea spionilor făcută inițial în școli occidentale. Ura neînduplecată împotriva regimului democratic, împotriva socialismului a constituit mobilul fundamental al acțiunilor criminale de spionaj organizate și desfășurate de legionari. „Sînt cunoscut de mult ca un adversar al regimului comunist”⁴⁸, declara în ultimul său cuvînt un spion legionar la procesul grupului de teroriști judecat în octombrie 1953. „A trebuit să gădesc posibilitatea să lupt contra adversarului — spunea un altul. — Nemții ne-au dat posibilitatea să luptăm, și cînd s-a ivit această posibilitate, cînd forțele din vest s-au găsit pe aceeași linie cu mine, am venit... să lupt. Am venit în țară, dar — deznădăjduit, recunoaște acesta — am avut... ghinion”⁴⁹. Un asemenea „ghinion” au avut de fapt toți legionarii, toți dușmanii care s-au ridicat împotriva poporului, a operei constructive a națiunii române. Pentru activitatea lor antistatală, legionarii implicați în acțiuni împotriva orînduirii sociale și de stat din țara noastră au fost arestați și condamnați potrivit gravității faptelor săvîrșite.

Fără a cunoaște o mare extindere, acțiunile teroriste ale bandelor legionare au creat, un timp, o stare de neliniște și de teamă în rîndul cetățenilor din unele regiuni ale țării. Departe însă de a demobiliza masele, aceste acte au stîrnit o firească și dreaptă minie în rîndul oamenilor muncii împotriva criminalilor legionari, locuitorii ajutînd cu zel organele de stat în a-i depista și a-i face inofensivi, pînă la unul, pe autorii acestor fărădelegi.

Ultimele zvîrcoliri ale rămășițelor legionare, ca și ale altor elemente reacționare nu puteau schimba mersul

⁴⁸ Loc. cit., vol. 5, fila 83.

⁴⁹ Ibid.

implacabil al poporului român pe calea socialismului. Legionarismul, ca dealtfel toate curente, grupările și partidele politice reacționare, puse în slujba claselor exploatoare și a unor interese străine poporului român, și-a pierdut baza politică și social-economică ce i-a dat naștere și pe care a servit-o. Proprietatea privat-capitalistă și moșierească, clasele exploatoare au fost de mult depuse în cimitirul istoriei românești. Pe ruinele vechii orînduiri, poporul român a edificat și continuă cu elan să dezvolte multilateral o nouă orînduire socială — socialismul, țintind cu încredere spre piscurile comunismului. Această realitate constituie elementul hotărîtor, care consacra, pe planul general al istoriei României, lichidarea pentru totdeauna a orînduirii capitaliste, cu întreg cortegiul ei de formațiuni politice, inclusiv legionarismul, care a fost zdrobit din punct de vedere politic și organizatoric în decursul deceniului al cincilea al secolului nostru.

*
*
*

Activitatea antidemocratică și antinațională a Gărzii de fier, concepțiile social-politice ale legionarismului, străine firii, patrimoniului spiritual al națiunii noastre, tradițiilor ei înaintate, au reprezentat o cinică nesocotire, o trădare brutală a celor mai arzătoare aspirații ale poporului român spre asigurarea progresului patriei, a independenței și suveranității naționale. Iată de ce dezvăluirea acestor realități, disocierea și explicarea printr-o atentă cercetare a resorturilor și implicațiilor lor multiple și în planuri diferite, alături de combaterea cu toată fermitatea a reziduurilor ideologiei legionare — sub forma naționalismului burghez, a iraționalismului de toate nuanțele, a misticismului și obscurantismului — constituie o îndatorire primordială și de permanentă actualitate.

De la lichidarea definitivă a Gărzii de fier au trecut ani. Pentru generațiile tinere de astăzi sînt evenimente necunoscute sau cunoscute, cel mult, din auzite sau din lucrările de istorie. Timpul, se spune, aduce uitare. Este, desigur, adevărat. Dar tot atît de adevărat este că nu totul poate și trebuie să fie uitat. Paginile de beznă și de sînge pe care legionarismul le-a înscris în istoria României interbelice, poporul român nu le poate uita, nu trebuie să le uite.

SUMAR

<i>Din partea autorilor</i>	5
<i>Prefață la ediția a II-a</i>	7
1. Metamorfoze postbelice	11
2. Antecedente și ucenicii	30
3. Discipolul își întrece mentorul...	42
4. „Legiunea Arhanghelului Mihail... sub conducerea mea“	51
5. Garda de fier — varietate a fascismului	56
6. Legionarismul — un reacționarism extrem	67
7. Pe drumul terorii	89
8. Cine i-a sprijinit	100
9. Ce acopereau cămășile verzi	120
10. Împotriva primejdiei fasciste — Front popular anti-fascist	130
11. Cu „echipele morții“ spre putere	149
12. Un gir politic cu consecințe nefaste pentru țară	162
13. Contralovitura regală	184
14. Un proces tardiv, ineficient	200
15. Cursa pentru „căpitanie“	226
16. Firele duceau spre centrala nazistă	232
17. Sub oblăduirea hitleristă, Garda de fier este adusă la putere	245
18. O pagină neagră în istoria poporului român	269
19. Pentru înțietate în fața hitleriștilor	301
20. Rebeliunea — apogeul terorismului legionar	321
21. În continuare pe calea trădării naționale	353
22. Ultimele zvîrcoliri	364